M. GORKI

M. GORKI

OPERE

ÎN TREIZECI DE VOLUME

VOLUMUL II

POVESTIRI, VERSURI

1895—1896

EDITURA CARTEA RUSĂ
BUCUREȘTI 1955

М. ГОРЬКИЙ

СОБРАНИЕ СОЧИНЕНИЙ

В ТРИДЦАТИ ТОМАХ

ТОМ 2

РАССКАЗЫ, СТИХИ

1895 — 1896

ГОСУДАРСТВЕННОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО
ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ
МОСКВА 1949

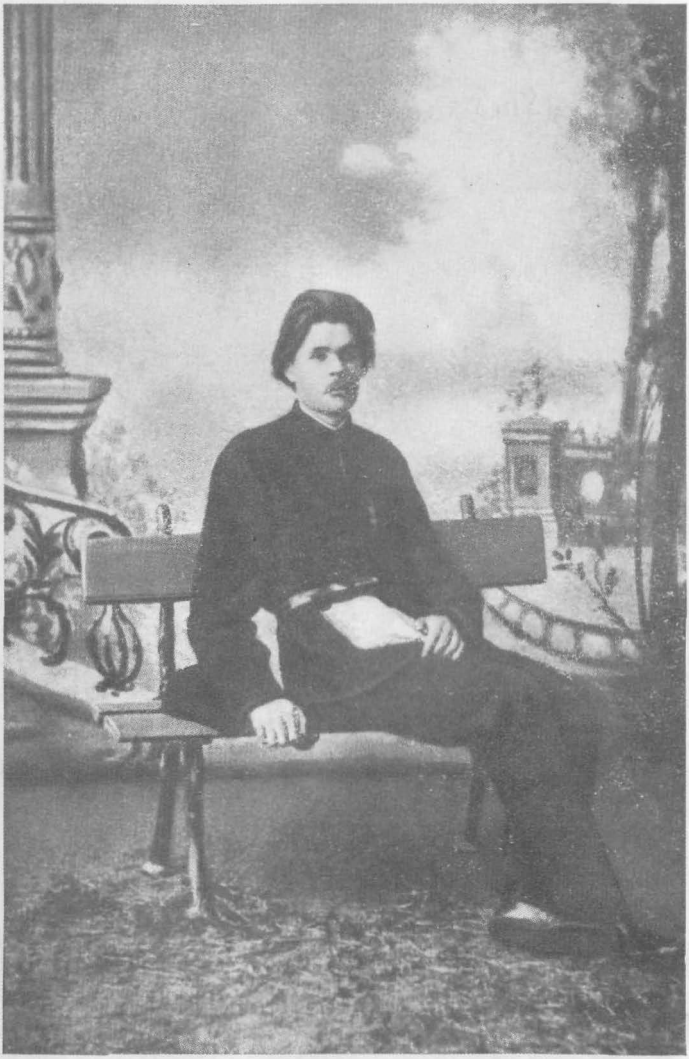

A. M. GORKI
Samara, 1895 — 1896

Ал. Горький

«IZGONIREA»

Pe uliţa satului, printre căsuţele albe de chirpici, trece, chiuind sălbatic, un alai ciudat.

Înghesuiţi unii într-alţii, o mulţime de oameni merg domol şi stîrnesc larmă mare — înaintează ca un val uriaş, iar în fruntea lor păşeşte un cal ogîrjit, care-şi pleacă trist grumazul. Cînd ridică unul dintre picioarele dinainte, scutură din cap într-un fel atît de ciudat, încît ai crede că vrea să-şi înfunde în colbul drumului botul plin de peri lungi, iar cînd mută piciorul de dinapoi, îşi lasă spre pămînt toată crupa şi parcă-i gata, gata să se prăvale.

Goală puşcă, o femeie mică de stat, aproape o fetiţă, e legată cu funia de amîndouă mîinile în partea din faţă a căruţei. Merge strîmb, nu ştiu cum, costiş, picioarele îi tremură, i se taie, părul castaniu îi e despletit iar capul i s-a răsturnat, i s-a dat pe spate. Ochii ei larg deschişi cată undeva în depărtări cu o privire tîmpă, în care nu mai are nimic omenesc. Tot trupul ei e numai pete vinete şi roşii, rotunde sau prelungi, iar sînul din stînga, pietros ca de fecioară, e spintecat şi sîngele musteşte din el. Prelingîndu-se în jos, pe pîntece şi pe piciorul stîng pînă la genunchi, a lăsat o dîră roşie, iar pe ţurloi, amestecîndu-se cu praful, formează o coajă cafenie. Ai zice că cineva a

luat de pe trupul acestei femei o fîşie îngustă şi lungă de piele. Fără îndoială că a fost pisată mult timp cu ciomagul în pîntece, sau poate călcată în picioare cu cizmele, căci pîntecele ei e peste măsură de umflat şi groaznic de învineţit.

Mici şi zvelte, picioarele femeii abia mai calcă prin praful sur, tot corpul i se frînge şi te-ntrebi prin ce minune o mai ţin picioarele, pline de sus pînă jos, ca şi restul trupului, de vînătăi; cum de nu se prăbuşeşte la pămînt, să rămînă spînzurată de mîini şi s-o tîrîie căruţa prin ţărîna caldă...

Iar în căruţă stă în picioare un mujic înalt, cu cămaşa albă pe el şi în cap cu o căciulă neagră de oaie, de sub care-i ţîşneşte şi-i desparte fruntea în două, o şuviţă de păr roşie ca focul; într-o mînă ţine hăţurile, în alta — biciul şi, cu o anumită socoteală, trage una pe spinarea calului, una pe trupul mărunt al femeii care, şi fără bici e atît de vlăguită, încît şi-a pierdut înfăţişarea de om. Ochii mujicului roşcovan sînt injectaţi şi scapără făloşi, plini de răutate. Din pricina părului roşu, li se cunoaşte mai bine culoarea verzuie. Suflecate pînă la cot, mînecile cămăşii dau la iveală nişte braţe vînjoase, acoperite de păr des şi roşcat. Din timp în timp, mujicul strigă în gura mare, de i se văd dinţii albi şi ascuţiţi:

— Di-i-i... zgripţuroaică! Hai! Di-i! Aha-ha! Na!...

In urma căruţei şi a femeii legate de căruţă, mulţimea se tălăzuieşte valuri-valuri şi urlă, răcneşte, şuieră; rîde, huiduie, se asmute singură. O droaie de băieţandri aleargă pe de-lături. In răstimpuri, cîte unul o ia înainte şi-i strigă în faţă femeii cuvinte murdare. Ca un tunet izbucneşte mulţimea în rîs; nu se mai aude nimic din toate celelalte zgomote şi nici şuierul subţire al biciului în văzduh. Femeile sînt îmbujorate la faţă de aţîţare şi le sclipeşte-n ochi plăcerea. Bărbaţii strigă din mers glume pipărate către cel ce stă în picioare în căruţă. El se răsuceşte înapoi, spre ei, şi hohoteşte de rîs cu gura larg deschisă. Incă o plesnitură de gîrbaci pe trupul femeii. Şfichiul, lung şi subţire, o nimereşte peste umăr şi

iată-l că i s-a încurcat la subsuoară. Atunci cel ce-o bate pe femeie, mujicul, trage zdravăn de bici; femeia ţipă cu glas piţigăiat, se răstoarnă şi cade pe spate în praf. Din gloată se reped mai mulţi, se apleacă asupra ei şi o acoperă vederii.

Calul stă locului, dar peste o clipă porneşte iar; snopită-n bătaie, femeia îşi urmează şi ea mersul după căruţă. Şi gloaba de cal, păşind agale, tot clatină din cap ca şi cum ar spune:

„Mare pacoste să fii dobitoc! Oamenii te silesc să iei parte la tot felul de mîrşăvii..."

Din cer — cerul acela sudic, senin, fără strop de nor — soarele toarnă belşug de raze fierbinţi...

. . . . . .

Ceea ce am descris aici nu este o schingiuire a adevărului închipuită de mine, nu, din păcate, nu e o născocire. Aceasta se cheamă — „izgonirea". Aşa îşi pedepsesc bărbaţii nevestele necredincioase; e o scenă din viaţa obişnuită, o datină. Eu am văzut toate acestea în 1891, la 15 iulie, în satul Kandîbovka, din gubernia Kerson, judeţul Nikolaev.

Ştiam că la noi, prin părţile de dincolo de Volga, femeile care-şi înşeală bărbaţii sînt dezbrăcate la piele, unse cu catran, date prin fulgi de găină şi purtate aşa pe stradă. Ştiam că uneori, vara, soţii mai năstrusnici, ori socrii din partea soţului, le ung pe „trădătoare" cu mursă şi le leagă de un copac să le mănînce gîngăniile. Auzisem că alte ori, femeile necredincioase, după ce au fost legate fedeleş, sînt puse pe cîte-un muşuroi de furnici. Şi iată, am văzut că toate acestea sînt într-adevăr cu putinţă în lumea analfabeţilor, a inconştienţilor, a acestor oameni sălbăticiţi de viaţa pe care o duc trăind ca lupii, stăpîniţi numai de pizmă şi de lăcomie.

Traducere de
Aurel Lambrino şi Ecat. Antonescu.

CU BINE!

Cu bine! Pînzele-am întins
Şi am trecut la cîrmă — oftînd...
Iar pescăruşi sprinţari, ţipînd,
Şi-n urma-mi, ţărm de spumă nins, —
La tot ce-mi spune pe pămînt
Adio... cu bine!

Nenorociri în calea-mi sînt,
Un vierme inima îmi roade,
Valu-şi resfiră coama-n vînt
Dar marea, cîtă e, din gînd
Să mi te şteargă-n veci nu poate
O nu... cu bine!

Să readuci nu încerca
Un ceas pe care l-am trăit
De-atîtea ori, alături ea!
El nu ne-o mai apropia.
Zadarnic, totul s-a sfîrşit...
Cu bine!

La ce-am țesut în jurul tău
Bogata mantie-a visului?
Iubindu-te simțeam mereu
Că m-amăgeam, că visul meu
Nu tu ai fost... Atunci să-mi spui
La ce? Cu bine!

Iubirea-i și minciună-ades.
Cu adevăru-n veci se ceartă.
O mare dragoste visezi
Dar nu-i... Și-o zînă îți creezi
Din carne-n cîrpe-nveșmîntată...
Cu bine!

Cu bine! Pînzele-am întins
Și am trecut la cîrmă — oftînd...
Iar pescărușii sprințari, țipînd,
Și-n urma-mi țărm de spumă nins, —
La tot ce-mi spune pe pămînt
Adio... Cu bine!

In romînește de Suzana Delciu.

CLIPE IROSITE

I

Grădina aţipise şi somnul ei era gingaş ca totdeauna primăvara ; peste tot — pe frunzişul copacilor, pe brazdele de flori şi pe poteci — luna aşternuse o horbotă ţesută din umbre şi din pete de lumină fantomatică. Văzduhul proaspăt al primăverii era încărcat de mireasma grea a liliacului, a rozetei şi a frunzelor crude.

Învăluit în umbre, frunzişul era moale ca o catifea ; ici-colo, pe fondul lui întunecat, sclipeau şi nici nu se clinteau frunzele argintii de plop, scăldate de lună, iar în desimea cea mai mare a tufişurilor se tupilase un mic chioşc durat din mesteacăn necojit, care licărea ca un atlas alb printre frunzele întunecate. Era atîta linişte, încît parcă toate în jur aşteptau din clipă-n clipă să se-ntîmple ceva nu înspăimîntător, însă de neînlăturat ; şi din adîncul acelei linişti se iscau tristeţi neştiute.

Prin frunzişul grădinii se zărea luna strălucind în cer şi sporind paloarea stelelor, care totdeauna sînt palide şi sfioase în faţa ei...

— Şi de-acum ? — răsună din chioşc un glas de femeie sonor, speriat şi întrebător.

După aceste cuvinte se auzi zgomotul unei sărutări şi apoi iar glasul femeii, nervos, temător.

— Nu, dă-mi drumul! Tu... Dumneata... E... josnic! Ţi-am spus că asta o să mă ucidă. Cît timp te-am iubit fără s-o ştii nu mă socoteam vinovată faţă de soţul meu... dar acum... acum sînt amanta dumitale! Dumnezeu mi-e martor... m-am temut, n-am vrut să se întîmple asta! Mă doare inima... Mi-e ruşine de ceea ce am făcut şi mi-e atît de greu... oh, atît de greu!

Şi izbucni în plîns. Hohotele ei uşoare aproape că nu tulburau liniştea din preajmă ci se pierdeau neauzite.

Adie o pală de vînt cald şi blînd. Grădina fremătă lin şi umbrele se clătinară într-un chip ciudat de parcă erau gata să-şi ia zborul, să plece undeva departe.

Iar mireasma florilor legănate de vînt se făcu şi mai pătrunzătoare...

În chioşc răsună vocea puternică, de bariton, a unui bărbat...

— Nina! Dacă ţii la mine, te rog, termină. Nu... Nu-mi place să te văd aşa... Hai lasă, Nina!

— Nu-ţi place?! Ah! Ai şi început cu pretenţiile... fiindcă te iubesc... — spuse femeia suspinînd printre lacrimi.

— Te rog, Nina! Şi am să te rog mereu, pînă ce o să termini cu plînsul. Haide... — Şi din nou se auzi o sărutare zgomotoasă.

— Dă-mi drumul! Mă duc! — strigă enervată femeia.

— Unde să te duci?! Fii cuminte, Ninişoara mea dragă! Ce rost au toate astea? Să faci dramă dintr-o idilă atît de minunată! Cui îi foloseşte asta? Mie nu, crede-mă. Şi sper că nici ţie. La urma urmei, de ce plîngi? Pentru ce?

— Cum, dumneata nu înţelegi? Nu? — vorbi ea indignată. — Tu îţi închipui că unei femei măritate îi vine atît de uşor să devină amanta altuia... Crezi că mai sînt în stare, crezi că mă mai pot uita de-acum

în ochii soțului meu ? Dar copiii ? Copilașii mei dragi... Mămica voastră... s-a pătat... o !... o !...

— O ! O ! — o îngînă ecoul undeva departe în grădina cufundată-n întuneric.

— Nina ! Să vorbim serios ! Hai, fii cuminte... Pentru că purtarea ta e absurdă. Plînsul tău se datorește faptului că ai trecut printr-o emoție... Atît și nimic mai mult ! Crede-mă, și nu încerca să ți-l explici altfel. N-o să mă poți convinge că ți l-a pricinuit mustrarea de cuget sau... știu eu... conștiința că ai fi vinovată... ori teama de pedeapsă... Toate astea-s nelalocul lor, n-au ce căuta aici...

Începuse a vorbi cu glas domol, liniștitor, dar spre sfîrșitul tiradei căzu în tonul hotărît și autoritar, ba chiar întrucîtva uscat și ironic, al omului stăpîn pe situație.

— Ce ? Dumneata... adică... nu mă crezi ? Ai și început să nu mă crezi ? Durerea mea a și început să-ți pară străină și de neînțeles ? Atît de curînd ! Oh !... Altfel vorbeai înainte — ziceai... dumneata, nu altcineva... ziceai că-n sufletul celui drag să cauți și să afli ce enigme și taine are... că în doi se poate găsi dezlegare oricărui lucru pe care unul singur nu-l înțelege... Se vede că mi-am și căpătat pedeapsa, doamne, dumnezeule !

— Nina, Nina ! Cum de nu ți-e rușine ? Reproșuri ! Ai și trecut la reproșuri ! Da' ce, mi-am schimbat părerile ?

— Atunci, spune ! — îi vorbi ea deschis, cu o sinceritate brutală. — Cum vezi viitorul ?

— Aha ! Ei uite... Cu asta ar fi trebuit să începi... Ce spun eu ? Spun că lacrimile tale n-au fost pricinuite de mustrările de cuget, ci de emoțiile acestei nopți. Spun că nu trebuie să născocești spaime absurde, tot felul de crime inexistente și de-aici pedepse imposibile. Totul e atît de simplu ! Judecă și tu : nu-ți iubești soțul, dar vrei să iubești și să fii iubită. Te-ai îndrăgostit de mine. De n-aș fi fost eu — ar fi venit altul. Nu-i așa ?

— Nu ! — spuse categoric femeia.

El începu să rîdă.

— Ba da! Crede-mă... Pentru că dragostea e ceva tot atît de fatal ca și moartea. N-ai cum scăpa de ea. Dragostea este dorința de a trăi. Cine ar putea spune că e în stare și vrea să lupte împotriva dorinței de a trăi? Nimeni. Astăzi nu se mai afirmă asemenea absurdități în probleme atît de importante. Însemnătatea lor este perfect înțeleasă. Nu, Nina, nu trebuie să-ți înăbuși dorințele. Dimpotrivă, poartă-le de grijă, prețuiește-le — ele sînt acum din ce în ce mai rare. Ai vrut să iubești. Și iată, iubești! Da, asta-i! — Glasul îi scăzu, se prefăcu în șoaptă — o șoaptă duioasă, insinuantă, dar în același timp triumfătoare. Femeia tăcu multă vreme, apoi răspunse cu un oftat ușor:

— Asta-i, da...

Îndată după vorbele ei, o ploaie de sărutări înfocate fărîmară tăcerea, una după alta, și sunau tot atît de stins și de ciudat, cum sună baloanele de săpun cînd se sparg.

Grădina tăcea, nu se clintea, dar în fiece frunză și-n fiecare fir de iarbă simțeai marea energie latentă.

Jur împrejur, învăluit în țesătura caldă a umbrelor, totul creștea și prindea putere.

Creația mută a naturii nu are astîmpăr nici o clipă, și nimeni n-ar putea spune unde-și adastă odihna tainicele ei forțe veșnic zămislitoare...

II

— Dar cum am să mărturisesc eu asta soțului meu? — șopti încetișor femeia.

— Adică n-ai să i-o poți ascunde? — întrebă neliniștit bărbatul.

— Să ascund? Bine, dar... Cum să ascund? Cînd eu acum...

Tulburîndu-se din nou, ea nu-și isprăvi vorba.

Trecură cîteva secunde în tăcere, apoi el răspunse cu glas puternic și sigur.

— Hai să vedem ce poate rezulta de aici. Întîi şi întîi să ne gîndim în ce situaţie ne aflăm azi. Eu sînt bine primit în casa voastră. Feodor, ca vechi prieten ce-mi este, are toată încrederea în mine, în cinstea mea şi nici pomeneală să bănuiască ceva. Sîntem în termeni buni, relaţiile noastre sînt cordiale, aproape frăţeşti...

— Şi ce vrei să spui cu asta ? — şopti cu spaimă femeia.

— Stai puţin ! Să vedem ce-o să se-ntîmple dacă te-apuci să-i povesteşti... În primul rînd — o să-i dai o lovitură. Meritată sau nu — oricum e o lovitură. Ar trebui să-ţi fie milă de un om... Pe urmă : pleci de la el şi vii la mine — nu-i aşa ? Da. Şi ce-o să se întîmple mai departe? O să-ţi fie dor de copii, iar el n-o să ţi-i dea. Ce i-ar mai rămîne dacă ţi i-ar da? Tu ai să tînjeşti fără ei, eu am să sufăr din cauza ta... În combinaţii de astea, copiii sînt totdeauna nişte martiri. Nu trebuie să ajungem aici...

— Ia ascultă ! Îţi dai seama ce vorbeşti ? Asta-i o josnicie. Completă lipsă de noblеţe sufletească. O mîrşăvie, o înşelăciune ordinară... Şi tu... — şopti rugătoare femeia.

— Aha ! Astea-s teoriile tale ! Draga mea ! Viaţa a lăsat de mult în urmă teoriile astea... Să micşorăm pe cît posibil totalul de suferinţe pe care ni le pricinuieşte viaţa, nu s-o împovărăm cu noblеţea sufletească de care, după cum văd, nimeni afară de tine, nu are nevoie. Noblеţea asta costă scump şi... e tare nevolnică, nu foloseşte la nimic în viaţă. De-ar fi avut mai multă vîrtute şi ne-ar fi fost necesară, crede-mă — ar fi biruit demult. Ceea ce nu s-a întîmplat. Deci trebuie să luăm din viaţă ceea ce viaţa ne dă. Ştii prea bine : nu ne onorează ea prea des cu momente bune şi plăcute. Cine vrea să trăiască, nu poate să nu obijduiască pe altcineva. N-am hotărît noi să fie aşa şi, evident, nu stă-n puterea noastră să schimbăm rînduiala asta cu alta... mai bună... Dac-am fi avut puterea, o făceam...

— Dar... cît eşti de... cinic ! N-am şti-u-ut...

— Da? Crezi că asta-i cinism? Eu consider că asta înseamnă să ai simțul realității atît cît e necesar în viață.

Și amîndoi tăcură.

Din nou trecu vîntul grăbit și în boarea aceasta grădina oftă din adîncuri. Iar frunzele plopului, palpitînd, păreau un roi de fluturi albi, gata să-și ia zborul.

— Dealtfel, firește, ești liberă să procedezi cum dorești. Da... Însă gîndește-te la mine — în ce situație mă pui față de Feodor... Judecă numai...

Ea tăcea gîndindu-se desigur tocmai la aceasta.

— Iar mie îmi rămîne de făcut un singur lucru... Să plec de aici... Chiar mîine!

— Vrei să pleci? Chiar... chiar mîine? Și eu?

— Ce să fac? Nu pot strica relațiile cu un vechi prieten și nici nu vreau să provoc nu știu ce conflicte dramatice. Le cunosc... De ce să ne complicăm singuri viața, care și așa e groaznic de complicată?

Atunci, în chioșc, femeia se porni pe un rîs amar și sarcastic, care zgudui ca un fior liniștea melancolică a grădinii. Frunzele fremătară în copaci, poate din pricina acelui rîs, sau poate pentru că vîntul își revărsa mereu peste grădină valul cald și ușor.

— Ce nenorocire e să iubești! — spuse femeia printre hohote de rîs și tăcu. Un lung minut de tăcere trecu încet. — Și? — întrebă ea apoi cu sfială.

— Adică? — păru el că-i cere socoteală apăsat.

— Cum dorești să fie mai departe? — adăugă ea cu un glas în care i se putea ghici zîmbetul silit.

El începu să-i dicteze condițiile pe un ton ce nu admitea nici o obiecție, tonul învingătorului.

— N-o să schimbăm nimic în relațiile noastre, asta-i tot. Eu am să vin ca și înainte pe la voi, iar Feodor n-o să știe nimic. Așa... Pe urmă, el... firește... cu timpul o să-și dea seama... Și atunci... lovitura n-o să fie atît de puternică pentru că, venind încetul cu-ncetul... o să slăbească. Treptat, pricepi... Feodor o să se împace mai ușor cu faptul, dacă n-o să i-l zvîrlim în cap ca pe o piatră...

Tăcerea care urmă dură chinuitor de mult.

Aveai impresia că pomii între timp crescuseră şi, sfîşiind ţesătura umbrelor ce-i învăluiau, arătau mai verzi, înviorați... Părea aşa pentru că lumina lunii pălise, iar în văzduh plutea adierea vie şi răcoroasă a dimineţii de primăvară. Florile miroseau din ce în ce mai tare şi roua dimineţii, căzînd din cer ca o bură nevăzută ochiului omenesc, stropea frunzişul şi iarba catifelată a grădinii cu o pulbere grea de argint.

— Ei... acum mi se pare că... am început să te cunosc. Aşadar... El o să aibă în noi toată încrederea, iar noi în timpul acesta o să ne îmbătăm de dragoste pe-ascuns... Bun ! Aşa... E mult romantism şi în asta... Dar nu mi-am închipuit că mergînd spre tine, am să ajung pînă aici... — vorbi ironic femeia.

Bărbatul însă tăcea.

— S-o rupem... acum ?... Mai are vreo noimă ? — adăugă ea pe gînduri. — Nici vorbă... Dealtfel nici n-aş fi în stare... Te iubesc şi acum cînd dintr-o dată ai devenit un monstru — te iubesc mai mult decît ieri, cînd încă te stimam... Dar ce josnici sînteţi voi, bărbaţii ! Şi-ndemînatici... Iartă-mă că-ţi vorbesc aşa. Oricum ar fi, tot îţi cedez. Ştii... toate-s atît de încurcate încît e greu să mai înţelegi ce e bine şi ce e rău... Spune-mi, din ce cărţi ai scos... teoriile acelea ? Nu-i vorbă că acum... e-atît de uşor !

El tăcea.

— Te-ai supărat... Ei, lasă ! Ce-a fost... a trecut ! Ah, ce caraghioslîc! Închipuie-ţi, credeam că e posibilă o dragoste curată — pricepi ? — o dragoste cu totul curată şi cinstită ! Dar asta, după cum văd, e prea mult pentru un om. Şi totuşi... trebuie să iubeşti. Fără dragoste... e greu de trăit... e plicticos ! hai, mai sărută-mă, filozoful meu... acum mi-am luat revanşa... Lamentabilă revanşă, nu-i aşa ?

— Ei vezi, prostuţo ! — vorbi el grav şi protector. — De ce ai irosit şi pentru tine, şi pentru mine, cîteva din clipele acestea plăcute ? Ca să-mi arăţi că eşti mai fină... mai cinstită şi mai curată ? Nu făcea !

Şi din nou răsunară sărutări... O ploaie de sărutări...

III

După o jumătate de oră, ieşi din chioşc un bărbat înalt, vînjos, îmbrăcat în nişte haine uşoare, de culoare deschisă. Purta mustaţă groasă, bălaie, iar faţa-i era palidă şi rece...

Îndreptîndu-se spre fundul grădinii, spre hăţişul de-un verde întunecat al tufişurilor, îşi pleca obosit capul în piept şi, nemulţumit, fluiera uşurel printre dinţi...

Apoi dintre tufele de liliac şi iasomie, care împresurau chioşcul, ieşi în grădină pe alee o femeie îmbrăcată într-o rochie lungă, albă.

Pornind în direcţia opusă celei în care dispăruse interlocutorul său, mergea încet, cu paşi şovăielnici, ca un om peste măsură de obosit sau cufundat adînc în gînduri. În drumul ei atingea, fără să-şi dea seama, frunzele şi picăturile de rouă se scuturau peste capul ei împovărat de cununa grea a părului negru şi peste umerii ei de pe care alunecase pelerina de dantelă şerpuind cu un capăt pe pămînt.

Petele de umbră, aşternute peste tot în jurul ei, parcă se făceau tot mai negre şi-i pătrundeau în suflet, cufundînd-o într-o visare tristă şi dulce.

Venise ziua. Pe vîrfurile copacilor se abătu licărirea trandafirie a celor dintîi raze de soare, şi în lumina lor picăturile de rouă sclipeau ca nestematele. Iar umbrele, uşoarele şi străveziile umbre ale nopţii de primăvară, se topeau încet şi piereau de pe faţa pămîntului ca şi dintre copacii grădinii.

Cu rochia ei albă, femeia se pierdu pe neobservate în frunzişul des, pe cînd grădina împrospătată de umiditatea nopţii şi de roua dimineţii, întîmpina neclintită renaşterea zilei.

Traducere de
Aurel Lambrino şi Ecat. Antonescu

ÎMPĂRȚEALA

Biserica arunca o umbră mare și deasă peste piață. Ploaia îmbelșugată de vară se oprise nu demult și în hîrtoapele din pavaj se strînseseră bălți mici. Cît ținea umbra aruncată de biserică, bălțile aveau o culoare mohorîtă, dar dincolo de hotarele umbrei sclipeau argintii, oglindind razele lunii — o lună plină, strălucitoare, neclintită pe bolta de un albastru catifelat. Vecernia se isprăvise. Străbătînd piața, siluete întunecate de oameni se răspîndeau care încotro și, ocolind cu grijă băltoacele, se pierdeau pe ulițele din jur — cinci jghiaburi înguste care dădeau toate în piață.

Și în piața pustie se așternu tăcerea și tristețea.

Atunci, nu departe de tinda bisericii, în umbră, se auzi un zăngănit slab, ca de metal, căzînd pe pietre, și de nu știu unde răsări o arătare, un om mic de stat. Țupăind straniu, arătarea alergă pe caldarîm și deodată se lăsă în jos — cît aplecîndu-se la pămînt, cît prăbușindu-se.

Dintr-o uliță se ivi în același timp o altă siluetă, un om trupeș, cam gîrbov, care pășea rar, îndreptîndu-se spre locul unde se afla cel dintîi. Mergea, fără să aleagă unde calcă, iar băltoacele se cutremurau într-una sub picioarele lui și stropii țîșneau în toate

părţile. Iată că amîndouă siluetele s-au întrulocat, fac una singură — cea de-a doua a acoperit-o pe cea dintîi fiindcă s-a încovoiat deasupra-i.

— Ce tot cauţi? — răsună spart o voce de bas răguşită.

— Un ban de cinci! — răspunse cu nelinişte şi îngrijorare un glas limpede, un contralto de copilandru. — M-apucasem să-i număr cîţi îs de toţi şi el, păcătosul, mi-a lunecat printre degete, s-a dus de-a rostogolul. De cînd îl caut! Fir-ar!

— Ştii sigur — de cinci era? — întrebă vocea de bas cu oarecare mîhnire.

— Da' cum să nu! Aia dă totdeauna numai de cinci... Asta tot de la ea a fost.

— Care ea?

— Aia! O cucoană...

— Şi totdeauna îţi dă de cîte cinci? — îl întrebă celălalt, basul, oftînd.

— Totdeauna... — aruncă scurt băiatul fără să-şi ascundă îngrijorarea.

Şi mereu, strînşi unul în celălalt, alcătuind o singură pată întunecoasă, tăcură, căutînd amîndoi pe jos, cu băgare de seamă.

— Nu-i nicăieri! Doar apă. Noroi. Şi ce ban mare! Păcat! — rosti basul, oftînd şi îndreptîndu-se din şale.

— Dă-l naibii! — hotărî deodată băiatul şi se ridică şi el în picioare. Era cocoşat. Celălalt, cel cu care vorbea, era lungan, subţiratic şi se tot stîrcea într-un fel curios ca şi cum l-ar fi pocnit cineva o dată zdravăn de sus şi i-ar fi înfundat adînc capul între umeri.

— Îl dai naibii? — îngînă pe gînduri. — Iote, mă!! Zi, ai ciupit multişor?

— Fără alea cinci copeici — douăzeci şi două! — spuse mîndru ghebosul.

— Da' bine-ţi mai pică! Mie, uite — nu-mi merge! Care mai de care îmi spune: şterge-o, du-te la muncă! La casa hărniciei [1]), cică. Ştiu eu: îi ca şi-o închi-

[1]) *Casa hărniciei* — In Rusia ţaristă, azil pentru cerşetori, unde aceştia erau obligaţi să muncească. (N. red. rom.)

soare. He! Da' unde pot... de-a valma cu toți golanii? Mic mai ești și tu... n-ai cum pricepe.

Pornise a vorbi cu glas mîhnit, dar pînă isprăvi se înciudase de tot. Stăteau amîndoi neclintiți, față-n față.

—Ba pe mine au pus laba și m-am dus în casa aceea, — sări iute cu vorba băiețașul cel cocoșat. — M-a dus vardistul și înăuntru era un moșuleț cu ochelari. Zice, vardistul: „Iată, zice, înălțimea voastră — l-am prins! Luați-l în primire!" Ăla m-a și pus să curăț coajă de tei. Era un zăduf... Jale, nu alta! In ochi, în nas, numai praf. Ce-am mai strănutat, ce-am mai strănutat! Măi, măi! — Și băiatul rîse amintindu-și cum strănuta.

— Și? — întrebă lunganul cu interes.

— Nimic. A doua zi am spălat putina.

— Ai spălat-o?

— Spălat...

— Aha! Păi vezi! — mărturisi lunganul cu mare mulțămire în glas, dar nu dădu nici o lămurire despre ce anume ar fi fost de văzut. Undeva, pe una dintre uliție, durui cu zgomot înăbușit toaca paznicului de noapte. Indată după asta, răsună un dangăt de clopot. Sunetul trist al aramei se legănă și pluti în văzduh, apoi se stinse încet, tînguindu-se parcă.

— Mă duc! — spuse băiatul și porni înainte.

— Da-ncotro? Ai sălaș... mamă, tată... ori ești de capul tău? — îl întrebă tovarășul lui, însoțindu-l cu pași mari.

— Eu? De capul meu. Mama a murit cînd cu holera. Stau aici la o mătușă.

— Ți-e neam?

— Mătușa? Nuuu... ce neam? E rea, bețivă... — răspunse băiatul care pesemne avea o părere strălucită despre neamuri.

— Te bate?

— Ba bine că nu! Ca la fasole... Cu ce-apucă...

— Apoi așa-i totdeauna, — îl mîngîie tovarășul de drum. Pătrunseră într-o uliță strîmtă și-o străbăteau agale ferindu-se în umbra caselor... In jurul lor era

pustiu și întuneric. Duruitul depărtat al unei caleşti dădu buzna fără sfială în liniştea tristă a nopţii...

— Da' taică-tu?

— N-am. Is din flori... — răspunse băiatul cu nepăsare.

— Ei! Se mai întîmplă şi de-astea. Se-ntîmplă des. La noi tot aşa era una, o fată-n casă... a născut un copil, dar tată — ia de unde nu-i! Păi, cum aşa? Unde-i? Fiiit! — povesti cu un umor trist cel mai în vîrstă dintre drumeţi.

Băiatul rîse încetişor şi după cîteva clipe de tăcere, rosti dus pe gînduri:

— Pe strada noastră-s mulţi băieţi, care s-au născut fără tată. Asta, numai şi numai fiindcă mamele lor prea au umblat lela, — încheie el cu aerul unui om în toată firea, ba încă şi cu cinism.

— Ai dreptate! Pe ce stradă stai?

— Eu? Pe Polevaia. Dar tu?

— Pe aia unde-i mai fain. Eu, frăţioare, n-am sălaş. Am avut... numai că de ieri m-au dat afară...

— Da' ce eşti tu? — întrebă cu glas domol băiatul, ridicînd capul şi căutînd în faţa celui ce-l însoţea...

— Eu, frăţioare, am fost lacheu... Da' ce lacheu! Luam simbrie, nu glumă. Ei... şi m-am apucat să beau. De viaţă bună... trage-i cu beţia. In loc să dau din mîini şi din picioare ca să nu scap bafta — mi-am făcut de cap. Fi'n'că vezi cum e viaţa... ţi se urăşte... Şi-ncolo, nimic... M-am aşternut pe băute. Am băut şi praful s-a ales de mine. Straşnic am mai băut! Trage şi tu de-aici învăţătură...

Băiatul tăcea, întrebîndu-se pesemne ce învăţătură era de tras din povestirea asta. Tăcea şi tovarăşul său de drum.

Merseră aşa vreo zece stînjeni.

— Băieţele! — începu deodată cu glas moale şi curgător fostul lacheu, apoi se întrerupse cine ştie de ce.

— Ha? — Şi cum păşea fără grabă, cufundat în gînduri, băiatul înălţă fruntea.

— Uite ce-i, băieţele... Ce-ar fi să-mi dai ceva acolo de pomană ? Ha ?...

— I-auzi, bre ! — spuse băiatul, zîmbind fără voie bună. Dintr-un pas zvîcni înlături, mai departe de tovarăşul de drum, îşi puse bărbia-n piept şi, lipindu-se de-un stîlp, se sprijini bine-n coate ; cu un zîmbet plin de aşteptare şi de neîncredere, se uita la însoţitorul lui. Celălalt se oprise şi el şi tot îndreptîndu-şi fără rost pe cap şapca ponosită, îi dădea înainte :

— Judecă singur, drăguţule... O să-i dai bani zgîrcioabei de mătuşă-ta. La ce-i trebuie ?... Doar ca să-i beie. De ciomăgit, tot o să te ciomăgească, apoi atunci nu-i mai bine să-i faci tu în ciudă ? Iar eu mi-aş cumpăra ceva să-mbuc... Ba aş mai trage şi o duşcă, bunăoară de trei copeici. Demult n-am mai pus strop în gură. Nici un strop, frăţioare ! — încheie cu un tremur în glas...

Fără veste băiatul se-ndepărtă de el şi trecu drumul pe partea cealaltă a străzii. Cu picioarele crăcănate din pricina rahitismului, bălăbănindu-se şi scoţîndu-şi înainte cocoaşa ţuguiată, pătrunse-n cercul de lumină a felinarului, iar umbra lui neagră, diformă, se aşternu o clipă pe caldarîm şi pieri, de parc-o topise şi-o sorbise pămîntul jilav. Pe trotuar, băiatul se opri, întoarse ochii spre lacheul care-l privea din urmă cu gîtul întins...

— Nu vrei să-mi dai ? — răsună în tăcerea străzii glasul sfios, deznădăjduit şi plin de mustrare. Răsună, apoi amuţi în mijlocul clădirilor masive care se priveau una pe cealaltă cu răceală ; petele luminoase ale ferestrelor lor semănau, licărind stins, cu nişte ochi de orb. Lacheul porni să traverseze şi el strada, nehotărît.

Ghebosul, băieţaşul, îl întîmpină rostind pe gînduri :

— Are să mă omoare-n bătaie dacă-i aduc o nimica toată...

— Păi nu-mi da mult ! — vorbi aproape în şoaptă lacheul. — Dă-mi cinci copeici şi-mi ajunge ! De trei beau, cu două halesc nişte pîine... Mm ?

Ghebosul își ridică spre ochi pumnii desfăcuți și începu să se uite-n ei cu luare-aminte. Șoptea și el ceva. Se auzi zăngănitul bănuților de aramă :

— Cinci... trei... opt... două... — ...Hai, juma-juma! Dracu' s-o ieie ! Să crape de ciudă, n-are decît. De m-o scărmăna, m-o scărmăna... Na ! Ține ici ! Unsprezece de toți ! — spuse cu mulțumire, întinzînd mîna.

— Nu mai spune ! Uite... ce chilipir pe mine ! Mulțumesc, măi frate! Ce om, și tu ! Habar n-aveam... Ce-am să-i trag acuma una de cinci copeici ! Măi, gîgîliciule ! — bolborosea lacheul descumpănit dar foarte bucuros.

Deodată se răsuci în loc, făcînd iute o temenea stranie, de parcă l-ar fi pălit careva în pîntece. Ghebosul se feri înlături. Dar celălalt se și îndepărtase cu pași mari, săltați. Băiatul îl petrecu din urmă cu ochii, apoi o luă tăcut pe stradă în partea cealaltă.

Curînd se topi și el în bezna străzii.

Iar pe stradă era pustiu și întuneric și casele mari, albe, se uitau tot atît de nepăsătoare și reci una la alta cu ochii lor orbi, sticloși...

Totul în jur era tăcut și trist.

Traducere de
Aurel Lambrino și Ecat. Antonescu.

CU PLUTELE

O POVESTE DE PAŞTI

I

...În văzduh, deasupra fluviului somnoros, se tîrăsc încet nori de plumb care se lasă din ce în ce mai jos; în zări, zdrenţele lor cenuşii parcă ar fi atins faţa undelor învolburate şi tulburi, ca totdeauna la începutul primăverii, iar acolo unde ar fi să atingă ele apa, au ridicat pînă la ceruri un zid întunecat şi de nepătruns, care a stăvilit lunecuşul fluviului şi drumul plutelor.

Zadarnic sapă valurile la temelia zidului acestuia: se izbesc, se izbesc de el cu vuiet tînguios şi molcom apoi, zvîrlite îndărăt, se risipesc în dreapta şi în stînga, acolo unde stă neclintită bezna umedă a nopţii răcoroase de primăvară.

Dar plutele călătoresc înainte şi depărtările se retrag din faţa lor în spaţiul încărcat de uriaşe grămezi de nori.

Malurile nu-i chip să le vezi — le-a ascuns noaptea iar apa, venind mare, le-a împins hăt colo.

Fluviul parcă-i o mare. Cerul deasupra lui se-nvăluie-n nori, şi e apăsător, jilav, uniform.

Lunecă plutele grabnic, fără zgomot, pe apă, iar un vapor le iese din întuneric întru întîmpinare, un vapor împroşcînd din coş un roi vesel de scîntei şi bufnind în apă cu paletele roţilor...

Cele două felinare roşii de la proră se tot măresc, strălucesc mai tare, iar felinarul de pe catarg se leagănă uşor dintr-o parte în cealaltă şi-i face tainic cu ochiul întunericului.

Se umple văzduhul de larma apei sfîrtecate şi de gîfîitul greu al maşinii.

— Luaţi seamă! — răsună de pe plute un strigăt plin, puternic.

În coada plutei, mînuind cîrmele, stau doi oameni: Mitea, — feciorul antreprenorului, un flăcău de vreo douăzeci de ani, bălai, plăpînd şi visător, şi Serghei — argatul, un vlăjgan cît toate zilele, cu obrazul posomorît şi năpădit de-o barbă roşcovană; din codrul acesta îi ies şi mai bine la iveală dinţii laţi şi sănătoşi, mereu dezveliţi din pricina buzei de sus răsfrîntă ca-ntr-un zîmbet batjocoritor.

— Ţine stînga! — tună iarăşi în beznă un hăulit straşnic dinspre plutele din frunte.

— Ştim noi şi fără tine. Ce tot zbieri? — bodogăneşte Serghei nemulţumit şi se năpusteşte cu pieptul în vîslă, oftînd din greu.

— He...ep! Cîrmeşte mai tare, Mitiuk!

Mitri, înţepenindu-se cu picioarele în bîrnele jilave, trage spre el cu mîinile lui slăbănoage prăjina cea groasă, cîrma — şi tuşeşte lung, hîrîit.

— Impinge... ţine-o la stînga! Tartorilor, satane! — vine răcnetul din faţă, neliniştit şi mînios.

— Urli, ai! Nevolnicul de fecioru-tău nu-i în stare să frîngă un pai pe genunchi, şi tu îl pui la cîrmă. După aceea mai şi urli de răsună valea. Zgîrie-brînză! I-a părut rău muieraticului să-şi tocmească o slugă. Apoi acum rupe-ţi pieptul!...

De data asta Serghei bodogăneşte mai tare, se cunoaşte că nu-i pasă de l-o auzi, ba chiar parcă ar vrea.

Vaporul trece ca vîntul pe lîngă plute şi de sub roţile lui valurile înspumate ţîşnesc ropotind. Trun-

chiurile se clatină pe apă şi legăturile lor făcute din lozii răsucite scîrţîie şi se vaită jalnic şi ascuţit înfruntînd valurile.

Geamurile luminoase ale vaporului se uită în fluviu şi la plute ; ca un şirag de ochi ce ard, aruncă-n apa răscolită pete de lumină care licăresc, apoi dispar.

Plescăind, valurile spală plutele, trunchiurile saltă iar Mitri, clătinîndu-se pe picioare, s-a lăsat peste cîrmă, de frică să nu cadă.

— Hai, hai ! — bolboroseşte Serghei, luîndu-l în rîs, — joci pe loc ! Acuşi o să sară iar la tine taică-tău cu gură mare... Ba de n-o veni cumva să-ţi tragă una între coaste ş-apoi să vezi că nu mai joci! Ţine la dreapta. He-hei ! Heee !...

Şi cu braţele lui vînjoase şi mlădii ca nişte arcuri de oţel, Serghei învîrte vîsla tăind apa adînc...

Dîrz, înalt, cam răutăcios şi hîtru, stă aşa, drept, de parcă ar fi prins rădăcini cu picioarele lui goale între bîrne şi ţinteşte depărtările încordat, gata în fiece clipă să cîrmească plutele dintr-o mişcare.

— Ia te uită la taică-tu ce-o mai strînge-n braţe pe Marka ! Al dracului om şi ăsta ! Fără ruşine, fără mustrare de cuget. De ce nu pleci tu, Mitri, de la ei, de la spurcaţii şi nelegiuiţii ăştia ?... Ha ? M-auzi ori ba ?

— Te-aud ! — face cu jumătate de gură Mitri fără să privească într-acolo, unde Serghei îl zăreşte prin întuneric pe bătrîn.

— Te-aaa-ud ! Mă, blegule ! — îl sîcîie Serghei şi rîde cu hohote. — Năstruşnică treabă ! — Urmează apoi întărîtat de apatia lui Mitri. — Da' şi bătrînul... ce mai sarsailă. Şi-nsoară feciorul, pune gabja pe noră-sa şi... ci-că aşa se cade ! Crai bătrîn !

Mitri tace ; se uită pe fluviu în urmă unde, ca şi în faţă, s-a ridicat un zid de nori groşi.

Acum norii s-au strîns de jur împrejur şi plutele parcă nu mai plutesc, ci stau nemişcate pe apa aceasta densă şi neagră, peste care s-au prăvălit din cer mormane uriaşe de nori cenuşiu-închis, ca s-o strivească şi să-i taie drumul.

Fluviul pare o bulboană fără fund, împresurată de munți înalți pînă la cer, învăluiți cu totul în ceață deasă.

În jur e o liniște apăsătoare și apa, plescăind slab peste plute, pare c-așteaptă ceva. Deslușești tristeți fără margini și parcă și o sfioasă, neștiută întrebare în șoapta aceasta neînsemnată, singuratică și pierdută în liniștea nopții din ce în ce mai cernită...

— De-ar bate acum vîntul... — spune Serghei. — Ba nu, nu-i bine — vîntul aduce ploaie, — se împotrivește singur la cele ce-a rostit și-și înfundă luleaua.

Pîlpîie un chibrit, se aude cum horcăie țeava înfundată a pipei și jarul ei sîngeriu, cînd mai întețit, cînd stingîndu-se, luminează fața latră a lui Serghei și n-o lasă să se cufunde înapoi în întuneric.

— Mitri! — i se aude glasul. Și glasul acum nu-i mai este atît de morocănos, sună mai limpede a luare-n rîs.

— Ei? — răspunde Mitri cu gura altuia, fără să-și întoarcă privirea din depărtările pe care le ațintește cu ochii săi mari și triști.

— Cum vine asta, măi frate, hai?

— Care asta? — îi răspunde Mitri nemulțumit.

— Te-ai însurat, nu? Mai mare rîsul! Și cum a fost? Zi, v-ați dus, se cheamă, amîndoi la culcare, tu cu nevasta. Și... ce-a mai fost?!

— Hai, voi, cîrmacii! Luați seamă-ă-ă! — se fărîmă un strigăt amenințător deasupra rîului.

— Ce mai răcnește, muieraticul naibii! — ia aminte Serghei cu admirație și se întoarce iar la vorba lui. — Hai, spune cum a fost? Mitea! Spui ori ba?

— Dă-mi pace, Serioga! Ți-am mai istorisit! — șoptește Mitri rugător; dar fără îndoială, știind că n-are chip să scape de Serghei, începe cu glas pripit: — Ei, și ne-am dus noi la culcare. Și-i spun: „Bărbat, Marie, nu-ți pot fi. Tu ești fată în putere, pe cînd eu — om bolnav, fără vlagă. Și nici n-am rîvnit vreodată să mă însor, numai taică-meu, de! S-a pus să mă silească — însoară-te, zice, și mai multe

nu! Eu, îi zic, la partea muierească nu țin deloc, iar la tine nici atît, că dai prin băț... Asta-i!... Și în privința aceea... nu pot, înțelegi?... Numai spurcăciune și păcat... Pe urmă copiii... pentru ei ai de dat socoteală în fața domnului..."

— Spurcăciune! — strigă Serghei cu glas înalt, și rîde-n gura mare. — Ei, da' ea, Marka, ce-a zis, hai?

— Păi... zice: „Și ce-am să fac eu acum?" S-apucă de bocit. „Nu ți-s pe plac. De ce nu ți-s pe plac? zice. Ori, zice, m-a făcut mama slută ori strîmbă?" N-are pic de rușine într-însa, Serioga!... „Ce să mă fac, zice, dacă-s în putere! Poate să mă duc la socru-meu? La cine?" Îi spun: „Fă ce vrei... Du-te unde vrei. Eu, bagă de seamă, nu pot să mă ridic împotriva sufletului... Treaba aceea, și moș Ivan spunea, e păcat de moarte. Doar, zic, nu sîntem niște dobitoace, tu și eu..." Ea bocea înainte. Zice: „Neamul tău mi-a mîncat fripță tinerețea și frumusețea..." Îmi părea rău de ea. „Nu-i nimic, lasă, te-i lipsi și tu cumva de asta. Sau, mai bine, du-te la călugărie." Ea atunci s-a pornit pe ocări, zice: „Ești un prost, *Mitka, un nemernic*..."

— Ai, mamă! — șoptește Serghei încîntat, — chiar așa i-ai trîntit-o — la călugărie?

— Chiar așa! — răspunde neted Mitka.

— Și ea de colo, te face prost? — ridică tonul Serghei.

— Da... m-a beștelit.

— Pe drept cuvînt, măi frate! A-ah, chiar că pe drept cuvînt! Ba să-ți fi tras ș-un toc de bătaie pe deasupra! Era bun... — schimbă Serghei tonul deodată. — Acum vorbește aspru și îl dăscălește pe celălalt. — Da' ce, te poți pune împotriva firii? Degeaba! Tu te-ai pus! Dacă așa e lăsat — va să zică, gata... Capătul! N-ai ce cîrti. Tu, nu. Stai de-a curmezișul! Io-te ce i-a trăsnit prin cap! La călugărie! Prost mai ești! D-apoi asta-i trebuie fetei? Călugărie? Măi, ce oameni sînt azi! Acu', fă și tu socoteala: cu ce te-ai ales? Ai rămas așa, nici însurat, nici văduvoi, nici în căruță, nici în teleguță, fata ai nenorocit-o... de-a ajuns ibovnica unui bătrîn — pe bătrîn

l-ai împins să păcătuiască cu noră-sa. Cîte porunci şi legi ai încălcat, ia spune, ha? Deşteptule!

— Porunca legii, Serghei, stă în inimă. Este o singură lege pentru toţi oamenii: nu fă nimic din cele ce-s împotriva sufletului tău, şi atunci niciodată n-ai să săvîrşeşti răul pe pămînt! — rosti Mitri încet şi împăciuitor, scuturînd din cap.

— Dar tu l-ai şi săvîrşit! — i-o întoarse cu hotărîre Serghei. — În suflet! O fi... Multe-s în suflet. N-ai cum să le pui la toate oprelişte. Suflet!... Mai întîi să-l înţelegi, măi frate, sufletul, şi abia după aceea...

— Ba nu, ai luat-o greşit, Serghei! — vorbi cu foc Mitri, aprinzîndu-se parcă deodată. — Sufletul, frăţioare, întotdeauna-i curat ca un strop de rouă. Numai că stă ca într-o găoace, atîta tot! Stă pitit în adîncuri. Da' ia apleacă-ţi urechea şi ascultă-l, să vezi că n-ai să greşeşti. Totdeauna împlineşti voia lui dumnezeu, dacă ţii seamă numai de suflet. Pentru că dumnezeu e în suflet, va să zică, şi porunca legii e în suflet. Dumnezeu l-a făcut, dumnezeu l-a suflat în om. Atît doar că trebuie să ştii să citeşti în el şi să nu te cruţi...

— Hei, mă! Somnoroşii dracului! Căscaţi ochii! — bubui glasul din faţă şi pluti purtat de ecou pînă departe pe fluviu.

După tăria vocii îţi dădeai seama că cel ce striga era un om sănătos, puternic, mulţumit de sine, un om care-şi trăia viaţa din plin, cu tot avîntul. Nu strigase pentru că ar fi fost nevoie să-i ţină treji pe cîrmaci, ci pentru că sufletul i se înăbuşea de bucurie şi de forţă — bucuria aceasta, forţa aceasta cerusră să fie lăsate-n voie şi iată, zbucniseră bubuind cu zgomot grozav.

— Ce mai răcneşte, moşneagul naibii! — băgă de seamă cu plăcere Serghei, privind ager înainte. — Se drăgostesc porumbeii! Nu-i pizmuieşti, Mitka?

Mitri se uita cu nepăsare înspre vîslele din faţă, unde două umbre treceau în fugă pe plută de la dreapta la stînga, şi oprindu-se una lîngă cealaltă,

se-ntîlneau şi alcătuiau uneori un singur corp întunecat, compact.

— Nu-i pizmuieşti ? — repetă Serghei.

— Ce-mi pasă ? Ei păcătuiesc, tot ei or să deie seamă, — spuse Mitea încet.

— Aha-a-a !... — făcu Serghei ironic, lungind vorba şi mai turnă tutun în pipă. Din nou luci în întuneric parul cel sîngeriu.

Noaptea era tot mai adîncă. Norii cei suri şi norii negri se lăsau tot mai jos peste fluviul lat şi domol.

— De unde-i fi luat tu, Mitri, asemenea înţelepciune ? Sau o fi din născare ? Nu semeni cu taică-tău, măi frăţîne. Taică-tu e un erou. Numai uită-te, duce-n spinare o jumătate de veac şi ce mai mîndră drăgosteşte ! O muiere ca un măr. Şi-l iubeşte, ce mai vorbă ! Îl iubeşte, măi frate. Cum să nu-l iubească pe un crai ca ăsta ? Mare crai taică-tu ăsta... craiul crailor. Munceşte de-a mai mare dragul, are tot ce-i trebuie ; lumea-i cată-n cinste, de nici nu-i bucuros, da' capul lui, pe umeri... nu-l pierde. Mda... Tu nu semeni deloc nici maică-ti, nici lui taică-tu. Măi, Mitea ! Dar ce-ar fi făcut taică-tu, de-ar mai fi trăit răposata Anfisa ? Uliu ! Atunci să-l fi văzut cum l-ar fi luat ea... Ce muiere a mai fost şi aia — foc, nu alta, maică-ta... Bună pereche pentru Silan.

Mitri tăcea, sprijinindu-se-n vîslă şi privind apa.

Serghei tăcu şi el. Din faţă, de la capătul plutei, veni un rîs limpede de femeie. Îi ţinea isonul rîsul gros al unui bărbat. Privind cu mare curiozitate spre ei, Serghei abia le deslușea umbrele prinse în negură ca într-o urzeală. Putea vedea numai că bărbatul înalt, stînd la vîslă cu picioarele răşchirate, se răsucea de jumătate spre o femeiuşcă rotunjoară care se sprijinise cu pieptul de altă vîslă, departe la vreun stînjen jumătate de cea dintîi. Femeia îl ameninţa pe bărbat cu degetul, chicotind şi aţîţîndu-l. Serghei le-ntoarse spatele cu-n suspin de întristare şi după ce tăcu, absorbit o clipă, vorbi din nou :

— Ehei, da' bine-i de ei acolo ! Bine de tot ! Cît îs eu de golan şi fără căpătîi, să fi avut parte de una ca asta... Pentru nimic în lume nu plecam de

lîngă aşa muiere! Tii! Ce-aş mai fi frămîntat-o! Nu i-aş fi dat drumul din mîini! Na, simte cît îmi eşti de dragă... Dracu' să ieie! N-am noroc la muieri... Se vede că muierilor nu le plac cei cu părul roşu. Mda.... E năzuroasă muierea asta... Dar ce şerpoaică... E lacomă de viaţă. Hei, Mitea, dormi?

— Nu, — răspunse Mitea încet.

— Apăi aia e! Cum ai să-ţi duci tu viaţa de-acum încolo, măi frate? Pentru că, drept vorbind, ai rămas singur cuc. E tare greu! Unde ai să-ţi găseşti un rost? Trai bun cu lumea n-ai să ai. Dacă şi eşti de rîs! Păi, ce fel de om e acela, care nu ştie să-şi apere pielea? Scoate gheare şi colţi, frăţie. Altminteri te obijduieşte oricine. D-apoi tu parcă eşti în stare să te aperi? Cu ce să te aperi? Vai de capul tău, sucitule! Ia spune, unde ai să te duci?

— Eu? — tresări Mitea. — Am să plec. Mă duc, măi frate, la toamnă în Caucaz şi-am mîntuit. Doamne! Numai de-aş scăpa mai iute dintre voi! N-aveţi nici urmă de suflet! Izbăvirea mea — una singură: să fug, să nu mai ştiu de voi, oameni fără dumnezeu ce sînteţi! La ce mai trăiţi? Unde-i credinţa voastră în dumnezeu? De vorbe vi-i plină gura. Dar oare trăiţi întru Christos? Ţi-ai găsit! Ca lupii... Pe cînd dincolo, oamenii sînt altfel, sufletele lor se proslăvesc întru Christos, în inimile lor e numai dragoste şi rabdă, pătimesc întru izbăvirea omenirii. Nu ca voi. Eh, voi! Ca lupii sînteţi. Dară mai sînt şi alt soi de oameni pe lume. I-am văzut. M-au chemat la ei. Ş-am să mă duc. Mi-au pus dinainte sfînta scriptură. Mi-au zis: „Citeşte, omul lui dumnezeu, fratele nostru iubit, citeşte cuvîntul cel adevărat!..." Şi am citit, şi s-a înnoit sufletul meu prin cuvîntul domnului. Am să plec. Mă lepăd de voi, lupi turbaţi, ce sînteţi! — că vă hrăniţi cu trupul aproapelui vostru. Blestem pe capul vostru!

Mitri spunea toate acestea şoptind pătimaş; simţea că-l înăbuşe dispreţul şi mînia faţă de lupii turbaţi, ca şi dorul de acei oameni ale căror suflete visează numai la izbăvirea omenirii.

Serghei rămase buimăcit. Cu gura căscată, ţinîndu-şi pipa în mînă, tăcu şi se gîndi un timp, apoi îşi roti privirile în jur şi rosti cu glas aspru :

— Na, i-a sărit ţandăra !... Las' că şi tu eşti rău, degeaba ai citit cartea aceea. Cine ştie ce soi de carte a mai fost ! Apoi... dă-i drumul, dă-i drumul, şterge-o, să nu te strici de tot printre noi ! Haida ! Fugi, pînă nu te-ai preschimbat de-a binelea în fiară... Şi ce fel de oameni sînt aceia din Caucaz ? Călugări ? Sau poate staroveri, [1]) ori molocani [2]) sau ce ? Ha ?

Dar Mitri se şi potolise. Tot atît de repede se potolise după cum şi luase foc. Dădea cu vîsla, gîfîia de atîta sforţare şi rostea ceva neînţeles, în şoaptă iute şi atîţată.

Serghei aşteptă mult timp un răspuns, dar degeaba. Fire simplă, sănătoasă, îl apăsau întunericul şi liniştea de moarte a nopţii ; simţea nevoia să-şi amintească lui însuşi că trăieşte, îi venea să strige şi să facă orice, numai să trezească lumea din amorţirea ei, să sperie şi să alunge tăcerea aceea în care parcă se învăluiau tot soiul de gînduri ascunse, tăcerea noianului de apă, care luneca molcom spre mare şi tăcerea tristei îngrămădiri de nori, care se opriseră încremeniţi în văzduh. La capătul celălalt al plutei, oamenii trăiau bucuroşi şi asta-i dădea ghes mereu şi lui spre viaţă.

Răzbăteau neîncetat dintr-acolo ba rîsete mulţumite şi tihnite, ba frînturi de vorbă şi strigăte ce se pierdeau în pacea şi umbra acelei nopţi, încărcate de miresmele primăverii — o mireasmă care-ţi stîrnea dorul de viaţă.

— Lasă, Mitri, unde-o întorci ? Vezi să nu te-njure bătrînul, — băgă el în sfîrşit de seamă, cînd nu mai putea să îndure tăcerea şi văzîndu-l pe Mitri cum pritoceşte apa cu vîsla, fără nici o noimă. Mitri se opri, îşi şterse fruntea asudată şi încremeni cu pieptul lipit de vîslă, răsuflînd din greu.

---

[1]) Creştini ortodoxi de rit vechi (N. red. rom.)
[2]) Membri ai unei secte religioase (N. red. rom.)

— Cam puține vapoare astăzi... De cîte ceasuri plutim, doar unul am întîlnit.

Și văzînd că Mitri n-are de gînd să răspundă, Serghei își dădu singur lămuriri, judecînd pe așezate:

— Asta vine de-acolo că nu s-a deschis încă navigația. Numai ce-a început. Dar strașnic mai zburăm spre Kazan — trage Volga la edec, nu glumă! Are-o spinare de voinic — tot ce vrei îți poartă-n cîrcă. Da' tu ce stai așa? Nu cumva te-ai supărat?

— Ce vrei? — întrebă Mitri nemulțumit.

— Nimic, sucitule... Adică de ce taci? Te tot gîndești? Lasă! Îți păgubești sănătatea. Măi, înțeleptule, de cugetat, tot cugeți, dar minte la tine, ioc — uite, la asta n-ai cugetat. Ha-ha-ha!

Și după ce rîse tare cîtva timp, Serghei hîrîi o dată din piept cu deplina conștiință a superiorității sale, apoi tăcu, dădu să șuiere un cîntec, dar se întrerupse și stărui să-și depene gîndul mai departe:

— Să cugeți! Păi asta-i treaba unui om de rînd? Uită-te numai la taică-tu ăsta: nu-și bate el capul cu împărăția cerurilor — trăiește. O giugiulește pe nevastă-ta și rîde împreună cu ea de tine, deșteptu' ăl prost. Iac-așa! Ia, ce-or fi făcînd ei acolo? Hii, luai-ar dracii! Mare lucru să nu fi rămas grea Marka! Nu te teme, n-o să-ți semene ție plodul. Pun mîna-n foc că are să fie un om de viață ca și Silan Petrov. Și-n hîrtii copilul o să fie scris că-i al tău. He, ce mai poveste! O să-ți spuie „tăicuță". Cînd colo, tu nu-i ești tată, îi ești frate. Da' cine-i taică-su? Cine să fie? Bunicul! Mă, ai dracului! Mari spurcăciuni! Dar și îndrăzneți oameni! Așa-i c-așa-i, Mitea?

— Serghei! — Era șoapta unui om tulburat, împătimit, gata să-nceapă a plînge. — Pentru numele lui dumnezeu, nu-mi frînge inima, nu mă pune pe jăratic, dă-mi pace! Taci! Ca pe dumnezeu te rog, nu mai vorbi cu mine, nu-mi învenina rana, nu mă chinui. Mă arunc în apă și numai al tău are să fie păcatul! Am să-mi pierd sufletul, lasă-mă, dă-mi pace. In numele lui Christos, te rog!

Un vaiet ascuțit de durere sfîșie liniștea nopții, și Mitri, care stătea în picioare, se prăbuși peste grinzi,

de parcă-l izbise-n creştet o greutate căzută de sus, din norii mohorîţi, ce atîrnau pînă deasupra fluviului cernit.

— Ei, ei, ei! — îngînă speriat Serghei, privind cum i se zvîrcolea prietenul jos, pe grinzi, de parcă picase-n foc. — Ce om sucit! Uite numai ce om sucit... Să-mi fi spus, cel puţin... dacă nu-ţi plăcea asta... aia...

— Din ceasul plecării mă tot chinuieşti... pentru ce? Îţi sînt duşman? Ha? Duşman? — şoptea Mitea cu înfocare...

— Sucit mai eşti, măi frate! Oh, tare sucit! — bodogănea Serghei încurcat şi necăjit. — De unde era să ştiu ce-i în sufletul tău? N-aveam cum vedea...

— Vreau să uit de toate astea. Pricepi? Să uit, să nu mai ştiu niciodată nimic! Ruşinea mea... Chinul ăsta cumplit... Ce oameni haini sînteţi voi! Am să plec! Am să plec... pentru totdeauna. Nu mai pot îndura...

— Dar pleacă odată!... — răcni Serghei de vuiră depărtările. Mai trînti cu glas de tunet şi o sudalmă grea, apoi tăcu, fără veste, şi se aşeză jos, ghemuit, apăsat pesemne şi el de drama sufletească ce i se înfăţişase ochilor şi pe care acum nu mai putea să n-o înţeleagă.

— Hei, măi, măi! — bubui deasupra apei glasul lui Silan Petrov. — Ce-i cu voi? Ce v-aţi încăierat? Ha?

Se cunoştea că lui Silan Petrov îi plăcea să stîrnească larmă pe fluviu şi să alunge cu glasul lui de bas, adînc şi puternic, tăcerea apăsătoare. Unul după celălalt se rostogoleau strigătele lui, zdruncinînd văzduhul cald şi jilav şi parcă strivind cu puterea lor vie umbra prizărită a lui Mitri care se aşezase din nou la vîslă. Serghei îi răspundea stăpînului din răsputeri şi în acelaşi timp îl înjura cu jumătate de glas, trăgînd nişte sudalme cu adevărat ruseşti, tari şi pipărate. În liniştea nopţii, cele două glasuri vibrau prelung, spărgînd tăcerea, trezeau, cutremurau preajma întreagă, se uneau cîteodată într-o singură notă adîncă, răsunătoare, ca de trombon, iar

alteori se înălțau pînă la falset și pluteau lin în văzduh, pînă se stingeau și piereau. Pe urmă se așternu iarăși liniștea.

Printr-o spărtură de nori, niște pete galbene de raze de lumină căzură pe fața întunecată a apei, și după ce sclipiră cîteva clipe, nu se mai văzură, de parcă le șterse întunericul și umezeala.

Plutele călătoreau mai departe, în întuneric și tăcere.

II

Purtînd o rubașkă roșie cu gulerul descheiat de-i rămîneau la vedere gîtul puternic și pieptul păros, tare ca o nicovală, Silan Petrov ședea la una dintre vîslele din față. O claie de păr sur îi cădea pe frunte și de sub claie zîmbeau ușurel ochii lui căprui, mari și focoși. Suflecate pînă la cot, mînecile rubașteî scoteau la iveală niște brațe goale, de criță, încleștate zdravăn pe vîslă. Cu trupul puțin aplecat înainte, Silan își ațintise cu agerime privirea în depărtări urmărind ceva prin întunericul gros.

La doi-trei pași de el, întoarsă pieziș față de mersul apei, Marka, zîmbitoare, trăgea cu ochiul spre ibovnicul ei cel lat în piept. Tăceau amîndoi, stînd să ieie seamă: el — depărtărilor, ea — jocului de lumini și umbre de pe chipul lui vioi și bărbos.

— Trebuie să fie vreun foc de pescari! — zise el, întorcîndu-și fața spre femeie. — Nu-i nimic. Ținem drept înainte. He-eh! — și slobozi din piept o trîmbă întreagă de aer fierbinte, în timp ce trăgea măsurat cu vîsla spre stînga, purtînd-o voinicește prin apă. — Nu te sforța prea tare, Mașurka! — adăugă, observînd că și ea taie dibaci apa cu vîsla ei.

Rotunjoară, durdulie, cu niște ochi negri, iuți, și rumenă tare-n obraz, desculță, învești mîntată doar cu sarafanul ud care i se lipise de trup — ea se răsuci cu fața spre Silan și-i spuse, zîmbindu-i mîngîios:

— Nu mă mai cruța atît. Slavă domnului, îs destul de voinică!

— Da' nu te cruţ! Uite-acu mă scol să te sărut!
— îi întoarse vorba Silan, gata să se urnească.
— Să nu cumva! — şopti ea, aţiţîndu-l mai rău.
Tăcură, privindu-se unul pe celălalt cu ochi lacomi.
Afundată parcă-n gînduri, apa plescăia uşor sub plută. Departe, în dreapta, se auzeau cîntînd cocoşii.
Cu legănări pe care nici piciorul aproape că nu le simţea dedesubt, călătoreau înainte, într-acolo unde întunericul prinsese a se destrăma şi a se topi, iar norii căpătau forme mai hotărîte şi nuanţe mai luminoase.
— Silan Petrovici! Ştii de ce răcneau ăia acolo? Eu ştiu, zău că ştiu! S-o fi plîns Mitri de noi lui Seriojka şi pe urmă, de jale, s-a apucat să urle ca cîinii la lună şi Seriojka atunci ne-a făcut cu ou şi cu oţet.
Uitîndu-se ţintă la Silan, Maria îi iscodea din ochi obrazul care acum, după cuvintele ei, se închisese şi se asprise, vădind multă încăpăţînare.
— Ei şi ce-i? — întrebă scurt omul.
— Aşa, nimic.
— Dacă nu-i nimic, ce ţi-ai mai răcit gura de pomană?
— Te-ai supărat!
— Pe tine? M-aş supăra eu bucuros cîteodată, dar nu-s în stare.
— Ţi-i dragă Maşka? — şopti ea şăgalnic, aplecîndu-se spre el.
— E-eh! — mîrîi cu înţeles Silan şi întinzînd spre ea mîinile sale vînjoase, vorbi printre dinţi: — Hai, vino... Nu mă scoate din ţiţîni...
Ea îşi undui trupul ca o pisică şi se lipi de el, mlădie.
— Iarăşi o să abatem plutele, — şopti el sărutîndu-i obrazul care ardea sub buzele lui.
— Ajungă-ţi! Se luminează... Ne văd ăia din capătul celălalt.
Ea încercă să se ferească înlături, însă el o cuprinse şi mai strîns cu braţul.
— Ne văd? N-au decît! Vadă-ne cine-o pofti! Atîta pagubă! Că săvîrşesc un păcat? Da, săvîrşesc. Ştiu.

Şi ce? Am să dau socoteală în faţa lui dumnezeu. Tot nu-i erai nevastă ăluia. N-aveai pe nimeni. Se cheamă că-ţi erai singură stăpînă... ăluia îi vine greu, ştiu. Dar mie? Cinste-mi face că trăiesc cu norămea? Cu toate că, drept vorbind, nu i-ai fost nevastă... Dar oricît! Cu vaza mea — crezi că-mi vine bine? Şi nu-i păcat în faţa lui dumnezeu? Ba da! Toate le ştiu, dar am trecut peste toate. Fiindcă... face! De trăit, trăieşti numai o dată pe lume, de murit poţi muri oricînd. Eh, Marie! Să mai fi întîrziat eu o lună cu însurătoarea lui Mitea... nu se-ntîmpla nimic din toate astea. Degrabă după moartea Aniisei îţi trimiteam peţitori, şi gata! Ne luam, cum spune la lege. Fără păcat. Fără ruşine. Eu îs de vină, eu am greşit. Cinci sau zece ani din viaţă o să-mi mănînce greşeala asta. Îmi grăbeşte ceasul morţii...

— Ei, ajunge, nu te mai zbuciuma. Am mai tăinuit noi despre asta de cîteva ori, — şopti Maria, şi, desprinzîndu-i-se binişor din îmbrăţişare, se duse la vîsla ei. El se apucă de treabă, repezind rama în apă din toate puterile, ca şi cum s-ar fi luptat să isprăvească odată cu greutatea aceea care-i apăsa pe piept şi-i posomora chipul de bărbat frumos.

Se lumina de ziuă.

Destrămîndu-se, norii se tîrau alene pe cer de parcă aveau de gînd să-i aţină calea soarelui, care răsărea. Apa fluviului căpătase sclipirea rece a oţelului.

— Dăunăzi iarăşi m-a luat; zice: „Tătucă, nu-i mai mare ruşinea şi pentru 'mneta şi pentru mine? Las-o!“ Adică pe tine să te las, — zîmbi cu dispreţ Silan Petrov. „Las-o, zice, nu întrece măsura“. Mă băiete, i-am spus — mă dragă, dă-te mă, la o parte, dacă nu ţi s-a urît cu zilele! Că te rup bucăţi, mă, te fac una cu pămîntul! Nu las nici urmă din sfinţenia ta. Da' ce, zic, pentru asta te-am zămislit eu pe tine, mă stîrpitură? Tu să mă chinuieşti? El începe să tremure: „Tătucă, zice, păi ce-s eu de vină?“ „Ba eşti de vină, zic, maţu' păduchelui, că-mi stai ca o piatră în cale. Eşti de vină, să ştii, că nu te pricepi nici să-ţi aperi pielea. Mortăciune, zic, hoit împuţit! De erai sănătos, puteam măcar să te ucid, pe cînd

așa, nici asta! Că mi-e și milă de tine, prăpăditule!" S-a apucat să urle! Eh, Marie! Răi s-au mai făcut oamenii! Altul în locul meu... ele! Repede se descurca din laț. Noi, nu. Noi, cu funia de gît! Ba te pomenești că pîn' la urmă ne-om și sugruma unul pe celălalt!

— Ce vrei să spui? — întrebă Maria cu sfială și se uită înspăimîntată la el, cît era de vînjos, de aspru și de nepăsător.

— Spun și eu așa... De-ar muri odată... Aici e totul... De-ar închide ochii, tare bine-ar mai fi! Toate ar intra pe făgașul lor. Le-aș da alor tăi pămînt, le-aș închide gura, iar noi amîndoi... am pleca... În Siberia... sau în Kuban! Cine-i ea? Nevastă-mea! Pricepi? Am face rost și de hîrtii... vreun act acolo. Aș deschide o prăvălie într-un sat undeva. Am trăi și noi. Ne-am răscumpăra și păcatul în fața lui dumnezeu. Parcă mult ne trebuie! I-am înlesni pe oamenii care-o duc mai greu — ei ne-ar înlesni pe noi să fim cu sufletele împăcate... Nu, Mașa? Așa-i c-ar fi bine? Ha?

— Da-a! Ah! — suspină ea și-și închise ochii pe jumătate, cu gîndurile duse cine știe unde.

Tăceau amîndoi... Apa plescăia...

— E bicisnic... poate n-o mai duce-o mult, — spuse Silan Petrov cu glas înăbușit.

— Dă doamne cît mai degrabă! — se rugă Maria, și-și făcu semnul crucii.

. . . . . .

Țîșniră razele soarelui de primăvară și prinseră a juca pe apă, presurînd-o cu aur și cu toate culorile curcubeului. Se stîrni vîntul; firea întreagă tresări, se învioră și începu să rîdă. Cerul albastru îi zîmbea și el dintre nori apei împodobite de soare. Iar norii rămaseră curînd departe în urma plutelor.

Strînși acolo ca o ciurdă mare și întunecoasă, încremeniseră gînditori deasupra fluviului lat, ca și cum stăteau să chibzuiască pe unde ar fi putut fugi cît mai repede din calea dușmanului lor, soarele cel voios de primăvară, soarele plin de strălucire și de

bucurie. Întîrziaseră norii, născătorii viforniţilor de peste iarnă, şi-i ajunsese din urmă primăvara.

Neprihănit, senin, cerul în faţa plutelor era numai lumină; ieşind din valurile de purpură şi aur ale fluviului, soarele, încă rece, ca totdeauna la începutul dimineţii, dar radios ca totdeauna primăvara, se înălţa hotărît şi mîndru drept în slava albastră a cerului.

În dreapta plutelor, printre ciucurii verzi ai pădurii, se zărea malul rîpos, cafeniu; în stînga, pe covorul de smarald al zăvoiului sclipeau albe nestematele picăturilor de rouă.

Plutea-n văzduh mireasma pămîntului reavăn, a colţului de iarbă abia dat şi parfumul tare al cetinei răşinoase.

Silan Petrov se uită în urmă.

Serghei şi Mitri parcă făceau una cu vîslele. Dar din pricina depărtării era încă greu să le citeşti gîndul pe feţe.

Îşi mută ochii la Maria.

Ea se strînsese ghem lîngă vîslă şi acum chiar că părea cu totul rotundă. Îi era frig. Scăldată din cap pînă-n picioare de razele soarelui, privea înainte-i cu ochi visători; pe buze îi juca acel zîmbet tainic şi încîntător care, pînă şi pe o femeie urîtă o face să aibă farmec şi să ispitească.

— Luaţi seama, băieţi! He-e!... — răcni Silan Petrov cu glas de tunet, simţind cum i se umflă-n pieptul lat un val nou de putere.

Şi, parcă toată preajma se clătină de tăria acelui strigăt. Ecoul lui sună mult timp încă pe malurile rîpoase.

Traducere de
Aurel Lambrino şi Ecat. Antonescu.

LA MAREA NEAGRĂ

Calm. Zăduf... Ce încîntare!
Marea doarme colo-n zare.
De pe mal se-ntind pe valuri
Umbre de migdali subțiri,
Iar platanii cu-a lor ramuri
Umbra-n apă își resfir.
Și în spuma de pe mal,
Umbrele par zîmbet al
Munților bătrîni. În cer,
În nemărginita pace,
Ei înalță culmi posace.
Și al lor granit sever
E ascuns ca de nămeți
Între pămîntene ceți.

*

Falnic, în tăcere, aspru,
În *atlas* de cer *albastru*,
Munții cei bătrîni privesc
Strînși în pîclă viorie;
Pantele te ametesc
Cînd spre rîpe se mlădie.

Ei din slăvi n-aud cum jos
Geme valul cel spumos;
Monoton, vuind uşor,
În minciuna lui duioasă
Înspre poale zboară ca să
Tulbure gîndirea lor.

*

Însă, iute şi haine,
Stîncile-şi îngroapă bine
Gîndu-n umedul granit;
Şi în nori înveşmîntate
Stau de secoli, desfătate
De al apei clipocit.
Valu-n puful albei spume
Ca sirenele le spune
Stîncilor un cînt plăcut.
Ca răspuns la-aceste toate
Arcele neîndurate
Ce-ascund taine — au tăcut:
Nici o taină nu le scapă
Din tot ce trecutu-ngroapă

*

Tufele de iasomie,
De-azalee, trandafiri,
Lenevoase-ncing în brîie
Pietrele. Şi-ntregii firi
Dau miresme-mbătătoare
Răspîndindu-le spre mare,
Înspre zări, spre stînci surii,
Unde-n şir, solemni, sînt strînşi şi
Stau la pîndă pescăruşii:
Valul care-acum veni
Dinspre marea ce vuieşte
Nu le-aduce vreun peşte?

*

Dar căruntul val, să scalde
Stîncile, se avînta,
Dînd doar stropii de smaralde
Şi rostind parcă ceva...
Scuturîndu-şi alba coamă
Azvîrlea din nou, cu freamăt.
Stropi — multicolor torent —
De pe piscul nalt spre vale
Vulturul semeţ prăvale
Strigăt aprig... Vehement,
Valul înapoi se-abate
Frînt de-a stîncilor cetate.

*

Lin pluteşte-un fum subţire
Peste mare, — parcă-s valuri.
Cu a lui nemărginire
Cerul a căzut în valuri,
Ca într-o îmbrăţişare.
Şi titanii : cer şi mare,
De a sudului dogoare
Moleşiţi, se-nlănţuiră
Piept la piept şi adormiră.
Şi în înălţimi îmi pare,
Că în roiuri adunate
Zboară vise minunate.
Iar în roiul nevăzut
Doar eu sînt — mi s-a părut...

In romîneşte de Suzana Delciu.

DESCOPERIRE

DIN MEMORIILE UNUI CONTEMPORAN

...Nevastă-mea, astăzi după masă, pe cînd ne aflam amîndoi în camera mea de lucru, mi-a spus cu blîndeţe şi totodată plină de nelinişte :

— De la o vreme, Paul, simt ceva straniu în purtarea ta faţă de mine. Te uiţi cîteodată la mine atît de întrebător... parcă te-ai aştepta să fac nu ştiu ce şi ai vrea să afli : cînd ? Curînd ? Şi pe urmă ai devenit din cale-afară de atent cu mine... atent nu ca faţă de o femeie... asta fără îndoială că nici n-aş fi observat-o... e ceva atît de obişnuit şi de firesc... Nu, e altceva, e o atenţie la fel de stranie, plină de întrebări şi de aşteptări, ca şi privirile tale tăcute. Ce-i cu tine ? Mă sperii, Paul !

Şi, rostind aceste cuvinte, îi sclipiră în ochi lacrimi — lacrimi de teamă şi de nedumerire

Ce sensibilă e !...

M-am înspăimîntat şi eu de întrebarea ei şi m-am străduit cît am putut s-o alin. Nu mi-a trebuit multă vreme, pentru asta... femeile oricînd se lasă repede alinate — şi după ce am izbutit s-o văd mai calmă, am întrebat-o cu inima strînsă : n-a încercat ea cumva să-şi explice în vreun fel starea mea sufletească ?

— Ba da, — spuse şi-şi cam pierdu cumpătul: — Mă gîndesc că eşti nemulţumit fiindcă... noi, uite, de cinci luni... sîntem soţ şi soţie... şi eu tot nu...

Tulburată, ruşinată, roşind pînă la rădăcina părului, ea sfîrşi fraza în şoaptă, şi cu faţa îngropată în palme, se făcu ghem lîngă mine pe divan — un ghem moale, ispititor; rămase aşa, pîndindu-mă şăgalnic, cu înfăţişarea aceea senzuală pe care, dintre toate vietăţile, numai pisicile şi femeile şi-o pot lua.

Ochii negri îi străluceau îndărătul degetelor albe, subţiri, şi răsfirate, iar rochia de culoarea mării o cuprindea de sus pînă jos în falduri moi, bogate.

I-am explicat că nu mă simt tocmai bine şi de aceea poate îi par schimbat, am liniştit-o şi m-am liniştit şi eu, dîndu-mi seama din vorbele ei că se-ncrede-n dragostea mea aşa încît, cu toată sensibilitatea ei, nu e în stare să înţeleagă ce anume o întreb cînd mă uit la ea. Şi mi se făcu milă de ea. Pe urmă am plecat la plimbare, şi i-am spus să nu mă aştepte deoarece am să trec pe la club. Puţin mîhnită, ea mă lăsă să plec. după ce ne sărutarăm, iar cînd m-am întors acasă — dormea.

...Nu sînt decît cîteva clipe de cînd m-am ridicat de lîngă ea; am stat două ore pe marginea patului, privind-o pe femeia asta micuţă, soţia mea.

Întinsă pe spate, abia acoperită de o cuvertură subţire, care-i scoate lămurit la iveală toate liniile şerpuitoare ale corpului, stă nemişcată şi surîde în somn, iar în jurul capului, pe pernă, i s-a risipit cosiţa şi-i face cunună întunecoasă din buclele răvăşite. Una i-a căzut pe umăr şi pe piept, alta pe obrazul trandafiriu, o şuviţă i-a alunecat peste globul ochiului, lîngă genele lungi... iar urechea stîngă nici nu i se mai vede de sub un zuluf greu. Toată e atît de frumoasă, atît de fragedă şi de ispititoare... Pielea ei are un miros pătrunzător, ameţitor, un parfum de femeie. Luna cată prin fereastră, în fereastră-s flori în glastre şi umbra lor cade pe covorul de lîngă pat... pe peretele din spatele ei. Noaptea e atît de liniştită şi de caldă... Frunzişul celei dintîi luni de vară spune ceva cu o şoaptă

mîngîioasă şi umple dormitorul ca de-un narcotic dens, cald, care-ţi strecoară-n suflet o dulce toropeală.

Sînt un om perfect sănătos, poate peste măsură de impresionabil, dar sănătos. Dealtfel — lăsînd la o parte justificările, mai poate fi vorba de măsură în sfera percepţiilor? Aşadar sînt un om sănătos — şi totuşi iată că de o săptămînă întreagă îmi petrec nopţile într-un fel atît de ciudat şi de caraghios, lîngă patul soţiei mele, temîndu-mă să mă ating de ea şi simţind că de i-aş putea alunga somnul cu mîngîierile la care am dreptul — ar fi jignitor atît pentru ea cît şi pentru mine, cu toate că ea n-ar lua aceasta drept jignire ci, ca totdeauna s-ar bucura de ea. Ultima dată cînd am mîngîiat-o cu pasiune a fost acum treisprezece zile.

Şi ce a fost pînă în momentul acela?

Nimic deosebit...

Totul mergea chiar aşa cum trebuia să meargă în primele luni după nuntă — bine, cu dragoste, cu înflăcărare. Ne admiram unul pe celălalt, ne desfătam unul cu celălalt şi adesea ea îmi spunea cu o bucurie fără margini că nu se aşteptase niciodată să găsească în dragoste atîtea senzaţii noi şi atîta fericire.

Eu îi confirmam vorbele totdeauna cu cea mai mare promptitudine şi cu dragă inimă.

Şi iată, fără veste, o umbră se abătuse asupra mea, o umbră iscată nu ştiu de unde, o umbră ciudată, rece, care-ţi seacă inima şi-ţi ascute mintea. Pentru întîia oară am simţit prezenţa acestei umbre acum treisprezece zile, sau mai exact acum treisprezece nopţi.

Iată cum s-a întîmplat.

*

De la club m-am întors acasă cuprins de nelinişte şi de amărăciune, în urma discuţiei ce-o avusesem cu un cunoscut. Vorbisem despre viaţă şi despre jocul ei viclean cu omul; pînă la urmă tema aceasta totdeauna îţi aduce sentimentul nevolniciei totale, al singurătăţii, al incapacităţii.

Şi iată, intrînd în dormitor, unde totul era ca şi azi la fel de ademenitor şi de frumos — m-am oprit lîngă patul soţiei, s-o admir mai întîi cum doarme şi apoi s-o trezesc. Doream să stau mult de vorbă cu ea, tot despre această viaţă, care de nici o altă vieţuitoare nu-şi rîde atît de grosolan, de crud şi de ironic, şi nu prigoneşte pe nimeni cu atîta neîndurare, cum o face cu omul şi mai ales cu omul superior.

Voind s-o sărut pe frunte, pentru că de obicei aşa o trezeam, m-am aplecat privind-o cu admiraţie pe soţia mea care dormea. Zîmbea în somn, iar chipul ei, în bătaia lunii, părea diafan. Avea o înfăţişare copilăroasă, ca o jucărie, ca o figurină, şi zîmbetul îi era de o viclenie naivă, copilărească. La început mi se păru că nu doarme, ci că mă urmăreşte printre gene cu ochii întredeschişi, şi eram gata să-ncep a rîde de nevinovatul ei şiretlic, însă ea respira foarte liniştit şi ştiam că nu-i în stare să se prefacă atîta vreme.

Mi-a fost milă s-o mai trezesc.

„De fapt, la ce-aş trezi-o? Ca să-i aduc la cunoştinţă cît e de greu să trăieşti?“ m-am întrebat.

Mi se părea stupid şi caraghios să scol din somn pe cineva numai ca să am cui mă plînge de viaţă — de viaţa asta, al cărei rost nici celuilalt nici mie nu-mi era limpede...

„Ar pricepe ea oare ceea ce vreau să-i spun?“

Şi, după ce m-am gîndit puţin, a trebuit să-mi răspund: „Nu, n-ar pricepe!“ E prea tînără, prea crudă şi fără experienţă, ca să se poată cufunda în genuna acelor gînduri care suflă vînt de gheaţă asupra sufletului şi-i lasă urme bolnăvicioase ca nişte pete de rugină — petele nedumeririi şi neliniştii în faţa fenomenelor vieţii. Are ea nevoie să înţeleagă toate acestea?

Nu! Pentru ce? Ce folos aduce înţelegerea acestor probleme? Foarte rareori priceperea de a te orienta şi a-ţi alege un punct temeinic de sprijin în viaţă — şi totdeauna vlăguirea sufletului.

Şi în sfîrşit — de ce eu, tocmai eu, care-o iubesc ca pe-o soţie ce-mi este şi am nenorocul să cunosc viaţa mai bine şi mai îndeaproape ca ea, de ce eu să-i des-

tăinuiesc tîlcul urîcios şi crud al celor ce se petrec în faţa ei şi să-i povestesc despre bolovanii şi spinii care-i stau omului în cale — sîngerata lui cale, numai piedici şi chinuri, spre necunoscut?

Ea e aproape un copil; e mai bine pentru mine s-o ţin, cît mai lungă vreme cu putinţă, în starea aceasta cînd simţămintele şi gîndurile îi sînt crude încă, în starea aceasta de plăcută semitrezie a sufletului, care simte atît de intens şi se încrede atît de mult. Las' să nu priceapă mare lucru — asta-mi va îngădui să mă bucur mai mult timp de ea, ca de-o floare.

Şi de-oi vrea — pot să-mi ofer şi plăcerea subtilă să torn cîteva picături de scepticism în unda luminoasă a simţirii ei, cîteva picături din atît de amara înţelegere a lucrurilor. Treptat, treptat, ea se va ofili, iar eu, observînd-o voi savura această mică răzbunare a mea faţă de viaţa care m-a otrăvit.

Sînt otrăvit — şi iată că otrăvesc şi eu la rîndu-mi, otrăvesc o existenţă de mare preţ, o fiinţă nouă care n-a trăit încă... Îi fac o pagubă vieţii, îi fur o energie, pe care altfel ar fi folosit-o ca să-şi atingă scopurile, dacă voiam eu asta.

Şi în aceeaşi clipă am întins din nou mîna ca să-mi trezesc soţia.

*

Dar... nu ştiu de ce m-am rezemat înapoi de spătarul jilţului şi, uitîndu-mă ţintă la chipul soţiei mele, m-am apucat să depăn iarăşi acele gînduri ciudate care se deosebesc atît de greu de senzaţii. Mi se rostogolea în minte o avalanşă greoaie de idei neclare, azvîrlindu-mi în suflet umbre dese. Mi-era urît. Multă vreme nu mi-am putut dobîndi limpezimea, nici şirul gîndurilor.

Dar cînd le-am dobîndit — m-au luat fiorii şi groaza. Tot ceea ce gîndisem se-nchegase într-o întrebare stăruitoare şi hotărîtoare: îmi iubesc oare soţia? Atunci m-am ridicat, m-am dus la fereastră şi, sprijinindu-mi fruntea de cercevea, m-am apucat să privesc în grădină. Părea că se scufundă sub povara luminii de lună

şi a umbrelor şi tăcea, era mută ca o fiinţă care adînceşte tainele lumii şi pe multe din ele le-a şi dezlegat.

„Soţia..." am repetat în sinea mea, şi am simţit că vorba aceasta obişnuită, atît de simplă şi, s-ar părea, atît de limpede — răsună atît de rece, şi nu spune absolut nimic nici inimii, nici minţii.

Sînt multe cuvinte de soiul acesta, se nasc şi mor fără să lase nimic în urmă. Soţia ?! Are chiar ceva înrobitor şi plat.

Din obişnuinţă ne închipuim că înţelegem cuvintele noastre, dar cu obişnuinţa asta ne minţim pe noi înşine — căci sufletul cuvintelor, înţelesul lor, pentru noi e întunecat şi necunoscut.

„Aşadar, îmi iubesc sau nu soţia ?" m-am întrebat. Mi-erau dragi ochii, sărutările şi zîmbetul ei, glasul şi gesturile ei şi încă o mulţime de alte amănunte de acest fel, sau poate chiar, o iubeam în totul din pricina acestor amănunte. Dar fără ele — ca pe un om şi ca pe un suflet viu, ca pe o conştiinţă şi o enigmă, ca pe un instrument armonic, sensibil, fin, care vibrează veşnic dînd răspuns impresiilor. O iubeam eu oare şi aşa ?

Nu-mi puteam spune că am căutat în ea toate acestea, că le-am căutat şi am dorit să le găsesc... Ne-am întîlnit... Ea, fată zglobie, dezgheţată, mi-a plăcut mai mult decît altele, şi-apoi pe atunci duceam o viaţă atît de monotonă şi de apăsătoare, şi m-am gîndit că poate n-am să pierd nimic dacă mă însor. Am izbutit să-i atrag atenţia şi m-a cuprins dorinţa să am parte de mîngîierile ei înfocate.

Am făcut-o să mă compătimească oarecum. E foarte uşor s-o faci pe o femeie să te compătimească. Mai cu seamă acum cînd bărbăţia e tot atît de rară la bărbat ca şi feminitatea la femeie. Dar, deşi a pierdut mult din feminitate, femeia, totuşi, nu s-a desvăţat să compătimească — iar în vremea de azi, dragostea femeii este — aproape în întregime — milă faţă de bărbat... care-i prea sărac cu duhul şi prea slab trupeşte ca bărbat.

...Dar uit mereu de tema principală...

După ce am răspuns la această întrebare, mi-am pus alta... „Ce iubește ea în mine?“ La aceasta mi-a fost mai greu să răspund pentru că — într-adevăr — să fi fost eu în locul ei sau, în general, să fi fost eu femeie, nu cred c-aș fi izbutit să găsesc ceva pozitiv și puternic, ceva vrednic de atenție într-un om ca mine... afară doar de capacitatea de a gîndi în niște spirale nesfîrșite, care-mi sorb gîndul într-o prăpastie fără fund și fără zare de lumină.

Însă femeile au o logică atît de nenorocită...

Rezolvînd cu asta și problema dragostei ei față de mine, m-am întrebat încă o dată:

„Pentru ce, întrucît avem noi nevoie unul de altul, odată ce sîntem ca doi străini care nu ne cunoaștem?“

Și atunci am înțeles că nu-mi iubesc soția, căci dacă aș fi iubit-o cîtuși de puțin, n-aș fi fost în stare să-mi pun o asemenea întrebare... Mă luă frigul...

Dar ce se va întîmpla mai departe, după ce ea mă va înțelege? Ce-o să se întîmple cu ea atunci? Și ce silă are să-mi fie, ce lehamite! Cîte lacrimi, desigur, și cît zbucium fără rost, care îți biciuiește nervii și îți otrăvește viața! La început o să-și spuie c-a fost înșelată, pe urmă că e o martiră a datoriei, pe urmă o să-și caute o consolare și... o să-și ia un amant... Pfui!...

M-am apropiat din nou de ea. Dormea înainte, somn liniștit, fără griji, mereu cu surîsul acela drăgălaș, ca de copil. Acum însă nu-mi mai stîrnea sentimentele plăcute pe care chiar i le datoram pînă de curînd... pînă mai ieri.

Mă uitam la ea și mă întrebam:

„Ce-mi trebuie mie ființa asta, jucăria asta? Să mai caut vreo legătură sufletească între ea și mine acum, cînd știu că nu-i nici o legătură? Parcă-i posibilă pentru noi amîndoi... și în general parcă-i posibilă pentru oameni această faimoasă „contopire a sufletelor“, această înțelegere a unuia de către celălalt?... Unitate de interese? Haida-de! Nu ne unește nici un interes comun. Aș vrea să nu mă supere nimic, vreau liniște — iată singurul meu interes“.

Să mă frămînte gîndurile, treacă... dar viaţa — nu, mulţumesc ! Am trăit vreo zece ani pînă acum şi ştiu ce preţ are viaţa asta — după douăzeci şi cinci de ani, e o pierdere progresivă de forţe, dorinţe, imaginaţie... se pierde tot ce e mai bun, şi ceea ce de fapt constituie viaţa. Ai fost creat pentru ceva şi trebuie să faci ceva.

Şi tot ceea ce faci — întîi, că trebuie să fie conform regulilor de morală care domnesc în momentul respectiv, reguli totdeauna destul de stricte şi de apăsătoare ca să strivească omul — al doilea, că toate faptele tale sînt foarte mărunte, foarte plictisitoare, foarte banale.

Doar... nu eşti un geniu...

Prin urmare, copilul ăsta, soţia mea are să mă întrebe într-o bună zi dacă o iubesc şi din această bună zi are să înceapă pentru noi o viaţă din cale-afară de rea.

Cum să numeşti toate acestea ? Greşeală ? Încurcătură ? Nu ştiu, zău... Dealtfel aproape totdeauna şi după cum se vede, cu toţi se petrece acelaşi lucru din punct în punct — se căsătoresc pentru că s-au îndrăgostit, se cunosc mai bine unul pe celălalt şi sînt dezamăgiţi, pe urmă încep s-o ducă „tîrîş-grăpiş", şi asta se cheamă viaţă conjugală... O duc tîrîş-grăpiş cei cărora li s-a înfipt în suflet pironul numit datorie ; cei cu minte mai multă se împrăştie care încotro şi, drept amintire plăcută, regretă vremea irosită şi-şi poartă sîmbetele unul altuia. Şi aşa şi aşa e nespus de urît.

Dar „toate astea-s filozofie goală, măi frate", cum spune unul dintre cunoscuţii mei. Iar în realitate — iată adevărul — mă tem de nevastă-mea, văd în ea omul care peste un timp îmi va pricinui mult necaz şi multă mîhnire...

Mă uit acum la ea şi mă gîndesc :

«Uite, omul ăsta o să susţină în curînd că are drepturi asupra atenţiei mele faţă de el şi asupra întregului univers al sufletului meu... O să înceapă să mă scormonească, să mă studieze, să mă urmărească, să mediteze asupra mea, numai şi numai ca să-şi dea seama cine sînt eu. Dar mie însumi mi-e atît de neclar în ce constă „eul" meu.»

Şi cînd mă priveşte în ochi soţia mea, am impresia că ochii ei ca de copil se străduiesc să pătrundă adîncul unui hău, plin de o ceaţă vătămătoare.

Îmi cam pare rău de soţia mea ; tot studiindu-şi soţul, se vor strica şi frumoasele ei păreri despre oameni şi despre viaţă. Ştiu ce crede despre mine — mă socoteşte drept un om foarte original, foarte fin şi inteligent.

Prostuţa...

Sînt cam cinic mi se pare ? Ei, ce să-i faci ! Zău că asta n-are importanţă. Pentru un om, nimic nu are importanţă afară de încrederea în sine. Şi, la drept vorbind... toate astea sînt mai degrabă ridicole decît triste. Aşa este... Şi totuşi mă uit la soţia mea şi aştept... sentinţa ei ? Nu, hotărît că nu ! Ea să mă judece? Dar aştept ziua în care femeia va simţi că a devenit om — pentru că aşa se va întîmpla, fir-ar al naibii ! — şi va pretinde că are drepturi asupra lumii mele interioare.

Şi atunci va începe zi de zi să-mi strice viaţa.

Iar pînă la urmă, de bunăseamă se va împotmoli şi ea în smîrcurile tristeţii, în smîrcurile dorinţelor vagi, ale ideilor neclare... şi ale excursiilor sceptice prin ţinutul sufletului lumii, ţinutul sufletului ei, al sufletului soţului ei... Ha, ha... las' c-o să vadă ea !...

...Ah, mi se pare că în curînd va începe să-mi fie din ce în ce mai urîtă drăgălaşa mea soţie... femeia asta care deocamdată doarme atît de dulce...

...Poate ar fi bine să nu se mai trezească niciodată !

Traducere de
Aurel Lambrino şi Ecat. Antonescu.

CÎTEVA ZILE ÎN ROLUL DIRECTORULUI UNUI ZIAR DE PROVINCIE

O MINUNATĂ TEMĂ PENTRU OAMENII SPIRITUALI

(TRADUCERE DIN AMERICANĂ)

În general, soarta nu-mi este deloc binevoitoare şi totuşi nu m-am aşteptat să-mi joace un renghi atît de urît.

Mi-am început viaţa — viaţa activă — ca ucenic al unui zugrav, apoi am dat pîine la cuptor, am zugrăvit icoane, am păscut caii, am fost la săpat pămîntul pentru diferite trebuinţe — între altele, pentru morţi — am fost hamal, paznic de noapte, am scos cioate, am fost grădinar, am încercat şi multe alte profesii libere, peste tot m-am simţit mai mult sau mai puţin nelalocul meu, m-am călit pînă într-atît, încît am început să socotesc trîndăvia mai obositoare decît munca, m-am procopsit cu „nervi", cu o durere-n piept, cu oarecare experienţă de viaţă, şi alte cîteva chestii neplăcute — în sfîrşit, într-o zi m-am simţit inspirat, am scris ceva cu tot curajul, am dus cu multă sfială paginile la redacţie, cei de-acolo mi le-au publicat cu mare bunăvoinţă, mi-a plăcut, am hotărît să mă statornicesc la munca asta care, de soiul ei, se înrudeşte foarte de-aproape cu scosul cioatelor — îndeletnicire

pentru care totdeauna am avut o deosebită slăbiciune — şi luînd această hotărîre — am şi devenit literat de provincie.

Şi aşa m-am potolit, n-am mai năzuit spre altceva ; mă încredinţasem că situaţia de literat îţi asigură moartea prin inaniţie, tot atît de bine ca şi oricare altă funcţie.

Îmi place grozav să fiu literat : scrii, alţii te citesc, şi chiar dacă habar n-ai la ce rezultate o să ajungi totuşi, cu o anumită doză de naivitate, ai dreptul să presupui că rezultatele vor fi foarte respectabile şi temeinice; iar dacă natura a uitat să te înzestreze cu modestie, atunci poţi chiar visa că, de pildă, oamenii îţi vor da ascultare şi că, luîndu-se după sfaturile şi indicaţiile tale, vor începe a fi faţă de ei înşişi ca şi unul faţă de celălalt, mai cuviincioşi şi mai bine crescuţi...

Eu mulţumirea asta n-o am — viaţa e tristă, m-a chinuit destul şi mi-a frînt aripile visurilor.

E foarte trist, căci e prematur. Şi totuşi m-am înhămat cu cele mai bune intenţii la munca de scriitor, mîngîindu-mă cu gîndul că, de ! — putea să iasă şi mai rău... In naivitatea mea, socoteam că n-o să-mi fie mai rău ca înainte. Şi iată aşa, într-o dimineaţă, m-am pomenit că peste noapte devenisem director al unui ziar.

La început n-am simţit nimic altceva înafară de o oarecare măgulire, şi, pătruns de importanţa sarcinii ce mi se încredinţase şi de marea însemnătate a rolului meu social ca director al unei publicaţii, al cărei scop era înrîurirea opiniei publice — m-am îndreptat spre redacţie...

Pe drum însă, îmi făceam socoteala — cum o să conduc opinia publică, în ce direcţie îmi este îngăduit s-o îndrum, pe unde-o fi fiind ea, la noi, opinia publică şi dacă am cumva ştiinţă cum glăsuieşte ?

„Trebuie să iau seama la glasul poporului", am hotărît şi, mergînd, m-am şi pus să trag cu urechea.

Dar n-am auzit nici un glas — era numai o cumplită învălmăşeală de vorbe şi un soi de vuiet nedesluşit care, deşi amintea în foarte multe privinţe vor-

birea omenească, totuşi nu aducea deloc cu vocile cetăţeneşti.

Doi domni, foarte serioşi ca înfăţişare, discutau între ei aşa :

Unul întreba aprig :

— Recunoşti c-a furat bani publici ?

— Vrei să spui, a delapidat, — îl îndreptă calm celălalt.

— Fie ! Totuna-i... oricum, e vinovat ?

— Nu !...

— Cum aşa !?

— Aşa !

— Păi bine, dar a comis un delict ?!

— Nu, o greşeală... o nefericită greşeală.

— Dar banii ţăranilor s-au dus ?

— S-au dus !

— Apăi atunci, cum rămîne ?

— Ehei, frăţioare !... Judeci draconic. Trebuie să fii mai blînd, mai înţelegător, mai omenos...

— Iar ţie îţi lipseşte cu desăvîrşire spiritul de răspundere faţă de societate. Asta-i ! Interesul obştesc stă mai presus de...

Îmi făcu impresia că cel ce socotea delapidarea drept un delict... regreta că n-a avut prilejul să delapideze el însuşi şi de aceea era atît de mînios şi de aspru, pe cînd adversarul lui care delapidase, se teme să nu fie prins şi de asta se arată atît de blînd şi plin de omenie...

Ca să n-ajung a crede că-i chiar aşa, am încetat să mai ascult, şi am plecat mai departe...

Dar n-aveam noroc... Pretutindeni unde vedeam doi inşi, auzeam două păreri... ba uneori trei sau chiar mai multe. Asta cu logica nu se-mpacă, însă cu omul din Rusia, vădit că da.

Mi-a venit cam greu şi m-am căit din adîncul sufletului că uitasem să cer amănunte vechiului redactor cu privire la culoarea, forma şi direcţia opiniei publice, pe care o condusese pînă la plecarea lui în concediu. Nici habar n-aveam — din pricina lipsei de experienţă — cum arată la noi opinia publică — aşa încît eram gata să-mi închipui că şi-a luat şi ea concediu, ple-

cînd din viaţa societăţii ruse. Dar tocmai atunci zării un poliţist, care stătea liniştit şi-mi trecu prin minte o idee cît se poate de originală. M-am apropiat de el...

— Ascultă, camarade — i-am spus... — Poate ştii care este opinia noastră publică, la ora actuală?

— Cît e ora? — îmi întoarse întrebarea.

— Nu, — care-i opinia publică... Înţelegi... ce se vorbeşte... Cum şi ce zice lumea...

— Ce zice lumea? Ce să zică? Ia, cu circul...

— Ei? Ce anume?

— Cică-i tare frumos! Prima dată, cercarea puterii... şi pe urmă — poţi cîştiga o vacă... ori un samovar...

— Nu-i vorba despre asta...

— Ba da... Taman despre asta... De n-om mai cunoaşte noi, care avem datoria să descoperim orice dezordine sau necuviinţă... Distracţiile publice să nu le cunoaştem?

Nu, hotărît că nu mă înţelegea...

Ros de îndoieli, mă îndreptai spre redacţie, gîndindu-mă că poate din numerele vechi ale gazetei, voi izbuti să-mi fac o idee despre forma şi fondul opiniei publice din zilele noastre, şi totodată despre direcţia pe care va trebui să i-o imprim...

La redacţie mă aştepta unul, care de bunăseamă uitase în ziua aceea să se spele pe mîini, să se bărbierească şi să-şi perie hainele. Cu bastonul în mîna dreaptă, cu un manuscris în cea stîngă şi în mustaţă cu o peniţă de nu ştiu ce pasăre.

— Am plăcerea să-l văd pe noul director? — se informă el cu o voce adîncă, însă politicoasă. L-am asigurat că da.

— Am ad-dus... manuscrrrissse, unu. Mă rrecomand — maiorr-pompierr în rezervă — Tersit... dealtfel, nici o brînză! Sînt din localitate... am casă proprie pe strada Murdară... dar astea-s fleacuri! Am făcut liceul... patru clase... am avut slujbă... am cunoscut nedreptatea... şi iată îţi prezint răcnetul inimii mele rănite... Să ştii că beau de sting şi cînd sînt beat, bat de sting!

Nu cutezai să pun la îndoială toate acestea, îi luai cu grijă manuscrisul, care n-avea mai mult de un kilogram, şi-i spusei că... neapărat... am să-l citesc...

— Aş-şa... Mă insulţi dacă nu-l citeşti. Directorul de înaintea dumitale habar n-avea de literatură... În trei rînduri am venit şi i-am oferit: „Publică!" Zice: „Nu trece la cenzură". „Am să mai tai!..." „Degeaba". O dată chiar a îndrăznit să-mi spună că mă dă afară. Eram să-l iau la bătaie... norocul lui că a băgat de seamă...

— Dumneavoastră... îi luaţi la bătaie pe directorii care... refuză să vă publice lucrarea? — am cerut eu lămuriri, simţindu-le de un înalt interes pentru mine.

— Totdeauna! — îmi răspunse el scurt şi apăsat. — Îi iau la bătaie şi-i fac de două parale în public. Aşa li se cuvine! Am scris un articol acum doisprezece ani şi ei nu sînt în stare să-l publice! L-am trimis la douăzeci de redacţii, precis — şi... nimic! Că „Fraţi scriitori!", una, alta... Talentele să fie încurajate, asta trebuie, iar dumneavoastră, directorii... hei, drrace!

— Am să-l citesc... uite, chiar acum îl iau şi-l citesc... — rostii eu împăciuitor.

— Aştept!... — Şi se aşeză pe scaun, încruntîndu-şi sprîncenele ameninţător.

— Nu, ştiţi ceva? Mai bine duceţi-vă...

— Unde?

— Acasă... sau unde doriţi...

— Ce vrei să dai a-nţelege? Ha? Bine, nu te teme — mă duc... da' ia fă bine şi dă-mi douăzeci de copeici în contul onorariului...

I-am dat doi bănuţi de cîte cincisprezece copeici şi a plecat. Mi-am şters năduşeala de pe frunte şi m-am uitat la manuscris. Era destul de zdrenţuit; purta titlul... „O privire asupra lumii de la înălţimea foişorului de foc. Părere sincer filozofică asupra lucrurilor, obiectelor, faptelor şi evenimentelor precum şi aspecte din viaţa locală şi fel de fel de întîmplări din viaţa oamenilor, compusă din scene aparte, şi în trei părţi. Partea (capitolul) întîi... De sus în jos. Părerea unui

om supus despre nevoile inferioare ale omului și despre necesitatea lor".

Am pus de o parte „Privirea", simțind dintr-o dată, din capul locului, că-mi este peste puteri să citesc lucrări atît de înțelepte...

Veni apoi cronicarul și-mi declară posomorît că n-are subiect de cronică.

— Adică, cum vine asta ?

— Nu-s evenimente...

— Dar, oricum, ceva tot s-o fi întîmplat în oraș în aceste douăzeci și patru de ore !

— Nu s-a întîmplat nimic. Nu s-a spînzurat nimeni, nici nu s-a înecat și nici nu și-a luat zilele în vreun alt chip. S-au deprins cu viața... Trăind, se deprind toți... Nu numai că nu se îndură să moară de voia lor — dar nici siliți nu vor.

— Bin dar nu se poate ca în douăzeci și patru de ore să nu se fi manifestat în vreun fel viața socială, — exclamai plin de mîhnire.

— N-a fost nimic... Nici bătăi, nici tîlhării, nici un fel de tărăboi... Nimic.

— Atunci măcar poate o fi călcat vreo căruță pe careva ?

— Vă spun : nimic. Aș fi știut...

— Și cum ? Să rămînem fără cronică ?

— De scris, scriu eu ceva, acolo...

— Adică ?

— Am să născocesc un eveniment...

„Aha... va să zică așa stau lucrurile ! Înseamnă că gazeta uneori, ca să învioreze oglinda vieții, e nevoită să-și născocească întîmplările", mă dumerii eu și în sinea mea admirai inventivitatea oamenilor...

Intră o domnișoară... o domnișoară tînără de tot, cu un sul de hîrtie în mînă. Intră și, roșind, se opri lîngă ușă.

Am întrebat-o ce dorește.

— Să vedeți... am scris niște versuri...

Roși atît de tare încît mi se făcu și mie rușine, nu știu de ce. M-am apucat s-o consolez și s-o încurajez cum m-am priceput mai bine spunîndu-i să nu se piardă cu firea — că astăzi, versurile-s ca o molimă,

toată lumea păcătuiește azi în felul acesta și, la urma urmei, judecînd obiectiv, fapta ei nici nu-i prea rușinoasă, ba chiar poate fi privită cu îngăduință, ținîndu-se seama de tinerețea autoarei. Să aibă încredere în mine — n-o să fiu prea sever.

Pe cînd eram sugaci, am scris și eu odată niște versuri „pentru ea...“

Ba și o tragedie am încercat să scriu.

— Ah ! — făcu ea atunci și-mi întinse hîrtiuța...

Vin alene
Peste gene
Ale nopții adieri ;
Somnu-aduce
Visul dulce
De iubire, mîngîieri...

Citeam și mă uitam la ea. N-avea decît vreo treisprezece ani. Vai ! Ce dureros este la vîrsta asta atît de fragedă să ai parte de înfrîngeri și de... dezamăgiri ! Ea a avut...

Vina-i a mea... Sper totuși că n-am rănit de moarte acest suflet de copil...

Pe urmă mi s-au adus iarăși versuri. Tot o fată, dar mai mare cu vreo treizeci de ani decît cea dintîi.

Purta o rochie trandafirie, iar versurile ei începeau așa :

O, ce furtuni de patimi în sufletu-mi ascund
Și-n capu-mi al speranței în fericire fum !

Avea dinții negri pentru că pesemne, fumul speranțelor, cînd nu-i mai încăpea în cap, îi ieșea pe gură...

După aceea mi-au mai sosit niște versuri lungi cu pantaloni cadrilați și cu ghete galbene. Foarte ciudate. Apoi se înfățișă un poem cu o pelerinuță de dantelă cenușie pe umeri. Prin poștă s-au primit de asemenea patru colete de versuri. Pînă la urmă, m-am descotorosit de ele și m-am apucat de corespondență. Erau tot felul de scrisori. Cea mai mare parte lungi, agramate și pline de mister — nu puteai înțelege nici-

cum despre ce tratau. Altele erau scurte, clare şi respectuoase faţă de gramatică — dar, în virtutea acestor cauze, nu puteau conveni presei. Mai erau apoi şi nişte scrisori cenuşii, cu gust acrişor-dulceag şi conţinut nevinovat. Din pricina lipsei mele de experienţă corespondenţele scurte, clare şi respectuoase faţă de gramatică mi se părură a fi cele mai indicate pentru gazetă. Am hotărît să le dau la culeş. Cronicarul îmi aduse pe tavă cîteva evenimente. Lepădase trei prunci pe la diverse uşi, dăduse de gol caldarîmurile că erau stricate, trăsese nişte săgeţi pline de duh în văzdulul oraşului care gemea de praf, şi stropi toate acestea cu apa chioară a unei meditaţii despre o femeie care şi-ar fi pus singură capăt vieţii. A ieşit foarte bine.

Pe urmă am citit vreo cincisprezece kilograme de beletristică. Oricît de uşor era conţinutul ei, totuşi mi-a turtit buna dispoziţie şi parc-aş fi băut apă din baltă, aşa de rău mă simţeam.

Pe urmă veni un onorabil şi-mi ceru să-l demasc pe vecinul său, un ticălos fără pereche, care i-a omorît găina cu un pietroi. Am respins cererea aceasta de demascare, întemeindu-mă pe netemeinicia ei. El atunci a plecat, făgăduindu-mi să-şi confirme spusele cu stîrvul găinii, pe care era gata să-l aducă a doua zi la redacţie.

— După părerea mea, — mi-a spus el la plecare, — tocmai în asta constă datoria presei, să aducă la cunoştinţa societăţii fapte strigătoare la cer ca acesta şi să-l apere pe cetăţean împotriva atentatelor tîlhăreşti la viaţa animalelor sale domestice. Eu, stimate domn, sînt un om cu familie.

Părerea lui asupra sarcinilor presei mi se păru întrucîtva unilaterală şi mă făcu să cad pe gînduri. Însă în acelaşi timp mă simţeam măgulit că, iată, cetăţeanul se adresează presei şi-i cere să-l apere. Înseamnă că are încredere în ea şi o consideră cît de cît o forţă. Asta e bine.

Veni un om cu faţa gălbejită şi cu o dezminţire.

— Chiar dumneata eşti directorul? — mă-ntrebă cu glas acru... — Dumneata... mda! Bun... acum înţeleg cum de se publică în gazeta dumneavoastră tot

felul de baliverne fără noimă. Sînteţi prea tînăr pentru rolul de răspundere al directorului... Asta-i, stimate domn! Într-unul din numerele ziarului dumneavoastră a apărut informaţia scandaloasă că eu aş fi dat în menajera mea. Cine-i prostul care v-a comunicat gogomănia asta? E nemaipomenit! Ea a dat în mine cu papucul, chiar cu papucul meu m-a bătut — îţi dai seama cît cinism...? Dar oricum ar fi — ea pe mine sau eu pe ea — n-are importanţă... Important este altceva: din ce cod de legi aţi scos dumneavoastră că relaţiile mele cu menajerele sînt supuse controlului presei? Ha? Păi, vă daţi seama dumneavoastră ce puteţi păţi cu mine din pricina asta? Eu, domnule, am astfel de relaţii încît numai să fac un semn cu degetul şi dumneavoastră, în douăzeci şi patru de ore...

— Daţi-mi voie, informaţia avea la bază un procesverbal al poliţiei... — am observat eu.

— Şi ce te priveşte asta?

M-am apucat să-i demonstrez că mă priveşte, întrucît faptul respectiv reprezintă moravurile din societate.

— Sarcina presei, domnul meu, nu este să reprezinte nu ştiu ce acolo, ci să dea viaţă ideii despre bine, despre dreptate şi despre noblețea morală. Da, domnule! Dumneata habar n-ai de asta, dar te-apuci să faci pe directorul.

I-am obiectat că nu pot considera bătaia cu papucii dintre el şi menajeră drept o bătaie nobilă şi...

— Da' ce, trebuia să ne batem cu spada? — mă-ntrerupă supărat.

L-am înştiinţat că, după părerea mea, n-ar fi trebuit să se bată deloc, ci...

— Nu pricepi o iotă din relaţiile între oameni! Datoria dumitale este să reconstitui adevărul în forma lui originară...

L-am întrebat deci cum a fost adevărul acela în forma originară şi atunci a ieşit în vileag că, în forma cu pricina, adevărul nu putea fi tipărit, fără să se calce regulile bunei cuviinţe, lucru pe care i l-am şi declarat.

A tras o înjurătură şi a ieşit val-vîrtej, trîntind uşa.

Începusem să am ameţeli cînd mi se înfăţişă un nou sosit ca să-mi destăinuie că este, nici mai mult nici mai puţin, decît ucigaşul găinii.

Luai un aer sever.

Din discuţii reieşi că uciderea găinii reprezenta represaliile împotriva proprietarului găinii, pentru că acesta din urmă rupsese urechea feciorului asasinului. Mai reieşi apoi că datoria presei este să apere copiii cărora li se rup urechile.

Am luat faptul la cunoştinţă.

Îmi făcea plăcere — constatam că cetăţeanul recunoaşte importanţa presei, ba încă mai pomeneşte şi despre datoria ei. Mă durea niţel capul...

Veni un altul : foarte aşezat şi deosebit de binevoitor. Mă salută adînc, se aşeză, îşi suflă nasul şi începu :

— Am venit la dumneavoastră, domnule director, cu rugămintea să-mi faceţi un mic serviciu. Uitaţi-vă despre ce-i vorba : o să vi se prezinte un articol cu insinuări la adresa mea ; e rodul creaţiei unui mîzgălici autohton... Are să înşire el acolo că am, cică, deficit şi că... folosesc, cică, banii societăţii ca să organizez petreceri în aer liber. Să nu credeţi nimic şi să nu publicaţi... Minte, de invidios ce-i. E adevărat că-mi plac petrecerile în aer liber, chiar voi organiza în curînd încă una şi vă rog cu tot respectul să luaţi parte şi dumneavoastră. Femei vesele, şampanie... petrecere la toartă, ce mai vorbă ! O să poftiţi ?

Ah ! Ce inimă curată ! Ce atitudine frumoasă faţă de presă ! Cum se mai înşeală cei ce susţin că cetăţeanul şi presa sînt duşmani de neîmpăcat.

— Ştiţi, — urmă el, — eu zic aşa : datoria presei este să nu se depărteze un pas de viaţă şi de interesele ei... Fiecare din noi e viaţa. Ştiţi cum spune Heine. „Omul e universul, sub fiecare piatră funerară zace istoria lumii". Eu sînt universul, dumneavoastră sînteţi universul, el e universul — în felul acesta interesele presei sînt interesele fiecăruia dintre noi, şi invers. Am dreptate ? Va să zică trebuie să-mi apăraţi interesele. N-am dreptate ?

Ce logică strînsă are omul acesta simpatic! Am stat de vorbă cu plăcere vreo jumătate de oră și ne-am despărțit foarte cordial. Drept vorbind, nu sînt întru totul de acord cu el, dar am să lămuresc mai pe urmă care-i punctul meu de vedere...

În sfîrșit am plecat acasă. Variată a mai fost prima mea zi de activitate redacțională. Eram cam obosit din pricina neobișnuinței și, sosind acasă, m-am culcat. Am avut niște visuri oarecum ciudate.

Se făcea că în jurul meu plutește în aer un roi de copilași, de femei, de fete, de fetișcane și de băietani și toți odată îmi recită fel de fel de versuri. Rimele îmi curg de-a dura în urechi ca mazărea, cezurile false mă taie ca... un ferăstrău neascuțit... Pe urmă se arată niște bărbați și niște femei și mai în vîrstă, și mai tineri, purtînd niște veșminte fantastice și cu glasuri venite parcă de dincolo de mormînt, îmi citesc poeme, romane, povestiri, nuvele, studii, schițe, istorioare, pamflete, eseuri, articole, momente, scenete...

Am mai visat că parcă străbăteam o pădure seculară, înălțată din mlaștini, și prin întuneric un crocodil se ținea de mine lunecînd pe după copaci și clefăia în gol pocnindu-și lacom fălcile. Se ținea pas cu pas de mine și, nu știu de ce, plîngea. Mutra lui parcă mi-era cunoscută...

Și-am mai visat că parcă mi se dădea poruncă să cînt niște cantate dulcegi, iar mie-mi pierise glasul. Căscam gura și totuși stăteam ca mut.

Atunci parcă cineva îmi înfipse în spate un ac și izbutii să scot un sunet potrivit cu împrejurarea, însă numaidecît mi s-a băgat un căluș pînă în fundul gurii, mă înăbușii și... mă trezii...

A doua zi a activității mele redacționale a fost deosebit de rodnică în evenimente.

Mai întîi de toate a vrut soarta să fac cunoștință cu un literat — autohton. Era un domn de-o vîrstă greu de caracterizat, însă cu o figură foarte caracteristică, istovită de trecerea vremii. De-aș fi romancier, aș spune: „Crimele și patimile i-au însemnat fruntea cu pecetea lor fatală", dar nu sînt romancier și de aceea spun mai simplu: „Avea o mutră prăpădită, jalnică

şi hulpavă ; datorită îmbinării armonioase a acestor însuşiri, nu-ţi trezea nici cea mai mică încredere."

— Am plăcerea să vorbesc cu directorul cel nou ? — m-a întrebat, ţintuindu-mă-n faţă cu ochii lui cenuşii, pătrunzători.

— Da ! — am oftat eu.

— Esop Falanga ! Fost colaborator la ziarul al cărui director sînteţi dumneavoastră în momentul de faţă. De cînd am plecat de la gazeta dumneavoastră, scriu la multe publicaţii din capitală şi la cele importante din provincie. Am plecat de la dumneavoastră pentru că fostul director... cum să vă explic mai cu menajamente ? Hm ! Ei, într-un cuvînt, au fost între noi divergenţe principiale. Vedeţi dumneavoastră, el ia prea în uşor principiul — fundamentul vieţii... De fapt era, vedeţi, el era aşa, un...

— Cu ce vă pot servi ? — i-am tăiat vorba, fiindcă nu-mi sînt simpatice biografiile... E o speţă literară plictisitoare.

— Am venit să vă ofer serviciile mele de colaborator. In orice funcţie. Fac faţă oriunde. Ne-am putea înţelege, nu-s pretenţios... şi nu-mi place să mă cert. Pun condiţii... obişnuite.

Dar nu prea era adevărat... Din punctul meu de vedere, condiţiile lui erau departe de a fi obişnuite... Aşa, de pildă, pentru un articol scris, cum se scrie, cerea două copeici rîndul ; scris cu foc — trei, scris cu foc şi indignare, trei şi jumătate şi aşa mai departe pînă cînd, în sfîrşit, a ajuns să ceară pentru articolul scris cu mînie nobilă cîte cinci copeici rîndul şi pentru articolele de curaj civic — cîte zece copeici rîndul.

I-am obiectat că un tarif atît de variat şi de complicat, ar pune, fără îndoială, contabilitatea noastră în mare încurcătură...

— Nu face nimic ! Am să dau şi eu o mînă de ajutor... negreşit, — strigă el. — Pe cînd lucram la „Creolina"...

— „Creolina" ?! Ai lucrat acolo ? Bine, dar principiile ei sînt diametral opuse principiilor noastre...

— Nu face nimic ! — repetă el... — Îmi pot schimba principiile cum doriţi... Pentru un colaborator atît de

experimentat ca mine — nu-i nici o greutate. Să vedeți ce mi s-a întîmplat acum vreo trei ani...

Și se apucă să-mi povestească întîmplarea...

E adevărat că întîmplarea lui era interesantă al dracului ! Colabora în același timp la cinci ziare de orientări care se băteau cap în cap. Luni trebuia să fie radical — și era, marți liberal — și era, miercuri, conservator — și era, joia, se umplea de duhul creștinismului, vinerile, trebuia să fie estetician pur și panteist păgîn... și era !

În sfîrșit, sîmbetele și duminicile era beat, ceea ce nu i se poate lua drept o vină, dacă ținem seamă că cinci zile din săptămînă le închina unei munci de ocnaș.

Aveam în fața mea un om deosebit de interesant... Și mi-a părut extrem de rău că nu mă puteam oferi să-i fiu manager.

L-aș fi cărat pe la iarmaroace și l-aș fi arătat lumii ca pe un model de nemaipomenită multilateralitate.

Îmi făcea impresia că pe trupul lui există „puncte", locușoare dintr-acelea sensibile, știți, care-i reglează emanațiile verbale : apeși pe unul — turuie într-un fel, apeși pe altul — cîntă altfel, apeși pe al treilea — schimbă și el placa...

Nu știu cît îi prieste asta unei gazete, dar mie omul acela perfecționat, de o tehnică atît de modernă, nu mi-a plăcut.

Omul al cărui conținut lăuntric se formează cu ușurință, datorită presiunilor externe, după părerea mea, nu-i prielnic în literatură.

I-am și spus-o de la obraz, iar el s-a minunat.

— Nu-înțeleg, zău, de ce v-ar incomoda. Eu pot lucra conform întru totul spiritului dumneavoastră.

Totuși nu ne-am putut înțelege.

Și, după cum mi s-a părut, a plecat dezamăgit și supărat.

Iar pe mine m-au furat gîndurile despre viața asta care-i pregătește pe oameni pentru moarte în chipuri atît de deosebite. Mai întîi le fărîmă sufletul, bucățică cu bucățică, pe urmă se ia de mintea lor, și după aceea,

încetul cu încetul, le preschimbă trupul în țărînă. Vesel proces...

Mai apoi a sărit asupra mea urdia scriitorilor începători de toate genurile. Mă atacau desfășurîndu-se în trăgători. Cel dintîi, care mă lua la ochi, era un moș cu barbă albă. Să fi avut vreo optzeci de ani ; a tras în mine cu niște versuri despre un ied drăgălaș și un trandafiraș. S-au perindat la prozatori, dramaturgi și poeți, fără număr.

M-am pomenit cu un fanaragiu care scrisese versuri despre morminte și cu un gropar, care compusese nu știu ce despre stele. Veni cineva cu un tratat despre hemoroizi, ca bază a răspîndirii teoriilor pesimiste. Veni un alt individ, să-mi ceară un avans imediat.

— Ai scris ceva ? — l-am întrebat.

— Nu... dar, firește, pot să... Ce vă trebuie ? Versuri sau proză ?

M-am speriat că într-adevăr ar fi în stare să scrie ceva și i-am dat un avans : uriașa sumă de cincisprezece copeici.

Luă banii ca pe un lucru ce i se cuvenea și plecă. Ce om generos ! Cît de puțin cere, pentru că nu face nimic ! Dau drept pildă tuturor scriitorilor începători purtarea lui umanitară față de mine. Și directorii, toți pînă la unul, sînt sigur, mi se vor alătura.

Pînă la urmă, belșugul acesta de scriitori începători mă zdrobi de tot și-mi aduse gînduri foarte sumbre. Mă întrebam : natura — orice ar spune partizanii teoriei armoniei, care atribuie naturii o tendință rațională spre un țel tainic — natura, în sînul căreia, chiar nepunînd la socoteală scriitorii începători, se găsesc groaznic de multe alte lucruri perfect inutile, bune de nimic — la ce-i trebuie naturii sumedenia asta de scriitori începători ?

Veni și un sergent de stradă, cu părul roșu ca para focului, și cumplit de încruntat.

— Din partea înălțimii sale, domnul comisar ! — îmi declară cu glas ca din butoi.

— Am ceva din partea lui ? — m-am interesat.

— Este. Eu !... Domnu' comisar zice că ați tipărit inexact despre o femeie... un caz ca ăsta în circa

noastră n-a fost. La noi sînt oameni cumsecade. E drept că a fost o bătaie, dar sinucideri n-am avut. Bătaie, da, a fost — dacă a fost, a fost. Numai că nu s-au bătut femeile, s-au bătut doi cizmari, ba încă unul l-a muşcat pe celălalt de ureche. Da' 'mneavoastră, se vede treaba, le-aţi încurcat. Domnu' comisar spune că e musai să îndreptaţi. Din partea 'mnealui, iacă, şi ordin scris...

Şi îmi vîrî în mînă o hîrtie, care dezmintea în cîteva cuvinte întîmplarea cu sinuciderea. M-am întristat, deşi nu uitasem că întîmplarea aceea era rezultatul creaţiei libere a cronicarului nostru.

— Domnule gazetar! Dar s-a mai publicat la dumneavoastră ceva cu privire la un scandal... Asta nu s-ar putea îndrepta?

— Dar ce, nici scandalul n-a avut loc? — am întrebat, abătut.

— Ba da. Ce-i drept e drept. Încăierare a fost.

— Păi vezi! — i-am atras eu atenţia, cu mare mîndrie.

— Văd... — oftă omul... — Da' tot, poate că s-ar putea îndrepta? Fi'n'că-s oameni de-ai mei, îi cunosc...

— Şi?

— Mă ştiu... Îi cunosc... Unul mi-e cumătru... altul neam... Un altul, iar, îl cheamă ca pe mine. Le e ruşine şi lor. Ca oamenii, şi-au văzut de-ale lor... toţi, familişti... ş-acu deodată — hop! — la gazetă.

Avea idei preconcepute faţă de ziar. Spunea „la gazetă" pe un asemenea ton şi cu o asemenea strîmbătură, încît mă simţii jignit.

— Camarade! — am exclamat cu asprime şi am înălţat un deget, ca să-i intre bine-n cap ce voi spune. — Vorbeşte despre gazetă fără să te strîmbi şi cu respect. Pentru că tu — o, camarade! — nu-ţi dai seama de însemnătatea ei... Uite, eu nu-s la gazetă? Şi totuşi...

— Apoi, da... hotărît... Ce ţi-e scris în frunte ţi-e pus, — oftă el. — Că de-ar şti omul ce-o păţi, dinainte s-ar păzi...

— Adică ce vrei să spui?

— Cu dumneavoastră, de-o pildă... Singur ați spus că v-au dat la gazetă. D-aia zic.

Nu mă înțelegea. Plecă nemulțumit de mine. Totuși eram bucuros că-mi vorbise în felul acesta : mă temusem să nu fie și mai aspru.

Veni cronicarul. Zîmbea. Mulțumirea i se străvedea în fiecare firișor al mustății care-i tremura ușor.

— Ce mai pleașcă v-a căzut ! — glăsui strîngîndu-mi mîna încîntat.

— Pleașcă ? De la director ?

— Nu, nu de la director, de la „Creolina".

I-am luat ziarul din mînă și am citit :

„Felicităm din toată inima pe abonații „Salamandrei", acest azil pentru infirmii intelectuali și morali, îi felicităm pentru noul gardian pus să-i păzească pe nenorociții ei colaboratori. Vorbim despre noul director al „Salamandrei", domnul care, neavînd un nume de familie cuviincios, semnează cețoasele-i reflecții cu pseudonimul trivial de „Pascarello", ceea ce înseamnă paiață de bîlci. Această nouă achiziție a „Salamandrei" ne este întrucîtva cunoscută și socotim de datoria noastră să împărtășim publicului unele date din biografia acestui gropar, nu o dată bănuit că jefuia cadavrele, faptă pentru care a și fost îndepărtat din postul, altminteri atît de nimerit pentru el, dacă luăm în considerație talentele-i din născare..."

Mai departe dîndu-se informații despre mine și despre viața mea, se-nșirau alte cîteva amănunte, care-mi erau cu totul noi, și articolul se încheia cu patetica exclamație :

„Iată cine conduce azi opinia publică ! O, timpuri ! O, moravuri !"

O clipă mi se păru că s-a deschis pămîntul sub picioarele mele și că m-a împroșcat un vulcan de sus pînă jos cu un val de noroi cleios și greu mirositor. Dar mi-am dat seama repede că se deschisese geizerul islandez al polemicii gazetărești... atît și nimic mai mult.

— Dumneata... ce zici... îți place ? ! — l-am întrebat pe cronicar.

— E o mîrşăvie, fireşte... d-ai bună... E tare, ustură ! Semnaţi de primire...

— Adică ?... — întrebai abătut...

— O să răspundeţi ?...

— N-nu. Să-ţi spun drept... încă nu mi-am însuşit destul tehnica asta... N-am destulă experienţă ca să polemizez...

— Ar trebui să vă cam grăbiţi...

— Da ?

— Păi, cum !... Altfel o să vă sugrume...

— Se... se obişnuieşte asta în presă ?

— Cum să nu ! În orice întreprindere comercială, concurenţa e indispensabilă...

— Dar mi se pare că presa nu urmăreşte exclusiv ţeluri comerciale...

— Pînă una, alta, asta-i un ideal... Dar, în realitate, ia luaţi seama ce relaţii au publicaţiile între ele şi o să vedeţi că numai concurenţa reglementează aceste relaţii ; mărirea popularităţii în rîndurile publicului — ăsta-i scopul declarat pe faţă ; iar mărirea numărului de abonamente — scopul ascuns, care primează...

— Lucrezi de mult în... — N-am vrut să-i mai spun ce nume dădeam eu, în clipa aceea, locului unde lucra el...

— Îs mîncat şi răsmîncat... — îmi răspunse scurt.

I-am înţeles păsărească. Şi mi-a fost milă de el. Săracul !... Nu-l revolta nimic niciodată şi niciodată faţă de nimeni nu simţea ceva deosebit. Începeam să-mi lămuresc procesul psihologic, care-l adusese în starea aceasta de inerţie...

Pe urmă se înfăţişă cineva care-mi declară că dorea să discute cu mine despre necesitatea schimbării tonului gazetei. L-am rugat să se explice...

— Uitaţi-vă ce este... punîndu-li-se mereu oamenilor sub ochi defectele pe care le au... e greu să se mai îndrepte cineva. Oamenii au nevoie de mîngîiere, o mîngîiere caldă de mamă... Or, din acest punct de vedere, ziarul dumneavoastră nu face faţă sarcinii sale... De ce să vorbiţi numai şi numai despre lucruri amare şi întunecate ? Mai sînt pe lume şi momente dulci, luminoase...

Domnul acesta avea o bărbie cu trei etaje şi o frumuseţe de obraji, plini, rumeni, cu pieliţa bine întinsă şi lucioasă. Mi-am amintit de figurile gălbejite şi supte ale tuturor reprezentanţilor presei pe care-i cunoşteam. Domnul acesta era destul de erudit şi-şi făcuse o uriaşă rezervă de fapte luminoase, cu care îşi susţinea erudiţia. Te izbea prospeţimea faptelor pe care le povestea — parcă atunci se născuseră în imaginaţia lui. Era vădit că poziţia de pe care omul acesta observa viaţa este o poziţie deosebit de favorabilă pentru păstrarea curăţeniei sufleteşti.

Vorbi mult timp, spuse multe... După părerea lui, presa avea sarcina să susţină cu orice preţ tăria morală a societăţii şi nădejdile ei în viitor. De aici, concluzia : în privinţa întîmplărilor triste, trebuie să fim cu luare-aminte şi să nu le povestim prea des societăţii, căci asta duce la pesimism. N-am fost amîndoi de aceeaşi părere. După mine, a-ţi pune nădejdea numai în viitor, înseamnă să împiedici înţelegerea justă a prezentului şi chiar să dai păs indiferenţei faţă de prezent. Domnul se supără pe mine pentru toate acestea, şi plecă, spunîndu-mi că-şi va înceta abonamentul la gazetă...

Şi iarăşi veni un domn să ceară o dezminţire. Într-un acces de furie, îi zdrobise falca menajerei sale, aruncînd în ea cu aparatul de scos cizme. Gazeta noastră găsise de cuviinţă să observe cu privire la aceasta că aparatele de scos cizme nu pot fi folosite ca mijloace de educaţie şi de instruire a servitorilor. Domnul nu era de acord cu acest punct de vedere... Drept dovadă că părerea noastră ar fi greşită, aducea faptul că şi vîrîse un redactor la închisoare.

— Presa, stimate domn, nu are sarcina să facă zgomot în jurul scandalurilor, ci să propage cultura, cultura şi iar cultura ! — Şi făgăduind să mă ciomăgească la prima întîlnire pe care o vom mai avea, ieşi tunînd şi fulgerînd.

Eu totuşi am rămas la postul meu. Mă bucura constatarea că fiecare cetăţean avea părerea lui despre presă, dar mă mîhnea faptul că cetăţenii nu au o părere comună în această privinţă. Mai tîrziu, m-am convins

că această diversitate de păreri închide în adîncul ei o părere generală foarte sigură... şi acest lucru m-a mîhnit şi mai mult.

Apoi am primit o scrisoare prin poştă. Mi se spunea scurt şi cuprinzător :

„Stimate domn,

„Te-a invitat la o petrecere în aer liber cunoscutul hoţ şi şantajist H.U. ! ! ! Ai acceptat invitaţia ! ! ! ! E o mîrşăvie ! Şi asta arată că eşti un..."

Nu pot rosti cuvîntul care, după părerea respectivului, arăta ce fel de om sînt...

Am simţit numai că tot trupul mă doare şi mă înjunghie, de parcă aş fi mîncat o bătaie.

Prin faţa ferestrelor redacţiei treceau nişte umbre întunecate. Paginatorul îmi trimitea şpalturile numărului pe a doua zi. Se dovedi că nu mă pricepusem să aleg ce trebuia din corespondenţă şi că trimisesem prea multă cronică... Se mai dovedi că în general n-aveam o idee foarte precisă despre paginaţie... Această situaţie neîmbucurătoare dusese la rezultatul că paginatorul ghilotinase toate articolele pe care i le trimisesem.

Le descăpăţînase, le făcuse bucăţi şi le smulsese vinele înţelesului. În faţa mea zăceau şpalturile pline de vîrci roşii, de mi se părea că fuseseră biciuite pînă la sînge.

După ce am lipit la loc cum am putut rămăşiţele schiloadelor articole, care pînă mai înainte fuseseră sănătoase tun, am plecat acasă, străduindu-mă să mă strecor aşa încît să nu bat la ochi trecătorilor. Sosind cu bine acasă, m-am cufundat în jilţ şi am încercat să fac bilanţul zilei. Dar atunci m-a şi sorbit bulboana unui coşmar... Începu să mi se năzară că din toate ungherele camerei cată cu ochi neîndurat spre mine tot soiul de dihănii.

Ah, ce groaznic e să fii obiectul atenţiei lor !

Se făcea pe urmă că proprietarul ziarului şi cu mine, ţinîndu-ne de mînă, tăcuţi, împăcaţi unul cu celălalt şi purtînd nişte pitoreşti costume de cerşetori, mergeam agale printr-o pustie, înfundîndu-ne în adîncul ei, departe, unde ne aşteptau întunericul şi foamea. Pe urmă poposi un corb pe creştetul meu şi începu să-mi gău-

rească tacticos ţeasta. Uneori se uita drept în ochii mei, îi vedeam ciocul, roşu de sînge şi mă aşteptam ca din clipă în clipă să mă lase fără vedere.

După aceea, în sunetele unui marş solemn am fost spînzurat cu capul în jos de un copac înalt, iar oamenii pe care-i văzusem peste zi, s-au prins sub mine într-o horă fantastică, sărbătorindu-şi victoria.

Iar eu atîrnam nemişcat şi nu mă împiedica să mă cufund în nirvana decît o singură dorinţă, dorinţa să-mi suflu nasul.

Dar fiind spînzurat stai foarte rău, aşa că nici măcar atît nu puteam face.

D-apoi să fi ştiut ce mă aştepta mai departe! Să fi ştiut eu, redactorul „Salamandrei", că va trebui să polemizez cu „Creolina"!

De aş fi ştiut-o, mai degrabă mă-mpuşcam decît să apuc asemenea zile...

Căci, oricum, pînă la sfîrşitul polemicii tot m-am împuşcat! Ei, iată-mă ajuns şi la „polemică":

Totul a pornit de-acolo că bucătăreasa mea mă înştiinţă într-o dimineaţă, cînd îmi aduse ceaiul:

— A venit unu'...

— Şi?

— Un derbedeu, vîr mîna-n foc...

— De ce?

— Păi aşa. Se pune la taifas fără nici o noimă...

— Vorbeşte mai deslușit.

— Iacă, vorbesc... A întrebat de dumneata... „Boierul tău bea votcă?" Zic: „Bea". „Multă?" „Cum se întîmplă: o dată mult, o dată şi mai puţin". „Dar în ce priveşte partea femeiască?" „Asta, zic, nu pot ca să ştiu". „Dar pe tine, zice, n-a încercat nici cînd, să te ademenească?!" M-am făcut foc. Zic: „Ce ţi-a venit, dimonel? Mă iei în rîs?" El atunci s-apucă să mă toace la cap: „Mătuşă, zice, nu te supăra, spune-mi drept tot ce ştii. Ţine ici..." — şi-mi puse în palmă trei bănuţi de cîte douăzeci de copeici. „Rufărie, mă ispiteşte iarăşi, cîtă are? Şi e bună, sau mai aşa?..." Şi-a întrebat de toate, cum o duci în casă, ce faci... Zic: „La ce-ţi trebuie dumitale, domnule, să ştii toate astea?" El de colo: „Deocamdată, zice, e secret. Dar,

dacă pricepi buchiile, atunci marți ai să afli". Ce are el de-aici — nu mă taie capul. Nici că mi-a spus, a plecat.

Am rămas pe gînduri. Curiozitatea acelui domn era foarte nelalocul ei, cred că în această privință oricine va fi de acord cu mine... Totuși, prins cum era de treburile mele, n-am stat prea mult să chibzuiesc, și curînd am uitat de toate acestea.

Îi primeam pe cei ce veneau cu dezminţiri, citeam cu kilogramul opere de-ale scriitorilor începători, îi ascultam pe tot soiul de cetăţeni expunîndu-și părerile cele mai variate despre presă... Și mi se părea că trăiesc în apa stătută și vîscoasă a unei mlaștini, care mă trage din ce în ce mai afund în mîlul ei rău mirositor, mîl din care se înălțau cele mai neașteptate flori ale intenţiilor nobile, cu rădăcinile înfipte în mocirla intereselor meschine, mîl în care mișunau o sumedenie de ființe fără cap și fără coadă, neînchipuit de monstruoase — acestea erau concepţiile cetăţenilor. Și multe alte năzbîtii se mai găseau încă în mlaștina aceea, care dintr-un capăt în celălalt fermenta și putrezea, îmbîcsind văzduhul cu mirosul ei peste măsură de pătrunzător.

Perii albi ce-mi ieșiră la tîmple sînt mărturia cea mai bună că duceam un trai ferice...

Somnul mi-era chinuit, plin de năluciri sumbre...

Și iată că am apucat o zi de marți.

În ziua aceea, sosind la redacție, am găsit pe masa mea un număr din „Creolina". Cineva mi-l lăsase despăturit, după ce cu mare grijă și amabilitate încercuise foiletonul într-un chenar roșu. Am luat ziarul în mînă și m-am apucat să-l citesc :

„O plimbare prin grădina publică în nobila lumină a nepărtinirii" — așa se chema articolul...

„Cititorule ! — glăsuia el în continuare... — Îngăduie-mi să-ți pezint șleahta de monștri și de exemplare rar întîlnite care se fandosesc mereu prin grădina publică și-ți stîrnesc uimirea prin aerele pe care și le dau și prin acea excentricitate premeditată a veșmintelor, care își atinge totdeauna țelul, deoarece atrage dintr-odată atenția oamenilor de bună

credinţă şi a căror dragoste de patrie este mai presus de orice încercări. Fără îndoială că demult te interesează mentalitatea acestor persoane, care-şi muncesc mintea în fel şi chip cum să-ţi pară mai grozavi şi care ţin morţiş să aibă popularitate... Iată deci că noi — nemailăsîndu-ne stingheriţi de regulele bunei-cuviinţe, în dorinţa noastră sinceră de a te ajuta să-i preţuieşti la adevărata lor valoare pe aceşti domni, care au pretenţia să poarte titlul nobil de oameni ruşi — îţi arătăm ce se ascunde în fundul rîncedelor şi pervertitelor lor suflete şi smulgem masca nobleţei şi a originalităţii de pe feţele lor de cameleon... Îl vezi pe huiduma aceasta de om cu o pălărie de bandit turc sau de plantator din statele est-americane? Ţine-n mînă un baston noduros — poate pătat de sînge — şi urmăreşte cu ochii injectaţi de patimă animalică, nobilele matroane care trec prin faţa lui...

„Cititorule, nu te teme! Nu-i chiar atît de negru dracul, cum se spune! Sîntem în posesia unor informaţii amănunţite despre acest domn."

Mai departe se aducea la cunoştinţă că acest domn e un afemeiat şi că gîndu-i e numai la desfrînări, că şi-a bătut soţia pînă a băgat-o-n pămînt, că astăzi îşi ademeneşte şi-şi împinge la dezmăţ bucătăreasa, o fecioară nevinovată, în vîrstă de cincizeci şi opt de ani şi şapte luni, că nu-şi cumpără niciodată batiste şi cu toate acestea nu duce lipsă de ele, că n-are rufărie, că de trei ori în viaţa lui n-a dat bani birjarului, care-i transportase în trăsură hoitul cît toate zilele... că, în sfîrşit, pesimismul cu care le strică mintea şi altora, s-a ivit la el ca rezultat al unui deranjament stomacal cronic, şi că pentru adeverirea acestei din urmă conjuncturi, autorul are la mînă corpurile delicte care confirmă justeţea spuselor sale şi boala „acestui domn".

Citeam şi mă minunam. „Doamne, ce oameni!" mă gîndeam cu mîhnire şi spaimă. Iar glasul adevărului răsuna din articol ca dintr-o trîmbiţă de aramă, luîndu-mi auzul cu zvonul lui nobil şi cu vorba-i veninoasă.

— Om e ăsta ? — zicea.

In sinea mea, exclamam de asemenea :

— Om e ăsta ?

Mă înăbuşea nestăvilita indignare faţă de el — faţă de omul acela. Stima faţă de autorul fulminantului articol creştea treptat în pieptu-mi, de să mi-i spargă. Aş fi vrut să-i strig : „Bis ! Bravo !" Dar vai ! Mi-am dat seama că nu mă va auzi.

Ah, dragi mi-s oamenii ce ard de nobleţea simţirii !

Nu-mi pasă cum au fost mai înainte cei ce se pornesc fără veste pe tirade înfocate împotriva viciului. Pentru ei eu nu-s decît un cititor, un ascultător, n-am nici o nevoie să ştiu dacă vorbele li se potrivesc cu faptele ; zadarnic s-ar pretinde oamenilor una ca asta, e un lux, o pretenţie din cale-afară de mare ! O dată ce cuvîntul de foc al apărătorului virtuţii îmi pătrunde-n suflet şi iscă în el scînteia ruşinii că a fost slab — cinste omului care a izbutit să rostească un asemenea cuvînt. Da, cinste lui, şi din puţinul pe care-l cîştig sînt oricînd gata să mai pun şi eu o copeică de fiecare rînd tipărit, peste cele două copeici pe care i le plăteşte proprietarul ziarului pentru nobleţea vederilor aşternute pe hîrtie.

Cui nu-i place să fie nobil la suflet, în timpul pe care i-l lasă liber treburile sale obişnuite ?...

Eram încîntat de acest excelent articol, scris cu cea mai mare vioiciune, plasticitate şi justeţe, într-un stil limpede, simplu, care nimerea drept în ţintă. Mai cuprindea apoi cîteva caracterizări vii ale reprezentanţilor societăţii noastre şi toate observaţiile te izbeau prin înţelepciunea lor, prin cunoaşterea sufletului omenesc şi prin desăvîrşita uitare a regulelor de bună-cuviinţă, atît de necesare în raporturile dintre oameni, dar, în cazul de faţă, cu toată îndrăzneala şi cu autentic curaj civic jertfite pe altarul adevărului şi al onoarei, de către autorul acestui foileton, om care-şi cîştiga realmente în sudoarea frunţii bănuţul de două copeici.

O, bănuţ, izvor al nobleţei principal stimulent al faptelor noastre, pîrghie fatală, care atît de adesea

ne smulgi de pe pămîntul, şi aşa nesigur sub paşii noştri, ca să ne arunci în prăpastia plină de putregai unde toţi îl slujesc fără ruşine pe Mamona, în împărăţia mîrşăviei, unde pierdem orice noţiune despre adevăratele cerinţe ale sufletului nostru, şi unde nu mai avem nici o grijă de sufletul nostru pervertit de viaţă !

Multe, multe meditaţii lirice îmi stîrni articolul acestui om cu suflet nobil !

Şi deodată !... O, fire-aş afurisit să fiu !

Şi deodată intră cronicarul — geniul meu cel rău.

Văzîndu-i faţa radioasă şi mustaţa care-i tremura uşor, am tras numaidecît încheierile că-i „în al nouălea cer" — cum avea obiceiul să spună un prieten de-al meu.

— Aţi citit ? — mă întrebă.

Am încuviinţat, dînd din cap.

— Teribil v-au mai aranjat !... spuse el atunci în culmea admiraţiei.

— Unde ?

— Cum, unde ? In „Creolina"... în „Plimbare"...

— Da' ce, adică eu îs ăla ? Aaa... adică eu ?

— Ba bine că nu ! Chiar autorul foiletonului mi-a spus că dumneavoastră sînteţi — mă încredinţă cronicarul.

Chiar autorul foiletonului ! Nu-mi rămînea să mai cred altceva decît că într-adevăr acest „bandit turc", atît de crunt încondeiat, eram eu — intrucît însuşi autorul foiletonului susţinea cu tărie că aşa este.

— Dar dacă s-o fi înşelat ? Ce zici ? — încercai să mă mai agăţ de-o nădejde.

— Nu-nţeleg ce greşeală ar putea fi aici, — şi cronicarul strînse din umeri. — O dată ce te descriu pe dumneata, înseamnă să scriu despre dumneata... Adică de ce nu credeţi că dumneavoastră sînteţi ?

— Păi, vezi dumneata, mi se pare că nu sînt chiar aşa de...

— Aşa ! Ia priviţi-vă mai cu atenţie...

Pricepui în sfîrşit că am primit „una după ceafă", ca să mă exprim în limbajul literar cel mai nou sau folosind acelaşi stil, că am fost „sictirit zdravăn",

că am fost „izbit cu capul de pereți", că mi s-a „dat un frecuș", că mi s-a „pus ardei" și mi s-a arătat ce-i aceea a polemiza „cu ou și cu oțet".

Am simțit că-mi vine rău și am plecat acasă.

Cum am sosit, am luat oglinda, am pus-o-n fața mea și, cu o groază care-mi îngheța sufletul, am început să-mi cercetez chipul — sinistră oglindire a mîrșavelor și nemaipomenitelor mele vicii. Așadar, ăsta-s eu! Pînă acu', va să zică, nu mă cunoșteam pe mine însumi... Și mă uitam, mă uitam la mine încercînd să-mi descopăr pe față pecetea crimelor ce săvîrșisem... Dar ce vedeam nu era mare lucru.

Obrazul meu rotund ca luna nu oglindea nimic altceva decît o copleșitoare mîhnire. În clipa aceea mă cuprinse dorința năvalnică să-mi pot desfăta ochii și eu privindu-l pe autorul foiletonului, (pe a cărui mutră — a autorului, firește, nu a foiletonului) — neîndoielnic că virtuțile străluceau care mai de care. O ce n-aș fi dat să mă fi putut uita măcar o singură dată la preacuvioasa-i față! Dar cînd am stat și-am chibzuit că, din pricina căutăturii mele pline de fiere, ar fi pălit strălucirea mutrișoarei lui de copilaș, — am slobozit un oftat greu de dezamăgire și m-am dat înapoi la fund în noaptea gîndurilor triste despre mine însumi... Mi-am perindat prin minte toate relele pe care le voi fi săvîrșit...

Dar oricît mi-am numărat bătăturile din palme, n-am dat nici peste cea mai mică urmă de crimă. Ah, asta însă nu mi-a adus vreo mîngîiere! Știu bine că omul e ca orb cînd se privește pe sine însuși, știu că nu-i în stare să vadă negreața din inima sa și-i sar în ochi doar părțile ei bune, luminoase.

Deodată îmi veni un gînd: „Totuși... totuși, de unde a adunat autorul foiletonului informații atît de exacte privitor la rufăria mea, privitor la faptul că mă atrag femeile și toate celelalte pe care mi le-a pus în sarcină ca o vină atît de grea și care-mi întunecă într-atît reputația?"

Mi-am amintit atunci de domnul acela care-i ceruse deslușiri despre mine Akulinei Ivanovna, ono-

rabila mea bucătăreasă. M-am minunat şi m-am înduioşat: iată ce înseamnă să fii un dîrz apărător al adevărului. Ca să-i asiguri biruinţa, nu te dai înlături de la nimic...

Am chemat bucătăreasa şi i-am spus:

— Ivanovna! Dacă o să mai vină vreodată omul acela onorabil, care te-a descusut în privinţa mea şi a vieţii pe care o duc — să te porţi cu mare respect faţă de el! Poftește-l în bucătărie la dumneata, dă-i un ceai — merită...

— D-apoi că şi ieri a fost... Iar întreba de dumneata, pentru un *filiton* de duminică nu ştiu ce. I-am spus: „Hai în casă — zic — drăguţă, să bei o cafea cu mine". „Las' că viu altădată, mătuşă..." Ştii, n-avea cînd.

După ce am dat dispoziţia de mai sus, mi-a trecut prin minte să scriu — dracu' m-a pus! — o mică rectificare a celor susţinute în foileton...

Voiam să explic că învinuirea de afemeiat ce mi se aduce are la bază doar numai sentimentele mele platonice faţă de o singură femeie şi că, deci, după părerea mea, învinuirea asta nu e tocmai întemeiată, iar cît priveşte restul, inclusiv batistele mele, ca să nu mai existe nici un fel de bănuială, propuneam să vină cineva la mine acasă şi să cerceteze factura pe care am achitat-o. Acolo scria negru pe alb că-mi cumpărasem batistele şi că le plătisem cinstit.

Dar, vai! A doua zi apăru o dezminţire a dezminţirii mele. Era intitulată: «Cinstea în închipuirea directorului „Salamandrei".»

«Fiţuica aceasta — glăsuia articolul — înţelege toate lucrurile într-un mod original. Luaţi aminte numai cum stă cu ortografia — a scris cuvîntul „cinste" cu semn tare în loc să-l scrie cu semn moale.»

Pe urmă începeau lămuririle că ce este cinstea cu semn moale la capăt şi ce se ascunde sub „cinste cu semn tare". De aici se trăgea încheierea că semnul tare, deşi corectura îl pusese din greşeală la „cinste", schimbă radical conţinutul noţiunii cinste.

Un om cumsecade trebuie să aibă de partea sa

cinstea cu semn moale, iar oamenii care folosesc cinstea cu semn tare sînt niște ucigași și hoți de drumul mare. Am replicat scurt și clar, spunînd că n-a fost decît o greșeală a corecturii.

Mi se răspunse că din lipsă de argumente, firește, nu mi-am putut justifica mizeria morală și pervertirea sufletească. Dealtfel se mai și menționa că bunică-mea cerșise în pridvorul bisericii, iar bunicul fusese un bețiv fără leac și cu puțin înainte de moarte își ieșise din minți.

M-am cam înfierbîntat și am declarat că atît bunică-mea cît și bunicul n-au avut nimic de-a face cu presa, ba chiar cît au trăit nici n-au știut de existența ei.

Atunci mi se spuse că omul care mărturisește în public necompetența sa în problemele presei și totuși este conducătorul unei publicații — e bun de spînzurat.

Mi-am ieșit din fire și am răspuns scurt:

„Ba voi sînteți de spînzurat!"

Mi-au luat spusa drept o injurie. Printr-un nou articol mi se răspunse tăios și cu fermitate. „Creolina", după ce mai întîi enumeră toate viitoarele sale merite față de societate, publică biografia mea amănunțită, pe care cetind-o dintr-o dată mi se ivi în creștet o chelie impunătoare. M-au durut dinții de tare ce-am scrîșnit și mi-am zdrobit pumnul bătînd în masă. În încheiere, articolul îmi dădea să rezolv următoarea dilemă: ori să fiu bătut cu bățul, ori să mărturisesc în fața lumii toate crimele ce-am săvîrșit și, ca unul care se pocăiește, să mă dau singur pe mîna justiției.

Parc-aș fi fost băgat în plita încinsă și mi s-ar fi dat să mănînc jăratic — așa mă simțeam. N-aveam putere să duc mai departe o astfel de polemică deși în tinerețe eram vestit de dibaci și îndrăzneț la bătaia cu pumnii.

. . . . . .

Din pricina tuturor celor mai sus arătate, m-a năpădit tristețea într-atît, încît am ajuns la desnădejde.

Nu vedeam decît o singură ieşire din această chinuitoare stare de suflet : sinuciderea. Totdeauna am şi recurs în asemenea momente la sinucidere, n-am auzit c-ar fi alt leac de spleen mai bun. Dar oamenii de cele mai multe ori au păreri greşite despre sinucidere — foarte adesea o iau drept o crimă şi mai totdeauna drept o laşitate. Incontestabil că părerile acestea sînt eronate. Sinuciderea e un act măreţ ; şi dacă atîţia dintre oamenii care doar că fac umbră pămîntului şi sînt prea slabi ca să răzbească în viaţă, ar privi mai cu seriozitate viaţa şi s-ar gîndi mai adînc — viaţa n-ar mai avea de suportat acel uriaş balast pe care-l reprezintă mulţimea elementelor bune de nimic în sensul productivităţii existenţei lor. Sinuciderea este supapa automată de rezervă prin care se elimină din viaţă prisosul dăunător al evaporărilor. Atît.

Iată deci că m-am hotărît să închei cu toate. Nu iau uşor o hotărîre, dar o dată ce am luat-o, n-am obiceiul să tărăgănesc.

Ca atare am scos revolverul, l-am încărcat cu grijă, am căutat unde-i inima şi eram gata să-i opresc bătăile, cînd deodată mi-am adus aminte că „Creolina" anunţînd tragicul meu sfîrşit, ar putea-o lua înainte gazetei noastre.

Împins de dragoste faţă de gazetă, am pus la o parte revolverul şi am luat pana în mînă, ca să scriu cîteva cuvinte calde despre mine însumi. Căci, la drept vorbind, nu cred să fie vreun alt om mai îndrituit ca mine să-mi cinstească amintirea cu cîteva cuvinte calde. Da, cît am trăit mi-am făcut multe servicii complet dezinteresate şi-mi pot spune cu inima uşoară : „Mulţumesc, frate. Puteai să te porţi cu mine mult mai rău decît te-ai purtat, dar n-ai făcut-o — aşa încît îţi mulţumesc, frate !"

Aşadar, m-am aşezat la masă şi am scris o cronică.

„Tragica moarte a lui M. G. Pascarello.

„Astă noapte, la orele 11 şi 55 de minute, puţin cunoscutul actualmente publicist şi respectabilul no-

stru colaborator (numele, pronumele) — a renunțat la viitor curmîndu-și zilele cu un foc de revolver în partea stîngă a pieptului. Glonțul, sfărmîndu-i o coastă, i-a pătruns în inimă, inima răposatului nefiind dură și conținînd multe amintiri apăsătoare, glonțul, pentru a nu mări suma greutății totale a inimii, a străpuns-o intrînd pe-o parte și ieșind pe cealaltă, ca să se înfigă în spătarul fotoliului.

„Răposatul a fost un om mare ca statură și a purtat haine largi, ceea ce a și dat prilej presei într-un rînd să-și reverse fierea asupra lui dîndu-l de gol.

„Nădăjduim totuși că acum, ținîndu-se seamă că a murit — nu i se va mai reproșa dragostea pentru costumele oarecum excentrice; nu trebuie să uităm că, oricum ne-am îmbrăca, pe toți ne așteaptă la urma urmei unul și același costum universal — giulgiul. Nu vom vorbi despre meritele răposatului în fața societății, vom trece sub tăcere și însușirile lui personale — dar numai faptul că s-a hotărît să moară atît de tînăr scoate în evidență lupta neobosită a acestui om, pînă în cel din urmă moment al vieții sale împotriva a tot ce este inutil în viață și cît de consecvent a procedat nimicindu-se pe sine însuși. Același fapt demonstrează și neobișnuita inteligență a răposatului. Ce-am mai putea spune despre el?

„Să spunem principalul — a murit. Cu timpul, toți vom muri — asta-i realitatea. Stăpîniți din fire și mai nestăpîniți, toți oamenii vor dobîndi cîndva stăpînirea de sine cea mai desăvîrșită, căci mai tîrziu sau mai devreme, îi va sosi fiecăruia ceasul să zacă sub o lespede. Ținînd seamă de această împrejurare, și luînd în considerație deplina noastră neștiință despre cele ce ne așteaptă dincolo de mormînt, am recomanda publicului — atît cititorilor noștri, precum și confraților întru arta și munca de luminare — să fie pe cît le este cu putință mai cumsecade.

„Iată tot ce avem de spus cu privire la fatalul sfîrșit al colaboratorului nostru. Fie-i țărîna ușoară!"

După ce-am scris acestea, mi-am descheiat cămaşa la piept şi am tras.

Toate s-au petrecut după cum am scris — glonţul m-a străpuns dintr-o parte în cealaltă, iar pe urma lui a ieşit în fugă şi sufletul din mine.

Aşa că am murit.

Traducere de
Aurel Lambrino şi Ecat. Antonescu.

ISTORIA CU CATARAMELE

...Eram trei prieteni — Siomka Karguza eu și Mișka — un uriaș bărbos, cu niște ochi mari albaștri, care veșnic zîmbeau duios oricui și veșnic erau umflați din pricina beției. Locuiam în cîmp, înafara orașului, într-o clădire veche pe jumătate ruinată, numită cine știe de ce, „sticlăria"; poate din pricină că în ferestrele ei nu se găsea nici un geam întreg. Făceam tot felul de treburi: curățam curțile, săpam șanțuri, pivnițe, sau gropi pentru lături, dărîmam clădirile și gardurile vechi, ba chiar o dată am încercat să și construim un coteț pentru găini. Dar în privința asta n-am izbutit, pentru că Siomka, totdeauna cinstit pînă la pedanterie față de obligațiile ce-și lua, se îndoi de priceperea noastră întru arhitectura coteților și, într-o zi, pe la amiază, în timp ce ne odihneam, luă și duse la cîrciumă cuiele care ne fuseseră încredințate, două scînduri noi și toporul patronului. Din pricina asta am fost alungați de la lucru; de luat, n-aveai ce să iei de la noi, așa că am fost lăsați în plata domnului. Duceam un trai amărît și toți trei, după cum era și firesc și legitim în asemenea împrejurare, ne simțeam tare nemulțumiți de soarta noastră.

Uneori nemulțumirea aceasta lua o formă deschisă, iscînd în noi simțiri dușmănoase față de tot ceea ce ne înconjura, și împingîndu-ne la isprăvi destul de răsunătoare și prevăzute de „Regulamentul aplicării pedepselor de către judecătoriile de pace"; îndeobște, însă, umblam abătuți și nu ne ardea de nimic, ne chinuia grija zilei de mîine și prea puțin luam în seamă la toate acele întîmplări din viață, care nu ne puteau aduce vreun folos.

Ne întîlnisem cu toții într-un azil de noapte, cu vreo două săptămîni înainte de întîmplarea despre care vreau să vă povestesc, întrucît o socotesc interesantă.

Peste vreo două-trei zile eram prieteni, umblam pretutindeni împreună, ne împărtășeam unul altuia gîndurile și dorințele, împărțeam frățește orice cădea în mîna vreunuia din noi, și în general încheiasem o alianță tacită de ofensivă-defensivă împotriva vieții, care se arăta din cale-afară de dușmănoasă față de noi.

Cît era ziua de mare căutam cu mare stăruință vreun rost să dărîmăm, să tăiem, să dezgropăm, să cărăm orice s-ar fi nimerit și dacă ni se înfățișa vreun astfel de rost, atunci ne apucam de treabă cu destul de multă rîvnă la început.

Dar pesemne din pricină că fiecare dintre noi, în adîncul sufletului, se socotea ursit să îndeplinească funcții mult mai înalte, decît bunăoară să sape gropi de lături ori să le desfunde — ceea ce e cu mult mai rău, adaug spre știința neinițiaților în asemenea treburi — după vreo două ceasuri lucrul înceta să ne mai placă. Pe urmă Siomka începea să aibă îndoieli cu privire la nevoia de a munci cît trăiești.

— Să sapi o groapă... La ce? Pentru lături. Și de ce să nu le torni de-a dreptul în curte? Cică nu se poate. Cică o să miroasă. Poftim! „Lăturile au să miroasă!" Vorbesc și ei ca să nu tacă. De pildă, arunci un castravete murat — cum să miroasă dacă-i mic? Zace o zi — nu-l mai găsești, a putrezit. Da' ia lasă-n soare un om mort. Asta da, are să miroasă, că-i cogemite lighioaie.

Cu astfel de sentinţe, Siomka potolea zdravăn înfierbîntarea noastră în muncă... Iar asta ne pria destul de mult cînd ne tocmeam cu ziua, însă la lucru cu bucata, întotdeauna se nimerea aşa fel că luam plata, ba o şi mîncam mai înainte ca treaba să fi fost sfîrşită. Atunci ne duceam la stăpîn şi-l rugam să ne mai dea ceva „pe deasupra" ; de cele mai multe ori, însă, stăpînul ne alunga şi ne speria cu poliţia ca să ne silească să-i terminăm treaba pentru care plătise. Noi totuşi îi ţineam piept că nu putem lucra flămînzi şi stăruiam, mai cu harţag, mai fără, să adauge un spor la plată, spor pe care de cele mai multe ori îl şi dobîndeam.

Firește, lucrul acesta nu era cinstit, dar, ce-i drept e drept, ne pria de minune şi ce vină purtam noi că viaţa-i orînduită cu atîta nepricepere încît partea cinstită a unei fapte se ciocneşte mai totdeauna cu folosul pe care ţi-l aduce acea faptă ?

Siomka lua totdeauna asupra lui ciorovăiala cu patronii şi-i ducea într-adevăr cu o îndemînare de artist, înşirînd dovezi peste dovezi ca să arate că are dreptate şi vorbind cu tonul omului istovit de muncă, vlăguit de greutatea ei...

Iar Mişka tăcea, privea cu ochii lui albaştri, şi zîmbea blajin, împăciuitor, de parcă tot încerca să spună ceva şi nu se putea hotărî. Vorbea de obicei foarte puţin, numai la beţie era în stare să rostească ceva asemănător cu un toast.

— Fraţilor ! — striga el atunci, zîmbind, şi buzele îi tremurau ciudat, glasul i se ştirea şi cîtva timp după ce-şi începea cuvîntarea, tuşea, şi-şi apăsa mîna pe gît...

— Ei ? — îl îmboldea nerăbdător Siomka.

— Fraţilor ! Trăim ca nişte cîini... Ba încă şi mai rău... Şi pentru ce ? Nu se ştie. Trebuie să credem că aşa vrea dumnezeu. Toate se-ntîmplă după voia lui... Nu-i aşa, fraţilor ? Iacă, asta-i... Va să zică avem parte de traiul ăsta cîinesc, fiindcă sîntem nişte oameni păcătoşi. Păcătoşi, nu-i aşa ? Iacă asta-i... Deaia vă şi spun : nouă, cîinilor, aşa ni se şi cuvine.

Bine zic ? Adică, după faptă şi răsplată. Inseamnă că trebuie să ne plecăm soartei... Ha ? Bine zic ?

— Prostule ! — răspundea cu nepăsare Siomka la întrebările neliniştite şi nesigure ale prietenului.

Iar Miţka se ghemuia vinovat, zîmbea cu sfială şi tăcea, clipind din ochii ce i se lipeau de beţie.

Intr-o zi ne-a căzut o „pleaşcă".

Aşteptînd să ne ia cineva la lucru, şi tot vînturîndu-ne prin piaţă, am dat acolo peste o bătrînică mărunţă şi uscată, cu faţa aspră, plină de zbîrcituri. Capul îi tremura iar pe nasul ei ca un plisc de bufniţă săltau nişte ochelari mari, prinşi într-o ramă grea de argint ; îşi îndrepta într-una ochelarii şi-i sclipeau rece ochişorii.

— Ce-i cu voi ? Sînteţi liberi ? Căutaţi de lucru ? — ne întrebă ea înţelegînd privirile noastre dornice, hămesite.

— Bine, spuse după ce căpătă de la Siomka un răspuns afirmativ plin de respect. — Am nevoie să dărîm baia cea veche şi să curăţ fîntîna... Cît mi-aţi lua pentru asta ?

— Ar trebui să vedem, cuconiţă, ce mărime o fi avînd dumneaiei, baia dumneavoastră, — spuse chibzuit şi politicos Siomka. — Tot aşa şi cu fîntîna... Sînt de tot felul. Unele-s foarte adînci...

Ea ne-a poftit să vedem şi peste un ceas, înarmaţi cu topoare şi pari, zgîlţîiam zdravăn căpriorii băii, fiindcă, pentru cinci ruble, ne prinsesem s-o dărîmăm şi să curăţăm şi fîntîna. Baia se găsea în colţul unei grădini vechi, părăginite. Nu departe, printre vişini, se afla un chioşc şi de pe acoperişul băii o vedeam pe bătrînică şezînd în chioşc pe bancă, ţinînd pe genunchi o carte mare deschisă şi citind cu toată atenţia... Uneori arunca spre noi cîte o privire ageră şi atentă ; cartea de pe genunchii ei se clintea şi-i străluceau în soare cataramele masive, făcute pe cît se vedea din argint...

Nu este muncă mai spornică decît aceea de distrugere... Invăluiţi în nori de praf uscat şi iute, dădeam zor şi strănutam, tuşeam, ne ştergeam la nas şi ne frecam la ochi în fiecare clipă ; bătrînă, ca şi stă-

pînă-sa, baia trosnea din toate încheieturile şi se risipea...

— Aida, fraţilor, o dată... Heeei-rup! — comanda Siomka şi bucăţi întregi de acoperiş, cu grinzile încă nedesfăcute, cădeau gemînd la pămînt.

— Ce carte să fie aceea? Tare-i groasă, — întrebă Mişka îngîndurat, sprijinindu-se în rangă şi ştergîndu-şi cu palma năduşeala de pe faţă. Se preschimbă în harap cît ai clipi. Scuipă în palme, făcu vînt răngii ca s-o înfigă în crăpătura dintre bîrne, o înfipse şi după aceea adăugă cu acelaşi aer îngîndurat: — Să fie evanghelia... parcă-i prea groasă...

— Da' ce vrei cu ea? — îl iscodi Siomka.

— Eu? Nimic... Îmi place să ascult din cărţi, dacă-s sfinte... Era la noi în sat, un soldat, African îi zicea, apoi ăsta, ţin minte, cînd s-apuca să citească din psaltire... curat parcă bătea toba... Strașnic mai citea!

— Ei şi ce-i cu asta? — întrebă din nou Siomka răsucindu-şi o ţigară.

— Nimic... Frumos lucru... Măcar că nu se-nţelege... dar orişicît vorbe de astea... nu-s din drum... De-nţeles nu le-nţelegi, dar simţi că-s vorbe pentru suflet.

— Zici că nu se-nţeleg... Şi cu toate astea e limpede că tu eşti prost ca noaptea... — se strîmbă Siomka.

— Apoi se ştie... tu de alta nu eşti bun decît să ocărăşti oamenii... — oftă celălalt.

— Păi cum să vorbesc cu proştii! Parcă proştii pot pricepe ceva? Ia mai bine dă jos putregaiul ăsta... Heee!

Împresurată de sfărîmături, baia se risipea şi se cufunda în nori de praf, din pricina cărora frunzele de pe copacii din preajmă se şi făcuseră cenuşii. Soarele de iulie dogorea cumplit, nu ne cruţa deloc spinările şi umerii...

— Şi-i legată în argint cartea aceea, — începu iarăşi Mişka.

Siomka înalţă fruntea şi se uită stăruitor înspre chioşc.

— Parcă da, — se rosti scurt.
— Va să zică-i evanghelia...
— Ei, o fi vreo evanghelie... Şi ce?
— Nimic...
— Avere de asta — nici o pricopseală. Apoi ţie dacă-ţi place sfînta scriptură, ce nu te duci să-i spui: ia citeşte-mi, mătuşă! Noi, se cheamă, n-avem parte de asta... La biserică nu ne ducem că sîntem zdrenţăroşi şi murdari... dar suflet avem şi noi... iacă... după cum e dat... stă la locul lui. Hai du-te!
— Nu zău, să mă duc?
— Du-te...
Mişka zvîrli ranga, îşi potrivi cămaşa, îşi şterse cu mîneca praful de pe mutră de se mînji mai rău şi sări jos de pe baie.
— O să te mătrăşească, arătareo... — mormăi Siomka şi zîmbi neîncrezător, dar în acelaşi timp petrecea cu cea mai mare curiozitate silueta prietenului care se strecura printre brusturi, spre chioşc. Legănîndu-se greoi în mers şi agăţîndu-se de tufe, Mişka, înalt, adus de umeri, cu braţele goale şi murdare înainta anevoie, zîmbind stingherit şi blînd. Bătrînica înălţă fruntea cînd văzu că golanul se apropie de ea şi-l măsură liniştită din ochi.
Razele soarelui îi jucau pe sticlele ochelarilor şi pe rama lor de argint.
În ciuda presupunerilor lui Siomka, nu-l „mătrăşi" pe Mişka. Nu puteam auzi ce vorbea el cu gazda, din pricina foşnetului frunzelor. Dar numai ce-l vedem lăsîndu-se greoi în jos, la picioarele bătrînei, mai, mai să atingă cu nasul cartea deschisă. Chipul îi era grav şi liniştit; îl vedem că îşi suflă în barbă străduindu-se s-o scuture de praf, se foieşte şi în cele din urmă încremeneşte într-o poziţie stîngace, cu gîtul întins înainte şi aşteaptă uitîndu-se cercetător la mîinile uscăţive şi mici ale bătrînei care răsfoieşte cu socoteală filele cărţii...
— Io-te, măi, la cîinele ăsta lăţos! S-a tras la odihnă... Mergem şi noi? De ce nu? El să stea acolo la umbră, iar noi să ne spetim şi pentru el? Hai, mergem?

Peste două-trei minute, Siomka şi cu mine şedeam şi noi jos la pămînt de o parte şi de alta a prietenului nostru. Bătrînica nu spuse o vorbă cînd ne zări, doar că ne privi lung şi iarăşi se apucă să întoarcă filele cărţii, căutînd ceva... În jurul nostru, cum şedeam, numai verdeaţă bogată şi frunziş proaspăt, plin de mireazmă ; deasupra noastră se boltea larg un cer fără nori, blînd şi mîngîietor. Uneori venea o pală de vînt, frunzele prindeau să şoptească lin cu glasul lor tainic care totdeauna aduce atîta alinare sufletului, îi dă pace şi linişte şi te face să gîndeşti la ceva nedesluşit, dar apropiat, curăţindute de murdăria lăuntrică sau cel puţin ajutîndu-te să uiţi de ea un timp şi să respiri uşurat într-un fel nou...

— „Pavel, rob al lui Isus Hristos...“ — răsună glasul bătrînicăi. Glasul ei tremura bătrîneşte, spart şi se întrerupea, dar era plin de cuviosie şi de o gravitate severă. La cele dintîi cuvinte Mişka îşi făcu o cruce mare iar Siomka se foi cîtva la pămînt, căutînd să se aşeze mai bine. Bătrînica îi aruncă o privire, fără să se oprească din citit.

— „Căci doresc să vă văd, ca să vă dau vreun dar duhovnicesc pentru întărirea voastră, sau mai degrabă, ca să ne îmbărbătăm laolaltă, în mijlocul vostru, prin credinţa pe care o avem împreună şi voi, şi eu...“

Ca un adevărat păgîn ce era, Siomka începu să caşte zgomotos ; prietenul lui, înălţîndu-şi o clipă ochii albaştri îl privi mustrător apoi îşi lăsă în jos capul zbîrlit, plin de praf...

Bătrînica, fără să se oprească din citit, cătă şi ea aspru la Siomka, ceea ce-l tulbură. Strîmbă din nas, îşi feri ochii şi, pesemne ca să şteargă impresia lăsată de căscatul său, oftă din adîncuri plin de smerenie.

Cîteva minute trecură în linişte. Limpede şi monoton, citirea ne tihnea.

— „Mînia lui dumnezeu se descoperă din cer împotriva oricărei necinstiri şi...“ Ce e ? — strigă deodată bătrîna lui Siomka.

— A... nimic! Dumneavoastră aveţi bunătatea să citiţi şi eu ascult! — lămuri el cu umilinţă.

— De ce pui laba ta murdară pe catarame? — se supără bătrînica.

— De curiozitate... Is... foarte gingaş lucrate. Mă pricep eu la asta. Cunosc meseria de lăcătuş... d-aia am şi pipăit.

— Ia ascultă! — porunci cu asprime bătrînica. — Spune-mi: despre ce am citit?

— Păi să vedeţi. Doar înţeleg... — Asta se poate... Înţeleg doar că...

— Hai spune...

— O predică... cum ar veni o învăţătură despre credinţă, şi tot aşa despre erezie... Foarte simplu şi... întru totul adevărat! Îţi merge drept la inimă, fiecare cuvîntel.

Bătrînica clătină tristă din cap şi ne măsură pe toţi cu o privire plină de dojeni:

— Păcătoşilor... Ca bolovanii sînteţi. Plecaţi la lucru!

— D-apoi ea... parcă s-ar fi supărat... — declară Mişka zîmbind cu vinovăţie.

Siomka se scărpină la ceafă, căscă şi uitîndu-se în urma stăpînei, care se îndepărta pe cărăruia îngustă din grădină, fără să-şi întoarcă ochii, rosti pe gînduri:

— Da' cataramele acelea a' cărţuliei îs de argint...

Şi zîmbi cu gura pînă la urechi desfătîndu-se parcă de mai înainte cu un gînd tainic.

După ce-am petrecut noaptea în grădină lîngă dărîmăturile băii pe care apucasem s-o desfacem cu totul peste zi, pe la amiază, în ziua următoare curăţasem şi fîntîna, ne bălăciserăm în apă, ne murdăriserăm de noroi şi acum, aşteptînd să ni se facă socoteala, stăteam de vorbă în curte lîngă cerdac şi visam un prînz şi o cină pe săturate în viitorul apropiat: încolo, mai departe, nimeni din noi nu avea chef să se gîndească ce-o fi...

— Ce dracu' nu mai vine zgripţuroaica ceea bătrînă? — se zborşea Siomka nerăbdător, dar cu jumătate de glas. — A crăpat sau ce?

— Uite ce-o ocărăşte! — scutură Mişka din cap cu mustrare. — Şi la ce s-o ocărăşti, mă rog? E o bătrînică tare de treabă, cu frica lui dumnezeu. Iar el o ocărăşte. Ca să vezi ce fire are omul ăsta...

— Ai vorbit şi tu... — zîmbi batjocoritor tovarăşul său. — Sperietoare de ciori!

Plăcuta convorbire a prietenilor fu întreruptă de apariţia gazdei. Ea se apropie de noi şi întinzîndu-ne banii spuse cu dispreţ:

— Na-vă! Căraţi-vă! Voiam să vă mai dau de tăiat bîrnele de la baie, pentru foc, dar nu sînteţi vrednici.

Neavînd cinstea să tăiem bîrnele de la baie, lucru care dealtfel nici nu ne făcea trebuinţă acum, luarăm banii fără să spunem un cuvînt şi plecarăm.

— Iiii, cotoroanţă bătrînă! — începu Siomka numai ce ieşirăm pe poartă. — Io-te măi! Nu sîntem vrednici, ha? Leş de broască rîioasă! Du-te să orăcăi mai departe din cartea ta...

Vîrî mîna în buzunar, scoase la iveală două flecuşteţe de metal strălucitor, şi ni le arătă foarte mîndru.

Mişka stătu locului. Cu mare curiozitate lungi gîtul înainte, în sus, spre mîna ridicată a lui Siomka.

— Ai rupt cataramele?... — întrebă el uimit.

— Chiar că-s de argint! Să n-aibă nevoie cineva — şi tot îmi dă o rublă pe ele.

— Măi, ce om! Da' cînd le-ai şterpelit? Ascunde-le... că-i păcat...

— Le şi ascund...

Merserăm mai departe tăcuţi pe stradă.

— Ai văzut ce dibaci... — îşi spunea Mişka îngîndurat. — Le-a luat şi le-a rupt... M-da... Da' cartea era frumoasă... Bătrîna... mare lucru de nu s-o supăra pe noi...

— Da' de unde! O să ne cheme înapoi şi o să ne dea un bacşiş... — îl luă Siomka în rîs.

— Şi cît vrei pentru ele?

— Ultimul preţ — nouăzeci de copeici. Nu las un pitac, că mă costă pe mine mai mult... Uite ici, mi-am rupt unghia !

— Vinde-mi-le mie... — i le ceru Mişka, sfios.

— Ţie ? Da' ce, vrei să-ţi pui butoni la manşete ? Cumpără-le, o să-ţi iasă nişte butoni groo-zavi... taman că se şi lovesc cu mutra ta.

— Nu, zău, vinde-mi-le, — începu Mişka să se roage cu glas scăzut.

— Cumpără. Doar ţi-am spus... Cît îmi dai ?

— Ia... care-i partea mea de cîştig ?

— O rublă şi douăzeci...

— Şi tu cît vrei pe ele ?...

— O rublă !

— Ei, mai lasă şi tu... de prietenie...

— Mă, zurliule ! La ce naiba-ţi trebuie ?

— Tu vinde-mi-le...

Pînă la urmă, încheiară tîrgul şi cataramele trecură în mîinile lui Mişka în schimbul a nouăzeci de copeici.

Stătu iar locului şi începu să răsucească între degete cele două bucăţele de argint, cercetîndu-le cu luare-aminte, încruntîndu-şi sprîncenele şi aplecîndu-şi capul zbîrlit.

— Să ţi le prinzi de nas... — îl sfătui Siomka.

— Pentru ce de nas ? — i-o întoarse Mişka serios. — N-am nevoie. Am să le dau înapoi bătrînei. Ia uite, noi, bătrînico, din nebăgare de seamă am pus mîna pe lucruşoarele astea, aşa că poţi să... să le pui iarăşi la loc... la cartea aceea... Atît numai că le-ai smuls cu scoarţă cu tot... Cum or să vină acuma ?

Siomka rămase cu gura căscată :

— Măi, fire-ai al dracului, tu chiar vrei să le duci înapoi ?

— Păi cum ? Vezi şi tu, o carte ca asta... trebuie să fie întreagă, nu se cade s-o rupi bucăţi... Pe urmă şi bătrînica... o să se supere... Ce mai are ea de trăit ? Ca mîine moare... Tocmai de-aia şi eu... ia aşteptaţi-mă o clipă, fraţilor... Dau o fugă pînă la ea...

Şi n-apucarăm să-l oprim, că dispăru în cîţiva paşi mari la cotitura străzii...

— Măi, ce om! Vierme! Scîrnăvie! — îşi ieşi din sărite Siomka, dîndu-şi seama de însemnătatea celor ce se petrecuseră şi de a celor ce-ar fi putut urma.

Şi înjurînd cu deznădejde la fiecare două-trei cuvinte, se apucă să mă încredinţeze:

— Hai s-o luăm la picior. Ăsta o să ne dea în gît... Parcă-l văd cum şade cu mîinile legate la spate... iar baborniţa a şi trimis după poliţai!... Iacă unde-ajungi dacă te-ncurci cu o asemenea pacoste de om! Păi ăsta te vîră la închisoare pentru te miri ce şi mai nimic! Măi, ce nemernic! Ce lighioană spurcată, să se poarte aşa cu un prieten?! Of, doamne! Ce oameni! Haidem, fir-ar al dracului, ce mai caşti gura? Îl aştepţi? Aşteaptă-l, dracu' să vă ia pe toţi, pungaşi ce sînteţi! Ptiu, afurisiţilor! Va să zică nu vii? Fir-ai să...

Blagoslovindu-mă în fel şi chip, Siomka, vînăt de mînie, îmi trînti un pumn între coaste şi se depărtă cu paşi repezi...

Voind să ştiu ce-i cu Mişka şi cu fosta noastră stăpînă, am pornit încetişor spre casa ei. Nici nu-mi trecea prin minte că voi da de-o primejdie sau de-un bucluc.

Şi nu m-am înşelat.

Apropiindu-mă de casă şi trăgînd cu ochiul printr-o crăpătură din gard, am văzut şi auzit doar atît:

Bătrîna şedea pe treptele cerdacului, ţinea în mîini cataramele de la biblia ei, smulse cu scoarţă cu tot şi se uita prin ochelari curioasă şi severă, drept în faţa lui Mişka. El stătea cu spatele spre mine...

Deşi ochii pătrunzători ai bătrînei străluceau aspru şi rece, totuşi o cută uşoară îi adîncea mereu colţurile gurii; se cunoştea că bătrîna voia să-şi ascundă un zîmbet blînd — zîmbetul iertării.

Din spatele bătrînei se iţeau trei mutre: două de femei, una roşie cu o basma pestriţă, alta — cu părul slobod şi cu albeaţă la ochiul stîng, iar de după umărul ei se ivea chipul colţuros al unui bărbat, cu favo-

rițiii cărunți și cu moț pe frunte... Din cînd în cînd clipea ușurel din amîndoi ochii într-un fel ciudat, parcă i-ar fi spus lui Mișka :

„Șterge-o frățioare, cît mai repede !"

Mișka boscorodea, încercînd să-și lămurească purtarea.

— ...O carte cum puține-s, 'mneavoastră ziceți, toți sîntem niște vite, niște cîini... potăi. Eu chiar mă gîndesc că... doamne, așa este ! Asta-i adevărul, așa se și cuvine să spui... Sîntem niște lepădături, niște păcătoși... niște nemernici ! Și iarăși, mă gîndesc : cucoana-i bătrînă, poate că n-are altă mîngîiere decît cartea asta — și atîta tot... Acuma cataramele... parcă mult ar da cineva pe ele ? Da' dacă-s puse la carte, au și ele un rost ! Și m-am gîndit... hai, zic, s-o bucur pe bătrînica aceea a lui dumnezeu, să-i duc lucrușorul înapoi... Pe lîngă asta, slavă ție doamne, noi cît de cît am cîștigat ceva pentru hrană. Apoi rămîneți cu bine ! Mă duc.

— Stai ! — îl opri bătrîna. — Ai înțeles ce-am citit ieri ?...

— Eu adică ? Să-nțeleg ? De unde ! Am auzit — nu zic, numai că ce folos ? Parcă avem noi urechi pentru cuvintele domnului ? Nu-s pe-nțelesul nostru... cu bine...

— A-ș-a ! — spuse tărăgănat bătrîna. — Nu, ia stai.

Mișka oftă neliniștit din fundul bojocilor și-ncepu să joace pe loc ca un urs. Văzînd că-l apăsa explicația...

— Vrei să-ți mai citesc ?

— M-m... mă așteaptă prietenii...

— Dă-i încolo... Tu ești băiat bun. Lasă-i.

— Bine... — se-nvoi Mișka cu glas scăzut.

— Te lepezi de ei ? Da ?

— Mă lepăd...

— Ei, bun... Bravo ție !... Chiar ca un copil ești... măcar că ai cogeamite barbă... pînă la brîu aproape... Ești însurat ?...

— Văduv. Mi-a murit nevasta...

— Dar de ce bei ? Că ești bețiv, nu ?

— Bețiv... Beau.

— De ce ?

— De ce beau ? Din prostie. Sînt prost, d-aia beau. Firește, dacă omul ar avea minte... păi atunci și-ar strica el singur ? — spunea Mișka, abătut.

— Drept ai judecat... așa că vezi, adună-ți mințile, adună-ți-le și îndreaptă-te. Du-te la biserică... Ascultă cuvîntul domnului... În el stă toată înțelepciunea...

— Asta, firește... — aproape gemu Mișka.

— Iar eu am să-ți mai citesc... Vrei ?

— Poftiți...

Bătrîna scoase biblia de undeva, de la spate, căută în ea și glasul tremurător îi răsună în curte :

— „Așadar, omule, oricine ai fi tu, care judeci pe altul, nu te poți dezvinovăți ; căci prin faptul că judeci pe altul, te osîndești singur ; fiindcă tu care judeci pe altul, faci aceleași lucruri !...“

Mișka scutură din cap și se scărpină la umărul stîng.

— „... Și crezi tu, omule, că vei scăpa de judecata lui dumnezeu ?“

— Cucoană, — începu Mișka cu glas plîngător, — pentru dumnezeu, lăsați-mă, mai bine vin altădată să ascult... acum mi-e cumplit de foame... îmi ghiorăie mațele... De-aseară n-am pus nimic în gură...

Cucoana închise cartea cu zgomot.

— Du-te ! Pleacă ! — sunară scurt și tăios vorbele ei în toată curtea.

— Mulțumesc cu plecăciune !... — Și mai n-o rupse de fugă Mișka, îndreptîndu-se spre poartă.

— Suflete nepocăite... Inimi de piatră, — șuiera prin curte în urma lui...

O jumătate de oră mai tîrziu ședeam cu el într-un birt, mîncam pîine albă și beam ceai.

— Parcă mă sfredelea cu un burghiu... — spunea Mișka, zîmbindu-mi duios cu ochii săi blînzi. — Stăteam și mă gîndeam... Of, doamne ! La ce m-oi fi dus ? La chin... În loc să fi luat ea cataramele acelea de la mine și să-mi fi dat drumul — s-a așternut la vorbă. Trăsniți oameni ! Vii la ei cu gînd curat — ei o țin una și bună, pe-a lor... Îi spun de-a dreptul,

fără viclenie: uite-ţi cucoană cataramele, să nu te plîngi de mine... Ea, de colo: ba stai, dă socoteală pentru ce mi le-ai adus? Şi numai ce s-apucă să mă-ntoarcă pe dos şi pe faţă... Drept să-ţi spun, nădusisem de-atîta vorbă... zău dacă nu.

Şi zîmbea mereu, în felul acela al lui, neînchipuit de blajin...

Siomka, bosumflat, zbîrlit şi posomorît, îi spuse cu aerul cel mai serios:

— Mai bine-ai muri, drăguţule, că eşti buştean! Cu farafastîcurile astea ale tale, ca mîine au să ospăteze din tine muştele ori gîndacii...

— Eh! Ai vorbit şi tu! Ia mai degrabă să tragem o stacană... bine că s-a isprăvit cu istoria asta!

Şi dădurăm de duşcă toţi cîte-o stacană, ca între prieteni, mulţumiţi că s-a sfîrşit şi întîmplarea aceasta ciudată.

Traducere de
Aurel Lambrino şi Ecat. Antonescu.

MITITI-ICA !...

...„Şi la trup, frăţioare, era mititi-ică !..."

De cîte ori mi-aduc aminte de vorbele acestea, patru ochi bătrîni cu vederile slăbite zîmbesc spre mine din depărtarea trecutului şi zîmbetul lor, atît de blînd şi mîngîios, e plin de dragoste, plin de părere de rău, iar în urechi îmi sună două glasuri discordate care stăruie să-mi lămurească fiecare în felul lui amănuntul că „ea" era mititi-ică !...

Mi-aduce negreşită mulţumire şi uşurare amintirea aceasta, pe care o socotesc drept cea mai bună din cîte-au fost în toate cele zece luni cît am străbătut pe jos încîlcitele drumuri ale patriei noastre, atît de mari şi atît de triste...

Pe drumul de la Zadonsk la Voronej, am ajuns din urmă doi călători spre locurile sfinte — un bătrîn şi o bătrînă. Delaolaltă aveau, pe cît se vedea, cam un veac şi jumătate ; nedeprinşi cu umbletul, mergeau încet de tot, păşind anevoie prin praful fierbinte al drumului, şi pe feţele lor, ca şi pe straie, li se întrezărea, la amîndoi, ceva de care abia îţi puteai da seamă ; iar acest abia îţi îngăduia să bagi seamă îndată că bătrînii veneau de departe.

— Tocmai din gubernia Tobolskului călătorim într-acoace... cu ajutorul lui dumnezeu! — îmi adeveri bătrînul bănuiala.

Iar bătrîna mă privi din mers cu niște ochi blînzi, albaștri cîndva, și-mi zîmbi cu prietenie, adăugînd c-o oftare:

— Chiar de la fabrica N., că eu și moșneagul sîntem de fel din satul Lîsîia!

— Apoi trebuie să fiți osteniți.

— Noi? Nu te potrivi. Ne mai țin picioarele... Haida, hai, ca melcul, mila domnului cu noi!

— Țineți vreo juruință cumva sau v-ați pornit la drum numai așa, ca omul la bătrînețe?

— Ținem o juruință, frățioare... Noi, se cheamă, ne-am legat cu legămînt dinaintea sfinților de la Kiev și de la Solovki... Păi, dar! — adeveri din nou bătrînul. — Mămucă! Da' n-om mai ședea oleacă să ne hodinim? — se întoarse către tovarășa lui de drum.

— Păi, de ce nu? — se învoi ea.

Și ne așezarăm la umbra unei răchite bătrîne de lîngă drum. Zăpușeală mare, nici o scamă de nor pe cer; înaintea, ca și în urma noastră, șerpuia drumul și se pierdea în depărtările peste care juca apa morților. Jur împrejur liniște și pustietate. Secara prizărită de pe amîndouă laturile drumului nici nu se clintea.

— Au secat pămîntul ăsta! — spuse bătrînul, întinzîndu-mi cîteva spice smulse din lan.

Luarăm vorba despre pămînt și despre cumplita soartă a țăranului, nedespărțită de pămînt. Bătrîna ne asculta și ofta, aruncînd din vreme-n vreme în cisla noastră cîte-un cuvînt cu rost, cuvînt de om încercat.

Să fi avut ea zile, ce inimă rea i-ar fi făcut cîmpul ăsta! — spuse deodată bătrîna cătînd în jur spre ogoarele cu secara necrescută și arsă de soare, presărată de pîrloage.

— Daa...! S-ar fi omorît cu firea... clătină din cap bătrînul.

Și tăcură deodată amîndoi.

— Despre cine vorbiți? — i-am întrebat.

Bătrînul surîse cu un aer blajin.

— D-apoi... ne-aducem aminte și noi de cineva...

— Am ţinut-o-n gazdă... o domnişoară... — oftă bătrîna.

Şi deodată, parcă ar fi fost înţeleşi între ei, se uitară la mine amîndoi şi rostiră într-un glas, încet şi tărăgănat, unul către celălalt:

— Ş-aşa mititi-ică la trup!...

Vorba lor era ciudată şi parcă-mi petrecu un junghi prin inimă. Suna în glasurile acelea bătrîneşti ceva ca „veşnica pomenire"... Iar ei dintr-odată, grăbindu-se şi luîndu-şi unul altuia vorba din gură, se apucară de povestit cu atîta iuţeală încît eu cum şedeam între ei, nu mai aveam alt răgaz decît să-mi sucesc capul ba spre unul dintre povestitori, ba spre celălalt.

— A adus-o-n sat la noi uriadnicul şi i-a dat-o care va să zică pe mîna primarului. Zice: „Hotărăşte-i un domicil"...

— Cu găzduire, adicăte, la careva! — lămuri bătrîna.

— I-au hotărît să vie-n casă la noi...

— Cînd ne uităm la ea — roşie de tot... tremura vargă de frig...

— Şi era aşa de mititi-ică...

— Ne-au şi dat lacrimile...

— Ne gîndeam: „Doamne la ce-au surghiunit-o, n-au văzut-o cît îi de puţintică?"

— Ce nevoie era s-o pedepsească? Pentru care vină?...

— Cînd colo ia auzi, băştinaşă de ici...

— Din Rusia, adicăte...

— O luăm noi şi mai întîi de toate sui-o pe cuptor...

— E maa-re cuptorul nostru... şi caa-ld... oftă întristată bătrîna.

— Ei, şi după aceea, hai... s-o hrănim!

— Ea rîdea!

— Avea nişte ochişori nee-gri... ca de şoricel...

— Şi chiar parcă era un şoricel... un ghemuleţ fraged...

— Işi mai trage ea răsuflarea... na, că plînge... zice: „Tare vă mulţumesc, dragii mei!"

— Şi unde nu s-apucă de gospodărit!

— Tii ! Da' ce s-a mai pornit atunci !... — strigă bătrînul cu mare admiraţie şi rîse.

— Ca prîsnelul mi ţi se răsucea prin bordei şi tot cu voie bună şi dă-i zor... Ba ceea, ba cealaltă... pe asta pune-o ici, pe cealaltă dincolo... „Hîrdăul cu lături, afară, zice, la porci, ia căraţi-l..." şi dă să-l înşface chiar ea cu mînuţele şi lunecă... numai ce se pomeneşte cu mîinile pîn-la umeri în lăturile-acelea ! Măi, măi, măi...

Şi se porniră amîndoi pe-un rîs, înecîndu-se şi tuşind de le veniră lacrimile în ochi.

— Cu purceii, la fel...

— Îi săruta drept în rît !...

— „Cu purceii laolaltă, zice, nu se poate. Afară !"

— Într-o săptămînă uite-aşa ne-a-ntors pe dos !

— Şi năduşeala pe noi, pîraie...

— Rîde cu hohote, strigă, bate din picioruş...

— Ş-odată numai ce se-ntunecă de tot, se zgribuleşte...

— Zici că moare !...

— Hai cu plînsul... Şi boceşte, boceşte, de sare cămaşa pe dînsa. Te sucești, te-nvîrteşti pe lîngă ea... Ce are ? Nimic nu pricepi. Unde că m-apucă jalea şi pe mine, plîng cu ea... nici nu ştiu de ce. O ţin în braţe şi nu mai vedem amîndouă de lacrimi...

— D-apoi ştiut lucru... ca copilul nostru era...

— Trăiam singurei. Un fecior la armată, ce'ălalt la mina de aur...

— Ea să tot fi avut op' şpce anişori...

— Care ! N-arăta, cînd o vedeai, mai mult de doisprezece.

— Iaca şi tu !... doisprezece !... Na-ţi-o frîntă !...

— Poate vrei să zici că mai mult ?... Stai binişor !

— La ce să stau ? Era coşcogea fată mare... C-a ieşit scundacă, parcă-i vina ei ?

— Da' ce, zic eu că-i vinovată ? Na !

— Apăi vezi !... — se-mbună bătrîna.

După gîlceava asta, bătrînii amuţiră amîndoi deodată.

— Şi ? Pe urmă ce-a mai fost ? — întrebai.

— Pe urmă ?... Nimic, frăţioare !... — oftă bătrînul.

— A murit... Au răpus-o frigurile — şi pe obrajii zbîrciţi ai bătrînei se prăvăliră două lacrimi.

— Da, frăţioare, a murit... Numai doi anişori a trăit printre noi... Tot satul o ştia. Dar ce tot satul ?... Multă lume a cunoscut-o. Fată cu carte. Se ducea la adunările obştei... Cînd se apuca să vorbească... Ce-i drept e drept, deşteaptă !...

— Şi cel mai de căpetenie la ea — avea un suflet !... Ah, ce mai suflet ! Inger !... La toate-şi pleca urechea. Toate i le ştia inimioara !... O vezi că-i domnişoară, cum se poartă ele-n tîrg, cu poleţă de catifea... pangliţe... ghetuţe... citeşte cărţi, mai ştiu eu ce, da' şi pe ţăran îl pricepea, ah, tare-l mai pricepea ! Ştia orice ! „De unde-ai mai aflat şi asta, drăguţă !" Zice : „Am citit într-o carte !..." Să vezi şi să nu crezi... La ce-avea ea nevoie ? Să se fi măritat, era cucoană, cînd colo au sunghiunit-o aici şi a murit...

— Da' să vezi minunăţie !... S-apucase să-i înveţe carte pe toţi... aşa, mititică cum era !... şi ce-i mai ţinea din scurt... Că ceea nu, cealaltă iară, vine altfel...

— Fată cu carte... asta-i... Săritoare. Numai ce-auzea de-o nevoie ori de-o durere... Unde-i un bolnav, gata, dădea fuga ; unde...

— Cînd a murit, n-a mai ştiut ce-i cu ea... Vorbea-ntr-aiuri. „Mamă, zicea, mamă !" Mai mare jalea. Ne-am dus să chemăm popa, ziceam că poate-şi vine-n fire... dar ea, drăguţa, n-a mai aşteptat... şi-a dat duhul...

Pe obrazul bătrînei curgeau lacrimi şi-mi făceau bine, parcă pe mine m-ar fi plîns...

— Se adunase tot satul în bătătură la noi... se-ngrămădeau oameni în uliţă şi în ogradă... Cum ?! Ce-i ?! Toţi o-ndrăgiseră, o pierdeau din ochi...

— Eh, de aur a fost fetişoara asta !... — oftă bătrînul.

— Am dus-o la groapă cu tot satul... Pe urmă, de lăsata secului, dacă a împlinit patruzeci de zile, ce ne-a dat prin gînd... ia hai, bre, să mergem să ne rugăm pentru ea !... Şi megieşii, la fel... Zice : „La ce să n-o faceţi ? Duceţi-vă ! Sînteţi, se cheamă, mai slobozi, nu

vă leagă munca... iar ei, cine ştie, o să i se treacă la răboj". Ne-am pornit dară.

— Va să zică pentru ea faceţi asta ? — întrebai.

— De sufletul ei, dragă, de sufletul fetişoarei. Poate că s-o îndura cel-de-sus, domnul dumnezeul nostru, cînd o auzi cum ne rugăm noi, păcătoşii, pentru ea şi o ierta-o. In săptămîna dintîi a postului, hai, plecăm şi cum îi marţi am pornit la drum...

— Pentru ea !... — repetai.

— Pentru ea, frate ! — mă-ncredinţă bătrînul.

Aş fi vrut să-i aud într-una povestindu-mi că au făcut mii de verste numai şi numai din dorinţa să se roage pentru ea. Atît de frumos era faptul acesta în ochii mei, încît îl socoteam neverosimil. Le-am dat a înţelege bătrînilor că se vor fi hotărît ei la drum şi din alte pricini ; ţineam să mă încredinţez deplin că porniseră numai şi numai „pentru ea", fetişoara aceea mărunţică, cu ochi negri... Şi spre mai marea mea mulţumire, în cele din urmă m-am încredinţat că aşa era.

— Tot timpul adică mergeţi pe jos ?

— Nu, de unde puteri !... Mai dăm peste cîte-o căruţă... Mergem o zi, pe urmă iar... ne mai trudim oleacă. Bătrîneţe ! Nu putem merge de-una pe jos... Dumnezeu vede : doi bătrîni... Să avem noi picioruşele ei... ehei ! Altă făină la moară !

Şi din nou se apucară să-mi povestească amîndoi, care mai de care, cum a fost cu dînsa, cu fetişoara aceea mărunţică, aruncată de soartă departe de casă, departe de mamă-sa, şi care a murit de friguri.

. . . . . .

Peste vreo două ceasuri, ne-am ridicat şi am pornit la drum. Mă tot gîndeam la fetişoara cea mărunţică, dar nu mi-o puteam imagina, şi mi-era necaz, aproape că sufeream din pricina acestei neputinţe a imaginaţiei...

Rusul nu prea se pricepe să-şi închipuie ceva frumos, luminos...

Curînd ne ajunse din urmă un ucrainean cu căruţa. Ne privi lung şi, săltîndu-şi cuşma uşurel ca să răspundă la bineţe, strigă către bătrîni :

— Suiţi, să vă duc pînă-n sat !

Se urcară bătrînii şi dispărură într-un nor de praf... Multă vreme am mers în urma norului şi mă uitam cum se şterge vederii căruţa în depărtări, ducîndu-i pe bătrînii aceia care străbătuseră atîtea mii de verste anume ca să se roage pentru o fetişoară, mititică la trup, care le cîştigase dragostea.

Traducere de
Aurel Lambrino şi Ecat. Antonescu.

KOLIUȘA

SCHIȚĂ

În colțul cel mai sărăcăcios al cimitirului, printre dîmburile lui surpate, spălate de ploi și spulberate de vînturi, o femeie în vîrstă, cu o rochie veche de stambă și cu basma neagră pe cap, ședea lîngă unul dintre morminte, sub umbra dantelată pe care-o aruncau doi mesteceni, bicisnici.

Pe obrazul din stînga, uscat și zbîrcit, îi alunecase o șuviță de păr cărunt, gura cu buze subțiri îi era strînsă pungă și colțurile gurii se lăsau, alcătuindu-i de o parte și de cealaltă numai cute în care-i citeai tristețea; pleoapele, și ele-i erau lăsate, așa cum li se-ntîmplă totdeauna celor ce-au plîns mult și multe nopți amare n-au dormit.

Tot timpul cît o urmării de departe, stătu nemișcată și nu se clinti nici atunci cînd m-am apropiat de ea; numai cît ridică spre mine ochii ei mari, tulburi și din nou și-i coborî, nepăsătoare, fără ca privirea ei să mă fi întrebat ceva, fără să-mi arate măcar c-o tulbur; nimic din tot ce mi-ar fi îngăduit să ghicesc ce crede, văzîndu-mă așa, deodată, alături.

— I-am dat bună ziua și am întrebat-o pe cine are în mormîntul acesta.

Imi răspunse supusă și nepăsătoare:

— Fecioru-meu...
— Mare ?
— Mergea pe treisprezece...
— A murit demult ?
— Se-mplinesc cinci ani...

Oftă şi-şi vîrî la loc sub basma şuviţa de pe obraz. Era zăduf. Soarele dogorea necruţător peste oraşul celor morţi, iarba firavă de pe morminte, pălită de soare şi praf, era sură; copacii înălţîndu-se ici-colo, fără vlagă, printre cruci, păreau trişti sub stratul de praf care-i acoperea şi stăteau nemişcaţi de parcă ar fi fost morţi şi ei...

— Din ce-a murit ? — am întrebat-o pe femeie, făcînd un semn cu capul spre mormîntul fiului ei.

— L-au călcat caii în picioare... — spuse scurt, mîngîind cu mîna ei zbîrcită ţărîna de pe mormînt.

— Şi cum s-a întîmplat asta ?

Imi dădeam seama că nu-i vorbisem cu gingăşie, dar nepăsarea acestei mame mă şi intriga, mă şi întărîta. Nu ştiu ce capriciu tainic mă-mboldea să vreau să văd lacrimi în ochii ei. Nepăsarea femeii era nefirească şi pe de altă parte o vedeam că nu face nici cea mai mică sforţare să-şi ţină firea cumva.

Intrebarea o sili să-şi ridice din nou ochii spre mine. Şi după ce mă măsură tăcută, din cap în picioare, oftă uşurel şi, fără să mai aştepte, începu a povesti domol cu un aer visător...

— Păi, să vedeţi cum a fost. Taică-su stătuse la închisoare cam un an jumătate, că pusese mîna pe nişte bani de-ai statului, şi-n vremea asta noi am mîncat tot ce-am mai avut. N-aveam mare lucru. Şi către timpul cînd să iasă taică-su din închisoare ajunsesem să fac focu-n vatră cu hrean. Imi dăduse de pomană un grădinar o căruţă de hrean care nu mai era bun ; l-am uscat şi-l puneam pe foc în două cu tizic. Scotea fum. Şi de la mîncare se făcea miros urît. Pe vremea aceea Koliuşka umbla la şcoală. Era un băiat dezgheţat... şi gospodar. Venea, bunăoară, de la şcoală — cum vedea pe drum vreo surcea sau o despicătură de lemn, fuguţa o lua subsuoară şi hai cu ea acasă... Da, aşa era... Venise primăvara, se topea acum zăpada, iar el

n-avea cizme, purta tot pîslarii. De cîte ori nu-i intra apă-n ei... Cînd şi-i scotea, picioarele îi erau roşii ca focul. Taman scăpase ta-su de la închisoare; îl aduseseră cu birja acasă că-l lovise damblaua acolo, la închisoare. Acum zăcea şi zîmbea, nu ştiu cum, acru, iar eu stăteam la căpătîiul lui şi mă gîndeam: „De unde să mai iau hrană şi pentru ăsta, pacoste pe capul meu? Zău de nu-mi vine să-l zvîrl afară-n stradă". Bietul Koliuşa numai se uita şi plîngea. Se făcuse la faţă ca varul, căta spre tătîne-su şi pe obraz ia aşa-i curgeau lacrimile, mari, mari cît pumnul. „Mămucă, zice, da' ce are?" — „I s-a strîns funia la par", zic... Şi-apoi de-aici s-au pornit toate. Toate s-au pornit de-aici... Mă zbăteam, umblam ca năucă şi mai mult de douăzeci de copeici pe zi, dacă se nimerea o zi bună, nici că puteam scoate... Mai bine moartea... ori să-mi fac singură seamă într-un fel... Koliuşka numai se uita... şi aşa de tare se întuneca la faţă... Nu ştiu cum într-o zi n-am mai avut putere să-ndur... „Mînca-o-ar cîinii de viaţă, zic. Măcar de-aş crăpa mai iute... sau din voi careva să deie ortul..." De ei ziceam, de Koliuşka şi de tată-su. Tată-su a dat din cap, adică: las' că mor acuş, nu mai blestema, ai răbdare. Koliuşka atunci... numai ce s-a uitat la mine şi a ieşit din casă. M-am dezmeticit eu mai pe urmă, dar ce folos? Nu mai era cînd... Degeaba, nu mai era cînd. Pentru că nici de-un ceas, dragă domnule, nu plecase ăsta al meu, Koliuşka — şi iacă-tă un poliţai cu birja. „Care-i doamna Şişenina?" Mi-a şi trecut un junghi prin inimă... „Poftiţi' mneata, zice, la spital, că feciorul, zice, ţi l-au luat în picioare caii lui Anohin, negustorul..." M-am dus la spital. Ca pe ace şedeam în birja aia, ca pe jăratic. Şi mă gîndeam: „Fire-ai să fii de femeie afurisită!" Ajungem. Koliuşka al meu, în pat, cu bandaje de sus pînă jos. Zîmbeşte... şi-i curg lacrimile din ochi... Imi spune-n şoaptă, aşa, încetişor: „Mămucă, iartă-mă! Banii sînt la comisar". „Ce bani, Koliuşka? zic eu. Fă-ţi cruce!" „Aia, zice, banii care mi i-a aruncat lumea şi mi-a dat şi Anohin..." „Pentru ce?" „Păi, zice, pentru asta..." şi a gemut... aşa, încetişor. Cu ochişorii deschişi, mari... Il întreb: „Ko-

liușenka, dar cum de n-ai văzut-o, mamă?" Și el, domnule dragă, uite ce-mi răspunde neted : „Ba am văzut-o eu... caleașca... da'... n-am vrut să mă dau la o parte. Mă gîndeam că — ia să mă calce — au să-mi deie bani. Și mi-au dat..." Uite... așa mi-a spus... De priceput, l-am priceput eu, îngerașul, dar cînd? Tîrziu! Și-a dat sufletul în zori... Cu mintea-ntreagă și-a dat sufletul... Intr-una-mi spunea : „Mămucă, zice, cumpără-i cutare și cutare tătucăi și să-ți cumperi, zice, și matale... Că, zicea, banii erau mulți". Chiar adevărat că erau mulți... patruzeci și șapte de ruble... M-am mai dus dară pe la Anohin, îmi dă el o hîrtie de cinci ruble... și se pune să mă ocărască : „Băiatul, l-au văzut toți — s-a aruncat singur în picioarele cailor, și tu acuma umbli cu cerșitul?" Nu m-am mai dus atunci a doua oară. Și uite-așa s-au întîmplat toate astea, dragă domnule.

Tăcu ; femeia rămase tot atît de nepăsătoare și rece cum era și înainte să-și fi început povestirea.

În cimitir domnea liniștea și singurătatea; crucile și copacii nevolnici răsăriți ici colo, printre ele, movilițele de țărînă și nepăsarea acelei femei care ședea cu aerul mîhnit lîngă unul dintre morminte — tot ce vedeam mi-aducea aminte de suferința oamenilor și de moarte.

Iar cerul deasupra era senin și soarele strălucea revărsînd valuri de arșiță peste pămînt.

Am scos cîțiva bani din buzunar și i-am întins acelei femei, care, sub povara necazurilor, în viață încă fiind, era ca și moartă...

Ea scutură din cap și-mi spuse cu un glas rar, ciudat :

— Nu vă osteniți, domnule, pe astăzi mi-ajunge... Că eu una n-am nevoie de mai nimic... sînt singură... acum... Singură pe lume...

Și oftînd din adînc, își strînse din nou gura pungă iar buzele subțiri i se strîmbară de durere.

Traducere de
Aurel Lambrino și Ecat. Antonescu.

POVESTE TRISTĂ

E o poveste foarte tristă.

Muza mea — o femeie mică şi palidă, bolnavă de nervi, cu păr bălai şi ochi albaştri adînci, în care veşnic pîlpîie flacăra dorinţelor neîmplinite, flacără ce-i mistuie încet, dar sigur, sufletul în focul îndoielii şi al dorului — muza mea, narîndu-mi istorioara asta, plîngea cu hohote şi inima-mi plîngea şi ea, ţinîndu-i hangul, ceea ce, dealtfel, n-are nici o legătură cu subiectul.

Eroul meu era poet. Odinioară trăiau pe pămînt poeţi adevăraţi... Să nu atacăm o temă atît de tristă, căci povestirea aceasta şi aşa e mult prea tristă.

Eroul meu era poet. Ca majoritatea poeţilor scria versuri ceea ce, firește, încă nu-i arată şi nici nu-i neagă meritele. În versurile acelea el cînta natura, dragostea şi femeile, ca şi dorinţele, visele şi suferinţele sale, adică suferinţele unui om care, cu toată fericirea de a se fi născut poet, are parte de nenorocirea trăirii pe pămînt, unde pînă şi ticăloşilor le vine greu să-şi ducă viaţa. Spunea în versurile lui că inima-i e rană vie de atîtea îndoieli şi că viermele mîhnirii îi roade sînul fără răgaz şi, măcar că era greu de priceput ce anume îl făcea să se îndoiască, triumful binelui pe lume sau faptul că gloria, cu

timpul, va fi să-i încununeze fruntea şi astfel să-l deosebească de miile de confraţi ai săi întru scris — cu toate acestea era citit.

Era citit... Dintre toate metodele folosite de oameni ca să-şi omoare timpul, asta încă nu-i cea mai rea. Mulţumită unei frazeologii abundente şi unei construcţii ingenioase, chinurile sufletului şi rănile inimii, aşa cum le zugrăvea el, îi ieşeau destul de veridice, ba chiar, ai fi zis, erau sincere... Pe urmă, cîntările triste erau în spiritul vremii şi de aceea unii îşi puneau nădejdea în eroul meu, se presupunea că este capabil să rostească cuvîntul cel nou şi redactorii îl plăteau cu patruzeci de copeici rîndul, criticii spuneau cu bunăvoinţă despre el că e un talent simpatic, domnişoarele, citindu-i versurile, visau la el închizînd galeş din ochi, pe cînd doamnele, neavînd nevoie să închidă ochii, visau de-a dreptul.

Era tînăr — iată meritul lui de căpetenie. Era tînăr şi de aceea, uneori, în versurile lui suna nota vie şi energică a nădejdilor şi dorinţelor, a ameninţărilor şi a acuzării...

Povestind, voi arăta cum s-au petrecut cu el, cu eroul meu, nişte lucruri triste, după care acele note puternice şi pline de bucuria vieţii au dispărut din cîntecele lui — voi arăta ce anume i-a ucis pe veci şi fără putinţă de îndreptare sufletul tînăr, visurile şi nădejdile, încrederea în viaţă şi oameni, tăria iubirii şi ascuţimea urii. Voi arăta cine-i el...

Incep cu perioada cînd, vizitîndu-şi muza, se inspira, sărutîndu-i obrăjorii trandafirii, buzele purpurii, ochişorii albaştri, mînuţele albe — ia uite, în ce culori vii îi descriu muza !... — şi-şi materializa inspiraţia în nişte micuţe şi graţioase tablouri cu aspecte din viaţa naturii şi aspecte ale sufletului său, tablouri sănătoase şi pline de frăgezime ca florile primăverii — perioada cînd, de sus, dar cu dragă inimă, primea tributul admiraţiei faţă de talentul său din partea tuturor celor ce socoteau prielnic să i se închine — iar el, în timpul cît i-l mai lăsau liber toate aceste ocupaţii, se gîndea că, de ce nu, ar fi timpul să înfăptuiască ceva deosebit, care să-l treacă din

rîndul talentelor „simpatice" în rîndul celor „remarcabile", „minunate" sau — de ce nu? — chiar în categoria celor „geniale" — n-avea nimic împotrivă nici în privinţa asta. Aşadar încep...

Odată, într-o minunată noapte de vară, se întorcea de la muza lui, o strengăriţă mică şi bălaie; muza aceasta locuia într-o cameră comodă, luminoasă, unde toate lucrurile se potriveau între ele şi unde muza lui, printre o sumedenie de flecuşteţe fine şi scumpe, fără discuţie şi pe drept cuvînt, era cea dintîi, întrucît era cea mai fină... Nu era una dintre cele nouă muze, nu-l slujea pe Apollo şi nu ţinea în mînă lira cu strune de aur, ci era una dintre trei surori-modiste, de origină strict mic burgheză, o slujea bucuroasă pe Venus şi, ţinînd cu dibăcie acul între degete, îi broda eroului meu iniţialele pe batiste cu înseşi mînuţele ei plinuţe şi cu fire de mătase multicoloră.

Mergea, iar pe obraz încă-i jucau nişte fluturi de foc — sărutările ei — în inimă-i ardea luminoasa văpaie a inspiraţiei şi un cînt se năştea de la sine, un cînt strălucit şi măreţ întru slăvirea dragostei şi întru mîngîierea sufletului dumneavoastră.

Cerul de catifea albastră, semănat cu briliantele şi smaragdele stelelor, ce tremurau sclipind în înălţimi, îi surîdea gingaş şi blînd, iar un vînt lin, plin de mireasma florilor, îi răcorea faţa încinsă de emoţie şi fericire şi-i pieptăna părul moale pe care-l răvăşiseră mînuţele călduţe şi plinuţe ale muzei.

Purta un costum de vară elegant şi larg şi în veşmîntul acesta larg stătea ascunsă nenorocirea lui — lucru de care vă veţi convinge îndată. Mergea, iar dinaintea ochilor lui, ce revărsau lumina divinei inspiraţii, în semi-obscuritatea neagră-albastră a nopţii, imagini minunate se roteau într-un vals fantastic şi gîndul lui, strîngîndu-le cu vigoare într-un singur mănunchi, crea din ele poeme fără seamăn pe lume, pline de focul vieţii şi cărora nu le mai lipseau decît cuvintele, nişte cuvinte frumoase, răsunătoare, pentru ca poemele să izbucnească din pieptul său într-o meş-

teşugită armonie de sunete şi cu iuţeala fulgerului să se împrăştie pe faţa globului, ruşinînd inimile oamenilor pentru ceea ce a fost în trecut şi născînd în ele crîncene frămîntări şi năzuinţa de a săvîrşi fapte bune.

Iar poemele acestea, gata făurite de inima lui şi care-i umpleau pieptul şi-l chinuiau cu setea dulce de a găsi o formă, iscau în el simţămîntul dumnezeiesc al conştiinţei că-i plin de forţă şi energie, înălţîndu-l sus, în cerul frate cu sufletul lui, cerul unde umbrele geniilor-poeţi răposaţi, plutind nevăzute în albastra şi suava strălucire a lunii — o ! auzea ! — îi şopteau sonore vorbe de îmbărbătare.

Mergea, simţindu-se creator asemeni lui dumnezeu şi înmănunchind în sufletu-i imagini minunate, îşi înveşmînta în ele gîndurile, iar cerul i se părea un grandios poem albastru, care cuprinde laolaltă în sine toate ideile măreţe din univers, poem rimat de via strălucire a stelelor şi pătruns de triumfătoarea conştiinţă a desăvîrşirii sale.

— O, viaţă ! — strigă atunci poetul meu, în extaz, contemplînd cerul şi viaţa sa lăuntrică. — O, viaţă ! — repetă — şi, atît de mult dorea să rostească o cuvîntare în cinstea vieţii încît, tăindu-i-se răsuflarea, nu mai spuse nimic.

Tăcu, fiinţa întreagă i se topi într-un zîmbet de fericire şi încîntare nepămînteană, iar stelele din cer îi răspunseră cu un zîmbet încurajator. Căzu pe gînduri şi simţi în sufletu-i o adiere lină de dulce tristeţe, acea tristeţe uşoară care nu adumbreşte fruntea, ci o înnobilează...

In clipa aceea, un purice îl ciupi întîia dată pe eroul meu..[1])

---

[1]) O, cititorule ! Să nu socoteşti cumva că asta-i o alegorie şi că puricele n-ar fi purice. Te asigur, îţi jur, că-i purice, nu-i vreo alegorie, nu-i un simbol, cum se mai spune acum în mod obişnuit...

E chiar un purice, acelaşi pe care şi Brehm l-a descris şi care îşi face veacul în rufărie. E de culoare cafeniu-închis, ţopăie ca un nesocotit şi pişcă... Ştii cum pişcă... E rău al dracului şi natura l-a creat în scopul de a furniza pesimiştilor unul din argumentele irezistibile în favoarea teo-

îl ciupi de brațul stîng, la cot... Poetul simți ciupitura, dar n-o luă în seamă și, după ce se scărpină mașinal, se cufundă din nou în contemplare și extaz.

Mergea eroul meu — și liniștea din jurul lui parcă-i asculta încordată bătăile inimii și gîndurile... Mergea și dulce aminte că el e centrul universului, visa, visa, visa... Visa glorie, visa dragoste, și, în nebuloasa viitorului, se întrezărea pe sine însuși turnat în bronz pe un piedestal de marmoră...

— Am să-l binemerit! — șopti el în culmea entuziasmului. — Voi zdrobi hidra minciunii și voi strivi balaurii urii. Voi arăta omenirii drumul spre fericire și glorie, o voi scoate din sumbra pădure a îndoielilor față de forțele vieții și o voi duce în valea radioasă a încrederii în înalta ei misiune! O voi face să înțeleagă că are dreptul primului născut și-i voi dovedi că e o josnicie, o lașitate să-ți vinzi dreptul de prin născut pe blidul de linte al momentelor iluzorii!... Nebiruitul, puternicul dor de viață, asta-i chezășia că vei izbuti să faci tot ceea ce dorești... Sus, deci, inima, omule! — îi voi spune și-l voi face să se încreadă în mine. Și atunci...

Simți că-l înțeapă ceva la subsuoară și tresări din pricina durerii neașteptate... Dar întîmplarea aceasta nu-i întrerupse visările.

— Voi crea o nouă filozofie militantă în care am să cuprind tot ciclul ideilor mari, elaborate de omenire, legîndu-le de măreția sufletului omenesc, măreție pe care o voi demonstra, așa cum nimeni n-a izbutit s-o facă pînă la mine. Voi trezi mîndria în oameni; cu o limpezime uimitoare le voi arăta măreția celor ce au și înfăptuit pînă acum și-i voi încre-

---

riei „viață — suferință". Tu, cititorule, poate că nu știai în ce scop a fost creat. Află deci acum și pleacă-ți capul în fața obiectivității naturii care, purtînd grija oamenilor, nu uită nici de filozofi. Afl-o și scuză-mă că am dat drumul pe scenă acestei mici și săltărețe necuviințe — scuză-mi-o! Ți-e foarte ușor să faci asta, căci altor autori le scuzi necuviințe și mai mari... (N. aut.).

dința că, dacă vor, pot realiza și toate celelalte întru fericirea și gloria...

O ciupitură la piept... Se scărpină nerăbdător.

— ...Să trezesc mîndria în oameni, iată sarcina mea. Și-o voi trezi! Voi scrie poemul „Bătălia titanilor", în care voi înfățișa întreaga viața omenirii pînă în ziua de astăzi. E destul atît ca să-i determin pe oameni să-și prețuiască mai mult însușirile. Iar poemul meu va fi cel mai bun sistem etic, un sistem veșnic, pe care nimeni nu-l va putea dărîma căci, la temelia lui, va sta mîndria zeilor făuritori de viață...

Simți niște ciupituri violente, iuți și dese... Îl mînca pieptul și spinarea, îl mîncau picioarele și mîinile... Nu se stîmpăra bine într-un loc mîncărimea de pe urma unei ciupituri că, în altă parte a trupului, parcă-i și băga cineva un ac subțire, încins în foc. Zvîcnea într-una și se supăra.

— Da, oamenii nu-și prețuiesc destul puterea — iată cauza slăbiciunii lor!... O, fir-ar al dracului!...

Aici scrîșni furios din măsele căci simți parcă în piept o sulă fină, ascuțită, care i se tot înfigea răsucindu-se... Prins însă de gîndurile sale, deocamdată răbdă durerea, fără a încerca să-i afle pricina.

— Prin urmare, înainte — la muncă pentru glorie, pentru viață, pentru oameni!... Muză, te invoc! Vino și adu-mi gloria strălucitoare ca un foc, mi-e sufletul plin de dor să cînt, sînt plin de idei și de pasiune... O, muze, vă aștept! Veniți-mi în ajutor!...

Dar muzele nu veneau... Trebuie să le scuzăm; mai mult chiar: să ne fie milă de ele. Biata Erato, biata Euterpe, biata Caliope!... Numai o moașă comunală, copleșită de bogata ei practică, vă poate înțelege, nefericite fiice ale lui Apollo! Biete muze! Gînditu-v-ați voi oare, vreodată, că va veni pe pămînt vremea unor obștești opinteli și scremete estetice și că voi, frumoase și maiestoase preotese ale artei înalte, veți ajunge în slujba artei obstetrice, sleindu-vă puterile pentru a ajuta sute de mii de muritori căzuți în stări psihopatice să-și ușureze mîncărimea de limbă, adu-

cînd pe lume poeme leşinate şi sonete rahitice? Biete muze! Biete muze!

Imi dau seama de ce n-aţi venit la chemarea poetului meu. Parcă-i puteţi mulţumi pe toţi cei ce vă cheamă astăzi în ajutor!... Biete muze siluite şi căznite! N-aţi venit la chemarea poetului meu, dar nu vă socotesc vinovate pentru asta, oricît de scump inimii îmi este eroul meu, pe care-l mănîncă o insectă crudă... Căci, în aşteptarea voastră, el, pînă la urmă, strigă:

— O-o! Fire-aş blestemat, da' ce mă mînîncă aşa?

Avea tot dreptul să-şi ia în seamă trupul chinuit şi adus jertfă spiritului pentru că de-o vreme destul de lungă plutea cu spiritul în sferele supra-astrale ale visării.

Aşadar, eroul meu percepu durerea şi, în felul acesta, coborî din sferele visării în sfera crudei realităţi.

— Ce mă mănîncă? — întrebă, simţind că parcă mii de viespi şi-au înfipt acele în trupul lui şi le-au lăsat acolo.

Scos din fire, nemaiştiind ce să facă, începu... să se scarpine.

Cer iertare cititorului cu gusturi subţiri şi gingaşe dar... aşa este — a început să se scarpine. Poeţii sînt doar şi ei oameni. „Cînd stai să te gîndeşti mai bine, noi toţi umblăm prin lume în pielea goală sub veşmintele noastre..." a spus odată şugubăţul Heine, care, toată viaţa lui, a suferit din pricina melancoliei. Poetul meu umbla şi el prin lume gol în hainele sale şi de aceea se scărpina cu înverşunare...

— Ei, drăcia dracului! Mi se pare că am purici! — exclamă şi, făcînd această descoperire, parcă se mai linişti întrucîtva, iar, după aceea, hotărî ca la viitoarea vizită a muzei sale să-i dăruiască o cutiuţă de praf insecticid bun. Apoi — se întoarse la gîndurile lui.

Acei, pentru care viaţa reprezintă numai o uimitoare varietate de forme şi o lipsă totală de esenţă, vor vedea în operele mele...

Aici, pentru că puricele îl arse sub lingurică, luă din nou măsuri să-şi domolească durerea însă, în acelaşi

timp, își pierdu șirul gîndurilor... iar puricele îl frigea mai departe... Străduindu-se să nu ia în seamă usturimea, poetul încercă să se avînte din nou în înaltul de unde abia se prăvălise.

— Viața n-are formă, din pricina varietății formelor care o umplu... Și acel om, a cărui minte puternică, discernînd în fiecare formă izolată unul și același conținut real și comun tuturor, va da întregii vieți o formă hotărîtă, acela va preface viața într-un lucru pe înțelesul oricui. Asta voi face eu în cîntecele mele!... Și, după ce o voi face, tuturor și fiecăruia îi va fi limpede ce loc are în viață, ce sarcini și care-i drumul spre fericire... Uf, sîcaiule, numai naiba mi te-a scos în cale!... Ia stai, că-ți arăt eu!... Și se ciupi singur, cît putu, acolo unde-l mînca puricele.

— Ca soarele vor străluci și vor da căldură cîntecele mele în negura rece a îndoielilor sub care gem sufletele oamenilor... O, pacoste ordinară... săltărețul dracului... otravă cu dinți! Stai că te prind eu, stai!...

Și, tremurînd de ciudă, nemaiavînd puteri să îndure, se apucă să-l caute. Dar cînd dădea să-l prindă la piept, puricele îl ciupea în spinare și cînd s-aștepta să-l dibuiască pe umăr, puricele îl mînca la genunchi...

Noaptea pălea și-n slăvi plutea iute, fugind din calea zorilor, un nor vînăt, posomorît. Deodată căzură cîțiva stropi mari, ca și cum norul plîngea... Foarte probabil că și norii pot plînge, că doar, tot plutind pe cer în jurul pămîntului, trebuie să știe atît de bine ce se petrece pe scoarța lui...

Nu putea prinde puricele acela care sălta neobosit și-l chinuia cu voluptate, înfigîndu-și într-una cleștele în pielea gingașă a eroului meu, istovit de lupta cu o gînganie. Prea mică pentru ca să poată fi învinsă repede, îl ciupea fără răgaz ba ici, ba colo, rîzîndu-și parcă de neputința lui. Oh, nimicurile acestea! Aceste veninoase firicele de praf ale realității, pe care abia le vezi cu ochiul liber și care totuși dărîmă clădirile grandioase și mărețe ale visării și otrăvesc floarea năzuințelor!... Aproape că trebuie să fii om mare pentru ca să poți lupta cu succes împotriva nimicu-

rilor. Ce-ar fi fost dacă lui Hercule, în loc de săvîrșirea celor douăsprezece cunoscute isprăvi, i s-ar fi cerut să țină piept, într-o singură bătălie, unei duzini de purici?... Viteaz și nechibzuit cum era, bănuiesc că s-ar fi prins și la asta, dar... după aceea?...

Eroul meu ținea foarte mult la pielea lui; căută puricele pe puțin un ceas și nu-l găsi, deși puricele era aici și-l mînca, îl mînca încetișor, parcă în bătaie de joc. Și atunci, stors de vlagă, recunoscîndu-și zdrobit neputința, poetul oftă cu tristețe și se lăsă la pămînt, simțind că-l năpădește din creștet în tălpi sudoarea rece a deznădejdii și a groazei.

— O, viață! Monstru perfid care nu știi ce-i mila și-ți bați joc de noi cu răutate și cruzime! Ți-am înțeles jocul impasibil! Ai văzut în mine un dușman neîmpăcat al dezmățului tău și m-ai înfrînt, în timp ce mă pregăteam să-ncep lupta cu tine! Nu-i cavalerește, dar asta dovedește prevedere. Da, ești puternică, simt asta. Recunosc că am fost învins, mă doare, dar nu mi-e rușine, căci am luptat cît am putut! Mai mult, nu pot. Nu-i vina mea că sînt slab! Dacă un punct negru fură tot orizontul de necuprins al gîndirii mele... dacă, de fiecare dată cînd îmi ridic ochii spre ceruri, nici nu apuc să-l ating cu fruntea și-mi fuge pămîntul de sub picioare de rămîn să mă bălăbănesc nevolnic în spațiu... cine-i de vină că se-ntîmplă așa?

Dar, în clipa aceea, puricele îl ciupi cu atîta înverșunare sub omoplatul din dreapta, de-ai fi crezut că are de gînd să-l străpungă dintr-o parte în cealaltă. Poetul se făcu alb la față de durere și de amărăciune...

— O, viață! Nu mă chinui! Mă voi preda fără luptă! — exclamă el patetic, trudindu-se în același timp să prindă puricele, care-o și luase din loc și-l gîdila acum pe la brîu, gata să-l ciupească iarăși...

— Vultur eram cu o jumătate de oră în urmă, iar acuma sînt un vierme și-mi dau seama în ce scurtă vreme și cu cîtă ușurință viața poate frînge mîndria sufletului omenesc. Cu ce să fac eu față zdrobitoarei forțe a realității? De unde să iau spiritul acela mîn-

dru de care am nevoie ca să lupt împotriva ei? Cu o biată fărîmă de creier îmi stă oare în putere să pătrund tainicul înţeles al gîndurilor ei? O, viaţă, monstru misterios, care n-ai nici milă, nici dragoste de copiii tăi!

Iar puricele îl mînca mereu... Acolo — vai! — unde-i nevoie de calomfir [1]), somptuoasele flori ale retoricii nu înseamnă nimic!... Ah, e absolut necesar să înţelegi ce şi cum!... Şi eroul meu căzu, răpus de-un purice.

Adînc plecîndu-şi capul în piept, porni spre casă; se simţea ca pe rug; nici nu lua aminte că-n cer, deasupră-i, se şi vestea rumeneala faptului de zi şi că pămîntul, tăcînd încremenit, parcă-şi pierduse răsuflarea în aşteptarea celor dintîi raze de soare. Şi, iată-le, ţîşniră, sfîşiind un nor mărunt, care le împiedica să se reverse în voie peste seninul catifelat şi albastru al cerului... Ţîşniră şi pămîntul le întîmpină cu un suspin de bucurie. Şi păsările începură să cînte, frunzişul copacilor fremătă, iar cerul luci atît de mîngîios şi de falnic deasupra pămîntului trezit la viaţă.

Eroul meu însă nu vedea nimic din toate acestea, pentru că sufletul îi era strivit de tristeţe şi trupul vlăguit de suferinţe. Mergea cu capul aplecat, iar cînd se văzu acasă, se dezbrăcă şi căută cu mare grijă în veşminte şi-n rufărie, le scutură şi, negăsind nimic, se vîrî în pat, simţindu-se istovit şi bolnav. Dormi puţin, agitat, şi-l munciră tot felul de vise înfricoşătoare... Se făcea că un purice cît toate zilele, după ce-i sfîşiase pieptul cu dinţii, îi crănţănea inima... şi multe alte asemenea grozăvii i se arătară. Iar dimineaţa, cînd se trezi, rămase întins în pat lungă vreme, aţintind tavanul cu ochi plini de tristeţe. Iar după ce, în sfîrşit, se ridică din aşternut, se spălă şi bău ceaiul — se aşeză la masa de lucru, cuprins de-o inspiraţie amară, cu inima îngheţată şi cu flacăra deznădejdii în minte — se aşeză şi scrise:

---

[1]) Plantă al cărei miros puternic alungă puricii. (N. red. rom.)

Iluzii astăzi spulberate!
Am suferit atît de mult,
Că-n veci mi-or rămînea-ngropate
În suflet visele-mi demult.
Li-e strîmtă cripta!... Cîte vise!...
În giulgiul rimelor le-am pus.
Şi multe-s gemetele triste
În cîntecele ce le-am spus...
Dar somnul lor de veci-amar e
Şi nu-l mai tulbur cu-al meu cînt
Mi-e sufletul făr-de scăpare
Bolnav. Alină-l, doamne sfînt!

Eu n-am sorbit din fericire
Şi n-am s-o mai aştept de-acum
Căci a speranţei licărire
E stinsă. Inimă, eşti scrum!
Nu visuri inima-mi căta-va,
Oricît m-ademenesc. Mai mult
Mă-mbie cupa cu otrava
Din care-ntr-una am băut.
Sfărma-voi viaţa-mi cu-ndrăzneală
Bînd pîn-la fund al meu pahar.
Voi alina în greaua-i boală
Atuncea, sufletu-mi amar?

Sînt vitregit pe lumea asta,
Al vieţii joc mi-e ne-nţeles;
Tristeţea sufletul mi-apasă
Cu întunericul ei des.
Prin viaţă trec cum mi-este scrisa
Şi nimănui nu-s de folos
Iar inima-ntristatu-mi-s-a
Prea sumbru-i traiul ce-l cunosc.
Nu-mi pare moartea-ngrozitoare
Cu negrul, veşnicu-i mormînt.
Mi-e sufletul făr-de scăpare
Bolnav. Alină-l, doamne sfînt!

Cum isprăvi de scris această lucrare în versuri, o şi publică. Acei dintre cititori care-i cunoşteau versurile de mai demult, spuseră, citindu-le pe acestea :

— Săracul ! Cît timp să fi trecut de cînd se arăta atît de bucuros de viaţă ? O, blestemate condiţii de trai ! Cît de repede înăbuşesc tot ce-i cît de cît talent şi însufleţire ! Ce dramă s-o fi petrecut în sufletul acestui talent simpatic !

Şi multe altele se mai spuneau... Căci publicul întotdeauna spune multe, asta-i specialitatea lui şi nu-l ţin de rău, întrucît mi-aduc mereu aminte că fiecare face ce poate. Cu nici un chip mai mult decît ce poate.

Iată ce jalnic a pierit eroul meu !... Iată cum se pierd cele mai de seamă forţe şi cugete din mijlocul poeţilor noştri ! Iată de ce cîntările triste sînt atît de frecvente şi de răsunătoare...

A pierit eroul meu !... Am povestit numai un episod din viaţa lui, însă chiar şi acest episod ne arată limpede ce încordare măreaţă şi nepregetată este viaţa pentru omul care-şi închipuie că „a trăi" înseamnă a fi neapărat ceva în viaţă !

Dar dacă episodul acesta nu spune aşa ceva ? Totuna ! Închipuiţi-vă că spune tocmai asta. Ţin morţiş, vedeţi, ca istorioara mea să aibă la temelie o morală oarecare. Or pe dumneavoastră nu vă costă nimic să faceţi un atît de mic efort de imaginaţie... Dumneata, cititorule, îţi imaginezi oricum că, date fiind însuşirile pe care le ai, meriţi totuşi o soartă mai bună în viaţă !...

A pierit eroul meu !... Şi de-o gîndi cineva că n-am arătat cu toată bună-credinţa motivele pieirii lui — se înşală. N-am nici o nevoie să-l fac mai bun sau mai rău decît este. Eu sînt sluga supusă a adevărului, iar el — poet. Ne sîntem străini unul altuia ; el vrea să fie celebru, iar eu nu pot suferi platitudinea... Şi-apoi, oricum, oameni sîntem amîndoi. Ajute-ne deci zeii să fim mai înţelepţi şi atunci, poate că el nu va mai scrie versurile lui, iar eu — proza mea. Amin !

Traducere de
Aurel Lambrino şi Ecat. Antonescu.
Versurile : Suzana Delciu

FEMEIA CU OCHI ALBAȘTRI

I

Ajutorul de comisar Zosim Kirillovici Podșiblo, un ucrainean greoi și visător, ședea în cancelaria lui, își răsucea mustățile și holba ochii supărat pe fereastra deschisă spre curtea secției. În cancelarie era umbră, zăpușeală și liniște, numai pendula ceasului mare de perete răsuna plîngător numărînd minutele cu bătăile ei monotone. Iar afară era un soare atît de îmbietor... Cei trei mesteceni din mijlocul curții aruncau umbră deasă în jurul lor și, la umbră, tolănit pe un maldăr de fîn adus puțin mai înainte pentru caii pompierie, dormea fără grijă plutonierul Kuharin, care abia predase serviciul de zi. Zosim Kirillovici se uita la el și *plesnea de ciudă. Subalternul doarme pe cînd el*, nefericitul său șef, trebuie să stea la datorie în vizuina asta și să tragă-n piept duhoarea și jilăveala zidurilor de piatră. Și, imaginîndu-și cu cîtă plăcere s-ar fi tolănit și el la umbră, ca să se odihnească în fînul plin de mirezme, dacă timpul și serviciul i-ar fi îngăduit-o, Zosim Kirillovici se-ntinse, căscă, și se-nciudă mai tare. Îi veni chef numaidecît să-l trezească pe Kuharin.

— Mă, tu de colo !... Măă... vită ! Kuharin ! — răcni cît îl ţinea gura.

Se deschise uşa şi intră cineva în cancelarie. Podşiblo se uita pe fereastră, fără să-şi arunce privirea înapoi şi nu simţea nici cel mai mic interes faţă de noul sosit care-i stătea în spate, la uşă, stîrnind scîrţîitul podelelor cu greutatea lui. Kuharin nici nu se clinti cînd îl strigă şeful. Cu mîinile încrucişate sub cap şi cu bărbia sumeţită spre cer, dormea înainte iar lui Zosim Kirillovici i se păru că aude sforăitul sănătos al subalternului, un sforăit ispititor, sfidător, care-i aţîţa şi mai mult pofta de a se odihni dar şi ciuda că nu se poate lăsa în voia somnului. Lui Podşiblo îi venea să coboare în curte şi să-i tragă un picior zdravăn subalternului în burtă, aşa cum stătea cu burta scoasă înafară, şi pe urmă să-l ia de barbă şi să-l ducă tîrîş de la umbră la soare.

— Mă, tu... ăla de zdohneşti ! Auzi ?

— Înălţimea voastră — de serviciu sînt eu ! — rosti în spatele lui un glas mieros, linguşitor.

Podşiblo se întoarse şi-l măsură cu o privire supărată pe sergentul de serviciu care, holbînd la el nişte ochi mari, stupizi, stătea gata să se năpustească pe loc acolo unde i s-ar fi poruncit.

— Pe tine te-am chemat ?

— Nu, nimic !

— Te-am întrebat ceva ? — ridică tonul Podşiblo răsucindu-se pe scaun.

— Nu, nimic !

— Atunci du-te dracului, pîn' nu-ţi ating una la bilă ! — Şi se apucă să umble cu mîna stîngă pe masă, căutînd ceva de aruncat, iar cu dreapta înşfăcase zdravăn scaunul de spătar ; sergentul de serviciu o şterse pe uşă cît ai clipi şi dispăru. Felul acesta de a dispărea nu i se păru destul de respectuos ajutorului de comisar şi ar fi dat orice numai să lase o dată frîu liber mîniei care-i clocotea tot mai tare în piept, pentru că era zăpuşeală, pentru că avea serviciu, pentru că dormea Kuharin, pentru că iarmarocul era prea aproape şi se auzea zarva ţăranilor şi pentru că-l apăsau o mulţime de alte neplă-

ceri încă de care își adusese aminte astăzi așa, fără voie, fără s-o fi dorit.

— Hei! Ia vino-ncoa', — strigă spre ușă.

Sergentul de serviciu intră și, așteptînd ordine, încremeni lîngă ușă, cu o înfățișare speriată.

— Mîrrlane! — îi vorbi Podșiblo posomorît. — Ieși afară, trezește-l pe măgarul de Kuharin și spune-i să nu mai doarmă în mijlocul curții. Ce-i nerușinarea asta?... Hai... Ieși...

— Am înțeles! Vă caută o doamnă...

— Cum?

— O doamnă...

— Care doamnă?

— Una înaltă...

— Nerodule! Ce vrea?

— Cu dumneavoastră...

— Marș și întreabă...

— Am întrebat-o... Nu vrea să spună... Zice: Eu numai cu înălțimea sa...

— Lua-le-ar naiba! Cheam-o... E tînără?...

— Chiar așa...

— Hai, cheam-o... Trap! — ordonă Podșiblo mai îmbunat și-și netezi hainele, mai strînse din hîrtiile risipite pe masă, iar pe figura posacă i se ivi o expresie aspră, de șef.

Auzi foșnind o rochie la intrare.

— Ce doriți? — întrebă Podșiblo cam cu artag, măsurînd-o cu ochi critici pe vizitatoare. Ea se înclină tăcută și se apropie lin de masă, uitîndu-se din cînd în cînd pe sub sprîncene la comisar cu ochii ei gravi, albaștri. Portul îi era orășenesc, simplu și sărăcăcios, cu o băsmăluță pe cap și cu o pelerină cenușie ponosită rău, ale cărei capete le tot mototolea între degetele-i lungi, negricioase; avea mîini mici și frumoase. Înaltă, voinică, pieptoasă, cu fruntea lată și încruntată, avea un aer deosebit, serios și aspru, de parcă n-ar fi fost femeie. Să fi avut, pe cît părea, vreo douăzeci și șapte de ani. Mișcările-i erau încete, nehotărîte, de parcă se codea — mai degrabă ar fi făcut calea-ntoarsă.

„Mă, ce mai drăcoaică... E cît un jandarm, gîndi Podșiblo după ce puse întrebarea. A venit să se plîngă de careva..."

— Aș putea să aflu de la dumneavoastră... — vorbi cu o voce plină, joasă și se opri nehotărîtă, ațintindu-și ochii albaștri pe obrazul mustăcios al funcționarului de poliție.

— Luați loc, vă rog... Ce doriți să aflați de fapt? — întrebă Podșiblo pe un ton oficial, urmîndu-și gîndul în sinea lui: „Da' zdravănă femeie! Ehe!"

— Despre cărți... — își duse femeia vorba pînă la capăt.

— Cărțile de imobil?

— Nu, nu acelea...

— Dar care?

— Păi, acelea care... cu care... pot femeile să se plimbe... — îndrugă femeia și deodată roși.

— Adică cum?... Care femei se plimbă? — întrebă Zosim Kirillovici, înălțîndu-și sprîncenele și zîmbind hîtru.

— Fel de fel... care se plimbă noaptea... femei...

— Na — na-na! Prostituatele? — rînji cu voie bună Zosim Kirillovici.

— Da! Astea. — Și, cu un oftat adînc, doamna zîmbi și ea de parcă i-ar fi venit mai ușor după ce a auzit acest cuvînt.

— Aha! Și? Mm? Ce-i cu ele? — începu s-o descoasă Zosim Kirillovici mirosind că-l așteaptă ceva foarte interesant și picant.

— Apăi da, cu cărțile astea, de aceea am venit, — rosti femeia și se așeză pe scaun oftînd și scuturînd din cap într-un fel ciudat, ca și cum ar fi primit o lovitură.

— Mda... Deschideți vre-un stabiliment? Așa...

— Ba nu. Pentru mine... — Și femeia lăsă capul în jos.

— Aha... Dar condicuța veche unde ți-e?... — întrebă Zosim Kirillovici și apropiindu-și scaunul de vizitatoare întinse mîna s-o ia de mijloc și trase cu ochiul spre ușă.

— Care condicuță ? N-am avut... — îi răspunse ea ridicîndu-și fruntea, dar nu făcu nici o mișcare ca să se ferească de mîna lui...

— Va să zică ai profesat în taină ? N-ai fost înregistrată ? Se-ntîmplă ! Vrei să te luăm în evidență ? Asta e bine... E mai prudent, — o încurajă Zosim Kirillovici, trecînd la gesturi mai îndrăznețe.

— Nu, că eu îs dintîi... — zise tare doamna și-și coborî ochii, stingherită...

— Cum adică, dintîi ? Nu înțeleg, — strînse din umeri Podșiblo...

— Numai ce am de gînd să... Întîia oară. Încît am venit la iarmaroc, — explică doamna cu glas molcom, fără să ridice ochii.

— Iote, na ! — trăgînd îndărăt mîna cu care o ținea de mijloc, Zosim Kirillovici își îndepărtă scaunul și se lăsă cam stînjenit pe spătar.

Tăcură cîteva clipe...

— Iote ce... Și... dumneata va să zică... ce-ai vrea să faci ? Să știi că nu-i bine. E greu... Adică, firește... Dar oricum... curios ! Eu, îți spun drept, nu te-nțeleg... cum de te-ai hotărît. Dacă într-adevăr așa e.

Cunoscîndu-și bine meseria, polițistul vedea că într-adevăr așa era : purtarea ei atît de nevinovată și aerul cumsecade n-o arătau să fie femeie de profesie știută. N-avea semnalmentele acelea caracteristice vînzătoarelor de dragoste, semnalmente care apar neapărat pe figura femeii și în gesturile ei, chiar după o cît de mică practică.

— Să mă bată dumnezeu dacă nu-i așa ! — spuse ea deodată aplecîndu-se încrezătoare spre el. — După ce că m-apuc de o muncă spurcată ca asta, să mai și mint ? La ce ? N-am alt chip, trebuie să mă descurc. Vedeți — eu îs văduvă. M-a lăsat bărbatu-meu singură — era pilot el, s-a înecat în aprilie, cînd cu ghețurile, de s-au pornit. Am doi copii — băiatul de nouă ani, fata de șapte. De trăit n-avem cu ce. Neamuri, iară, n-avem. Eu am crescut pe la uși ca una fără părinți ce mă aflam. Celelalte neamuri din partea răposatului îs departe. Și-apoi nici nu mă au la inimă... Că ei

îs oameni cu dare de mînă şi eu, dinaintea lor, parcă le-aş cere de pomană... N-am cum s-o sucesc altfel. La muncă! Bunînţeles. Numai că-mi trebuie bani mulţi, cu munca n-o scoţi la capăt. Băiatul mi-e la liceu. Bunînţeles, puteam cere să mi-l scutească de taxă, dar la cine să mă duc eu, o muiere, acolo? Şi băiatul, sărăcuţul... ştiţi, e-aşa de bun la carte... Mă doare-n suflet să-l iau de la învăţătură... Cu fata, la fel... are şi ea nevoie de una, alta. O muncă mai aşa, numai să fie cinstită... unde s-o găseşti? Las' că şi de-ar fi, parcă te-alegi cu ceva? Da' nici măcar nu-i, de unde să fie? Să zic că intru bucătăreasă... iau, bunînţeles... vreo cinci ruble pe lună... Nu mi-ajunge! Nu-mi ajunge deloc! Pe cînd cu treaba astălaltă, dintr-o singură dată numai să ai noroc — poţi agonisi cît să te hrăneşti un an întreg. La iarmarocul de rîndul trecut, una, chiar de la noi, o femeie, a pus mîna pe patru sute de ruble şi mai bine! Acum o ia de nevastă un brigadier silvic, om cu bani, şi-i cucoană. Îşi duce viaţa... Cu ruşinea, nu faci nimic... Bunînţeles, ruşinea-i tot ruşine... numai că... Ş-apoi ţineţi seamă şi dumneavoastră... cînd i-e scris cuiva, gata... Totdeauna, ce ţi-e scris, în frunte ţi-e pus. Mi-a trecut mie prin cap să fac asta — gata, o fac, că nu mai am încotro — mi-a fost dat mie aşa... De-oi izbuti ce mi-am pus în minte — bine... n-oi izbuti şi numai cît m-oi încărca de ruşine şi m-oi chinui... cum mi-o fi soarta, ce să fac?...

Podşiblo asculta şi-i înţelegea fiecare cuvînt, pentru că şi faţa ei vorbea: întîi arătase groază şi pe urmă se liniştise, devenind rece şi hotărîtă.

Lui Zosim Kirillovici nu-i prea venea bine, ba chiar parcă-i şi era frică.

„Să cadă vreun nătărău pe mîna holerei ăsteia... îl jupoaie de viu, îi pune pielea pe băţ", îşi tîlcui sie însuşi spaima care-l apucase şi cînd femeia isprăvi de vorbit, îi răspunse cu răceală:

— În chestiunea asta, nu pot face nimic. Adresaţi-vă poliţaiului. E de resortul lui şi al inspectorului sanitar. Eu nu pot nimic...

Şi dorea s-o vadă plecînd cît mai repede. Ea se şi ridică îndată de pe scaun, făcu o plecăciune şi se-ndreptă cu paşi rari spre uşă. Cu gura strînsă pungă, Zosim Kirillovici se uită pieziş în urma ei şi-i venea chef să scuipe după dînsa.

— Atunci ziceţi că să mă duc la poliţai? — se răsuci ea cînd ajunse la uşă... Ochii ei albaştri priveau neclintit şi hotărîţi. Iar de-a curmezişul frunţii i se săpă o cută aspră şi adîncă.

— Da, da! — răspunse pripit Podşiblo.

— Bună ziua! Mulţumesc! — şi plecă.

Zosim Kirillovici se sprijini cu coatele pe masă şi stătu aşa vreo zece minute, fluierînd încetişor o melodie.

— Vită, domnule! — rosti apoi cu glas tare, fără să ridice capul. — Îndată: copiii! Ce au afaceri copiii cu...? Eeh! Golancă!

Şi iarăşi tăcu îndelung...

— Dar şi viaţa... de-o fi fiind adevărat ce tot spunea aia. Mi ţi-l sucşte pe om ca pe o funie, nu alta.. M-da... Vrăjmaş se poartă.

Şi după alt răstimp de tăcere rezumă toată osîrdia minţii lui printr-un oftat greu, un scuipat hotărît şi o exclamaţie energică:

— Ptiu! Ce mai scîrboşenie!

— Ordonaţi! — se năpusti pe uşă sergentul de zi.

— Ha?

— Ordonaţi, înălţimea voastră!...

— Ieşi afar'!

— 'Ţeles!

— Măgarule! — mormăi Podşiblo şi-şi întoarse privirea spre fereastră.

Kuharin tot mai dormea pe fîn... pesemne că sergentul de serviciu uitase să-l scoale.

Dar Zosim Kirillovici îşi uitase şi el mînia şi nu se mai înfurie deloc văzînd cum se întindea plutonierul în voie pe maldărul de fîn. Îl stăpînea o spaimă neînţeleasă. I se năzăreau într-una ochii aceia albaştri şi liniştiţi ai femeii şi parcă-l priveau cu îndrăzneală drept în faţă. Îi era inima grea din pricina acelei priviri stăruitoare şi nu-i prea venea asta la îndemînă...

Se uită la ceas, își îndreptă centura și ieși din cancelarie rostind printre dinți :

— Las' că ne mai întîlnim noi... Negreșit ne-întîlnim.

II

Și într-adevăr, se întîlniră.

Într-o seară, pe cînd era de serviciu la comandament, Podșiblo o zări la vreo cinci pași mai încolo. Cu mersul ei domol, parcă plutind, se ducea înspre grădina publică și ochii ei albaștri căutau nesmintit înainte, undeva, departe ; în toată făptura ei, înaltă și bine legată, în mișcarea pieptului și a șoldurilor, în privirea-i serioasă și supusă era ceva care te îndepărta ; și mai amară acum decît la prima întîlnire, cuta din frunte, văzînd o docilitate și o resemnare fără seamăn, îi urîțeau fața mare și plină, rusească, înăsprindu-i trăsăturile.

Răsucindu-și mustața, Zosim Kirillovici lăsă frîu slobod unor gînduri poznașe ce i se născuseră pe dată în minte și hotărî să n-o piardă din vedere pe femeia asta.

„Stai, tu, crocodilule ! Îți arăt eu..." — strigă în gînd după ea cu o atîțare care făgăduia multe.

Iar peste cinci minute ședea alături de ea, pe una din băncile grădinii publice.

— Nu mă mai cunoști ? — o-ntrebă zîmbind.

Ea ridică ochii spre el și-l cercetă liniștită.

— Ba da, mi-aduc aminte. Bună seara. — spuse ea încet, cu glasul înecat, dar nu-i întinse mîna.

— Ei, cum merge ? Ți-ai făcut rost de condicuță ?

— Uite-o ! — Și mereu cu același aer supus, se apucă să scotocească în buzunarul rochiei.

Aceasta îl descumpăni întrucîtva pe polițai.

— Nu, lasă, nu-i nevoie, nu-mi arăta nimic, te cred. Dealtfel, nici n-am dreptul... adică... Ia mai bine povestește-mi ce-ai făcut, ți-e mai ușor ? — întrebă, gîndind în același timp : „Că tare-mi mai arde să știu ! Iacă, na ! La ce-oi fi... umblînd cu mînușî. Ia hai, Zosime, zi-i de-a dreptul".

Dar, oricît își făcea curaj gîndind astfel, tot nu se hotăra să vorbească fără înconjur. Avea ea un fel de a fi care nu-ți dădea voie să treci dintr-o dată, cu brutalitate, la relațiile știute.

— Mai ușor? De! Slavă ție... — Lăsă vorba neisprăvită și tăcu, roșind pînă la urechi.

— Apoi atunci, foarte bine! Felicitările mele... Ți-a venit greu pîn' te-ai deprins, ha?

Aplecîndu-se mult deodată spre el, cu fața schimonosită, pălind, ea își încordă buzele, nu știu cum, ca pentru un țipăt, apoi tot atît de fără veste se dădu înlături — se trase de-o parte și stătu liniștită ca mai înainte...

— De!... Mă deprind, — spuse limpede, răspicat, și scoțîndu-și batista își suflă nasul cu zgomot.

Zosim Kirillovici simți că toate acestea îi strîng inima, ca și gesturile ei, ca și apropierea și ca și ochii ei albaștri, blajini, ațintiți într-un singur punct.

Se necăji cumplit pe sine însuși și nici nu știa de ce se ridică în picioare și, fără un cuvînt, îi întinse mîna supărat...

— Cu bine! — zise ea blînd...

El dădu din cap în chip de rămas bun și plecă zorit, făcîndu-se singur pe drum cum îi venea mai rău la gură — prost și mucos...

„Ia stai, mamă dragă! Las' că te-aranjez! Ți-arăt eu ție cine sînt. Te-nvăț eu minte s-o mai faci altădată pe mironosița cu mine", se răstea în gînd la femeie, fără să aibă habar de ce. Și totuși simțea că nu-i era vinovată cu nimic.

Dar asta îl înfuria și mai tare...

III

După vreo zece zile, pe cînd venea dinspre Hanul Mare ducîndu-se către cheiul Sibirskaia, Zosim Kirillovici stătu locului în dreptul unei cîrciumi să asculte larma unor glasuri de femei și țipetele, ocările, tărăboiul întreg care se revărsa prin fereastră în stradă.

— Poliția ! Ajutor ! — urla o femeie, gîfîind. Răsunară cîteva izbituri năpraznice ca de metal, vui niște mobilă trîntită și o voce groasă care acoperea toate celelalte zgomote bubui încîntată :

— Atinge-o ! Așa, dă-i... mai dă-i ! La mutră ! Hăă !

Zosim Kirillovici urcă scările cîte două, împinse înlături mulțimea care se îngrămădea în ușa cîrciumii și iată ce priveliște se înfățișă ochilor lui : întinzîndu-se cît ajungea peste masă, cunoscuta lui, femeia cu ochi albaștri, o-nșfăcase de păr cu mîna stîngă pe o altă femeie, o trăsese spre ea și cu dreapta îi plesnea des, fără milă, obrazul speriat, care apucase să se și umfle de-atîtea lovituri.

Ochii albaștri ai cunoscutei lui se îngustaseră acum și căutau plini de cruzime, buzele i se strînseseră ca o ață, din colțurile gurii spre bărbie i se săpau cute aspre și toată fața ei, de-o liniște atît de ciudată mai înainte, acum era neîndurată, de-o răutate de fiară — *fața omului care-i gata să-și chinuiască semenul la nesfîrșit*, ba încă să se mai și desfăteze chinuindu-l.

Femeia cealaltă, bătută, numai cît mugea, sleită de puteri, se zmucea și vîntura cu mîinile în aer, fără noimă.

Lui Zosim Kirillovici îi năvăli în piept un val de mînie — un dor sălbatic să se răzbune nu știa pentru ce, nici împotriva cui — dădu buzna înainte și înhățînd-o de mijloc pe bătăușă, o trase zdravăn spre el.

Masa se răsturnă, vasele sparte zăngăniră, mulțimea răcni sălbatic și începu să hohotească de rîs.

Ca-ntr-o beție vedea Zosim Kirillovici perindîndu-i-se prin fața ochilor tot felul de mutre roșii, sălbăticite ; o ținea strîns în brațe pe scandalagioaică și-i șoptea înciudat la ureche :

— Așa ? Te ții de bătăi ? Faci scandal... Așa ?

Snopită-n bătaie, femeia cealaltă se zvîrcolea pe jos printre cioburile de vase sparte, țipa ca o nebună, se văicărea, plîngea....

— Uite-o, aia, înălțimea voastră, vedeți, i-a spus ăștia : „Fa, tîrfo zice, tîrîtură de stradă !“ Asta de ici

cînd îi șterge una... Aia, nici una, nici două, jap ! — cu paharul de ceai în asta, și asta, ce mai ? — o-nșfacă de cozi ș-apoi dă-i și dă-i ! Tii! Da' ce mai ? Vă spun sincer, nu că-i țin parte, a chelfănit-o pe cinste ! E voinică ! — sări un om vioi, îmbrăcat cu un suman lung, să-i explice lui Zosim Kirillovici cum s-a petrecut scandalul...

— Aha ! Așa va să zică ? — răcnea Zosim Kirillovici strîngînd-o tot mai tare pe femeie în brațe și simțind că-i vine și lui să se ia la bătaie...

— Birjar ! Un birjar ! — zbieră cineva aplecîndu-se peste fereastră spre uliță și lungindu-și gîtul roșu, arcuindu-și și gheboșîndu-și spinarea într-un fel ciudat.

— Hai, dă-i drumu'... La secție ! Marș !... Amîndouă ! Tu, de colo ! Scoală-te... Și tu pe unde mi-ai fost ? Ce păzești aici ? Mu-trr-ră ! Du-le la secție. Imediat ! Pe-amîndouă... Trap !

Impărțind la ghionți în spate și unei femei și celeilalte, vardistul cel viteaz le scoase din sală.

— Ia dă-mi... niște coniac cu sifon, fuga ! — se-ntoarse Zosim Kirillovici către vînzător și după asta căzu greoi pe un scaun, lîngă fereastră, simțindu-se istovit și mînios pe toți și pe tot ce se-ntîmpla.

*

Dimineața, ea îi stătea dinainte tot atît de dîrză și de calmă ca și la prima întîlnire — îl privea drept în ochi, cu ochii ei albaștri, și aștepta s-o întrebe.

Zosim Kirillovici, însă, răscolea hîrtiile de pe masă supărat și nedormit și, pe deasupra, nici nu știa cum să-nceapă vorba cu ea. Nu-i mai veneau pe limbă obișnuitele sudalme și alte vorbe drăgălașe despre care scrie la carte că se folosesc în asemenea cazuri ; ar fi vrut să aibă la-ndemînă niște cuvinte mai tari, mai usturătoare, ca să i le arunce-n față.

— Din ce v-ați luat ?... Hai, zi iute !

— M-a batjocorit... — rosti femeia cu greu.

— Nu mai spune !... I-auzi, domnule !... — o ironiză Podșiblo.

— Să nu se pună ea cu mine... că nu-s de seama ei.
— Serios ! Da' cine eşti tu ?...
— Eu, dacă-i pe-aceea... de nevoie... Pe cînd ea...
— Aşa ? Şi crezi tu că ea de plăcere ?...
— Ea ?...
— Păi da, ea. Mm ?
— Ce i-a trebuit ? N-are copii.
— Uite ce... Ia mai taci, lighioaie... Nu-mi tot da ghes cu copiii... Te las să pleci acum, dar află de la mine : dacă te mai prind o dată — zbori în douăzeci şi patru de ore ! Te zbor din iarmaroc ! Ai înţeles ? ! Eee ! Las' că vă cunosc eu ! Te... satur eu. Scandaluri, ha ? Ţi-arăt eu scandaluri... scîrbo !

Îi ţîşneau din gură cuvintele, care de care mai jignitoare şi o plesneau în obraz. Ea păli, ochii i se îngustară ca şi ieri, la cîrciumă.

— Ieşi afară ! — tună Podşiblo, dînd cu pumnul în masă.

— Să-ţi răsplătească dumnezeu după faptă... — rosti ea apăsat şi ameninţător şi ieşi repede din cancelarie.

— Ţi-arăt eu — răsplată ! — urlă Zosim Kirillovici. Îi făcea plăcere s-o jignească. Îl scotea din răbdări înfăţişarea ei potolită şi căutătura dreaptă a ochilor albaştri. Ce se ţine-aşa semeaţă şi ce-o tot face pe mironosiţa ? Copii ? Aiurea ! Minciună sfruntată. De unde şi pînă unde, copii ? A venit la iarmaroc să se vîndă ca orice muiere dezmăţată şi-şi dă nişte aere... Că-i o martiră, că de nevoie... Copiii. Pe cine crede ea că duce de nas ? Nu-i în stare să recunoască pe faţă că-i o stricată şi se ascunde după deget, că de nevoie... Măi, taci ! Peah...

IV

Şi totuşi femeia aceasta avea doi copii — băieţaşul bălai şi sfios purta o uniformă veche şi pătată, de licean, o şăpcuţă cu cozorocul cam sfărîmat şi-şi legase peste urechi un fişiu negru — iar fetiţa se pierdea într-o manta impermeabilă, cu pătrăţele, prea

mare pentru trupşorul ei. Tremurînd de frig, fiindcă sufla vîntul rece al toamnei, se cuibăriseră amîndoi pe nişte scînduri de pe cheiul lui Kaşin şi sfătuiau încetişor între ei, copilăreşte. Mama stătea alături, în picioare, rezemîndu-se cu spatele de nişte baloturi cu marfă şi-şi ţinea asupra lor ochii albaştri, plini de mîngîieri.

Băiatul îi semăna ; tot ochi albaştri avea şi el ; întorcea adesea căpşorul spre maică-sa şi-i spunea ceva zîmbind. Fetiţa, cu obrazul plin de pistrui, avea un năsuc ascuţit şi nişte ochi mari, căprui, luminoşi, cu o căutătură vioaie şi isteaţă. În jurul lor, pe scînduri, se-nvălmăşeau mai multe boccele şi pachete.

Era pe la sfîrşitul lunii septembrie. De dimineaţă plouase ; pe debarcader se-ntinsese o mîzgă de noroi şi bătea un vînt rece, umed.

Valurile tulburi ale Volgăi se buluceau izbind cu zgomot în mal. De peste tot se-nălţa un vuiet nedesluşit, greoi, puternic... Mişunau în toate părţile fel de fel de oameni îngrijoraţi, zoriţi... Îţi sărea îndată-n ochi, luînd aminte la freamătul obştesc al vieţii de pe neastîmpărata stradă a cheiului — grupul alcătuit de cei doi copii şi mama lor, care aşteptau liniştiţi de-o parte.

Zosim Kirillovici Podşiblo observase de mai demult acest grup şi, cu toate că nu se apropia de el, nu-l scăpa totuşi din ochi. Vedea fiece mişcare a oricăreia dintre cele trei fiinţe şi parcă-i era oarecum ruşine...

Dinspre cheiul Sibirskaia venea un vapor de-al lui Kasin ; peste o jumătate de oră avea să plece în sus pe Volga...

Lumea începu să se îngrămădească la debarcader.

Atunci femeia cu ochi albaştri se aplecă spre copii, apoi se ridică încărcată cît putea de pachete şi de boccele şi porni în jos pe scară, în urma copiilor care mergeau ţinîndu-se de mînă, şi cărînd şi ei cîte ceva...

Zosim Kirillovici trebui să se îndrepte cu toţi ceilalţi spre debarcader. Nu-l îmboldea inima deloc la asta, dar n-avea încotro, aşa încît după scurtă vreme ajunse nu departe de casa de bilete.

Cunoscuta lui scotea bilete. Ţinea în mîini un portofel galben, îndesat bine — şi-n portofel puteai vedea un teanc de bancnote. Spunea :

— Mi-ar trebui, vedeţi dumneavoastră cum... Adică ei, copilaşii, la clasa a doua, că pînă la Kostroma avem de mers, şi eu la a treia. S-ar putea să le iau la amîndoi un bilet ?... Nu ? O să-mi faceţi reducere ? Vă mulţumesc din suflet ! Dumnezeu să vă ajute...

Se depărtă cu faţa mulţumită. Copiii i se vîrau în picioare, o trăgeau de fustă şi o rugau ceva... Ea îi asculta, zîmbind...

— Las', mamă, că vă cumpăr, dac-am spus !... Doar nu v-am păcălit ! Cîte două ? Bine... Aşteptaţi aici.

Şi plecă spre tarabele unde se vindeau tot felul de mărfuri de galanterie şi fructe.

Peste cîtva timp, din nou era cu copiii ei şi le spunea :

— Ţi-am luat un săpun, Varia... De-ăla cu parfum ! Ia, miroase-l. Petea — uite briceagul. Vezi, n-am uitat. Şi portocale — zece am luat. Mîncaţi... dar nu toate o dată...

Vaporul se apropia de chei. O zmucitură. Toată lumea se clătină. Femeia îşi cuprinse copiii cu braţele pe după umeri şi-i strînse lîngă ea, uitîndu-se îngrijorată în juru-i. Dar toţi ceilalţi arătau liniştiţi; se linişti şi ea şi începu să rîdă. Copiii îi ţinură hangul. Se lăsă pontonul şi lumea năvăli pe vapor.

— Ho ! Un'te bagi ? ! Măgarule !... — se apucă Zosim Kirillovici să facă ordine, în timp ce lăsa mulţimea să treacă prin faţa lui ; îl luase la rost pe un dulgher, care-şi ducea în spinare tot tacîmul — un topor, un fierăstrău, şi alte scule ce mai avea. — Ei, fir-ar ! Fă loc doamnei şi copiilor... Ca ursul te mişti, bre omule ! — adăugă mai blînd, cînd doamna, cunoscuta lui cu ochi albaştri, trecu zîmbind prin faţă-i şi-l salută cu un semn uşor din cap, în timp ce urca pe vapor...

...Al treilea semnal.

— Ridicaţi ancora de la proră !... — răsună comanda de pe puntea de sus. Vaporul se cutremură, se urni încetişor...

Zosim Kirillovici cuprinse dintr-o privire mulțimea de pe punte și, găsind-o pe cunoscuta lui, își scoase respectuos chipiul și se înclină.

Ea îi răspunse cu o plecăciune adîncă, rusească, apoi începu de zor să-și facă semnul crucii.

Și plecă la Kostroma împreună cu copiii ei.

Iar Zosim Kirillovici, după ce mai stătu puțin s-o petreacă din privire, oftă adînc și plecă de la debarcader la slujba lui. Era posomorît și abătut.

Traducere de
Aurel Lambrino și Ecat. Antonescu.

„MUSAFIRUL"

UN TABLOU DE PE VOLGA

...În așteptarea încărcăturii, o caravană de șlepuri stă lipită de țărmul înalt și rîpos.

E o noapte cu lună și peste fața apei reci catargele aruncă dîre prelungi de umbră, ca niște cărări înguste, care duc hăt colo în bezna unde s-a înecat malul celălalt și unde sclipește departe o luminiță singură pe lume.

Curge fluviul încet spre depărtarea întunecată, dezmiardă cu valurile lui bordurile șlepurilor goale, și dinlăuntrul șlepurilor se aud un soi de suspine domoale, înăbușite.

Tufele de răchită, neclintite pe mal, au amorțit în bătaia lunii și desenurile umbrei lor zac peste apă și pe țărm la fel de neclintite.

In tufiș, mai încolo, mocnește gata să se stingă un rug, scăldînd în lumină rădăcini dezgropate de ape și crengile aplecate asupră-i. Și cată printre crengi ca ochiul mare și roșu al cine știe cărui monstru.

La pupa celui dintîi șlep, cum stau ele împotriva cursului apei, se vede silueta marinarului de serviciu, care se plimbă agale, greoi; uneori se oprește la bord, privește lung apa liniștită și depărtările, pe urmă iarăși începe să măsoare șlepul de-a curmezișul.

În liniștea nopții, pașii s-aud desluşit şi pe țărm şi pretutindeni, pînă departe în jurul caravanei, iar sub picioarele lui, în calele deşerte ale vasului, mereu oftează fluviul, dezmierdînd scîndura cătrănită a şlepului...

Cerul plin de stele se uită-n valurile stîmpărate şi stelele, oglindindu-se-n unde, lucesc ca nişte peştişori de aur.

E o noapte rece, liniştită... şi senină.

Din cînd în cînd plescăie-n apă un peşte iar undeva departe se-nalță un cîntec şi plînge o armonică ; cuvintele nu se aud, dar sunetele triste şi tărăgănate se risipesc uşor în văzduhul jilav şi rece al toamnei, se topesc şi pier fără urmă în întuneric şi tăcere...

*

Marinarul de serviciu de pe şlepul din capul caravanei s-a oprit la bord, s-a uitat, în apă şi, deodată, întorcîndu-se cu faţa spre şlepurile din urma lui, şi-a dat capul pe spate şi a strigat cu glas prelung, fără veselie :

— Mu-sa-fiiir !...

Apoi s-a aplecat, a ridicat de pe punte prăjina cea lungă şi, după ce şi-a făcut o cruce mare, a lăsat-o peste bord...

Fierbe unda tăindu-se-n piedica ce i-a ieşit în cale.

Iar de pe şlepul următor, încă înainte să se fi stins primul strigăt, răsună de asemenea cuvîntul acela, rostit cu glas monoton şi cîntat :

— Mu-sa-fiiir !

Tot astfel apoi se ivi la bord umbra unui marinar de serviciu cu prăjina în mînă şi, la fel cu celălalt, şi acesta făcîndu-şi cruce, lăsă prăjina în apă...

— Mu-sa-fiiir ! — jelea undeva departe o voce subţire dar puternică...

Ecoul de pe mal repeta desluşit cuvîntul acela trist şi tărăgănat pe care şi-l treceau din gură în gură marinarii de cart...

— Muu... sa-fiii !...

Marinarul de serviciu de pe șlepul din frunte se apucă deodată să mestece din toate puterile cu prăjina în apă și-ndată iarăși răsună văzduhul de strigătul lui trist:

— Am primiiit!

Lăsînd prăjina mai adînc, merse pe șlep de-a lungul bordului spre pupa și, cînd ajunse la cîrmă, împinse-odată zdravăn în apă și dădu de știre cu jumătate de glas spre șlepul următor:

— Am predat...

Îndată după asta, trase prăjina din apă.

Atunci în golul dintre pupa celui dintîi șlep și prora următorului, într-un ochi de apă luminat de lună, se ivi ceva alb și rotund ca un glob, legat de o cîtățime întunecată care, după forma ei, aducea cu un trup omenesc...

Globul se arătă și pieri curînd în umbra lăsată de bordul șlepului.

— Primiiit! — sună în văzduh ca un bocet strigătul marinarului de cart.

Și cartul de pe al doilea șlep, la fel cu primul, lăsînd prăjina mai adînc în apă merse de-a lungul bordului spre pupa...

În scurtă vreme se auzi și strigătul lui:

— Predat...

*

Pe ultimul șlep, doi inși îl așteptau pe „musafir": ținînd în mîini prăjina cu cîrlig, unul stătea la pîndă, gata să întîmpine; celălalt, alături, se aplecase peste bord, proptindu-și pumnii pe genunchi, și se uita curios în susul apei...

— Nu l-o abate spre noi? — îl întrebă încet pe tovarășul lui.

— Lasă, nu l-o mai abate...

— Și dacă-l abate?

— Ei, atunci, măi frățe, am rupt cuiul. Numai să vezi ce se bagă poliția: cum, care, de unde?... Scoate sufletul din noi. Doamne, ferește-ne!

Iată-l că vine...

Legănîndu-se pe valuri, „musafirul“ plutea apropiindu-se mereu de prăjina cu care-l ţintea marinarul de serviciu...

Plutea cu faţa-n sus şi capul lui, cu faţa aceea din cale-afară de albă pe fondul întunecat al apei, se clătina privind spre cerul înstelat. Se clătina atît de ciudat, ca şi cum şi-ar fi arătat nemulţumirea de felul în care-l primise paza de pe şlepuri şi-ar fi vrut să le spună marinarilor :

„Măi fraţilor ! Da' cum se poate asta ? Nu-i frumos !“

— L-am găbjit !... — spuse cu glas domol marinarul de serviciu şi, la fel cu toţi cei dinaintea lui, merse spre pupa, lăsînd prăjina mai adînc în apă...

Tovarăşul său îl urma, frîngîndu-şi gîtul ca să vadă ce-i în valuri.

— Are cizme... — spuse cînd ajunseră la mijlocul prorei.

— O fi vreunul dintr-ai noştri, vezi, un marinar, — răspunse celălalt, îndepărtîndu-l pe „musafir“ cu prăjina.

— Să ştii că da...

Smulgînd prăjina din apă, marinarul de serviciu strigă cu glas cîntat, spre şlepurile dinainte :

— Predaaat !...

— Nu l-o zvîrli apa la ţărm, pe aici, prin preajma noastră ?... Atunci tot degeaba — iese dandana...

— N-ai grijă ! De-acum se tot duce pîn' la promontoriu şi de acolo îl mînă apa drept în senal. Mai încoa' de douăzeci de verste de la noi, n-are cum acosta. Ba te pomeneşti, cine ştie, că-l mai şi aruncă pe celălalt mal...

— Bine-ar mai fi !...

Tăcură vreun minut petrecîndu-l cu privirea pe „musafirul“ care se-ndepărta plutind...

După aceea, marinarul de serviciu lepădă prăjina pe punte, îşi luă din cap cuşma ponosită şi rosti cu jumătate de glas, făcîndu-şi cruce.

— Odihneşte, doamne, sufletul robului tău... Izbăveşte, doamne, şi ne fereşte de moarte năpraznică !

Tovarășul său își făcea niște cruci mari, împungînd tare cu degetele în umeri și-n frunte...

Iar „musafirul", neștiutul rob al lui dumnezeu, plutea mai departe pe fluviu, plutea, se clătina pe valuri, și fața lui albă privea mereu spre cerul înstelat, ca și cum voia să-l întrebe :

„Ia spune, eu ăsta, înecatul, mai am mult de plutit așa ?"

Traducere de
Aurel Lambrino și Ecat. Antonescu.

SINGUR

— Nu vă duceți nicăieri, boierule?

Boierul șade într-un jilț adînc de piele, dinaintea biroului masiv, pe care se îmbulzesc fel de fel de nimicuri — tot soiul de moaște ale trecutului. Fiecare dintre ele înfățișează cîte-o amintire, iar cea mai scumpă dintre amintiri e acuarela prinsă-n perete deasupra biroului: portretul unei femei frumoase, mai în vîrstă, cu chipul sever și părînd furată de gînduri adînci.

Și fiecare colțișor din odăița aceea primitoare, orice se află în preajma boierului, cheamă negreșit umbrele trecutului. Boierul a trecut de șaptezeci de ani, capul îi tremură, și de-o bucată bună de timp mîinile și picioarele lui aproape că nu mai ascultă de poruncile creierului istovit.

Bucătăreasa — care este și femeia-n casă a boierului și singura ființă ce-i mai știe de știre pe lume — stă în pragul camerei și întreabă somnoroasă și nepăsătoare, trudindu-se să-și oprească un căscat:

— Nu vă duceți nicăieri, boierule?

La șaptezeci de ani nu mai ai încotro s-o pornești, decît doar într-acolo unde, cîndva, de bunăseamă, fiecare dintre noi se va călători.

Și totuși boierul întreabă:

— Cît e ceasul ?...

— Nouă şi un sfert...

Ştie că bătrîna a mai pus de la ea o jumătate de oră, dar nu se supără. Ba dimpotrivă, chiar îi face plăcere să scadă o jumătate de oră din socoteala orelor ce i-au mai rămas de trăit în singurătate şi în trista aşteptare a sfîrşitului sfîrşiturilor. Şi-i spune cu blîndeţe :

— Nu mă duc nicăieri...

Se-nchide uşa fără zgomot şi el rămîne iarăşi singur cu sine însuşi. Ochelarii i-au rămas pe biblia care-i stă deschisă în faţă, dar boierul nu mai are poftă să citească, ci trage din luleaua cu ţeavă lungă, fumează şi-şi mută încet privirea de la lucrusoarele de pe masă atît de bine cunoscute, la fotografiile îngălbenite de vreme.

Cu valurile-i albăstrii, pîcla fumului pluteşte-n aer, alcătuind fantastice dantele plumburii, încremeneşte o clipă sub chipul unei perdele uşoare, străvezii, apoi piere. Peste ochii tulburi şi bătrîni pleoapele coboară somnoroase — dar asta de slăbiciune, şi nu pentru că l-ar fi prins pe boier moţăiala. Nu mai are somn, după cum nu are nici puteri, nici sînge cald în vine, şi nici cuget limpede...

Îi vin în minte rînd pe rînd icoane din trecut, învălmăşite de vreme, iar memoria slăbită se încordează şi stăruie să descopere legătura lor cronologică interioară.

Uneori, ca o scînteie în mormanul de cenuşă rămas pe urma unui rug stins — prin capul acesta bătrîn care a cugetat mult odinioară, fulgeră cîte-un gînd şi se stinge îndată, fără să fi dat păs şi altuia să se aprindă.

Din nou vede icoane de demult iar din lulea clăbucii de fum se înalţă tot mai des şi se adună deasupra ca un nor subţire, liliachiu, învăluind capul ce tremură de bătrîneţe, faţa arată de zbîrcituri adînci şi podoaba pufoasă a bărbii şi a părului colilie.

Timpul se deapănă încet. Limba pendulei mari din perete numără secundele una cîte una, cu severitate.

Trece o mulțime de vreme între o bătaie și următoarea. Femeia din portretul prins în perete îl ațintește încordată pe bătrîn cu ochii ei negri și parcă așteaptă ceva din partea omului acestuia încărcat de ani și singuratic.

Dar n-ai ce aștepta din partea lui decît doar moartea, tot așa cum nici el nu mai așteaptă nimic altceva.

Iar dincolo de fereastră șușuie ploaia și se vaită trist vîntul de toamnă.

*

...In fiecare seară, aceeași scenă.

Se deschide ușa și bătrîna servitoare întreabă nepăsătoare:

— Nu vă duceți nicăieri, boierule?

Din felul în care rostește ea vorbele acestea se vădește mai degrabă că înștiințează, decît că întreabă:

— „De acum nu vă mai duceți nicăieri, boierule!“ — așa-i dă de veste bătrîna stăpînului său, aducîndu-i parcă aminte că timpul cu legea lui nu cruță viața, nici chiar atunci cînd e frumoasă și bună.

Iar bătrînul tremură din cap, ca și cum ar adeveri că-i drept ce spune această lege:

„Da, nu mai am unde mă duce...“

Uneori îi trece prin cap un gînd trist.

„Șaptezeci de ani de viață! Să poți gîndi mult, să poți înțelege multe, să simți și să faci multe, și totuși să nu fii în stare, să nu te pricepi să lași după tine nici o urmă în viață, nimic luminos, vrednic de pomenire, ceva care să slujească altora drept învățămînt... Să te naști, să-ți duci zilele, să-ți porți crucea și să îmbătrînești, să rămîi singur în lumea întreagă, să-ți faci veacul așteptînd într-o odăiță pe fața pămîntului pîn' ce-o sosi vremea să te muți într-o groapă îngustă, dedesubt, în pămînt...“

Și scormonind în minte, bătrînul își deapănă firul propriei vieți.

A trăit asemeni celor mai mulți dintre oamenii plicticoși și cenușii, numiți de obicei, cu îngăduință, „oameni așezați“.

Știa cîte ceva despre legile moralei și nu le-a încălcat niciodată fără rost, de bunăvoie — ținea să-și păstreze acel echilibru lăuntric, care se cheamă conștiință împăcată, și numai la nevoie și-l strica.

Munca lui, la început înflăcărată și originală, a dat treptat, treptat, în formalismul obișnuinței. Ce să-i faci? Cu timpul și Vezuviul se va stinge.

Pe măsură ce-și dura și-și statornicea zidirea interioară, căreia îi spunem concepția asupra lumii, începu să nu mai prindă spiritul vremii, apoi chiar încetă să-l mai priceapă și se pomeni că a devenit un conservator, încremenit în făgașul principiilor demult depășite.

De muncit, muncea, ba încă uneori strecura în munca lui și cîte un crîmpei de individualitate — dacă i se îngăduia.

Mai pe urmă s-a însurat, și-a iubit soția cît timp a putut să iubească, după aceea a respectat-o ca pe tovarășa lui de viață, însă dacă ea se răzvrătea cumva împotriva dorințelor și faptelor lui, dacă îi stingherea într-un fel „eul", o făcea să simtă asta și în cearta lor nu-i cruța niciodată mîndria.

A făcut și copii; unii dintre ei au murit, iar ceilalți sînt departe, cine știe unde, nu și-au văzut părintele de atîta vreme, încît poate nici n-ar veni dacă i-ar chema să-i mai risipească singurătatea, și nici n-ar mai simți milă cu adevărat față de el, un muribund.

Și-apoi de ce să-i cheme? Trăiește, s-ar putea spune că-i sănătos; copiii, de-ar veni acum la el, ar gîndi în sinea lor:

„Tare ne mai sîcîie, bătrînul! Doar nu-i pe moarte; atunci de ce necăjește oamenii degeaba, îi pune pe drumuri și-i aduce de la atîta depărtare, numai ca să li se arate ochilor?..."

Sînt „oameni așezați", n-or ajunge ei să gîndească în felul acesta despre tatăl lor, care a avut atîta grijă de ei — totuși oricum, sînt oameni... Și timpul, timpul — să ținem socoteală de el totdeauna. Timpul tămăduiește toate durerile, întrucît ucide totul — și ceea ce se cheamă simpatie, dragoste.

Prietenii... Cel mai adesea o fac pe judecătorii, învățătorii sau tutorii — bătrînețea nu are nevoie de ei. Foarte arareori dai de prieteni în care să te recunoști pe tine însuți, să te vezi, întocmai ca-ntr-o oglindă; la început ei te atrag și ți se par de mare preț, dar în scurtă vreme devin plicticoși și se preschimbă în simple cunoștințe. Cei mai buni prieteni sînt oamenii cărora nu le place să vorbească, ci te pot înțelege în tăcere. Dar sînt atît de rari.

Bătrînul a rămas singur, nu mai are prieteni.

*

Tot mai grele îi sînt pleoapele și tot mai greu îi vine să le ridice.

Se cufundă tot mai adînc în gînduri și simte că i se taie suflarea, ca și cum s-ar fi afundat într-o apă rece, care-i vlăguiește și mai mult nevolnicu-i trup.

I se răresc bătăile inimii, îi trece os prin os și-l doare. Nu și-a mai schimbat poziția de multă vreme. Se mișcă-n jilț și din nou se-ntoarce cu gîndul la același lucru, întrebîndu-se cum să-și mai însenineze ultimele zile. La cine să se ducă să se mai învioreze, și să uite, să scape măcar cinci minute de sentimentul acesta obsedant al sfîrșitului?

Cunoscuții? Ce are el de spus oamenilor ca să le reție atenția?

Cu ce i-ar putea interesa?

Cu povestiri despre trecut? A povestit totul...

Să le arate ce socotește despre prezent? Pe jumătate nici nu-l înțelege, iar cealaltă jumătate nu vrea s-o înțeleagă. Nu vrea pentru că totuși a crezut în acele lucruri de care astăzi lumea rîde. Iar despre viitor bătrînii nu vorbesc — bătrînii nu au viitor.

El miroase a mort. Știe...

Apoi mai e și mîndria lui, mîndria celui ce vede că-l pîndește de la doi pași fatalitatea și că nu-i mai folosește la nimic să se plîngă oamenilor de legile ce-i cîrmuiesc, dar care nu sînt întocmite de ei.

Şi nici nu mai poate crede că oamenii ar fi în stare să aibă cu adevărat milă unul de celălalt; a trăit prea mult ca să-i mai rămînă credinţa asta pînă în zilele de faţă, zile lungi, nesfîrşit de lungi, cînd îl dor oasele de dimineaţă pînă seara şi simte ca o apăsare-n pîntece şi în ţeastă, zile în care nu-i este cu putinţă altă îndeletnicire decît să ieie aminte la procesul de descompunere a organismului.

Două lacrimi tulburi, bătrîneşti, iezesc de sub pleoapele lăsate şi lunecă domol la vale pe obrajii veştejiţi, săpaţi de zbîrcituri adînci.

*

Clăbucii de fum albastru s-au înălţat spre tavan şi s-au topit în aer, fiindcă luleaua cea lungă s-a stins, i-a căzut bătrînului din mînă şi zace acum pe podea.

Cu faţa lui smochinită, prinsă în cadra argintie a părului şi-a bărbii, capul cel albit de ani s-a răsturnat pe spetează şi zvîcneşte mereu, iar braţele întinse-n lungul trupului stau nemişcate, mîinile-s galbene şi uscate, degetele închircite pe genunchi.

Domneşte linişte deplină în odaie, numai ceasul, cu o încetineală ironică parcă, numără secundele care picură în veşnicie fără să lase vreo urmă.

Fotografiile decolorate, statuetele şi toate nimicurile de pe masă cată lung la bătrînul din jilţ; din perete îl priveşte portretul femeii.

Bătrînul nu mai mişcă...

Dar n-a murit încă, nu!

De sub pleoapele coborîte îi lunecă lacrimile, una după alta — lacrimi mărunte, care însă-i scaldă amîndoi obrajii ofiliţi.

Trase-n jos de zbîrciturile adînci, colţurile gurii tresar convulsiv, iar lacrimile alunecă mereu, se unesc pe bărbie şi de pe bărbie picură pe piept.

Dincolo de fereastră şuşuie ploaia şi vîntul de toamnă urlă a pustiu.

Traducere de
Aurel Lambrino şi Ecat. Antonescu.

O NEPLĂCERE

SCHIȚĂ

Unul dintre poeții recunoscuți, Mileaev, despre care, datorită zelului său literar, se spune că e un om de un „talent minor dar simpatic", un bărbat cam de vreo treizeci de ani, cu chică bogată și ochi căprui — se duse în vizită la niște cunoscuți ai săi, însă nu găsi acasă pe cine căuta, ci numai pe sora stăpînei casei, Verocika, o liceană din clasa a șaptea.

Neavînd cum să-și omoare timpul, hotărî să stea puțin de vorbă cu fata, mai ales că ea îl și înștiințase :

— Soră-mea se întoarce îndată.

Citi în visătorii ei ochișori cenușii că dorește să-l rețină ; își scoase paltonul și ieși cu ea pe terasă, privind-o cu plăcere cît era de stingherită și ce mutrișoară mulțumită avea.

Se așezară față-n față, de-o parte și de cealaltă a mesei, iar el hotărîndu-și să urmărească în tihnă cum își va îndeplini fetița rolul de gazdă, tăcea înadins ca s-o țină mai mult timp în încurcătura aceea care-l măgulea.

Știa că are faimă de om „irezistibil" la femei, și niciodată nu se dădea înlături să se convingă încă o dată de aceasta. Firește, Verocika e numai de șapte-

sprezece ani. Dar de ce să nu se joace şi cu un pisic? Uneori e foarte amuzant.

Era o seară de august, pe la orele nouă. Se întuneca. Grădina se învăluia în umbre, copacii stăteau neclintiţi, preajma întreagă părea cufundată în gînduri, presimţind apropierea toamnei. Plutea-n văzduh mirezma dulce a florilor, o ceaţă de nori se aşternuse ca o horbotă frumoasă pe cer, iar pe terasă domnea o tăcere gata să devină apăsătoare, dacă s-ar mai fi prelungit încă un minut, două.

Privind chipul palid al Verocikăi, care frămînta în degete, nervoasă, un colţ al şalului subţire, aruncat pe umeri, Mileaev gîndea:

„Despre ce-aş putea să vorbesc cu dînsa? Iată partea proastă cînd legi cunoştinţă cu acest soi de domnişoare — nu se pricep încă să pălăvrăgească, nu le interesează nimic, nu înţeleg nimic".

Şi, cu toată experienţa lui de Don Juan, începu să se simtă el însuşi stînjenit în faţa acelei copile, care şedea de partea cealaltă a mesei şi-l observa pe furiş, cu ochii plini de nu ştiu ce întrebare serioasă, sau poate numai cu dorinţa de a rupe odată această tăcere stînjenitoare.

Cunoscător cum era, el apucase s-o studieze pînă în cele mai neînsemnate amănunte şi găsise că, în general, fetişcana nu era urîtă deloc. Ciudat că nu băgase asta de seamă mai înainte.

— Piotr Nikolaevici! — vorbi ea deodată cu sfială, strîngîndu-şi şalul mai tare pe umeri.

Fără să-şi ia ochii de pe faţa ei, care se învăpăiase şi ardea de emoţie, Mileaev, cu un zîmbet întrebător pe buze, aştepta urmarea.

— Aveţi multe versuri? Acasă... încă netipărite?

— Da... Am... Dar de ce mă întrebi?

— Aşa... Aş vrea să le citesc pe toate, pe toate.

— Asta mă măguleşte. Dumneata ai citit cartea mea?

— O, da! De cîte ori! Şi multe versuri le ştiu pe dinafară. Unele îmi plac grozav. Grozav! Tremur toată cînd le citesc.

— O! Chiar așa! Și care anume dintre ele, dacă vrei să-mi spui?

— Multe! Îmi plac mai cu seamă acelea în care vorbești despre dumneata și... despre suferința dumitale... Sînt atît de frumoase, atît de triste... ca serile, adică, uite, cum se văd cele din urmă raze de soare înainte să se stingă — nu știu cum să spun!

— Dar ești o adevărată poetă! Te pomenești că scrii și dumneata? Nu-i așa? Ia spune! Ba nu, mai degrabă uite ce — recită acele dintre versurile mele care-ți plac cel mai mult! Te rog, recită-mi-le!

— Nu știu, zău... Îmi plac atît de multe! — Și din nou o cuprinse sfiala, iar obrazul i se învăpăie.

— Recită cea dintîi poezie care-ți vine-n minte! Îmi faci o mare plăcere. Să te-aud cum gîngurești ca o păsărică. Hai, te rog, Verocika!

Fata se lăsă pe spătarul scaunului de pai, închise ochii și clătină ritmic din cap, pesemne după măsura versurilor pe care le rostea în gînd, iar peste un minut, zîmbi stingherită și începu cu glas nehotărît:

— Iată...

Doarme cerul și grădina...
Trandafiri cuprinși de somn
Răspîndesc parfum spre stele
Iar în cer și ele dorm...
Iată umbre, cine știe
Încotro plutesc ușor
Și ademenesc spre ele
Sufletu-mi tînguitor.
Somnoros foșnește-arțarul
Sub fereastra mea pe cînd
Picotind, la rădăcina-i
Dorm micsandrele, somn blînd.
Cînd peste grădină vîntul
Lin oftează nevăzut,
Cu aroma lui gingașă
Fața-mi mîngîie plăcut.

Dar la ce? Cînd nu m-alină
Vîntul, cu alintul lui, —
Ce-mi pasă de flori, de stele,
Dacă-n suflet viață nu-i.

— Imi place pentru că e simplă. Simplă și foarte tristă. Și-apoi rimele sînt încrucișate și sună, nu știu cum, sacadat; se vede că pornesc de-a dreptul din inimă, parcă s-a spart acolo ceva și cioburile au căzut pe hîrtie.

— Dar știi că înțelegi bine, cu finețe, — spuse Mileaev foarte măgulit și cuprins de interes pentru ea. — Știi, te-aș ruga, să-mi mai reciți ceva. Te rog, reciți atît de drăgălaș și de inteligent!

— Imi plac și astea, — spuse ea încurajată de laudă, iar sfiala îi pieri și ochii i se luminară și luciră cald. — Nu le prea înțeleg, însă oricum sînt la fel de triste. Dumneata te rogi de cineva:

Mai așteaptă! Mai m-alintă,
Chinuie-mă pînă cînd,
Vremea va veni, și-o rază
Va privi prin geam intrînd.
Și-o să văd că pe aicea
Ați trecut — noaptea și tu...

El o opri îndată, de teamă să n-o audă rostind ceva scandalos... Poezia era erotică și fata, pesemne, nu-i pricepuse tîlcul.

— Ah, asta? Dar spune-mi...

— De ce-mi place? — îi luă ea vorba din gură.

— Nu; adică da.

— Uite, vezi, spui mai departe că raza soarelui îți va risipi visele despre o fericire divină și te va întoarce iarăși la realitate și că din nou vor răsuna cîntece triste în inima dumitale. Nu-ți place realitatea; ziua, totul ți se pare grosolan și rău... Și în același timp spui că totdeauna îți face plăcere prima rază de soare care te întoarce la realitate, și nimicește cu lumina ei vedeniile și simțămintele nopții...

Nu înțeleg, oare de ce? De ce ți-e „drag să vezi visele nopții distruse de lumina soarelui".

„Ia te uită! își zise Mileaev în sinea lui. Uite ce-a descoperit ea, am să folosesc neapărat interpretarea asta ca temă pentru o poezie".

Căzu pe gînduri și își luă o înfățișare tristă — totdeauna cînd vorbea despre el însuși își lua înfățișarea tristă și nenorocită a omului obijduit de viață și dezamăgit. Nu-i ceva nou, dar le impresionează oricînd pe femei.

— Mă-ntrebi de ce? Iată, numai să poți înțelege... Am să mă silesc să-ți vorbesc cît mai lămurit. Oamenii de soiul meu totdeauna găsesc și vor găsi:

...Desfătare în luptă
Și beznă mohorîtă la marginea prăpastiei...

Nu mai am încredere în viață și — hotărît! — n-am ce s-aștept de la ea. Sînt singur. Nimeni nu mă-nțelege. În același timp doresc cu înflăcărare multe și știu că n-am să găsesc nimic, nimic! Dar, ca orice om, năzuind spre mai bine, mă pasionez, mă las tîrît de imaginație și cîteva clipe trăiesc cu nălucirile fanteziei, pentru ca apoi tot eu să le nimicesc. Le nimicesc singur, înainte să facă asta viața. Simt o amară satisfacție luînd-o înaintea vieții. Și asta-i tot ce-mi mai dă putere să trăiesc.

Făcu o pauză; cugetă:

„Puțin cam din topor, dar n-are a face! Fetișcana nu pricepe nimic și, fără îndoială, n-o să-ncerce să mă prindă cu contradicții față de mine însumi, nici n-o să se apuce să-mi facă morală".

Cu capul plecat, fetița tăcea ascultîndu-l. Pauza o făcu să tresară și atunci strigă iute, cu glasul plin de tristețe și de durere:

— Așa! Așa mi te-am și închipuit! Dar asta e... groaznic! Cît ești de... — se întrerupse, palidă și sfioasă.

— Cît sînt de?... — întrebă el cu o voce caldă, aplecîndu-se spre ea.

— Nefericit... — spuse ea încetişor, plecîndu-şi din nou căpşorul cu tristeţe. Apoi, după cîteva clipe, adăugă şi mai încet: — Şi bun!...

El zîmbi, îi cuprinse dintr-o privire trupul plăpînd şi văzu că vîrfurile urechilor ei, atît de frumos ivite printre firişoarele de mătase ale părului castaniu, deveniseră trandafirii.

— Da... viaţa e grea... Ca să vorbim drept... omul trăieşte din curiozitate.

— Ce vrei să spui cu asta? — întrebă ea făcînd ochi mari şi privindu-l sfioasă şi înspăimîntată.

— Trăieşte datorită numai şi numai dorinţei zadarnice de a şti prin ce nimic se va deosebi ziua de mîine de cea de azi, căci nimeni nu are o dorinţă adevărată, înflăcărată de a trăi, nu... Nu, nici măcar dorinţa de a dori ceva — nu. Viaţa pustieşte sufletele. E rece şi plicticoasă. Dar stai, ce-i cu dumneata, Verocika? Iartă-mă... Te-am supărat?

Da, ea plîngea. Luase de bune toate vorbele lui şi acum plîngea. Uitînd că are a face cu o copilă, el cam întrecuse măsura. Asta-i fu neplăcut. Iar neplăcerea îi spori văzînd că chipul Verocikăi, cu lacrimile gîrlă, nu mai era frumos, ci se încreţise copilăreşte şi-şi pierduse farmecul. Fetei începuseră să-i tresară umerii şi în toată clipa te puteai aştepta s-o auzi izbucnind în hohote. Nu ştia ce să facă. Dacă ar fi avut înainte-i o femeie, s-ar fi apropiat de ea şi ar fi început să-i mulţumească plin de emoţie pentru aceste lacrimi sfinte, dezinteresate, pentru compătimirea ce i-o arăta lui, poetului singuratic şi îndurerat, i-ar fi sărutat mîna ceremonios, cu adînc respect, ar fi sărutat-o pe gît cu adoraţie şi ar fi încheiat cu un pătimaş sărut pe gură: întotdeauna începea şi sfîrşea în felul acesta.

Dar în faţa lui se afla o fetiţă. Cum să se poarte?

„Idioată situaţie! se ocărî în gînd, simţind că-i vine s-o urechească pe Verocika pentru această scenă. Dracu' m-a pus să vorbesc cu ea. Iată ce înseamnă puterea obişnuinţei. Poftească acum, stimabilă, inima mea, şi culege roadele victoriei tale! Ptiu!"

— Dacă aș putea... eu... — șoptea fata încetișor, printre lacrimi.

— Liniștește-te, Verocika, — o implora el dînd roată scaunului, și se aștepta din clipă-n clipă să zbîrnîie soneria, să se întoarcă sora acestei bîzîite și atunci, poftim tablou!

— Eu, toată... dumitale... viața...

„Începe criza de nervi!" exclamă Mileaev tragic în sinea lui.

— Verocika! Plec! Dar liniștește-te. Te implor.

Numai că ei îi era greu să se liniștească, era atît de tulburată, îi era atît de milă de poetul neînțeles de nimeni, ale cărui versuri sînt atît de melodioase și de triste și atît de apropiate, atît de cunoscute ei...

— Rămîi cu bine! La revedere!

Ea nu răspunse. El pleca... Încotro? Verocika și-l închipuia îndepărtîndu-se cu mersul domol al celui ce duce în inimă o durere nemărginită, fără să găsească pe cineva să i-o împărtășească, îl și vedea cum merge singur pe strada întunecoasă iar umbra lui se leagănă alături, pe pămînt. Și e atît de trist, de îndurerat și de înspăimîntat de umbra lui, singura care-i este aproape.

Și Verocika vorbi rugătoare, ștergîndu-și repede fața:

— Nu pleca, n-am să mai plîng. Rămîi cu mine.

Dorea atît de mult să i se arunce la piept și să-l sărute îndelung, mult, tare.

Dar cînd ridică fruntea, el nu mai era pe terasă. Se auzeau răsunînd departe, pe dușumele, prin camere, pașii lui grăbiți.

— Piotr Nikolaevici! — strigă ea rugătoare.

Apoi, după ce așteptă răspunsul un răstimp, se aruncă din nou în fotoliu și începu să plîngă.

*

În timpul acesta, Mileaev mergea grăbit pe stradă și se simțea grozav de prost.

„De ce-oi fi vorbit despre asta cu ea? Am făcut-o să plîngă. Ce nevoie aveam eu de lacrimile

astea ? E un furt, o escrocherie din amor pentru artă. Am făcut-o de oaie ! Şi totuşi e o fetişcană cît se poate de drăgălaşă ! Soră-sa e mai isteaţă, e drept, dar Verocika... Eh, astea-s prostii ! Şi, totuşi, ce-ar fi ? Mi-aş complica existenţa. Femeile sînt mai simple. Ia uite, de ce-oi fi alergînd aşa ?"

Porni mai încet.

„Totuşi m-a tulburat. E măgulitor, dracu' să mă ia ! Va trebui să-i dedic o poezioară cu păreri de rău şi admiraţie faţă de puritatea ei feciorelnică. Nu, mai bine nu ! Atunci te pomeneşti că se-ndrăgosteşte de mine pînă peste cap. Dar ce plicticoase sînt toate acestea ! Unde să mă duc ?"

Răsărea luna.

Noaptea era atît de caldă, de senină, de înstelată. Încă nu era tîrziu. În văzduh, deasupra oraşului, plutea vuietul surd al vieţii — al vieţii în care sînt atît de multe lucruri de prisos şi atît de puţine lucruri cu adevărat necesare.

Traducere de
Aurel Lambrino şi Ecat. Antonescu
Versurile : Suzana Delciu

CUM AU PUS GABJA PE SEMAGA

Semaga ședea în cîrciumă, singur la o masă cu o litruță de votcă și o friptură de cincisprezece copeici.

În beciul înnegrit de fumul țigărilor și luminat de două lămpi agățate-n boita lui de piatră și de o alta pusă pe teighea, era o fumăraie de s-o tai cu cuțitul și, în norii aceia de fum se legănau umbre întunecate, zdrențăroase, scălîmbe, care înjurau, vorbeau, cîntau, și toate acestea le făceau cu harțag, cu zgomot mare și cu deplină încredere că-s în siguranță.

Pe stradă vîîîia un viscol aspru de toamnă tîrzie, cădeau fulgi de zăpadă mari și lipicioși, iar în cîrciumă era cald, vuiet și domnea duhoarea cunoscută.

Ședea Semaga și trăgea ager cu coada ochiului prin pîcla de fum spre ușă, mai cu seamă atunci cînd usa se deschidea și intra cineva din stradă în cîrciumă. Atunci, chiar își apleca întrucîtva înainte trupul bine clădit si mlădios, iar alte ori punea palma streașină la ochi și privea lung și stăruitor fața celui intrat — pentru care lucru avea desigur motive destul de întemeiate.

După ce-l cerceta cu de-amănuntul pe mușteriul nou sosit și, pesemne, se încredinta de ceea ce-i trebuia lui ca să se încredințeze, Semaga își mai

turna un păhăruț de votcă, îl dădea de dușcă, lua în țăpoi cu furculița vreo jumătate de duzină de cartofi și cîteva bucăți de carne, le făcea vînt pe urma votcăi și după aceea mesteca îndelung, tihnit, clefăind cu poftă și lingîndu-și țepoasa mustață soldățească.

Capul lui zbîrlit arunca o umbră ciudată pe peretele cenușiu și umed, iar cînd mesteca, umbra se cutremura; ai fi zis că se înclină stăruitor în fața cuiva și nu primește nici un răspuns.

Fără barbă, cu fața lată, cu umerii obrajilor ieșiți înafară, Semaga avea ochi mari cenușii, pe jumătate închiși, iar deasupra lor niște sprîncene stufoase: spre sprînceana stîngă luneca, aproape s-o atingă, o șuviță de păr cîrlionțată, de o culoare vag cenușie.

In general, chipul lui Semaga nu-ți inspira încredere, ba te și cam înspăimînta oarecum, cu aerul acela de hotărîre și încordare, nelalocul lui pînă și aici, în acest mediu, în această adunătură în mijlocul căreia se afla omul acum.

Purta un palton de postav din care curgeau peticile, era încins cu o frînghie, aruncase alături de el căciula și mănușile, iar de spătarul scaunului își sprijinise bîta de mărime impunătoare, cu nod de rădăcină la unul din capete.

Stătea așa și benchetuia, iar după ce-și bău votca tocmai se gîndea să mai ceară una, cînd deodată ușa se zbătu în balamale și se deschise cu un vaiet, iar în cîrciumă pătrunse de-a dura o arătare rotundă și zbîrlită asemănătoare unui ghemotoc mare de cîlți nedăraciți; arătarea începu să strige cu un glas copilăresc, ascuțit și scos din sărite:

— Cărați-vă! Luați-vă picioarele la spinare, unchișilor!

Unchișii din jur înlemniră toți odată, amuțiră, apoi începură să se frămînte neliniștiți și din mijlocul lor răsună o întrebare înăbușită și oarecum îngrijorată:

— Nu cumva minți?

— Să-mi sară ochii, dau năvală din amîndouă părțile. Pihotă și călări... Doi comisari, în țivil... o mulțime!

— Da' pe cine caută, nu știi? N-ai auzit?

— Mi se pare că pe Semaga. L-au întrebat pe Nikiforîci despre el... — se ţîvlîia vocea de copil în timp ce alcătuirea în chip de sferă a posesorului ei se foia pe sub picioarele uncheşilor, rostogolindu-se tot mai aproape de tejghea.

— Dar ce, au pus mîna pe Nikiforîci? — întrebă Semaga, trăgîndu-şi căciula peste chica zbîrlită şi ridicîndu-se fără grabă de pe bancă.

— I s-a-nfundat... adineauri au pus mîna pe el.

— Unde?

— La Stenka, la tuşa Maria.

— Dar tu ce, de-acolo vii?

— Ehei! Am luat-o la sănătoasa prin grădini şi haida încoace; iar acum am s-o şterg la Barja, mare lucru de nu mai este şi pe-acolo careva.

— Întinde-o!

Într-o clipă băieţaşul se năpusti de-a rostogolul afară din cîrciumă şi în urma lui se auzi strigătul plin de mustrare al jupînului, al lui Iona Petrovici, un bătrînel cărunt cu înfăţişare cucernică, un om uscăţiv, temător de dumnezeu, cu ochelari rotunzi şi o tichie neagră pe cap.

— Ia te uită dihania, sămînţa dracului! Ha? Neam de tîlhar: ai văzut, a ciordit o farfurie întreagă!

— Care farfurie? — întrebă Semaga îndreptîndu-se spre uşă.

— O farfurie de ficat... a ciordit totul din farfurie, nici nu ştiu cînd a avut timp! Pui de şarpe, afurisenie! A înhăţat totul numai cît a întins mîna!

— Ei lasă, că nu te-a sărăcit! — aruncă Semaga cu asprime, ieşind pe uşă.

Umed, apăsător, viscolul vuia înăbuşit, învîrtejindu-se deasupra străzii cît era de lungă; ninsoarea cu fulgii ei mari de zăpadă jilavă unduia-n văzduh atît de deasă, de parc-ar fi dat în clocot nişte hrişcă ş-ar fi făcut spumă.

Semaga stătu locului o clipă, trase cu urechea, dar nu se auzi nimic afară de gemetele înăbuşite ale vîntului şi de foşnetul zăpezii peste acoperişuri şi ziduri.

Atunci porni și, după vreo zece pași, sări un zăplaz dînd într-o curte străină.

Începu să-l latre un cîine și, parcă răspunzînd lătratului, un cal forăi undeva și bătu din copită. Fără să mai stea la gînduri, Semaga sări zaplazul înapoi și o apucă pe stradă mai departe, îndreptîndu-se spre centru, de data aceasta cu pași mai zoriți.

Prinzînd cu urechea peste cîtva timp niște zgomote nehotărîte înainte-i, își făcu vînt din nou peste zăplaz, străbătu cu bine o curte, ajunse la portița deschisă spre grădină și nu mult după aceea, după ce lăsă în urmă fără alte neplăceri cîteva garduri și curți, porni pe o stradă paralelă cu aceea pe care se afla cîrciuma lui Iona Petrovici.

Mergînd, Semaga chibzuia unde s-ar fi putut adăposti, dar nu-i venea nimic în minte.

În noaptea aceasta, cînd dracul pusese poliția să facă razie, nu mai avea nădejde în nici un ascunziș; și în același timp nu-l îmbia deloc nici perspectiva să-și petreacă noaptea în stradă, înfruntînd asemenea viscol, și riscul să pice-n labele raziei, sau ale vreunui paznic de noapte.

Mergea încet și privea printre gene cum se zbate în jurul lui pîcla albă a nopții viforoase, de unde îi ieșeau în întîmpinare casele tăcute, țărușii de la marginea drumului, felinarele, copacii, toate și toți împroșcate de sus pînă jos cu pete de zăpadă moale.

Deodată, printre chiuiturile viscolului, deslușì un zgomot ciudat, ca și cum undeva, în față, ar fi scîncit un copil. Semaga se opri și, lungindu-și gîtul, începu să semene cu o fiară sălbatică ce stă la pîndă fiindcă a simțit primejdia.

Zgomotul acela se potoli.

Semaga clătină din cap și porni din nou, după ce-și trase mai tare căciula pe urechi și-și vîrî capul între umeri, ca să-i cadă cît mai puțină zăpadă pe după guler.

Deodată auzi scîncetul chiar la picioarele lui. Tresări, se opri, se aplecă, bîjbîind cu mîna pe pămînt și, cînd se ridică, începu să scuture zăpada de pe lucrul pe care-l găsise: ceva legat cobză.

— Iacă, bre! Un plod... Ia fă-te-ncoa'! — şopti nedumerit, apropiindu-şi faţa de scutecele copilului.

Legătura aceea de scutece era caldă, se mişca şi era udă leoarcă din pricina zăpezii topite pe ea. Pruncul, cu mutrişoara mult mai mică decît pumnul lui Semaga, şi roşie, zbîrcită, îşi ţinea ochii închişi iar guriţa i se tot deschidea şi ţocăia. De pe cîrpele ude îi curgea apa pe faţă şi în guriţa fără dinţi.

De nedumerit ce era, Semaga se buimăcise, însă tot ghici că pentru a-l scuti pe ţînc de neplăcuta îndatorire să înghită apă de zăpadă topită, trebuie să-i îndrepte faşa, şi de aceea răsturnă copilul cu faţa în jos.

Copilului însă poziţia aceasta i se păru pesemne incomodă aşa încît se aşternu pe un plîns neogoit.

— Ia taci! — îl mustră Semaga cu asprime: — Taci că de nu, apoi ţi-arăt eu ţie. Ce-i de făcut cu tine? Hai? Tu-mi lipseai? Ba mai şi orăcăi! Mă, prostănacule!

Se pare totuşi că vorbele lui Semaga nu impresionară nici într-un fel obiectul găsit — pruncul continua să scîncească şi încă atît de jalnic şi de stins, încît Semaga se simţi stingherit.

— Mă neică, fă cum vrei! Văd, eşti ud, ţi-e frig... Copil de ţîţă. Da', unde să te duc?

Pruncul plîngea mereu.

— Nicăieri n-am un' te duce, — rosti cu hotărîre Semaga, înveli mai strîns copilaşul în cîrpe şi aplecîndu-se îl puse pe zăpadă.

— Iaca aşa. Dacă n-am unde să te duc... Şi eu, mă neică, sînt tot ca tine, lepădat. Aşa că... Rămîi cu bine.

Şi dînd din mînă, Semaga se îndepărtă de copil, bombănind încetişor:

— De n-ar fi fost razia, te-aş fi putut duce undeva. Da' vezi, e razie, ce să fac? Nu-i nimic de făcut, neică, nimic. Te rog să mă ierţi. Eşti un suflet nevinovat iar maică-ta, o tîrîtură. S-o ştiu cine-i, aş lăsa-o fără coaste, i-aş scoate borhăile. Să simtă şi să-i intre în cap, altă dată să nu mai facă aşa... Nemernică? Bine, n-ai decît, fii, dar tot este o măsură!

Măi muierea dracului, afurisito, suflet osîndit ce ești... să n-ai ce-ți pune căpătîi, nu te-ar mai răbda pămîntul și dare-ar damblaua peste tine să deie, prăsila necuratului! Zi, naști și arunci sub gard? Să te-apuc odată de coade! Ți-aș arăta eu atunci... scroafă! Cum nu-ți dai seama că pe un viscol și o păcătoasă de vreme ca asta, nu se cade să lepezi în stradă copiii, că-s pirpirii — cum le umple vîntul guriță cu zăpadă s-a isprăvit cu ei. Neroado, să fi ales măcar o noapte fără ninsoare, atunci să-l fi lepădat. Dacă-i noapte fără ninsoare, poate trăi țîncul mai mult și, mai ales, pot da oamenii peste el. Dar pe-o noapte ca asta ce, mai umblă careva pe stradă? Vai de capul tău!

Cînd anume și-n ce loc al replicii sale se-ntoarse la copil Semaga și-l luă din nou în brațe, nu băgă de seamă nici el, într-atît îi era de ciudă pe mama copilului părăsit. Îl vîrî în sîn și, ocărînd-o înainte, cum îi venea la gură, pe mama pruncului, porni mai departe la drum răscolit și copleșit de un simțămînt apăsător și atîta milă-i era de copil, încît de milă și el era acum ca un copil neajutorat.

Pruncul se vînzolea fără putere și plîngea înăbușit; îl apăsa paltonul greu, de postav și mîna vînjoasă a lui Semaga. Iar sub palton Semaga avea doar o cămașă ruptă așa încît simți curînd la piept căldura vie a trupușorului din brațele lui.

— Mă vietate, — bodogănea Semaga croindu-și drum prin zăpadă încotrova pe uliță. — Ai picat rău, mă neică! Fiindcă ce-am să fac eu cu tine? Asta-i! Iar maică-ta... Da' mai stai locului, nu te zvîrcoli atîta, să nu cazi.

Copilul totuși se vînzolea și se răsucea, iar Semaga îi simți, printr-o gaură a cămășii, obrăjorul cald frecîndu-se de pieptul său.

Atunci Semaga se opri ca trăsnit și șopti aproape cu glas tare:

— D'apoi el caută țîța! Țîța mamei... Ei, doamne, țîța mamei?!

Începu să tremure, nici el nu înțelegea de ce — parcă de vreo rușine, parcă de frică — mai curînd

din pricina unui sentiment ciudat, puternic, dureros și apăsător care-i sfîșia inima.

— Eu... Ia uite, să zici că aș fi mă-sa! Mă, neică! Ce cauți tu? Ce vrei tu de la mine?... Eu, neiculiță, ca să vorbim pe șleau, sînt un soldat, un hoț...

Vîntul vuia prelung de parcă se tînguia.

— Mai bîne-ai adormi. Hai, dormi. Nani, nani! Dormi! Geaba cați, neiculiță, n-ai să găsești nimic. Dormi... Vrei un cîntec de leagăn? Maică-ta s-ar fi priceput să-ți cînte. Hai, lasă, lasă... O, o, o! Nani, nani... Nu sînt muiere. Dormi!

Și Semaga începu să cînte deodată, cît putea de încet, de duios și de tărăgănat, aplecîndu-și capul spre copil:

Tu, Matanka, proastă, tîrîtură,
Nu ești cine știe ce figură.

Cînta aceste cuvinte pe melodia unui cîntec de leagăn.

Pîcla albă de pe stradă clocotea mereu, iar Semaga mergea pe trotuar cu copilul la sîn și în timp ce pruncul scîncea într-una, hoțul îi miorlăia cu dulceață la ureche:

Cînd oi veni în vizită la tine,
Am să te bat, am să te fac fărîme...

Iar pe obraji, era numai apă — pesemne zăpadă topită. Hoțul svîcnea tot mai des, simțea că-l gîdilă ceva în gîtlej, inima și-o simțea strînsă-n piept ca-n clești și-l copleșea pînă la lacrimi amărăciunea, mergînd pe strada pustie, prin viscol, la sîn cu un țînc care scîncea.

Și totuși mergea înainte...

În spatele lui răsunară deodată tropote învălmășite de copite și în pîcla tulbure se arătară umbrele unor călăreți care îl ajunseră curînd.

— Cine-i?

— Care ești acolo? — se auziră două glasuri în același timp...

Semaga tresări și stătu locului.

— Ce duci în sîn, ia spune? — întrebă unul dintre călăreți, oprindu-se lîngă trotuar.

— Ce duc? Un copil!

— Cine ești?

— Semaga... Ahtîrski.

— Ehei, prietene! Doar pe tine te căutam! Ia vino încoa', așează-te lîngă botul calului!

— Ba noi trebuie să mergem mai pe delături, pe lîngă case, unde nu bate vîntul așa tare. Nu ne vine îndemînă prin mijlocul drumului, că și așa...

Polițiștii îi înțeleseră spusele anevoie, totuși îi dădură voie să meargă mai ferit de vînt, pornind și ei alături, fără însă a-l slăbi din ochi.

Merse așa pînă la secție.

— Aha! Ne-ai căzut în palmă, șoimule. Foarte bine! — îl întîmpină comisarul în cancelarie.

Semaga scutură din cap și întrebă:

— Dar cu copilul cum rămîne? Ce fac cu el?

— Ce? Care copil?

— Un copil lepădat. L-am găsit eu. Uite...

Și Semaga scoase din sîn bocceluța pe care o găsise. Bocceluța se îndoi moale în mîinile lui.

— Păi, e mort! — exclamă comisarul.

— Mort? — îngînă Semaga și după ce se uită lung la copil, îl așeză pe masă.

— Ian te uită, — rosti; apoi adăugă oftînd: — Să-l fi luat de la bun început... poate că nu... Dar eu nu l-am luat pe loc... L-am luat și l-am pus înapoi.

— Ce tot bombăni acolo? — întrebă comisarul curios.

Semaga își roti în jur privirea posomorîtă.

Cu moartea copilului muriră și în sufletul lui multe din cîte simțise el în timp ce mergea pe stradă.

Acum îl înconjura poliția, îi stăteau în față închisoarea și judecata. Se-nciudă. Privi mustrător micul cadavru al copilului și spuse oftînd:

— Măi, măi! Va să zică degeaba am mai intrat la apă pentru tine! Credeam cu adevărat că... şi cînd colo tu... ai murit... Halal!

Şi Semaga începu să se scarpine îndesat la ceafă.

— Duceţi-l de aici! — porunci comisarul către poliţişti, arătînd din cap spre Semaga.

Şi Semaga fu dus la arest.

Asta-i tot.

Traducere de
Aurel Lambrino şi Ecat. Antonescu
Versurile: Suzana Delciu

BABA AKULINA

SCHIȚĂ

Într-o toamnă, pe-o vreme cu polei, baba Akulina, întorcîndu-se acasă de la cerșit, alunecă și căzu, lovindu-se rău. Pe cînd se zvîrcolea pe trotuar, dînd să se ridice, o zări un polițist care o cunoștea, se apropie și, socotind-o „băută" ca de obicei, se apucă s-o ocărască :

— Fir-ai să fii de baborniță ! Iar ai tras la măsea! Cînd ai de gînd să crăpi ? Numai necazuri am din pricina ta ! Lua-te-ar...

O privea chiorîș, glasul îi era aspru, tăios, însă toate acestea nici c-o înfricoșau pe baba Akulina. Știa ce suflet bun era soldatul, n-avea s-o obijduiască degeaba, n-avea s-o trimită la secție — doar nu-i pentru prima oară c-o ridică de pe stradă !

N-a trimis-o niciodată la „beci", ci totdeauna acasă, iar dacă o ocărăște, nu-i nimic — într-adevăr, cum să nu ocărăști un om care îți face numai necazuri.

Străduindu-se să-și răscumpere vina, își adună toate puterile, voi să se scoale în picioare, dar îndată apoi se porni pe gemete, se făcu ghem și se întinse la loc pe trotuar, tînguindu-se și oftînd.

— Hai, babă cloanţo! — zise poliţistul şi se aplecă s-o ridice.

— Nikiforîci, drăguţule, nu mă atinge! Mi se pare că mi-am rupt ceva.

— Hai, scoală! Ce, „ţi-ai rupt"... Uite la dînsa!...

— Nikiforîci, dragu' mamii, mă fulgeră-n picior... piciorul drept... nu mă atinge, mai stai! Mor.

— Da' ce ţi-a venit, babo? Ce, să nu te ating? Zaci aici în văzul oamenilor, ba încă şi urli — dă-te tîrîş mai de-o parte dacă ţi s-a făcut rău cu adevărat.

— Nikiforîci, mi-a venit ceasul! Ia o birjă, du-mă acasă!

— Numai bătaie de cap cu voi, satanelor şi prăpădiţilor! Birjar!

Peste cîteva minute mergeau amîndoi cu birja. Baba Akulina şedea jos pe podeaua trăsurii şi gemea, iar Nikiforîci, încruntat şi ursuz, îi ţinea capul pe genunchi şi se trudea s-o potolească.

— Mai taci, mogîldeaţa naibii! Ajunge... nu te văicări atîta!...

— Mă doare, dragu' mamii.

— Dar cine-i de vină?

— Of! Mi-au căzut şi banii din mînă. I-am pierdut pe toţi, toantă bătrînă ce sînt!

— Care bani?

— Care i-am adunat cu cerşitul... şapte copeici!

— Mare lucru! Ptiu! — pufni Nikiforîci pe sub mustaţa-i roşcovană.

— D-apoi bine, dragă, eu port de grijă la cîţiva oameni... Orice pitac prinde bine. Aoleo! Porunceşte-i birjarului să meargă mai încet.

— Măi, tu! — se supără deodată Nikiforîci fără vreo pricină vădită. — Neam prost, ţărane, ce, nu-ţi dai seama că duci un om bolnav? Ia-o mai domol, să nu scuture aşa tare.

Se uită crîncen în spinarea birjarului şi continuă să-i vorbească bătrînei pe un ton mai blînd ca pînă atunci:

— Porţi de grijă la cîţiva oameni... Tare proastă mai eşti, babo! Ce zor ai de oamenii ăştia? Auzi — oameni! Tot soiul de zdrenţăroşi, de pungaşi, de

tîrfe și ea de colo — oameni! Ești o proastă, babo. Asta ești. Și, pe lîngă asta, te ții de rele — fiindcă strici oamenii... Să nu fi fost tu, ei de bunăseamă lucrau, pe cînd așa tu îi îndopi... Lor le pare bine — babo Akulina, babo Akulina! — călăresc pe grumazul mătușii. Pezevenghii! Ce toc de bătaie li s-ar cădea! Las' că și ție ți s-ar cuveni o chelfăneală ca aceea, să nu mai strici oamenii. Mda! Bre... sfînto cu cîrji subsuoară! Ai adormit ori ce-i cu tine? Hai?

Dar baba Akulina, cu capul răsturnat pe genunchii polițistului, zăcea nemișcată și nu scotea un cuvînt. Fața i se învinețise, gura știrbă îi rămăsese întredeschisă, ochii i se afundaseră în găvane, iar de sub șalul flenduros, cenușiu, care-i lunecase de pe cap, îi ieșiseră la iveală cîteva șuvițe de păr pe jumătate cărunt, dar încă des și mătăsos.

„Te pomenești că într-adevăr și-a rupt ceva..." chibzui Nikiforîci după ce o privi lung. „Sau o fi murit?" adăugă el cu glas tare adresîndu-se birjarului.

Aruncînd o privire peste umăr spre cerșetoare, birjarul răspunse scurt:

— Dumnezeu știe. Parcă n-a murit încă.

— Așa e, mai e caldă. Totuși, ar trebui s-o ducem la spital.

— Aș! — spuse birjarul. — Pînă acasă e mai aproape. Uite, se și vede de aici!

Nikiforîci nu spuse nimic, birjarul își zori calul:

— Di-i, răpciugă...

Baba Akulina ajunse acasă.

*

Fără s-o mai socotim și pe babă, care zăcea cu fața în sus pe o laviță, erau vreo opt oameni în odăița aceea mică, întunecoasă și umedă de la subsol: pe masă ședea Avocatul — un bărbat de vreo cincizeci de ani, cărunt și zdrențăros, cu fața buhăită de beție; alături de el ședea Marka Parșiva, concubina lui, o femeie grasă cu niște ochi cenușii și tîmpi, o cretină pe care mai în glumă, mai în se-

rios, numai cine nu voia n-o bătea, lucru pentru care ea nu se supăra niciodată, dar care o mira totdeauna, căci Marka nu era în stare decît să boldească niște ochi cît talgerele cînd o burdujea de ghionți în coaste sau îi dădea una la ceafă vreun hîtru. Pe duşumele şedeau alți patru: Țidulă, un flăcău de şaptesprezece ani, judecat de trei ori pentru furturi; dascălul lui, unul Măiculiță, un vagabond slab şi deşirat, cu niște ochi rotunzi şi verzi ca de bufniță — cu un halat numai găuri; Piotr Isaici Buh, cel ce doar de-o săptămînă îşi ispăşise pedeapsa de trei luni închisoare pentru că delapidase banii patronului său, un tînăr chipeş cu barbă şi mustăți, cu faţa palidă şi nervoasă — şi Nastenka.

Jucau cărți „pe degeaba". Nastenka ținea banca şi întorcîndu-şi ba spre unul dintre parteneri, ba spre altul faţa destul de drăgălaşă, dar umflată, plină de vînătăi şi zdrelituri de pe urma bătăilor, vestea cu glas răguşit:

— Dau cărțile! Cît? O mie de ruble? Merge! O sută? Cărțile pe faţă... Vă las lefteri pe toți, dragă!

În timp ce vagabonzii aceştia se îngrămădeau pe lîngă pereți, în întuneric — la picioarele babei Akulina, tot pe laviță, şedea nepăsător Părintele Diacon, un călugăr uriaş, cu ochi mari negri, cu capul mare şi cu părul vîlvoi, de-i stătea ca o coamă neagră, plină de fire de paie, aţe, puf şi cîte alte gunoaie.

— Dac-ar fi niște cartofi, i-am pisa, am pune şi niscai pîine şi i-am obloji piciorul! — se auzi un glas de undeva, de lîngă zid.

— Face bine şi lutul amestecat cu oţet! Îl bagi la ciorap, pui ciorapul pe locul unde te-ai lovit, — declară de jos, de pe duşumele, Măiculiță şi-şi suflă nasul cu zgomot.

— Votca — asta-i cea mai bună doctorie la orice boală a trupului omenesc! — glăsui părintele Diacon.

— Dragii mei!... — gemu baba Akulina atît de blînd şi de jalnic încît în subsol se făcu dintr-odată liniște. — Dragii mei... nepoţei... Bieții mei oropsiți... Ajutați-mă cumva, pentru numele lui Christos! Tă-

iaţi-mă... omorîţi-mă... nu mai am putere să-ndur! Ard de vie... of, of!...

Jucătorii se neliniştiră, prinseră toţi a se foi, iar Nastenka dădu carte de două ori la rînd în partea stîngă...

Posomorît, lăţos, Părintele Diacon porni să se scarpine-n cap. Avocatul începu să tuşească şi, cine ştie de ce, îi repezi vecinei sale un ghiont între coaste, lucru pe care ea, din obişnuinţă, nu-l luă în seamă.

Peste scurt timp însă, îşi veniră cu toţii iarăşi în fire.

— Ia vezi ce faci!... — îi spuse Ţidulă supărat Nastenkăi. — Dă-le de la-nceput...

Nastenka ofită, adună cărţile şi se apucă să le amestece. Avocatul ridică ochii şi începu să fluiere o melodie tristă.

— Nu-i nimic, băbuţo, ţine-te, — vorbi Părintele Diacon şi-şi drese o dată zdravăn glasul, de parcă se pregătea să cînte.

— Nu mai am putere deloc... Dragii mei copilaşi... — se văita bătrîna.

— Las' că-ţi trece, n-avea grijă... Tu eşti tare, băbuţo... — o îmbărbătă Măiculiţă.

— Mă fulgeră-n tot trupul.

— N-ai ce-i face, vaită-te mai tare, asta uneori îţi ajută cînd te vaiţi, mai înşeli durerea, — o sfătui Diaconul.

— O doamne! Isuse Christoase! Aoleo! Ce-o să fie cu mine... De-aş muri o dată...

— Cărţile pe faţă! — strigă Nastenka bucuroasă. — Ce cîştig aveam, să fi jucat pe bani!

*

Fără veste, baba Akulina încetă să mai geamă şi tăcu vreo jumătate de oră, stînd neclintită pe ţol.

— Doarme baba! — zise Diaconul; veni lîngă cei ce jucau cărţi, se aşeză pe vine alături şi începu să îngîne un cîntec.

Avocatul încruntă din sprîncene, se dădu jos de pe masă și-i luă locul Diaconului, pe laviță. După ce cătă cu băgare de seamă la chipul bătrînei, întări cu glas răgușit :

— Așa e, doarme !...

Dar se înșelase.

Baba deschise gura ei știrbă, morfoli din buze a mare părere de rău și se porni pe jelit :

— Nikiforîci, dragu' mamii ! Strînge pomană pentru numele lui Christos, că doar oamenii așteaptă... vezi unde-s cele șapte copeici, cată ici, uite ici, lîngă gard... doi bănuți de cîte două copeici... unul vechi și altul mai nou... Boierule — tătucule ! Fă-ți pomană c-o bătrînă oropsită ! Am familie. Copii ! Luați coșul... mîncați. V-am adus astăzi pîine multă... Dar pentru băutură nu am ! Uf ! Bani de pomană nu vor să dea... poate doar la vecernie.

Larioane, Larioane,
Hai cu mine la plimbare,
Că-s fată plină de draci
Și te-aștept să vii încoaci...

Bătrîna își curmă brusc vorba și începu să se zghihuie, sucindu-se cînd pe o parte, cînd pe cealaltă, zvîcnind din piciorul sănătos și rostind în ritmul mișcărilor :

— Uf ! Uf ! Uf !

— Are aiureli... — spuse Avocatul, scărpinîndu-se la rădăcina nasului.

Jucătorii se sculară cu toții de pe dușumele și se îngrămădiră lîngă bolnavă, cercetînd-o cu zîmbete curioase.

— Ian te uită, joacă ! — se dumeri Țidulă și izbucni în hohote de rîs.

— Las' că și ție ți-ar veni gust să țopăi, de-ai fi în locul ei, — spuse posomorît Avocatul, cu glas tărăgănat. — Ar trebui să facem ceva, măi frate, pesemne că s-a îmbolnăvit de-a binelea.

— Ar trebui să-i dăm votcă. Știi, o dușcă zdravănă, — se rosti oftînd Diaconul, și-și linse buzele.

— S-ar cădea s-o ducem la spital, — zise Măiculiță nepăsător și se îndepărtă de laviță.

— Vezi să n-o primească, paște, murgule, iarbă verde... —rîse cineva cu neîncredere.

— Asta-i drept, n-are acte... Și-apoi cine s-o ducă? Trebuie o birjă... și celelalte... dar banii? — întări Avocatul.

— Ce-ar fi să facem ca data trecută cu Fediașka — s-o ducem aproape de spital și s-o lăsăm acolo... atunci hotărît că au s-o primească, — propuse Nastenka.

— Du-o... Tu o poți face pe iapa, numai păcat că n-avem trăsură, — îi răspunse Țidulă cu răutate.

— Copii, mîncați! Uite colo o plăcintă cu varză, e neatinsă, păcătoasa de mine... am șparlit-o de pe tarabă, el s-a uitat în altă parte și eu... Nikiforîci! Nu mă bate, ia și eu acolo, o bețivă bătrînă...

— Ehei, bătrîno! — oftă Avocatul.

— Dar cu mîncarea cum stăm? Este ceva? — întrebă un glas din fundul odăiții.

— Ba chiar... Bine-ar fi să putem îmbuca ce-o fi! — îi ținu parte Măiculiță.

— Unde-i desaga bătrînei? — îi ceru socoteală Țidulă, Nastenkăi.

Se apucară să caute desaga și n-o găsiră.

Asta le displăcu tuturor.

— Ei, fir-ar al dracului! — înjură careva.

Se uitară unii la ceilalți și tăcură, gîndindu-se pesemne fiecare la același lucru.

— Cu ce-o să ne mai ținem zilele de-acum înainte, măi frate, dacă bătrîna se duce?... — întrebă cu un glas mîhnit Diaconul. Se sparse tăcerea:

— M-d-a?

— Păi, nu?

— Că dacă-i să vorbim la drept, numai din cerșitul bătrînei ne-am scos mîncarea!

— Ei, de acum încolo n-avem încotro, o să ne îngrijim singuri: am dat-o gata pe babă, — rosti cu asprime Avocatul.

Și toți își vîrîră capetele între umeri, se întunecară la față.

— Mîncați, copii, cît mai sînt în viață... eu vă... — aiura baba Akulina.

Iar podoabele ei de nepoți simțeau că nu le vine deloc la îndemînă tîlcul adînc al întîmplării ce li se arăta ochilor.

*

În mahalaua Mlăștinoasa din vale, baba Akulina era o filantroapă. Cerșea, iar cînd avea prilejul, mai și fura puțin, asta ca meserie auxiliară. În preajma ei totdeauna își găseau adăpost cîte cinci sau zece „nepoței" și ea totdeauna izbutea să-i hrănească, ba să le dea și de băut. „Nepoții" erau totdeauna niște vagabonzi și bețivi înrăiți, hoți și prostituate, care vremelnic, din diferite motive, n-aveau putința să-și practice meseria.

Baba Akulina nu se pricepea să deosebească oamenii după cum erau vrednici sau nu de atenția ei și se purta la fel de prietenos și drăgăstos cu oricine nimerea, împins de soartă, în magherniță ei.

Toată strada o cunoștea, iar faima i se dusese mult peste hotarele străzii. Și totuși, chiar și pentru cei desculți și oropsiți, „să nimerești în rîndul nepoților" însemna să ajungi în situația cea mai de plîns; de aceea, baba Akulina, înfățișînd ultimul grad de decădere în viață, oricît se bucura de o mare popularitate pentru activitatea ei filantropică, nu se bucura deloc de dragostea celor ocrotiți de ea.

Mai era și un alt mare neajuns pentru cei ce stăteau la ea: cunoscînd-o prea bine, poliția cînd căuta vreun individ suspect, își începea totdeauna scotocirile din chichineața babei Akulina. Vagabonzii care izbuteau să scape la vreun liman, fugeau de băbuță; veneau oamenii la ea numai dacă-i strîngeau din toate părțile cumpene din cele mai grele și dacă nu aveau altă nădejde să nu moară de foame.

Pe lîngă toate acestea, baba Akulina și ca înfățișare îți făcea peste măsură de scîrbă: era măruntă de stat, aproape totdeauna pe jumătate beată, purta niște zdrențe groaznic de murdare, iar fața-i era zbîrcită și slutită de tot soiul de cicatrici, amintiri lăsate de ră-

nile cu care o dăruiseră „nepoții" ; în mijlocul feții i se înălța un nas stacojiu, umflat, și-i lăcrimau într-una ochii, așa încît, pe drept cuvînt, își merita porecla de „vrăjitoarea din Kiev", cum o numea demult mahalaua. Cînd, gîrbovită de ani, bocănind în trotuar cu bastonul și zîmbind necontenit cu toată gura ei neagră și știrbă, mergea pe stradă vorbindu-și sie însăși cu un glas de roată neunsă, ai fi zis că-i un bulgăre mare, urîcios, de noroi, care a prins viață și pute. Nu, deloc nu putea ea nădăjdui să trezească dragostea cuiva. Și pe deasupra, spre nenorocirea ei, de care poate nici nu-și dădea seama, bătrîna nu era în stare să trăiască fără să aibă oameni în jurul său și dacă uneori soarta nu mîna la ea „nepoți", mătușa Akulina se străduia să îndrepte această lipsă de prevedere a soartei tîrînd la ea pe oricine găsea.

„Drojdia societății"—această lume nespus de tristă are și ea dezmoșteniții săi, iar baba Akulina ținea tocmai de cea mai din urmă categorie a lor.

*

— Asta-i curat colac peste pupăză ! — exclamă Țidulă rupînd tăcerea încordată în care se scufundaseră toți.

— Da, am dat-o dracului de treabă ! — spuse Diaconul.

Iar Avocatul întări, posac :

— S-a dus și ultimul adăpost !

— Ba adăpostul nu l-am pierdut, — spuse Măiculiță cu glas tărăgănat și tihnit. — Dar ce-o să mîncăm azi — asta-i întrebarea.

— Mda, pe ziua de azi n-avem ce pune-n gură, — rosti Diaconul cu adîncă mîhnire.

— Rabzi cît rabzi, mă frățioare, și-apoi haida la culcare ! — glumi Țidulă.

— Copii... un strop de apă ! — șopti bolnava, deschizînd ochii...

Nastenka îi dădu apă. Bătrîna bău, își făcu semnul crucii cu mîna tremurînd și-și roti privirile asupra tuturor. Pe urmă oftă din greu și își mișcă în-

tr-un fel neînțeles capul pe grămada de zdrențe care-i slujea drept căpătîi.

— O doamne, cîți sînteți! — vorbi cu glasul ei spart, ce-i tremura din pricina slăbiciunii și de aceea părea și mai neplăcut. — Pe ăla de colo nu-l știu... Cine ești tu?

— Eu sînt Buh...

— Ei, dacă ești Buh, Buh să fii, dumnezeu cu tine... Tot om. Toți deopotrivă sîntem oameni. Eu, fraților, mă duc... mă duc, se duce baba, dumnezeu cu voi! Am trăit, am păcătuit, am băut, am furat... și iacă, acum am să mor și n-am să mai fac nimic din toate astea...

— Bine zici, mortului doar nici măcar nu-i vine vreodată să bea, — întări poznaș Diaconul.

În clipa în care mătușa își mai veni în fire, îi venise la loc și lui nădejdea că astăzi totuși ar fi rost de-o mîncare.

— Da, nimic nu mai doresc! Iar voi să mă iertați... și pe voi dumnezeu să vă ierte. Drag de mine, bătrîna, nu v-a fost, dar asta e treaba voastră. Mie mi-ați fost dragi, zău că da!... Rămîneți cu bine, să vă aibă-n pază maica precistă din cer!

Bătrîna își făcu din nou semnul crucii.

— Lasă, mătușă! — zise posomorît Avocatul. — Ai să te scoli... ai să zaci și tu, cît ai să zaci, și pe urmă ai să te scoli.

— Nu, n-am să mă mai scol din pat. Tot trupul mi-e zdrobit, se vede treaba că mi-am rupt ficații. Uite cum ard... Rămîneți cu bine!

— Băbuțo, — sări Măiculiță, — lasă-te de astea — mai bine spune, ai adunat ceva azi?

— Eu? Nu mai știu, nu mai țin minte. Parcă am adunat... Cum să nu fi adunat? Doar am adunat totdeauna...

— Și unde-ai pitit banii? — se interesă Diaconul.

— Nu știu... Cine m-a ridicat? Nikiforîci? Pesemne că-s la el...

— Dă fuga, Nastenka, și-ntreabă.

— Nu pot merge cu mutra așa, învinețită!

— Cînd te-oi zvîrli odată, ai să zbori, nu c-ai să mergi!

— Du-te dracului!

— Nu vă certați, copii... Nu trebuie... Altfel de vorbe se cade să aud... Doar sînt pe moarte... credeți-mă — pe moarte... Iată ce este, copii: am la căpătîi o cutiuță, iar în cutiuță o hîrtie de trei ruble. Am pregătit-o pentru sicriu... de aceea am pus-o de o parte... scoateți-i... cînd oi muri și...

Se sufocă — pe frunte i se iviră broboane de sudoare.

Cei de față tăceau, cercetîndu-o stăruitor, cu încordare, și tăcerea aceasta ținu vreo două minute.

— Mătușico Akulina... — începu cu voce înăbușită Diaconul.

— Hai?

— Uite ce e, nu te supăra pe mine, dar uite ce zic eu... unui mort îi e totuna... nu mai dorește nimic, pe cînd noi sîntem vii. Ce-o să-ți pese ție? Ori cu sicriu, ori fără... tot aceea; sicriu dă totdeauna poliția. Lasă-ne nouă hîrtia aia de trei ruble, să mîncăm.

— Lasă... Ce ți-a venit? — șopti Avocatul.

Diaconul se uită în jur la ceilalți.

Toți așteptau să vadă ce-o să iasă din asta — așteptau și le era foame, știa el.

— Va să zică, noi să murim? — răspunse tot în șoaptă Diaconul și aplecîndu-se spre bătrînă o întrebă: — Ce zici, să luăm?

Baba Akulina deschise gura, își crîmpoți buzele și rosti de-abia auzit:

— Luați, luați, babă proastă ce sînt... Na, poftim, drept înaintea morții am uitat de voi... Uite ici... De bunăseamă... sicriul mi-l dă poliția, proastă ce sînt!

Și tăcu.

— Țidulă, fugi fuguța! — murmură biruitor Diaconul, după ce trase de sub căpătîi o cutiuță albă, de medicamente, în care se afla hîrtie de trei ruble.

Țidulă se schimonosi de bucurie și o șterse.

— S-o lăsăm în pace, fraților, are nevoie de liniște. — le propuse vagabonzilor Diaconul, care se dovedise cel mai isteț dintre toți.

Se dădură de o parte. Baba Akulina rămase singură pe mormanul de zdrențe. Fața cenușie i se deslușea

mai limpede pe fondul lor. Zăcea nemișcată și doar din cînd în cînd gemea încet.

Nimeni n-a băgat de seamă cînd anume și-a dat ea duhul.

*

Au îngropat-o a doua zi. Sicriul fusese pus într-o căruță, iar căruțașul mergea pe delături, cu capul gol și vorbea harțăgos cu Nikiforîci care, cu un registru în mînă, pășea de cealaltă parte a dricului babei Akulina.

— Drept îți spun, asta-i ordine? Îl iei pe om așa, tam-nesam și hai la treabă! Du-o! Poftim, o duc! Dar cine o să-mi plătească rubla lipsă? Ha?! Să fi lucrat la piața de cereale, luam o rublă și jumătate, pe cînd aicea or să-mi vîre în mînă o jumătate de rublă și dacă mă duc dincolo la piață, mai tîrziu nu mai apuc nimic. Cîtă vreme să-mi pierd eu cu voi? Iar calul nu-l pot hrăni cu o jumătate de rublă — asta-i, dom'le!

Numai că Nikiforîci nu lua în seamă bombăneala căruțașului. Alături de bătrînul soldat, care văzuse multe și de toate în viața lui, pășea Avocatul, adus de umeri, fără căciulă, legat peste urechi cu o cîrpă murdară și cu mîinile băgate adînc în mînecile unei cataveici flenduroase. Nikiforîci îi spunea apăsat:

— Vouă, spînzuraților, baba v-a fost ca o mamă. Ce-i drept, trăgea ea la măsea, dar asta nu-i nimic. Și dacă fura, apoi pentru voi o făcea, îți dai seama? Și iată că o petrecem la groapă amîndoi, eu și cu tine. Chiar dacă n-aș fi fost trimis, tot ceream voie și veneam s-o petrec pe bătrîna. Pricepi? Ehe, vere, eu cunosc la oameni. Mda... Așa că tu ai să mori, și încă ai să mori re-pe-de, mă vere. Pe mine nu mă poți înșela, văd ce ți-e scris în frunte. Ai să mori curînd. Dar pe tine n-am să te petrec la groapă decît de mi-or da ordin. Altfel, nici gînd. Că ce ești tu? O lepră.

Avocatul își înălță spre Nikiforîci ochii fără culoare și zîmbi pieziș.

— Nici n-am nevoie. Nu veni...

— Să știi că n-am să vin. Du-te singur la țintirim.
— Ș-apoi ? Am să mă duc.
— Păi să te duci — pentru că ce ești tu ? Bătrîna ca o mamă v-a fost... Avea inimă. Pricepi ?

Gerul se muiase. Ningea.

Fulgi mari, grei și umezi, cădeau peste sicriul babei Akulina și tot sicriul ei simplu, de brad nevopsit, era ud de zăpada ce se topea pe el.

Și așa a fost pusă-n mormînt baba Akulina, o hoțoaică, cerșetoare și filantroapă de pe mahalaua Mlăștinoasa din vale.

Traducere de
Aurel Lambrino și Ecat. Antonescu
Versurile : Suzana Delciu

BIRJARUL

POVESTE DE CRĂCIUN

Forfota dinainte de sărbători, zilele curăţeniei generale, ale spălatului şi ale cheltuielilor — sumedenie de cheltuieli mărunte pentru ziua de ajun, care aproape că sleieşte buzunarul lefegiului — aceste două-trei zile slăbiseră mult nervii, şi aşa nu prea tari, ai lui Pavel Nikolaevici. Trezindu-se în dimineaţa ajunului de crăciun, se simţi chiar bolnav şi înciudat la culme de toate aceste convenienţe ale vieţii, care transformă o sărbătoare — o zi de odihnă — într-o agitaţie fără rost; îi era ciudă pe nevastă-sa, care lua agitaţia asta drept un lucru extrem de important, îi era ciudă pe copiii care, nefiind supravegheaţi, făceau o larmă drăcească, îi era ciudă şi pe slujnica obosită, îngrijorată, care nu făcea nimic aşa cum s-ar fi cuvenit.

Ar fi vrut să nu se amestece în această „zarvă idioată", dar caracterizînd astfel respectiva perioadă de agitaţie, se certă cu nevasta şi, ca să-şi afle linişte amîndoi, fu nevoit să ia parte activă la evenimente: fu trimis la un magazin, apoi în piaţă, să cumpere un pom pentru copii, apoi la florărie să aleagă flori pentru masă şi, în sfîrşit, pe la orele cinci după amiază, după o masă frugală, peste mă-

sură de ostenit, apăsat de-un simțămînt greu, găsi putința să se odihnească. Închise ușa bine în urma lui, se aciui în dormitor, se întinse pe patul soției și, fără nici un gînd, încrucișîndu-și brațele sub cap, începu să privească fix, în tavan.

În dormitorul curat și primitor ardea candela sub icoană și în penumbra plăcută care se întindea peste tot, pe podea și pe pereți cădeau și se legănau umbre ușoare.

Din stradă răzbea înlăuntru zgomotul stîrnit de tălpicile săniilor pe zăpadă, răzbeau strigăte, bocănituri și toate acestea răsunau dulce ca un cîntec de leagăn.

— Ah, Kolea! Astîmpără-te, pentru dumnezeu!

„Asta-i nevastă-mea, țipă la băiat, probabil că n-a făcut nimic copilul, dar ea e obosită și el trage ponoasele. Cică-l educă! E stupid să vorbim despre educația copiilor, cînd noi înșine sîntem prost crescuți", se gîndi Pavel Nikolaevici.

„Adineaori am țipat și eu la ea... E o porcărie! Dar ea și-o fi dînd seama că suferă de iritare bolnăvicioasă și atîta tot. Îmi suportă nervozitatea. E și foarte firesc să fii nervos într-o situație așa de proastă. Să trăiești, să muncești necontenit pentru ca să faci rost de o sută de ruble pe lună, chit că-ți rămîn întregi peste o sută de nevoi, ba să mai fii și sănătos cu o asfel de viață e peste puterile unui om din zilele noastre. Bună-i răbdarea cînd ai nădejde s-apuci un viitor mai vesel. Dar ce stupide, meschine și josnice sînt toate! Numai că viața constă tocmai în aceste lucruri meschine. Muncești ca să mănînci și mănînci ca să poți munci și mîine. Familia... Cineva a propus să se interzică prin lege însurătoarea pentru oamenii săraci. Fără îndoială că era un om de inimă. Cu salariul meu ce-i pot da familiei? Nevestei n-am cum să-i ofer o viață acceptabilă, măcar în ce privește confortul, copiilor nu le pot da o educație bună. Totul e stupid, iremediabil stupid, pentru că totalul necesităților omului întrece totalul eforturilor lui. N-ai să îndrepți asta nici prin repartizarea bunurilor, decît dacă înlături

din viață pe cei neurastenici de-alde mine. Dar oare pentru ce filozofez? Și ăsta-i un obicei cît se poate de civilizat și de drăguț, ceva asemănător cu beția, întrucît privește efectul lui asupra organismului!..."

Se întoarse pe o parte, își îndreptă perna sub cap, apoi încrucișă brațele pe piept, își puse palmele pe umeri și închise ochii.

Și-aduse aminte de convorbirea cu birjarul care adineaori îl adusese cu trăsura din piață. Era un mujic pirpiriu și zdrențăros, un om amărît, vlăguit.

— Credeți oare că arătam tot așa de prăpădit și acum un an sau doi? Hehe! Nici pe departe! Pe vremea aceea aveam slujbă ca portar la o negustoreasă, la Zametova. Ați auzit de ea? E, chiar la ea, va să zică. Trăiam ca-n sînul lui Avraam. Aveam și un ajutor, muncă puțină; ei, și din pricina trîndăviei am căzut pe gînduri... Și la ce mă gîndeam? Așa, cum se-ntîmplă... la toate... Parcă dacă iei viața cum trebuie, nu tot cazi pe gînduri? În primul rînd dai peste diavol. N-ai chip să te clintești și gata, te-a și zăpăcit cu duhoarea lui. Ei, și atunci, mai întîi îți pierzi cumpătul, care va să zică pui piciorul alături, pe urmă începi să umbli hai-hui. Parcă ai căuta ceva; dar ce să cauți? Întîi și-ntîi trebuie să te găsești pe tine însuți, bag seamă să-ți afli rostul în viață. Dacă ți l-ai găsit — să fii sănătos, du-ți zilele. Iacă, asta-i...

— ...Ce-i drept, negustoreasa era zgîrcită foc. Dar și parale ce-avea — cu dimirlia! De speriat! Strînsese, zgripțuroaica. O cheamă Kapitolina Petrovna. Dar pentru ce o fi strîns ea bani? Descoase-o, că tot nu-ți spune. Habar n-are, zău n-are habar. Și doar o să moară cum li-e scris tuturor; una și cu una face două. Apoi, ca să mori ce-ți trebuie bani? Omul, ca să moară, n-are nevoie de mai nimic! Așa-i, boierule?

— ...Cum? Da... N-are neamuri. E singură cuc. Stă în casă ca o bufniță într-o scorbură. Trei slugi are, atît. Vizitiul, eu, portarul, mai este acolo și una Marișca, rea dată dracului — bucătăreasă... Atîta tot! Pică-n vizită tot soiul de călugărițe, de ha-

gioaice, lume de asta. Cum de n-o strînge careva de gît — dumnezeu ştie. I s-ar cuveni s-o strîngă unul de gît, că degeaba face umbră pămîntului. Numai că asta-i voia lui, ştie el ce face. Noi nu sîntem judecători. Dar că n-a păţit ea nimic pînă acum, chiar e de mirare. Gîndiţi-vă şi dumneavoastră: singură-singurică. Doar să-i tragi un ciomag la mir — amin, pui mîna pe bani. Mare lucru de nu-i trece o dată asta prin minte cuiva. O să s-aleagă om norocos de-o face-o cu cap! Ei haide, di, mîrţoagă!

Trăncănea birjarul, îşi îndemna calul, se foia pe capră şi într-una-şi întorcea spre Pavel Nikolaevici faţa mică şi buhăită din pricina beţiei. Avea nişte ochi cenuşii vioi, cu pleoapele roşii, umflate, un nas cît o ceapă şi de ger îi ieşiseră pe amîndoi obrajii pete vineţii.

— Ce mai beam eu la votcă! — exclama plin de admiraţie şi zîmbea cu toată mutra, mîndru de ţăria lui.

Lui Pavel Nikolaevici îi părea acum că acest filozof pirpiriu, acest mujic pricăjit ar fi undeva aici, pe-aproape şi apropierea aceasta îl neliniştea. Birjarul parcă-i stătea în drum ca o piedică. Însă neliniştea aceea vagă, nedefinită îl făcu numai să-şi vîre mai adînc capul în pernă şi să se ghemuiască mai tare.

— Muiere bătrînă, mult îi trebuie? O izbeşti odată zdravăn ş-ai isprăvit! — spunea birjarul.

— N-ai decît s-o izbeşti! Hai, cară-te de aici! — spune Pavel Nikolaevici, enervîndu-se.

— Eu nu pot. Dar tu — da. Tu eşti boier, ai cap, va să zică ţi-e mai la îndemînă.

— Ieşi afară! De ce ai venit aici şi-mi îndrugi verzi şi uscate? Doar ţi-am plătit! — strigă Pavel Nikolaevici.

— Asta-i drept, — zise liniştit birjarul. — Mă duc, nu te supăra. Am venit mai mult pentru tine. Treaba-i uşoară şi mergi la sigur. Fă-ţi socoteala. Ce folos aduce baba asta, ia zi? Nu-i bună la nimic. Pe cînd tu eşti om, ai o viaţă. N-ai ce-ţi trebuie. Îi dai una ş-ai mîntuit-o!

— Bine, du-te. Am să mai dorm niţel, — spuse Pavel Nikolaevici, simplu şi liniştit.

— Bun, bun, dormi. odihneşte-te. Bine faci. Rămîi sănătos.

Şi birjarul pieri.

— Nu-i prost, — spuse Pavel Nikolaevici, aşezîndu-se în capul oaselor. — Da, are dreptate. Nu sînt un Raskolnikov, un idealist. E o afacere sigură. Miza-i riscantă, dar şi cîştigul — mare. Oh, măcar zece mii... M-aş pricepe să trăiesc! Independenţa, iată ce înseamnă banii. Libertatea! Păi nu doresc eu să fiu liber? Dar plăcerile? Plăcerile sînt iluzia a ceea ce se cheamă fericire, acel lucru nimănui cunoscut. Şi toate acestea să le capăt dintr-odată... Miza mea este o viaţă urîtă, cenuşie, plicticoasă, iar cîştigul — o viaţă independentă, îmbelşugată, plină de tot ce-o să vreau. Mustrările de cuget? Fleacuri, fantezie. Conştiinţa este un lucru greu perceptibil, ba poate nici nu există. Dar la ce să mai stau atît pe gînduri, o dată ce am hotărît cum să fac?

Cînd hotărîse asta, nu-şi dădu seama: hotărîrea venise de la sine, o dată cu gîndurile, însă Pavel Nikolaevici era pătruns de ea pînă-n adîncuri şi o ştia de nestrămutat.

— Cum s-o duc la capăt! — se întrebă.

Şi îndată alungă acest gînd.

— Nu. Nu-i nevoie să chibzuiesc, nu trebuie nimic. Vie de la sine — ori izbutesc dintr-odată, ori nu izbutesc. Spontan, fără să premeditez, e mai bine. Şi mă apuc chiar acum.

Se simţi cuprins de-o energie nemaipomenită, o energie calmă, sigură de izbîndă, gata să înfrunte orice piedici. Şi astfel pregătit de acţiune, se sculă din pat, se întinse, îşi încordă muşchii şi se uită cu grijă în jur.

— Dar cu ce s-o omor? Cu toporişca de spart zahărul? E prea uşoară. Cu fierul de călcat? Da. Cu fierul de călcat, învelit într-un ştergar. Chiar aşa. E foarte comod. Am citit undeva. E un procedeu cît se poate de bun. Trebuie să ies în aşa fel încît să nu fiu observat. Fierul de călcat am să-l

iau de pe fereastra din antreu. Mai am nevoie de o geantă sau un săculeț pentru bani. Are nevastămea așa ceva. De-ar ști ce-am hotărît, s-ar apuca desigur să-mi demonstreze că să nu fac una ca asta. Hm! Da, așa e. Dar pe mine n-au să mă rețină normele generale de conduită, o dată ce m-apuc cu atîta energie și cu atîta seninătate de o treabă care, din punctul de vedere al acestor norme, e o crimă. Omul este măsura tuturor lucrurilor: e prima dată cînd îmi dau seama de aceasta și-mi dau seama foarte limpede. Dintre toți filozofii, singuri sofiștii își ziceau înțelepți și numai ei aveau dreptul să-și spună așa. Da, omul este măsura tuturor lucrurilor. Legile sînt în mine și nu înafara mea. Dacă nu șovăi, înseamnă că am dreptate. Mă duc. Pe lîngă toate celelalte acest lucru îmi mai și stîrnește curiozitatea. Dar oare ce m-a schimbat atît de mult? Cu adevărat, nimeni din noi nu știe ce i se poate întîmpla în clipa următoare a vieții!...

În fața ușii negustoresei Zametova, Pavel Nikolaevici stătu și privi lung fațada. Casa cu un singur cat, veche și cu tencuiala căzută, se uita nepăsătoare, prin cele patru ferestre ale ei în stradă, la omul din fața-i. Iar omul stătea și se gîndea:

„Cum o să se întîmple toate astea — sînt grozav de curios. S-ar putea să fiu prins și atunci totul va fi tare stupid și jalnic. De fapt sînt în pragul unei vieți noi. Cine o să-mi deschidă ușa? Și ce-am să fac atunci? Aha! Desigur, o să fie o probă, o primă lecție".

Și trase cu putere de mînerul soneriei, iar după aceea inima parcă încetă să-i bată, așteptînd clipa ce avea să vină. Trecură însă multe clipe pînă ce dincolo de ușă se auziră niște pași și un glas limpede întrebă:

— Cine-i?

„E bucătăreasa Marișka", își zise Pavel Nikolaevici și pipăi cu mîna arma pitită sub pulpana paltonului.

— Sosipatra Andreevna e acasă?

— Acasă. Dar dumneata cine ești?

— Spuneţi-i... din partea lui Biriukov, — îşi aminti Pavel Nikolaevici numele proprietarului celui mai bun magazin de delicatese din oraş.

Scrîşni cheia în broască, uşa se deschise şi lui Pavel Nikolaevici i se înfăţişă o fetişcană cu ochi negri şi vioi. Lucrul acesta îi tăie întrucîtva avîntul.

— Dar ce, Marişka nu-i acasă? — întrebă el fără să păşească pragul.

— S-a dus la baie. Intră, — spuse fata deschizînd şi mai larg uşa şi cercetînd încrezătoare chipul musafirului.

— Aha! — făcu pe gînduri Pavel Nikolaevici, şi-şi ciupi barba, — ştiţi, îmi pare rău. Sînteţi atît de tînără şi... mai bine mă întorc mai tîrziu!

— Ei, doamne, dar oare nu-i totuna? — exclamă fata făcînd ochii mari.

— Spuneţi că-i totuna? Hm! S-ar putea să aveţi dreptate. Bine. Îi dau înainte. Închideţi uşa.

— O încui îndată, doar n-am să o las aşa, — zîmbi ea şi din nou scrîşni cheia şi zăngăni un cîrlig de fier.

Fata se plecă la picioarele lui Pavel Nikolaevici vrînd să ajute să-şi scoată galoşii şi în aceeaşi clipă el ridică fierul şi-l trînti cu putere pe ceafa ei. Lovitura fu precisă, sună atît de înăbuşit... Fata oftă din adînc, căzu cu faţa în jos şi se întinse pe podea. Pavel Nikolaevici auzi un troznet şi apoi zgomotul de metal rostogolit pe scînduri.

„Pesemne i s-a rupt un nasture de la corsaj, se gîndi privind cum îi zăcea la picioare trupul acela zvelt învăluit de faldurile stambei trandafirii. Am ucis un om. Nu-i nici greu, nici înspăimîntător. Şi totuşi se spune şi se scrie că atunci cînd ucizi... Ha, ha, ha!... cîte lucruri de prisos sînt pe lume! Cîtă minciună! Pentru ce s-o fi minţind atît cînd vine vorba despre noblеţea omului? Pentru ca să-l facă nobil cu ajutorul minciunii.“

— Anuşka, cine a venit? — se auzi de sus glasul unei femei, uscat şi hotărît.

— Eu sînt! — răspunse repede Pavel Nikolaevici şi porni pe scară, urcînd cîte două trepte deodată.

— Ce dorești, dragă ?

În capul scării stătea o bătrînă înaltă și slabă, purtînd o rochie de culoare închisă ; avea o față prelungă și un gît tot atît de lung. Se aplecase puțin înainte, cătînd cu luare-aminte la omul care venea spre ea.

„Vai, am lăsat fierul jos !“ și pentru o clipă Pavel Nikolaevici încremeni pe loc. Ochii Zametovei nu scăpară acest amănunt.

— Ce dorești ? — întrebă ea mai tare decît prima dată și se trase doi pași înapoi. În spatele ei era o oglindă și Pavel Nikolaevici văzu astfel ceafa Zametovei.

— Vin de la Biriukov ! — spuse el zîmbind ironic cine știe de ce, în timp ce se îndrepta fără șovăială drept spre bătrînă.

— Stai, stai ! — rosti ea întinzînd înainte amîndouă mîinile.

Pavel Nikolaevici i le azvîrli înlături în așa chip încît îi ajunseră de-o parte și de cealaltă a corpului și cu o mișcare pripită apucă pe bătrînă de gît.

— De la Biriukov ! — repetă, înfigîndu-și adînc degetele în gîtul ei și pipăind vertebrele sub piele. Bătrîna horcăia, i se agăța de haină, cînd la piept, cînd pe delături. Fața i se învineți și se umflă, limba îi ieși din gură și începu să se bălăbănească de colo, colo, caraghios. Pavel Nikolaevici îi strînse umerii cu coatele așa încît ea nu mai izbuti să-și ridice degetele ei osoase pînă la obrazul lui, oricît încerca s-o facă. În cele din urmă totuși reuși să-l apuce de guler — un buton sări de la cămașă și se rostogoli pe scară.

„Un corp delict ! — îi trecu lui prin cap — trebuie să-l găsesc“.

Bătrîna nu se mai ținea bine pe picioare, dar tot lupta, lovindu-l cu genunchii și sfîșiindu-i hainele.

— Încetează ! — îi strigă el cu glas puternic și poruncitor, cînd simți că unghiile bătrînei îl zgîrie la piept și, în același timp, o strînse cît putu de gît. Ea se clătină și se prăvăli pe dușumele, trăgîndu-l după dînsa. Căzînd peste ea, Pavel Nikolaevici simți

ultimele zvîrcoliri ale trupului ei bătrîn. Apoi, cînd o socoti moartă, își desfăcu mîinile, îi lăsă gîtul în pace și, ștergîndu-și năduşeala de pe față, se așeză pe podea alături de ea. Era obosit și enervat — un simțămînt neclar — nu era nici furios, nici sălbăticit, ci numai enervat — atît. Nemișcată, bătrîna zăcea într-o poziție nefirească, de parcă i s-ar fi frînt trupul. Pavel Nikolaevici se uita la ea și nu simțea nimic: nici milă, nici teamă, nici dezgust în fața cadavrului. Era cu desăvîrșire nepăsător. Ședea și se gîndea:

„Totuși, cît de ușor mor oamenii, și cît de puțin le trebuie pentru asta. Dintr-o izbitură cu fierul, gata — omul nu mai este. Totul — cuvînt, mișcare, înțelegere — pier datorită unei cauze foarte simple, și toate acestea în fond sînt atît de inexplicabile. E rău să mori. Face oare să trăiești pentru ca în cele din urmă totuși să mori? Și face atunci să mai realizezi ceva în viață, de pildă să ucizi? E stupid și josnic! Pentru ce am ucis? Am să plec, naiba să-i ia de bani! Vinovat e numai afurisitul *acela de birjar*".

— Ah! Aici erai?

Era într-adevăr acolo, ședea pe balustrada scării, își legăna picioarele în aer și se uita curios la Pavel Nikolaevici. Într-o mînă ținea biciul, iar cu cealaltă se sprijinea de balustradă.

— Sîntem demult aici! — spuse el liniștit. — Ai isprăvit treaba?

— Ești o bestie, o fiară! Ce întrebare îmi pui... Doar am omorît niște oameni. Dacă vrei, te omor și pe tine. Tu cel puțin ai merita-o, fiară, — se revoltă Pavel Nikolaevici.

— E adevărat că ai omorît oameni, dar nu trebuie să te superi pe mine din pricina asta. Doar nu ți-o fi părînd rău de ei, nu-i așa?

— Nu, dar oricum...

— Dacă nu-ți pare rău, atunci la ce să mai vorbim? Și apoi, de ce să ai milă de morți? De vii, da — e altceva. De omul viu face să-ți fie milă. Asta-i drept.

— Ia mai lasă filozofia! — spuse cu asprime Pavel Nikolaevici. — Pleacă; am să plec şi eu. Toate astea sînt stupide.

— Dar banii? Ia banii! Încearcă, ia-i. Cu bani poate ai să-ţi găseşti fericirea. Banii trebuie să-i iei, căci după asta ai venit aici.

— Da-a! E adevărat. Am să-i iau.

Şezînd pe duşumele, Pavel Nikolaevici se luă cu mîinile de cap şi se legănă încet. Îi trecu un gînd prin minte:

— Cum pot fi atît de nepăsător, eu, un asasin? Doar am ucis acum oameni, le-am luat viaţa! Cum vine asta? Unde mi-e sensibilitatea? Unde-i conştiinţa? Adică eu sînt înafara legilor? Nu mă supun nici măcar unei legi lăuntrice? Ce-i asta? Birjarule, ce-ai făcut din mine? Vezi, sînt cu totul indiferent, nu-i aşa? Înţelege — sînt indiferent!

Birjarul scuipă înlături fără păsare şi se plesni cu codirişca peste genunchi. Apoi fluieră încetişor, cercetîndu-l lung din ochi pe Pavel Nikolaevici. Era şi el cu totul indiferent. Iar pe podea zăcea, zăcea cadavrul bătrînei sugrumate. Pe Pavel Nikolaevici nu-l îngrozea vecinătatea morţii, nu-l îngrozea nici nepăsarea birjarului în faţa morţii şi nici faptul că toate simţurile îi muriseră — nu, îl copleşea doar o plictiseală care-i îngheţa sufletul, o plictiseală, atît! Îi veni pofta să închidă ochii şi să se întindă pe jos, la fel cu femeia moartă. Deşi o sugrumase, o simţea parcă mai tare decît era el. Şi nu se putea uita nicicum în ochii birjarului, care fluiera mereu o melodie tristă şi totodată batjocoritoare. Dar iată că birjarul îşi curmă fluieratul şi spuse:

— Degeaba te jelui acum. Nu cred în vorbele tale... Asta-i neică. Şi că eşti indiferent — ştiu. La ce-ţi faci atîtea griji despre simţăminte? Nu-i pentru ce. Ai ucis, asta e drept, dar ai ucis dintr-odată. Şi asta-i bine pentru vremurile de azi. N-ai torturat, ai dat una şi gata. Să omori încet, cu sînge rece — asta este într-adevăr o mîrşăvie, dacă-i să vorbim pe dreptate. Dar aşa, deodată — nu e ni-

mic! Dacă omul ar putea vorbi după moarte, ți-ar mulțumi pentru asta. Căci, orice s-ar spune, l-ai ușurat, l-ai liniștit dintr-odată. Mai bine te-ai gîndi la cei vii. Din pricina ta, din pricina noastră a tuturor, cîtă lume nu îndură chinuri îndelungi, înainte să moară? Nevestele noastre... Adică nu le chinuim noi? Prietenii... Oare nu-i chinuim? Fel de fel de oameni cu care avem a face... oare nu îndură chinuri din pricina noastră? Vezi toate acestea și le îngădui. Ei, viața ți-a împietrit inima, nu-ți mai pasă de nimic. Înțeleg.

— Ce tot înșiri acolo? — întrebă încet Pavel Nikolaevici, întrerupînd ciudatul discurs al birjarului.

— Ce înșir? Bine înșir. Deschide ochii și privește viața. Este vreo rînduială? Oamenii n-au nici urmă de respect față de om. Și nici milă n-au unul față de celălalt. Nimeni nu-l ajută pe celălalt să trăiască. Ne încăierăm delaolaltă pentru un codru de pîine și ne rupem cu dinții. Nimic nu se împarte pe dreptate și nici dragoste nu-i. Tu, dacă ești om, de ceilalți n-ai habar! Și ce-i cu asta? În jurul nostru seceră moartea sute și mii... Vedem asta cu toții și o luăm drept ordine. Și atunci? Dacă acest lucru este cu putință — atunci e cu putință să și omori, numai să ai braț puternic. De bunăseamă, e primejdios să omori fiindcă trebuie să dai pe urmă socoteală în fața judecătorilor. Dar dacă n-am ajunge în fața judecătorilor, ne-am ucide unul pe altul fără să stăm prea mult la gînduri. Căci deși purtăm guler și cravată, totuși preferăm numai s-o facem pe oamenii moderni iar inimile ne rămîn crunte. Nici o lege n-a prins rădăcini în sufletele noastre. Legile sînt departe de noi, nu le purtăm în inimă. De ce te-ai muiat? Ai călcat legea? Dacă ai fost în stare să faci asta, înseamnă că ți-ai fost credincios ție însuți. Minte ai, ocolește judecata — ai să fii atît de dibaci încît să te ferești de ea. Iar de oameni nu ți-a fost milă nici înainte. Căci dacă ți-ar fi fost milă, ar trăi ei atît de greu? Iacă! Măcar din milă le-ai fi ușurat viața. Neputînd însă să le-o ușurezi, le-o curmi. Nu ai nici un frîu, ce să mai stricăm vorba de pomană. Vorbe goale, atît. Nimeni nu

te poate stăpîni dinafară cu nimic, odată ce înlăuntrul tău e harababură. Nici faţă de tine însuţi nu te ruşinezi ; nu-ţi pasă de oameni. Asta-i. Şi atunci n-ai decît să faci după pofta inimii.

— Mă osîndeşti ? — întrebă Pavel Nikolaevici.

— Ce-mi pasă mie ! Parcă asta-i treaba mea ? Sînt om ca şi tine. De ce să te osîndesc, dacă nici eu n-am lege ?

— Şi ce să fac atunci ? — întrebă pe gînduri Pavel Nikolaevici.

— Du la capăt ceea ce ai început — totuna e !

Şi birjarul dispăru fără veste.

Pavel Nikolaevici oftă adînc şi se uită în jurul său. Alături zăcea cadavrul bătrînei, jos la picioarele scării, cadavrul fetişcanei.

Pe scară se-ntindea un covor roşu cu margini negre. Undeva, departe, prin odăi, răsuna cîntecul unui canar. Pavel Nikolaevici se sculă de jos şi întrebă cu glas tare :

— Visez ?

Prin odăi, din una-n cealaltă, se rostogoli ecoul, dar nimeni nu răspunse nimic. Porni înainte pe coridor şi printr-o uşă deschisă văzu un pat.

— E dormitorul bătrînei. Aici sînt banii. Am să-i iau. Totuna e, — spuse cu glas tare.

Sub pat se afla un sipeţel străvechi. Cum intră în cameră, Pavel Nikolaevici zări colţul acelui sipeţel ieşind de sub cearşeaf. Se aplecă, îl trase afară — era încuiat, dar cheia rămăsese în broască. Pavel Nikolaevici îl descuie şi în clipa aceea broasca zăngăni tare.

Sipeţelul era plin pînă sus cu bani ; Pavel Nikolaevici se apucă să-i mute cu grijă în geanta pe care-o adusese. Mai vîrî apoi şi prin buzunare. Ce grele erau aceste pachete de bancnote ! Scotoci mult timp în sipeţel. Trebui să lase multe pachete la locul lor, dar trînti capacul peste ele fără nici cea mai mică părere de rău.

După asta, ieşi din odaie, coborî scara, trecu liniştit prin faţa celor două cadavre şi ajunse în stradă.

Strada era pustie ; ningea, bătea un vînt năprazznic. Însă Pavel Nikolaevici nu simţea frigul, mergea

cu paşi rari şi se gîndea — de ce oare, deşi trecuse prin atîtea, nu simţea nimic?

*

... Se împliniseră opt ani din ziua faptei săvîrşite de Pavel Nikolaevici.

Feciorul său cel mai mare, Kolea, trecuse de nouăsprezece ani, una din fete era logodită, cealaltă urma să fie şi ea logodită peste un an, soţia lui Pavel Nikolaevici se preschimbase dintr-o femeie nervoasă, veşnic împovărată de grijile gospodăriei şi ale copiilor, într-o impunătoare doamnă filantroapă, iar cît despre Pavel Nikolaevici, el se bucura de stima tuturor în oraş şi era prim candidat la postul de primar.

Banii bătrînei îi priiseră — ştiuse să-i întrebuinţeze în mod inteligent. Fără să se teamă de ceva, trăia liniştit, era respectat, muncea mult. Numai firea lui simplă şi comunicativă începuse să se strice, după cîte observau cunoscuţii. Dintr-un om de inimă şi sincer, Pavel Nikolaevici se transforma încetul cu încetul într-un om retras, meditativ, veşnic preocupat de un singur gînd.

Dar nu remuşcările îi chinuiau sufletul. Nu. Niciodată nu se mai gîndise la ceea ce făcuse — însă din ziua cînd o omorîse pe bătrînă, îl apăsa într-una întrebarea:

„Eu n-am nici o lege lăuntrică?"

Cu cît îi mergea mai bine, cu atît şi întrebarea îi apăsa mai greu sufletul. În ziua de crăciun, cu opt ani în urmă, oraşul întreg vorbise despre misterioasa asasinare a bătrînei şi fiicei ei, iar Pavel Nikolaevici intrînd însufleţit în vorbă cu toată lumea pe această temă, se controla atent, aşteptîndu-se în fiecare clipă să simtă groaza sau căinţa. Numai că nici pomeneală de aceste simţăminte în sufletul lui şi atunci iarăşi se întreba:

„Adică oare n-am eu nici o lege de nu mă simt ucigaş?"

După cum se vede însă, o asemenea lege nu exista în sufletul său. El nu putea uita totuşi că omului îi

sînt proprii unele senzaţii ca: remuşcarea, căinţa, conştiinţa că e criminal şi, şi le tot căuta în suflet. Le căuta, nu le găsea şi, fără regret, se mira de sine însuşi.

„Unde-or fi dispărut din mine toate acestea?..."

Viaţa i se părea stranie — ca un delir, existenţa fantastică a celui căruia i-a murit inima.

Intr-o zi, pe cînd îşi punea din nou întrebarea: unde i s-or fi mistuit sentimentele omeneşti? — îi apăru în faţă, fără de veste, birjarul.

Era tot atît de prăpădit ca şi înainte şi filozofa cu aceeaşi nepăsare: trecerea timpului nu izbutise să-i schimbe înfăţişarea de om nevoiaş, nu-i pusese pe tece noi pe caftanul zdrenţăros şi nici nu mărise numărul găurilor din caftan. Apăru în cabinetul lui Pavel Nikolaevici, se aşeză pe braţul fotoliului, îşi împinse cuşma pe-o ureche cu vîrful codiriştei şi oftă uitîndu-se la clientul său.

— De unde-ai răsărit? — zîmbi ironic Pavel Nikolaevici. Căci i se părea amuzantă această neaşteptată şi misterioasă apariţie a birjarului, dar nu-l stingherea şi nici nu-l speria.

— Eu? De pretutindeni... — răspunse nepăsător birjarul... — Va să zică trăieşti?

— Trăiesc, după cum vezi. Dar tu cine eşti? Dracul sau Agasfer? — zîmbi din nou ironic Pavel Nikolaevici.

— De ce? Sînt numai aşa... o fiinţă. Ia spune — ţi-ai găsit legea lăuntrică? Tot o mai cauţi?

— O caut, — răspunse Pavel Nikolaevici de data asta cu un oftat adînc, — o caut, frate, şi n-o găsesc... E ciudat, nu-i aşa?

— Ba nicidecum, — spuse birjarul. — Degeaba o cauţi — n-ai s-o găseşti. Ai irosit-o, legea asta.

— De ce am irosit-o? — exclamă Pavel Nikolaevici.

— Pentru că n-ai folosit-o, n-ai pus-o la treabă. Ai tot chibzuit — care din legi o fi mai bună, iar pînă la urmă nu ţi-ai sădit nici una în inimă. Ei, şi viaţa te-a tot stors pînă ce a scos totul din tine. Şi aşa ai ajuns pînă acolo încît las'că priveşti cu nepăsare cum

mor oamenii în jurul tău, dar tu însuți ai ucis cu toată liniștea și stai să meditezi tihnit de ce-ai făcut-o. Vezi în jurul tău numai murdărie, mișelie, întuneric, iar în tine însuți dumnezeu n-a aprins nici o luminiță. Adică dumnezeu a aprins-o, dar tu, tot stînd să despici firul în patru, ai izbutit s-o stingi. Ei, și ți s-a uscat inima și, odată cu ea, toate simțămintele cele mai bune. Te-ai făcut ca iasca.

— Stai, nu minți! Eu acționez! Muncesc...

— Dar pentru ce? Ai putea foarte bine să le și lași baltă pe toate și să stai, uite așa, ca un stîlp, în viață. Doar ție ți-e totuna. Parcă munca ta e muncă adevărată? Fugi de-aici! Treaba pe care o faci n-o faci din inimă, ci numai așa, de ochii lumii.

— Cum de ochii lumii? — se minună Pavel Nikolaevici.

— Cum? Te faci că nu înțelegi! Voi, ăștia, aveți nenumărate feluri de a vedea — pentru funcția asta e unul, pentru alta — altul. Iată, de pildă, dacă ai să fii primar, o să privești lucrurile într-un anumit fel, iar dacă ai să ajungi prefect de poliție — în altul... Pentru tine lucrul cel mai de seamă este să fii la cinste și să corespunzi felului în care prietenii tăi s-au obișnuit să te privească, însă nici o flacără nu arde în sufletul tău — îți faci treaba după calapod și atît cît ești dator. Așa-i?

— Da, s-ar putea să fie adevărat... Dar spune-mi de ce sînt așa?

— Stai și chibzuiește...

— La drept vorbind, parcă aș fi mort.

— Păi cum să fii altfel? Chiar ești mort.

— Și ce-o să mi se întîmple atunci?

— Ai să mori de-a binelea, cînd ți-o veni vremea.

— De asta au parte și toți ceilalți.

— Cum să nu! Se înțelege de la sine că au parte.

— Dar în viață ce-o să mi se întîmple?

— Nu știu! — spuse birjarul cu glas tărăgănat, clătinînd din cap. — Urîtă e viața ta, fără simțăminte, nu-i așa? Nu-i nevoie să-mi spui, știu și singur, e urîtă. Îmi pare rău de tine, măi frate, dar nici pe mine nu mă interesează viața.

— Şi ce-i de făcut? — întrebă Pavel Nikolaevici, îngîndurat.

— Ştiu eu? Spune-le tuturor în gura mare că n-ai lege lăuntrică, poate că te-o auzi lumea...

— Şi atunci?

— Nimic. Te-or auzi oamenii, s-or uita la ei înşişi şi poate or vedea că nici ei n-au asemenea lege şi că, la fel ca tine, sînt toţi tot atît de goi şi de indiferenţi faţă de viaţă. Lor o să le prindă bine.

— Dar mie? Cu mine ce-o să se întîmple?

— Tu ai să fii jertfa. E bine să fii jertfă, auzi, cică pentru asta se iartă păcatele...

Şi pieri tot atît de tainic după cum se ivise. Pieri pe neaşteptate. Nici asta însă nu-l surprinse pe Pavel Nikolaevici, după cum nu-l surprinsese nici apariţia birjarului. Îl preocupa peste măsură întrebarea: de ce convorbirea aceasta nu-i îmbogăţise sufletul cu nimic de ce nu rodise-n el un singur gînd? Auzise vorbe, răspunsese cu vorbe — şi sunetele nu iscaseră-n el simţăminte. În viaţa celor din jurul lui se-ncing atîtea discuţii despre viaţă, despre moarte, despre destinele celor ce-s vii, despre viitor şi prezent — la toate aceste discuţii participă şi el, dar sufletul lui tace, inima nu participă. De fapt nu-l speria goliciunea-i lăuntrică; însă, oricum, i se părea straniu s-o resimtă.

Şi se gîndea zîmbind cu ironie:

„Bieţii oameni! Cît de puţin se cunosc unii pe alţii şi ce puţin pătrunzători sînt. Iată, eu sînt un ucigaş, şi cu toate acestea nimeni nu-şi dă seama de asta, ba dimpotrivă, mă bucur chiar de stimă printre oameni".

Privindu-i pe membrii familiei sale, care-l iubeau, gîndea tot astfel:

„Oameni de plîns... dacă aţi şti voi!"

Dar nimeni nu ştia nimic iar el, cel fără inimă, trăia înainte şi se purta mereu ca şi cum ar fi avut inimă.

Aşa se scurgea viaţa lui de la o zi la alta. Devenea tot mai indiferent în sinea sa faţă de viaţă, dar continua să acţioneze după pilda altora, din obicei, din

obligație. Mort sufletește, săvîrșea fapte moarte și știa că ele n-au viață. Fără suflet cum era, nu putea da vieții spiritualitate. Iar goliciunea din lăuntrul lui creștea și se mărea mereu — asta-l incomoda pînă la suferință.

Altminteri, în relațiile cu ceilalți, n-avea de ce se plînge. Era respectat și stimat, îl socoteau toți drept un om cinstit și activ. Dar numai cu atît nu era mulțumit. Toate senzațiile piereau în el, așa cum pier pietricelele aruncate într-o prăpastie fără fund — un zgomot ușor și dispar fără urmă.

— Oare într-adevăr nu am lege lăuntrică? — se întreba el din ce în ce mai des.

Ziua cînd urma să devină primar era aproape. Nu se bucura, deși știa că va fi ales. Bani îi curgeau cu duiumul, iar el aflase că are faimă mare ca om cu greutate în societate. Totuși, nici asta nu-i folosea la nimic. N-avea cu ce să simtă, cu ce să se bucure, cu ce să plîngă. Oamenii cărora viața le-a uscat inima știu cît prețuiește o asemenea existență.

Să n-ai dorințe — înseamnă să nu trăiești. Și Pavel Nikolaevici își spunea uneori:

— Ce bine ar fi să pot dori ceva!

Dar n-avea unde-și sădi vreo dorință, căci îi secase inima, de cînd tindea pătimaș să poată fi indiferent față de viață. La început nici nu-și dădea seama de asta, iar mai tîrziu își omorî inima nepăsîndu-i de nimic, afară de persoana sa.

Și iată că sosi ziua răfuielii: nimeni nu se poate ascunde nicăieri și niciodată de ziua aceasta. În ziua aceea, Pavel Nikolaevici fu ales primar și o mulțime de concetățeni și de cunoscuți se adunară acasă la el să-l sărbătorească și să se ospăteze. Se așezaseră la masă, mîncau și rosteau discursuri elogioase. Mesenii erau veseli și guroși, cum se întîmplă de obicei în astfel de ocazii.

Pavel Nikolaevici primea felicitări, asculta toasturi și se gîndea cu dispreț la oamenii adunați în jurul lui. Sînt orbi cu toții, demni de milă, trăiesc înafara adevăratei vieți — nu au o viață interioară. Niciunul

nu e-n stare să deosebească de la distanţă binele de rău. Dar oare există bine şi rău ?

Ce larmă fac toţi oamenii ăştia ! Pentru ce ?

Şi deodată-i trăsni prin cap o idee năstruşnică, un gînd care-i stîrni dorinţa nebunească să-i îngrozească, să-i surprindă, să-i strivească pe aceşti oameni... Luă în mînă un pahar cu vin, se ridică în picioare şi, cînd tăcură toţi, aşteptînd să-l audă ce va spune, el rosti :

— Domnilor ! Mă simt profund măgulit, profund mişcat, de atenţia dumneavoastră — aşa încep de obicei discursurile oamenilor aflaţi în situaţia mea. Eu însă nu-mi pot începe discursul în felul acesta, nu pot. Sînt plin de alte sentimente... Domnilor, sînt profund nemulţumit şi cumplit de indignat de tot ceea ce-aţi spus dumneavoastră. E stupid şi deplasat, complet deplasat... Nu mă cunoaşteţi... De fapt nici eu nu ştiu prea multe despre dumneavoastră, înafară de faptul că sînteţi cu toţii orbi spiritualmente şi demni de milă ; de aceea mi-e milă de voi. Auziţi ? Păi, ştiţi cine sînt eu ? Eu, un om respectat de voi toţi, după cum spuneţi — sînt un asasin ! Eu sînt acela care cu opt ani în urmă am omorît-o pe bătrîna Zametova şi pe fetiţa ei... Eu... Cum ? Ha-ha-ha ! Eu sînt acela, eu ! Iar voi mă sărutaţi, vă ploconeaţi în faţa mea la început ca în faţa unui om bogat, pe urmă ca în faţa unui om de seamă în societate... Şi cînd colo, m-am îmbogăţit din banii bătrînei... Dacă nu mă-nşel, socotiţi că-s nebun ? Nu-i aşa ?

Toţi oaspeţii se simţiră grozav de jigniţi de discursul lui şi de aceea nu-l socotiră nebun, cum l-ar fi socotit probabil dacă, smerit şi liniştit, şi-ar fi mărturisit vina în faţa lor. El însă îi jignea, îşi bătea joc de ei, în ochi îi scăpăra o forţă lăuntrică, nu flacăra nebuniei. Cei tari totdeauna stîrnesc ură în cei slabi.

Toată lumea începu să se frămînte, se strînse grămadă în jurul lui.

— Poliţia ! — strigă cineva şi poliţia ieşi ca din pămînt.

Îmbătat de fapta lui vitejească, Pavel Nikolaevici vorbea mai departe, hotărît, cu glas tare :

— N-am nici o lege şi inima mi-a murit! Feriţi-vă inimile de distrugere, sădiţi în ele legea. Nu fiţi indiferenţi, căci indiferenţa aduce moarte sufletului omenesc!

Dar era un criminal... Cum ar fi putut să vadă cineva în el un proroc? Îl priveau toţi cu ură, cu mînie, iar el le răspundea cu dispreţul şi sarcasmul celui puternic.

— Asta înţeleg şi eu! — spuse birjarul arătîndu-i-se deodată în faţă, cu un zîmbet de admiraţie pe chipu-i mic şi zbîrcit. Asta da! Asta-i o treabă! Aşa ar fi trebuit să faci demult. Acum ai să suferi. Şi suferă — căci e bine! Acum porţi o cruce. Totdeauna trebuie să porţi o cruce pe umeri. Asta-i lucrul de căpetenie în viaţă. Suferă purtînd-o şi-ţi va fi sufletul curat... Nu-i chip fără cruce. Cu ea însă îţi vei găsi totdeauna un punct de reazim în viaţă. Suferinţa o să te înviorеze. Ţi se deschide şi o cale: ai să ajungi la dumnezeu... Ai ucis? Nu-i nimic! Ţi-aduci aminte de tîlhar? A fost iertat, se rugase domnului dumnezeu rostind doar cîteva cuvinte: acum, frate, îţi cunoşti ţelul. Du-te şi suferă. Nu uita de oameni. Nu-s cu mult mai buni decît tine.

Tot ce se afla în jurul lui Pavel Nikolaevici prinse parcă să-şi piardă culorile şi dispăru dintr-odată, iar în loc se ivi o lumină roşie, tremurătoare — o lumină care-ţi dădea în ochi.

Pămîntul se cutremura...

. . . . . .

Cînd deschise ochii, Pavel Nikolaevici o văzu pe nevastă-sa în capot de noapte, cu faţa obosită şi buza de sus zvîcnindu-i nervos: într-o mînă ţinea lampa cu abajur trandafiriu, cu cealaltă îl zgîlţîia de umăr pe soţul ei.

— Pavel! Haide... du-te în patul tău şi... dezbracă-te. Comod ţi-o fi să dormi atîta vreme îmbrăcat!

— Stai puţin...

— Te rog... nu mă mai ţine de vorbă... Înţelege-mă, sînt obosită.

— Iulea! De-ai şti prin ce-am trecut!

— Ai dormit prea mult.

— A? Da... așa e. A fost un vis și tare-i bine c-a fost numai atît. Dar știi tu...

— Vreau să mă culc...

— Stai, ascultă... E fantastic! Acest birjar, înțelegi — birjarul! De ce tocmai birjarul?

— Pentru că te-ai săturat de somn și vorbești în dodii. Hai, pleacă!

— Iulenka, dar am să-ți povestesc totul...

— Mîine...

— Bine, mîine. Dracu'să ieie, multe mai visează omul uneori. Dar să știi, toate astea aveau sens. Într-adevăr sîntem cu toții prea indiferenți și prea ne lăsăm tîrîți de viață.

— Dă-mi bună pace să adorm și pe urmă n-ai decît să filozofezi. Aș prefera însă, dacă se poate, s-o faci în gînd. Gîndește-te și tu că m-am sculat la opt dimineața, iar acum sînt ceasurile trei noaptea.

— Draga mea! N-am să mai vorbesc... Tac...

Trecu în patul lui și numai cît puse capul pe pernă simți că-l învăluie dulcea presimțire a somnului.

— Zău că a fost un vis interesant... Și cu morală. Hai totuși să ți-l povestesc, Iulea... Altfel am să-l uit.

Soția nu-i răspunse. Flacăra lămpii făcu un salt, umbrele de pe pereți tresăriră și camera se umplu de întuneric.

— Să-ți știi țelul. Da, să-ți știi țelul... — șoptea încetișor Pavel Nikolaevici, adormind.

Din stradă răzbătea pînă în odaie, nedeslușit, cîntecul de aramă al clopotelor de sărbătoare și din cînd în cînd pașii grei ai pazei de noapte.

Traducere de
Aurel Lambrino și Ecat. Antonescu

HANUL ŞI FECIORUL SĂU

„Era odată în Crimeea un han pe care-l chema Mosolaima el Asvab şi avea el un fecior — Tolaik Algalla..."

Cu aceste cuvinte începu cerşetorul cel orb, tătarul, pornind să povestească una dintre străvechile legende din patria sa, cea atît de bogată în amintiri; se rezema cu spatele de trunchiul cenuşiu-roşcat al unui pom tînăr iar în jurul lui, pe bolovani — ruini ale palatului hanilor, măcinat de vremuri — şedea un grup de tătari îmveşmîntaţi în halate multicolore şi purtînd pe cap tichii cusute cu fir. Era-ntr-amurg, soarele cobora domol spre mare; razele-i roşii străpungeau zidul întunecat al frunzişului care-mpresura dărîmăturile şi aşterneau pete mişcătoare pe bolovanii năpădiţi de muşchi şi prinşi în strînsoarea vînjoasă a iederei verzi. Vuia vîntul prin coamele bătrînilor platani şi se-nălţa din frunze atîta foşnet de parcă se rostogolea în văzduh apa unor pîraie nevăzute.

Tremura glasul slab al cerşetorului orb, iar pe chipul lui plin de zbîrcituri şi împietrit nu puteai citi nimic alt decît linişte; ştiute pe de rost, cuvintele se înşirau unul după celălalt şi ascultătorii vedeau ca aevea răscolitoarele întîmplări din zilele demult trecute.

„Şi era bătrîn hanul, dar în harem avea mulţime de femei, povestea orbul, şi toate-l iubeau, pentru că-i rămăsese încă destulă vlagă şi foc în vine şi dezmierdările lui erau fierbinţi şi ameţitoare, iar femeile totdeauna ţin la cel ce se pricepe să le alinte bine, fie el cărunt sau cu faţa numai zbîrcituri — pentru că puterea îi dă frumuseţe bărbatului, nu frăgezimea pielii sau roşul din obraz.

„Toate-l iubeau pe han, dar lui îi era dragă numai o fată de cazac, o prinsă de prin stepele Niprului, şi totdeauna cu mai mare bucurie o mîngîia decît pe celelalte femei din haremul în care ţinea trei sute de neveste, toate de pe felurite meleaguri, toate frumoase ca florile primăvara şi toate ducînd trai tihnit. Dăduse hanul poruncă să li se gătească fel de fel de bucate dulci şi gustoase şi le lăsa oricînd să se răsfeţe şi să joace după voia inimii...

„Iar pe fata de cazac deseori o chema la el, în turn, de unde se vedea marea, şi avea acolo pentru ea tot ce-şi poate dori o femeie ca să-şi petreacă viaţa-n desfătări; cofeturi şi mătăsării de tot felul, aur, nestemate de toate culorile, şi muzică, şi păsări rare din ţări depărtate, şi mîngîieri înfocate de îndrăgostit. Zile fără număr petrecea cu ea în acel turn unde-şi afla odihnă după truda unei vieţi întregi, cunoscînd că feciorul său, Algalla, nu va îngădui să slăbească faima hanatului, căci Algalla dădea iama ca un lup în stepele ruseşti şi totdeauna se-ntorcea de-acolo cu pradă bogată, cu alte femei, iarăşi şi iarăşi biruitor, lăsînd în urmă groază şi cenuşă, leşuri şi sînge.

„Intr-un rînd, se-ntoarse el, Algalla, după ce-i călcase pe ruşi şi îndată s-au pus la cale ospeţe peste ospeţe în cinstea lui, de s-au strîns toţi mîrzacii din peninsulă şi s-au pornit danţurile, s-au întins mese mari iar luptătorii, trăgînd cu arcul în ochii prizonierilor, şi-au încercat tăria braţului şi au băut iarăşi, lăudînd vitejia lui Algalla, spaima vrăjmaşilor, nădejdea hanatului. Iar hanul cel bătrîn foarte se bucura de slava feciorului său. I se umplea sufletul cînd lua aminte pe ce mînă zdravănă va încăpea hanatul după moartea lui.

„De-atîta părere de bine și dorind să arate feciorului cît de tare îl iubește, îi spuse, ridicînd pocalul la ospăț, pe loc, de față cu toți mîrzacii și beii :

„— Ești bun fiu Algalla ! Slavă lui allah și preamărit fie numele proorocului său !

„Într-un glas slăviră toți atunci numele proorocului, iar hanul zise :

„ — Mare e allah ! Încă trăiesc și totuși el m-a înviat, trecînd tinerețea-mi de odinioară asupra viteazului meu fiu, și iată, ochii mei bătrîni văd că atunci cînd soarele va asfinți pe veci pentru ei, și cînd viermii îmi vor roade inima, — eu voi trăi mai departe prin feciorul meu ! Mare e allah și Mahomed e proorocul lui ! Am urmaș vrednic, cu braț de criță și minte ageră... Ce vrei să-ți dea tatăl tău în dar, Algalla ? Spune-mi, și-ți dăruiesc orice dorești...

„N-apucă să se stingă glasul bătrînului han, că Tolaik Algalla sări în picioare ; ca șoimului de munte îi scînteiau ochii negri cum e marea-n miez de noapte — și zise :

„— Stăpîne și părinte-al meu, dă-mi-o pe roaba ta, rusoaica...

„Tăcu hanul un răstimp — puțin, doar atît cît îi trebuia să-și țină-n frîu tremurul inimii — și după aceea vorbi tare și hotărît :

„— Ia-o ! Doar să isprăvim ospățul — ș-o iei.

„Se-mbujoră viteazul Algalla, o negrăită bucurie îi luci în ochii de șoim și ridicîndu-se cît era de înalt spuse către tatăl său, hanul :

„ — Cunosc prețul darului acestuia, stăpîne și părinte-al meu ! Cunosc... Sînt fiul tău, sînt robul tău. Sîngele ia-mi-l, în fiecare ceas cîte-un strop, și voi muri de douăzeci de ori pentru tine !

„ — Nu-mi trebuie nimic, — spuse hanul și-și lăsă în piept capul nins încununat de fala atîtor ani de viață și atîtor biruințe-n lupte.

„ Scurt timp după asta încheiară petrecerea și plecară amîndoi, alături, din palat spre harem, cufundîndu-se fiecare în tăcere adîncă.

„Era o noapte întunecoasă, nici stelele, nici luna nu se zăreau de sub norii care acopereau cerul cu un covor gros.

„Vreme multă merseră tată și fiu așa, prin întuneric și numai ce spune hanul el Asvab :

„ — Pe zi ce trece mi se stinge viața și tot mai slab îmi bate inima-n piept, tot mai scăzută-i văpaia în pieptul meu bătrîn. Singură fata de cazac îmi luminează și-mi încălzește viața cu mîngîierile ei fierbinți... Spune-mi Tolaik, spune-mi chiar atît de mult îți trebuie ? Ia o sută din nevestele mele, ia-le pe toate dar pe ea, singură ea, lasă-mi-o !

„Tolaik Algalla tăcea — ofta.

„ — Cîte zile mi-au mai rămas ? Puține mai am de petrecut pe pămînt... Bucuria cea din urmă a vieții mele e fata asta, rusoaica. Mă cunoaște, mă iubește — de n-o mai fi ea, care dintre celelalte mă va-ndrăgi acum, așa bătrîn ? Care ? Nici una, Algalla, nici una !...

„ Tăcea Algalla...

„— Cum să trăiesc și să rabd gîndul c-o strîngi în brațe și ea te sărută ? Rîvnind femeia, nu mai sîntem nici tați, nici feciori, Tolaik. Rîvnind femeia sîntem toți bărbați, fiul meu... Amare îmi vor fi cele din urmă zile... Mai bine mi s-ar fi deschis pînă la una rănile vechi din trup, Tolaik, și să mi se fi scurs tot sîngele, mai bine n-aș fi apucat noaptea asta, fiule !

„Fiul tăcea... Stătură-n fața haremului și rămaseră la ușă lungă vreme, plecîndu-și capetele-n piept. Era beznă în jurul lor și norii se fugăreau pe cer, iar vîntul șuiera printre copaci și parc-ar fi cîntat din coarde...

„— Mi-e dragă demult, tată... — spuse încet Algalla.

„— Știu... Și mai știu că ea nu te iubește... — răspunse hanul.

„— Mă doare la inimă cînd mă gîndesc la dînsa.

„— Dar inimii mele bătrîne cum crezi că-i este ?

„Și din nou tăcură. Oftă Algalla :

„— Mulla înțeleptul, de bunăseamă, a grăit adevărul cînd mi-a spus că femeia, orice-ar face, îi strică bărbatului. Dacă-i frumoasă, le stîrnește și altora poftă s-o aibă iar bărbatul și-l împinge-n ghiarele geloziei să-l căznească. Dacă e urîtă, bărbatu-său îi pizmuiește pe alții și îndură alte cazne; iar dacă nu-i nici frumoasă nici urîtă — bărbatul și-o închipuie frumoasă-coz și cînd își dă seama pînă la urmă că s-a înșelat, iarăși îndură cazne din pricina femeii...

„— Înțelepciunea nu-i leac pentru durerea inimii, — spuse hanul.

„— Să ne cruțăm, tată, unul pe celălalt...

„Ridică hanul fruntea și se uită cu mare mîhnire la feciorul său.

„— S-o ucidem, — spuse Tolaik.

„— Ții la tine mai mult decît la ea și la mine, — vorbi hanul încet, după o clipă de gîndire.

„— Și tu la fel...

„Și din nouă tăcură.

„— Da! Și eu la fel, — spuse hanul cu tristețe. De durere, dăduse-n mintea copiilor.

„— O ucidem dar?

„— Nu pot să ți-o dau, nu pot, — spuse hanul.

„— Dar nici eu nu mai pot suferi — taie-mă sau dă-mi-o...

„Hanul tăcea.

„— S-o aruncăm de pe stîncă în mare.

„— S-o aruncăm de pe stîncă în mare, — îngînă hanul ca un ecou, spusele feciorului.

„Și atunci pătrunseră-n harem și o găsiră dormind jos, pe un covor moale. Stătură lîngă ea s-o privească și-o priviră multă vreme. Lacrimile-i scăldau fața bătrînului han și i se rostogoleau în barba argintie, sclipind ca mărgăritarele, iar feciorul scăpăra din ochi și scrîșni atît de tare, silindu-se să-și stăpînească patima, încît o trezi pe fata de cazac. Se deșteptă ea și pe chipul gingaș și trandafiriu cum sînt zorii dimineții, îi înfloriră ochii ca albăstrelele. Nici nu-l zări pe Algalla, îi întinse hanului gura ca fraga.

„— Sărută-mă, vulture al meu!

„— Fii gata... mergi cu noi, — îi spuse încet hanul.

„Atunci ea îl văzu pe Algalla, văzu lacrimile din ochii vulturului ei şi, isteaţă cum era — înţelese tot.

„— Merg, — spuse. — Merg. Aţi hotărît, aşadar, să nu fiu nici a unuia, nici a celuilalt? Nici nu s-ar fi cuvenit să ia altă hotărîre nişte bărbaţi cu inimă tare. Merg.

„Şi se-ndreptară toţi trei, tăcînd, spre ţărmul mării. Mergeau pe poteci înguste; vîntul vuia, vuia vijelios...

„Fata era plăpîndă, osteni curînd, dar era şi mîndră — nu voi să se plîngă.

„Şi cînd feciorul hanului luă seama că ea rămîne în urmă, zise:

„— Te temi?

„Ea îl fulgeră din ochi şi-i arătă piciorul însîngerat...

„— Hai să te duc eu! — spuse Algalla întinzînd braţele spre ea. Dar ea cuprinse cu braţele grumazul bătrînului ei vultur. Hanul o ridică în braţe ca pe un fulg şi o duse; şi fata de cazac, purtată aşa, pe sus, dădea la o parte crengile să nu-l lovească în ochi. Merseră, merseră mult timp, şi iată că-ncepu să se audă din depărtare zbuciumul mării. Atunci Tolaik, cum mergea în urmă pe cărare, îi spuse tatălui său:

„— Lasă-mă să trec înainte, căci îmi vine să-ţi împlînt pumnalul în ceafă.

„— Treci — răsplăteaască-ţi allah pornirea sau iarte-ţi-o, fie voia lui — eu, însă, tatăl tău, te iert. Ştiu ce-nseamnă să iubeşti.

„Şi deodată se arătă marea, în faţa lor, colo jos, sălbatică, neagră, nesfîrşită. Valurile ei sună înăbuşit chiar la piciorul stîncii şi-i întuneric colo jos, e frig, te ia groaza.

„— Rămîi cu bine! — îi spuse fetei hanul, sărutînd-o.

„— Rămîi cu bine, — spuse Algalla şi se închină în faţa ei.

„Fata cătă în hăul unde sunau valurile, se dădu înapoi și duse mîna la piept.

„— Azvîrliți-mă voi, — le spuse.

„Algalla gemu și întinse mîinile spre ea, dar hanul o cuprinse în brațe, o strînse tare la piept, o sărută și înălțînd-o deasupra capului, o aruncă de pe stîncă în vîltoare.

„Se zbăteau și sunau valurile acolo și stîrneau atîta larmă, că nici unul din ei nu desluși clipa cînd ajunse trupul fetei în apă. Nici strigătul nu i-l auziră, nimic. Mut, plecîndu-se cît putea peste pietre, hanul privi lung în prăpastie, departe, acolo unde marea făcea una cu norii, în bezna dincotro venea vuind glasul aspru al valurilor iar vîntul se năpustea și-i răsfira barba albă. Tolaik stătea în picioare la spatele lui, acoperindu-și fața cu mîinile — neclintit și tăcut ca o stană de piatră. Timpul trecea, norii pe cer treceau unul după altul, mînați de vînt. Erau negri și apăsători, ca și gîndurile bătrînului han, care de pe stînca înaltă se apleca asupra mării.

„— Hai, tată, — spuse Tolaik.

„— Stai... — șopti hanul și parcă trăgea cu urechea să audă ceva. Lung timp trecu iarăși și valurile se zdrobeau dedesubt iar vîntul bufnea în stîncă, șuierînd prin crengile copacilor.

„— Hai, tată...

„— Mai stai...

„De cîteva ori îl îndemnă Tolaik Algalla:

„— Hai, tată, — și hanul tot nu se urnea din locul unde se pierduse bucuria zilelor sale din urmă.

„Dar toate au un sfîrșit. Mîndru și voinic, hanul se înălță, încruntă sprînceana și rosti cu glas stins:

„— Hai...

„Porniră, însă după scurt timp, hanul stătu locului.

„— Dar pentru ce plec, Tolaik, și încotro? — îl întrebă pe fecioru-său. — Ea era toată viața pentru mine; la ce să trăiesc de-acum? Sînt bătrîn, nimeni n-o să mă mai îndrăgească vreodată și dacă nu te mai iubește nimeni, zadarnic faci umbră pămîntului.

„— Ai fală și avuție, tată...

„— Dă-mi doar un sărut al ei și ia-ți în schimb toate acestea. Că toate-s moarte, numai dragostea femeii e vie. Cel ce n-are parte de asemenea dragoste, nici viață n-are, e ca un cerșetor și jalnice i-s zilele. Rămîi cu bine, fiule. Allah să binecuvînteze toate zilele și nopțile vieții tale. — Și hanul se întoarse cu fața spre mare.

„— Tată, — spuse Tolaik, — tată !... — Și nu mai putu rosti un cuvînt, căci n-ai ce-i spune celui căruia îi zîmbește moartea, nimic nu-i poți spune din ceea ce-ar fi să-i aducă înapoi în suflet dragostea de viață.

„— Lasă-mă...

„— Allah...

„— Allah știe...

„ Cu pași grăbiți, hanul se-ndreptă spre prăpastie și sări în vîltoare. Feciorul nu-l opri, n-avu cînd. Și iarăși nu se auzi nimic — nici un strigăt, nici zgomotul căderii trupului. Doar valurile care se zdrobeau acolo vuind necontenit și vîntul care hăulea cîntarea-i sălbatică...

„Privi în urmă-i mult timp Tolaik, apoi zise cu glas tare :

„— Dă-mi și mie, allah, o inimă la fel de aprigă !

„Și se topi în bezna nopții...

„...Așa pieri hanul Mosolaima el Asvab și-n locul lui veni stăpîn în Crimeea, hanul Tolaik Algalla..."

Traducere de
Aurel Lambrino și Ecat. Antonescu

PRIETENII

I

Soarele arzător de iulie sclipea de-ţi lua ochii deasupra satului Smolkina, turnînd potop de raze peste izbele vechi. Mai cu seamă însă lucea în soare izba starostelui, cu acoperişul ei nou-nouţ, de şipcă galbenă şi mirositoare, abia ieşită de sub rindea. E duminică şi aproape toţi oamenii s-au strîns în uliţa năpădită de iarbă deasă din care se ivesc la tot pasul movilițe de noroi uscat. În faţa izbei starostelui s-au adunat mulţime de bărbaţi şi de femei : unii şed pe prispele izbei, alţii de-a dreptul pe pămînt, alţii stau în picioare ; printre ei aleargă şi se fugăresc copiii, căpătînd bobîrnace şi ocări cînd de la unul, cînd de la altul dintre cei vîrstnici.

În mijlocul mulţimii, atrăgînd luarea-aminte a tuturor, stătea un om înalt cu o mustaţă mare pe oală. Judecînd după obrazul lui tăbăcit de vremuri şi năpădit de ţepii bărbii deşi şi cărunţi, după învălmăşeala de zbîrcituri adînci care i-l brăzdau şi după smocurile de păr sur care-i ieşeau de sub murdara-i pălărie de pai — i-ai tot fi dat vreo cincizeci de ani omului acestuia. Se uita în pămînt şi-i fremătau nă-

rile nasului mare şi coroiat, iar cînd îşi ridica fruntea aruncînd cîte o privire spre ferestrele izbei starostelui, i se vedeau ochii mari şi trişti — adînc înfundaţi în găvane, cu sprîncene stufoase, negre, care-i umbreau luminile. Purta un anteriu roşcat, cam aşa cum poartă „fraţii" de prin mînăstiri, dar zdrenţuit şi scurt că abia-i acoperea genunchii; peste anteriu se-ncinsese cu un curmei. În spinare ducea o desagă, în mîna dreaptă ţinea un băţ lung cu vîrf de fier, iar stînga şi-o băgase în sîn. Cei din jurul său îl aţinteau bănuitori, ironici, dispreţuitori şi, pînă la urmă, cu vădită bucurie că au izbutit să pună mîna pe lup înainte ca lupul să fi spîrcuit turma.

Trecea prin sat şi venise la fereastra starostelui să ceară apă de băut. Starostele îi dăduse o cană de cvas şi intrase-n vorbă cu el. Însă pribeagul, călcînd obiceiurile, îi răspunsese cam în silă. Starostele atunci îl întrebase de acte; acte—ia de unde nu-s. Deci pribeagul fusese oprit şi se luă hotărîrea să fie trimis la plasă. Starostele îl chemase pe sotski [1]) să ducă din urmă arestatul. Şi acum, în izba lui, îi dădea îndrumările cuvenite; arestatul rămăsese în mijlocul gloatei, care-şi batea joc de el fără milă.

Iată că-n pridvorul izbei se ivi un bătrîn cu ochi urduroşi, mutră de vulpe şi cu o barbă căruntă, ascuţită. Cu mişcări măsurate, pătruns de importanţa funcţiei sale, păşi pe trepte coborîndu-le grav una cîte una şi-şi tîrşea cizmele iar burticica rotundă i se legăna plină de demnitate sub cămaşa lungă de cit. De după umărul lui se iţea faţa pătrată, cu barba pînă-n ochi a lui sotski.

— Ai priceput, Efimuşka? — îl întrebă starostele pe sotski.

— Parcă-i mare lucru să pricep asta? De bună-seamă c-am priceput. Care va să zică am sarcină să-l duc pe omul ăsta la pristav, ş-atîta tot. — După ce sfîrşi de cuvîntat, rar şi cu o înfăţişare serioasă care-ţi stîrnea rîsul, sotski făcu din ochi spre mulţime.

[1]) În Rusia ţaristă, ţăran ales să dea ajutor poliţiei de la sate. (N. red. rom.)

— Dar hîrtia ?

— Apoi cu hîrtia... În sîn la mine i-i vacul.

— Ia vezi, ai grijă ! — îl dăscăli starostele şi adăugă scărpinîndu-se zdravăn la şold :

— Ei, duceţi-vă dar cu dumnezeu !

— Am plecat ! Ce zici, pornim, părinţele ? — se-ntoarse zîmbitor sotski spre arestat.

— Măcar să ne fi dat o căruţă, — răspunse acesta cu glas înăbuşit la îndemnul însoţitorului său. Starostele rîse mut, batjocoritor :

— Căruţă ? I-auzi, bre ! Cîţi vagabonzi de-alde tine nu umblă pe aicea, pe cîmp, prin sate... nu ne-ar ajunge caii pentru toţi. Las' că-i bine şi la infanterie.

— Nu-i nimic, părinţele, mergem şi aşa ! — îl îmbărbătă sotski. — Crezi că-i tare departe ? Cu voia lui dumnezeu, de-or fi vreo douăzeci de verste. Nu te potrivi, părinţele, ajungem cît ai bate-n palme. Ş-apoi acolo — să te tot odihneşti...

— La gros, — întregi starostele.

— Ce-are-a face, — rosti iute sotski. — Un om dacă-i trudit îşi află hodină şi la arest. Unde mai pui că-n beci e răcoare şi încă ce bine-i acolo după o zi de zăduf !

Arestatul aruncă o privire aspră însoţitorului său — care însă zîmbea senin.

— Ei haida, prea cinstite părinţele ! Rămîi cu bine Vasili Gavrilovici ! Am plecat.

— Du-te cu dumnezeu, Efimuşka !... Ochii şi datoria !

— Ba cu ochii încă să fii în patru ! — îl sfătui pe sotski un flăcău din mulţime.

— Ian taci ! Da' ce-s copil de ţiţă ?

Şi plecară ţinînd drumul mai pe lîngă izbe, ca să meargă la umbră. Cel cu anteriul o luase înainte cu pasul săltăreţ dar spornic — al omului deprins la drum. Sotski îi călca pe urmă, sprijinindu-se-ntr-un ciomag noduros.

Efimuşka era un ţăran mic de statură, vînjos, cu o faţă lată, blîndă, pierdută-n codrul unei bărbi castanii, nepieptănate, de i se bătuse cum e cîlţul şi ca-

re-i începea chiar de sub ochii căprii, blajini. Mai totdeauna zîmbea parcă unui gînd ascuns şi-şi arăta dinţii galbeni, încreţindu-şi atît de tare pielea de la rădăcina nasului, încît ai fi crezut că are de gînd să strănute. Purta un caftan cu poalele sumese şi vîrîte pe după cingătoare, să nu-l încurce la mers, iar în vîrful capului un chipiu verde-închis, văduv de cozoroc şi amintind astfel şepcile puşcăriaşilor.

Străbăteau amîndoi un drum îngust, vicinal, care şerpuia prin holda de secară legănată de vînturi ca marea şi umbrele drumeţilor se tîrau peste aurul spicelor.

În zare se-nălţa albastră coama pădurii ; spre stînga, cît vedeai cu ochii, se întindea belşugul ogoarelor iar în mijlocul lor se deslușea pata întunecată a unui sat, dincolo de care se întindeau iarăşi ogoarele, pînă se topeau în pîcla albăstruie a depărtării.

La dreapta, ţîşnind dintr-un tufiş de sălcii, se-nfingea în albastrul cerului săgeata de pe o catapeteasmă cu tabla pusă dar încă nevopsită şi care lucea atît de tare în bătaia soarelui că te dureau ochii privind-o.

Hăt sus, în slava cerului, cîntau ciocîrliile, prin secară surîdeau albăstrelele şi era cald — aproape zăpuşeală. De sub picioarele drumeţilor se ridica pulberea stîrnită.

După ce-şi drese glasul, Efimuşka începu să cînte cu voce subţire :

E-he-heee... şi de ce-ooo..."

— Nu mă ajută glasul, fir-ar să fie ! Mde... Şi cînd te gîndeşti că altădată cîntam... Spunea uneori învăţătorul Vişenkian : „Ia zi-i, Efimuşka !" Şi numai ce ne puneam amîndoi ! Bun flăcău a fost şi el...

— Cine ? — întrebă cu glas adînc şi înfundat omul cu anteriu.

— Păi, învăţătorul, Vişenkian...

— Aşa-l cheamă ?

— Vişenki e un sat, măi frate-meu. Pe învăţător îl chema Pavel Mihalici. Un om — clasa întîi. A murit acum doi ani...

— Tînăr ?

— N-avea nici treizeci...

— Şi de ce a murit ?

— Numai că de supărare.

Celălalt cătă pieziş la Efimuşka şi zîmbi de sus...

— Nu, că să vezi, frate dragă, cum stă chestia — i-a învăţat el buchiile pe copii cît i-a învăţat, vreo şapte ani de-a rîndul, şi pe urmă a început să tuşească. Tuşeşte, tuşeşte de-l ia tristeţea... Apoi de tristeţe, vezi bine, s-a pus pe băutură. Părintele Alexei nu-l prea avea la inimă şi cum s-a apucat de băut, el, adică părintele Alexei, a şi trimis o hîrtie la oraş — cică aşa şi pe dincolo, învăţătorul bea, dă pildă rea. Şi vine răspuns de la oraş — tot o hîrtie dar şi o învăţătoare. Una lungă, ciolănoasă, cu un nas cît toate zilele. Ei, dac-a văzut Pavel Mihalîci că-i slută treaba s-a amărît grozav. Zice : „Doar i-am deprins buchiile pe copii... răilor, fire-aţi !..“ De la şcoală s-a dus de-a dreptul la spital şi n-au trecut cinci zile, şi-a dat sufletul... Asta a fost...

Drumeţiră tăcuţi cîtva timp. Cu fiecare pas ce făceau, pădurea se tot apropia de ei, creştea văzînd cu ochii şi din albastră se preschimba în verde.

— Trecem prin pădure ? — întrebă tovarăşul de drum al lui Efimuşka.

— Tăiem colţul, vreo jumătate de verstă. Dar de ce mă ispiteşti ? Ha ? Na, na ! Mă uit la tine, prea cinstite părinte, şi mă gîndesc că mare pramatie mai eşti !

Şi Efimuşka se porni pe rîs, clătinînd din cap.

— Ce ţi-a venit ? — întrebă arestatul.

— Ce să-mi vie ? Ia şi eu ca omul. Cică trecem prin pădure ? Nici măcar nu te pricepi, bre omule ! Altul, mai cu cap, nici nu s-ar gîndi să-ntrebe. Ar aştepta să intrăm întîi în pădure şi pe urmă... tunde-o !

— Cum ?

— Cum, necum ! Eu, măi frate-meu, văd prin tine parc-ai fi de sticlă. Te-am ghicit, he, he ! Măi ăsta, dragă ! Nu, nu-ţi mai bate capul cu pădurea, lasă ! Crezi că-mi poţi scăpa ? Păi eu culc la pămînt trei

cum eşti tu. Cu tine mă iau la trîntă numai cu stînga... [1] Pricepi?

— Pricep! Eşti un prost! — spuse arestatul scurt şi apăsat.

— Ce? Aşa-i că te-am dibăcit? — spuse triumfător Efimuşka.

— Moartea găinilor! Ce-ai dibăcit? — rîse mînzeşte arestatul.

— Cu pădurea... Am luat eu seama! Ce ţi-ai zis? Eu, adică tu, numai s-ajung în pădure şi-i dau una la scăfîrlie ăstuia — adică mie — l-ating la scăfîrlie şi-o întind peste ogoare, prin pădure. Dreptu-i?

— Prost mai eşti, — strînse din umeri celălalt, prins cu mîţa-n sac. — Unde să mă duc, spune şi tu?

— Păi, unde ai să ai chef — asta-i treaba ta...

— Dar unde? — Omul dat în pază lui Efimuşka păru că se supără, ori poate numai că ţinea cu tot dinadinsul să afle de la cel ce-l însoţea încotro anume ar fi putut-o şterge.

— Doar ţi-am spus: unde ai să pofteşti! — declară Efimuşka liniştit.

— N-am încotro să fug, măi frate, n-am încotro... — spuse încet tovarăşul său.

— Ei lasă! — rosti neîncrezător Efimuşka, ba mai şi dădu din mînă. — Totdeauna are omul unde fugi. Pămîntul e mare. Un om singur îşi află oricînd un colţişor.

— Dar ce gînduri te bat? Chiar vrei să fug? — îl iscodi arestatul zîmbind cam a luare-n rîs.

— I-auzi, bre! Ştii că ai haz? Bună socoteală! Tu s-o iei pe ici, încolo şi-n locul tău, la başcă — pe cine crezi că-l toarnă? Pe mine. Nu, am zis ce-am zis într-o doară, unde venise vorba...

— Mare Tîndală... Totuşi, pe cît s-ar părea, eşti un mujic cumsecade, — spuse oftînd tovarăşul de drum. Efimuşka nu întîrzie să-i încuviinţeze spusele.

---

[1]) „A ieşi la luptă cu o singură mînă" — înseamnă a lupta împotriva adversarului numai cu o mînă, în timp ce cealaltă este strîns legată cu o cingătoare de trupul luptătorului; în schimb adversarul se foloseşte de amîndouă mîinile. (N. aut.)

— Despre asta, aşa-i, chiar mă strigă unii în sat Tîndală... Mujic cumsecade — asta, iarăşi. Sînt om fără ascunzişuri, aici e pricina de căpetenie. Altă lume le sugeşte pe toate din gură numai cu şiretlicuri şi cu gînduri ascunse, dar eu ce nevoie am? Sînt singur pe lume. Dac-o faci pe şiretul, mori, dacă trăieşti după dreptate, tot mori. Atunci mai bine spun totul de-a dreptul, de la inimă.

— Foarte bine! — făcu în treacăt tovarăşul de drum.

— Păi, cum altfel? La ce-aş umbla cu minciuni, o dată ce-s singur-singurel pe lume? Eu, frate-meu, sînt un om slobod... Cum îmi place — aşa trăiesc, îmi duc viaţa cum cred. Mda... Da' pe tine cum te cheamă?

— Pe mine? Ei... Ivan Ivanov.

— Aşa! Eşti din tagma duhovnicească?

— Nu-u...

— Oare? Şi eu care gîndeam că-i fi din tagma duhovnicească...

— Te-ai luat după haine?

— Chiar că! După cum arăţi, eşti leit un călugăr care-a spălat putina sau vreun popă răspopit... În schimb, faţa nu ţi se potriveşte deloc, după faţă mai degrabă pari a fi soldat... Ştie-te dumnezeu ce soi de om eşti! — şi Efimuşka îi aruncă pribeagului o privire plină de curiozitate. Pribeagul îşi sălţă pălăria pe cap, îşi şterse, oftînd, fruntea năduşită şi-l întrebă pe sotski:

— Fumezi?

— Cum să nu, vai de mine! Să nu fumez?...

Scoase din sîn o pungă de tutun slinoasă şi, aplecînd capul fără să se oprească însă din mers, începu să-şi umple cu tutun luleaua de pămînt.

— Aprinde de ici! — Arestatul se opri, se aplecă spre chibritul aprins de cel care-l escorta şi trase din pipă sugîndu-şi obrajii. Un fum lin, albăstrui se înălţă în văzduh.

— Şi-atunci din ce tagmă faci parte? Tîrgoveţ sau cum?

— Nobil, — răspunse scurt arestatul şi scuipă înlături, peste spicele care dădeau în pîrg.

— He, he! Straşnic! Păi la ce umbli fără acte?
— C-aşa vreau să umblu.
— Bre, bre! Şi asta-i una... D-apoi pesemne ţie, dacă eşti nobil, îţi vine cam peste mînă traiul ăsta de fiară? Mă, amărîtule!
— Ia hai! Ajungă-ţi de cînd flecăreşti, — spuse fără voie bună amărîtul.
Însă Efimuşka îl cerceta din ochi cu milă şi curiozitate tot mai mare pe omul acesta fără acte şi urmă, clătinînd îngîndurat din cap:
— Vai de mine şi de mine! Cum se mai joacă soarta cu omul, cînd stai să te gîndeşti! Chiar s-ar putea să fie adevărat că eşti dintre nobili, că tare mai semeni a om subţire. Demult o duci aşa?
Cel cu aer de om subţire se uită posomorît la Efimuşka şi flutură din mînă, ca şi cum ar fi vrut să scape de o viespe care nu-l mai slăbea.
— Lasă-mă-n pace, n-auzi? Ce te-ai agăţat de mine ca o muiere?
— Da', nu te supăra! — rosti împăciuitor Efimuşka. — Nu-ţi vorbesc cu gînd rău... Mi-e inima curată ca lacrima...
— Ei, norocul tău... În schimb, nenorocul meu e că-ţi merge gura ca moara.
— Bine, hai şi-aşa! Să mai tac... De ce să nu taci, dacă altcareva nu poftește s-asculte ce spui? Da, de supărat, să ştii că te-ai supărat fără pricină... Ce, e vina mea că ţi-a fost dat să duci viaţă de hoinar?
Arestatul se opri şi strînse atît de tare din dinţi, încît i se iviră fălcile pe sub piele ca nişte muchii ascuţite, iar perii cărunţi de pe obraji i se zbîrliră, perie. Îl măsură pe Efimuşka din cap în picioare, privindu-l printre gene; ochii îi ardeau de mînie.
Dar înainte ca Efimuşka să fi luat aminte la această nouă înfăţişare, omul porni iarăşi la drum, călcînd rar.
Pe chipul palavragiului său însoţitor se vedea parcă rătăcind umbra unui cuget. Căta mereu în sus, spre cer, de unde-şi revărsau trilul ciocîrliile, şi le ţinea isonul şuierînd uşurel printre dinţi şi purtîndu-şi în acelaşi timp băţul în ritmul pasului.

Se apropiau de marginea pădurii, nemişcată ca un zid întunecat. Nici un sunet nu răzbătea dintr-acolo, să-i întîmpine pe drumeţi. Soarele cobora spre asfinţit, şi razele lui piezişe puneau aur şi purpură în vîrful copacilor. Sub copaci văzduhul era jilav şi înmiresmat; umbra şi tăcerea încordată care umpleau pădurea îţi iscau în suflet un fel de teamă.

Cînd se înalţă în faţa ochilor tăi o pădure întunecoasă şi neclintită, cufundată într-o tăcere tainică, iar fiecare copac parcă ascultă, stînd la pîndă, zvonuri nedesluşite — atunci îţi vine a crede că întreaga pădure e plină de nu ştiu ce arătări care s-ar fi pitit doar pentru o vreme, şi din clipă în clipă te aştepţi ca vreo dihanie uriaşă, de neînţeles pentru mintea omului, să se ivească dintre arbori şi să pornească a vorbi cu glas de tunet despre marile taine ale creaţiei naturii...

II

Apropiindu-se de marginea pădurii, Efimuşka şi tovarăşul său de drum hotărîră să se odihnească şi se aşezară pe iarbă lîngă o cioată groasă de stejar. Cu o mişcare domoală, arestatul îşi luă de pe umăr desaga şi-l întrebă nepăsător pe sotski:

— Vrei pîine?

— Dacă-mi dai, am să-mbuc, — răspunse Efimuşka zîmbitor.

Se aşezară amîndoi tăcuţi să înfulece. Efimuşka mesteca fără grabă şi suspina în răstimpuri, uitîndu-se departe pe cîmpie, spre stînga, iar tovarăşul lui de drum, absorbit cu totul de procesul nutriţiei, mînca repede măsurînd din ochi dărabul de pîine. Cîmpul se întuneca, lanurile-şi pierdeau strălucirea de aur şi deveniseră galbene-trandafirii; dinspre sud-vest se adunau încet nişte nouraşi scămoşi, a căror umbră, învăluind ogoarele, se tîra pe vîrful spicelor spre pădure. Iar copacii îşi zvîrleau la fel umbra pe pămînt, şi toate umbrele acestea îţi umpleau sufletul de tristeţe.

— Mulţumescu-ţi ţie, doamne! — rosti Efimuşka, după ce strînse-n palmă firimiturile de pîine de pe

poala caftanului şi le sorbi. — Dumnezeu ne-a-ndestulat, nimănui în văz n-am stat, şi dacă ne-ar fi zărit, tot nu ne-a obijduit! Ce zici, mai stăm un ceas aici? Avem tot timpul să ajungem la puşcărie, nu-i aşa?

Celălalt încuviinţă dînd din cap.

— Bun!... Îs tare frumoase locurile pe-aici, eu nu le uit niciodată... Uite, colo, la stînga, a fost pe vremuri conacul boierilor Tucikov...

— Unde? — întrebă iute arestatul, răsucindu-se spre partea în care flutura Efimuşka din mînă...

— Uite colo — după dîmbul cela. Cît vezi roată pe-aici, a lor a fost totul. Erau ei boieri bogaţi de tot, dar după slobozirea ţăranilor s-au scrîntit... Şi eu ţineam la ei — noi toţi de aici ţineam la ei. Neamul lor, neam mare... al lui ăl bătrîn, colonelul Alexandr Nikitici Tucikov. A avut şi copii: patru feciori — pe unde or fi pierit, cine-i ştie? S-au împrăştiat cum împrăştie vîntul frunzele, toamna. A rămas pe loc doar Ivan Alexandrovici — la el te duc, ştii? E pristavul nostru... Bătrîn.

Arestatul începu să rîdă. Rîdea pe înfundate, dinlăuntru, într-un chip ciudat — faţa-i rămînea nemişcată, pieptul şi burta îi săltau, şi printre dinţii dezveliţi îi scăpau mîrîituri înăbuşite ca un lătrat.

Efimuşka se chirci înspăimîntat şi, trăgîndu-şi ciomagul mai la îndemînă, îl întrebă:

— Ce ai? Te-apucă des?...

— Nu... Lasă, — răspunse scurt dar cu voie bună arestatul. — Ia zi-i mai departe...

— Mda... Apoi, care va să zică — erau boierii ăştia, Tucikov, şi acu' nu mai sînt... Care au murit, care au dispărut, nu mai ştie de ei nici vîntul, nici pămîntul. Mai ales unul dintre ei... cel mai mic. Îl chema Viktor... Vitea. Ne-mprietenisem... Pe vremea aceea aveam şi eu şi el cam paisprezece ani... Ce băiat mai era, aibă-l domnul în paza lui! Curat ca apa de izvor! Toată ziulica alerga, n-avea astîmpăr şi nu-i mai tăcea gura cum nu tace pîrîul... Pe unde-o fi acum? O mai fi trăind?

— Dar în ce privinţă era aşa de bun? — îl întrebă încet, pe Efimuşka, tovarăşul său de drum.

— În toate! — strigă Efimuşka. — Frumos, deştept, inimă de aur... Măi, om ciudat ce eşti, avea o inimă ca pîinea caldă. Să ne fi văzut în vremea aceea pe amîndoi... Tiii! Ce mai joacă, ce trai pe noi! Mămulică, mamă! O dată mă pomeneam că striga: „Efimka! Hai la vînat!" Avea puşcă — i-o dăduse tată-su de ziua lui — pentru mine făcea rost de alta. Şi uite aşa, ne înfundam în pădure pe vreo două-trei zile. Cînd ne-ntorceam acasă — lua el o ocară zdravănă, eu — o chelfăneală; şi cînd te uitai a doua zi, iar: „Efimka — hai să culegem ciuperci!" Am doborît împreună mii de păsări, am strîns puduri de ciuperci! Prindea cărăbuşi, fluturi, şi-i aşeza în cutiuţe, înfipţi în ace... Năstruşnic! Mă învăţa carte... „Efimka, zicea, ia să te învăţ carte". „Daţi-i drumul". A şi început... Zice: «Spune „a"!» Eu zbieram: „a-a!" Mai mare rîsul. La început făceam haz, că, zic, cartea ce folos poate să-i aducă ţăranului?... Dar el nu mă lăsa deloc. Zice: „Pentru aia ţi s-a dat libertatea, prostule, ca să-nveţi carte... Dacă ştii carte, zice, afli cum trebuie să trăieşti, unde să cauţi adevărul..." Ştii: cum le prinde pe toate copilul din zbor. Se vede treaba că auzise de astea la ăi mari şi se pornise să le înşire şi el... Vorbe de clacă, se-nţelege... Cartea-i în inimă, inima ţi-arată unde-i adevărul... Inima nu dă greş... Dar el, uite, se ţinea zor, nevoie, să mă-nveţe... Îşi pusese-n minte treaba asta şi nu mă lăsa nici să răsuflu! Curat chin! Am început să mă rog de el: „Vitea, zic, cartea nu-i de mine, n-o pot birui..." Cînd a răcnit o dată la mine! „Învaţă, că de nu, iau nagaica tatii şi te omor în bătaie!" Iacă na, chilipir de om pe jos... Vrei, nu vrei, învaţă... Într-un rînd am fugit de la lecţie, nu mai puteam, am sărit în picioare şi tiva! Da' nu zici că m-a căutat toată ziua cu puşca — umbla să mă-mpuşte. Mai pe urmă mi-a spus: „Să te fi dibuit în ziua aceea, trăgeam în tine." Straşnic de iute mai era! Soi amarnic la inimă — boier adevărat... Şi mă iubea, mă iubea... fire aprigă... O dată mi-a făcut taică-meu spinarea numai vărgi, cu hăţurile, şi cînd a văzut el, Vitea, una ca asta, cînd a venit acasă la noi — vai de mine şi de mine, ce s-a mai stîrnit! S-a făcut alb la faţă, a

început să tremure şi se năpusteşte cu pumnii strînşi la tată-meu, pe cuptor. Zice: „Cum ai îndrăznit să faci asta?" Tata, de colo: „D-apoi i-s tată!" „Aha! Ei lasă, tată, nu te pot dovedi singur, dar ţine minte, spinarea ta la fel o să fie cu a lui Efimka". Şi-ncepe a hohoti de plîns după vorbele astea, iese-n goană. Ei, ce crezi, părinţele? S-a ţinut de cuvînt. I-o fi pus la cale, pesemne, pe oamenii de la curte, sau ştiu eu ce-a făcut, destul că într-o zi vine taica icnind acasă; dă el să-şi tragă cămaşa peste cap — ce să tragi că i se lipise de spinare... Cumplit s-a mai supărat tata atunci pe mine: „Să sufăr eu, zice, din pricina ta, slujnicarule?" Şi dă-i! Bătaie ca la fasole — numai că n-a nimerit-o cu „slujnicarule", degeaba spunea, slugă la boieri n-am fost niciodată...

— Aşa-i, Eftim, slugă la boieri n-ai fost niciodată! — spuse răspicat arestatul şi tresări. — Asta se vede şi azi, nu puteai fi tu unealtă-n mîna boierilor, — adăugă apoi, parcă grăbit.

— De asta, aşa-i! — strigă Efimuşka. — Doar că-l iubeam pe Vitea, atît... Era băietan cu minte tare ageră, toată lumea ţinea la el, nu numai eu... Cîteodată se apuca să cuvînteze despre tot felul de chestii... Nu-mi mai aduc aminte ce anume, că de! Să tot fie de-atunci vreo treizeci de ani... Doamne, doamne, pe unde i-or fi lucind ochii acum? Dacă trăieşte, apoi de bună-seamă că are cine ştie ce funcţie înaltă... cum ar veni, slujbă tocmai acolo unde clocoteşte mai al dracului sforul apei... Ce ţi-e şi cu pîrdalnica asta de viaţă! De clocotit, clocoteşte, dar nu scoate nimic ca lumea... Şi oamenii se duc... şi-ţi pare rău de oameni, te doare inima după ei. — Efimuşka oftă din greu şi-şi lăsă capul în piept... Tăcerea ţinu aşa cîteva clipe.

— Dar de mine îţi pare rău? — întrebă voios arestatul; tot chipul i se luminase de un zîmbet blînd şi duios...

— Ciudat mai eşti! — făcu Efimuşka. — Păi, cum să nu-mi pară rău? Cine eşti tu, cînd stai să te gîndeşti? O dată ce umbli hoinar, înseamnă că n-ai nimic al tău pe lumea asta, nici tu masă, nici tu casă... Ba mare lucru de nu te-o fi apăsînd pe suflet şi vreun greu

— cin' să te ştie ? Adică ce s-o mai lungim, un om necăjit...

— Aşa-i, — spuse arestatul.

Şi din nou tăcură. Soarele asfinţise, umbrele se-ndesiseră. Mirosea văzduhul a pămînt reavăn, a flori şi a mucegai de pădure... Şezură aşa multă vreme fără să vorbească.

— Bine ne-o fi aici, nu zic, dar tot trebuie să plecăm... Mai avem încă vreo opt verste... Hai, părinţele, scoală !

— Să mai stăm puţin, — îl rugă părinţelul.

— Nu zic ba, şi mie-mi place noaptea, la poalele pădurii... Dar cînd ajungem la plasă ? Au să mă ieie la trei păzeşte, că de ! Vin tîrziu.

— Las' că nu ţi-or spune nimic...

— Te pomeneşti că pui tu o vorbă bună, — îl luă în rîs sotski, zîmbind.

— Pun. De ce nu ?

— Ian taci, bre !

— Te miri ?

— Poznaş mai eşti ! Cînd te-o lua la scuturat uriadnicul, apoi dă, doamne, bine !

— Dar ce, e bătăuş ?

— Varga lui dumnezeu ! Şi are-o mînă grea... de-ţi buşeşte una sub fălci, zici că te-a luat careva cu coasa de la glezne.

— Atunci l-oi cîrpi şi eu cît oi putea, — spuse cu adîncă încredinţare arestatul către paznicul său şi-l bătu prieteneşte pe umăr.

Lui Efimuşka nu-i plăcu purtarea aceasta prea nestînjenită. Orice s-ar spune, el era totuşi autoritate, iar prăpăditului ăstuia nu i se putea îngădui să uite că Efimuşka poartă la piept o insignă de aramă ! Sotski se ridică, luă ciomagul în mînă, îşi scoase insigna la vedere, chiar în mijlocul pieptului, şi spuse cu asprime:

— Hai, scoală ! Plecăm.

— Nu plec ! — răspunse arestatul.

Efimuşka se fîstîci de tot şi tăcu vreo jumătate de minut, holbîndu-şi ochii şi neînţelegînd cum de se schimbase arestatul dintr-odată.

— Ia n-o mai fă pe nebunul. Hai să mergem! — spuse mai cu blîndeţe.

— Nu merg! — se-mpotrivi din nou şi hotărît arestatul.

— Adică cum, nu mergi? — zbieră atunci Efimuşka, mirat şi totodată mînios.

— Iac-aşa. Vreau să înnoptez aici cu tine... Haide, apucă-te şi aprinde focul...

— Ţi-arăt eu ţie să înnoptezi. Am să-ţi aprind un foc pe spinare, de o să-ţi fie mai mare dragul, — îl ameninţă Efimuşka. Însă în adîncul sufletului era cu totul cuprins de mirare. Omul spunea atît: nu merg — dar nu arăta nici un fel de altă împotrivire, nu se lua la bătaie cu însoţitorul, ci zăcea la pămînt fără să-i pese. Ce-i de făcut?

— Nu zbiera, Efim, — îl povăţui calm arestatul.

Efimuşka tăcu din nou şi, lăsîndu-se cînd pe un picior, cînd pe celălalt, se uita cu ochii cît talgerele la arestat. Arestatul se uita şi el, la Efimuşka, zîmbind, iar Efimuşka tot chibzuia şi nu ştia ce să facă — ce hotărîre să ia?

Dar adică de ce vagabondul ăsta, atît de posac şi de rău mai-nainte, avea gust de hîrjoană acum? Ce-ar fi să mă reped asupra lui, să-i răsucesc mîinile la spate, să-i ard vreo două după ceafă şi gata? Şi cu tonul cel mai sever şi autoritar de care era în stare, Efimuşka spuse:

— Ascultă, prăpăditule, uite ce-i — ai făcut-o cît ai făcut-o pe nebunul, acum ajunge! Ridică-te! Altfel te leg şi să vezi ce-o să mai mergi atunci! Înţelesu-m-ai? Ha? Bagă de seamă, te iau la bătaie!

— Pe mine? — zîmbi arestatul.

— Da' pe cine crezi?

— Pe Vitea Tucikov ai să-l iei tu, Efim, la bătaie?

— Măi, mîncate-ar puricii, — exclamă plin de mirare Efimuşka, — drept cine mă iei? Poftеşti să mă tragi pe sfoară? Stai că-ţi arăt eu!

— Ia, hai, Efimuşka, ţi-o fi de cînd ţipi; de-acum e timpul să-ţi aduci aminte de mine, — spuse arestatul cu un surîs liniştit şi se ridică în picioare, — mai bine să ne spunem bun-găsit!

Efimuşka făcu ochi mari, îşi pironi privirea asupra chipului arestatului şi dădu înapoi, ferindu-se de mîna întinsă spre el. Apoi începură să-i tremure buzele şi obrazul i se încreţi...

— Viktor Alexandrovici... Chiar dumneata să fii cu adevărat ? — întrebă în şoaptă.

— Vrei să-ţi arăt actele ? Ba nu, mai bine să-ţi amintesc unele întîmplări din trecut... Spune, ţi-aduci aminte cum ai nimerit într-o capcană de lup în pădurea de la Ramenskoe ? Sau cînd m-am urcat în copac să iau un cuib, şi-am rămas agăţat de un ciot cu capul în jos ? Sau cum furam noi de la bătrîna Petrovna, văcăreasa, caimacul de pe lapte ? Şi cum ne spunea ea basme ?

Efimuşka se lăsă greu la pămînt şi începu să rîdă într-aiuri.

— Acum mă crezi ? — îl întrebă arestatul şi se aşeză şi el alături, cătîndu-i în faţă şi punîndu-i mîna pe umăr. Efimuşka tăcea. În jurul lor întunericul se închegase deplin. În pădure se stîrnise un freamăt nedesluşit. Departe, undeva în desiş, începu să geamă o pasăre de noapte.

— Spune, Efim, nu te bucuri de întîlnirea noastră ? Ori te bucuri ? Măi... prunc fără prihană ! Cum erai copil, aşa ai rămas... Efim ? Dar vorbeşte odată, lighioaie dragă !

Efimuşka se apucă să-şi sufle cu stăruinţă nasul în poala caftanului...

— Măi, frate, măi ! Vai, vai, vai ! — clătină din cap a mustrare arestatul. — Ce te-a apucat ? Să-ţi fie ruşine ! Ai peste cincizeci de toamne şi te ţi de fleacuri dintr-astea ? Lasă ! — şi cuprinzîndu-l pe sotski de după umeri, îl scutură uşurel. Efimka începu să rîdă dar glasul îi tremura şi, în sfîrşit, vorbi, fără să-şi privească tovarăşul :

— Dar ce, parcă... Mă bucur... Va să zică dumneavoastră eraţi ? Zău, de-mi vine să cred ! Ce-aduce ceasul... Vitea... cu înfăţişarea asta !... La beci... Fără acte... Mănîncă pîine goală... N-are tutun... Doamne ! Rînduială-i asta ? Înţeleg să fi fost eu aşa... iar dumneavoastră măcar un sotski... tot ne-ar fi fost mai uşor ! Pe cînd aşa... Cum mă uit în ochii dumneavoastră ?

Totdeauna mi-aduceam aminte cu drag... Vitea — chiar mă gîndeam uneori... Şi parcă mi se topea inima. Iar acum — poftim. Doamne, doamne... Să le povestesc eu asta oamenilor, nici nu m-ar crede.

Mormăia uitîndu-se ţintă la picioare şi cu mîna se tot apuca ba de gîtlej, ba de piept.

— Ba să faci bine să nu le spui oamenilor nimic. Nu trebuie. Şi isprăveşte o dată... Nu-mi purta grija... Acte am, nu le-am arătat starostelui, ca să nu mă recunoască nimeni aici... N-o să mă vîre frate-meu, Ivan, la puşcărie, dimpotrivă, o să mă ajute să mă pun pe picioare... Am să rămîn la el şi tu o să mergi cu mine la vînătoare ca şi odinioară... Nu vezi ce bine ies toate la socoteală ?

Vitea vorbea cu glas duios, glasul cu care vîrstnicii îi îmbunează pe copiii mîhniţi. De dincolo de pădure se înălţa un nor şi luna îi ieşea întru întîmpinare, iar razele ei tiveau cu argint marginile norului, care căpătaseră nuanţe gingaşe de opal. Prin holde piuia o prepeliţă, altundeva se auzea ţîrîit de cristei... Întunericul nopţii se făcea tot mai gros.

— De, asta aşa-i... — începu încet Efimuşka, — Ivan Alexandrovici n-o să-şi lase fratele la ananghie şi dumneavoastră, care va să zică, o să vă găsiţi rostul. De, asta aşa-i... O să mergem şi la vînătoare... Numai că... toate chiar aşa cum... Imi făceam eu socoteală altădată ce lucruri mari o să înfăptuiţi în viaţă ! Şi cînd colo, poftim...

Vitea Tucikov începu să rîdă.

— Eu, frate Efimuşka, chiar că am înfăptuit destule în viaţa mea... Partea mea de moşie am risipit-o, cu slujba nu m-am putut împăca, am fost actor, pe urmă am ţinut eu actori... pe urmă am dat faliment, am rămas dator peste tot, m-am băgat şi într-o afacere încurcată... Ehe ! De toate au fost... Şi — totul a trecut !

Arestatul dădu din mînă şi rîse blajin.

— Eu, frate Efimuşka, acum nu mai sînt boier... m-am lecuit de asta. Să vezi ce viaţă o să ducem amîndoi ! Dar hai, desmeticeşte-te o dată !

— Da' n-am nimic... — vorbi Efim cu glas sugrumat, — numai atît că mi-e ruşine. V-am îndrugat aici

la năzdrăvănii... şi pe urmă... Un mujic ca mine, ştiţi... Va să zică, hotărîţi să înnoptăm aici ? Aprind îndată focul...

— Bun, apucă-te de treabă !...

Arestatul se întinse la pămînt cu faţa în sus, iar sotski se pierdu printre copacii din marginea pădurii, unde peste scurt timp se auzi trosnet de crengi şi zgomot. Efimuşka se întoarse curînd cu un braţ de vreascuri, iar un minut mai tîrziu în grămăjoara de vreascuri mărunţite prinse să şerpuie vesel o limbă de foc.

Şezînd unul în faţa celuilalt, prietenii din copilărie o priveau gînditori şi trăgeau pe rînd din pipă.

— Intocmai ca atunci, — rosti cu amărăciune Efimuşka.

— Numai că vremurile nu mai sînt acelea, — spuse Tucikov.

— M-da, viaţa s-a înăsprit... Ian te uită cum v-a... frînt pe dumneavoastră...

— Ei, asta rămîne de văzut. Ea pe mine, ori eu pe ea... — surîse Tucikov.

Tăcură...

In spatele lor se înalţa ca un zid negru pădurea plină de şoapte ne-nţelese, focul trosnea vesel, şi fel de fel de umbre dănţuiau neauzit în jurul lui. Pe cîmpie se lăsase un întuneric de nepătruns.

Traducere de
Aurel Lambrino şi Ecat. Antonescu

CITITORUL

...Înnoptase cînd am ieşit în stradă din casa unde, într-un cerc de cunoştinţe, citisem o povestire de-a mea, apărută de curînd. Primisem multe laude iar acum, încă sub emoţia plăcerii, păşeam domol pe strada pustie, simţind pentru prima oară în viaţă toată bucuria de a trăi.

Era o noapte luminoasă de februarie ; cerul senin, spuzit de stele, îşi trimitea suflarea-i răcoroasă asupra pămîntului, care se-mpodobise cu mantia bogată a zăpezii abia căzute. Atîrnînd peste garduri, crengile copacilor aşterneau în calea mea horbote ciudate de umbră, iar fulgii sclipeau veseli în lumina moale, albăstruie a lunii. Ţipenie de om nu se arăta nicăieri şi scîrţîitul zăpezii sub paşii mei era singurul sunet care tulbura liniştea solemnă a acestei senine şi memorabile nopţi... Mă gîndeam :

„E bine să fii cineva pe pămînt, printre oameni !"

Iar imaginaţia, fără să economisească deloc culorile, îmi zugrăvea viitorul !...

— Da, ai scris o bucată frumoasă ! Asta aşa e ! — spuse gînditor cineva în spatele meu.

Am tresărit mirat şi mi-am întors capul.

Un om pirpiriu, purtînd nişte haine de culoare închisă, mă ajunse din urmă şi porni în pas cu mine,

privindu-mă în față de jos în sus, cu un zîmbet care, pe chipul lui prelung, părea tăios. Dealtfel, toate erau ascuțite la el: privirea, umerii obrajilor, bărbia și barbișonul care-o lungea; întreagă, mărunta lui persoană îți înțepa ochii cu înfățișarea ei ciudat de unghiulară. Mergea ușor, aproape neauzit, ca și cum ar fi alunecat pe zăpadă. Nu-l văzusem printre cei cărora le citisem povestirea și, se înțelege că m-a mirat exclamația lui. De unde-a răsărit? Cine-i omul ăsta?

— Ai... ascultat-o și dumneata? — l-am întrebat.

— Da, am avut plăcerea.

Glas de tenor. Buzele subțiri și mustăcioara neagră nu izbuteau să șteargă zîmbetul care-i stăruia pe față, făcînd o impresie neplăcută. Simțeam că sub zîmbetul acesta se ascundea un gînd ironic, nu foarte măgulitor în ce mă privește. Dar, bine dispus cum eram, nu-mi veni gîndul să studiez mai îndelung această trăsătură a omului cu care vorbeam; gîndul, după ce-mi trecu iute, ca o umbră, pe dinaintea ochilor, dispăru îndată, alungat de seninătatea și mulțumirea de sine care mă copleșea. Pășeam alături de omul acela, așteptînd să-l aud ce va spune și nădăjduind în taină că-mi va spori numărul clipelor plăcute, de care avusesem parte în seara aceea. Omul se lăcomește, pentru că rareori îi surîde soarta cu prietenie.

— E plăcut să te simți un om cum sînt puțini, nu-i așa? — întrebă tovarășul meu de drum.

N-am văzut nimic deosebit în întrebarea lui și m-am grăbit să-i dau dreptate.

— He, he, he! — rîse el zeflemisitor, frecîndu-și nervos mîinile mici cu degetele subțiri și ascuțite ca niște ghiare.

— Constat că sînteți un om vesel! — spusei eu fără voie bună, jignit de rîsul lui.

— Da, sînt un om vesel, — întări el zîmbind și dădu din cap. — Mai sînt și foarte curios... Vreau totdeauna să știu; să știu totul — asta-i năzuința mea neîncetată și, datorită ei, îmi păstrez vigoarea. Uite și acum: vreau să știu cît te-a costat succesul?

M-am uitat la el și i-am răspuns fără chef.

— Cam o lună de muncă... poate ceva mai mult...

— Aha! — interveni el cu vioiciune. — Ceva muncă, plus o părticică din experiența dumitale de viață, care și aceea costă oricînd ceva... Totuși nu-i prea scump odată ce, cu prețul acesta capeți conștiința că, iată, în momentul de față viața cîtorva mii de oameni care-ți citesc cartea cuprinde și gîndul dumitale. Și unde mai pui nădejdea că poate cu timpul... he, he... și cînd ai să mori... he, he, he!... Pentru toate acestea poți da mai mult, mai mult decît ne-ai dat dumneata — nu-i așa?

Începu să rîdă din nou sacadat și mușcător, iar ochii lui mici, negri, pătrunzători, mă cercetau cu viclenie. M-am uitat și eu la el de sus, jignit, și l-am întrebat cu o politețe rece:

— Scuzați-mă... cu cine am plăcerea să stau de vorbă?

— Cine sînt? Nu ghicești? Și totuși, deocamdată n-am să-ți spun cine sînt. Pentru dumneata adică e mai important să cunoști numele omului decît să știi ce-ți va spune el?

— Firește că nu... Dar oricum, toate astea sînt ciudate! — răspunsei.

Nu știu pentru ce, mă apucă de mîneca paltonului și începu să-mi vorbească rîzînd încetișor:

— Lasă să fie ciudat — de ce nu și-ar îngădui omul cîteodată să mai iasă din ramele obișnuitului, ale banalului?... Și dacă nu te dai înlături de la asta — hai să vorbim deschis, vrei? Închipuiește-ți că eu sînt cititorul-dumitale... un oarecare cititor ciudat, foarte curios, care ar vrea să știe pentru ce și cum faci o carte... de pildă, dumneata? Hai să vorbim.

— O, cu plăcere! — spusei. — Îmi pare foarte bine... aceste întîlniri și convorbiri... nu sînt posibile în fiecare zi. Dar de fapt mințeam, pentru că toate acestea începuseră să-mi și fie neplăcute. Mă întrebam: „Ce vrea ăsta de la mine? Și de ce i-aș permite unui om pe care nu-l cunosc să dea caracter polemic unei întîlniri pe stradă?“

Totuşi păşeam liniştit alături de tovarăşul meu de drum, străduindu-mă să-mi întipăresc pe faţă expresia unei atenţii amabile faţă de el. Îmi amintesc însă că foarte greu izbuteam să fac asta. Atît doar că deocamdată aveam încă destulă voie bună, nu vroiam să-l jignesc refuzînd să stau de vorbă cu dînsul şi hotărîi să mă port cu băgare de seamă.

Luna strălucea pe cer în spatele nostru şi ne aşternea umbrele la picioare. Contopite într-o singură pată neagră, umbrele acestea se tîrau în faţa noastră pe zăpadă, iar eu, privindu-le, constatam că mi se naşte în suflet un simţămînt întunecat, nestabil, ca şi umbrele, ceva care, la fel cu umbrele, mergea înaintea mea.

Tovarăşul meu de drum tăcu vreo cîteva clipe, apoi începu să vorbească pe tonul omului stăpîn pe gîndurile sale :

— Nimic mai important şi mai interesant în viaţă decît cauzele acţiunilor omeneşti... Nu-i aşa ?

Dădui afirmativ din cap.

— Eşti de aceeaşi părere ! Atunci hai să vorbim pe faţă — nu pierde prilejul să vorbeşti sincer, cîtă vreme mai eşti tînăr.

„Ciudat om !“ gîndii eu şi, interesat de spusele lui, îl întrebai cu un surîs ironic :

— Dar despre ce să vorbim ?

După ce mă privi în faţă, omul exclamă cu familiaritatea unui vechi cunoscut :

— Să vorbim despre ţelurile literaturii !

— De acord... Deşi mi se pare că e cam tîrziu...

— O ! Pentru dumneata încă nu e prea tîrziu !

Mirat de aceste vorbe — le rostise cu atîta gravă convingere încît sunaseră ca o alegorie — m-am oprit, dorind să-l întreb ceva, dar el mă luă de mînă şi mă trase înainte, fără grabă dar hotărît, spunîndu-mi totodată :

— Nu te opri. Cu mine mergi pe calea cea bună... Ajunge cu introducerile ! Spune-mi — ce vrea literatura ?... Dumneata o slujeşti, deci trebuie să ştii.

Mirarea îmi creştea în raport invers cu puterea de a mă stăpîni. Ce vrea omul ăsta de la mine ? Cine e ?

— Ascultă, — îi spusei, — trebuie să recunoşti că tot ce se petrece între noi...

— Este destul de justificat! Căci nimic în lume nu se săvîrşeşte fără justificarea respectivă... Aşadar, să mergem mai repede, dar nu înainte, ci în adîncime...

Fără îndoială că era interesant acest om original, totuşi mă supăra. Din nou am făcut un gest de nerăbdare luînd-o înainte; el mă urmă şi-mi spuse calm:

— Te înţeleg: îţi vine greu să defineşti în această clipă ţelul pe care îl urmăreşte literatura. Am să încerc s-o fac eu...

Oftă, apoi mă privi în faţă zîmbind.

— Ai să fii de acord cu mine dacă îţi voi spune că ţelul literaturii este acela de a-l ajuta pe om să se înţeleagă pe sine însuşi; literatura vrea să-i întărească încrederea în sine şi să-i dezvolte năzuinţa spre adevăr, dorinţa de a lupta împotriva josniciei; literatura vrea să-i înveţe pe oameni cum să descopere ce au mai bun în ei; să stîrnească în sufletele lor ruşinea, mînia, curajul, de a face totul pentru ca oamenii să fie puternici şi nobili, şi să-şi poată spiritualiza viaţa cu focul sacru al frumosului. Iată definiţia mea; bineînţeles e incompletă, e cam schematică... întregeşte-o cu tot ce poate spiritualiza viaţa şi spune-mi dacă eşti de acord cu mine?

— Da, aşa e!... — spusei. — Aproximativ aşa e. De obicei oamenii socotesc că sarcina literaturii constă în a-l înnobila pe om...

— Iată ce cauză măreaţă slujeşti dumneata! — spuse răspicat necunoscutul... şi din nou rîse sarcastic: — He, he, he!

— Dar pentru ce-mi spui toate astea? — l-am întrebat, făcîndu-mă că nu-i iau în seamă rîsul.

— Dumneata ce crezi?

— Ca să vorbesc sincer... — dădui să spun în timp ce căutam o replică veninoasă, apoi am tăcut. Ce înseamnă să vorbeşti sincer? Omul ăsta nu-i prost, el trebuie să ştie cît de strîmte sînt hotarele sincerităţii omeneşti şi cu cîtă îndîrjire le păzeşte amorul propriu. Aruncînd o privire spre tovarăşul meu de drum, m-am simţit grozav de jignit de zîmbetul lui — era atît de

ironic şi dispreţuitor ! Simţeam că începe să mă cuprindă o teamă nelămurită şi că teama asta mă îndemna să plec de lîngă el.

— La revedere ! — îi spusei cu răceală, săltîndu-mi pălăria.

— De ce ? — exclamă el încet.

— Nu-mi plac glumele care întrec măsura.

— Şi... pleci ?... Treaba dumitale... Dar să ştii că, dacă pleci acum de lîngă mine, n-o să ne mai întîlnim niciodată.

Sublinie cuvîntul „niciodată" şi acest cuvînt răsună în urechea mea ca dangătul unui clopot de înmormîntare. Urăsc şi mă tem de acest cuvînt : mi-l imaginez totdeauna ca pe ceva greu şi rece, asemenea unui ciocan căruia soarta îi rezervă rolul de a sfărîma nădejdile oamenilor. Acest cuvînt mă opri în loc.

— Ce doreşti de la mine ? — îl întrebai amărît şi totodată furios.

— Să ne aşezăm aici, — rosti el zîmbind din nou cu ironie şi, luîndu-mă de mînă, mă trase hotărît spre o bancă.

In clipa aceea ne aflam amîndoi pe aleea grădinii publice, în mijlocul unor salcîmi şi al unor tufe de liliac, care încremeniseră cu crengile acoperite de gheaţă. Luminate de lună, ramurile se-ntindeau în văzduh deasupra capului meu şi mi se părea că aşa, ţapene şi acoperite de gheaţă, îmi pătrund în piept şi-mi ating inima.

Nedumerit, buimăcit de purtarea tovarăşului meu, îl priveam tăcut.

„E un om bolnav", gîndii, vrînd să-mi dau curaj şi să-mi explic acţiunile lui. El însă parcă îmi ghici gîndul.

— Te gîndeşti că sînt anormal ? Lasă asta. E un gînd urît şi vătămător ! Ne ascundem cît mai des în dosul lui şi refuzăm astfel să-l înţelegem pe un om, numai pentru că omul acela e mai original decît noi ; dar cu asemenea gînduri nu facem altceva decît să sprijinim şi să agravăm atît de trista delăsare care domneşte în relaţiile dintre oameni !

— O, da !... — răspunsei, simţindu-mă tot mai stingherit în faţa acestui om, — dar scuzaţi-mă, eu plec... e timpul...

— Pleacă, — spuse el strîngînd din umeri. — Pleacă, dar să ştii : îţi grăbeşti pierzania... — Şi nu mă mai ţinu de mînă. Mă îndepărtai repede.

El rămase în parcul care cobora spre Volga, de pe dealul acoperit de mantia albă a zăpezii, brăzdate de panglicile întunecate ale potecilor. In faţă i se deschidea priveliştea largă a şesului trist, cufundat în tăcere, de dincolo de fluviu. Rămînînd în parc, omul acela se aşează pe una din bănci şi începu să privească depărtarea pustie, în timp ce eu mergeam de-a lungul aleei şi simţeam că nu voi putea pleca, şi totuşi mergeam mai departe. Mergeam şi mă gîndeam: „In ce fel oare e mai nimerit să păşesc — încet sau repede — ca să-i demonstrez celui ce şade colo, în urma mea, cît de puţin înseamnă el pentru mine ?"

Il auzii fluierînd o melodie cunoscută... Un cîntec ciudat şi trist despre un orb care-şi luase sarcina să-i călăuzească pe alţi orbi. „Şi de ce fluieră tocmai cîntecul acesta ?" gîndii.

Dintr-odată înţelesei că, din clipa în care m-am întîlnit cu acest om pirpiriu, am pătruns în sfera întunecoasă a unor ciudate şi neobişnuite senzaţii. Buna mea dispoziţie, calmul de adineaori se învăluiseră ca-ntr-o ceaţă în aşteptarea unui lucru important şi apăsător.

„Cum vrei să fii conducător
Cînd nu cunoşti tu însuţi drumul ?"

— îmi amintii cuvintele cîntecului pe care-l fluiera încetişor omul acela.

Am întors capul şi m-am uitat la el. Cu cotul sprijinit în genunchi şi capul aşezat în palmă mă privea, fluiera, iar mustăţile negre i se mişcau pe faţa luminată de lună. Impins de nu ştiu ce simţămînt fatal, hotărîi să mă întorc. Mă apropiai cu pas grăbit, mă aşezai alături şi-i spusei fără să mă tulbur, dar cu avînt în glas :

— Ascultă, să vorbim simplu...

— Într-adevăr, asta le trebuie oamenilor, — făcu el dînd din cap.

— Dumneata, văd, ai darul să mă influenţezi ; bănuiesc că vrei să-mi spui ceva... Da ?

— În sfîrşit ai curajul să mă asculţi ! — exclamă el rîzînd. Însă acum rîsul îi era mai blînd, ba chiar avea o notă de bucurie.

— Atunci vorbeşte ! — l-am îndemnat, — şi dacă se poate, fără bizarerii...

— O, foarte bine ! Dar recunoşti, nu-i aşa, că bizareriile erau necesare ca să-ţi atrag atenţia asupra mea ? Nu ne mai interesează cum ar trebui lucrurile simple şi clare, fiindcă-s prea reci şi aspre, iar noi nu ne pricepem să le îndulcim, să le încălzim cumva. Noi înşine sîntem reci şi aspri. Mi se pare că ne atrag iarăşi visările, fanteziile frumoase, iluziile şi bizareriile, pentru că viaţa pe care o creăm e săracă în culori, întunecată, plictisitoare ! Realitatea, pe care doream cîndva cu atîta înflăcărare s-o transformăm, ne-a frînt şi ne-a călcat în picioare... Ce-i de făcut ? Să încercăm, poate că ficţiunea şi fantezia îl vor ajuta pe om să se înalţe măcar cîteva clipe deasupra pămîntului si să descopere pe glob locul pe care şi l-a pierdut. Căci l-a pierdut, nu-i aşa ? Acum omul nu mai este stăpînul naturii, ci robul vieţii ; nu mai e mîndru de dreptul său de prim născut şi se închină în faţa faptelor. Nu-i aşa ? Trage concluzii din faptele create de el şi-şi spune : iată o lege imuabilă ! Dar, supunîndu-se acestei legi, nu-şi dă seama că-şi pune piedici în calea spre o creare liberă a vieţii, în calea luptei pentru dreptul pe care-l are de a dărîma pentru a crea. Ba nici nu mai luptă, ci numai se acomodează... Şi de ce ar lupta ? Unde-i sînt idealurile pentru care ar fi gata să săvîrşească o faptă eroică ? Iată de ce viaţa e atît de săracă şi de plictisitoare, iată de ce spiritul creator al omului e atît de neputincios... Unii caută orbeşte ceva care, înaripînd mintea, să-i sădească omului din nou în suflet încrederea în el însuşi. Adesea pornesc pe altă cale decît aceea care i-ar putea duce la veşnicie, la unire între oameni,

calea care duce spre dumnezeu... Cei ce nu ţin calea dreaptă spre adevăr, vor pieri! Fie, nu-i vom împiedica, nu face să-i regretăm — oameni sînt mulţi! Importantă e năzuinţa, importantă e dorinţa sufletului de a-l găsi pe dumnezeu, şi, cît timp vor fi suflete cuprinse de năzuinţa spre dumnezeu, dumnezeu va fi cu ei şi-i va învia, deoarece el este necontenita năzuinţă spre perfecţiune. Aşa-i?

— Da, aşa-i... — încuviinţai.

— Dar ştii, te pricepi să fii de acord, — observă interlocutorul meu, zîmbind sarcastic. Apoi tăcu o vreme, privind în depărtare. Mi se păru că tăcerea e prea lungă şi oftai nerăbdător. Atunci, fără să-şi întoarcă privirea, care-i rătăcea în depărtări, mă întrebă:

— Cine e dumnezeul tău?

Pînă la această întrebare îmi vorbise blînd şi prietenos, şi-mi fusese plăcut să-l ascult: ca toţi oamenii care gîndesc mult, era cam trist, mi-era apropiat sufleteşte, îl înţelegeam şi începusem să nu mă mai sfiesc de el. Şi iată că deodată pune această funestă întrebare la care unui om din timpurile noastre îi vine atît de greu să răspundă, dacă e cinstit cu sine însuşi. Cine e dumnezeul meu? Oh, dacă aş şti!

Mă descumpănise întrebarea — dar cine altul în locul meu şi-ar fi păstrat prezenţa de spirit în această situaţie? — iar el mă ţintea cu ochii săi pătrunzători, zîmbea şi aştepta răspunsul meu.

— Dacă mi-ai putea da un răspuns, n-ai tăcea atîta timp. Poate că totuşi o să-mi spui ceva dacă am să te întreb următoarele: scrii şi mii de oameni te citesc; ce anume propovăduieşti? Te-ai gîndit oare dacă ai dreptul să-i înveţi pe alţii?

Pentru prima oară în viaţă priveam cu atîta atenţie în adîncul sufletului meu. Să nu se creadă că mă înalţ sau mă umilesc pentru a atrage atenţia oamenilor asupra mea — cerşetorilor nu le ceri de pomană. Descoperisem în mine destule sentimente şi dorinţi frumoase, destule lucruri dintre acelea care în mod obişnuit se cheamă bune, însă sentimentul care reuneşte totul, gîndul limpede şi armonios în

care se cuprind toate fenomenele vieții, nu-l găsisem. Mare-i ura pe care o port în suflet; mocnește acolo mereu, uneori zbucnește cu flacăra vie a mîniei; dar îndoiala din sufletul meu e și mai mare. Uneori îmi zguduie mintea atît de năpraznic, îmi apasă inima atît de tare, încît multă vreme după asta sînt pustiit înlăuntru-mi... Nimic nu mă îmboldește spre viață, inima mi-e rece, ca moartă, mintea doarme iar imaginația geme, strivită de coșmaruri. Și așa, orb, mut și surd, trăiesc zile și nopți la șir, nedorind nimic și neînțelegînd nimic. În astfel de clipe mi se pare că-s un cadavru și numai datorită unei stranii neînțelegeri n-am fost încă îngropat. Mi-e groază de o asemenea existență iar conștiința necesității de a trăi mă îngrozește și mai tare, deoarece moartea e și mai absurdă, și mai haotică... De bunăseamă ea îți răpește chiar și desfătarea urii...

Și atunci ce propovăduiesc eu, eu așa cum sînt? Ce le pot spune eu oamenilor? Ceea ce a fost spus demult și li se spune totdeauna, ceea ce găsește totdeauna ascultători dar nu-i face pe oameni mai buni? Dar oare am dreptul să propag aceste idei și principii atunci cînd eu însumi, educat în spiritul lor, procedez adesea altminteri decum poruncesc ele? Dacă le încalc și totuși susțin că sînt convins de adevărul lor, mai înseamnă oare că aceasta este convingerea mea sinceră zidită la temelia „eu"-ului meu? Ce să răspund omului care șade alături de mine? El obosise așteptîndu-mi răspunsul și vorbi din nou:

— Nu ți-aș pune această întrebare dacă n-aș vedea că ambiția încă n-a izbutit să te dezonoreze. Ai curajul să mă asculți... deci trag concluzia că dragostea ta față de tine însuți este rațională, căci înfrunți chiar și durerile cele mai mari, numai să ți-o sporești. De aceea am să-ți ușurez situația față de mine vorbindu-ți nu ca unui criminal, ci ca unui vinovat.

— ...Au trăit cîndva în mijlocul nostru marii maeștrii ai cuvîntului, cunoscători subtili ai vieții și ai sufletului omenesc, oameni stăpîniți de un dor fără margini de a perfecționa existența, oameni care pur-

tau în suflet o adîncă încredere în om. Ei au scris cărți ce nu vor fi date uitării niciodată, fiindcă în acele cărți s-au înscris adevărurile veșnice, filele lor poartă pecetea unei frumuseți pe care vremea n-o poate atinge. Imaginile zugrăvite în acele cărți sînt vii, viața le-a fost insuflată de forța inspirației. În acele cărți găsești și bărbăție, și mînie înfocată, în ele răsună și dragostea sinceră, de nimic stingherită, și nici o vorbă de prisos nu găsești în ele. Știu, de acolo ai luat hrana pentru sufletul tău... Dar rău ți-ai mai hrănit pesemne sufletul, deoarece la tine vorbele despre adevăr și dragoste sună fals și fățarnic, de parcă ai vorbi despre acestea împotriva voinței tale. Ești ca luna, împrumuți lumină din altă parte, lumina ta e palidă și tristă, face umbră multă dar luminează slab și nu încălzește pe nimeni. Nu poți da oamenilor ceva cu adevărat valoros, fiindcă ești sărac iar ceea ce le dai, nu dai de dragul înaltei desfătări de a îmbogăți viața cu frumusețea gîndirii și a cuvîntului, ci mai cu seamă pentru a ridica întîmplătoarea-ți existență la gradul de fenomen necesar oamenilor. Tu dai cu gîndul ca viața și oamenii să-ți întoarcă mai mult. Ești un calic cînd e vorba de daruri, ești doar un cămătar : dai un grăunte din experiența ta ca să iei drept dobîndă atenția ce ți se acordă. Pana ta scormonește superficial realitatea, răscolește ușurel mărunțișurile vieții și, descriind sentimentele banale ale oamenilor banali, poate desvălui minții lor și multe adevăruri josnice, dar poți oare creea pentru ei o minciună cît de neînsemnată care totuși să le înalțe sufletul ?... Nu. Ești convins că aduci folos scormonind gunoiul vieții de toate zilele, fără să ai îndemînarea de a găsi în el altceva decît adevărurile triste și mărunte care constată doar că omul e rău, prost, lipsit de cinste, că depinde totdeauna și pe deplin de o sumă întreagă de condiții exterioare, că este neputincios și demn de milă, singur și neajutorat ? Știi, eu cred că alții au reușit să-l convingă mai demult despre aceasta ! Căci sufletul îi este rece și mintea obtuză... Și cum să nu fie ! Omul își privește imaginea din cărți, iar cărțile — mai cu seamă

dacă sînt scrise cu acea dibăcie care adesea e luată drept talent — totdeauna îl hipnotizează întrucîtva. Se vede în imaginea prezentată de tine şi dîndu-şi seama cît e de rău, nu ştie cum ar putea fi mai bun. Eşti tu în stare să-i arăţi această posibilitate? Poţi oare să faci asta, cînd dacă tu însuţi... dar am să te cruţ, fiindcă, în timp ce mă asculţi — simt — nu te gîndeşti cum ai putea să mă contrazici şi să te justifici. Aşa! Învăţătorul, dacă e cinstit, totdeauna trebuie să fie un elev atent. Voi toţi, învăţători ai vieţii din zilele noastre, luaţi mult mai mult de la oameni decît le daţi, deoarece vorbiţi numai despre lipsuri, numai pe ele le vedeţi. Dar omul trebuie să aibă şi calităţi. Nu credeţi că le aveţi? Cu ce vă deosebiţi voi de oamenii de rînd, oamenii şterşi, pe care îi zugrăviţi atît de aspru şi le căutaţi nod în papură, socotindu-vă pe voi propovăduitori, demascatori ai viciilor pentru triumful virtuţii? Dar nu observaţi că tot sforţîndu-vă să definiţi virtuţile şi viciile numai cît le-aţi încurcat ca pe două gheme de aţă, unul negru şi altul alb, care din pricina apropierii au devenit cenuşii, luînd unul de la altul o parte din culoarea iniţială? Nu-i de crezut că dumnezeu v-a trimis pe pămînt... I-ar fi ales pe alţii mai puternici decît voi. El le-ar fi aprins în inimi focul pătimaşei dragoste de viaţă, de adevăr, de oameni, iar ei ar fi luminat ca nişte candele în bezna existenţei noastre, preamărind forţa şi gloria lui... Voi însă nu faceţi altceva decît să scoateţi fum ca faclele satanei la sabat şi fumul vostru, cum pătrunde-n suflete şi-n minţi, le şi otrăveşte cu otrava neîncrederii în sine. Spune-mi, ce propăvăduiţi voi?

Simţeam pe obrazul meu răsuflarea fierbinte a acestui om şi nu mă uitam la el temîndu-mă să-i întîlnesc privirea. Cuvintele lui căzeau în mintea mea ca nişte picături de foc şi mă dureau... Înţelegeam cu groază cît de greu e să răspunzi la întrebările simple. Şi nu i-am răspuns.

— Aşadar eu, un cititor sîrguincios al tuturor celor ce scrii tu şi alţii ca tine, te întreb: pentru ce scrieţi? Şi doar scrieţi mult... Vreţi oare să treziţi

sentimente bune în sufletele oamenilor? Dar cu vorbe reci și neputincioase nu veți izbuti s-o faceți, nu! Și nu numai că nu puteți aduce nimic nou în viață, dar și vechiul îl înfățișați mototolit, chircit, fără o față a lui. Cel ce vă citește nu învață nimic și nu se rușinează de nimic, decît doar de voi. Totul e banal, viață banală, oameni banali, gînduri banale, evenimente banale... Oare cînd se va vorbi odată despre zbuciumul sufletului și despre necesitatea renașterii spiritului? Unde-s chemările de a se crea viață, unde-s pildele de bărbăție, unde-s acele vorbe de încurajare care înaripează sufletul?

— ...Mi-ai putea spune: viața nu oferă alte imagini afară de acelea pe care le reproducem noi. Dar să nu spui asta, fiindcă e rușinos pentru cel ce are fericirea de a stăpîni cuvîntul, să-și recunoască neputința în fața vieții, să mărturisească deschis că nu se poate înălța deasupra ei. Iar dacă stai la nivelul vieții, dacă prin forța imaginației tale nu poți crea imagini care nu se găsesc în viață, dar care sînt cerute pentru îndrumarea ei — care-i folosul muncii tale și prin ce-ți vei justifica chemarea? Îmbîcsind memoria și atenția oamenilor cu gunoiul clișeelor fotografice luate din viața lor săracă în evenimente, gîndește-te, nu cumva dăunezi omenirii? Căci — trebuie să recunoști! — nu te pricepi să scrii în așa fel încît tabloul vieții zugrăvit de tine să stîrnească în sufletul omului dorința aprinsă de a răzbuna rușinea și de a-i crea existenței alte forme... Poți oare grăbi pulsul vieții, îi poți oare insufla energie așa cum făceau alții cîndva?

Ciudatul meu interlocutor se opri o clipă, iar eu tăceam și mă gîndeam la vorbele lui.

— Văd în jurul meu mulți oameni inteligenți, dintre ei numai puțini sînt oameni cu suflet nobil, dar și aceia sînt frînți și bolnavi sufletește. Și nu știu de ce, de cîte ori stau să observ, văd că cu cît omul e mai bun, cu cît sufletul lui e mai curat și mai cinstit, cu atît are mai puțină energie, cu atît e mai bolnăvicios și-i vine mai greu să trăiască. Unor astfel de oameni le sînt sortite singurătatea și amărăciunea.

Dar oricît ar tînji ei după mai bine — nu au puterea să-l creeze. Nu cumva sînt ei atît de frînţi şi demni de milă pentru că nu li s-a dat la timp ajutor printr-o vorbă de încurajare?...

— ...Şi mai e ceva, — urmă ciudatul meu interlocutor, — îl poţi face oare pe om să rîdă cu acea voie bună care-i purifică sufletul? Vezi şi tu, oamenii s-au dezvăţat cu totul să rîdă frumos. Rîd cu răutate, rîd mîrşav, adesea rîd printre lacrimi, dar niciodată n-ai să-i auzi rîzînd sincer, cu bucurie — rîsul acela care ar trebui să zguduie pieptul oamenilor în toată firea, căci rîsul bun însănătoşeşte sufletul... Omul are nevoie să rîdă, căci rîsul este una dintre puţinele însuşiri care-l ridică deasupra animalelor. Îi poţi face pe oameni să rîdă în aşa fel încît rîsul lor să nu mai însemne o condamnare, să nu mai fie o luare în rîs a ta, a omului care devii ridicol, numai pentru că trezeşti milă? Înţelege — dreptul tău de a propovădui trebuie să-şi găsească temei întreg în putinţa ta de a trezi în oameni sentimente sincere, care să sfărîme, ca nişte ciocane, anumite forme ale vieţii creînd altele, mai largi, în locul celor strîmte. Mînia, ura, curajul, ruşinea, dezgustul şi în sfîrşit exasperarea, iată pîrghiile cu ajutorul cărora poate fi distrus totul pe pămînt. Poţi tu crea astfel de pîrghii? Poţi să le pui în mişcare? Pentru ca să ai dreptul de a-i vorbi poporului trebuie să nutreşti în suflet fie o mare ură pentru defectele lui, fie o mare dragoste pentru suferinţele lui. Însă, dacă în sufletul tău nu există aceste sentimente, fii modest şi gîndeşte mult înainte de a spune ceva...

Se lumina de ziuă dar în sufletul meu întunerecul se închega tot mai mult. Omul în faţa căruia sufletul meu n-avea taine, vorbea înainte. Uneori îmi fulgera un gînd prin minte:

„Să fie om cu adevărat?"

Dar, copleşit de spusele lui, nu puteam medita în linişte la această enigmă şi din nou cuvintele lui mi se înfigeau în creier ca nişte ace.

— Viaţa totuşi creşte ca întindere şi ca adîncime, deşi creşte încet, căci vă lipsesc puterile şi priceperea

de-ai grăbi mersul. Viața crește, și în fiecare zi oamenii se învață să pună alte întrebări. Cine să le răspundă? Ar trebui să le răspundeți voi, apostoli mincinoși. Dar înțelegeți voi oare viața îndeajuns, pentru ca s-o explicați altora? Înțelegeți oare cerințele vremii voastre, presimțiți viitorul, și puteți spune ceva pentru ca să-i dați un imbold bun omului pervertit de viața asta murdară, și deznădăjduit? Căci e deznădăjduit, nu-l interesează decît josnicia vieții, i s-a stins dorința de a trăi demn, vrea să trăiască de capul lui, porcește, și — nu-l auziți? — a și început să rîdă obraznic cînd se rostește cuvîntul: ideal. Omul devine doar un morman de oase învelite de carne și de o piele groasă și acest morman respingător este pus în mișcare nu de spirit ci de patimile trupești. Se cere să fie luat în seamă — faceți asta cît mai repede! Ajutați-l să trăiască, atîta timp cît mai este om! Dar ce puteți face voi pentru a-i trezi setea de viață, cînd nu vă pricepeți decît să scîncîți, să gemeți, să oftați sau să-i descrieți cu nepăsare descompunerea? Deasupra vieții plutește mirosul de putreziciune; lașitatea, slugărnicia stăpînesc inimile, lenea încătușează mințile și mîinile... Ce aduceți voi în acest haos de scîrnăvie? Cît sînteți de mici, de jalnici, și cît de mulți sînteți! O, de-ar veni un om aspru și iubitor, cu inima înflăcărată și mintea puternică, atotcuprinzătoare! În zăduful rușinoasei tăceri, cuvintele lui profetice ar răsuna ca un glas de clopot și poate că s-ar cutremura sufletele disprețuite ale celor ce-au murit fără să înceteze a trăi.

După aceste cuvinte interlocutorul meu tăcu multă vreme. Nu mă uitam la el. Nu-mi amintesc ce anume precumpănea în sufletul meu — rușinea sau groaza?

— Ai de răspuns ceva? — sună întrebarea lui indiferentă.

— Nimic! — i-am răspuns.

Și din nou se lăsă tăcerea.

— Cum ai să mai trăiești de azi înainte?

— Nu știu!... — i-am răspuns.

— Oamenilor, ce-o să le spui?

Am tăcut.

— Nu este înțelepciune mai mare decît tăcerea !...

Chinuitoare fu pauza dintre aceste cuvinte și rîsul care urmă. Omul rîdea cu mare mulțumire, așa cum rîde cineva căruia de mult nu i s-a mai ivit prilejul să rîdă atît de ușor și plăcut. Mie îmi plîngea inima cu lacrimi de sînge din pricina acelui rîs blestemat.

— He, he ! Tu să fii dascălul vieții ? Tu, care te lași tulburat atît de ușor ? Cred că acum ai înțeles cine-s eu. Da ? He, he, he... Și fiecare dintre voi, tineri care v-ați născut bătrîni, s-ar fi tulburat la fel dacă ar fi vrut să aibă de-a face cu mine. Numai acela care și-a pus zaua minciunii, a obrăzniciei și nerușinării, nu se va cutremura în fața judecății conștiinței sale. Vezi deci cît de tare ești : un singur ghiont și ai căzut ! Spune-mi, hai spune-mi ceva ca să te justifici, dezminte cele ce-am spus ! Mîntuie-ți inima de chin și de rușine. Fii măcar o clipă puternic, sigur de tine și-mi voi retrage cuvintele pe care ți le-am azvîrlit în față. Am să mă închin în fața ta... Arată-mi că ai în suflet ceva care mă-ndrituie să văd în tine un dascăl. Am nevoie de dascăl căci sînt om ! M-am rătăcit în bezna vieții și caut o ieșire spre lumină, spre adevăr, spre frumos, spre viața nouă — arată-mi drumul ! Sînt om — urăște-mă, bate-mă, dar smulge-mă din mîlul nepăsării mele față de viață! Vreau să fiu mai bun decît sînt — cum să fac asta ? Învață-mă !

Mă întrebam: oare pot, pot împlini cerințele pe care, cu drept cuvînt, mi le înfățișează omul acesta ? Viața se stinge, mințile oamenilor sînt copleșite tot mai mult de întunericul îndoielilor și trebuie găsită o ieșire. Unde e calea ? Un lucru știu, — nu trebuie să năzuim spre fericire, căci ce este fericirea ? Nu fericirea dă sens vieții și nici mulțumirea de sine : omul, totuși, tinde spre ceva mai mult. Vieții îi dă sens frumosul și puterea de a năzui spre un țel, și trebuie ca fiecare clipă a existenței să-și aibă țelul ei înalt. Acesta e un lucru realizabil, dar nu în vechea orînduire a vieții, care e atît de strîmtă și unde spiritul omului nu-și află libertatea...

Iar el rîdea din nou, însă de data asta încet, cu rîsul omului al cărui suflet e măcinat de gînduri.

— Ce mulţi oameni au trăit pe pămînt şi ce puţine monumente li s-au înălţat! Oare de ce? Dar cadă blestemul asupra trecutului. Prea ne stîrneşte invidia. Căci astăzi, în zilele de faţă, nu mai sînt *nicicum oameni* care să lase după moarte o urmă cît de neînsemnată pe pămînt. Omul dormitează... Şi — nimeni nu-l trezeşte. Dormitează, se transformă în animal. Îi trebuieşte un bici şi după lovitura de bici mîngîierea de foc a dragostei. Nu-ţi fă griji că-l va durea: dacă-l loveşti din dragoste, el va primi lovitura ca pe ceva meritat. Iar cînd îl va durea şi îi va fi ruşine de sine, tu mîngîie-l înflăcărat şi el va renaşte... Oamenii? Tot mai sînt ei copii, deşi uneori e uimitor ce fărădelegi săvîrşesc şi ce gînduri nutresc. Au totdeauna nevoie de dragoste, au nevoie să li se poarte necontenit de grijă pentru ca hrana necesară sufletelor lor să fie proaspătă şi sănătoasă... Eşti în stare să iubeşti oamenii?

— Să iubesc oamenii? — am repetat cu îndoială, căci la drept vorbind, nu ştiu dacă-i iubesc pe oameni. Trebuie să fiu sincer şi de-aceea spun: nu ştiu. Cine poate să spună despre el însuşi: iată — îi iubesc pe oameni! Cel ce-şi examinează conştiinţa va chibzui mult la tîlcul întrebării înainte de a se hotărî să răspundă: îi iubesc. Oricine ştie ce departe de dînsul este aproapele său.

— Taci? Nu-i nimic — te înţeleg şi atunci cînd taci... Şi acum plec...

— Atît de repede? — l-am întrebat încet. Căci oricît de înfricoşător era pentru mine acest om, eu însumi eram mult mai înfricoşător pentru mine...

— Da, plec... Am să mai vin de multe ori la tine. Aşteaptă-mă!

Şi a plecat.

Cum a plecat? N-am băgat de seamă. A plecat repede şi pe nesimţite, aşa cum pier umbrele... Iar eu am rămas multă vreme pe banca din grădina publică fără să simt frigul şi fără să observ că soarele se

ridicase demult iar razele lui sclipeau viu pe crengile pomilor acoperite de gheață. Mi se părea ciudat să văd ziua senină și soarele strălucind nepăsător, ca totdeauna, și acest pământ bătrîn și chinuit, înveșmîntat în mantia lui de zăpadă, care strălucea orbitor în bătaia soarelui...

Traducere de
Aurel Lambrino și Ecat. Antonescu

ANUL VECHI

BASM

În ultima zi a vieții sale — înainte de a se întoarce în Veșnicie — Anul cel Vechi se pregătește oarecum să-și întîmpine cu solemnitate înlocuitorul: cheamă dinaintea sa toate însușirile omenești și stă de vorbă cu ele pînă la ora douăsprezece — pînă în clipa de neînlăturat a morții sale, clipa cînd se naște Anul Nou.

Iată că și ieri s-a întîmplat la fel — de cu seară au început să se adune acasă la Anul cel Vechi niște ființe stranii, neîntrupate — ființe cărora le cunoaștem numele și forma, dar al căror rost și însemnătate pentru noi nu ne este încă limpede în minte.

În fruntea tuturor a sosit Fățărnicia, la braț cu Umilința, în urma lor călca țanțoș Ambiția, însoțită cu mare respect de Prostie, iar după această pereche pășea domol un personaj măreț dar istovit și pesemne bolnav — Rațiunea — și cu toate că-i sclipea atîta vanitate în ochii adînci și pătrunzători, totuși se mai putea citi în ei și multă amărăciune, întrucît se știa neputincioasă.

În urma ei pășea Iubirea — o femeie despuiată și foarte vulgară, în ochii căreia se vedea multă patimă, dar nici o scînteie de gîndire.

Luxul, venind după ea, îi reproșa în șoaptă :

— O, Iubire ! Cum de te-ai putut îmbrăca așa ? E rușine ! Se potrivește oare ținuta asta cu rolul pe care-l joci în viață ?

— Poftim! — sări Deșertăciunea, — dar ce-i pretindeți Iubirii, domnule ? Romantic ați fost totdeauna, romantic ați rămas — altceva n-am ce vă spune. După mine, cu cît lucrurile sînt mai simple și mai limpezi, cu atît mai bine ; sînt foarte mulțumită că am izbutit să smulg de pe trupul Iubirii vălurile fanteziei în care o învești*mîntau* visătorii. *Trăim* pe pămînt, pămîntul nu-i diafan, e vîrtos și are o culoare murdară, iar cerul e atît de înalt încît niciodată nu va avea nici în clin nici în mînecă cu pămîntul ! Am dreptate ori ba ?

Iubirea tăcea, căci de multă vreme aproape că i-a pierit glasul, îi lipsesc cuvintele înfocate din trecut, dorințele îi sînt josnice și sîngele subțiat și rece.

Se ivi între oaspeți și Credința — o ființă vlăguită și șovăitoare. Cătă scurt, cu ură neîmpăcată spre Rațiune și, ferindu-se de ochii ei, se strecură pe nesimțite în mulțimea care venise în vizită la Anul cel Vechi.

In urma ei sclipi ca o scînteie Speranța, și dispăru îndată.

Atunci se arătă Înțelepciunea. Își pusese veșminte de mătase ușoară, colorată în fel și chip, cu podoabe peste podoabe, și numai pietre false, dar pe cît de viu și strălucitor îi era portul, pe atît de tristă și întunecată era ea.

Și iată că veni apoi Tristețea și toți se înclinară cu respect în fața ei, căci Vremea o ține la mare cinste.

Cel din urmă se-nfățișă Adevărul, sfios și oropsit, ca totdeauna, bolnav și trist. Trecu încetișor, neobservat de nimeni, într-un colț și se așeză acolo singuratic.

Numai ce se ivi și Anul cel Vechi ; se uită la oaspeții săi zîmbind ca Mefisto.

— Bună ziua şi rămîneţi cu bine, — vorbi el. — Rămîneţi cu bine căci o să mor, după cum mi-a hărăzit Soarta. Sînt muritor şi mă bucur că sînt muritor, căci dacă durata vieţii mele s-ar prelungi măcar cu o singură zi, n-aş mai putea răbda amarul vieţii atît de şterse pe care o duc. E atît de plictisitor să trăieşti avînd totdeauna de-a face numai cu voi! Îmi pare foarte rău de voi că sînteţi nemuritori. Şi-mi pare rău de încă un lucru — în ziua cînd m-am născut eraţi mai puternici, mai vioi, mai teferi decît astăzi, cînd mor. Da, îmi pare foarte rău de voi, oamenii v-au purtat delaolaltă fără cruţare, v-au terfelit, nu se mai ştie ce culoare aveţi, vă curg peticile şi acum semănaţi grozav unul cu celălalt, în toată urîţenia voastră. Voi să fiţi Însuşirile omeneşti? Voi — care n-aveţi putere, n-aveţi culoare, n-aveţi foc! Îmi pare rău de voi şi de oameni.

Şi Anul Vechi zîmbi amar, apoi, cercetîndu-şi din nou oaspeţii, se întoarse spre Credinţă:

— Credinţă! Unde-i tăria ta care le dădea imbold oamenilor să săvîrşească fapte mari şi care înnobila viaţa?

— Ea m-a jefuit! — răspunse Credinţa icnind şi arătînd spre partea unde se afla Raţiunea.

— Datorită ei oamenii nici pînă azi nu se-ncred încă în puterea mea. Luptînd cu dînsa mi-am irosit puterile mele cele mai de seamă, — răspunse Raţiunea cu mînie.

— Nu vă certaţi, nefericitelor! — zîmbi din nou Bătrînul muribund fără să-i pese şi, după o clipă de tăcere, adăugă: — Da, toţi sînteţi foarte palizi şi prăpădiţi. Trebuie să fie tare urîcios lucru să fii om şi să ai de-a face cu voi zi de zi, timp de ani îndelungaţi! Dar cine e acela care dă din cap că da? A, tu erai, Adevărule! Tot ca pe vremuri eşti... nu-ţi prea cată-n cinste oamenii... Ce să faci?... Rămîneţi cu bine foştii mei tovarăşi de drum. Rămîneţi cu bine, nu mai am ce să vă spun... Dar... parcă lipseşte cineva dintre voi. Da? Unde-i Originalitatea?

— Demult nu mai e pe pămînt, — răspunse sfios Adevărul.

— Bietul pămînt, — îl căină Anul cel Vechi. — Ce urît i-o fi fi fiind! Şterşi şi jalnici sînt oamenii odată ce şi-au pierdut originalitatea gîndirii, a simţămintelor şi faptelor.

— Nu sînt în stare să-şi născocească nici măcar haine potrivite care să le mai ascundă cît de cît urîţenia formelor, că formele lor n-au nici pe departe frumuseţea antică, — se plînse încetişor Adevărul.

— Ce s-o fi întîmplat cu ei? — întrebă Anul cel Vechi îngîndurat.

— Şi-au pierdut dorinţele şi nu le-au mai rămas decît poftele trupeşti... — lămuri Adevărul.

— Au ajuns adică şi ei la sfîrşit? — se minună Anul cel Vechi.

— Nu, — spuse Adevărul. — Mai trăiesc. Dar în ce fel trăiesc? Cei mai mulţi din obişnuinţă, alţii din curiozitate şi toţi delaolaltă trăiesc aşa, fără să-şi dea seama pentru ce anume trăiesc.

— Anul cel Vechi rîse fără voie bună:

— S-a-mplinit timpul! Încă un minut şi îmi va bate ceasul — ceasul cînd scap de viaţă. La despărţire, mai am de spus doar cîteva cuvinte... Am vieţuit şi m-am încredinţat că e din cale-afară de trist să trăieşti. Dar, vă mai spun încă o dată şi pentru ultima oară: rămîneţi cu bine! Îmi pare rău de voi, îmi pare rău că sînteţi nemuritori şi că nu puteţi avea parte de linişte. Ca Fiu al Vremii, sînt nepăsător şi totuşi îmi pare rău de voi şi de oameni. Ia! Prima lovitură! A doua...

Dar asta ce mai e?

După ce bătu de două ori, ceasul amuţi.

Toţi îl priviră miraţi la culme şi văzură ceva nemaipomenit.

Cu aripi la tîmple şi la picioare, frumos ca unul dintre zeii Eladei, o întruchipare de om stătea lîngă ceas şi oprea cu mîna minutarul, uitîndu-se ţintă la Anul Vechi, ai cărui ochi, presimţind apropierea morţii, se stingeau.

Sînt Mercur şi am fost trimis aici de Veşnicie, — spuse el. — Veşnicia mi-a vorbit aşa: La ce le tre-

buie un An Nou unor oameni învechiți! Spune-le că Anul Nou nu va veni pînă nu se vor naște oameni noi. Va rămîne cu ei cel ce-a mai fost, să-și ia în schimbul giulgiului veșmîntul unui tînăr și să trăiască mai departe.

— Dar asta-i o tortură — spuse Bătrînul An.

— Vei rămîne tu! — repetă Mercur neînduplecat. — Și pînă ce oamenii nu-și vor înnoi gîndurile și simțămintele, vei rămîne cu ei, Bătrîne! Așa a poruncit Veșnicia, să trăiești.

Și dispăru trimisul Veșniciei... Iar după ce pieri, ceasornicul rostogoli peste tăcerea și uimirea tuturor zece bătăi de gong, grele.

Și Anul Vechi, în loc să moară bucuros, se trezi dator să trăiască mai departe cu Tristețea, care căta cu un zîmbet amar la obrazul lui zbîrcit.

Dezamăgiți și în liniște deplină, se împrăștiară oaspeții Anului Vechi.

Plecînd, Speranța tăcea, iar Fățărnicia, luîndu-și un aer îngîndurat, își dădea coate cu Deșertăciunea, înșirîndu-i verzi și uscate pe socoteala Rațiunii, Răbdării și, în timp ce vorbea, privea cu teamă în jur, să nu tragă cumva Tristețea cu urechea la spusele ei și să n-o mustre pentru ele.

Pînă în cele din urmă plecară toți.

Rămase numai Anul Vechi, care își și schimbase veșmintele și se mascase în An Nou, precum și Adevărul care, ca peste tot și totdeauna, era la coadă!

Traducere de
Aurel Lambrino și Ecat. Antonescu

DEBUTUL

Visa să apară pe scenă și să joace micul ei rol în fața publicului, rostind cuvintele clar, cu simplitate, fără ifosele obișnuite ale meșteșugarilor scenei — iar publicul, ascultînd-o, să-și spună în gînd: „Ce natural joacă! Iată adevărata artă! Așa trebuie înfățișată viața interioară; să poată înțelege oricine cum trăiește sufletul".

Ei, debutantei, aproape o fetiță, cunoscînd prea puțin mulțimea, i se părea că e destul să fii sincer, nimic mai mult, pentru ca să emoționezi mulțimea — sincer, atîta tot!

Credea că rolul ei își cîștigă singur ascultătorii prin simplitatea și curățenia lui, își închipuia că orice lucru cu adevărat frumos e simplu și că n-ai nevoie decît să te porți simplu și să păstrezi credință adevărului, pentru ca să miști inimile spectatorilor.

N-avea nici o îndoială că va izbuti să le miște; și un glas lăuntric o-ncredința că ceea ce face ea e o acțiune mare și importantă, căci a vorbi mulțimii simplu și frumos despre suflet, inimă și despre toate cele ce există datorită sufletului și inimii, este o acțiune importantă, mare, cumplit de grea, o chestiune de cinste pentru cel ce crede în bine și în frumos.

Şi ea, debutanta aceasta, credea, fiindcă era tînără.

*

Iat-o apărînd pe scenă, doar cortina o mai desparte de public.

S-a ridicat cortina şi debutanta se văzu faţă-n faţă cu publicul ei; o străbătură nişte fiori de gheaţă care-i amorţiră pe loc tot trupul şi gura.

Sute de ochi stăteau aţintiţi asupra ei. În sală domnea o tăcere încordată — o tăcere care parcă te pîndea; ai fi zis că toţi oamenii aceştia nu mai doreau nimic alt pe lume decît să audă cuvîntul care avea să-i însufleţească, şi ai fi putut crede că toţi cei de faţă, după ce duraseră asemenea tăcere, căzuseră-n robia ei şi-ncremeniseră odată cu ea.

Cu toate că nu privea spre public, debutanta simţea cum parcă o pipăie, o cercetează pofticioşi sute de ochi — iar atingerea lor era rece şi o înspăimînta.

Cum privi în sală, văzu că toţi o urmăresc cu mare curiozitate, dar era curiozitatea rece, neprietenoasă, a oamenilor dornici de o distracţie — şi altceva nu mai era nimic în privirea mulţimii; nici pomeneală de acea legătură de la suflet la suflet care ar trebui să fie între mulţime şi cel ce-i vesteşte adevărul despre viaţa inimii.

Era îngrozitor.

Iar ochii mulţimii continuau s-o pipăie pe ea, pe debutanta care nici nu bănuise că privirile mulţimii pot avea intensitatea privirii unui şarpe boa.

Clipele deveneau neînchipuit de lungi şi fiecare dintre ele, dispărînd, lua cu ea o părticică din încrederea debutantei în tîlcul misiunii ei.

Iar mulţimea aştepta, rece ca totdeauna, lacomă ca totdeauna, mulţimea care-şi înghite slujitorii ca un Moloh şi nu se pricepe la nimic alt decît să aplaude, răsplătindu-i în felul acesta, pentru cheltuiala de nervi şi de sînge, pe cei ce singuri s-au osîndit la cazna de a o sluji, folosind cuvîntul.

Monstrul uriaș, cu sute de capete, tăcea și măsura sceptic din ochi firava înfățișare a debutantei, dîndu-i parcă de știre cu tăcerea lui :

„Ei, să te vedem cum și în ce fel vei izbuti să-mi gîdili nervii obosiți ?"

Și o ațintea mereu pe debutantă cu privirea unui gurmand care s-ar afla în fața unui sos abia născocit.

Mulțimea, sătulă pînă peste cap și dezamăgită de descoperirile pe care le face în timp ce caută noul, arunca de sus spre prinosul ce i se aducea o privire falnică de monstru atotputernic care înghite orice și totuși e hămesit veșnic, un monstru care-și dă seama de cumplita lui putere asupra omului și pentru care un om are tot atîta preț cît și gătejul zvîrlit în focul gata să se stingă, adică interesul publicului față de viață.

Artistul, oricine ar fi el, dacă nu-i un geniu, e sclavul mulțimii.

Și nu-i pentru om robie mai grea și mai chinuitoare decît aceea de a sluji mulțimea.

Privind nepăsătoare cum își pierde el prospețimea talentului și vigoarea morală, mulțimea îi suge vlaga strop cu strop și înghite, înghite mereu, și ce folos ?

A îmbucat mult, îmbucă mult și va îmbuca și mai mult, dar de trăit, trăiește ca și mai înainte, nesimțitoare, grosolană, înflăcărîndu-se doar o clipă și stingîndu-se apoi repede, își duce viața așa, fără avînt, posacă și plictisită, puternică dar fără suflet, uriașă dar cu mintea cît un bob...

Și totuși ți se face milă de ea — da, ți se face milă, și iată de ce atîți oameni se jertfesc pentru ea, încearcă să-i înnobileze sufletul și devin adeseori jucăria ei — jucărie interesantă pentru ea în măsura în care-i nouă și complicată.

Stînjenită, paralizată, strivită de privirea grea a mulțimii, debutanta nu dădu rolului viață, îl morfoli în grabă și-l zvîrli în obrazul nepăsător și plictisit al spectatorilor din sală.

*

În cabină plînse cu hohote și se zvîrcoli, inima i se sfîșia de durere și de-o rușine fără margini, se simțea parcă întinată cînd își amintea sutele de priviri care cu cîteva clipe înainte o cutreieraseră asemeni tentaculelor unei caracatițe.

Plîngea de-atîta jignire și umilință cîtă îndurase, iar sala de spectacol se și golise — plecaseră toți și nimeni nu știa că, plecînd de la teatru, lăsase-n urmă, într-o inimă cît pumnul, durere cît lumea.

Plînse multă, multă vreme.

Căci — vai! — în fața mulțimii să nu iasă decît cel ce se știe tare și se bizuie că are puteri să stăpînească mulțimea. Altminteri, ea frînge omul și-l înghite.

Traducere de
Aurel Lambrino și Ecat. Antonescu

FACTORUL POȘTAL

...Apropiindu-se de o căscioară cu trei ferestre, care se ascundea cu grație după tufele din grădiniță, își încetini pașii, își potrivi geanta, își potrivi chipiul pe cap, mută scrisorile dintr-o mînă în cealaltă, iar cînd ajunse în dreptul ferestrei din mijloc a casei, tuși prevenitor și stătu locului...

Numaidecît, printre crengile de liliac din grădiniță și printre frunzele și florile din fereastră, se ivi chipul unei femei tinere care întrebă cu glas neliniștit și totuși plin de nădejde :

— Am vreo scrisoare ?

— N-aveți nici astăzi, — o vesti factorul cu părere de rău, ducîndu-și politicos mîna la cozorocul chipiului.

Chipul femeii dispăru ; factorul poștal se înălță în vîrfuri, zvîrli o privire pe fereastră, oftă și porni mai departe, după ce dădu înciudat din mînă și își încruntă sprînceana. După vreo zece pași, scuipă deodată și spuse tărișor :

— Uf, craiul dracului ! Cu asemenea femeie și... — Dar se rușină înainte de a-și fi terminat fraza și, după ce se uită cu teamă în jur, se trase de mustață și porni mai departe.

Era o zi de iunie, senină ; cerul fără de nori turna dogoare cu nemiluita asupra pămîntului. Strada era pustie ; dincolo de zăplazurile curților se înălțau copacii cu frunzele neclintite și parcă picurau de somn.

*

Pe la vreo nouă seara, factorul trecea pe aceeași stradă, prin fața căscioarei cu trei ferestre, dar acum fără geantă, cu pași rari, ca omul care a ieșit la plimbare. Își pusese o tunică albă, abia spălată și călcată, lucru pe care îl mărturiseau cusăturile ei lucioase. Fața lui tînără, împodobită de-o pereche de mustăți, arăta îngrijorare, iar sprîncenele-i dese, deasupra ochilor mari și cenușii, erau încruntate. De data asta nu mai tuși cînd ajunse în dreptul ferestrelor căscioarei cenușii ascunse în fundul grădiniței, ci doar căută spre ea din mers și-și văzu de drum, fără să-și încetinească pasul.

La începutul primăverii aduse aproape zilnic scrisori în casa aceasta. Pe urmă scrisorile se rărira, mai tîrziu începură să sosească o dată pe săptămînă, iar acum, iată, sînt zece zile de cînd n-au mai venit deloc...

Totdeauna erau așteptate cu nerăbdare și cînd le primea adresanta se îmbujora, le deschidea numaidecît și le citea chiar aici, la fereastră, cu chipul vesel, strălucind de bucurie.

Toate acestea îi făceau mare plăcere factorului poștal ; întindea zîmbind scrisoarea și drept răspuns avea parte și el de un surîs prietenos ; uneori, la predatul scrisorii, auzea un rîs frumos, din inimă ; ba de vreo două ori i s-a pus chiar și cîte o întrebare. O dată :

— Te osenești tare, așa-i ?

Iar altă dată :

— E foarte cald astăzi, nu-i așa ?

De amîndouă dățile el răspunse rîzînd vesel că da, se osenește și-i e cald.

Iar acum nu mai avea parte de surîsul acela și întrebarea dacă aduce vreo scrisoare i se punea mereu

cu ton rece și supărat, de parcă el ar fi fost vinovat că nu mai vin scrisori.

Asta-i displace, îl jignește și atunci cînd, la poștă, clasează corespondența ce-i este rezervată, cît n-ar da să mai zărească pe vreun plic scrisul bărbătesc, hotărît, indicînd adresa :

„Orașul N. Strada Krainiaia, Vera Danilovna Sosina".

Dar o asemenea scrisoare nici că mai sosește.

*

Lăsînd ulița în urmă și ieșind la cîmp factorul poștal se-ndreptă spre crîngul care-și ivea, nu departe de marginea orașului, dunga de-un verde întunecat a frunzișului. Trebuia să treacă printr-o rîpă năpădită de tufăriș des ; coborî pe o potecuță povîrnită, smulse pe drum o creangă și, cu chipiul aruncat pe ceafă, pocnindu-se cu nuiaua peste carîmbul cizmei, porni pe firul văii.

Uneori închidea ochii o clipă și atunci i se arăta ca aevea chipul oval și palid al femeii, prins ca-ntr-o cadră de buclele castanii-aurii, care-i cădeau pe frunte și pe obrajii rumeni. I se arătau sprîncenele subțiri și ochii albaștri, luminoși și veseli, care zîmbeau atît de prietenos și de frumos, de parcă mîngîiau inima celui ce-o privea. Ofta factorul, apoi zîmbea și el și clătina din cap, de mulțumire, amintindu-și chipul acelei femei.

Pe neașteptate auzi mai încolo, în tufiș, ceva ce aducea a suspin. Se opri si trase cu urechea, iar pe față i se citea încordarea. Suspinul se auzi din nou.

În stînga, desluși printre tufele verzi un crîmpei de rochie trandafirie și parcă îi dădu brînci inima într-acolo — cît mai aproape...

— Vera Danilovna, — șopti emoționat și aplecîndu-se spre femeia care se cutremura în iarbă, plîngînd cu hohote. — Sculați-vă, pentru numele lui dumnezeu ! Cum se poate una ca asta — gîndiți-vă și dumneavoastră ! Îmi dați voie să vă ridic ?

Femeia continua să plîngă fără să-i răspundă. El începu să dea din mîini fără rost, neștiind ce să facă...

— Doamne, doamne! D-apoi ăsta-i loc să stați dumneavoastră? Haidem, Vera Danilovna. Veniți? Da?... Da' se poate să vă stricați sănătatea chiar așa? Plus de asta pămîntul e jilav... puteți lua un guturai...

— Pleacă de-aici! — rosti ea printre suspine.

— Dar cum să mai plec acum? — spuse el strîngînd mirat din umeri și se așeză jos, lîngă ea. — „Pleacă!" Ei, cum s-ar putea? Și dumneavoastră să rămîneți aici? Eu, nu-i zi... să nu mă tot gîndesc la dumneavoastră, că adică cum și ce... Și ce frumoasă sînteți și bună... și... Nu-i noapte să... adică.. vreau să spun că dumneavoastră pentru mine sînteți... viața... Haideți, nu mai stați aici, în numele lui Hristos!

— Lasă-mă...

— Vera Danilovna! Dar asta... imposibil! Eu îmi pun tot sufletul și dumneavoastră vreți să rămîneți aicea singură, așa, într-un hal fără hal. Da' să-l... ia dracu' de blestemat! Face să vă omorîți așa pentru un pezevenghi? Trăsni-l-ar să-l trăsnească... Parcă nu mai sînt bărbați pe lume? Dumneavoastră, care sînteți așa de frumoasă!... Păi oricare... numai să-i faceți un semn din deget... Las' că-i arăt eu ăluia, adresantului dumneavoastră! Îmi dați voie să vă întreb cine e? Am să-i fac coastele armonică. Îi dau la mutră... îl umplu de sînge!...

— Dobitocule! — strigă ea sărind deodată în picioare. Îi sticlea mînia în ochii umflați de plîns și-i tremurau buzele albite. — Obraznicule!

Factorul încremeni în genunchi, cu gura căscată și ochii holbați.

Prin fața-i fulgeră roșchia trandafirie și dispăru însoțită de foșnetul ușor al tufărișului. Se întuneca. Umbrele nopții lunecau în rîpă și se așterneau peste frunzișul tufelor; mirosea tare a pămînt reavăn și se auzea cum ciripește o păsărică undeva. Iar pe cerul de un albastru adînc, catifelat, se aprindeau stelele una cîte una.

— Doamne, doamne! — şopti factorul poştal aşezîndu-se pe pămînt şi cuprinzîndu-şi genunchii cu braţele.

Apoi clătină trist din cap şi rosti din nou cu jumătate de glas:

— Doamne, doamne!

După aceea rămase multă vreme nemişcat.

Se întunecase de-a binelea cînd se ridică de jos şi se uită în juru-i. În rîpă domnea o tăcere de moarte.

— Ia uite ce m-a mai bruftuluit! — spuse factorul poştal şi începu să urce dîmbul, ca să iasă din rîpă.

*

În zori, trecea beat pe una din străzile oraşului, abia se mai ţinea pe picioare şi îndruga:

— Da, aşa-mi vorbiţi? Aha, am înţeles! Foarte vă mulţumesc. Va să zică eu vin la dumneavoastră cu inima deschisă şi dumneavoastră numaidecît vă pute, mă luaţi cu sictir? Foarte bine-e... Dar daţi-mi voie să aflu, ce vină am? Hai? Nu, staţi puţin! De ce? Ce sînt eu? Dumneavoastră plîngeţi şi eu ce — sînt dobitoc fără simţire? Vin cu inima deschisă şi vă spun... Daţi-l la dracu' dacă nu v-a putut înţelege... o femeie aşa de drăguţă... Care va să zică e un ticălos! O puşlama! Am tot dreptul să-i şterg una la mutră.

— Nu mai zbiera, înălţimea ta, altfel te duc la secţie, — spuse un paznic de noapte ivindu-se drept în faţa factorului poştal.

— Ce-i acolo? Tot om? Perfect... Rămîi cu bine: şi tu, sînt sigur, eşti un dobitoc. Mă duc, mă duc... N-am să mai iau în seamă... dobitocii... Dobitoc, sînt şi eu, dar cu simţire. Ai înţeles? Ce-am vrut eu, ia spune?

— Ai vrut să tragi la măsea, şi ai tras, dar acum du-te acasă, — îl sfătui paznicul cu bunăvoinţă.

— Să ştii c-am să mă duc, neapărat... Dar n-o să-mi pară rău de tine, pofta-n cui! De-ar îi să crăpi în faţa mea... e totuna... Scuip şi plec mai departe.

Nu mai vreau... Nu... Fiindcă, dacă mi-o părea rău de tine, tu pentru asta eşti în stare să mă jigneşti. Mutră! Nu vreau să-mi pară rău de tine — eşti un porc!

Se porni un şuierat ascuţit, asurzitor şi, drept răspuns, nu departe, se auzi un altul.

— Stai că te potolim noi îndată, — spuse paznicul apucîndu-l pe factorul poştal de coate şi proptindu-l în gard.

Iar acesta, încercînd să se smulgă din mîinile paznicului, spunea cu glas plîngăreţ:

— Pentru ce? Pentru ce? Hai?

Traducere de
Aurel Lambrino şi Ecat. Antonescu

ORELE DE ODIHNĂ ALE PROFESORULUI KORJIK

SCHIȚĂ

Cînd străvechea pendulă din camera sa șuieră, horcăie și bate orele zece seara, profesorul Anton Petrovici Korjik se ridică fără grabă de la masă, se întinde și, după ce măsoară cu un zîmbet de mulțumire și de dispreț maldărul de caiete școlărești pe care le-a corectat, ia lampa în mînă și se mută într-un colț anumit al odăii.

Pune lampa pe o altă masă, deschide un dulăpior din perete cu ușa ascunsă sub tapet, scoate din el o sticlă de votcă de un sfert, o farfurie cu felioare de pîine neagră, pune toate acestea pe masă lîngă lampă și, după ce închide cu grijă ușița dulăpiorului, se așează în fața mesei într-un fotoliu mare, pe jumătate întors spre fereastră ; o noapte de iarnă cu lună privește în odaie printre florile de gheață albăstrui pe care le-a desenat gerul pe geam.

Pe masă, înafară de votcă, gustare și lampă se mai află trei portrete înrămate : în una din rame, îmbrăcată în catifea neagră, se vede portretul unei femei în vîrstă, voinice, cu fața rotundă și bărbia cu gropiță la mijloc — o față blîndă și duioasă de mamă ; din altă ramă, de bronz, cată spre profesor o fată cu

chipul vesel, cu o cunună de bucle mătăsoase și negre, cu niște ochi migdalați și cu buza de sus răsfrîntă copilărește de parcă-i venea să rîdă ; în cea de-a treia ramă este o gravură care înfățișează un om învăluit în toga romană ; capul lui rotund e tuns chilug, fața îi e ascuțită și ochii mici i-s adînciți în orbite. Deși barba și mustățile i-s rase ca la actori, totuși chipul acesta nu pare să fie chipul unui om de-o asemenea profesie... e prea gînditor...

Profesorul Korjik stă cîteva clipe nemișcat și se uită lung la aceste portrete, fără să le vadă și totuși concentrat ca un om care nu-și poate prinde gîndul. Apoi, cu o mișcare domoală, își toarnă un păhărel de votcă, îl duce la gură închizînd ochii pe jumătate, bea, stă un răstimp cu ochii închiși, lăsîndu-și capul pe spătarul fotoliului și pare că savurează tihnit gustul băuturii care-i lunecă pe gît și-l arde...

Îndată după primul păhărel și-l toarnă pe-al doilea, apoi pe-al treilea și abia după asta ia de pe farfurie o felioară de pîine și începe s-o mestece încet, privind cercetător printre gene portretele de pe masă.

Și chipul care, pînă mai înainte, îi era uscat și posac — chipul gălbejit al unui funcționar, burlac la patruzeci de ani, cu mustăți și cu barbișon scurt, cu gura strînsă, cu buze subțiri și colțurile căzute, ceea ce-i scoate firea în vileag — chipul acesta se îmbujorează și se umple de pete roșii, ochii de obicei stinși, abia întredeschiși, neîncrezători, se dilată și capătă acea strălucire interioară care-i dă feței un aer atît de nobil, o face să pară vioaie și inteligentă...

— Încep, mamă... — rostește profesorul nu prea tare, aproape în șoaptă, și-și sprijină un cot pe masă, mai turnîndu-și un pahar cu mîna cealaltă.

În același timp zîmbește oarecum vinovat și foarte trist, zîmbetul fatalistului care știe ce funeste sînt consecințele actelor sale, dar care socotește că nu-i stă în putere să nu facă ce face...

Pînă la păhărelul al patrulea, ordinea în care se desfășoară odihna profesorului Korjik e stabilită o dată pentru totdeauna — totdeauna e așa pînă la cel mai mic gest ; de aici înainte însă, profesorul își va-

riază petrecerea timpului prin toate mijloacele ce-i stau la îndemînă...

Uneori îi adresează un discurs lui Annaeus Seneca [1]), pentru că romanul cu ochii mici este chiar el, vestitul stoic, şi cu jumătate de glas începe să-l preamărească pe filozof, ţinîndu-se cît mai aproape de stilul „Epistolelor către Luciliu" [2]) :

— Bine ai spus, Seneca : „Orice drum duce la capătul său", şi cu atît mai multă înţelepciune este în cuvintele tale care spun : „Ca şi fabula, viaţa are preţ nu prin lungime, ci prin conţinutul ei". Te-ai priceput să ne înveţi ce-i răbdarea şi ai fost înţelept şi prevăzător, dar nu ţi-ai fi putut închipui pe vremea aceea că, optsprezece veacuri după moartea ta, oamenii vor ajunge la arta de a trăi fără nici un conţinut şi vor fi mai nepăsători faţă de viaţă, decît le-o doreai tu, învăţîndu-i să fie răbdători. Căci, deşi îi spuneai lui Luciliu : „Greşesc, o, Luciliu, aceia care cred că soarta ne trimite binele şi răul", în acelaşi timp susţineai că „sufletul nostru este mai tare decît soarta". Numai că astăzi oamenilor nici nu le pasă de bine sau de rău, n-au tărie în suflete, se dau învinşi de la cele dintîi lovituri ale soartei şi cad în robia ei fără să lupte, fără să le fie ruşine de ei înşişi... Aşa sînt eu, o, Seneca, aşa sînt mulţi...

În timpul discursului, învăţătorul face pauze, îşi toarnă votcă şi bea înroşindu-se tot mai mult, cu fiecare păhărel.

Gesturile i-s mai repezite, dar încă n-au devenit nesigure : umple ochi păhărelul şi nu-i tremură mîna cînd îl duce la gură. Uneori, după ce trage o duşcă, şopteşte cu un glas în care acum se şi poate deosebi răguşeala beţiei :

— Beau, mamă...

---

[1]) *Seneca Lucius Annaeus* — filozof stoic, orator si scriitor roman din secolul I ale erei noastre. (N. red. rom.)

[2]) *„Epistole către Luciliu"* — culegere de scrisori ale lui Seneca cuprinzînd anumite directive morale ca răspuns la unele întrebări puse autorului de prietenul său Luciliu. (N. red. rom.)

Şi zîmbind vinovat, dă din cap spre portretul femeii voinice.

Apoi se uită pe fereastră...

Fereastra dă în grădină şi profesorul vede prin geam trunchiurile neclintite şi întunecate ale arţarilor şi teilor, crengile vişinilor şi ale liliacului, acoperite de chiciură, zăpada albastră-cenuşie; toate stau încremenite, toate tac...

Cînd însă urlă viscolul de partea cealaltă a ferestrei, trunchiurile copacilor şi crengile tufelor pier mereu, învăluite-n norii de zăpadă care ciocănesc uşor în geam; pier şi se ivesc iarăşi doar pentru o clipă, ca să piară din nou în norii suri de zăpadă. Ai zice că nu stau pe loc ci că gonesc înspăimîntaţi prin grădină. Iar viscolul cîntă atît de trist... Alteori însă cîntecul lui e răutăcios şi întretăiat de hohote de rîs...

Profesorul priveşte lung afară, apoi îşi ia ochii de la fereastră, mai bea un păhărel şi din nou se uită. Şi din nou bea.

În nopţile tihnite, cu lună, îi place să stea fără lumină. Cînd stinge lampa — o clipită parcă tresare toată odaia, apoi se umple îndată cu întuneric... Însă în clipa următoare pătrunde prin geam un sul de raze de lună, care cad pe masă, pe urmă trec dincolo de ea pe duşumele şi mai departe, pe divanul larg... În fîşia aceea de lumină abia se întrezăresc umbrele dantelate ale crengilor arţarilor, colo, sub fereastră.

Profesorul priveşte lung şi stăruitor aceste veşnice umbre şi parcă ar vrea să ghicească de ce sînt ele aici şi ce vor să spună cu dantelele lor. Iar cînd în grădină copacii se leagănă-n vînt, umbrele din odaie — pe masă, pe duşumele, pe divan — se mişcă...

Anton Petrovici oftează şi-şi freacă fruntea apăsat:

— Iartă-mă, mamă... Am să mai beau.

Şi iarăşi bea... Pendula a vestit demult ora unsprezece şi iată că acum horcăie din nou, se sufocă, apoi numără douăsprezece bătăi rare şi răsunătoare, iar după aceea înăuntrul ei mai răsună arcurile încă multă vreme, ca un ecou trist, al celor douăzeci şi patru de ore ce s-au scurs...

— „Viaţa merge cu pas neobosit, dînd uitării trecutul, distrugînd şi creînd din nou...“ — recită profesorul în tactul bătăilor pendulei... şi întinde mîna spre sticlă.

Însă de data asta mîna nu-i mai e sigură şi nu izbuteşte să umple paharul dintr-odată. Sticla atinge una dintre rame şi în odaie răsună un zăngănit jalnic...

— Scuză-mă, Jenia... Mi se pare că pe dumneata te-am lovit? — îngînă profesorul cu glas încă destul de clar; se apleacă peste masă şi, proptindu-şi coatele, îi zîmbeşte blajin portretului fetei, parcă cerîndu-i iertare. — Ce fată bună eşti... Şi cum te cruţă vremea... fiindcă te lasă mereu vie de-atîta timp, în amintirea mea. Sînt doisprezece ani de-atunci... Mi-aduc aminte foarte bine ce-a fost... Mi-ai plăcut din prima clipă şi din prima clipă ţi-ai dat seama de asta. Iţi făcea plăcere că te adoram... Înţeleg. Da... Aveai minte, mă ţineai la distanţă mare şi... Am să mai beau, mamă... Iartă-mă...

— ...Şi ai plecat, ai dispărut, ai pierit... În acele două luni n-am izbutit să-ţi spun nimic... Dar m-am gîndit mult la dumneata... Ai dispărut... da... au rămas fotografia dumitale şi eu... E bine... Mai rău ar fi fost, probabil, dacă deveneai soţia mea... Soţiei nu-i păstrezi acelaşi respect ca iubitei... Iată, nu mai eşti... unde eşti? Iar eu trăiesc şi te ţin minte aşa cum te-am întîlnit. Probabil că ai uitat de mine şi...

— ...Am să mai beau... mamă! Feciorul tău a ajuns un beţiv... Nu-i nimic... Îşi dă el seama... Încă nu a decăzut de tot... Nu te îngriji, mamă, n-o să cadă mai jos ca acum... E de ajuns!...

— ...Poate că dumneata, Jenia, nici nu eşti omul pe care mi l-am închipuit... Fără îndoială că aşa este... fără îndoială că eşti şi rea, şi neglijentă, şi bîrfitoare, şi trivială, şi meschină... ca toate femeile... Dar eu n-am apucat să văd la dumneata nimic din toate acestea... şi pînă azi... iată, sînt doisprezece ani... te consider o perfecţiune între femei... Te respect şi păstrez în inimă amintirea dumitale... ca singurul lucru bun de care-am avut parte vreodată în viaţă... Nu

sînt lacom... şi nu doresc nimic... Doar să mai beau un păhărel.

— ...Beau cumplit, mamă, asta-i drept... Ştiu, e o ticăloşie, beau, mă îmbăt porceşte, pe urmă dorm, pe urmă mă trezesc... pe urmă...

Spunînd aşa, Anton Petrovici se lasă pe spătarul fotoliului, îşi încreţeşte fruntea şi priveşte în gol, cu nişte ochi înspăimîntaţi.

— E o mare ticăloşie. Mă duc zilnic la şcoală să predau „tinerelor vlăstare"... Tinere vlăstare — cogeamite gogomani, nişte tîmpiţi fără pereche... De ce-or fi fiind daţi la liceu aşa de timpuriu? Evident, n-au cum înţelege că e nevoie să înveţi... ca să devii cineva... şi ce folos aduce ştiinţa... a cunoaşte e o delectare... cum spunea Seneca... Dracu' să-i ia, nu pot să-i sufăr... Vor ajunge şi ei... Sigur, ca mine... adică cei mai mulţi dintre ei... incontestabil!... Pentru asta au aptitudine... De fapt, e vai de capul lor... Hotărît! Ei, las', las' că nu cunosc... dar nici nu vor să cunoască viaţa prin alţii... Vor să facă experienţă pe pielea lor! Costă scump şi... Cu ce-o să plătească ei, săracii?... Îmi pare rău de dînşii, de băieţandrii ăştia...

— ...Eh... sînt de ajuns de beat. Mamă, ştiu că-i o ticăloşie... dar am patruzeci şi şase de ani şi nu-i suflet pe lumea asta să aibă nevoie de mine! Ce zici, mamă? Nici un om! Nimeni n-are nevoie de mine! Nimeni! D-apoi că nici eu nu mai am nevoie de nimeni. Deoarece eu... hm? Ce sînt eu? Jenia? Eu?... Un beţiv... Şi mai ce? Da, mai e... c-o să-mi sfîrşesc calea curînd... Ajunge?... Dar ce-i asta?

Profesorul privi în jurul lui — i se păruse că a oftat cineva din greu, tăindu-i mormăiala de beţivan. În cameră însă, domneşte semiîntunericul şi liniştea. Pendula numără secundele şi scîrţîie strident. Omul cel singuratic e tare beat acum.

Cu o mînă îşi freacă fruntea apăsat, cu cealaltă se sprijină de braţul fotoliului şi încearcă să se scoale dar nu poate.

— M-am îmbătat, mamă... ca un dobitoc!

Îşi pleacă fruntea, trist, în piept...

— Seneca, tu spuneai că viaţa, chiar dacă este un bun măreţ şi sigur... tot n-n-am s-o... cumpăr cu preţul conştiinţei respingătoarei mele slăbiciuni... Tu n-ai cumpărat-o... Tu ai murit demn. Dar eu o cumpăr... Şi la ce-mi trebuie viaţa ? La ce ? Mie şi altor sute de mii ca mine... Tu ai spus : „Viaţa nu ne poartă destul de grijă..." Da, dar de moarte ne ferim cu destulă pricepere... Cine zice asta ?

Şi din nou îşi roteşte prin cameră ochii dilataţi şi injectaţi. Nu-i nimeni.

— Mda... n-a vorbit nimeni... Şi totuşi am auzit un glas... Ştiu eu ce-i asta... Înţeleg... deşi sînt beat... De ce beau ?... De ce ? Mamă... De ce ? Doar ştiu că mă prăpădesc aşa, ma...

Mormăiala de beţiv i se curmă cu o notă plîngătoare, un fel de ţipăt slab. Cu capul lăsat în piept, cu mîinile sprijinite pe braţele fotoliului, profesorul îşi plînge încetişor de milă, căci tare-i pare rău de el, de omul care se pierde pe nesimţite, iar regretul îi e cu atît mai amar şi mai apăsător, cu cît constată că-n toată lumea asta nu-i decît un om care într-adevăr să-l regrete cu toată sinceritatea. Şi oricît de beat ar fi, oricîtă durere l-ar copleşi, un sentiment totuşi îi rămîne viu şi-l face să rostească plîngînd astfel de discursuri :

— Dar numai eu sînt de vină ? Mă pierdeam eu oare... dacă cineva... măcar o dată... numai tu, mamă, ai ştiut... să-ţi mîngîi fiul... numai tu, dragă mamă... scumpă mamă !

Şi, la amintirea mamei, lacrimile îi curg mai tare din ochii umflaţi de beţie.

Iar în odaie e întuneric şi liniste, căci luna a ajuns sus şi razele ei nu mai cată-n fereastră.

Profesorul îşi întoarce privirea spre masă ; pe sticla cu votcă se zăreşte o pată întunecată de parcă ar fi un ochi mare cu albeaţă...

— Ia să mă culc...

Încearcă să se scoale în picioare, se străduie multă vreme şi nu izbuteşte.

— Uite cum m-am îmbătat ! — rosteşte cu glas tare, se posomoreşte şi capul îi cade-n piept...

— Fiecare om este un univers... sub fiecare piatră de mormînt zace o întreagă istorie a lumii... un paradox de factura celor servite de romanticul Heine... De ce oare toți evreii celebri sînt idealiști și romantici... Da... Ce-i asta ?...

— Mormîntul... și-n mormînt eu... Istoria lumii... E caraghios... Eu sînt un bețiv... iar universul — dracul știe ce-o mai fi și asta... dar eu sînt singur în tot universul...

Fața i se tot schimonosește din pricina sforțărilor pe care le face ca să vorbească fără să-l biruie plînsul cu hohote ce-i încleștează gîtlejul. Iar lacrimile îi scaldă obrajii... Sfîrcurile mustăților i-au căzut, cravata i-a fugit într-o parte și prin cămașa descheiată i se vede pieptul gol, respirînd neregulat...

Sînt unele momente cînd în odaie se aude numai scîrțîitul și tic-tacul pendulei, și răsuflarea gîfîită a omului beat...

Dar momentele acestea sînt puține, pentru că profesorul într-una vrea să spună ceva și tot îndrugă la cuvîntări fără șir.

Îi cere iertare mamei sale, i se tînguie că viața îl oropsește, se justifică față de ea...

Apoi îi adresează Jeniei un discurs politicos, dar nu lipsit de oarecare notă de scepticism amar, și-i vorbește stoicului Seneca, pe un ton plin de respect despre înțelegerea vieții...

Deodată începe să rîdă cu hohote sălbatice de om beat. Nu va trezi pe nimeni cu discursurile lui : gazda s-a obișnuit demult cu el, iar altcineva afară de ea nu-l poate auzi.

Și adesea, nemaiavînd putere să ajungă pînă la pat, doarme acolo, în fotoliu, pînă dimineața...

Traducere de
Aurel Lambrino și Ecat. Antonescu

CLOPOTUL

SCHIȚĂ

Biserica Trei Ierarhi se înalță pe vîrful dealului, iar orășelul — un orășel de provincie, capitală de județ — se lăsa în vale, la poalele dealului, unde curgea o gîrlă; din clopotnița bisericii se vedea totul, pînă la ultima cocioabă.

Cînd priveai de sus și-l vedeai stînd îngropat în verdeață, orășelul îți făcea o impresie ciudată: ai fi zis că odinioară stătuse pe culmea dealului și nu știu ce puteri îi făcuseră vînt devale.

Mulțimea înspăimîntată a căsuțelor, fiecare semănînd bucățică ruptă una cu cealaltă, se năpustise în jos pe povîrniș și stătuse pe loc, risipindu-se într-o dezordine haotică, printre copacii și tufele care o stăviliseră și acopereau dealul cu frunzișul lor vesel, vioi.

Pe fondul lor de un verde bogat se strevăd ici și colo petele întunecate ale acoperișurilor și zidurilor. În mijloc, pe vale, se înalță sveltă clopotnița unei alte biserici de oraș; deasupra orașului ținut în loc, crucea ei de metal, reflectînd razele soarelui, strălucește ca un far ce indică locuitorilor ținta spre care sînt datori să năzuie.

Clopotnița asta și foișorul de foc sînt cele două puncte mai înalte în marea de verdeață din vale, iar deasupra lor, sus, pe culmea dealului, în desișul teilor, se află biserica Trei Ierarhi, albă, strălucitoare, cu cupole aurite. A fost construită demult de un moșier putred de bogat; el i-a ales locul în parcul cel vechi din marginea orașului. Pe trei laturi o împrejmuie tei bătrîni, groși, care-i cuprind zidurile în îmbrățișarea crengilor și miresmei lor; în latura a patra, dinspre oraș, teii sînt tăiați. Din pridvor, biserica privește prietenos către oraș și pădurea parcă s-a dat la o parte din fața ei, să nu-i împiedice pe oameni să vadă de departe ușa grea care duce în casa domnului.

Acum vreo cinci ani a fost renovată de cel mai mare bogătaș din oraș, negustorul Antip Nikitici Prahov. A mărit-o, i-a poleit iconostasele și cupolele, i-a ridicat mai sus clopotnița și i-a dăruit un clopot — unul foarte mare, greu de vreo șase sute de puduri. Un clopot ca ăsta nu se mai văzuse în oraș.

Cînd l-au suit în clopotniță, multe griji i-a mai făcut celui ce-l dăruise, iar poporenilor le-a dat de furcă, nu glumă, abia se lăsa urcat, „n-avea chef", cum se zicea prin oraș.

Își istoveau oamenii puterile să-l ridice, și el, ba se agăța de cornișele clădirii, ba i se încurcau frînghiile și se rupeau... Porneau mereu strigăte din furnicarul de oameni, trudiți de muncă în ziua aceea de vară și de zăduf:

— Păi cum să meargă ușor? Ține seamă cine l-a dăruit și cu ce bani l-a turnat...

Și spunînd așa, orășenii căutau chiorîș spre Prahov care umbla de colo, colo, printre ei. Înfrigurat de nerăbdare și energic, Prahov se răstea la ei poruncitor și în același timp prietenos:

— Haideți, băieți, toți odată. Trageți cu toată inima, pravoslavnicilor! Doar pentru domnul dumnezeul nostru munciți...

Oftînd și răsuflînd din adînc, cu fețele nădușite și brațele încordate, poporenii trăgeau de frînghii și-și spuneau unul altuia printre dinți:

— Cum să nu, pentru domnul dumnezeul nostru! Parcă ai tu habar, jefuitorule, ce-i aceea dumnezeu! Spune mai degrabă că vrei să ai cu ce te lăuda...

— Ooo-dat'! — striga Prahov înfrigurat și punea mîna el însuși pe frînghie.

Era un om de vreo cincizeci de ani, înalt, voinic, cu păr negru învrîstat de multe fire albe, cu ochi mari și inteligenți care cătau cu răceală și batjocoritoare neîncredere pe sub sprîncenele stufoase. Prinsă-n rama unei bărbi negre și dese, fața lui lată, cu nasul mare, coroiat, vădea putere și lăcomie — îl făcea să semene cu o pasăre de pradă; fruntea înaltă, brăzdată de cute, glasul autoritar și puternic, mișcările sigure — toate acestea te sileau să iei aminte din prima clipă că Prahov e o fire mîndră, un om neînduplecat, care nu știe ce-s chinuitoarele îndoieli ale sufletului, nu știe ce-s mustrările de conștiință.

Foarte bogat și hapsîn, nu era iubit de nimeni în oraș și totuși avea greutate datorită averii și firii lui și toată lumea se temea de el, din care pricină era și mai puțin iubit.

Cu toate că, în timp ce ridicau clopotul, oamenii murmurau multe și puțin măgulitoare pe seama lui Prahov, cu glas tare se rosteau doar atît:

— Să-i dea dumnezeu sănătate lui Antip Nikitici; are grijă de casa domnului pentru noi!

Insă Prahov era prea deștept și nu se-ncredea în astfel de vorbe, le știa nesincere; nu-i păsa de laude și nu se supăra pe cei care-l ocărau. O singură spusă îl neliniștise, spusa pe care o auzi după ce clopotul fusese urcat și prins sus bine.

Careva dintre poporenii așezați în pridvorul bisericii, să se mai odihnească, nebăgînd de seamă că Antip Nikitici se afla prin apropiere, rostise cu gravitate, îngîndurat:

— La drept vorbind, s-ar cădea să se farme clopotul ăsta...

Prahov încruntă sprînceana, apoi zîmbi în barbă, ironic, numai pentru sine, și plecă acasă tăcut.

In ziua de sîntă Măria clopotul sună de utrenie pentru prima oară. Arzînd de nerăbdare să-i audă

sunetul, Antip Nikitici, cu mîinile tremurînd, trase el însuşi de limba clopotului şi cînd primul dangăt, puternic şi melodios, cutremurînd văzduhul, prinse a pluti deasupra oraşului, pînă se pierdu în luncile de dincolo de pîrău, lui Prahov inima i se opri în piept şi genunchii i se muiară de mîndrie şi de încîntare. Stătea el în clopotniţă, zdravăn şi mulţumit, răşchirîndu-şi larg picioarele, suflecat pîn' la coate, şi purta cu braţ vînjos limba clopotului, izbind fierul greu în arama răsunătoare — izbind, izbind, îmbătat de plăcere, trăgînd clopotul cu un soi de mînie, năduşit, cu ochii sclipitori, prins de un tremur.

Iar dangătele, vibrînd puternic în aerul proaspăt al dimineţii de vară, pluteau şi răspîndeau din zare-n zare chemarea lor.

Iar cînd, după datină, conteni chemarea clopotului, Prahov, aşezat pe balustrada de la fereastra clopotniţei, simţi că înlăuntrul lui tot mai auie sunetele melodioase de aramă, şi, răsuflă adînc începînd să se uite jos, la oraşul abia stropit de primele raze ale soarelui.

Vedea cum trec oamenii pe uliţe şi cum privesc în sus, spre clopotniţa din deal unde se afla el. Firește, glasurile nu răzbeau pînă la dînsul, dar uneori oamenii arătau cu mîna spre culme, şi asta-i făcea mare plăcere negustorului.

Dar şi mai tare-i plăcea că toţi acei oameni, acolo jos, erau atît de mici, de ticăloşi, de neînsemnaţi. Zîmbea mulţumit, făcîndu-şi socoteală că fiecăruia dintre ei i-ar face tot atît de mare plăcere să fie stăpîn pe un clopot şi să-l tragă stînd ici, sus, deasupra pămîntului, în aerul proaspăt al dimineţii, mai sus decît toţi. Numai el singur din tot oraşul are dreptul la această desfătare. Acum oraşul întreg va vorbi despre clopot şi despre Prahov.

Bineînţeles îi vor pomeni şi toate păcatele.

N-au decît! El e stăpîn pe un clopot care sună mai tare decît toate vorbele oamenilor, sună chemîndu-i pe oameni la slujba domnului, în biserică... Iar vorbele, ce-i pasă de vorbele lor?

„Nu judecați și nu veți fi judecați". „Cine din voi e fără păcat, acela să ridice piatra cel dintîi..." Ei toți, colo jos, se socotesc fără păcat, toți aruncă în Prahov cu noroiul bîrfelilor de tot soiul... Ce-i împinge la asta, dacă nu invidia pentru bunăstarea lui, pentru priceperea lui de a munci cu folos?

Și din ziua cînd sui clopotul deveni și mai mîndru, și mai crud, și mai ironic, și mai bănuitor față de oamenii cu care avea afaceri.

„Stați puțin, încă puțin! gîndea în sinea lui, zîmbind cu răceală. Acuș-acuș vin alegerile, să vedem cine o să fie primar!"

Știa că aveau să-l aleagă pe el. Altminteri nici nu se putea, căci cei mai mulți dintre oamenii cu influență în oraș erau de partea lui. Unul îi era dator, altul se hrănea din mila lui, un al treilea ținea să-i fie prieten, toți îl vor lăsa pe el să ajungă fruntea orașului pentru că le prieșie mai mult așa decît să fie ei înșiși în frunte. Se vor găsi și unii încăpățînați care vor pune în urnă voturi contra, dar sînt puțini.

Va reuși la alegeri, neîndoielnic, va fi primar. Tot orașul îi va încăpea pe mînă și numai să dorească asta, el Antip Nikitici Prahov, stoarce zărul din oraș, îi ia puterile pînă la una. O să lucreze cu cap și n-o să-i poată sta în cale nimeni. Totuși s-ar putea să dorească și altceva: să fie un om bun și blînd — atunci își va întrebuința toată averea la gospodărirea orașului. Va construi aziluri, încă o biserică, va pava și va nivela străzile. Toate alîrnă numai de voința lui, căci e bogat. Banii sînt puterea, mai tare ca ei nu-i decît domnul dumnezeu din cer. Însă dumnezeu e milostiv cu Prahov, a cărui viață dintr-un capăt în celălalt e numai muncă și numai izbînzi.

Adeseori Antip Nikitici cădea pe gînduri, amintindu-și cîți oameni plînseseră în văzul lui, cîți i se tînguiseră sau îl blestemaseră. Din pricina lui, mulți au îndurat și îndură sărăcie neagră și suferințe, mulți se prăbușesc sub apăsarea capitalului său. Cînd își amintea de asta, parcă-i trecea prin inimă

un junghi. Dar numaidecît apoi scutura voios din cap și mormăia încetișor :

— Se vede c-așa vrea dumnezeu. Ce-s vinovat adică, dacă m-am născut norocos ? Cît trăiești pe pămînt, ți-e dat să stai cu ochii în patru. N-am nici o vină. Așa vrea dumnezeu...

Și din nou se pornea pe afaceri, lărgindu-le mereu. Cumpăra, răscumpăra, vindea ; mîinile lui, ca o plasă de fier, acopereau tot județul, pe care-l cunoștea cum își cunoștea buzunarul.

Așa trăia și dorințele i se înmulțeau neîncetat, dorea să concentreze cît mai mult în mîna lui puterea — banii.

...Timp de cinci ani, la toate sărbătorile bisericești mari și duminicile la liturghie, Antip Nikitici trase cu mîna lui clopotul care-i aparținea și se desfăta ascultîndu-i sunetul.

S-apropia paștele. În anul acela paștele cădea tîrziu : toți copacii înfrunziseră, iar teii care împrejmuiau biserica din deal stăteau gata să înflorească și umpleau văzduhul cu mirezma lor dulce. Din pămîntul reavăn se-nălțau aburi iar orașul cît îl vedeai își pusese haină nouă de verdeață abia născută, proaspătă. Rîul încă nu intrase în albia lui, dar în zăvoi se și arătau insulițe verzi. În săptămîna mare Antip Nikitici se spovedi și se împărtăși. Respectînd cu strășnicie tipicul, Antip Nikitici, după ce se împărtăși cu sfintele taine, nu bău decît un pahar de ceai cu o bucățică de prescură, și, cum făcea de obicei, hotărî să nu mănînce nimic pînă a doua zi dimineața. Toată ziua își făcu de lucru pe acasă pregătindu-se să întîmpine sărbătoarea așa cum se cuvine unui creștin și unei persoane de vază în oraș. Spre seară se culcă să se odihnească puțin, poruncindu-i soției să-l scoale la orele zece ca să plece la biserică, unde voia să cerceteze amănunțit, dacă totul este în ordine. Lui Prahov îi plăcea să le ieie ochii poporenilor cu strălucirea și frumusețea bisericii sale : de cu dimineață poruncise să fie împodobită cu verdeață pe dinăuntru ca și pe dinafară, cumpărase o mulțime de candele și felinare de toate culorile și tocmise

dulgheri care să-i facă tot felul de „figuri" — stele, cruci, cununi de lemn aurit...

Pe la orele unsprezece se și afla la biserică și după ce o cercetă cu de-amănuntul, găsi că toate au fost făcute cum se cuvenea. Asta-i aduse voie bună, deveni sociabil.

— Totul e-n regulă, Luka? — îl întrebă pe paznicul de la biserică, un soldat bătrîn, posac, care se cățărase pe-o scară înaltă și își făcea de lucru la policandru.

Luka, rar cînd vorbea afirmativ; de obicei chibzuia mult înainte să scoată un cuvînt. De sus de pe scară căută în jos, ținînd în mînă o lumînare aprinsă, și răspunse ursuz:

— Eu zic că da.

— Da' nu picura ceară pe mine!

— V-am picurat? — glăsui Luka fără să se tulbure.

— Păi, altfel îți spuneam? Nu vezi? M-ai nimerit pe mînecă...

— Ia uite... De aici, de sus, nu prea văd.

— Dă-te jos și uită-te, — zîmbi Antip Nikitici, care-l socotea pe Luka drept un nerod.

— Bun... Tot acu' mă dau...

— Ba să stai acolo, momîie! Vezi-ți de treabă. Isprăvește întîi ce ai de isprăvit... — bombăni Prahov plecînd de lîngă scară.

In biserică domnea un semiîntuneric care-ți strecura în suflet teamă. Ici, colo ardeau cîteva candele, tremurîndu-și lumina scăzută așa încît pereții, dușumelele și icoanele erau pline de umbre neliniștite. Mirosea a verdeață proaspătă, a tămîie și a in ars, căci fitilul candelelor era de in.

Săpăturile în lemn de la iconostas luceau în semiîntuneric, ca niște ochi mari și tulburi, chipurile întunecate ale sfinților din icoane, înveșmîntați în odăjdii de metal, priveau posace și grave. Fiece pas isca în biserică ecouri adînci și totul părea tainic, părea să fie un singur gînd încordat asupra oricărui amănunt. Iar tăcerea parcă stătea la pîndă, parcă aștepta ceva. De deasupra stranei din stînga privea

crunt, cu ochi de foc, prorocul Isaiia ; îi cunoşteai harul ceresc după faţa severă şi după cutele adînci ale frunţii bombate care avea un aer ameninţător. Deasupra stranei din dreapta, şedea pe-o piatră Eremia, istovit, gînditor şi îndurerat ; aplecîndu-se înainte, se uita trist la ctitorul bisericii şi parcă era gata să-i spună o vorbă duioasă şi simplă.

Prahov oftă şi îşi făcu o cruce ; pe urmă-şi aduse aminte cum a fost cînd s-a dus să comande icoanele şi cum s-a tocmit cu pictorul pentru prorocii de pe uşile din părţi ale altarului. Pictorul o ţinea una şi bună — să-i dea trei sute de ruble. Şi Antip Nikitici abia de izbuti să scoată la proroci patruzeci de duble. Mai mici şi lucraţi mult mai prost, evangheliştii costaseră şi ei aproape patru sute de ruble.

Semiîntunericul şi tăcerea de moarte din biserică îl apăsau pe Antip Nikitici ; se uită la ceas : unsprezece şi douăzeci de minute. Cu toate acestea îi veni să plece.

— Luka ! Dacă o să întrebe cineva de mine, zi : s-a urcat în clopotniţă ! — îi spuse-n treacăt bătrînului şi ieşi din biserică.

— Am să zic ! — îl ajunse din urmă răspunsul lui Luka şi glasul netulburat al bătrînului stîrni în biserică un ecou prelung, iar Prahov simţi că i se strînge inima...

— Ce netot e soldatul ăsta. Ar trebui schimbat... — îşi spuse nemulţumit în timp ce urca în clopotniţă.

...Noaptea era întunecoasă şi liniştită, solemnă.

Luna se ascunsese ; pe cerul întunecos şi catifelat străluceau stelele, duse pe gînduri. Mai departe, dincolo de scînteierea lor, se urca încet, abia simţit, stingînd stelele în calea sa, un nor negru, scămos, cu marginile ca tivite de-o pîclă uşoară, parcă de opal. Crengile copacilor deasupra oraşului păreau şi ele un nor întunecat ; ici, colo, printre ele, se întrezăreau fîşii de lumină răzbind din ferestrele caselor. Pe fondul alb al zidurilor bisericii din vale, în oraş, alunecau nişte pete negre.

„Băieţii... Pregătesc iluminaţia“... — se gîndi Antip Nikitici şi, scoţînd ceasul, se aplecă spre felinarul

care lucea pe balustrada din fereastra clopotniței. Se și făcuse ora douăsprezece fără zece.

Prahov se neliniști ; încruntat și îngrijorat, aruncă o privire spre biserica din oraș. I-ar fi fost necaz dacă cei de-acolo s-ar fi pornit să tragă clopotul înaintea lui : de cinci ori la rînd tot el vestise cel dintîi adunarea pentru slujba de noaptea învierii, cu dangătul zdravăn al clopotului său. Își scoase paltonul și, în timp ce-și sufleca mînecile cămășii, strigă cu glas puternic spre cei din curte :

— Băieți ! Dați drumul la iluminație !

Apoi scuipă în palme, veni sub clopot și, legănîndu-i limba încetișor cu o mînă, în cealaltă își ținu ceasul și începu să urmărească mișcarea minutarului, aruncînd priviri piezișe spre clopotnița din oraș, pe zidurile căreia se și aprindeau felinarele, alcătuind stele și cruci de foc. Dădură buzna și aici trei băiețași cu felinarele pregătite și, frămîntîndu-se voioși, se apucară să aprindă candelele de la crucile de lemn instalate în scobiturile clopotniței.

Era douăsprezece fără trei minute. Antip Nikitici hotărî să tragă clopotul, își vîrî repede ceasul în buzunarul vestei, își făcu semnul crucii și, după ce împinse spre dreapta limba clopotului, prinse funia cu amîndouă mîinile și, înfiorîndu-se, îi făcu vînt mai tare, tot mai tare...

...Vuietul vajnic și solemn al aramei se revărsă din clopotniță asupra întregului oraș iar Prahov, asurzit, îmbătat de puterea lui, zîmbi cu ochii închiși de plăcere, deschise gura și rămase în picioare cu răsuflarea pripită, dorind parcă să tragă în piept, o dată cu aerul și auitul aramei care i se cutremura deasupra capului, după ce fusese izbită. Se trase clopotul și dincolo, de vale.

— Ehehe, — oftă cu milă Antip Nikitici auzind cît de trist și stins răsună celălalt clopot, care avea numai trei sute de puduri. Și mai lovi o dată, lovi, și din nou stătu să aștepte răspunsul.

Cele două clopote parcă vorbeau între ele cu glasuri tihnite, dar fiecare cu altă tărie și alt tîlc.

Clopotul lui Prahov avea un sunet grav, solemn; cu fiece dangăt cutremura văzduhul pînă departe şi glasul lui, ca un puhoi îmbelşugat şi puternic, se revărsa măreţ asupra pămîntului. Drept răspuns îi venea întru întîmpinare un sunet mai subţire, vibrînd mai iute, dar care plutea în văzduh mai puţin timp... şi era în el ceva apăsător ca un geamăt.

Antip Nikitici, răpit de încîntare din pricina vuietului aramei care-l cutremura pînă-n adîncuri, zîmbea şi izbea tot mai năpraznic limba de marginea clopotului, izbea din ce în ce mai des. Ar fi vrut să astupe de tot glasul clopotului de la biserica din oraş, cu toate că acum dangătul din vale îi ajungea în urechi slab ca aerul. Prahov se încălzi. Cu picioarele larg desfăcute, să-şi proptească zdravăn trupul voinic, care încă nu pierduse mlădioşenia din tinereţe, izbea din răsputeri cu fierul în aramă şi, ascultînd dangătele, striga nu prea tare:

— E-e-h!

Toate i se clătinau înaintea ochilor şi luminile de jos, de lîngă clopotniţă, săltau o dată cu ea cînd în dreapta, cînd în stînga. I se părea că şi podeaua se leagănă sub el dintr-o parte în alta, că însăşi clopotniţa zboară în văzduh odată cu limba clopotului.

Dangătele pogorau solemn şi grav unul după celălalt; preajma întreagă se zguduia şi Antip Nikitici se simţea că zboară fericit în văzduh...

Deodată, după încă o izbitură, clopotul lui zăngăni ciudat. Prahov crezu că nu-l lovise destul de tare şi trînti limba cît putu în aramă. Atunci se iscă un sunet neobişnuit, bolnăvicios, spart. Atît de scurt, atît de jalnic! Răsună şi se stinse, muri dintr-o dată, nu se mai revărsă ca un puhoi îmbelşugat jos, în vale, unde ca şi mai înainte se ruga şi se tînguia spre ceruri micul clopot cu glas puţin.

Antip Nikitici simţi că-l învăluie o boare de vînt rece şi încremeni scăpînd din mînă limba clopotului. Nu-i venea a crede... Deasupra capului său, arama horcăia ciudat... Întinse mîinile spre ea şi începu s-o pipăie binişor cu degetele. Era caldă, dar o simţea cum se ră-

ceşte sub mîna lui. Iar clopotul din vale pe clipă ce trecea răsuna parcă mai viu.

Prahov se cutremură din cap în picioare. Găsise. Acum nu mai avea nici o îndoială — clopotul se spărsese : o crăpătură subţire îi sfîşiase marginea. Şi Antip Nikitici cuprinzîndu-l cu amîndouă braţele îşi lipi fruntea de el şi rămase neclintit...

Îl dureau şalele, în cap îi vîjîia ecoul dangătului şi-i tremurau genunchii. Privi spre oraş... Prin oraş rătăceau nişte luminiţe stranii, mărunte ; apăreau din toate părţile şi pluteau prin beznă în aceeaşi direcţie — urcau dealul. Se duceau orăşenii cu felinarele în mînă la slujba învierii.

De bunăseamă au înţeles cu toţii că s-a spart clopotul.

— M-ai pedepsit, doamne ! Crunt m-ai pedepsit. Mi-ai frînt mîndria, — spuse încet şi cu smerenie Prahov, ridicîndu-şi sfios ochii spre cerul întunecat pe care norul apucase să stingă toate stelele.

Mîine tot oraşul va vorbi despre clopot şi nimănui nu-i va părea rău de Antip Nikitici Prahov, nimeni nu ştie cît îl doare, cît de greu îi vine să se afle aici în clopotniţă şi totuşi să se simtă prăvălit la pămînt, zdrobit. Îşi aminti cuvintele pe care le auzise cu cinci ani în urmă în pridvorul bisericii, atunci cînd clopotul abia fusese ridicat :

— S-ar cădea să se spargă clopotul ăsta...

...Multă vreme a îndurat dumnezeu jertfa omului, dar pînă la urmă nu i-a mai plăcut deloc şi a zvîrlit-o deoparte.

Luminiţele, clipind în întuneric, urcau tot mai sus pe deal. Se auzeau glasurile oamenilor ; acum se desluşeau, şi acum piereau, tot atît de repede ca umbrele într-o zi însorită dar cu vînt.

— Doamne ! — se ruga Antip Nikitici şi, cu mîinile tremurînd de emoţie, tot pipăia crăpătura clopotului. — Doamne ! Crudă e pedeapsa ta ! De ce m-ai pedepsit tocmai azi, cînd e ziua cea mai frumoasă dintre toate zilele tale ? Sau poate sînt mai păcătos decît oricare altul pe pămînt ? Toţi au să se bucure de învierea ta, iar mie mi-ai făcut parte numai de rîs şi de

ocară. Duşmanii au să-şi bată joc de mine... au să rîdă ş-o să le pară bine de răul meu. Bucurie şi veselie le-aduce răsăritul soarelui tuturor, iar eu, din mila ta, voi fi ca mort. Împărate ceresc, tu care pogori împăcare în suflete!... Iartă-mi mie păcatele mele... Adică sînt mai păcătos decît alţii?... Uite, Elizarov i-a suflat nevasta lui frate-său, frate bun... Cu fată cu tot... cu nepoata lui dreaptă... Puţini păcătoşi sînt oare pe pămînt? Şi numai eu singur am fost vrednic de pedeapsă în sfînta zi a învierii tale? O, doamne... dar am făcut rău din voia mea?... Aşa e viaţa... N-am orînduit-o eu, doamne, sîntem păcătoşi toţi în faţa ta... Iartă-mă: mă căiesc înaintea ta din toată inima. Cum să-mi duc viaţa în alt fel, cînd sînt atîţia care păcătuiesc şi mai rău decît mine iar tu nu-i pedepseşti?

Îmbrăţişînd metalul clopotului mormăia şi se ruga şi se tînguia cu gura uscată de mişcat ce era şi-l năucea vîrtejul gîndurilor şi al amintirilor, care se aprindeau şi se stingeau în mintea lui asemenea unor scîntei. Se simţea nedreptăţit, lovit de-o pedeapsă nepotrivit de mare faţă de vina lui. Îi venea să ridice spre dumnezeu cuvînt aspru de împotrivire şi nu cuteza să rostească acel cuvînt. Răcoarea dinspre zori îi învălui trupul înfierbîntat; îl trecu un fior; îşi puse paltonul şi se depărtă de clopot... Plecînd, îl mîngîie cu mîna, şi parcă i se făcu milă de arama răsunătoare. Se aşeză pe treapta cea mai de sus a scării şi, cu picioarele spînzurate, căzu pe gînduri, în timp ce ochii i se pironeau în depărtări iar înlăuntru simţea cum i se strînge inima ca într-un cleşte de gheaţă.

...Venea de jos cineva... La cotul scării se ivi capul chel al paznicului Luka. Cît p-aci să dea peste Prahov; se opri, se scărpină la şold şi vorbi cu toată liniştea:

— Asta-i bună... şi eu veneam să trag clopotul pentru liturghie... Ce-i cu clopotul? Zice lumea că s-ar fi spart.

— Trage clopotele mici... — îi aruncă scurt Antip Nikitici.

— Se poate. Se vede treaba că s-a spart cu adevărat... Uite întîmplare! Taman în noaptea de înviere — poftim... Păcatele noastre pesemne... N-a mai putut răbda arama...

Pe măsură ce cobora tot mai departe pe treptele scării care scîrţîiau, glasul liniştit i se auzea tot mai slab şi în cele din urmă se stinse. Prahov, în timp ce Luka se ducea, privea în jos, vedea chelia paznicului şi se întreba — adică-i pare rău lui Luka de el? Şi deoarece chelia sclipea rece ca metalul — Prahov trase încheierea că nu-i păsa lui Luka şi că nu-i părea rău deloc.

— Doamne, aibi milă! — oftă.

Într-una îi suna în cap dangătul clopotului şi fiecare lovitură avea ciudata însuşire de a-i trezi trecutul.

Înviară-n amintirea lui fapte şi întîmplări demult uitate. Îi ardeau inima o tristeţe şi-o amărăciune care creşteau năvalnic. Amintindu-şi viaţa de altădată vedea atîtea lucruri pe care ar fi putut să nu le săvîrşească şi acum nu i-ar mai fi împovărat sufletul. În viaţa lui dovedise atîta cruzime fără rost faţă de oameni, şi atîta lăcomie de bani...

...Mijea de zi.

Colo la orizont, de unde se ridicase norul pe cer, sclipea o dungă de lumină alb-trandafirie şi petele întunecoase ale apei din luncă deveniră mai luminoase, de parcă se luase de pe ele stratul de colb care le acoperea.

Deasupra clopotniţei, în cer, norul se rupse bucăţi iar crîmpeiele rămase din el, ca nişte petice scămoase şi negre, se răspîndeau în nemărginire, dînd la iveală ochiuri albastre din bolta spuzită de stele; stelele, presimţind zorii, începuseră să-şi piardă strălucirea...

— Christos a înviat! — sosi ca din depărtări în clopotniţă glasul preotului.

Antip Nikitici tresări şi se ridică în picioare... Colo jos se stîrni un vuiet ciudat care semăna cu o răbufnire neaşteptată de vînt dinspre pădure.

Prahov știa că acesta era răspunsul întors de poporeni preotului:

— Adevărat a înviat!

Pe urmă se înălțară în văzduh glasurile sonore ale corului și printre ele vuia basul, cum vuiesc firele de telegraf iarna, în timpul unui viscol. Dar ajungeau stinse la urechea lui Antip Nikitici și nu-l mișcau. Stătea cu capul gol, se ținea de balustrada scării și privind în zare gîndea:

«Dumnezeu o să mă ierte... dar oamenii n-au să uite! Și nu trăiesc cu dumnezeu aici, pe pămînt, ci cu oamenii... Iar ei mîine își vor spune unul altuia despre mine: „Nici arama, parcă-i aud, n-a putut răbda păcatele lui Prahov...“ De cînd și pînă cînd, adică, îmi sînt ei judecători? Și totuși au să mă judece... Iar eu am să-i ascult și greu ce-o să-mi vină, doamne! Să fiu oare cu adevărat cel mai mare păcătos din oraș și pe nimeni altul înafară de mine n-ai găsit să-l pedepsești de ziua învierii tale?»

Își închipui cum, mîine, toți orășenii cu fețele strălucind de bucurie se vor săruta spunînd:

— Christos a înviat!

Și vor răspunde:

— Adevărat a înviat!

Au să vină și la el și au să-l sărute și, sărutîndu-l, de bunăseamă vor gîndi:

„Ce-i, mă frate? Ți-a dat dumnezeu una peste ceafă? Tocmai în noaptea învierii ți-a făcut-o... Și cum te mai înfumurai! De aceea te-a și prăvălit la pămînt astăzi, bucură-te!“

Iar alții poate că-l vor plînge fățarnic... Și toate sărutările lor vor fi sărutările lui Iuda...

„I-am spus eu blestematului aceluia, la uzină — toarnă-l, zic, mai gros!“ „Nu se poate, zicea, n-are să sune ca lumea!“ Iacă, poftim, să vezi ce-o să mai sune mîine!“ — cugetă îndurerat Prahov, apăsîndu-și pieptul cu mîna...

— O doamne, doamne! — oftă apoi și închise ochii. Nu că-și pierduse curajul, dar îi era lehamite și-l durea zbuciumul pe care i-l pricinuise mîndria

lovită de întîmplarea asta cu clopotul. Ar fi vrut să nu mai vină ziua.

Dar razele soarelui țîșniră și se împrăștiară ca un evantai de foc în albastrul cerului. Petele de verdeață proaspătă și petele apei în luncă oglindiră soarele, verdeața parcă se acoperi cu o pulbere de aur, iar în apă sclipiră curcubeie. Marginea de foc a soarelui se înălță de după un nouraș străveziu și ușor ca fumul iar nourașul luă pe dată culorile purpurei și ale aurului. Cînd veneau apele mari pîrîul năboia pe o întindere fără capăt, așa încît acum, în luncă, pînă departe, spre zare, erau numai luciri de argint, părînd niște oglinzi tăiate în fel și chip și risipite peste verdele luncilor, care oglindeau cerul albastru.

La biserica orașului se trăgeau clopotele „din plin". Luka trase și el „din plin". Orașul parcă tremura ușor în ploaia de lumină. Frunzișurile care-i împrejmuiau casele unduiau lin în bătaia vîntului dimineții: părea că orașul se legăna, gata s-o pornească plutind încotrova, spre luncile largi de dincolo de pîrîu, potopite de belșugul soarelui și presărate cu petele de smarald ale verdeții și cu sidefiul apei.

...Oamenii ieșeau din biserică. Prin zvoana nedeslușită a glasurilor răsuna limpede din cînd în cînd cîte un strigăt:

— Christos a înviat!

Cu dinții strînși, Antip Nikitîci se uita în jos din clopotniță. Un val de omenire curgea din biserică și, despărțindu-se în pîraie și pîrîașe se ducea la vale. Glasurile cristaline ale copiilor sunau tot atît de vesele ca și clopotele mici din mîinile dibace ale lui Luka. Clopotele mici își făceau datoria din plin...

Amărît și necăjit, Prahov trase cu urechea la zarva aceea veselă, cătă lung spre soarele care strălucea, apoi porni încetișor pe scară în jos simțind o înfocată dorință să întîlnească un om care să fie tot atît de obijduit ca și el, ori să obijduiască el însuși pe oricine i-ar ieși în cale... Să-l jignească atît de tare încît omul acela să nu mai simtă nici el sărbătoarea.

Fața lui Antip Nikitici era aspră, sprîncenele încruntate, buzele strînse; nasul i se încovoiase deasu-

pra mustății. Păşea cîte două trepte o dată şi se uita atît de urît pe sub sprîncenele-i stufoase, cu ochii lui de pasăre de pradă, încît ai fi zis că a ieşit să lupte piept la piept cu careva.

— Christos a înviat! — îi veneau tot mai limpezi glasurile în întîmpinare.

— Doamne! Amarnic m-ai pedepsit! — spuse Prahov oftînd şi se opri o clipă în loc scuturînd din cap...

Apoi, hotărît şi sigur de el ca şi mai înainte, porni mai departe cu o înfăţişare războinică.

Traducere de
Aurel Lambrino şi Ecat. Antonescu

NUNTA

SCHIȚA

...Pînă la urmă, după ce isprăviră cu toate jocurile pe care le cunoșteau, hotărîră să se căsătorească. Lui Petea îi venise ideea asta. Năruise turnul cu patru caturi clădit de surioara lui din cărțile de joc și, neluînd în seamă înciudarea fetiței, se apropie plictisit de fereastră, se cățără pe scaun și-și lipi fruntea de geam să se uite tăcut în stradă.

Ploua, cerul era posomorît, se auzea cum cad stropii de ploaie, plescăind monoton și plictisitor.

Prin băltoacele din mijlocul străzii trecea o căruță în care ședea un mujic cu rogojina în cap ; lui Petea i se părea că pînă și duruitul roților pe caldarîm e umed. Iar casa de peste drum, cu ferestrele ei, se uita în așa fel ca și cum ar fi fost o bătrînă oarbă. Sonia, așezată jos, aduna cărțile încet și se uita din cînd în cînd bosumflată spre frățiorul ei care stătea cu spatele ; i se citea limpede în ochi dorința să se certe cu el.

— Știi ceva ? — îi spuse el fără să coboare de pe scaun. — Hai să ne cununăm !...

— Nu mai mă joc cu tine... — răspunse Sonia hotărîtă.

Atunci Petea sări de pe scaun, se apropie de ea şi, vîrînd o mînă în buzunarul pantalonilor, o puse pe cealaltă în creştetul fetiţei şi începu s-o mustre cu tonul omului conştient de superioritatea sa, în timp ce surioara, cu mîinile pline de cărţi, sucea căpşorul într-o parte şi în alta, vrînd să-i zvîrle mîna înlături.

— Cît de proaste sînteţi voi toate, fetiţele... Se poate să te superi pentru un castel de cărţi? Tot s-ar fi dărîmat... Hai mai bine de-a cununia...

— Nu mă joc, nu vreau...

— Sonecika! Hai, te rog... E foarte frumos. Ne punem pe cap abajururile de la lămpi... pe urmă eu mă-nfăşor cu şalul cel roşu... că popă tot eu am să fiu. Şi popă şi mire — eu. Şi tu, mireasă; îţi pui abajurul alb din salon şi faţa de masă de dantelă de pe măsuţa rotundă din camera mamei... Tragem scaunele unul lîngă altul, ca să umblăm în jurul lor şi să cîntăm. Da? Pe urmă ne aranjăm locuinţa şi o să avem acolo de toate, drept ca la fata în casă, ca la Annuşka noastră... Ţii minte cînd s-a cununat ea, ploua ca şi azi şi tata şi cu mama nu erau acasă şi pe mătuşa Mania o durea capul... Şi dădaca i-a prins lui Vernîi coada în uşă şi Vernîi fugea prin curte şi schelălăia... şi dădaca înjura de mama focului!

La amintirea aceasta, Soniei i se lumină obrăjorul de un zîmbet şi privirea i se îmblînzi.

— Mireasa trebuie să poarte voal... De unde, voal? — rosti ea grav, uitîndu-se la fratele său.

El căută cu ochii în jur, chibzuind.

— Ce-ar fi să scoatem perdeaua de la fereastră? Dar n-o s-ajungem pînă sus...

— Ai s-o rupi, şi după aceea o să ne certe.

— Da... — se învoi Petea, aşezîndu-se pe covor lîngă surioara lui.

Tăcură un timp. Li se ura... De jos din bucătărie, veneau zgomote înăbuşite, uneori chiar strigăte...

— Annuşka. Se ceartă cu Faddei... — luă seama Sonia.

— Totdeauna se ceartă ei şi se bat... Tăticu zice că trebuie dat afară unul dintre ei.

— Dar pe cînd Faddei era numai vizitiu şi nu se cununase cu Annuşka, n-o bătea, — spuse gînditoare Sonia.

— Pe atunci n-avea voie, ea s-ar fi putut plînge, — o lămuri ştiutor fratele.

— Cui să se plîngă ?

— Lui tăticu...

— Şi acum, nu ?

— Acum e totuna... S-au cununat.

— Dar ce, după nuntă e voie să te baţi ?

Petea tăcu cîteva clipe.

— Faddei zice că da... E foarte voinic. S-a luat la trîntă cu un portar din vecini şi l-a doborît...

— Şi Annuşka e tare...

— Dar femeile nu se cade să se bată cu bărbaţii...

— De ce ?

— Fiindcă e păcat ! — spuse Petea după o clipă de gîndire.

Sonia se sculă de jos şi se zgribuli, spuse că-i e frig.

— Pentru că ţi-e urît, — îi explică Petea. — Dacă ne-am juca şi n-am sta ca nişte buturugi, am fi veseli şi ne-ar fi şi cald. Vrei să ne jucăm ?!

— De-a nunta ? — întrebă Sonia din fotoliul pe care se urcase cu picioruşele şi de unde i se mai zăreau doar fruntea albă şi buclele bălăi...

— Da ! Hai, te rog ! Nu-i nimica dacă n-avem voal, o să fim o nuntă săracă. Luăm în mînă cîte un creion mare de pe masa lui tăticu şi zicem că-s lumînări. Creioanele seamănă foarte bine cu lumînările, mina neagră e fitil şi lemnul — ceară...

— Dar îmi trebuie trenă, — se tocmea Sonia.

— Ţi-am spus, sîntem o nuntă săracă ; ce să facem cu trena ?

Pe Petea începea să-l sîcîie încăpăţînarea surorii lui. Fetiţele astea-s totdeauna mofturoase.

— Şi unde o să fie locuinţa noastră ?

— După oglinda cea mare cu trei canaturi ; o tragem niţel la o parte şi ne închidem cu paravanul... Pe urmă facem un pat din pufuri şi luăm policioarele

de pe masa mamei, adică avem scrin. În loc de scaune luăm pernele de pe divan...

— Şi pe urmă ?

— Cum ? — întrebă Petea înălţînd din sprîncene...

— Ce facem pe urmă ?

Petea se cam fîstîci. Soră-sa îl privea curioasă, pesemne jocul începuse s-o cîştige şi pe ea... Ochişorii îi sclipeau vioi...

— Pe urmă, adică, e mai tîrziu... Vedem noi... Ducem casă, primim musafiri, putem să aducem pe Juju şi pisica, adică ei să fie musafirii noştri, mergem la teatru în camera mamei... şi trăim cum trăiesc oamenii căsătoriţi ; eu am să iau o carte ş-am să plec la serviciu, ca tăticu, şi tu ai să găteşti, ai să faci curat ca...

— Mama nu face nimic... — interveni Sonia corectînd programul zilnic al viitoarei familii...

— Voiam să spun ca Annuşka... Pe urmă eu stau bosumflat ca tata, şi tu pleci în odaia ta, zicem că adică te-ai încuiat... Şi eu atunci ţip la tine, ţii minte cum a făcut tăticu duminică ? Ba încă a dat cu pumnul în masă şi a scuipat, — povestea Petea cu însufleţire...

— Şi a răsturnat cu piciorul un scaun... Ce m-am speriat atunci ! — adăugă Sonia, privind în gol.

— Ţii minte cum a strigat mama la el ? M-am uitat din camera noastră printr-o crăpătură în uşă şi am văzut — făcuse ochii mari, mari şi buzele-i erau vinete, şi-i tremurau. Şi ea tremura, vargă.

— Mi-era aşa de frică ! — spuse Sonia ghemuindu-se în fotoliu.

— Nu-i nimic... Dacă nu vrei, nu facem aşa... Ducem casă, numai atît. Şi să ştii, e rău numai cît ţine cearta, pe urmă nu-i rău ! Ai văzut şi tu că tata şi mama totdeauna-s mai buni după ce se ceartă... Cînd se împacă poţi să le ceri orice.

— Da... — încuviinţă Sonia.

— Atunci ne jucăm ?

— Hai ! — şi Sonia sări din fotoliu.

În cîteva clipe, camera arăta ca un loc pe unde-a trecut războiul. Mai toată mobila fusese împinsă în-

tr-un ungher şi în mijloc rămăsese numai un scaun acoperit cu faţa de masă. Pe scaun stătea deschis şi rezemat de spătar un caiet de note.

— Asta-i cartea din care citeşte popa cînd cunună, — o lămuri Petea pe surioara lui.

Ea se gătea să fie mireasă. Scosese din bufet o faţă de masă mare, îşi înfăşurase-n ea trupuşorul de sus pînă jos şi zîmbea constatînd că o să aibă o trenă minunată. Pe cap i se bălăbănea un mare abajur verde, chinezesc ; cu o margine, abajurul îi tot venea pe nas şi Sonia azvîrlea din cap ca să-şi alunge podoaba mai pe ceafă. Îi cădeau nişte umbre pe feţişoara ei încadrată de bucle bălăi şi părea atît de serioasă.

Petea îşi întocmea odăjdii dintr-o faţă de masă de catifea pe care o trăsese de pe masa din salon şi pe cap îi zăngănea un abajur albastru de sticlă. Se simţea grozav de stingherit din pricina lui.

— Adică-s arhiereu, nu un popă simplu. Da ?

— Totuna-i, — se învoi Sonia, prinzîndu-şi cu un ac pe umăr cîteva flori rupte de pe abajur.

— Ei, haide, n-ai mai isprăvit ? Eu sînt aproape gata... Mi-ar mai trebui o cravată şi mănuşi... Ginerii aşa se îmbracă. Ţii minte, au trecut doi într-o zi.

— Nu se duceau la cununie... numai aşa, umblau în birjă !

— Ba nu, că-n faţă era mireasa !

— Nu era a lor, era a celuilalt care şedea alături de mireasă şi purta în cap o pălărie rotundă...

— Bine, lasă, nu-i nimic, am să fiu fără mănuşi... Pentru că vezi, sînt şi arhiereu.

— Ce facem acum ? — întrebă Sonia.

— Eşti gata ? Dă mîna...

O luă de mînă şi o purtă în jurul mesei luîndu-şi un aer vajnic şi umflîndu-şi obrajii.

— Doamne miluieşte ! Doamne... — cînta şi-şi dădea ochii peste cap iar mîna dreaptă şi-o legăna în aer de parcă ar fi cădelniţat. Cu ochii pironiţi în pămînt şi capul aplecat cochet într-o parte, pe umăr, Sonia îl urma ţinîndu-şi trena cu mîna liberă.

— Miluieşte doamne pe roaba ta Sofia, — cînta Petea şi deodată se împiedică în trena miresei. —

Na, uite cum te-ai împopoţonat... Era să cad... Mai ridic-o niţel...

— Dar n-avem inele, — se opri deodată Sonia... — Vezi ? Trebuie inele.

Îndreptîndu-şi abajurul pe cap, Petea o privi întrebător.

— Da, — clătină ea din căpşor, — trebuie inele!

— Nu-i nimic... Am şi isprăvit... ne-am cununat. Acum să mergem acasă.

Se duseră în colţul de odaie care înfăţişa casa lor. Ajunşi acolo se aşezară unul lîngă altul pe două pufuri, ţinîndu-se de mînă.

— Acum hai să stăm de vorbă, — propuse Petea...

— Despre ce ? — întrebă soră-sa.

— Despre ceva... Doar nu se poate să stai şi să taci, după ce te-ai căsătorit.

— N-am gust de vorbă... — spuse Sonia, dusă pe gînduri.

— Ai şi început să faci nazuri... Nu-i chip să se joace cineva cu tine...

Sonia îşi trase uşor mîna din mîna fratelui ei si se apucă să desprindă acele care-i ţineau găteala de nuntă.

Cu abajurul pe cap, cuprins din tălpi în creştet în faldurile feţei de masă viu colorate, Petea o privea plictisit şi încruntat.

— Te dezbraci ?

— Da... Ce alta să fac ? — întrebă Sonia.

— Nu vreau să te dezbraci...

— Iacă na ! — se strîmbă Sonia.

— E dreptul meu să nu vreau ! Pentru că acum sînt soţul tău, cum e tăticu soţul mamei. Eu...

— Dar nu mă mai joc !

— Şi eu nu-ţi dau voie să nu te mai joci... Eşti soţia mea şi trebuie să mă asculţi... Nu te dezbrăca...

— Nu ţipa la mine... Prostule !

— Cum îndrăzneşti să-mi vorbeşti aşa, proasto ! — strigă Petea furios.

Fetiţa sări în picioare, aruncă de pe umeri faţa de masă, aruncă abajurul din cap şi, bătînd din picio-

ruş, mînioasă, jignită, strigă, iar buzele-i păleau şi-i tremurau :

— Am să te spun la mama... că înjuri... prostule... caraghiosule... prostule, dobitocule.

— Gîndac ce eşti... ! — strigă Petea şi-i dădu un ghiont în piept tinerei căsătorite.

Ea nu putea suferi să-i spună cineva „gîndac". Din pricina ghiontului se clătină, căzu pe puf şi încă atît de rău încît alunecă de-acolo pe duşumele, la picioarele oglinzii... Aprinsă-n obrăjori de supărare, se uita la Petea de după o frunză mare de filodendron, iar Petea, tropăind cu picioarele în podea se aplecase asupra ei şi striga scos din sărite :

— Gîndac, gîndac ! Gîndac de-un pitac !

Fără să se scoale de jos, fetiţa se răsuci pe-o coastă, îşi acoperi faţa cu mîinile şi se puse pe-un plîns amar.

— Plîngi, plîngi ! Nu-mi pare rău de tine... Şi cînd s-o-ntoarce mama, o să-ţi arate ea căci am să-i spun că tu ai răsturnat casa cu dosu-n sus... Să ştii c-aşa am să spun şi o să te pună la colţ, n-o să-ţi dea prăjitură, n-o să te ia la circ.

Bietei fetiţe i se păru că, pentru prima zi a căsătoriei îndura prea mult. Ţipă şi începu să bată cu picioruşele în podea.

— Lasă-mă-n pace, Petka !

Băieţaşul se duse la fereastră, mulţumit de răzbunarea lui. După ce-şi scoase abajurul din cap şi-şi luă de pe umeri faţa de masă, se apucă din nou să privească în stradă.

Afară tot mai ploua. Ce mare plictiseală...

Dincolo de geam plescăiau stropii de ploaie, iar în odaie tremurau hohotele de plîns ale surorii sale. Petea simţi că-l cuprinde o amărăciune...

— Ei hai, nu mai plînge... — rosti fără să se întoarcă.

Fetiţa începu să plîngă şi mai tare.

— Iţi dau cinci poze din alea care se copiază, vrei ? — întrebă Petea după cîteva clipe de tăcere.

Fetiţa începu să ţipe întărîtată.

— Hai, Sonia! — făcu băiatul apropiindu-se de ea, — nu mai plînge!

— Ba am să plîng...

— Ei, hai, te rog! — Se așează pe podea alături de ea și-i puse mîna pe umăr. Fetița aruncă mîna la o parte descoperindu-și o clipă fața roșie de plîns.

— Sonicika! Hai, vrei să-ți citesc iarăși astă seară? Și s-o mînjesc cu cerneală pe dădacă?

Și una și alta îi plăceau grozav fetiței; făcea mare haz mai cu seamă cînd Petea, cu degetul muiat din vreme în cerneală, îi atingea dădacei vîrful nasului sau obrazul, chipurile să-i ieie vreun fir de murdărie iar pe chipul dădacei rămînea o mică pată neagră. Închipuindu-și una ca asta, Sonia începu să se mai îmbuneze.

— Ia stai! — sări deodată Petea. — Sonia! Tare mai ești proastă, crezi că te-am îmbrîncit de-adevăratelea? Și că te-am ocărît de-adevăratelea?

Fetița își luă mîinile de pe obraz și se așeză alături de frate-său, privindu-l neîncrezătoare, dar atîtată de tonul lui înflăcărat.

— *Noi doar ne-am jucat. Da?*

— Da.

— Cum ne-am jucat? De-a soțul și soția, da?

— Ei?

— Păi atunci de ce plîngi? Prostuțo!

Băiețașul izbucni în rîs.

— Și ce? Ce? — întrebă Sonia zîmbind.

— Tare mai ești proastă, tare mai ești proastă! — bătu din palme Petea...

— Va să zică nu m-ai ocărît de-adevăratelea? — întrebă Sonia, zîmbind acum încurcată.

— Credeai că de-adevărat? Ia te uită, caraghioasa!

— Petea... tu...

— Păi așa e jocul ăsta, că trebuie să te certi! Doar știi că soțul și soția se ceartă totdeauna. Ei, și jocul tot așa-i, că nu se poate să nu te certi. Vai, ce te-am păcălit! Gîndește-te — așa-i totdeauna...

— Ce proastă sînt... — spuse Sonia și deodată izbucnind în rîs nestăpînit, își îmbrățișă frățiorul și-și

puse capul pe genunchii lui. I se zguduiau umerii de rîs. Rîdea şi Petea, tot repetînd :

— Gîndac mic, gîndac prost !

Dar Sonia nu se mai supăra.

Şi, şezînd pe duşumele, în mijlocul mobilei îngrămădite, rîseră îndelung, din toată inima, de jocul acesta caraghios de-a soţul şi soţia...

Traducere de
Aurel Lambrino şi Ecat. Antonescu

BĂNUȚUL

EPISOD DIN VIAȚA UNUI OM ROMANTIC

...Hai să vă povestesc cea mai tristă pățanie din viața mea — prima batjocură pe care mi-a trîntit-o soarta în obraz — cum am cunoscut întîi și-ntîi tristețea și cum toate acestea mi-au cutremurat inima de frică în fața ironiei crude a întîmplării — ironie pe care atît de des și atît de necruțător realitatea le-o trînțește în obraz visătorilor.

Era într-o primăvară ; pomii abia înfrunziseră, stăteau gătiți, iar podoaba lor verde încă palidă, neprihănită, răspîndea atîta mireasmă dulce de-ai fi zis că vine din cer odată cu trilurile ciocîrliilor, pe care ochiul nu le zărea.

Totul era proaspăt și nou în juru-mi ; părea înnoit pînă și peticul de loc unde mă-ntinsesem sub poala pădurii și parcă pămîntul le făgăduia oamenilor multe din cele ce nu mai cunoscuseră ei.

Venise nămiezul.

Grupul de muncitori, care făceau cercetări tehnice în scopul construirii unei linii de cale ferată secundară, tăbărîse pe cîmp să se odihnească, iar eu, pe vremea aceea „practicant" de douăzeci de ani, student tehnolog, mă depărtasem de muncitori la vreo două sute de stînjeni, mă lungisem pe burtă în mar-

ginea pădurii şi, proptindu-mi coatele pe-o cioată bătrînă, mă uitam la cer.

Senzaţia de nou şi de proaspăt care se desprindea din toate cele ce mă-nconjurau, precum şi acea senzaţie dulce de desfătare şi visare, bine cunoscută oricui îi e dragă singurătatea şi natura, mă cufundaseră într-o stare de semitrezie, întrucîtva fantomatică, împletită din frînturi de gînduri şi frînturi de senzaţii, care te fac pe neştiute să uiţi de tine şi în acelaşi timp parcă-ţi lărgesc hotarele conştiinţei.

Uneori vîntul legăna uşor pădurea şi atunci aproape aţipeam în foşnetul catifelat al crengilor, ascultîndu-l cum se pierde în nesfîrşitul cerului, cum astupa trilurile răsunătoare ale ciocîrliilor şi cum se topea în slava cerului albastru care-mi mîngîia ochii cu coloritul său gingaş.

Mi-era bine şi, ca totdeauna în astfel de clipe, nu-mi mai dădeam seama de trecerea vremii. Dumnezeu ştie de cîte minute sau ore petreceam visînd aşa, cînd, deodată, auzii că răsună în pădure un cîntec. Cîntecul, ca şi toate celelalte ce răsunau în juru-mi, îmi umplea inima ; nu-i desluşeam totuşi cuvintele şi mi-era lene să deschid ochii ca să văd cine cîntă.

Îmi dădeam seama numai că e glas de femeie — cîntă o femeie şi se tot apropie de mine. Un contralto plin, din piept, pornea ca un şuvoi larg care vibra şi foşnetul uşor al frunzişului îi servea parcă drept fond...

„Trebuie să fie frumoasă..." gîndii deschizînd ochii.

Nu mă înşelasem. Femeia chiar în clipa aceea ieşise din pădure şi, cu o tresărire, se opri în margină. Cu o mînă se rezemă de trunchiul unui copac, iar pe cealaltă şi-o duse iute la piept...

Naltă şi mlădie, purtînd pe umeri o pelerină, albă, uşoară, înfăşurată într-o rochie liliachie grea, care-i cuprindea strîns sînul şi-i cădea în falduri bogate de la şolduri la picioare, stătea nemişcată, pironind asupră-mi ochii ei negri, mari, iar între sprîncenele subţiri i se săpase o cută adîncă.

Se speriase de mine, îi sclipea teama în ochi şi, la început, obrajii îi ardeau, trandafirii...

Aprinsă la față, gata să se apere, era frumoasă ca o crăiasă! Frica nu-i ucisese mîndria, așa încît tot îi mai lucea un oarecare dispreț în privirile ce-mi arunca.

Vrăjit de frumusețea ei, o priveam neclintit, fără să-mi iau ochii de pe chipul ei și, să nu fi fost părul ei negru, poate socoteam că am în față-mi o zînă...

Cred că stătu așa încremenită înaintea mea cel mult o secundă, dar cîte n-am trăit în secunda aceasta. Lucrurile bune pe care ni le oferă viața se măsoară totdeauna cu secundele.

Mare-i desfătarea să te uiți la o femeie frumoasă, fără să ți se întunece ochii de ceața poftelor josnice.

Așa o priveam eu pe acea femeie și nici n-o puteam privi altfel, căci nu eram sigur dacă era într-adevăr o femeie — o ființă în carne și oase — sau o întruchipare a viselor mele nestatornice, întruchiparea tuturor celor ce simțisem pînă în clipa cînd îmi apăruse ea dinainte?

Iat-o că zîmbi abia vizibil, doar în colțul gurii, și porni mai departe, iar cînd trecu pe lîngă mine, aproape că-mi atinse fruntea cu poala rochiei care foșnea și fîlfîia.

Mă simțeam nespus de fericit s-o pot privi: era cu adevărat o frumusețe dumnezeiască! Mai ales fruntea ei mi s-a întipărit în minte — o frunte înaltă, ca de marmoră, cu sprîncene subțiri și arcuite, iar între sprîncene o cută care vădea atîta dîrzenie și atîta nobilă mîndrie. Avea înfățișarea unei zeițe jignite de faptul că un muritor a îndrăznit să nu cadă în genunchi în fața frumuseții ei.

Pleca încet, lin și neauzit; mi se părea că firele de iarbă nu se îndoaie sub picioarele ei și pe măsură ce se îndepărta mă cuprindea tristețea. Iată, pleacă, n-am să mai văd niciodată acest chip mîndru și minunat de frumos!

Fiece pas al ei îmi sporea tristețea iar inima-mi bătea tot mai năvalnic, gata parcă să se năpustească pe urmele ei. Îmi venea să-i strig să se întoarcă și, măcar o dată, încă o singură dată, să se uite la mine.

Fără veste, se întoarse într-adevăr. Nebun de fericire, ascultînd în clipa aceea numai de imboldul meu lăuntric, m-am ridicat de la pămînt și am întins spre ea o mînă...

Ea veni spre mine zîmbindu-mi cu voie bună și seninătate. O așteptam răscolit de dragoste și înfiorat de respect iar în ochii mei tot ce era în preajmă se întuneca și se învîrtea într-un chip ciudat. Mă cuprinse o încîntare nemaicunoscută pînă atunci ; tremuram ; poate chiar plîngeam de fericire...

Și iat-o că se apropie de mine, un parfum subtil umple nările, simt în palmă o atingere rece și... strîng mîna convulsiv.

Multă vreme apoi am căutat lung în urma acelei frumuseți, multă vreme pînă ce dispăru în depărtare, dincolo de arbuștii din marginea drumului. Mi-era dureros de dulce să privesc așa, în urma ei și simțeam că n-a plecat de lîngă mine — amintirea ei, a acestei femei frumoase, mărinimoase, simțitoare și mîndre, simbol a tot ce este mai bun în viață, mi-a rămas în inimă pentru totdeauna, împreună cu imaginea chipului ei divin...

Luînd aminte că mi-a rămas ceva în mînă, am descleștat degetele.

Mai bine-aș fi orbit întîi !

Țineam în palmă un bănuț de argint, o monedă mică de zece copeici, dar vai, ce grea era ! Nespus de grea !

Mai bine m-ar fi pălmuit femeia aceea frumoasă !

De ce, de ce a fost atît de bună ?

Sufletul mi-era rănit fără nădejde să se mai vindece vreodată...

Am înțeles : cu bluza murdară pe mine și cu hainele de lucru, o făcusem să mă ia drept un vagabond ; întinsesem mîna și ea crezuse că-i cer de pomană...

Dar cine-a pus-o să fie atît de milostivă ?

...De multe ori în anii ce urmară mi s-a întîmplat să-mi amintesc de banul acela mic și strălucitor, modest pînă la banalitate, ba chiar meschin.

Am avut îndrăzneala să caut în dragoste plăceri spirituale, înalte și curate. I-am pretins dragostei să-mi renască sufletul, să-mi dea o viață nouă și atunci cînd aceea căreia i-am dăruit credința s-a dezvăluit în fața mea — mi-am amintit cu durere de bănuțul acela, de acea monedă ușoară, care strălucea atît de meschin.

De multe ori și mult am tot căutat și așteptat, dar puține am găsit și totdeauna mi-am adus aminte de acest bănuț meschin.

Iar acum, cînd viața mi s-a împuținat, devenind goală și plictisitoare — căci nu mai am dorințe, nu mai am! — acum, întorcîndu-mi ochii spre trecut, acolo unde odinioară străluceau vii zorii existenței mele, acolo, în depărtările unde mi-au rămas nădejdile și dorurile, mă întreb:

— Dar nu cumva acea femeie a fost Soarta? Nu cumva a fost Viața, care totdeauna cînd se apropie de noi ne făgăduiește atîtea, iar după ce ne-a cucerit ne azvîrle ca unor cerșetori cîțiva pitaci, cîteva firimituri și, dispărînd, ne lasă tot atît de săraci și goi *cum am fost în prima zi a nașterii noastre?*

Traducere de
Aurel Lambrino și Ecat. Antonescu

L-A RĂZBIT

DUPĂ NATURĂ

Se lasă noaptea.

Inaintea şi în urma vaporului, apa fluviului, întunecată, pare groasă ca untdelemnul; s-a mohorît şi verdele viu al tufărişului ce acoperă ca un covor gros povîrnişurile abrupte ale malului tăiat în stîncă; porneşte vîntul, un vînt umed şi rece, iar cerul e îmbrobodit de nori, care atîrnă nemişcaţi deasupra fluviului larg. Zăvoaiele de pe celălalt mal, cel dinspre şes, înecate pînă-n depărtări, zac sub învelişul liniştit şi lucios al apei, şi numai pe alocuri răzbat ca nişte pete negre, mari, ostroavele ivite după ce s-a mai tras apa — însă revărsarea tot are încă putere, aşa că şi peste tot, în zare, strălucesc rece fîşii de apă liniştită în care se oglindesc deslușit norii plumburii şi buhoşi.

Dar în jurul vaporului, pe şenal, pe fluviu, vîntul a stîrnit o viaţă frămîntată, valurile mici se năpustesc unul asupra altuia şi plescăie la bordul vaporului, sfărîmate de roţile lui grele şi prefăcute în stropi şi spumă; de la pupa spre maluri se întind două brazde late de apă înspumată şi răsuflarea grea a maşinii, îngemănată cu necurmatul cîntec al valurilor, care-ţi mîhneşte inima, umple văzduhul sonor şi

umed al nopții de primăvară cu un vuiet înăbușit, tot atît de monoton și de trist ca și cerul noros care se lasă peste apele acestui fluviu puternic, răscolite de vînt și de mersul vaporului.

Uneori, pe malul tăiat în stîncă se ivește pe neașteptate cîte-o luminiță, un foc de pescari, și așterne pe fața apei o dungă roșie, dantelată — dunga sare veselă din creastă de val în creastă de val, și apoi piere tupilîndu-se pe după stîncăria sau în văgăunile din mal, printre pomii îngrămădiți ici, colo.

Și din nou în stînga vaporului alunecă domol zidul întunecat al malului stîncos, iar în dreapta se întind zăvoaiele pierzîndu-se-n zarea întunecoasă și posacă de unde, zămisliți parcă în pîntecele pămîntului, norii urcă pe cer și se tîrăsc grei și întunecați, cu înfățișări ciudate, amenințînd la tot pasul cu ploi, cu fulgere și tunete.

Noaptea se tot apropie și vuietul înăbușit de pe fluviu devine tot mai puternic.

Munții, cu ecouri slabe, îi țin isonul...

Un bătrîn mărunt de stat, cu o bărbuță zbîrlită și căruntă, cu nas ca de uliu și ochi pătrunzători și mici, afundați în orbite, se plimbă încet pe puntea vaporului, tot trecînd prin fața ferestrelor de la cabina comună a bărbaților, la clasa II-a, și zgîindu-se-n geamuri.

De fiecare dată cînd trage supărat cu ochiul pe fereastra cabinei, i se crispează fața uscată și zbîrcită, și atunci, bolmojește ceva neînțeles, iar mîinile, așa cum și le ține la spate, se străduie să și le vîre și mai adînc în mînecile calde ale paltonului cu care s-a încotoșmănat. In picioare poartă pîslari, din care pricină pașii mai că nu i se aud și astfel ființa aceasta omenească seamănă și mai tare cu o pasăre de pradă. Parcă-l pîndește pe cineva și luptă din răsputeri cu nerăbdarea care-i dă brînci. Din cînd în cînd se zgribulește, dar nu așa cum se zgribulesc oamenii de frig, ci cum fac cînd sînt agitați. Șapca groasă i-a

fugit spre ceafă şi bătrînul tot scutură din cap, de parcă ar vrea s-o îndrepte.

Din cabină se aud pînă aici glasuri puternice, hohote de rîs şi zgomot de pahare ciocnite, iar fereastra aşterne puntea vasului şi apa fluviului cu dîre de lumină.

Bătrînul le calcă-n picioare neauzit, şi tot aruncă pe geam, în cabină, priviri scurte, furişe.

Înăuntru, şed la masă un grup mare de bărbaţi. Un domn gras şi rumen, cu chipiu de nobil în cap, stă la loc de cinste şi povesteşte ceva cu mare însufleţire, izbucnind la fiece clipă în hohote de rîs. Îndoindu-şi un picior sub el, domnul şade pe scaun şi ţine într-o mînă un pahar de vin, iar cu cealaltă gesticulează energic. Alături, privindu-l cu un aer foarte curios, s-a instalat un tînăr înalt, slab, cu ochi înguşti, căutătură ironică şi buze subţiri şi palide.

Mai stau la masă şi alţi cîţiva inşi încă, părînd cu totul nestingheriţi. Sînt veseli. Hohotele lor de rîs ajung într-una la urechile bătrînului...

— Huo, nemernicilor! — făcu el scuipînd zdravăn, înciudat, cînd cei din cabină hohotiră o dată deosebit de tare.

La proră, pe punte, se ivi pornind spre bătrîn, umbra înaltă a unui om care purta o haină lungă blănită.

Trupeş, voinic, cu faţa-i lată de rus autentic, cuprinsă de-o barbă castanie îmbelşugată, omul acela veni lîngă bătrîn, îi zîmbi prietenos şi-l întrebă cu glasul gros :

— Ce-i, Ivan Petrovici, cugeţi la vreo afacere nouă ?

— Da' de unde ! Măcar de-aş scoate-o la capăt cu cele vechi, pînă mor.

— Atunci de ce nu te duci în cabină în loc să te sucşti pe-aici în bătaia vîntului ?

— M-au scos de-acolo ăia...

— Cine ?

— Aia de-acolo! — şi bătrînul arătă mînios cu capul spre fereastra cabinei... Cunoscutul său privi cu un zîmbet blajin, serios şi totodată dispreţuitor pe fereastră, tăcu un timp, apoi îl bătu pe bătrîn pe umăr şi-i vorbi împăciuitor:

— Nu-i nimic, Petrovici, lasă-i să-şi facă de cap... Iar tu vezi-ţi de treaba ta şi gata... Hai să ne aşezăm... Aici parcă nu bate vîntul chiar aşa tare...

Se aşezară şi începură să privească malul, tăcînd.

Pluteau prin faţa unui sătuc cocoţat pe creasta muntelui... În ferestrele izbelor sclipeau luminiţe amărîte, răchitele îşi legănau cu întristare crengile pe deasupra acoperişurilor, hămăiau cîinii şi răsuna un cîntec care ba murea îndată, ba se întărea; notele lui tărăgănate se înecau fără ştire în larma vaporului şi a fluviului şi iarăşi se înălţau. Pe coasta muntelui, ici, colo răsăreau izbe, sclipeau la fel luminiţe în desişul de pe mal, iar printre tufe se înălţau hornuri...

— Asta pesemne-i Marievka... — arătă cu capul spre ţărm omul cel înalt şi căscă zgomotos.

Bătrînul nu-i răspunse nimic; se zgribuli.

O barcă fulgeră pe apă ca spinarea neagră şi lunguiaţă a unui peşte mare — şi pieri din ochi suptă-n umbra malului. Cîntecul de pe deal răsuna tot mai tare — se-ntreceau două glasuri şi puteai spune fără greş că se cînta într-una din izbe, în cea luminată mai viu decît celelalte, se vedeau lucind toate cele trei ferestre cîte avea, iar din uşa deschisă căta spre fluviu un dreptunghi luminos.

— Cîrciumă... — spuse cunoscutul către bătrîn, arătîndu-i de data aceasta cu degetul spre mal.

Dar nici acum bătrînul nu răspunse.

Atunci tovarăşul său întoarse capul şi aplecîndu-se, îi căută în faţă... Bătrînul oftă, întoarse ochii.

— Mi-s' pare că te-au supărat amarnic!... — luă seamă omul cel înalt, parcă întrebînd şi parcă nu.

Bătrînul tresări, gata să zvîcnească de pe bancă, şi deodată începu a vorbi iute cu glas dogit, aspru:

— Ştii, s-o apucat de glume boierul acela de la Olenino. Un nemernic, o javră. De la Kazan îşi tot muncea mintea cum să mă-nţepe... Încerca în toate felurile, se lega de mine... Eu tăceam. Ziceam în sinea mea: „Fire-ai al dracului de spînzurat! Vrei tu, vrei să mă răzbeşti, dar n-o să-ţi meargă! Că de boier, boier ăi fi, dar în buzunar n-ai leţcaie, pe cînd eu, aşa negustor de categoria a doua cum sînt, pot să te cumpăr cu borhăie cu tot. Şi tac. El, nu; mă ia la vale-n-tr-una. N-a uitat, se vede, ce trebuşoară i-am făcut soră-sei. Din cogeamite moşieriţă, cum era, a ajuns la oraş, pedagogă, la un liceu...

— Ei, şi cum te-a răzbit? — se interesă celălalt.

— Stai să vezi... Cerusem un tacîm, voiam să-mi fac ceaiul. Scot din săculeţ ceaiul, zahărul, aveam la mine şi nişte pesmeţi de cozonac — cumpărasem la Saratov — şi o bucăţică de portocală. Şi uite-aşa, îmi torn ceai în farfurioară, moi pesmetul şi m-apuc să-l crănţăn. Tot domol, potolit. Numai ce dă el buzna în cabină, se aşează în faţa mea şi începe să se hlizească la mine. Era cu el şi ăla, lunganul, angronomul. Călătorii ceilalţi au şi prins de veste, văd ei că-i rost de distracţie şi înalţă nasurile, se chiorăsc. Care de care mai nepricopsiţi, nişte calici, studenţi şi tot soiul de boiernaşi dintr-ăia nehaliţi... ştii, care trăiesc de pe o zi pe alta... Vorba ceea, pe burtă — breloc, dar în burtă — ioc... Ei, şi-mi sorbeam eu ceaiul... sorbeam şi mă gîndeam: „Am luat clasa a doua — ce mi-o fi trebuit a doua? Peste cine pot da aici? Peste nimeni, nici un om acătării — toţi nişte tîrîie-brîu...“

— Hai, zi mai departe, — îl zori celălalt pe bătrîn.

Bătrînul făcu o pauză, oftă, scuipă, strivi cu grijă scuipatul sub talpa piciorului, se scărpină cu spinarea de spătarul canapelei, mai oftă o dată şi vorbi de data asta mai liniştit şi mai măsurat:

— Şi uite aşa, numai ce văd că boierul ăsta de la Olenino se propteşte cu coatele-n masă, se uită la lumea dimprejur şi începe: Zice: „Uitaţi-vă, domnilor, la înălţimea sa, Ivan Petrovici Zvereov şi învăţaţi a cunoaşte preţul banului“. Zice: „Asta-i rusul get-beget, zice, iată va să zică cine a venit să ne ia locul

nouă, nobililor. Are, zice, sute de mii de ruble. Are vapoare şi şlepuri, mori şi pămînt..." Zice: „Jupoaie omul de viu..." şi cîte şi mai cîte... „Şi, zice, pînă în ziua de astăzi, onoraţi domni, tot nu s-a învăţat să-mbuce şi el cumsecade, ca lumea. Poftim, zice, uitaţi-vă: are sutele de mii şi cu ce-şi ţine zilele? Dacă ai sta să-l judeci după hrană, e un porumbel, o vrăbiuţă, o pasăre plăpîndă, însă poftă — poftă are totuşi de lup..." Zice: „Cum vine asta? Şi la ce-i mai aduce pe oameni în sapă de lemn, zice, dacă de mîncat mănîncă atît de puţin şi atît de rău?"

Glasul bătrînului tot scădea pînă ajunse o şoaptă.

— Pe urmă m-a luat în primire de-a dreptul... „Ivan Petrov, zice, fie-ţi milă, de tine şi de Rusia — comandă-ţi o pîrjoală de patruzeci de copeici, altfel ai să crăpi de foame dacă te hrăneşti aşa! Doar trebuie să ai grijă de tine, fiindcă tu, zice, eşti negustor, va să zică persoană de cea mai mare însemnătate în vremurile de azi. Învaţă-te atunci să mănînci cumsecade, ca lumea!" Şi zi-i, şi zi-i. Ceilalţi, aşterne-te pe rîs. Nechezau toţi ca nişte cai. Pe mine mă apucase tremuriciul... Pun farfurioara pe pahar şi zic: „Nu-i mare lucru, boierule, să-ţi mănînci banii, tu mai întîi încearcă să-i strîngi." El de colo: „Dar pentru ce să strîng?" „Poate ţi-i plăti ipotecile de pe moşie, că altfel banca ţi-o înghite". Cînd s-a holbat odată la mine pentru vorbuliţele astea, ziceai că-i fiară nu om — iar eu mi-am luat şapca şi dus am fost... I-auzi? şi acuma se hlizesc toţi — le povesteşte despre mine. Cum şi ce fel... Neobrăzatul...

Bătrînul făcu altă pauză şi îşi mîngîie nervos favoriţii cu mîinile.

— Da, — spuse zîmbind celălalt, — în ce priveşte mîncarea adevărat că-s mari meşteri... Se pricep să mănînce...

— Ba stai puţin! — strigă bătrînul. — Parcă noi ne lăsăm mai prejos? Păi, dacă vreau...

— Mîncarea noastră e grea, — îl întrerupse celălalt.

— Grea? Cu banii mei, cine mă poate împiedica să mănînc, dacă vreau, şi o mîncare uşoară? Bunăoară, uite, mă duc la bufet şi spun — dă-mi de toate de două-

zeci şi cinci de ruble ! Am să-mi îngrămădesc pe masă la mîncare, de n-o să mai rămîie gol nici un locşor... Şi n-am să mănînc nimic, mă sui pe masă şi mă plimb ! Stric tot, farfurii, şervete — plătesc orice cu bani gheaţă ! Cum îndrăzneşte el, spînzuratul, să spună că eu, om cu greutate, nu ştiu să mănînc ? Minte ! Cu capitalul meu, pot orice ! Orice pot ! De şaizeci şi trei de ani îmi frîng şalele, muncesc şi, mulţumescu-ţi ţie, doamne, mă scol sătul de la masă — n-are el ce-mi scoate ochii cu asta. Auzi dumneata, cică nu ştiu să mănînc ! Nepricopsitul...

— N-ai făcut bine — trebuia să-i dai altcum peste nas, — îl sfătui celălalt pe bătrîn, — trebuia să comanzi pe loc tot ce-i mai scump...

— I-auzi ! — făcu Petrov dînd din mînă. — Ai vorbit de te-ai pripit. Da' ce mă potriveam eu la batjocura lui ?

Oftă şi tăcu, răscolindu-şi barba, înciudat. În depărtare, pe fluviu, se aprinse deodată un şir neregulat de lumini.

— Cheiul...

— Ei, dar mă-ntreb acum — oare de ce se fandosesc atît, la ce-o fac pe grozavii ? N-au după ce bea apă. S-au sleit şi la nas tot nu le ajungi nici cu prăjina. Vai de zilele lor, se smucesc ca pasărea în laţ, şi nici că le pasă ! Toată ziua chicotesc... Ori încotro te-ai întoarce s-asculţi, auzi că se duc de rîpă rosturile boiereşti. Iar boierii tot într-o veselie o duc, fără grijă. Care să fie pricina ?

— Nu se gîndesc la ziua de mîine...

— Te pomeneşti...

— D-apoi cum crezi ? Noi toată ziua alergăm după o rublă, alergăm de ni se taie răsuflarea, toate vinele ni se încordează...

— Pe cînd viaţa lor e cu totul altfel... Asta este. Ei trăiesc ca păsările cerului.

Tăcură amîndoi...

Luminile din faţă se aprindeau tot mai tare şi în întunericul nopţii începură să se zărească clădiri, şlepuri lîngă mal, bărci...

— Ivan Petrovici ! Ce-ar fi să cinăm ?

Bătrînul, cum se uita înspre chei, se răsuci deodată și întrebă răstit :

— Cum adică ?

Celălalt rîse.

— Nu te teme, nu ca ei ! Așa cum știm noi, ruseşte... Poruncim o ciorbă pescărească, niște friptură de viței, ba poate chiar o friptură de purcel, rece... Ce zici de una ca asta ? Poate mai luăm și altceva...

— Haida... Dar nu în... nu aia... nu aici, — și arătă din cap spre cabină, — hai să coborîm la clasa a treia.

— Bine, hai ș-așa. Și, zi, te-a călcat rău pe coadă Olenin ăla ?

— Păi, nu ? Auzi, cică : nu te pricepi să mănînci... ai ? Să mănînc ? ! Da' nu-și dă seama că l-aș putea dumica și pe el pentru batjocurile astea ? Varskin, cumătru-meu, i-a pus ipotecă pe crîngul de la Olenino și pe tot lotul de la Kurtuma. Îi spun eu lui Varskin — ia strînge-l cu ușa, strînge-l, pe boierul de la Olenino ! Strînge-l pînă i-or ieși ochii din cap... Numai o vorbă și harști ! — gata... Ce ai să pui pe limbă atunci, boierule ? N-ai să ai nimica de mîncat, cît ești de meșter la de-alde-astea...

— Nu te mai sinchisi de el... Nu te mai supăra. Ce-i al nostru, e-al nostru, și ce-i al lor e-al lor... — spuse zîmbind cu blîndețe cunoscutul bătrînului.

— Și ce-i al lor o să fie al nostru... — rosti bătrînul hotărît și cu asprime...

Se ridicară și plecară. Bătrînul mergea cu pasul lui neauzit, ca o fiară de pradă, iar celălalt bocănea cu încălțările-i în punte, scîrțîia din tălpi, scuipa, își sufla nasul, într-un cuvînt stîrnea în jurul său o larmă nesăbuită...

Vaporul își micșoră viteza... La mal, pe fundalul întunecat al frunzișului de răchiți, se ivi conturul alb al unei biserici. I se înălța clopotnița spre cerul înnorat și din clopotniță picura cu sunet trist dangătul clopotului de pază. Undeva cînta o armonică... Vaporul se ciocni de chei cu un bord, se auzi cum scîrțîie jalnic scîndurile. Sub roți apa clocotea vuind.

Traducere de
Aurel Lambrino și Ecat. Antonescu

ALEAN

I

...După ce se închină la icoane şi se rugă lui dumnezeu Tihon Pavlovici se dezbrăcă fără grabă şi, scărpinîndu-se pe spinare, se apropie de patul pe care-l ascundea cu totul un polog de stambă, pestriţ.

— Binecuvîntează doamne ! — şopti el, apoi căscă tare, îşi făcu o cruce în dreptul gurii, trase la o parte pologul şi cătă lung spre trupul bine clădit al nevesti-si, aşa cum îl străvedea prin cutele uşoare ale cearşafului.

După ce privi cu de-amănuntul, încordat, grămada aceea de cărnuri şi grăsimi, nemişcată şi înecată de somn, Tihon Pavlovici încruntă supărat sprînceana şi rosti cu jumătate de glas :

— Maşină !...

Pe urmă se răsuci spre masă, stinse lampa şi bombăni din nou :

— Doar ţi-am spus, afurisito : hai să ne culcăm în podul cu fîn. Nu, n-a vrut ! Buştean ! Hai, dă-te niţel mai încolo.

Şi după ce-i scăpă nevesti-si un ghiont în coaste se culcă alături fără să se acopere cu cearşaful şi iarăşi

o mai înghionti o dată cu cotul. Femeia gemu, începu să se foiască, îi întoarse spatele şi prinse a sforăi din nou. Tihon Pavlovici oftă mîhnit şi-şi plimbă ochii pe o crăpătură a pologului prin care zărea tavanul; tremurau acolo umbrele zămislite de lună şi de candela care ardea necontenit în colţ, lîngă icoana mîntuitorului. Prin fereastra deschisă venea din grădină, o dată cu vîntul cald şi uşor de noapte, foşnetul frunzişului, miros de pămînt şi mirosul pieii crude jupuite chiar în dimineaţa aceea de pe spinarea lui Gnedko, şi răstignită în peretele hambarului. Răzbăteau pînă la el zgomotele catifelate ale picăturilor de apă ce cădeau de pe roata morii; în crîng, dincolo de iezătură, ţipa un bîtlan; ca un geamăt plutea în văzduh glasul lui jalnic; cînd se stingea, frunzele copacilor foşneau mai tare, speriate parcă de acel ţipăt; dincotrova se porni să-şi ţiuie cîntarea un ţînţar.

După ce urmări o vreme umbrele, care tremurau în tavan, Tihon Pavlovici îşi mută privirile spre colţul icoanelor. Legănată de vînt, clipea acolo lin flacăra candelei; de aceea chipul mîntuitorului ba se lumina, ba se întuneca, iar lui Tihon Pavlovici i se păru că Christos s-a cufundat în gînduri adînci şi grele. Oftă şi-şi făcu repede cruce.

Undeva cîntă un cocoş.

— O fi chiar douăsprezece? — se întrebă Tihon Pavlovici. Mai cucurigi un cocoş, încă unul... alţii şi alţii. Pînă la urmă, dincolo de perete, trîmbiţă Roşcovanul cît îl ţinu pliscul, din coteţ îi răspunse Negrul şi după aceea toată păsărimea prinse a face larmă vestind cu glas răsunător miezul nopţii.

— Dracu' să vă ia! — bombăni supărat Tihon Pavlovici, zvîrcolindu-se-n pat — n-ai chip să dormi... crăpare-aţi!

După ce ocărî se simţi parcă mai uşurat: cînd se supăra parcă-l apăsa mai puţin tristeţea aceea blestemată şi neînţeleasă cu care-l copleşise ultimul drum în oraş. Iar cînd se supăra el rău, tristeţea îi şi pierea cu totul... Numai că de vreo cîteva zile totul mergea strună în casă, aşa încît n-avea pentru ce să se certe furcă, să-şi uşureze inima de-a binelea, n-avea cu cine

şi nici pentru ce — toţi călcau în vîrfuri băgînd de seamă că „dumnealui" nu i-s boii acasă. Tihon Pavlovici vedea că ai casei se tem de el şi că se aşteaptă la o furtună, şi lucru care nu i se întîmplase niciodată înainte — se simţea vinovat în faţa tuturor. Îi era ruşine să-i vadă pe toţi posomorîţi şi fugind din calea lui şi cu atît mai tare punea stăpînire pe el sentimentul acela apăsător şi neînţeles pe care îl adusese din oraş.

Pînă şi Kuzma Koseak, noul argat de la moară, de fel din Orlov, flăcău iute şi şugubăţ, voinic nevoie mare cu nişte ochi albaştri veseli, cu un şirag de dinţi mărunţi, albi şi regulaţi, întotdeauna dezveliţi de un zîmbet prietenos, pînă şi acest Kuzma, cu care oricînd ai fi găsit pentru ce să te certi după pofta inimii, devenise cuviincios şi îndatoritor ; deşi era mare meşter la cîntece nu mai cînta şi nici nu se mai ţinea de şotii iar Tihon Pavlovici, luînd aminte la această schimbare, gîndea nemulţumit despre sine însuşi : „M-am făcut al dracului, de bunăseamă !" Şi gîndind astfel, se simţea din ce în ce mai copleşit de starea aceea de spirit care-i sfîşia inima fără încetare.

Lui Tihon Pavlovici îi plăcea să se ştie împăcat cu sine însuşi şi cu viaţa lui şi de aceea, ori de cîte ori era mulţumit îşi sporea înadins, cu bună ştire, mulţumirea, amintindu-şi mereu că-i om cu stare, că vecinii îl respectă, şi tot, tot ce-l înălţa în proprii săi ochi. Cunoscîndu-i slăbiciunea asta, cei din jur puteau să nu-l socotească numaidecît drept un ambiţios ci mai curînd drept un om îndestulat şi sănătos care se bucură din inimă că-i în putere şi că are de toate. Simţindu-se deci tihnit în sinea sa şi privind cu mare bunăvoinţă tot ce se petrecea în juru-i, cu toate că asta nu-l hotăra de loc să treacă peste interesele sale, Tihon Pavlovici îşi dobîndise printre cunoştinţe faima de om cu inimă bună. Şi iată că fără veste îi pierise această statornică bucurie de a trăi, zburase, se stinsese, iar în locul ei se ivise altceva, un simţămînt nou, apăsător şi întunecos.

— Of, doamne ! — şopti Tihon Pavlovici, întins în pat alături de nevastă-sa şi ascultînd cu luare-aminte suspinele uşoare ale nopţii, dincolo de fereastră. I

se încinsese perna de puf sub cap şi-i era prea cald. Începu să se foiască fără astîmpăr, drăcuind-o pe nevastă-sa, apoi se ridică în capul oaselor, şezînd pe marginea patului, cu picioarele pe podea şi ştergîndu-şi faţa năduşită.

Se auzi dangătul clopotului de pază de la Bolotnoie, un sat cam la vreo cinci verste de moară. Sunetul trist al aramei se prăvălea din clopotniţă şi, după ce pluti o vreme în văzduh, pieri fără urmă. În grădină trosni o creangă iar în crîng prinse din nou să ţipe bîtlanul şi parcă ţipătul lui semăna cu un rîset lugubru.

Tihon Pavlovici se sculă, se apropie de fereastră şi se aşeză într-un fotoliu mare de piele pe care-l cumpărase nu demult cu două ruble de la o vecină ruinată, o moşieriţă bătrînică. Cînd atinse cu şoldul pielea rece, tresări şi se uită în jur.

Îl luă frica. Răzbind în odaie printre florile de pe prichiciul ferestrei şi crengile arţarului din faţa ei, razele lunii înjghebară pe duşumele, din umbre, un desen care tremura. Una dintre umbre, chiar în centrul desenului, semăna foarte bine cu capul proprietăresei fotoliului. Cu scufiţa lui neagră şi moale, capul acesta se clătină mustrător, ca şi atunci la licitaţie, iar buzele bătrîne molfăie spunîndu-i morarului :

— Nu ţi-e frică de dumnezeu, omule ? Fotoliul ăsta chiar înainte de moarte l-a cumpărat răposatul Feodor Petrovici. Optsprezece ruble a dat pe el. Păi ce vreme a trecut de cînd a murit Feodor Petrovici ? E un lucru ca şi nou, iar tu dai o rublă jumătate !...

Şi răposatul Feodor Petrovici se afla tot aici pe duşumele. Uite-i capul mare şi zbîrlit cu mustaţă deasă, de hohol.

— Doamne, apără şi mîntuieşte ! — oftă Tihon Pavlovici. Apoi se sculă din fotoliu, luă florile de pe prichiciul ferestrei, le puse pe podea şi se sui în locul lor.

Dincolo de fereastră domnea liniştea şi tristeţea. Copacii din grădină stînd la şir, neclintiţi, alcătuiau în întunericul nopţii un zid dintr-o bucată, negru, dincolo de care îţi venea a crede că urmează ceva

înspăimîntător. În răstimpuri, de pe roata morii cădea cu zgomot monoton cîte o picătură de apă, măsurînd parcă vremea. Chiar sub fereastră, tulpinile înalte ale nalbelor se legănau somnoroase. Tihon Pavlovici îşi făcu o cruce şi închise ochii. Atunci îi învie treptat în închipuire întîmplarea de la oraş, întîmplarea aceea care-l scosese dintr-ale lui.

Pe strada plină de praf şi arsă de razele dogorîtoare ale soarelui, înaintează încet un alai de înmormîntare. Odăjdiile preotului şi diaconului îţi iau ochii de tare ce sclipesc; zăngăne cădelniţa în mîna diaconului, rotogoale mici de fum albăstrui se topesc în văzduh.

— Sfin... — cîntă cu glas subţirel, din piept, un preot mărunt de stat şi cărunt.

— ...te! — bubuie cu voce joasă şi groasă diaconul care-i înalt şi are-n cap o claie de păr des şi negru, parc-ar purta cuşmă.

— ...Doamne, — se-ngeamănă amîndouă cîntările înălţîndu-se către cerul fără nori unde-i atîta linişte şi pustiu, spre soarele care sclipeşte orbitor.

— Sfinte fără de moarte! — răcneşte diaconul de acoperi cu glasul lui puternic toată larma străzii: şi hurduitul trăsurilor, şi zgomotul paşilor pe caldarîm, şi murmurul de voci abia stăpînite, căci mulţimea care-l petrecea pe mort la groapă e destul de mare; iar după ce răcneşte diaconul cască ochii mari şi îşi întoarce spre lume faţa bărboasă, ca şi cum i-ar spune:

„Ha! Ce ziceţi, straşnic am mai tras nota asta, nu-i aşa?!"

În sicriu zace un domn îmbrăcat orăşeneşte; pe faţa-i suptă şi ascuţită a încremenit o expresie calmă şi gravă. Cei ce poartă sicriul pe umeri nu merg în cadenţă şi capul mortului se clatină solemn dintr-o parte în cealaltă. Tihon Pavlovici privi chipul celui răposat, oftă, îşi făcu semnul crucii şi luat de mulţime, porni în urma sicriului cu ochii tot după diaconul acela mare-n trup şi tare-n glas, care-i atrăsese atenţia. Diaconul mergea şi cînta, iar cînd nu cînta se punea la taifas cu vreunul din cei ce mer-

geau alături de el. Vădit lucru că omul din sicriu nu-i trezea nicicum diaconului gînduri triste în legătură cu acea lege a firii căreia îi este supus şi el, diaconul, anume, că va sosi vremea să fie dus şi el tot aşa pe stradă, spre cimitir; iar el, zăcînd în sicriu, va da la fel din cap şi nu va mai putea lua nici o notă, nici măcar pe cea mai uşoară.

Lui Tihon Pavlovici nu-i mai veni să se uite la diaconul cel vesel. Se opri şi, după ce lăsă să treacă multă lume prin faţa lui, el întrebă pe un licean:

— A cui e înmormîntarea, drăguţă?

Liceanul clipi scurt şi nu răspunse o vorbă, spre mai mare supărarea lui Tihon Pavlovici...

— Uite la dînsul, un băieţandru şi nu poartă respect vîrstnicilor. Buni mai sînteţi de urechiat! Şi ce, crezi că n-am să aflu ce am nevoie? Îngîmfatule!

Porni mai departe şi din nou se pomeni lîngă raclă. Patru oameni o duceau şi, trebuie să adăugăm, că mergeau foarte repede şi cu paşi neregulaţi. Unul dintre ei, fiindcă-i tot săltau pe nas ochelarii fără hulube, şi-i potrivea într-una la rădăcina nasului, şi de fiecare dată îşi zvîrlea înapoi coama deasă de păr roşcat.

„Se vede că-i uşor mortul, gîndi Tihon Pavlovici, de bunăseamă e vreun funcţionar — de obicei ăştia-s mai pirpirii..."

Mergeau repede ca şi cum cel din sicriu încă de pe cînd trăia începuse a-i plictisi grozav iar acum îşi dădeau osteneală cu toţii să scape de el cît mai iute. Tihon Pavlovici luă aminte la asta.

„Ian vezi cum aleargă! La ce s-or fi zorind? Cică-s oameni cu frica lui dumnezeu. Pe vremea cînd trăia răposatul, de bunăseamă că-i ziceau dragă-n sus, dragă-n jos, iar acuma, dacă a murit — buf! — cu el cît mai iute-n groapă că de — n-avem timp!"

Se întristă morarul: va sosi vremea de-l vor tîrî şi pe dînsul uite aşa. Şi vremea aceea s-ar putea să fie pe aproape — are patruzeci şi şapte de ani.

„Dar asta ce-o mai fi?" se întrebă Tihon Pavlovici zărind pe capacul sicriului coroane şi panglici pline de inscripţii cu înfloriturі şi litere de aur,

„M-da... care va să zică totuşi e om cu vază. Numai că cei care-l petrec, îs nişte zdrenţăroşi." „A cui e înmormîntarea?" întrebă, ajungînd în dreptul unui domn cu ochelari, cu o bărbuţă cîrlionţată şi cu înfăţişarea cucernică :

— A unui scriitor... — răspunse domnul încet, apoi pironindu-şi privirea asupra lui Tihon Pavlovici adăugă sfătos : — Unul care compunea...

— Înţelegem noi, — răspunse repede Tihon Pavlovici. — Sîntem şi noi abonaţi la „Niva", fetiţa ne-a citit despre ei. Va să zică răposatul e om cu greutate ?

— Nu... nu-i cu greutate... — zîmbi celălalt.

— Aşa ?... Bine... nu-i nimic... Oricum, e un om care a slujit omenirea. Una-i slava soarelui şi alta-i slava lunii. O stea de alta se deosebeşte prin slava ei... Totuşi — coroane...

Fără să cunoască pricina, Tihon Pavlovici simţi că i se frînge inima, atît de tare îl durea, ba parcă împunsă, ba strînsă ca-n cleşte.

Iar diaconul, cu glasul lui adînc, cînta mereu :

— Sfinte fără de moarte !...

În timp ce glasul subţirel şi dogit al preotului, abia putînd răzbate prin desimea cîntării diaconului, parcă se ruga sfios şi încetişor :

— Miluieşte-ne pre noi...

Mulţimea din alai bocănea de-avalma cu picioarele-n pavaj, stîrnind colbul pe drum ; mortul clătina întruna din cap iar deasupra tuturor sclipea neîndurat soarele dogoritor de iulie.

Pe Tihon Pavlovici îl cuprinse o mîhnire adîncă. Nu-i venea nici să cugete, nici să vorbească. Îl cuprinsese şi pe el jalea nedesluşită ce stăpînea mulţimea şi mergea simţind că-l rîcîie adînc durerea în piept fără să-i lase nici puterea nici dorinţa să scape de ea.

În cimitir, alaiul stătu la mormînt, şi sicriul fu pus pe mormanul de ţărînă scoasă din groapă. Cei ce-l purtaseră pe umeri erau neîndemînatici, nu se pricepeau. Mortul lunecă spre marginea sicriului, apoi îşi reluă poziţia de mai înainte ; parcă s-a uitat în jur şi

s-ar fi arătat mulţumit că au încetat să-l mai scuture şi că în curînd vor înceta de asemeni să-l ţie-n soare. Diaconul se străduia din răsputeri, ca şi mai înainte, cutremurînd văzduhurile cu glasul lui ; preotul, la fel, nu se lăsa mai pe jos ; cineva din mulţime le ţinea isonul mormăind înfundat. Impletindu-se printre cruci şi pomii firavi, cîntarea plutea deasupra cimitirului iar lui Tihon Pavlovici sufletul îi era cernit.

Şi iată lucrul cel mai de seamă.

Domnul acela cu înfăţişare cucernică, pe care-l întrebase Tihon Pavlovici despre mort, se apropie de marginea gropii şi, după ce îşi trecu mîna prin păr, rosti :

— Domnilor !...

Rosti vorba în aşa fel încît morarul tresări şi îşi pironi privirile asupra lui. Ochii acelui domn scăpărau ciudat. Ba şi-i lăsa spre sicriu, ba şi-i ridica spre lume şi pauza dintre exclamaţia lui şi începutul cuvîntării fu atît de lungă încît toţi cei ce se aflau de faţă avură timp să se potolească şi să încremenească, aşteptînd. Şi deodată răsună un glas moale, pornit din fundul pieptului, un glas atît de trist şi de duios ! Vorbitorul mişca lin mîna în ritmul cuvintelor, ochii îi luceau sub ochelari iar Tihon Pavlovici, deşi anevoie înţelegea cele ce spunea acest domn, totuşi află din cuvîntare că răposatul fusese sărac, cu toate că muncise fără răgaz timp de douăzeci de ani întru folosul oamenilor, că nu avusese familie, că deci cît trăise nimeni nu-i purtase de grijă, nimănui nu-i fusese scump şi că a murit la spital, singur, după cum fusese toată viaţa. Lui Tihon Pavlovici i se făcu milă de mort şi durerea care-l rîcîia în piept spori. Se uită ţintă la răposat, îi cercetă din ochi faţa istovită, suptă, trupul mic, subţiratic şi drept şi deodată îşi zise că mortul seamănă cu un cui. Asemănarea asta i se păru hăzoasă şi zîmbi. In acelaşi timp, domnul cu înfăţişare cucernică, ridicînd tonul, rostea :

— Loviturile soartei cădeau una după alta pe capul lui şi iată că în cele din urmă au izbutit să-l doboare pe omul acesta care-şi închinase zilele cumplitei munci de pregătire a oamenilor întru făurirea unei

vieți mai bune pentru ei! Pentru toți oamenii, fără deosebire!

În clipa aceasta privirea oratorului se opri pe obrazul lui Tihon Pavlovici și, întîlnindu-i zîmbetul, sclipi aspru. Morarul se fîstîci și se dădu un pas înapoi, simțindu-se vinovat față de mort ca și față de omul care povestea despre cel mort.

Soarele ardea fără îndurare, cerul albastru privea de sus, tihnit, lanul morților, și mulțimea strînsă în jurul mormîntului proaspăt, iar glasul oratorului răsuna, răsuna mereu, trist, înfiorînd sufletele.

Tihon Pavlovici își sucea capul încoace și-ncolo și — după fețele posomorîte ale ascultătorilor — lua seama că tuturor li-e jale, nu numai lui.

— Ne ucidem sufletul împovărîndu-l cu mărunțișurile zadarnice de fiece zi și într-atît ne-am deprins să trăim fără suflet, încît nici nu observăm cît sîntem de nesimțitori, ca lemnul — morți. Și nu-i înțelegem pe oamenii de soiul lui... — auzea Tihon Pavlovici.

„Așa e! spuse acum în sinea sa. Asta numaidecît că așa e... Ce, n-am uitat eu de sufletul meu?! O doamne!..."

Oftă și deschise ochii. O pală de aer cald se abătu pe fereastra dinspre grădină aducîndu-i celui cufundat în visare mirosul ierbii stropite de rouă, mirosul florilor și al apei stătute din iaz. Umbrele de pe dușumele tremurară mai tare, încercînd parcă să se ridice și să-și ia zborul. Morarul se dădu jos de pe prichici, împinse la loc fotoliul lîngă fereastră și se apropie de pat. Nevastă-sa pufăia și sforăia, rășchirîndu-și peste perne brațele durdulii. Lui Tihon Pavlovici brațele acestea și pieptul dezgolit i se părură nelalocul lor într-o asemenea noapte, îl scoteau din pepeni. După ce trase supărat cearșaful peste trupul soției, luă perna și apropiindu-se din nou de fereastră se așeză în fotoliu, puse perna pe prichici de-și propti coatele și căzu pe gînduri.

Și-aduse fără veste aminte de stolul de porumbei albi care plutea în 'naltul cerului deasupra cimitirului în ziua aceea de neuitat a înmormîntării. Cu ochii

închişi revăzu în minte acele punctuleţe albe pe cerul albastru... şi se mustră pe tăcute:

„Ce-i frăţioare, te-a răzbit, da? Apoi de-acu' trăieşte aşa... canoneşte-te!"

Gînduri neobişnuite, neliniştitoare, care puneau piedici în mersul de totdeauna al vieţii, colcăiau în mintea morarului nedeprins să cugete, se iveau unul după altul, piereau şi iarăşi se iveau, de data asta însă şi mai grele. Ca într-o zi senină de vară cînd fuge pe cer o părere de nor străveziu şi piere, topindu-se în lumina soarelui... Dar iată, încă unul... încă unul... şi norul de ploaie posomorît, încruntat, mormăind înăbuşit, începe să se tîrască încet deasupra pămîntului. Din pricina gîndurilor sale, morarul se pomenise cu un dar deosebit, pe care nu şi-l ştiuse pînă atunci: observa, îşi întipărea totul în minte şi pe toate le însoţea de aceeaşi întrebare: „Dar la ce-i nevoie de asta?"

„Ne ucidem sufletul!" îşi aminti morarul de spusa oratorului şi se făcu ghem.

„Aşa e — sufletul nostru nu trăieşte cu adevărat. Umblăm numai şi numai după chiverniseală, n-avem cînd să ne gîndim la suflet. Iar el... iacă, într-o bună zi, care va să zică, s-a răsculat. A găsit ceasul cînd mai uiţi de alte treburi şi s-a răzvrătit... Asta-i socoteala! Şi adică ce mai trebuie să pui la cale atîtea rosturi, dacă totuna mori? Dacă stai şi te gîndeşti ce-i viaţa — pentru ce ne pregătim atît? Pentru moarte... Cum ne vom înfăţişa dinaintea domnului? Şi iacă, atunci sufletul ne aminteşte: omule, vino-ţi în fire, căci nu se ştie cînd îţi va suna ceasul... Doamne miluieşte!"

Tihon Pavlovici tresări, îşi făcu cruce şi se uită în colţ la chipul mîntuitorului. Tot mai jucau umbrele candelei acolo şi Christos căta mereu aspru, părînd cufundat în gînduri adînci şi grele. Morarului i se răci inima. Şi dacă el... chiar acum... sau, nu, mîine... dacă va muri mîine? Asta se poate întîmpla oricui — cade şi moare aşa, dintr-odată, fără niciun fel de boală...

— Anna! — o strigă tare Tihon Pavlovici pe nevastă-sa, — Anna, trezește-te pentru dumnezeu, măcar un minut... Îndură omul cazne lîngă ea și ea doarme!

Dar soția strivită de somn nu aude. Fără să-i mai aștepte răspunsul, Tihon Pavlovici se sculă, se îmbrăcă și, petrecut de sforăitul ei, ieși din odaie în cerdac, rămase acolo cîteva clipe apoi se duse în grădină. Mijea de zi. Cerul în spre răsărit pălea, dunga purpurie a zorilor se ițise la marginea norului sur, care încremenise nemișcat pe zare. Arțarii și teii își legănau vîrfurile încetișor; cădeau stropi de rouă nevăzuți; hăt departe, cine știe unde, țîrîia cîrsteiul iar dincolo de iaz, în crîng, un graur șuiera jalnic. Era răcoare... Pesemne și graurului îi e frig...

„Are minte cu carul domnul acela! Ce de gînduri înalte... Să tot vorbești cu el de la suflet la suflet... M-ar lămuri deplin ce și cum... Ce, parcă pot singur? Nu-i potrivit capul meu pentru așa ceva".

Morarul își plecă trist capul nepotrivit pentru gînduri înalte și totuși continuă să gîndească:

„Dar să mă duc la învățătorul de la Iamki? Și ăsta-i tot... un cui. Popa Alexei zice că învățătorul m-a încondeiat în gazetă. Uite, mă rog, ce lighioaie cu sfîrlă!"

Tihon Pavlovici își aminti de rușinea pe care-i fusese dat s-o tragă cînd, citind fiică-sa în gazetă despre o afacere strașnică încheiată de el cu țăranii din Kirușino, își acoperise fața cu gazeta și-l întrebase încetișor:

— Tăicuțule, chiar așa s-a întîmplat, adică?

El atunci se înfuriase:

— Da' ce, taică-tu e un tîlhar? „Așa s-a întîmplat!" Proastă mai ești, asta înveți tu la liceu?

Și totuși, chiar așa se petrecuseră lucrurile, după cum scrisese învățătorul. Numai că nu putea recunoaște față de fiică-sa. Ce înțelege ea? Acum e chit cu țăranii de la Kirușino: cînd era cît p-aci să-i dărîme apele iezătura și ei i-au întărît-o — și-au scos paguba îndoit: l-au jupuit, i-au luat cîte trei ruble pe zi de căciulă. Curat ca la război! Te-arăți slab —

te-ai dus pe cîpcă. Da... Era şi învăţătorul de faţă. „Ce zici, negustorule, te-au strîns şi pe dumneata cu uşa, şi rîde. Are el o faţă uscată, gălbejită, aspră. Totuşi slab mai eşti dumneata negustorule... Lacom, dar slab."

Morarul se supără şi în acelaşi timp simte că-i adevărat. E adevărat că-i lacom şi tot adevărat este că-i slab.

„O doamne, nu mai vine ziua o dată?" — gîndi cu amărăciune. Ziua însă avea să vină curînd. Dunga purpurie de la marginea norului se făcuse mai vie şi mai lată.

Dincotrova suna vorba unor oameni. Morarul se apropie de gardul împletit şi se-ntinse pe banca de-alături, simţind că-i vine rău de nesomn. Iar glasurile oamenilor creşteau mereu...

— Nu mă mai ruga, Motrea, nu strica vorba de pomană, că nu rămîn.

Tihon Pavlovici ciuli urechea, se ridică într-un cot pe bancă. Vorbeau aproape de el, după gard, între tufele de soc : Kuzma Koseak, noul argat de la moară, cu cineva.

— Îţi spun, nu mă ruga! Nu stă-n puterea mea să rămîn aici! Plec dincolo de Kuban.

— Şi eu ce mă fac, Kuzea? Gîndeşte-te, cum să stau fără tine? Că mi-eşti drag, mi-eşti drag, mi se umple sufletul cînd mă uit la tine, — îi răspundea lui Kuzka o femeie, cu glasul plin şi moale.

— Eh, Motrea! Multe m-au iubit pînă acum, de la toate mi-am luat rămas bun şi iacă nu s-a întîmplat nimica — s-au măritat şi li s-a-năcrit sufletul de muncă! Uneori, cînd le-ntîlneşti şi te uiţi la ele — nu-ţi vine-a crede ochilor. Ele-s oare — chiar pe astea le-am mîngîiat, le-am sărutat? Zău! Muma-pădurii, care mai de care. Nu, Motrea, nu mi-e scris mie să mă însor. Nu, prostuţo, nu mi-e scris. Nu dau libertatea nici pentru nevastă, oricare ar fi ea, şi nici pentru casă, oricît de bogată ar fi. Auzi tu? M-am născut sub gard, sub gard am să mor. Asta mi-e ursita. Pîn' mi-or ieşi peri cărunţi am să colind lumea în lung şi în lat... Mă ia urîtul, dacă stau pe loc...

— Dar la mine, Kuzea, nu te mai gîndeşti ? Ce mă fac fără tine ? Gîndeşte-te ! Ori nu mă mai iubeşti ? Nu-ţi pare rău de mine ?

— Cu tine... cu tine... Pe tine am să te las aici. Să te măriţi cu văduvul Cekmareov... are copii... dar lasă, nu-i nimic, e om de treabă.

— Nu mă iubeşti !... — spuse încetişor femeia.

— Ba hotărît că te iubesc, o dată ce stau de vorbă cu tine. De nu te-aş iubi nu mi-aş mai bate capul din pricina ta. Cine-şi pierde vremea cu fetele înseamnă că le iubeşte, că dacă nu le iubeşti — nu te-ncurci cu ele. Şi-mi pare rău de tine... numai că de altul ţi-e milă, iar de tine ţi se rupe inima. De ! Ar fi mult mai rău dacă ne-am despărţi învrăjbiţi unul cu celălalt. Aşa-i ? Ei, uite că noi stăm de vorbă cu inimile deschise, cu dragoste, cu înţelegere. Eu, care va să zică, am să mă duc în drumul meu, tu într-al tău, fiecare încotro îl împinge soarta. Da' ce să mai vorbim ! Ia hai, mai sărută-mă, păsăruico !

Zgomotul sărutărilor ajunse pînă la urechea lui Tihon Pavlovici şi se pierdu în foşnetul frunzişului. Graurul începu să cînte mai tare şi mai vesel, iar cocoşii dincolo de moară întîmpinau răsăritul.

— Oh dragul meu Kuzea... scumpul meu ! Ia-mă şi pe mine că-mi plînge inima ! — şopti fata din nou şi aproape că vorbea cu glas tare.

— Na-ţi-o bună ! Iar i-au venit pandaliile... Eu o sărut, o mîngîi ca pe o femeie în toate minţile şi ea, cînd colo, dă să-mi lege piatra de gît. Măi, fată ! Veşnic am bătaia asta de cap cu voi.

— Da' ce, eu nu sînt om ?

— Eşti ! Da' eu ? Care va să zică, eu nu sînt om ? Vorbeşti şi tu, ca să nu taci... Ne-am întîlnit, am trăit unul cu celălalt din dragoste... acum a venit vremea despărţirii. Asta tot cu dragoste s-o facem. Tu ai o viaţă, eu — la fel ; de ce să ne punem piedică unul altuia ?... Tu, nu. Tu, cu tînguiala... Prostuţo ! Mai bine adu-ţi aminte : dulci mi-s sărutările ? Ha ? Măi... miere ce eşti...

Din nou se înalță zvoană de sărutări curmate de-o șoaptă înăbușită, pătimașă, și suspine grele, ca niște gemete.

Deodată vîrfurile copacilor și totul în jur, chiar și cerul parcă, tresăriră și se luminară la față de un zîmbet fraged, trandafiriu — cele dintîi raze ale soarelui căzu spre pămînt. Și, ca și cum le-ar fi dat binețe, porni un foșnet lin — se deștepta din somn grădina — apoi sosi o adiere de vînt proaspăt, înviorător, încărcat cu fel de fel de mirezme.

Glasul lui Kuzma Koseak — glas de flăcău, sunînd puternic — glasul plin și moale, pătimaș și îndurerat al fetei, parcă mai îmblînziseră durerea care-i cocea în pieptul lui Tihon Pavlovici.

„Măi, împieliatule! strigă în gînd către argatul de la moară. Afurisită sămînță mai ești!"

Și pizmuindu-l pe omul acesta liber, care avea deplină încredere în dreptatea lui, morarul se ridică, oftă și era gata să pornească spre casă.

— Hai, Motrea! De-acum e timpul să plec la muncă! Ia seama, să vii!

— N-aș veni, dar nu mă rabdă locul să stau, dragul meu! — spuse fata ca într-un geamăt.

— Las' nu te mai amărî! O să treacă vremea ș-are să-ți zbicească lacrimile. Iar pînă atunci, noi ne-om mai întîlni de cîteva ori. Așa-i? Rămîi cu bine!

Trosni gardul de nuiele în spatele lui Tihon Pavlovici.

Vîntul prin stepă
Gonește, se joacă...

— Ia-te-te... Bună dimineața, jupîne!

Tihon Pavlovici își săltă șapca pe cap și se uită stingherit la argat.

— Noroc bun!

Cu cămașa roșie, descheiată de i se vedea cum răsuflă tihnit din adînc pieptul lat și păros, cu dinții albi și deși, sclipind sub mustața roșcată care parcă hojma îi ascundea un zîmbet ironic; cu ochii albaștri și mari căutînd piezîș, șiret, Kuzma, argatul, îi apăru

lui stăpînă-su atît de falnic şi dîrz, încît morarul voi să plece cît mai repede de lîngă el, să nu i se cunoască inferioritatea.

— Te plimbi ?

— Pînă am chef şi vreme, de ce nu m-aş plimba ? Se-ntoarce vremea ? Atunci muncesc ! Cui să-i macin astăzi ? Popii, ce i-a mai rămas din secară sau cum ziceţi ? Ar trebui să vă îngrijiţi şi de maşina de decorticat.

— Da, ar trebui... Am să mă ocup... — spuse Tihon Pavlovici şi apoi încheie parcă fără voie : — Eu, bre, stăteam întins aici pe bancă şi am auzit cum... te-ai purtat cu fata... Bine te mai pricepi să le duci.

— Nu-i întîia oară ! — spuse Kuzma.

— Pesemne că ai stricat multe fete ?

— Nu le-am numărat... Da' ce, parcă asta înseamnă că le-am stricat ? Doar nu le schilodesc...

— Asta aşa-i, dar oricum... De pildă acum, chiar nu-ţi pare rău, Kuzma, de fată ?...

— Ba-mi pare... totdeauna îmi pare rău...

— Şi dacă se întîmplă, bunăoară, să facă un copil ? Nu ţi s-a întîmplat, hai ?

— S-o fi întîmplat — cine le ştie...

Hotărît că acest interogatoriu începuse să-l plictisească pe Kuzma. Se lăsa cînd pe un picior cînd pe celălalt, îşi ţuguiase buzele înciudat şi mai mult mîrîia decît vorbea.

In schimb lui Tihon Pavlovici îi făcu plăcere că argatul se simte stingherit de interogatoriu şi urmă, de data asta pe un ton sever, încruntîndu-şi sprîncenele.

— Dar la păcat nu te gîndeşti ? Că doar e păcat !

— De ce-i păcat ?

— Păi e păcat să faci aşa...

— Las' că după cîte ştiu, copiii tot la fel se nasc, ori că-s de la bărbat, ori că-s de la vreun drumeţ, — răspunse Kuzma şi scuipă înlături fără păsare.

— Nu zi aşa. Dacă-i de la bărbat e copil legitim, pe cînd dacă-i de la tine — ce-i trebuie ? De ruşine fata ia ş-arunică plodul în iaz. Iar păcatul asupra ta cade ! — o ţinu mai departe morarul pe-a lui, mustrîndu-l cu plăcere pe argat.

— Ia las' jupîne, — vorbi Kuzma serios şi fără avînt, — că dacă am sta să ne gîndim bine atunci iese că orice-ai face şi oricum ai trăi, toate-s păcat! E păcat şi aşa, e păcat şi altminteri, — lămuri Kuzma fluturînd cu mîna în stînga şi în dreapta. — Să taci e păcat, să vorbeşti e păcat, să faci ceva e păcat, să nu faci tot păcat. Mai pricepe ceva dacă ai chip... Atunci, ce? La călugărie? N-am poftă.

Tăcură o vreme. Pe Kuzma îl trecu un fior; dimineaţa era răcoroasă.

— Veselă ţi-e viaţa, măi frate... şi uşoară, — oftă Tihon Pavlovici.

— N-am de ce mă plînge, — spuse Kuzma, strîngînd din umeri.

— O viaţă plăcută... da!... Hai du-te şi apucă-te de treabă!

— Macin secara popii?

— A popii! Simplu mai judeci tu... zău aşa! Toate-s păcat... M-da... eşti uşor, Kuzma... ca o băşică de săpun.

Kuzma se uită cu luare-aminte la stăpînu-său.

— Zău aşa! Uite, Mitka al meu face băşici de săpun. Suflă în pai şi băşica se umflă, începe să sticlească-n ea curcubee şi zboară cît zboară, pe urmă plesneşte.

Kuzma rîse batjocoritor.

— Iaca na cu ce m-ai asemuit!

— Fiindcă aşa este. Va să zică ai de gînd să pleci de la mine?

— Plec.

— Dar ce ţi-a venit? Mai bine ai rămîne aici, ţi-aş mări leafa.

— Nu, nu-i nevoie, mi se face silă şi tot plec.

— Mi-e greu să-ţi dau drumul. Munceşti bine, — spuse Tihon Pavlovici, dus pe gînduri.

— Nu, că plec. Şi mie o să-mi vie greu, că m-am deprins la dumneavoastră. Dar de plecat trebuie să plec — mă trage aţa! Niciodată să nu te împotriveşti ţie însuţi. Care se împotriveşte — s-a isprăvit cu omul acela.

— Asta-i drept, Kuzma! Foarte drept! — se aprinse de tot Tihon Pavlovici şi scutură din cap, uitîndu-se printre gene. — Dar eu, vezi... mă împotrivesc...

— Tihon Pav-lî-î-îci, poftim la ceai! — îl chemă de departe nevasta.

— Vin! Du-te şi tu Kuzma, apucăte de treabă şi doamne-ajută.

Kuzma îl privi chiorîş în obraz pe stăpînu-său şi se îndepărtă fluierînd printre dinţi.

În odaia largă şi curată zumzuia samovarul pe masa de lîngă fereastră; alături de samovar, o pîine albă rotundă şi un ulcior de lapte. Nevasta — sănătoasă, odihnită, rumenă, voioasă — şedea la masă şi toată odaia era plină de un soare blînd şi nu prea arzător, ca de obicei dimineaţa.

Cu mîinile la spate şi privind-o posac pe nevastă-sa care stătea cu spatele, Tihon Pavlovici se apropie fără grabă de masă, muşcîndu-şi un fir din vîrful bărbii.

— Bună dimineaţa, Pavlîci! — spuse femeia întorcîndu-se cu faţa spre el şi zîmbindu-i prietenos. — Dar ce-i cu tine, iar n-ai dormit noaptea? Ar fi bine să iei vreo doctorie. Pentru că, să ştii, mi-e grijă de tine...

— Poate d-aia, din pricina grijilor, ai sforăit toată noaptea ca un motor, la fabrică, — zîmbi morarul.

— Apoi tu numai de astea ştii... Dar slavă domnului că te mai văd zîmbind — în timpul din urmă nici că te mai descreţeai, îţi pierise rîsul de tot... Tot supărat umblai.

— Cum să nu-ţi piară rîsul cu o viaţă ca asta? — spuse Tihon Pavlovici printre dinţi.

— Merg prost afacerile cumva? — întrebă neliniştită soţia.

— Sfînta scriptură nu vorbeşte numai despre pîine... Şi iacă, s-a adeverit. Mi-e inima pustie, mi-o roade un vierme... şi o să mi-o roadă întruna cît timp sufletul n-o să-mi fie în voia lui... Ne-mpovărăm şi ne ucidem sufletul cu tot felul de măruntişuri iar el geme, n-are cum răsufla.

— Dă ceva la biserică şi să vezi c-o să-ţi treacă, — îl sfătui soţia.

Morarul tăcea, se gîndea la părintele Alexei. Prea era lacom popa; se ciocnise cu el de multe ori pe cînd încheia afaceri cu ţăranii din împrejurimi...

— Ori dacă nu să luăm de suflet vreun orfan.

— Asta n-ar fi rău. De pildă, unul de la Diabilkini.

— Să-ţi mai pun un ceai? De ce ţi-ai acoperit paharul?

— Nu mai vreau.

Uitîndu-se la nevastă-sa, Tihon Pavlovici o găsea atît de grasă, atît de dulceagă şi de tîmpă. Oare de ce o fi zîmbind mereu?

— Totuşi ar trebui să chemăm doctorul. Să-l chem?

— Ia slăbeşte-mă cu doctorul tău cu tot, — spuse cu răutate morarul şi trecînd în cealaltă odaie dădu peste băiatul lui care dormea pe jos. Tihon Pavlovici se aplecă deasupra băiatului şi-l privi lung; nu-i zărea sub cearşeaful mototolit decît capul oacheş şi cîrlionţat, cufundat în cutele pernei. Pe obrajii smoliţi şi pe fruntea copilului răsăriseră broboane mici de sudoare.

„Ia uite ce mai doarme... gîndi Tihon Pavlovici. Dormi... Şi ce drum te-o fi aşteptînd în viaţă?"

— Tihon Pavlovici! Te cheamă Kuzma!

Asta-i Marfa — cea cu gura strîmbă; îl strigă de la maşina de decorticat. Anul trecut morarul ruinase fără să vrea toată familia Marfei; ca azi şi-amintea cele ce se petrecuseră atunci. Plecînd la lucru prin alte părţi, Foma — tatăl fetei — spunea stînd lîngă cerdac:

— Care va să zică, nu se poate să-mi dai o amînare? Aşa-a... Lasă, nu-i nimic. Care va să zică, rămîi cu bine, Pavlîci! Dumnezeu să-ţi plătească. N-ai grijă, o să te-ajungă lacrimile noastre de oropsiţi şi ai să urli, care va să zică, prietene! Rămîi cu bine!

Multă vreme stătuse Foma în faţa cerdacului, scărpinîndu-se ba la coaste, ba la spinare şi repetînd de cîte cinci ori, vînăt la faţă, acelaşi şi acelaşi cuvînt, iar lui Tihon Pavlovici i se strîngea sufletul ghem.

— Care va să zică, nu mi se cuvine o amînare? Așa-a...

In cele din urmă, morarul îl luase la goană...

„Da, sînt fel de fel de afaceri, se gîndea acum. Unele chiar că-s împotriva legii. Și totuși nu se poate să nu le faci. Altminteri îți pierzi faima".

Dar nu-și află liniștea nici după ce judecă așa. I se buluceau gîndurile, îl apăsau în piept din ce în ce mai tare.

— Am să mă duc la Iamki, — hotărî deodată. — Marfa, spune-i lui Egor să înhame calul.

In ușa dinspre camera unde se afla mașina de decorticat stătea Cuzma alb de praf și fluiera, privind cum se topește pe cer în bătaia soarelui un nouraș scămos. Mașina bufnea și scîrțîia amarnic, iar de după clădire, dinspre moară zburau cu foșnet gros pînze argintii de apă. Se ridica o ceață subțire în văzduhul care vuia de zgomotele grele ca niște suspine.

— Tihon Pavlîci, cureaua e gata-gata să se rupă, — spuse Kuzma, scuipînd înlături.

— Ia una nouă de la nevastă-mea... Merge treaba? — îl întrebă Tihon Pavlovici pe argat și pe loc își dădu seama că nici odată pînă atunci nu-i vorbise argatului atît de blînd ca astăzi.

— Merge strună, — răspunse Kuzma urmărindu-și stăpînul pe sub sprîncene.

— Atunci, bun... Și tu care va să zică, ești... o bășică?

— Bășică, dacă vreți dumneavoastră, — se-nvoi Kuzma și strînse din umeri.

— Ușoară ți-e viața!...

— Și la ce ar fi grea?

— Așa-i! — Morarul oftă. — Da' dacă... va fi să mori... atunci ce faci?

— Dacă o fi ș-o fi, mă culc și mor, — zise Kuzma, cătînd tot mai bănuitor spre stăpînul său.

— Așa? Și ceilalți oameni?

— Ce-i cu ceilalți? Or muri și ei cînd le-o sosi ceasul.

— Da...a ! — oftă Tihon Pavlovici. — Asta-i drept toţi au să moară, ştiut lucru. E trist... pentru om.

Strîmbîndu-se de-i jucară mustăţile pe obraz, Kuzma îşi trecu o mînă prin părul roşcat, pe cealaltă o vîrî în buzunarul pantalonilor largi, se lăsă de pe un şold pe celălalt şi deodată zîmbi cu gura la urechi :

— Jupîne, mai bine te-ai duce dumneata la oraş să-i tragi un chef zdravăn ; ţi-ar fi de leac !

Kuzma atinse cu mîna umărul stăpînului şi se porni pe rîs. Gestul şi rîsul acesta îl înmărmuriră pe morar. Parcă nu-şi mai dădea seama cine-i el, Tihon Pavlovici ; îi zîmbea prosteşte argatului şi în acelaşi timp se simţea jignit din cale-afară.

— Mă-i Kuzma... ce năzbîtii îţi trec prin minte ? La Iamki mă duc, asta da... la învăţător...

— Daţi-i drumul ! Or să vă audă acolo urechile asemenea vorbuliţe de la Duniaşa Dikova c-au să vă sară toate gîndurile din cap ca nişte purici, — îl vesti Kuzma pe stăpînul său.

Peste vreo cinci minute murgul rotund ca un pepene pe numele său Lukici mergea la trap, legănîndu-se cu demnitate într-un nor de praf pe drumul care şerpuia abia strecurîndu-se printre tufele de alun şi călini. Crengile mlădioase îi atingeau fruntea lui Tihon Pavlovici, îi căutau în faţă, iar cînd o frunză îl lovea peste buze, morarul îşi sucea capul, scuipa şi se gîndea înainte la viaţa lui clintită din temelii.

„Rău, totu-i rău pe lume, îşi spunea. Cică asta-i viaţă !... Trăieşti ca toţi ceilalţi, îţi vine-a zice nu prea rău... şi numai ce nimereşti aşa deodată într-un pustiu de cugete negre, ca să zic aşa — s-a dus naibii totul."

Dădeau năvală gîndurile în mintea morarului învălmăşindu-se într-un chip ciudat ţupăind. Toate-i erau neobişnuite, străine. Jinduia după zilele lui tihnite de mai înainte cînd nu-l tulbura nimic şi-i era bine.

După cină şedea cu ai lui de obicei în cerdac, îl punea pe Mitka să citească poveştile cumplite din revista „În jurul lumii". Se aduna toată familia în jurul lui — soţia, fata, şi viaţa curgea atît de molcom, de blînd. Sufletul te lăsa în pace, n-aveai la ce te gîndi.

Uneori dădeau peste cîte o poză năstrușnică : s-arătau acolo copaci cu frunze uriașe, dințate ; se deschidea valea unui rîu ; cîmpie largă, depărtare, întinderi, dar nu pustii de ți se face lehamite ca la noi în Rusia ci altminteri, atrăgătoare. Ai casei își dădeau cu părerea : „Aici să tot clădim o moară !" Și după vorba asta se adînceau toți într-un simțămînt cald și dulce ca o pernă de puf de nu-ți mai trebuia să vorbești, rămîneai așa tăcut, fără să te miști, oricît.

Se ițea în zare satul Iamki, uscătoriile, hambarele și izbele presărate pe deal, parcă fuseseră trîntite de cineva pe neașteptate la pămînt și se pitiseră atunci înspăimîntate și amărîte neîndrăznind să se așeze în șir drept. Cenușii-murdare, neînsemnate, păreau și mai prăpădite și mai sărace, sub acoperămîntul de un albastru adînc al cerului care li se boltea deasupra nepăsător, dus pe gînduri și grav.

«Uite, na, cică astea-s case omenești ! își zicea Tihon Pavlovici apropiindu-se de sat. În fiecare palat din ăsta trăiește un suflet de om. Mă duc la învățător... Să stau de vorbă... Ciudat... Parcă-l văd că-mi scoate ochii, îmi spune : „Măi omule, ține seamă de sufletul tău !" Iar eu am să-i răspund : „Dă-i drumul înainte, nu te sfii !... Mă căiesc sînt un păcătos... În gazetă ai scris drept — i-am jecmănit. Chiar dacă și ei m-au jecmănit, ce-are-aface, ei numai odată, pe cînd eu de trei ori ! Dacă vrei să scrii — scrie ! Dă-i înainte ! Numai să mă lămurești întîi dece altă dată n-aveam prostii dintr-astea în cap, iar astăzi uite, m-au dat gata ? Asta vine de acolo că așa-i omul s-au din lipsă de judecată ? Așa ni-i dat de soartă... ori scornim singuri cîte și mai cîte ?»

Lukici fornăia din pricina colbului, scutura din cap și, zvîrlindu-și de nădejde picioarele îl ducea la Ianki pe păcătosul său stăpîn.

Iată și școala care semăna mai degrabă cu o luntre turtită răsturnată cu fundul în sus, decît cu un templu al științei. Învățătorul sta pe scaun în dreptul uneia din cele trei ferestre ; cioplește cu cuțitul un bețișor și nici nu-i pasă cînd îl vede pe morar oprindu-se în fața la poarta cerdacului.

— Bună ziua Alexandr Ivanovici. Bucuros de oaspeți, ce zici ?

— Poftim înăuntru, — spuse învățătorul și plecă de la fereastră.

Glasul neîmbietor al învățătorului precum și fața lui serioasă, suptă și aspră, nu-i prea veniră la socoteală lui Tihon Pavlici, așa încît i se închise inima.

Înainte să intre în școală, trebălui mult timp pe lîngă trăsură, legînd hățurile de capră și apoi, pe cînd trecea prin fața uneia dintre ferestre, văzu că învățătorul pune pe o poliță o carte groasă și zîmbește — zîmbește acru cu venin.

— Bună ziua iarăși ! — spuse morarul prefăcîndu-se voios și-i întinse învățătorului mîna. — Tii, ce căldură !

Învățătorul îi întinse mîna cu degete osoase și reci, fără să spună nimic și, făcînd un semn cu capul spre laviță, aruncă doar un scurt :

— Șezi...

— Să șed — se învoi morarul și se așeză pe banca de lîngă fereastră unde stătuse mai adineauri învățătorul ; gazda acum cu mîinile încrucișate la spate și tușind în răstimpuri, se plimba prin odaie.

Tăcere. Tihon Pavlovici ședea și-și freca genunchiul cu mîna stîngă iar cu degetele drepte își pieptăna barba, privind cu luare-aminte peretele.

Învățătorul se apropie de poliță și se apucă să cerceteze cărțile de pe ea de parcă voia să se încredințeze că-s aceleași cărți pe care le știe și stau tot acolo unde stătuseră și înainte să-i pice musafirul. Amîndoi se simțeau stingheriți, amîndoi își dădeau seama de asta și de aceea tăcerea lor era din ce în ce mai apăsătoare...

— Aveți vreo treabă cu mine ? — întrebă învățătorul îndepărtîndu-se de lîngă poliță și apropiindu-se de oaspe ca să-l privească drept în față. Fruntea i se încrețise, sprîncenele i se încruntaseră. Îl apuca tusea mereu dar, fără să știe de ce, se stăpînea strîngîndu-și buzele. Îi ieșiră pete vinețiu în obraz, pieptul coșcovă îi sălta nervos.

— Hm, hm... — mormăi morarul ferindu-şi ochii de ochii învăţătorului şi gîndind în sinea sa: „Da' prăpădit mai eşti... N-o mai duci mult, neică..." — Cum să-ţi spun, Alexandr Ivanovici?

Şi pornind astfel vorba, morarul chibzuia: „Şi ăsta-i un cui... Aidoma cu acela... cu mortul... Atît că la înmormîntarea ăstuia n-o să aibă cine cuvînta... dă ortul popii fără să-l ştie nimeni. L-or îngropa mujicii la iuţeală. Măcar că şi el scrie... dar pesemne nu-i aşa de soi. Scrie dar stă la ţară... Cum să încep vorba?

— Nu vrei un ceai? — întrebă învăţătorul şi în cele din urmă izbucni într-o tuse istovitoare şi-şi înfipse mîinile în piept. Se făcu pămîntiu la faţă, trupul i se scălămbăia şi fluiera, bufnea, scîrţîia din coşul pieptului ca şi cum ar fi ţinut acolo într-ascuns un ceas vechi de perete care tocmai se pregătea să bată.

— Beau ş-un ceai, — hotărî Tihon Pavlovici. — Da' bine mai tuşeşti. Şi mă-ntreb din ce? Afară-i vară — cald... hai?

— Tuşesc şi eu... — spuse învăţătorul lăsîndu-se pe scaun. Pe morar îl trecu un fior rece, sîcîitor din pricina acestor cuvinte simple care nu dezvăluiau nimic.

— Ivanovna, pune samovarul! — strigă învăţătorul pe fereastră. — Ei, aşadar... dumneata, va să zică, vrei să vorbeşti cu mine...

— Chiar aşa... — încuviinţă morarul, dînd din cap.

— Bine... Bănuiesc despre ce anume...

— Nu zău! — exclamă Tihon Pavlovici şi zîmbi neîncrezător.

— Desigur, despre ceea ce am scris cu privire la dumneata în gazetă, — rosti învăţătorul adunîndu-şi sprîncenele la rădăcina nasului, luînd un aer îngrijorat şi încreţindu-şi fruntea şi mai tare.

— Păi de, am chitit eu a cui mînă să fie! Zic: nici nu-ncape îndoială că el îi. Numai doi oameni ar fi putut să mi-o facă, tu sau popa Alexei. Că şi el mă duşmăneşte...

— Cum adică şi el? Dar ce, eu te duşmănesc pe dumneata? — se miră învăţătorul.

— Păi cum altfel ?

— Dar ce motiv pot avea ?

— Cine să știe ! Te-ai pus să scrii și gata ; iar eu n-am decît să cred ce-oi pofti...

— Dă-mi voie ! Am scris nu din îndemnul dușmăniei personale pentru dumneata ci dintr-un simțămînt de dreptate, — rosti învățătorul cutremurîndu-se și adăugă pe un ton ridicat, în timp ce fața i se îmbujoră : — N-ai nici un drept să spui că am scris pentru că te dușmănesc.

— Vorbe ! — făcu morarul dînd sceptic din mînă. — Atunci ce nevoie aveai să scrii ?

— Aveam... pentru că dumneata te-ai purtat necinstit cu țăranii de la Kiriușino !

— Na, na, na ! I-auzi bre, necinstit. Dar ei cinstit s-au purtat cînd mi s-a năruit iezătura ? Dar despre ei n-ai mai scris, așa-i ? !

— Dă-mi voie ! — se-nflăcăra tot mai tare învățătorul. Obrazul i se acoperi de pete roșii și începu să se bîlbîie vrînd probabil să spună mult și negăsind cuvintele. Urechile îi tresăreau într-un fel ciudat, ochii îi scăpărau. Privindu-l, morarul simțea că-ncepe să fiarbă așișderi.

— Ce să-ți mai dau voie ! Ai scris despre mine — scrie și despre ei. Dacă eu m-am purtat necinstit cu ei apoi, precum știi, și ei s-au purtat necinstit cu mine ; doar s-a petrecut totul sub ochii tăi. Vezi că taci ? Și mai spuneai — pentru dreptate ! Ce om...

— Ei și ? Și ce e mă rog ? — întrebă învățătorul și deodată se încovoie și începu să tușească, vorbind repezit și înghițind cuvintele :

— Cum de nu-nțelegi... nu puteam... eu... dracu' știe de ce mă bănuiești ! Ce dușmănie să am față de dumneata ? Adică nu... o dușmănie am ! O s-o am totdeauna ! — țipă pe neașteptate, ascuțindu-și glasul.

— Apoi vezi ! Aha ! Și spuneai : pentru dre-eptate ! Ce dreptate să mai fie la mijloc dacă ai făcut-o din ură ? Uite om ! Ești cu un picior în groapă și tot nu lași oamenii în pace ! Mi-a dat fiică-mea peste nas cu mîzgăleala asta a ta ! Fiică-mea — pricepi !

— Dă-mi voie! — începu să strige acum învățătorul. — Ce mă privește fiica dumitale? N-am spus că te dușmănesc pe dumneata personal, spuneam de pătură... de clasă.

— Ia nu mă lua cu vorbe pe radical, n-am lipsă! Știu eu și așa ce spui.

— Ba nu, eu... Dumneata mă jignești cu asemenea bănuieli! Poți să aduci fapte noi ca să-mi răstorni părerea, poți să-mi demonstrezi că n-am înțeles just întîmplarea, că n-am dreptate... dar să spui că...

— Pot să-ți spun orice, — hotărî morarul dîndu-și una cu palma-n piept și se ridică de pe scaun cu înfățișarea celui ce-și știe valoarea; — Sînt cineva în regiune... Mă cunoaște lumea la o sută de verste în jur și mă respectă, pe cînd tu n-ai alt preț decît cele optsprezece ruble pe lună, cît primești.

— Nu vreau să... — Învățătorul bătu din picior înecîndu-se din pricina tusei, a enervării și a tremurului ce-l apucase cît timp tuși, gemînd și chircindu-se de durere, într-atît nu mai avea aer în plămînii lui bolnavi; Tihon Pavlovici tulburat și roșu-n obraz, adînc încredințat că are toată dreptatea, stîndu-i dinainte drept ca un biruitor îi spunea răspicat, tare, vorbă cu vorbă:

— Măi, că drept om mai ești! Te-apuci să dai de gol pe un altul și cînd colo te dai de gol pe tine! Apoi cîte parale mai faci tu după asta? Venisem la tine ca la un om cu scaun la cap să stăm de vorbă... de la suflet la suflet... Și tu, cînd colo, nimic nu înțelegi. Că ai scris! Ei și ce, dacă ai scris? Poftim, na, ai scris. A citit careva? Doar popa... Eu tot acela sînt care-am fost... Venisem la tine cu sufletul deschis, nu cu dușmănie, dar tu o ții una și bună, te răstești la mine. Cine-ți dă drept să te răstești la mine? Vezi-ți de cele optsprezece ruble pe lună, du-ți și mai departe zilele fără nici-o noimă, singur cuc pe lume și na, poftim, bate-te cu pumnul în piept pentru dreptate! Măi, măi! Rămîi sănătos, neică! Nu-ți port dușmănie pentru că ai îndrăznit să-mi vorbești răstit, dar îmi pare rău, să știi, îmi pare rău că ești așa.

De-acum mai rămîi sănătos! Urît ţi-ai mai întocmit viaţa... toţi o să murim o dată... Nu uita... Da, da!

Spre sfîrşitul cuvîntării pe Tihon Pavlovici îl păli o jale de mai-mai să-i deie lacrimile. Învăţătorul, zgîlţîit de un acces de tuse, şedea cocîrjat pe scaun cu capul aplecat şi tremura din tălpi în creştet. Se ţinea cu o mînă de şold, iar cu cealaltă făcea semne în aer străduindu-se probabil să-l potolească pe negustor care îşi ieşise din fire.

Morarului îi era şi milă să se mai uite la învăţător, dar totodată tare dorea să-i şi spună ceva de la obraz, ca să i se umple şi celuilalt inima de necazul pe care-l simţea el, morarul. Numai că nu găsea cuvinte sfichiuitoare, oricît îşi scăzuse glasul, coborînd pînă la note adînci, tînguitoare. Morarul îşi dălea seama că tot ceea ce se întîmplase între el şi învăţător nu şedea bine deloc nici unuia şi de aceea socoti de cuviinţă să pună capăt cît mai repede acestei scene neplăcute.

— Rămîi sănătos! Nu mă pomeni de rău... ai să te înfăţişezi şi tu înaintea domnului... — şi după ce dădu din mînă îşi îndesă şapca în cap şi ieşi grăbit.

— Ba nu, dă-mi voie... — strigă în urma lui învăţătorul enervat şi horcăind.

— Ia lasă... — bodogăni morarul dezlegînd hăţurile.

— Întoarce-te... Sîntem datori să... — Învăţătorul se ivi la fereastră. Aplecat, ieşind în uliţă cu jumătatea de sus a trupului, se ţinea cu o mînă de pervazul ferestrei iar cu cealaltă făcea semne agitat.

— Nimeni nu e dator nimic... toţi sîntem oameni... — bombănea Tihon Pavlovici punînd piciorul pe scara trăsurii.

— Întoarce-te! — strigă învăţătorul.

Strigătul îi fusese nefiresc. Tihon Pavlovici se întoarse şi-l privi. Faţa celuilalt era înspăimîntătoare, ochii tulburi, fruntea năduşită, iar gîtlejul i se strîngea spasmodic.

Morarului îi trecu un junghi prin inimă.

— Lasă... vin altădată! Tot aceea-i!

Îl plesni năpraznic cu hăţurile pe Lukici, care numaidecît porni cu trăsurica în trap vioi. Învăţătorul striga ceva din urmă.

— Dă-i înainte!... — răcni Tihon Pavlovici, plesnind calul încă o dată, ba şi scrîşnind din dinţi, fiindcă voia să scape de simţămîntul amar care-l copleşea.

Ieşind din sat, se mai răcori întrucîtva. Lukici dădea iute din picioare pe drumul şerpuit, prin mijlocul pustiului de aur al grînelor pînguite. În zare, deasupra drumului, se ridica un nor; hartane întunecate, flenduroase se adunau şi alcătuiau un coperiş mare, greu, aproape negru, care venea întru întîmpinarea morarului, aruncînd umbră deasă pe pămînt. Şi pe sufletul omului cădeau umbre. Trase de hăţuri şi fără să-şi dea seama, coti la stînga pe un drum mai lat şi mai bătătorit. Acum norul rămăsese în dreapta, iar înainte în marea galbenă a grînelor, se zări o insuliţă întunecată de pădure; ici, colo, în mijlocul acelei întinderi deluroase, potopite de razele soarelui, băteau la ochi panglicile late şi negre ale arăturilor, stinghere în belşugul lanurilor. Morarul îşi simţea sufletul la fel de învîrstat. Lukici alerga, iar insuliţa de pădure ca o pată verde se apropia, îi ieşea în cale, lămurindu-şi tot mai clar conturul pe fondul de un galben aprins al lanului şi pe acela al cerului albastru şters.

„Ei, dar mi se pare că am luat-o spre gară, gîndi morarul cînd se ivi de după deal şirul stîlpilor de telegraf. Ce-ar fi să mă duc în oraş? Trimit calul de la gară acasă, cu cineva. M-da, am fost la învăţător şi am stat de vorbă. Învăţătorul! Pricepe-te să-i înveţi pe alţii, dar mai învaţă şi tu, dumireşte-te ce-i şi cum e în jurul tău. Ce, încornoratul m-a mînat la tine? Nu m-a îmboldit sufletul? Apoi ţie, învăţătorule, să-ţi fie judecata atît de înţeleaptă încît să poată omul pătrunde în mintea ta. Pe cînd aşa, na, poftim! — ţi-ai ridicat nasul de nu-l ajunge nimeni nici cu prăjina, stai sus şi te-apuci să faci de acolo pe prorocul... Sfîntul sfinţilor!“

Cu cît mai mult cugeta morarul cu atît își da seama mai limpede că învățătorul e vinovat în fața lui și lucrul acesta îi făcea plăcere...

„Ce mai oameni! De altul habar n-aveți dacă nu vă face trebuință și nu vă temeți de el. Mai zice că-i învățător? Se vede treaba că ține să i se știe de frică; îi e mai scump asta decît grija de sufletul altuia..."

Lukici se apropia de gară cu pași sprinteni, iar în întîmpinarea lui venea trenul, șuierînd și despletindu-și în văzduh coama albă și groasă de abur și umplînd zările cu huruit greu de fierărie.

La huruitul trenului răspundea cu bubuituri prelungi norii, care cuprinseseră în neguri cam două treimi din cer. Peste cîteva minute, Tihon Pavlovici ședea în vagon și străbătea stepa în goană, urmărind din ochi dungile înguste de semănături și de arături care se perindau prin fața ferestrelor.

Cu săgeţile-i de foc, fulgerul sfîșia necontenit cerul negru și tunetul bubuia deasupra trenului care fugea ca vîntul. Țăcănitul roților la macazuri și scrîșnetul tampoanelor piereau în urletele tunetului, iar fulgerele iuți, de mai nu le vedeai, sclipeau în fața ferestrelor și-ți luau văzul.

„Adică de ce mă duc în oraș?" se întreba plin de tristeţe morarul.

Tot hîțînat și legănat de tren, închidea într-una ochii cînd sclipeau fulgerele orbitor, unul după celălalt, iar bubuitul tunetului îl făcea să tresară și să se închine. Pînă la urmă, aţipi.

II

„Încotro s-o iau acum? La cine să mă duc?" se întrebă Tihon Pavlovici după ce trecu de vreo două colțuri de stradă, cum vii de la gară, și băgă de seamă că nu dorește să întîlnească pe nimeni dintre cunoscuții lui și nici altceva nu dorește, — nimic.

Dormise tot drumul; cum sosi în oraș se duse la han, mîncă acolo o varză cu carne, bău ceai și privi

mult timp pe fereastră cum cădeau picăturile de ploaie.

Picături mari — ploaia ţinu vreo trei ceasuri şi ceasurile acestea morarul le petrecu afundat în nişte gînduri care parcă îl amorţeau. Pe urmă hotărî să se-ntoarcă acasă, dar cînd sosi la gară află că trenul plecase. Rămase pe peron şi începu să se uite cum manevrau trenurile, cum foiau tot soiul de oameni cu feţe mînjite — ungătorii, manevranţii, cuplătorii, conductorii de la mărfare. Trenuri după trenuri soseau şi plecau, iar lui Tihon Pavlovici toată această frămîntare de viaţă în gară i se părea a fi în întregime neîntemeiată, nesăbuită, fără rost... La ce să te frămînţi, şi să te vînturi de colo pînă colo, într-una să cari şi să aduci înapoi, dacă oricum toţi vom muri? Mai degrabă s-ar cuveni să te îngrijeşti de linişte... Şi morarul simţi un dor cumplit de linişte adîncă, linişte ca-n somn, fără gînduri şi fără griji. Dorinţa asta îi dădu ghes să pornească încotrova. Şi atunci o luă spre oraş; mergea acum fără să vadă pe nimeni, fără să-i pese de nimic.

Pe stradă era linişte şi întuneric. Petice de nori se alungau de zor pe bolta cerului, peste caldarîm şi peste zidurile caselor se tîrau umbre dese. Văzduhul umed şi zăpuşitor mirosea a frunziş crud, a pămînt reavăn, dar în mireazmele acestea se amesteca şi miazma grea a oraşului. Trecînd pe deasupra grădinilor, vîntul foşnea prin copaci — plutea în văzduh şoapta domoală şi repede stinsă a frunzelor. Pe strada îngustă, pustie şi plină de această linişte visătoare, duruitul stîrnit de-o trăsură care venea de departe suna jignitor şi obraznic. Morarul mergea ţinîndu-şi mîinile la spate şi ducea cu sine atîtea crîmpeie de gînduri nedesluşite, care-i pogorau răceală şi ceaţă în inimă.

Deodată răbufniră dincotrova o droaie de alămuri cu sunete ciudate, parcă legate unul de celălalt, învîrtejite, şi începură să gonească pe deasupra oraşului în ritmul unui vals zgomotos, asurzitor. Una din note era din cale-afară de grea, sacadată — uf, uf! Nu se lega deloc cu celelalte note şi, oftînd din

adînc, se înălța deasupra tuturor celorlalte... Parcă se trudea să răzbească afară ceva mare și greu și de-a surda-i erau toate salturile stîngace.

„Ce-ar fi să intru?" se-ntrebă morarul, oprindu-se în fața unor porți deschise, unde erau două felinare cu lumină vie. Drept de la poartă începea o alee de salcîmi care se întindea pînă departe. Chiar înainte să-și fi hotărît de i se cuvine să pătrundă în grădină, Tihon Pavlovici porni pe aleie, uitîndu-se cum se-nșirau felinare agățate de-o parte și de alta, aruncînd pete multicolore pe pămîntul cafeniu. Aleea coti brusc la dreapta și Tihon Pavlovici văzu o estradă pe care cînta fanfara militară, iar în fața estradei, bănci și pe bărci, umbre neclare. N-avu chef să se ducă-ntr-acolo și se așeză pe una din băncile puse pe marginile aleei.

Copacii foșneau și deasupra lor, pe cerul ce se înseninа din ce în ce mai mult, se fugăreau crîmpeie zdrențuite de nori. O femeie trecu pe lîngă Tihon Pavlovici... Morarul se uită nepăsător în urma ei, ea se întoarse și-i trecu din nou pe dinainte. Atunci o ocărî în gînd... Fără veste, femeia se îndreptă spre el, se așeză alături și-i căță în față. Văzu ca într-o fulgerare doi ochi negri care-l priveau curioși, niște buze roșii groase și un nas drept, frumos. Se trase mai încolo, serios și desgustat, și-l cuprinse mai tare plictiseala.

— Ți-e urît, negustorule? — îl întrebă vecina.

— Da-a, — spuse el tărăgănat dar îndată își luă seama și adăugă posomorît: — Hai, cară-te de aici... nu-ți mai pierde vremea cu vorbe de pomană... Nu-s d-ăia...

Femeia rîse cu glas adînc, din piept.

— Ești supărat... Nu te teme, nu-ți fac nimic... Mi-era urît și mie, de-aia te-am întrebat...

Morarul tăcu o vreme, așteptînd-o să se scoale și să plece. Însă femeia nu pleca ci, căscînd din cînd în cînd îi ședea mai departe alături. Morarul o privi piezîș — era foarte tînără și frumoasă. Fanfara tăcu, apoi începu iarăși să cînte dar melodia nu mai era așa de zgomotoasă.

— La ce te-ai proţăpit aici dacă ţi-e urît? — o întrebă deodată Tihon Pavlovici pe vecina sa.

— Da' tu? — aruncă ea scurt, fără să se uite la dînsul.

— Eu nu-s din oraş... unde să mă duc?...

— În odaia de la han, unde-oi fi tras, sau dacă nu, la locantă.

— Iote, na'! — făcu Tihon Pavlovici şi după o clipă de tăcere adăugă: — Păi şi acolo ţi se urăşte de unul singur...

— Cată pe cineva să-ţi ţină tovărăşie...

— Dar de unde să-l iau, din stradă?

— La cîrciumă afli oricînd pe careva să-ţi ţie hangul.

— Asta-i drept... — oftă morarul şi se gîndi: „Chiar aşa, ce-ar fi să mă duc la cîrciumă? S-o iau şi p-asta cu mine... poate n-ar fi rău..." — Mergi cu mine la cîrciumă? — o întrebă.

Femeia nu răspunse pe loc şi parcă se fîstîci.

— Aş merge... Numai că o să mă caute pe aici un om.

— Ce om să te mai caute?

— Ba zău... Un lucrător...

— Şi ce nevoie ai de el? Lasă-l în pace. Hai cu mine...

Începuse să-i surîdă de-a binelea ideea unui chef la toartă.

— Păi merg... Poate l-om întîlni pe drum...

— Că mare zor ai! — spuse morarul ridicîndu-se de pe bancă. — Haide!

Femeia se ridică şi porni înaltă, mlădie, cu o băsmăluţă albă pe cap, alături de el, om îndesat, lat în umeri cu poddiovka [1]) lungă de-i ajungea pînă la călcîie.

— Ba zău, bine-ar fi dacă l-am întîlni, — spuse ea şi dădu lămuriri, neîntrebată: — E unul fără mîini...

— Cum aşa?

---

[1]) Haină bărbătească lungă, încreţită în talie, (N. red. rom.)

— I-a smuls mîinile mașina.

— Și ce treabă ai atunci cu el? — se miră Tihon Pavlovici întrucîtva.

— Păi, cîntă tare frumos.

— Și?

— Vroiam să mergem amîndoi pe rîu, în crîng...

— Așa... — zîmbi ironic morarul. — Și acum ce te faci?

— Lasă, nu-i nimic, — răspunse ea scurt.

Ieșiră din grădina publică și morarul, după ce întrebă pe femeie încotro să apuce, chemă un birjar. Săltînd și hurducăindu-se prin hopurile caldarîmului, birja porni, în tropotul calului, printre două șiruri de case. Nu era tîrziu. Prin ferestre năvălea în stradă lumina lămpilor și zvon de glasuri. Trecînd prin fața unei căsuțe albe, pitite îndărătul unei grădinițe, Tihon Pavlovici auzi o voce de bas hohotind răsunător și totodată un rîs de femeie, cristalin, pornit din inimă.

„Trăiesc oamenii... Nu se țin de prostii, n-o fac pe nebunii", cugetă mîhnit și se-nciudă pe sine însuși.

— Care va să zică, e fără mîini? — o întrebă pe femeie, după o clipă de tăcere.

Ea se alătură cît putu de morar, sprijinindu-se cu o mînă de aripa trăsurii, și cu cealaltă de genunchiul lui. Spuse:

— Întrebi de Mișa? Da...

— Așa. Și cum îți vine? Drăguț sau ce?

— Da' de unde! Hodoronc!... E bătrîn și bolnav. Mă cunoaște demult — cînd eram mică de tot mă purta în brațe.

— Ce vorbești? Și taică-tu ce-i?

— A fost zugrav.

— A murit?

— A murit pe vremea holerei... Acuși ajungem.

— Așa... Și tu ce făceai înainte? — se interesă morarul, văzînd că parcă nu-i mai e atît de greu dacă vorbește.

— Eram croitoreasă, — răspunse ea.

Peste cîteva minute ședeau într-un ungher la cîrciumă — o sală încăpătoare, murdară, tixită de lume și

îmbîcsită de duhori. În mijlocul sălii, la o masă, făcea larmă un grup de beţivi. La una din ferestre, unde se înghesuiau în pervaz ghivece de geranium şi fuxie, doi oameni cu mutre suspecte sorbeau ceai. Unul — chel, cu un nas de uliu, tuşea necontenit, celălalt — oacheş, cu o mustaţă de soldat, şuiera melancolic printre dinţi uitîndu-se în pahar. În colţ, lîngă o sobă de teracotă, se aciuase un bătrînel cărunt cu înfăţişarea cuviosă; arăta istovit la obraz dar clipea mulţumit. Împrăştiaţi la întîmplare prin camera aceea mare şi afumată se mai aflau şi alţi cîţiva; nici unul nu-l lua în seamă pe celălalt.

Morarul se aşezase cu prietena lui în ungherul întunecos de lîngă o uşă care dădea într-o odăiţă mai mică şi de acolo vedeau foarte bine toată cîrciuma luminată cum era de cinci lămpi de perete. Masa lor era pusă lîngă o fereastră deschisă; din stradă venea o adiere caldă şi grea, din pricina mirosurilor amestecate.

— Cum te cheamă pe tine, mîndro?

— Anna.

— Hai să bem Annuşka pentru cunoştinţa noastră.

Dinaintea morarului, pe masă, era o sticlă de votcă; umplu două păhărele, ciocniră şi băură. Cînd îşi scoase Annuşka basmaua de pe cap, arătă şi mai frumoasă: avea păr mătăsos castaniu, iar ochii migdalaţi îi erau căprui. Se uita ba printre gene, ba de-a dreptul, şi-şi ţinea pe piept mîna durdulie şi albă — mîngîindu-şi cu degetele cutele bluzei de cit.

— Da' de jucat, ştii să joci? — întrebă Tihon Pavlovici după ce o cercetă cu privirea şi trase încheierea că trebuie să fie deosebit de frumoasă la joc, cînd se va fi rotind uite-aşa, într-o coastă, înălţînd dintr-un umăr, ca şi cum te-ar chema cu ochii...

— Joc... — răspunse ea, turnînd din nou în păhărele.

— Ba, pe cît se vede te pricepi şi să bei? — surise morarul.

— Păi altfel cum? Cu o viaţă ca asta... Noi nici nu se poate să nu bem... — rosti ea calmă.

— Să fie chiar atît de grea viaţa voastră? — o iscodi morarul fără să-şi ascundă neîncrederea faţă de ea şi zîmbind batjocoritor.

Femeia nu răspunse îndată; întîi îşi netezi părul pe cap, rupse o bucăţică de pîine neagră, o mirosi şi-o zvîrli în gură cu aerul celui deprins demult cu beţia, apoi începu să vorbească încet, mestecînd:

— Păi, dacă ai fi pus să săruţi orice muiere care îţi cere asta, chiar şi dumitale, cît eşti de bărbat, ţi s-ar face silă. Pe cînd noi, vrei nu vrei, trebuie... că doar printre voi puţini sînt frumoşi, cei mai mulţi sînt ca... uite, te-apucă greaţa. Pe urmă, şi păcatul... Nu sîntem nici noi nesimţitoare — n-am uitat de dumnezeu... ne e ruşine. Uneori, mai cu seamă după un chiolhan, te ia groaza, îţi vine să-ţi pui laţul de gît. Apoi atunci dai numaidecît de duşcă o jumătate de sticlă, te zăpăceşti pe stomacul gol... Şi uite-aşa, puţin cîte puţin, te deprinzi... Fără votcă nu-i chip să te-apuci de o treabă ca asta — scîrba te dă gata...

Decum începuse femeia să vorbească, Tihon Pavlovici simţise că ochii ei parcă-i frig inima; îi stăruiau pe obraz ca şi cum s-ar fi căznit să nu-l mai uite. Cînd Annuşka spusese „ca" şi făcuse o pauză după cuvîntul acesta, el îşi dăduse seama că pauza aceea avea un înţeles jignitor pentru el. Apoi Annuşka vorbise despre dumnezeu. Dar morarul n-o poftise aici pentru asemenea îndeletnicire, se înciudă şi-i vorbi ritos, aspru:

— Fiecine doarme cum şi-a aşternut. Poarte-şi singur sacul fiecine... Asta-i. Eu am venit aici cu tine să mă veselesc, nu să stau de taclale. Cu vorbe de astea nu dobîndim nimic. Vreau să petrec, pricepi, de să se ducă vestea... Pun la bătaie o sută de ruble, dar să ştiu că-mi tihneşte. Să-i ard un chef, să nu se vadă om cu om! Poţi să-mi dai ajutor la treaba asta? Dă-i drumul şi ai zece ruble de la mine! Dar ştii — să fie clasa-ntîi!

Şi-şi mîngîie gîtlejul cu mîna scuturînd din cap, şi cătînd printre gene.

Femeia pricepu şi se învioră numaidecît. Pînă în clipa aceea i se păruse că are-aface cu un molîu, un

bărbos cu nevastă şi copii, care şi de păcătuit, păcătuieşte numai cu socoteală. Acum însă îl vedea bine că se pricepe să-şi petreacă în lege. Cu ochii scînteind, femeia se ridică de pe scaun, îşi puse broboada pe cap şi zise:

— Aşa să fi grăit de la început, că pînă acum tot vorbeai de pe dealuri şi nu mă dumiream — la ce? Stai niţel aici, mă-ntorc îndată. Uite-acum vine unul cu armonica, ne aşternem pe cîntec şi pe joc... Cît timp am să lipsesc, mută-te colo ia... — arătă cu mîna spre camera vecină, — şi ceri să se aducă ceai, votcă şi gustări... Dă să mai trag una!

Mai „trase" încă un păhăruţ de votcă, zîmbi şi se făcu nevăzută.

Iar morarul chemă un ospătar, îi porunci toate cele de cuviinţă şi trecu în odaia vecină. Încăperea avea trei ferestre care dădeau toate în stradă; pe perete stătea în cui între două ferestre, un tablou care înfăţişa o vînătoare de urşi, iar pe partea cealaltă a peretelui, alt tablou cu o femeie goală. Tihon Pavlovici privi amîndouă tablourile şi se aşeză pe o canapea lată, de piele, în faţa unei mesuţe rotunde; deasupra lui se afla încă un tablou care înfăţişa poate nişte lunci, poate marea pe vreme liniştită. Cei din camera învecinată făceau zarvă; mereu intrau clienţi noi, zăngăneau paharele, pocneau dopurile.

„Ia să-ncerc să mă dreg..." îşi spuse Tihon Pavlovici, turnîndu-şi votcă în pahar. Poate că după asta îmi mai vin în fire. Mi-ajunge cît am zăbovit ca să văd ce-i cu mine. Măcar de-aş fi putut pricepe cum şi ce — era altă treabă. Dar nu pot pricepe nimic. Mă chinuieşte ceva, dar ce anume mă chinuieşte? — habar n-am. Să zic unde a murit un om — bun, şi ce-i cu asta? Ştiut lucru — a murit fiindcă şi-a trăit traiul. Şi eu am să mor... Nu trebuie să uiţi de suflet — asta-i drept. Dar ce vrea sufletul cu mine? Măcar de-aş putea înţelege! — Îşi aminti de Kuzka. — Uite, ăsta-şi duce viaţa în voia lui. Trăieşte... Nu-l bat nici un fel de gînduri. Şi doar are şi el suflet, dacă stai şi judeci drept. Şi învăţătorul are suflet. Totuşi oamenii sînt fel de fel. Pînă şi muierușca aceea... zice:

Mi-e ruşine cu asemenea trai. Păi de ce să-i fie ruşine dacă aşa i-a fost ursit? Fără voia domnului nu ţi se clinteşte un fir de păr din cap..."

Oftă din greu, bău şi, lăsîndu-se pe spătarul canapelei, începu să asculte cu luare-aminte cele ce se petreceau în adîncul lui.

Din senin îi veni în minte trombonul fanfarei militare din grădina publică.

— Bum, bum, — mîrîia, răsărind deasupra din mulţimea celorlalte note. Îşi aminti limpede apoi duruitul trăsurii, care tulburase atît de grosolan liniştea visătoare a serii.

„Cum să te mai înţelegi pe tine însuţi dacă omul este, poţi zice, ca moara: cît mi ţi-i ziua de lungă macină-n minte fel de fel de lucruri!" cugetă Tihon Pavlovici înciudat pe cineva neştiut.

I se părea că-i din două bucăţi: o jumătate din fiinţa lui se fereşte de cealaltă şi se străduie s-o împingă cine ştie încotro. El se păcălea cu mare băgare de seamă pe sine însuşi, tot aşa cum îi păcălise pe atîţia mujici, cu care făcuse afaceri.

„Ce zic eu că nu? Îşi demonstra el sie însuşi încreţindu-şi fruntea. Sînt păcătos, sînt învechit în rele, văd... dar cum să mă mîntui? O veni postul cel mare, m-oi spovedi, m-oi împărtăşi, dar pînă atunci n-am încotro, va trebui să rabd".

Pînă la urmă totuşi văzu că nu era deloc nimerit să rămînă prea multă vreme singur aici: treptat, treptat îl năpădea şi dobora iarăşi tristeţea care-l sugea ca un smîrc.

„Da' unde s-o fi mistuit paparuda aceea, dracul acela de muiere?" se-ntrebă cu necaz, şi în aceeaşi clipă uşa se deschise.

În faţa lui stătea un om înalt, cu o rubaşkă roşie ale cărei mîneci goale spînzurîndu-i de pe umeri se bălăbăneau într-o parte şi-n alta. Cu bărbuţa ascuţită castanie, care-i alungea şi mai mult obrazul palid, oval şi istovit, cu ochii cenuşii lucind bolnăvicios, cu gîtul prelung şi mărul lui Adam noduros şi ieşit înafară semăna oarecum cu o barză. Purta pîslari şi pantaloni de catifea roşi la genunchi. Să tot fi avut

vreo cincizeci de ani, dar privirea îl întinerea. Îl măsură din ochi pe Tihon Pavlovici.

— Va să zică, dumneata eşti negustorul?...

— Eu...

— Umple-mi un păhăruţ.

— Cu dragă inimă.

— Şi du-mi-l la gură.

— De ce nu?

Morarul îi umplu un păhăruţ şi i-l duse la gură, iar invalidul într-o clipită, trăgînd în piept aer şi şuierînd năstruşnic, sorbi toată votca pînă la ultima picătură.

— Vrei să guşti ceva?

— După cel dintîi pahar nu iau nimic.

— Să-ţi mai torn?

— Mulţumesc frumos...

Avea un glas metalic, sonor, iar după ce bău două păhăruţe, ochii începură să-i lucească mai mult şi obrajii i se îmbujorară. Cînd îi dădu Tihon Pavlovici o bucată de pîine cu peşte, o prinse cu buzele, se aşeză pe canapea şi cu capul plecat asupra mesei, aşeză gustarea pe margine şi începu să mănînce. Muşca şi-şi scotea mult în afară buza de jos, ca să oprească-n ea dumicatul, să nu cadă pe jos. Tihon Pavlovici se uita la dînsul şi-i era jale văzîndu-l aşa, schilod.

— Cum de-ai rămas fără mîini? — întrebă cu o undă de milă în glas.

— Foarte simplu: eram beat şi m-a înşfăcat cureaua de transmisie, harşti şi gata! — Trei luni de spital — pe urmă la cerşit! — povesti scurt schilodul.

— Cred că te-o fi durut al dracului! — se uimi Tihon Pavlovici şi ţîţîi cu buzele.

— Asta s-a dus. Dacă s-a dus, nu mai este. Rău este, ce este, iar cît despre celelalte nici nu m-aş sinchisi.

— Adică cum? — zise Tihon Pavlovici, nedumerit.

— Foarte simplu: nu se poate trăi fără mîini. Nici măcar pomana n-ai cu ce-o lua — asta-i nenorocirea. S-o prinzi cu gura îţi sar dinţii.

— Adevărat! — rîse Tihon Pavlovici.

Invalidul era vioi şi dîrz de felul lui, îi lucea isteţimea în ochi. „Trebuie să fie un om de treabă şi vesel, chiar dacă n-are mîini", gîndi Tihon Pavlovici.

— Annuşka vine curînd? — întrebă morarul.

Invalidul ridică iute fruntea şi, uitîndu-se ţintă la Tihon Pavlovici, îl sfredeli cu privirea. Morarului, privirea aceasta i se păru nu ştiu cum deosebită, duşmănoasă, şi atunci îşi feri ochii, cam stingherit.

— Unde ai agăţat-o? — întrebă schilodul.

— În grădina publică...

— Aha!...

— Da' ce-i?

— Nimic...

— Fată frumoasă, — spuse Tihon Pavlovici, simţind din ce în ce mai mult că celălalt începe să-l duşmănească.

— O schiloadă şi ea... — vorbi scurt invalidul.

— Adică cum?

— N-are suflet. Mie mi-a smuls maşina mîinile, iar ei, viaţa i-a smuls sufletul. Cei săraci au parte de-o viaţă afurisită — rămîn schilozi fără nici un rost. Ne-ndurată-i viaţa.

Tăcură o vreme. Omul fără mîini se frămînta pe canapea răscolit parcă de nerăbdare, iar Tihon Pavlovici, uitîndu-se la el pe sub sprîncene, se simţea stînjenit, se înfuria şi chiar se şi temea oarecum.

— Mai bei un păhăruţ?

— Dă-mi... Dar mai mult, nu, că n-am să pot cînta.

— Ai fost corist?

— Eu? Am fost de toate — ceasornicar, corist, ungător la calea ferată, am făcut negustorie cu mărunţişuri de os, am fost vînzător la un depozit de cherestea... Trăiesc demult pe lumea asta.

— M-da... Care va să zică aşa!... — spuse Tihon Pavlovici mirat de vioiciunea celuilalt. Tăcură din nou.

— Mult mai întîrzie Annuşka...

— Aniuta ? — și schilodul parcă se stîrci. Rîse sarcastic : — Are să vină. Are să vină neapărat... Ai spus că-i dai zece ruble ! Vine, cum să nu vină ! Pentru zece ruble... cînd ea numai pe o rublă... eh ! — și începu să tușească, în timp ce tot trupul său lung se zbuciuma. — Pe fata asta o știu de cînd avea șase ani. M-da... Am purtat-o în brațe. Îi cumpăram turtă dulce. Și acum, poftim, eu trăiesc din mila ei... Pe vremuri îi aduceam turtă dulce, acum îmi dă ea mie pîine și votcă... Vremurile se schimbă, iar oamenii — niște dobitoace. Încolo toate merg după cum l-i legea și omul pe pămînt nu-i mai mult decît o lindine. Toate merg după orînduială, n-are rost să te vaiți ori să plîngi — că nu ieși la nici un capăt. Du-ți viața, așteapt-o să te frîngă, și dacă te-a frînt, așteaptă-ți moartea ! Asta-i toată înțelepciunea pămîntului. Înțelegi ? Și Aniuta, și eu, și dumneata — toți, în tinerețea noastră am pierdut tot, iar de căpătat am căpătat pînă astăzi doar o tiflă și mai mult nimic ! Orice vorbe-s fleacuri și bazaconii. Altădată priveam altfel viața și duceam mare grijă de mine și de alții — mă întrebam cum și ce, care-i rostul, unde-i tîlcul, și pentru ce și la ce... Astăzi nu-mi mai pasă de nimic ! Trece viața cu o rînduială anumită... Treacă, n-are decît — pesemne că așa se cuvine, numai că eu n-am nici în clin, nici în mînecă, cu toate astea. Legile ei sînt legile ei ; nu li te poți împotrivi... Și nici n-are rost, deoarece chiar și acela care știe toate, nu știe nimic. În privința asta, te rog să mă crezi — am stat de vorbă și cu oamenii cei mai deștepți — cu studenți, cu mulți slujitori ai bisericii. He-he !

Omul fără mîini se-nfierbînta și se-nflăcăra, turnîndu-i lui Tihon Pavlovici una după alta frazele sale trunchiate și neguroase. Era ciudată cuvîntarea lui : i se desprindeau din spuse și ciudă amară și deznădejde și ironie ca și spaima de legi și de puteri tainice ; rostea cuvintele apăsînd asupra unora într-un fel deosebit.

Tihon Pavlovici nu înțelese mare lucru din vorbele celuilalt, deși îi pricinuiră un soi de sfială și de neastîmpăr ; ghicea că schilodul se căznește să-i explice

ceva. Iar cînd schilodul tăcu puțin, să-și tragă răsuflarea, îl întrebă sfios, dus pe gînduri :

— Care va să zică, omul nu se poate da la o parte de loc ?

— Nici o santimă ! — răspunse invalidul scăpărînd din ochi și, apropiindu-se mult de Tihon Pavlovici, adăugă cu asprime, coborînd glasul : — Astea-s legi ! Cauze și puteri tainice, pricepi ? — Înălță sprîncenele și clătină din cap cu înțeles. — Nimeni nu știe nimic... Beznă ! — apoi se ghemui vîrîndu-și capul între umeri și morarul își închipui cum l-ar fi amenințat de bunăseamă celălalt, cu degetul, dacă ar fi avut mîini.

— M-da-a-a ! — rosti tărăgănat morarul, sbîrlindu-și barba îngîndurat și încrețind fruntea. — Dar cum rămîne cu sufletul ?

— Sufletul ?... Ți s-a întîmplat să vezi sugaci sau copii mici prin cîrciumi ori prin alte locuri de-alde astea ? Iată — ăsta-i sufletul pe pămînt ! I-a fost dat spre pedeapsă...

— Și atunci, cu conștiința, cum vine, dacă... ?

— Iată că sosesc... — *dădu din cap invalidul.*

In prag stătea Annuška aprinsă la față și gîfîind ; de după umărul ei își ițea obrazul mustăcios cineva, cu șapca tuflită semeț pe-o ureche și cu privirea piezișă, batjocoritoare.

— Mihail Antonîci ! A venit Kostea...

— Kostea ? — se învioră schilodul. — Foarte bine ! Minunat ! Kostea, vino-ncoa ! Uite, negustorule, un om, ca să zic așa, de talent ! Un suflet mare !

Din urma Annuškăi mai răsări un tînăr slab și gălbejit, adus din spate, cu pieptul îngust, și buzele subțiri ; își ținea gura întredeschisă și i se vedeau cele două șiruri de dinți negri, mîncați de piatră.

Numaidecît se stîrni larmă în cameră — nou veniții erau zgomotoși.

Mustăciosul cel cu privirea batjocoritoare se dovedi a fi chiar acordeonistul ; se așeză îndată pe un colț de canapea, își luă pe genunchi o armonică mare cu nenumărate clape, și făcu un acord îndrăzneț, vesel,

după care se uită triumfător la Tihon Pavlovici şi îşi turnă un păhăruţ de votcă.

Înafară de Annuşka mai venise o fată — Tania, cum îi zicea tînărul care, după surtuc, era ori un meseriaş mai curăţel, ori un mic vînzător. Se aşezară amîndoi la fereastră, iar Annuşka, armonistul, Tihon Pavlovici, schilodul şi Kostea alcătuiră un grup la masă. Dincolo, în odaia cea mare, se adunase multă lume, ridicînd larmă mare de oameni beţi.

Invalidul şi Kostea vorbeau ceva între ei cu jumătate de glas; lui Kostea îi luminau faţa ochii albaştri adînciţi în orbitele încercănate. Purta podiovkă, rubaşkă roşie şi cizme cu creţuri multe la tureatci. Annuşka îi şoptea ceva armonistului şi-i zîmbea şăgalnic. El o asculta şi se uita din cînd în cînd nepăsător la morar.

Toţi arătau întrucîtva stingheriţi, mai cu seamă Tihon Pavlovici, care se fîstîcise de-a binelea la vederea atîtor persoane necunoscute. Datorită rachiului pe care-l băuse ca şi convorbirii cu invalidul, mintea i se-nceţoşa.

Ca să fie luat în seamă, morarul îşi drese glasul şi toţi înţeleseră. Se foiră care mai de care, adunîndu-se roată în jurul mesei; Annuşka sări de pe canapea şi se aşeză pe un scaun alături de morar; perechea de la fereastră veni şi ea la masă.

— Mai întîi şi-ntîi, onorată societate, să bem cu toţii! — dădu semnalul Tihon Pavlovici şi îi plăcu grozav că rostise aceste cuvinte, grav, serios, apăsat.

Băură. Invalidului îi dădu să bea Kostea, care şedea alături de el.

— Care va să zică dumneavoastră, — se-ntoarse Tihon Pavlovici spre schilod, — ca un om care... — se fîstîci şi se uită la umerii „omului care". — Dumneata să poruncească aici. Şi să fie numai veselie, numai joc... Ia să mai bem încă un păhăruţ să prindem curaj.

— Bine, — se-nvoi schilodul. Pe măsură ce bea ochii i se măreau tot mai mult iar sub mărul lui Adam parcă începea să-i clocotească ceva. — Să bem

şi să facem un cor. Da? Să vezi ce bine o să fie! Tu, Kostea, să ţii isonul. Annuşka să cînte solo, iar dumneata, Marc Ivanîci, zi-i cu armonica.

Prinseră a vorbi toţi odată. Tînărul cel cu surtuc socotea că n-au s-o scoată la nici un capăt cu corul — sînt prea puţine voci; armonistul îi ţinu partea şi, dorind pesemne să se arate priceput în materie, rostea tot felul de termeni tehnici.

— N-o scoatem la capăt în nici un chip, pentru că toate vocile sînt majore aşa încît o să rezulte o stridenţă. Un trio, — asta da — care va să zică, să se cînte în trei.

Cherchelită şi aţîţată, Annuşka se alinta ca o pisică pe lîngă morar. Silindu-se să-şi păstreze aerul serios, deşi de pe acum începuse a zîmbi galeş, el o ciupi de şold. Femeia ţipă uşurel şi-l lovi peste mînă. Din una-alta, prinseră gust de joacă, iar în jurul lor discuţia privitoare la ce şi cum să se cînte se încingea din ce în ce.

— N-ai dreptate, Mark Ivanîci! — strigă invalidul cu amărăciune în glas.

— Ba am! — i-o tăia scurt armonistul, cu glasul lui gros.

Kostea nu se amesteca: sprijinit de spătar în colţul canapelei, îşi umflase pieptul, închisese ochii pe jumătate şi, cine ştie de ce, deodată păli.

— Kostiuşka, începe tu! — strigă Tania cu vocea ei răsunătoare, de contralto şi-şi propti coatele în masă culcîndu-şi obrazul în palmă. Cavalerul ei începu să-i şoptească ceva la ureche, tot trăgînd cu coada ochiului spre partea unde şedea morarul; Tihon Pavlovici îşi cuprinsese de mijloc vecina şi-i ducea la gură un păhăruţ cu rachiu de scoruşe. Femeia se prefăcea că nu vrea să bea şi-şi sucea capul într-o parte. Tania o urmări alene, cu ochii ei albaştri şi tulburi, apoi iarăşi stătu cu obrazul în palmă şi-i aruncă o vorbă acordeonistului:

— Dar potoliţi-vă odată!

Schilodul aplecat tare asupra celuilalt, şi stropindu-l cu salivă, striga cu un glas înalt şi răsunător:

— Degeaba, nu-i așa, trebuie să începem cu cîntece triste, ca să punem rînduială în suflet, să-l silim să tragă cu urechea.

— Păi cum vine asta ? — i se împotrivea neîncrezător muzicantul, încruntîndu-și sprîncenele și mișcînd din mustăți.

— Uite-așa — sufletul e simțitor la tristețe... Pricepi ? Ia aruncă-i acum o momeală, de pildă cu „Lucinuşka", sau „Apunea soarele roșu" — să vezi cum se oprește sufletul în loc, și-ascultă încremenit. Ei, atunci trage-i una : „Cioboatele" sau „Pe luncă", dar așa mărunt, cu foc, cu năbădăi să n-ai stare pe scaun și să-ți zvîcnească inima ! Numai ce zvîcnește și el, sare-n sus, ia foc ! Apoi de-acolo merge totul strună. Pornește petrecania val-vîrtej, turbi nu alta — vrei ceva și nu-ți mai trebuie nimic ! Tristețe, bucurie — și asta, și asta ard de laolaltă, curcubeu...

Schilodul se îneca de-atîta aţîţare și se legăna într-un chip ciudat, cu tot trupul, parcă pregătindu-se să se repeadă cu capul în jos, la picioarele muzicantului. Larma beției din cîrciumă crescuse, era mai haotică, mai asurzitoare.

Și deodată, în larma aceasta, vibră o notă înaltă și tristă de tenor, tremurînd prelung ca o durere :

„Hei, pe vreme rea-a-a..."

— Ș-ș-ș ! — șuieră schilodul ca un șarpe, înălțînd fruntea și rotindu-și asupra celor de față ochii ca și cum s-ar fi rugat, ca și cum ar fi arătat că-i e teamă dar îi plăcea. Cei din jur se potoliră numaidecît, și-și aţintiră privirile asupra lui Kostea, care ședea pe canapea, alb la față, cu gura deschisă parcă-n neștire, să dea drumul notelor tot mai înalte, frumoase și triste.

— Tania, cîntă și tu, porumbiță ! — se ruga pe șoptite invalidul.

„Geme vîntul și vuiește..."

trecu deodată Kostea la recitativ.

Nepăsătoare, cu aerul unui om care spune: „Fie, fac și asta — mi-e totuna!" Tania se uită la Kostea. își lipi mai tare mîna de obraz și nu așteptă sfîrșitul versului, începu să cînte și ea:

„Iar căpșorul meu..."

— „Tristețea cea rea îl chinuie!..." — urmă Kostea fără să se clintească, pierdut. Era mic, uscățiv, gălbejit. Glasul lui de tenor, fără asprimi, înalt, tremura ca-ntr-un hohot de plîns și se stingea de durere, dar înainte să se întrerupă răsună vocea plină de contraltă a Taniei. Ieșindu-i din gîtlej fără sforțări, vocea ei desnădăjduitor de calmă plutea visătoare și tristă și de aceea cuvintele cîntecului păreau și mai triste. În ușa odăii se strînseseră o mulțime de oameni cu fețele roșii, aținate, nădușite; în spatele lor, dincolo, în odaie, zăngăneau paharele pe mese ca și mai înainte, se auzeau glasuri de bețivi, dar sunau tot mai slab, iar mulțimea de la ușă se îndesa din ce în ce în odaie.

„Hei, și-am să plec în stepă..."

povestea cu tristețe Kostea în timp ce obrajii i se acopereau de pete roșii.

„În stepă..."

i se alătură Tania și glasul ei suna doar ca un ecou indiferent al suferinței altuia.

„Soarta să mi-o caut..."

Glasurile se împletiră într-un singur șuvoi de armonie caldă și începură să curgă lin prin odaia îmbîcsită de mirosurile de votcă, de tutun și de năduşeală, apoi deodată prinseră a tremura, a se zbate, a plînge în hohote de parcă s-ar fi simțit la strîmtoare aici și le-ar fi cuprins jalea. Glasul lui Kostea tăcu brusc, iar Tania urmă:

„Măicuță — pustietate...“

— „Măicuță — pustietate“, — intră din nou în cîntec Kostea cu un strigăt plin de amărăciune.

„Dă sălaj unui orfan...“

— „Dă sălaj unui orfan“, — li se alătură o voce nouă, a treia. Se uni cu glasul lui Kostea și la unison cu el, mlădie tremurătoare ca și el, părînd ca un ecou, o umbră a sunetului de bază, porni să plîngă și să geamă intonînd numai vocalele. Cînta schilodul, cu ochii închiși, cu mărul lui Adam scos înafară. Vocea de contraltă a Taniei era joasă, egală, plină, și ai fi zis că devenise asemeni unei fîșii late de catifea care — ar fi șerpuit în văzduh, iar pe ea, pe catifeaua aceea, tremurau desenînd niște dîre fantastice firele de aur și de argint ale glasurilor lui Kostea și al schilodului.

Ascultătorii erau copleșiți de acea poveste a unui orfan care-și caută soarta. Tihon Pavlovici demult rămăsese încremenit pe scaun cu capul adînc plecat în piept și asculta lacom melodia. I se trezea din nou tristețea, dar acum în tristețea asta se amesteca o simțire dulce-amară care-i strîngea inima, fără să-i facă rău. Parcă venea peste el ceva cald și dens ca laptele proaspăt muls și-l pătrundea pînă-n adîncuri, umplîndu-i vinele, curățindu-i sîngele, răscolindu-i durerea, sporindu-i-o, întețindu-i-o și totodată domolindu-i-o din ce în ce mai mult. În sufletul morarului se născu o suferință ciudată și plăcută, de parcă ghețarul tristeții care-i apăsase inima începea să se topească treptat și să se sfarme, să se facă țăndări, iar țăndările acestea acolo, înăuntru, îl înțepau.

Annușka își puse fruntea pe umărul lui și înmărmuri așa, cu ochii în pămînt. Acordeonistul își răsucea mustața dus pe gînduri, iar tînărul care purta surtuc se trăsese la fereastră și rămăsese acolo, lipit de zid și părînd caraghios în felul cum își lungea gîtul spre cîntăreți, de parcă voia să prindă sunetele cu gura. Iscînd foșnet de haine, mulțimea din prag

se foia și mormăia înăbușit ca o singură vieţuitoare uriașă.

Cei trei coriști cîntau fermecaţi de propriul lor cîntec care răsuna cînd neguros și pătimaș ca ruga păcătosului adus la căinţă, cînd trist și blînd ca plînsul unui copil bolnav, cînd desnădăjduit și sfîșietor ca orice cîntec rusesc frumos.

„Stau pe malul mării..."

plîngea cu hohote Kostea cu faţa și obrajii broboniţi de năduşeală din pricina încordării, iar năduşeala i se prelingea pe obraz ca lacrimile.

„Eo-a. E-o-o-a-o-a !"

îi ţinea isonul schilodul intonînd numai vocalele. Închisese ochii strîns și nările îi fremătau nervos, îi zvîcneau buzele și bărbia.

„Soarta mi-o aștept !"

cînta cu glas deznădăjduit Tania, clătinînd din cap și zîmbind tăios, amar.

„Sufletul mi-l spală...

s-auzea cum plîngea vocea de tenor a lui Kostea.

„Lacrimile-e...
„Lacrimile-amare-l spală !..."

tremura glasul schilodului.

Notele plîngeau și pluteau mereu ; dintr-o clipă într-alta păreau gata să se curme și să se stingă, dar renășteau mereu înviind melodia ce se sfîrșea și înălţînd-o pe un pisc, sus de tot unde se zbătea și plîngea pînă se prăbușea în vale ; falsetul schilodului îi sublinia agonia, iar Tania cînta, cînta mereu și Kostea hohotea din nou ba luînd-o înaintea cuvintelor rostite de ea, ba repetîndu-le și parcă nu mai avea nici un sfîrșit acest cîntec tînguios, această rugă care

plîngea, această poveste care arăta cum își caută omul soarta.

— Fraților! — strigă deodată icnind Tihon Pavlovici și sări de pe scaun. — Nu mai pot! Pentru numele lui Christos, nu mai pot!

Fața-i era stacojie și plînsă, lacrimile îi udaseră barba și i-o despărțiseră șuvițe, șuvițe, iar în ochii căscați, speriați, plini de o încordare dureroasă sclipea ceva sălbatic și entuziast, jalnic și fierbinte. Ridicîndu-se o împinse pe Annuška la o parte; puțin îi lipsi femeii să nu cadă, dar îndată se așeză la loc și, parcă trezindu-se din somn, își îndreptă spre schilod ochii stinși și tîmpi — privirea aceea grea a animalului trudit.

— Mi-ați întors sufletul pe dos! Ajunge — tristețea mea! Mi-ați frînt inima... adică, vreau să spun, n-am avut ceas ca ăsta în toată viața mea!

Tania îl privea fără înțelegere iar de pe buze i se desprindeau mereu, egale, notele pline, calde, dar lipsite de foc.

— Fraților, ca jeraticul îmi arde inima — uite cîtă tristețe! Acum ce să mă fac? Vie moartea, o primesc! — tuna morarul cu glas adînc, holbîndu-și ochii înspăimîntător și frecîndu-și pieptul cu amîndouă mîinile. — Hai să chefuim de să se scufunde pămîntul! Heeei, viață!

Invalidul și Tania conteniră de cîntat, Tania își turnă îndată o jumătate de pahar de votcă și o dădu peste cap atît de iute ca și cum o frigeau niște cărbuni în gură și se grăbea să-i stingă. Schilodul, tulburat și obosit, își trăgea răsuflarea tăcut. Parcă îmbătrînise deodată, obrajii i se trăseseră iar ochii lui priveau năuci, adormiți, fără să știe ce văd.

— Ia toarnă-mi un strop de rachiu, Mark Ivanîci!

— Tare frumos ați mai cîntat, — spuse încet armonistul ducîndu-și un pahar la gură.

Mulțimea se desmeticise și se pornise pe-un vuiet haotic. Răsunau strigăte aprobative, tot soiul de ocări de alintare.

„Soartă, soartă unde-mi ești..."

începu fără veste a hohoti din nou glasul de tenor al lui Kostea.

Impătimit de ceea ce cînta ţinuse tot timpul ochii închiși și pesemne că nici nu auzise nimic, iar după o pauză dăduse să cînte mai departe. Izbucniră hohote de rîs. Rîdeau cei ce stăteau în uşă şi cu ei hohotea şi Tania. Li se păruse caraghioasă această uitare de sine a lui Kostea, iar rîsul lor îl trezi. Făcînd ochii mari, aprins la faţă şi nervos, el se uită la cei ce rîdeau, se ghemui, păli şi parcă deodată se stinse schimbîndu-se în acelaşi flăcăiaş slab şi gălbejit, cum fusese cînd intrase în cameră.

— Bea drăguţo! — o îndemna Tihon Pavlovici pe Annuşka, — bea, petrece! Şi eu îi trag! Praf să se aleagă din mine...

Muzicantul luă în mîini armonica, chibzui o clipă înălţînd capul, şi apoi începu un cîntec săltăreţ.

— Ce l-am mai atins la suflet pe negustor! — îi şopti schilodul, făcîndu-i semn pe sub masă cu piciorul. Armonistul încuviinţă din cap fără să spună o vorbă. Lîngă masa lui Tihon Pavlovici se iviseră nişte mutre obraznice care se înghesuiau să bea votcă de la el. El ciocnea cu toţi şi se îmbăta văzînd cu ochii. Se îmbăta şi Annuşka.

— Vreau să joc, Mark, cîntă „Kamarinskaia"! — strigă deodată Annuşka, săltînd semeţ dintr-un umăr. Din colţul lui de canapea, schilodul o privi încruntat şi-şi crîmpoţi buzele.

— Nu te mai supăra, Mihail Antonîci! Totuna e! — îi zîmbi ea, văzîndu-l cum arată. — Odată trăieşti pe lume...

— Muierea de-ar trăi şi patru vieţi, tot animal rămîne! — o şfichiui el cu răutate.

— Măi frate! N-o ocărî! E fată bună, eu ţin la ea! — se avîntă furtunos morarul. — Mi-aţi răscolit sufletul, mi l-aţi curăţat. Uf, cum mă mai simt acuma! Şi-n foc m-aş băga...

— Nu-i nevoie de băgat nicăieri... Mai bine toarnă-mi un pahar!...

— Nu-i nevoie de băgat nicăieri?... Asta-i drept! Dă-mi mîna! Adică n-ai mînă!... Atunci hai să ne

pupăm. — Îl îmbrăţişă pe schilod şi se apucă să-l sărute. Între timp Kostea îşi turna la votcă pahar după pahar şi bea, văzînd că nimeni nu-l ia aminte.

— Cîntă una rusească ! Vreau să joc ! — tot mai stăruia Annuşka. Acordeonistul făcu un acord neaşteptat şi apoi se puse să cînte „Pe uliţa pietruită".

Proptindu-şi mîinile în şolduri şi zvîrlind semeţ din umeri, Annuşka, îmbietoare, frumoasă şi roşie foc de aţîţată ce era, prinse a pluti ca o păuniţă prin faţa morarului înfierbîntat şi-l ademeni făcîndu-i semn din ochi.

— Iha, ha ! Joc şi eu ! — strigă el voinicește şi se porni după ea, bocănind zdravăn în podele.

Schilodul îi privea rînjindu-şi dinţii înspăimîntător şi rostogolindu-şi ochii în cap.

Din nou se adună mulţimea cu zgomot mare să caşte gura la cei ce jucau.

— S-a pornit Tihon pe chef, — strigă morarul cu arţag. — Dacă-i alt om ! Ehe-hei !

Într-a cincea zi după cele povestite mai sus Tihon Pavlovici se întorcea noaptea de la gară acasă la el, în cătun.

Era stors de puteri şi posac, îl durea capul şi în timp ce sălta după cum se hurduca în mers căruţa, simţea zbătîndu-i-se în piept arsura scîrboasă şi amară de pe urma chefului care ţinuse patru zile încheiate. Închipuindu-şi cum o să-l întîmpine nevasta şi cum o să se pornească să-l toace : „Ce-i tătucule, iarăşi ai luat-o razna ?" şi cum o să înceapă ai vorbi despre vîrstă, despre barba căruntă, despre copii, despre ruşine şi despre viaţa ei nefericită, Tihon Pavlovici se ghemuia şi scuipa furios pe drum, mormăind scurt :

— Uf, viaţă !...

— Ce-aţi spus ? — îl întreba căruţaşul „Pantelei de la gară", cel gureş, poreclit aşa, spre deosebire de celălalt Pantelei — „Veneticul".

— Nimic, nimic ! Vezi-ţi de treaba ta ! — bombănea Tihon Pavlovici supărat.

— Aha ! Se mai întîmplă d-astea ! Gîndeşte omul cît gîndeşte, pe urmă, hai, începe a vorbi singur cu glas

tare : Aşa păţeşti cînd ai prea multe gînduri... o ţinea mai departe căruţaşul pe-a lui.

— Tacă-ţi gura ! — îl repezea Tihon Pavlovici.

— Bine ! Tac, de ce nu ?... — se-nvoia Pantelei şi peste cîtva timp iarăşi începea să vorbească.

Noaptea întunecoasă învăluise stepa întreagă într-o beznă adîncă, norii, părînd cenuşii, stăteau nemişcaţi pe cer. Într-un loc se vedea o pată albicioasă, neobişnuită : luna ! Se străduia luna să răzbată prin nori şi nu izbutea. Sosiră la iezătură.

— Stai ! — spuse Tihon Pavlovici ; sări din căruţă şi se uită în juru-i. La vreo patruzeci de paşi mai încolo se desluşea prin întunericul nopţii cătunul, un morman colţuros şi negru. În dreapta, lîngă el, se afla iezătura. Neagră în beznă, apa nu se mişca şi te înspăimînta cu nemişcarea ei. Jur împrejur domnea o tăcere de te treceau fiorii. Înveşmîntate-n umbra deasă, răchitele de pe iezătură, stăteau drepte, severe şi grave, undeva se auzeau clipocind nişte stropi... Deodată vîntul, izbucnind din crîng, se năpusti asupra iezăturii. Apa înfricoşată se cutremură şi se auzi un plescăit jalnic şi încet... Iar copacii, deşteptaţi din somn, începură să foşnească şi ei.

Tihon Pavlovici se uita cum adormea încet, liniştindu-se treptat, apa atinsă de vînt şi încreţită acum de valuri mărunte ca şi cum ar fi tremurat — se uită — oftă adînc şi porni spre cătun şoptindu-şi tărişor în barbă :

— Viaţă... O unduire, atît... Valuri mărunţele pe faţa apei...

Nu numai că nu se linişti dintr-atît şi fiindcă se simţea vinovat în faţa tuturor ca şi a lui însuşi stătu pe loc îşi vîrî mîinile în barbă şi trase cît putu, clătinînd din cap şi rostind cu glas tare :

— Măi, Tişka, zevzec bătrîn !

— Cum aţi zis ? — răspunse din întuneric, „Pantelei de la gară".

— Nimic, cară-te...

Undeva în depărtări trîmbiţară cocoşii.

Traducere de
Aurel Lambrino şi Ecat. Antonescu
Versurile : Suzana Delciu

ARTISTUL

DUPĂ NATURĂ

Aşteptînd să vină vagoanele la descărcat, mulţimea muncitorilor de la încărcare a tăbărît lîngă terasamentul căii ferate ; oamenii schimbă alene cîte un cuvînt între ei şi se plictisesc rău de tot. Cu feţele trudite, năduşite, murdare, zac fără vlagă şi nu izbutesc să lege vorba temeinic ; cei mai mulţi moţăie, cu mîinile înnodate sub ceafă. Dinspre expoziţie şi de prin hoteluri, ajung de departe pînă la ei notele vesele ale unei melodii sprinţare, larmă surdă de glasuri, fîşîitul apei din fîntînile arteziene iar în partea astălaltă huruie şi fluieră ascuţit locomotivele ţesîndu-se de colo, colo.

— Mare plictiseală... — bagă de seamă un zdrahon cu barba roşcată şi cu şapcă studenţească în cap...

— Păi, ascultă şi tu, că uite, cîntă colo muzica, — îl sfătuieşte căscînd prietenul său, un om voinic cu faţa ciupită de vărsat.

— Petrec oamenii... care au vreme de asta, — îşi spune părerea sentenţios un mujic mai în vîrstă cu o chelie cît toate zilele şi cu faţa ca a sfinţilor din icoanele de la Suzdal...

Urmează o pauză. Soarele ba se ascunde-n nori, ba iarăşi se iveşte şi umbrele-i învăluiesc necontenit pe

muncitori. Muzica e tot mai răsunătoare, tot mai înfocată, şi parcă stinge, înăbuşă huruitul locomotivelor.

— I-auzi-i ce cîntare-i mai trag, — rosteşte cu jind un flăcău tînăr cu faţa rotundă, zîmbitoare.

— Du-te la ei să le joci după muzică. Te pomeneşti că ţi-o da...

— ...Una după ceafă... — încheie bărbosul vorba celui chel.

Cîţiva din mulţime izbucnesc în hohote de rîs.

— Ce-i veselie la ei nu se potriveşte cu feleşagul nostru... Care va să zică, n-avem cum o-nţelege, spune muncitorul cel lat în spate, cu faţa ciupită de vărsat, arătînd din cap spre expoziţie. Şi încheie : — Uite, să ne-arate Miron, bunăoară, covălia lui, asta da, oricăruia dintre noi îi este foarte pe plac.

— Fie ! Mîncate-ar purcii să te mănînce ! — se aude un glas din mulţime şi strigătul acesta vesel parcă o înviorează pe loc... Se îngrămădesc toţi în jurul unui ţăran chior, cu părul vîlvoi şi faţa zbîrcită — barba îi creşte rară, smocuri-smocuri pe gît, pe bărbie şi pe obraji...

— Hai, Miroşa, să vedem, — îl încurajează ceilalţi zîmbindu-i şi parcă gudurîndu-se pe lîngă el. Ţăranul se aşează pe vine în mijlocul mulţimii care l-a împresurat curioasă, ia un pumn de nisip, duce pumnul la gură şi-şi reface glasul :

— Bat ! Bum !

Din pumnul lui zboară o trîmbă de nisip.

— Lum ! Pşi-i ! Bum ! Trr !...

Sufla în pumn cu un colţ al gurii, nisipul îi zbura din pumn înfăţişînd scînteile, iar cu cealaltă mînă omul se lovea zdravăn peste burta scoasă în afară. Bufneau izbiturile ; cu faţa numai zvîcnet, cu ochiul scăpărînd, el bătea darabana cu picioarele în pămînt, repede, repede de tot. Răsucindu-se tot, ca într-o criză de coree, ba răcnea cu glas gros : „Bum ! Of !“ ba sîsîia schimonosindu-şi obrazul.

Iar din pumnul lui zbura în toate părţile pale subţiri de nisip şi burta-i răsuna ca o tobă. De departe venea melodia visătoare a unui vals. Notele uşoare, mîngîind auzul pluteau şi se topeau una cîte una în

văzduh. Miron înălța o larmă de zgomote uimitor de felurite — sîsîia, șuiera, se izbea cu pumnul ca să-i sune pieptul și burta și stîrnea astfel o întreagă cacofonie de sunete ciudate...

Fîșîia fierul, scufundat în apă, scînteile pîrîiau, se auzeau bubuiturile tari ale ciocanului... se ridica o șuviță de fum... Broboane de sudoare se iviră pe fruntea artistului...

— Bum! Bat! Sșș! Asta-i tot!

— S-au tras vagoanele!

Rîzînd, mulțimea de muncitori porni înviorată, cu puteri înoite să descarce mărfurile. Miron strălucea de bucuria izbînzii și singurul lui ochi lucea...

Iar de departe veneau mereu sunetele line ale valsului.

Traducere de
Aurel Lambrino și Ecat. Antonescu

HOȚUL

DUPĂ NATURĂ

De o bucată bună de timp, un băiețaș de vreo șapte ani tot dădea tîrcoale tarabei unui negustor care vindea fel de fel de mărunțișuri — piepteni, periuțe, săpun, portmonee. Negustorul stătea de vorbă cu doi flăcăi voind să le vîndă un portofel ; ei cercetau marfa cu fețe îngrijorate. Ascultînd neîncrezători spusele pline de foc ale negustorului, încercau cu degetul, pe rînd, încheietoarea portofelului, îl duceau la nas, îl priveau în bătaia luminii apoi îl puneau la loc pe tarabă și spuneau hotărît :

— Patruzeci de copeici !

Fiecare parcă era copia celuilalt — își imitau pînă în cele mai mici amănunte mișcările și orice expresie a feții. Negustorul le spunea indignat :

— *Patruzeci ? Ce vorbești ? Păi numai pe mine mă* costă șaizeci grivne ! Dar stați, stați puțin — îi oprea, — vi-l las cu cincizeci și cinci — bun așa ?

— Patruzeci de copeici ! — repetau cu același glas cumpărătorii și tocmeala se pornea de la început.

Totuși, negustorul, un om 'nalt, roșcovan, cu ochi vicleni și cu cîngile degetelor noduroase și păroase — oricît de prins era cu vînzarea, urmărea necontenit cu coada ochiului toate mișcările băiețașului. În-

afară de flăcăi mai erau vreo trei oameni lîngă tarabă, ascultînd tocmeala, iar băieţaşul, învîrtindu-se printre ei, îl pîndea şi el pe negustor. Era desculţ, nu avea cingătoare peste rubaşka ruptă şi murdară, purta nişte pantaloni care cîndva fuseseră de catifea iar acum păreau făcuţi din sac şi faţa-i era ciupită de vărsat, arsă de soare şi mînjită ; ochişorii lui cenuşii, îndrăzneţi, căutau pe sub sprîncene cu o sclipire lacomă...

— Bine, hai patruzeci şi cinci ! — spuse unul dintre cumpărători dînd hotărît din mînă.

— Patruzeci şi cinci ! — repetă ca un ecou tovarăşul lui şi amîndoi îşi aţintiră privirile nerăbdătoare asupra vînzătorului. Negustorul zîmbi strîmb şi începu să se jeluie :

— Măi flăcăi, vreţi să vînd în pagubă ? Pune că mănînc, beau, am şi eu nevastă, copii — trebuie să scot un ban sau ba ?

— Cum vrei ! — răspunseră cumpărătorii şi se îndepărtară de tarabă cu mers hotărît. După ei se împrăştiară şi spectatorii. Folosindu-se de învălmăşeala aceasta, băieţaşul se ghemui, se vîrî printre cei doi flăcăi, întinse mîna cît ai clipi, înşfăcă de pe tarabă o bucată de săpun şi... căzu la pămînt pe spate.

— Aha ! Măi, tată, măi ! — făcu triumfător negustorul, prinzîndu-l de-un picior şi trăgîndu-l spre el prin ţărînă. Îl apucase de jos pe sub tarabă şi acum băieţaşul, răsucindu-se ca un şarpe, se agăţa cu mîinile de pietrele din caldarîm şi, roşu la faţă, speriat, zbătîndu-şi în aer piciorul liber, aluneca pe burtă spre tarabă. Pe dată roşcovanul îl înhăţă şi de celălalt picior şi-l smunci la el. Băieţaşul se lovi cu bărbia de o piatră din caldarîm şi în cele din urmă se trezi nas în nas cu negustorul. Stăpînit de omul cel roşcovan care-l strîngea zdravăn între genunchi şi-i înfipsese-n umeri degetele lui tari, băieţaşul îşi sugea buza zdrelită, scuipa înlături sîngele şi saliva, şi aştepta supus, cu mîinile căzute-n lungul trupului şi cu palmele proptite de genunchii negustorului.

Plin de mulţămire, după cum vădeau ochii lui mari şi negri, zîmbind şi rînjindu-şi dinţii care-i sclipeau

în barba deasă, roşcată, negustorul îl cerceta în tăcere pe băieţaş chibzuind de bunăseamă ce pedeapsă i se cuvine hoţului.

Iar hoţului îi bătea inimioara în piept şi-i tresăltau umerii... Pe chipul ciupit de vărsat i se zugrăvea spaima, amărăciunea, aşteptarea...

— Ei !... — începu negustorul încruntînd din sprînceană şi vorbind printre dinţi, — ce să fac eu cu tine acum ? Hai ?

Băieţaşul înălţă din umeri.

— Să te bag la puşcărie ori să-ţi trag o chelfăneală ? Alege... Ce ţi-e mai pe gust...

— Iartă-mă, nene, — spuse hoţul cu jale.

— Să... te... iee... rt ? Na, poftim ! Iote la el ! Cum să te iert, măi băietane ? Da' se poate ? Ai furat marfă de la mine, eşti un hoţ. Care va să zică ar trebui să te bag la puşcărie. Pentru că dacă te iert pe tine un hoţ, altul o să-l ierte pe alt hoţ — atunci cine o să mai stea la puşcărie, ia zi, hai ?

— Nene, n-am să mai fac... — rosti băieţaşul încetişor, dar din toată inima şi-i luceau lacrimile-n ochi, iar buzele îi tremurau.

— Nu mă importă ! Mai de grabă răspunde-mi : cine să mai stea la puşcărie, dacă iertăm pe hoţi ?

Băiatul plîngea pe tăcute şi lacrimile rostogolindu-se pe obraji, îi însemnau cu dîre prelungi...

— Zi, diavole, cine ? — vorbi negustorul scăpărînd din ochi de răutate şi-l trase pe hoţ de ureche...

— Hoţii... de... codru ! — răspunse cu glas stins băieţaşul ţinîndu-se să nu hohotească de plîns.

Se vede că negustorului îi plăcu răspunsul, fiindcă rîse tare şi mulţumit :

— Măi pungaşule ! Mi-ai întors-o frumos ! Zi, hoţii de codru ?... Nu eşti tu băiat prost — să ştii — c-ai să ajungi la ocnă. Ia spune pentru ce ai şterpelit săpunul ?...

— Nene ! Uite crucea — nu mai fac niciodată ! Niciodată nu mai fac ! — strigă cu glas subţirel băieţaşul.

— Sst ! Nu zbiera ! Eu poate te-oi mai ierta dar dacă zbieri o dată numai ce vine stigletele, unul

de-ăla cu fluier şi cu baston ş-atunci le-ai mîntuit pe toate, nenicule. Te ia şi te vîră la beci, îţi face vînt într-o groapă, unde-s numai şobolani, şerpi şi broaşte şi-n fiecare zi te scoate de acolo ca să-ţi dea o mamă de bătaie!

Băiatului începură să-i salte umerii convulsiv şi în ochii holbaţi i se citea desluşit groaza. Hoţul se zmuci dintre genunchii care-l ţineau strîns dar negustorul îi înfipse-n grumaz degetele-i noduroase şi apoi îi dădu un bobîrnac în frunte.

— Poftim, satură-te! Uite la el, vrea să fugă... Hai spune, ce-ţi trebuia săpunul?

— Mă gîndeam să-l vînd... — răspunse supus băieţaşul.

— Aşa... Să-l vinzi... Şi ce să faci cu banii?

— Să cumpăr... un funt de pîine.

— Şi mai ce?

— O jumătate sticlă de cvas... de Bavaria...

— I-auzi, ia! — rîse negustorul. — Şi mai ce încă?

— Altceva nimic, că nu-i de unde... — oftă băieţaşul — pe un săpun nu dă nimeni mai mult de opt copeici.

— Aha! Care va să zică nu furi săpun întîia oară? Mda! Păi cum să te mai iert, bre, dacă eşti atît de ticălos?

Hoţul îşi plecă fruntea şi tăcu.

— Dar ce, n-ai pîine acasă?...

Hoţul oftă şi clătină din cap întinzîndu-şi cu mîna lacrimile pe obraz.

— Dar ce maică-ta, taică-tu, nu-ţi dau pîine?

— N-am tată...

— Da' unde e?

— Nu ştiu...

— Şi mama?

— Bea tot timpul...

— Aşa! — făcu negustorul cu lehamite. Începuse să-l plictisească dandanaua asta cu hoţul. Ba şi căscă.

— Nene! Dă-mi drumul... — vorbi încetişor băieţaşul şi sucindu-şi capul sărută una după alta mîinile grosolane ale negustorului. Roşcovanului îi plă-

cură sărutările. Zîmbi în barbă. L-ar mai fi chinuit pe băieţaş, numai aşa ca să petreacă, dar i se urîse. Afară de asta se mai şi uitau de departe spre taraba lui două femei şi o fetiţă. Oftă :

— Fie, cară-te...

Hoţul se zmuci, aprins la faţă de bucurie...

— Stai, unde fugi ! Mai adastă puţin, întîi să te urechesc cum se cade...

Şi omul cel roşcovan începu să zgîlţîie tacticos capul băieţaşului, repezindu-l dintr-o parte în alta, mişcînd mîinile cu anumită măsură. După ce-l trase de o ureche, o apucă pe cealaltă. Nu i se cunoştea pe faţă că i-ar fi făcut plăcere asemenea îndeletnicire, chipul lui nu arăta nimic, era nepăsător, iar cînd în sfîrşit isprăvi, negustorul îi trase una la ceafă băieţaşului spunîndu-i :

— Hai, şterge-o ! Şi să mă ţii minte.

Cu faţa roşie, ţinîndu-se cu mîinile de urechile care-i ardeau, băiatul se îndepărtă cîţiva paşi şi fără veste veni îndărăt... Negustorul se miră.

— Ori ţi-a fost puţin ? — întrebă înălţînd din sprîncene.

— Nene... — spuse încet băieţaşul, cătîndu-i rugător în obrazul stacojiu. — Dă-mi o copeică !

— Fă-te-ncoa... — spuse negustorul încruntîndu-se. Şi apucîndu-l de umăr pe băieţaş, strigă : — Nikita Egorîci ! — spre cineva care trecea pe celălalt trotuar al străzii. Băiatul privi în partea încotro striga negustorul şi tresări. Ţinîndu-şi sabia cu mîna, trecea strada un poliţist cu înfăţişare aspră...

Băieţaşul ridică ochii să vadă chipul negustorului. Şi chipul acesta era aspru. Atunci izbucni în plîns, ghemuindu-se şi cutremurîndu-se. Capul parcă nici nu i se mai zărea dintre umeri.

— Cumetre ! Fă-mi un bine, ca-ntre prieteni şi du-l pe ăsta la secţie ! — spuse negustorul împungînd cu degetul în capul hoţului.

— Ce-a şterpelit ? — întrebă de-a dreptul poliţistul punînd mîna pe hoţ.

— O bucată de săpun... Nu-i întîia oară.

— Las' că ne cunoaştem noi, — dădu din cap poliţistul. — Haida, Mişka, sau cum îţi zice, ha?

— Mitka, — răspunse supus hoţul.

— Mitka... Haida !... Nu-i departe, ajungem şi pe jos.

Porniră. Ca să se poată ţine după poliţist, băieţaşul ţopăia din piatră-n piatră, pe caldarîm. Iar negustorul, petrecîndu-i cu privirea, căsca şi îşi făcea cruce în dreptul gurii.

Traducere de
Aurel Lambrino şi Ecat. Antonescu

COȘARUL

Îl chema Fedka ; era un flăcău de vreo optsprezece ani, bălai, cu ochii albaștri, senini, cu obrazul rotund și mînjit șase zile pe săptămînă de funinginea care-i scotea și mai lămurit la vedere cele două șiraguri de dinți deși, albi, mereu iviți de sub buzele groase într-un zîmbet vesel și blînd. Petrecîndu-și cea mai mare parte din ziua lui de muncă pe acoperișuri, Fedka deși stătea de trei ani la oraș, nu apucase încă să-și piardă de-a binelea naivitatea de om de la țară; larma și viața fără astîmpăr a orașului nu-i înăbușiseră sfiala de sălbatic așa încît, printre confrații lui, sobarii, care cunoșteau gustul vieții de oraș se bucura de renumele că-i prost și bleg.

Mai totdeauna rîdeau de el, le și dădea prea multe prilejuri pentru asta : nu bea votcă, nu se ducea prin casele vesele, nu juca rișca și regulat, în fiecare lună, îi trimitea lui tată-său la țară tot cîștigul, străduindu-se să cheltuiască numai banii cîți îi cădeau în mînă din cînd în cînd ca bacșiș pentru că lipise cu lut gura vreunei sobe, îndreptase o podină, sau pusese la loc vreo cărămidă căzută din coș.

Îl lua în rîs și el, drept răspuns, zîmbea stingherit sau se veselea și făcea haz pe socoteala lui laolaltă cu ceilalți. Asta chiar îi înfuria și atunci se porneau

pe glume care de care mai usturătoare, ceea ce-l îndepărta şi-l alunga dintre ei, îl împiedica să intre pe făgaşul vieţii lor, şi-l lăsa pe Fedka să fie acelaşi flăcău simplu şi de treabă în mijlocul unui artel de coşari dezmăţaţi şi neruşinaţi. Totdeauna era mai bucuros cînd pleca de la artel decît cînd se întorcea şi tare-i mai plăcea să se cţere pe acoperişurile înalte ale clădirilor ca să vadă cum i se deschide în faţă minunata privelişte a oraşului, cu grădinile care-l îmbrăcau în verdeaţă, cu rîul lat care-l scălda şi dincolo de care se desfăceau larg şi se pierdeau în depărtări, fugind spre cer, luncile de un verde tare cu pomii ca nişte ostroave mici şi întunecoase, cu fîşiile negre ale pădurii, cu petele argintii de apă rămase de pe urma revărsării.

Zarea cea necuprinsă totdeauna desfată ochiul şi sufletul, şi parcă le sporeşte puterea. Uneori Fedka, aşezîndu-se pe un coş să-şi sucească o ţigară, fuma şi zăbovea îndelung ca să ia aminte, tăcut, la viaţa de jos, viaţa de la picioarele sale; îi venea să rîdă văzînd că, pe măsură ce urca mai mult deasupra pămîntului pe atît şi toţi oamenii aceia care se vînturau încolo şi încoace pe străzile oraşului, se arătau mai zbuciumaţi, mai mici şi parcă mai nefericiţi în timp ce luncile de dincolo de rîu se desfăceau mai larg, mai departe, iar cerul deasupra lor era mai curat, mai adînc. De la înălţime viaţa pare altfel decît este ea în realitate. Numai cerul e totdeauna la fel de nepătruns pentru om. Dacă i se agerea lui Fedka mintea privind şi ce gînduri anume i se năşteau în cap cînd se uita jos sau în depărtare de pe observatoarele lui — cine-ar putea şti! — un lucru este neîndoielnic: privitul îi înrîurea firea şi-i sporea aplicarea spre visări...

Şi poate că datorită tocmai împrejurărilor acestora, care-l influenţau laolaltă, s-au întîmplat cu Fedka într-o zi cele ce urmează.

Lucra într-unul din cartierele cele mai populate ale oraşului, pe acoperişul unei case cu trei rînduri. Lăsînd în coş funia trasă de-o greutate, îngîna cu jumătate de glas un cîntec şi se uita împrejur. Din-

cotrova, de jos, răzbătea pînă la el un alt cîntec, un cîntec atît de frumos, de vesel, de limpede, ca şi ziua aceea, toată numai soare şi cer albastru curat. Fedka dori să afle cine şi unde cîntă ; zuruind cu picioarele în tablă, coborî de pe creasta acoperişului şi privi în curte.

Cîntecul răsuna acum de mai aproape — zbucnea pe fereastra de la mansarda casei de peste drum. Pe fereastră erau două ghivece cu flori şi Fedka zărea printre frunze un cap bălai de fată plecat deasupra lucrului, o cosiţă lungă petrecută peste umăr de ajungea pînă pe genunchi, nişte mîini mici şi albe, un umăr rotund, ghicit prin ţesătura fină a bluzei, o ureche cu o şuviţă de păr buclat deasupra, o sprînceană neagră încondeiată, un năsuc mic şi obraznic, şi colţul buzelor roşii. Se mai vedea peretele odăii, acoperit cu tapet albastru, un pat cu perne albe, iar la picioarele patului un cuier cu haine. Fata cosea de sîrg fără să-şi ridice capul şi cînta, iar Fedka se aşeză pe marginea acoperişului şi, cuprinzîndu-şi genunchii cu braţele, o privea zîmbind.

Ca într-o ramă se desena căpşorul ei în cadrul ferestrei, printre flori... Soarele nu bătea încă în odaie şi fata stînd în umbră, era atît de albă şi frumoasă. Coşarul fără îndoială ar fi stat multă vreme aşa, mîncînd-o din ochi, însă fata deodată înălţă fruntea şi aruncă o privire pe fereastră. O mutră neagră, cu dinţii albi strînşi, căta de pe acoperiş drept spre ea. Fata se trase înapoi. Ruşinat, Fedka se ridică în patru labe şi din nou zuruind pe tabla acoperişului, se tîrî pe clină spre coşuri.

Şi aşa din clipa aceea îi rămase întipărit în minte căpşorul bălai al fetei, în rama ferestrei, printre flori. În cea dintîi sîmbătă ce urmă, se spălă bine la baia comunală şi duminecă, după ce-şi puse haina de sărbătoare, plecă spre casa cu mansardă şi aproape toată ziua stătu de strajă înaintea ei. N-avea nici o ţintă hotărîtă, atît doar că i-ar fi plăcut tare mult s-o mai vadă o dată pe fată.

Însă n-o văzu... Şi plecă acasă cu simţămîntul unei amărăciuni ciudate, necunoscute de el pînă atunci.

Știa că n-avea s-o mai zărească pe fată multă vreme, pînă la următoarea curățire a coșurilor din casa aceea. Acolo coșurile se curățau de două ori pe lună, iar Fedka abia putu răbda să aștepte pînă atunci, ba chiar grăbi data cu o zi.

Din nou șezu îndelung pe acoperiș, întorcîndu-și spre fereastra ei fața neagră și luminată de un zîmbet visător. Se uita la dînsa și nu se gîndea la nimic, dar se simțea bine. De data aceasta, fata nu mai cînta, cosea tăcută, pesemne se grăbea. Fedka urmărea cît de repede sclipește acul în mîinile ei, asculta pîrîitul pînzei sfîșiat de mîinile fetei și zîmbea mereu. I se părea că nimeni nu știe să coasă atît de dibaci ca ea.

Fără veste atinse din greșeală jghiabul cu piciorul și zornăitul fierului o făcu pe fată să tresară și să privească repede pe fereastră. Fedka se sfii, se prefăcu a scotoci în jghiab, ca și cum și-ar fi văzut de treaba lui, iar cînd mai trase cu coada ochiului spre fereastră, fata din nou cosea, neluîndu-l deloc în seamă. El atunci dori să-i atragă din nou atenția ; ar fi fost foarte mulțumit să vadă măcar de ce culoare i-s ochii. Și așa, ca s-o silească să se mai uite odată la el, începu să bocănească, din toate puterile în tabla acoperișului, luîndu-și un aer absorbit — deși nu era nici o nevoie pentru că stratul gros de funingine care i se așternuse pe frunte și pe obraji îi ascundea orice expresie, chiar și aceea de groază.

Numai că tertipul se dovedi nefolositor : fata nu se mai uită la el.

Fedka coborî de pe acoperiș fără nici un chef, plin de întristare și cu sufletul zdruncinat. După aceea o mai zări încă o dată sau de două ori pe fată, tot de acolo, de pe acoperiș ; pe stradă n-o întîlni măcar o singură dată, oricît de sîrguincios străjuia în zilele de sărbătoare casa în care locuia ea. Și totuși căpșorul fetei i se arăta tot mai limpede și mai lămurit în minte ; îl avea aproape totdeauna în fața ochilor. Era deajuns să închidă ochii și îndată ea îi apărea ca aievea. Închipuindu-și-o, Fedka zîmbea mulțumit și parcă se fălea față de sine însuși că și-o amin-

teşte atît de bine — iar printre tovarăşii săi de muncă zîmbetele acestea îi întăreau cu atît mai mult renumele de nerod.

Intr-o zi, fericit dinainte că o va vedea, se căţără iute ca o pisică pe scară pînă la acoperiş, lunecă grăbit de cealaltă parte a culmei, privi cu mare bucurie spre fereastră... şi se trase încet înapoi, îşi propti picioarele de jghiab şi încremeni cu gura căscată prosteşte, caraghios.

Insera. Razele roşietice şi piezişe ale soarelui pătrundeau pe fereastră în odaie şi cădeau de-a dreptul pe patul alb de lîngă perete şi pe pieptul gol al fetei care şedea pe pat. Şi patul, şi trupul alb, păreau presărate cu o pulbere trandafirie-aurie; pe frunzele florilor de la fereastră tremura de asemenea soarele amurgului de vară. Lîngă fată şedea un bărbat cu mustaţa mare şi neagră, ţinînd-o cu o mînă de după gît, cu cealaltă răsturnîndu-i capul pe spate, o săruta lung, drept pe gură şi atunci una din mustăţile lui se lipea de umărul fetei; iar fata se ghemuise şi se făcuse mică de tot, strîngîndu-se cu umărul de pieptul lui, mîngîindu-i cu mîinile cînd obrajii, cînd capul şi gîtul, şi-i zîmbea, iar buzele ei — cînd izbutea Fedka să i le zărească — se tot mişcau.

Coborî de pe acoperiş fără să fi curăţat coşul şi plecă acasă. Acasă se dezbrăcă, se spălă şi se culcă. Dar nu putu să adoarmă.

Nu-i mai pierea din minte ceea ce văzuse. In închipuirea lui, învia mereu, uimitor de limpede, scena aceea de fericire, pînă cînd i se făcu greaţă şi simţi că-l înăbuşe aerul din magazia în care dormea. Se duse la poartă, ieşi în stradă, şi toată noaptea, pînă-n revărsatul zorilor, stătu neclintit, lipit de zid, ascultînd cu luare aminte la cele ce se petreceau în adîncul lui şi neînţelegînd nimic. La fel se simţise şi acum doi ani, cînd îi furase cineva cei dintîi bani cîştigaţi, şapte ruble şi jumătate pe care voia să le trimită lui tată-său la ţară. Totuşi atunci parcă-i venise mai uşor. Trecu o zi, încă una, dar Fedka nici că putea uita ceea ce simţise. Nici munca, nici oboseala, nici glumele umilitoare ale tovarăşilor săi

care-i spuneau că pe zi ce trecea mai tare se prostea nimic nu-i putea şterge din amintirea lui scena aceea frumoasă.

Veni şi duminica. După liturghie, ca de obicei, Fedka plecă împreună cu cei din artel să bea ceai la ospătărie şi deodată, spre mirarea tuturor, ceru să i se aducă o sticlă de bere. Ceilalţi începură să rîdă şi să-l ia la vale pe flăcăul ăsta nerod cu faţa palidă şi ochi mari, trişti, deschişi ca-ntr-o uimire şi a căror privire plutea peste lucruri ca şi cum dincolo de ele ar fi văzut că apare altceva. Bău un pahar, încă unul, apoi îi dădură votcă — erau curioşi să vadă cum arată nerodul acesta cînd e beat? Dar el se dovedi a nu avea nici un haz — se îmbătă şi numai ce începu să plîngă. Liniştit, fără să rostească o vorbă, se sprijinise cu coatele-n masă, iar lacrimile i se prăbuşeau de pe obrazul schimonosit în tava pe care se vărsase ceaiul, berea şi votca şi se amestecau cu ele. Deşi n-avea cine să se-ntristeze de soarta lacrimilor acestora, totuşi, după ce s-au săturat toţi să-şi bată joc de flăcău, s-a găsit cineva care l-a dus acasă şi l-a culcat.

Din acea zi, Fedka îşi află alinare tot mai des în singurul izvor de uitare pentru un suflet simplu şi întunecat: focul alb al băuturii care scrumeşte fără greş şi iute tot ce e omenesc în inima omului. Asta îl înălţa în ochii tovarăşilor săi — devenea posac şi bătăuş cînd era beat, aşa încît începuseră chiar să se cam teamă de el şi nu-l mai luau în rîs cum făceau altădată. Aşa se întîmplă totdeauna — cu cît omul e mai josnic şi mai rău — cu atît ne pare mai apropiat şi mai pe înţelesul nostru. Mai degrabă îi luăm în seamă pe oamenii răi decît pe cei buni, pentru că fiecăruia dintre noi mai îndemînă-i vine să se compare cu un om rău decît cu unul bun.

Trecuse multă vreme pentru Fedka, de trei ori se urcase pe acel acoperiş şi de trei ori se-mpotrivise ispitei care-l împingea să privească iarăşi spre fereastra fetei. Şi tare-i mai dădea inima brînci...

A patra oară nu mai ţinu piept. Era pe la începutul lui septembrie... Suflarea toamnei aurea frun-

zişul din copaci şi norii zdrenţuiţi cutreierau tot mai des cerul, iar văzduhul era mai străveziu şi zarea mai adîncă.

În ziua cînd s-au întîmplat cu Fedka cele ce urmează, cădea o ploaie deasă, măruntă, şi pretutindeni — în cer ca şi pe pămînt — ţi-era lehamite de atîta cenuşiu şi atîta umezeală. Norii plumburii, toţi de aceeaşi culoare, acopereau în întregime cerul cu pologul lor posomorît şi cerneau fără capăt, ca din sită, ploaia care plescăia plictisitor. Tabla acoperişului era udă şi alunecoasă. Stînd lîngă coş ud pînă la piele, Fedka simţea că aerul e greu şi parcă putred, că după cheful de aseară pe el, pe Fedka, îl doare capul şi se gîndea că atunci cînd va coborî de pe acoperiş va trebui să mai treacă încă o dată pe la cîrciumă şi încă o dată să bea.

Şi deodată, fără să ştie cum, picioarele îi fugiră în jos pe acoperiş, într-acolo, spre fereastră... În urma lui se rostogolea bubuind greutatea de la capătul funiei. Fedka alunecă pînă la marginea acoperişului, se propti în jghiab cu picioarele, cum făcea şi alte dăţi şi se uită pe fereastră...

De bucurie începu să-i bată inima ; stătea gata, gata să izbucnească în hohote de rîs atît de mulţumit era. Ea, fata cea bălaie, se afla acolo, şi tot acolo se afla şi acela, omul ei cu mustăţile negre, numai că acum fata se lipea de perete speriată, iar mustăciosul se-mpieptoşa în faţa ei şi-o ameninţa, îi vîra sub nas pumnul lui mare. Fata îşi ascunsese mîinile la spate şi părea deznădăjduită.

— Nu vrei să-mi dai ? — rosti cu glas gros înfundat mustăciosul, şi mai făcu un pas spre ea ca şi cum ar fi avut de gînd s-o strivească de perete cu pieptul lui bombat.

Fără să vorbească, fata nu-şi mai ţinea mîinile la spate, una o întinse spre el, iar pe cealaltă o ridică deasupra capului.

— Păi, aşa ! — zise el. — Numai de frică ştii, jigodie ! Ei, acum, salutare ! Parcă te văd că vii iarăşi să te ploconeşti dinaintea mea ; în cazul ăsta poate m-oi întoarce... Hai, sărută-mă !

Luîndu-l de gît, fata îl sărută pe gură. După aceea bărbatul plecă fără să-i mai spună vreun cuvînt şi ea se prăvăli cu pieptul înainte pe masa din faţa ferestrei şi gemu cu glas înăbuşit, sugrumat :

— O, doamne !

Fedka îi văzu cosiţa groasă zburînd în aer, o văzu pe faţă plesnindu-se cu palmele peste obraji, văzu cum umerii ei prinseră apoi să se zguduie. Îi auzea înăuitoarele hohote de plîns. La început îi făcu plăcere s-o vadă aşa. I se-nfiora inima de-o simţire dulce şi nouă pentru el şi-i veni chef să răcnească spre faţă nu ştiu ce de pe acoperiş, însă cînd ea izbucni în plîns, îl cuprinse o mare părere de rău, de parcă a lui era durerea. Ştia din proprie experienţă ce se petrece în sufletul oamenilor înainte de a-i podidi lacrimile. Şi-l cuprinse un dor nemărginit să-i spună fetei ceva mîngîietor.

— Domnişoară ! — şopti, aplecîndu-se pe marginea acoperişului.

Firește, ea nu-i putea auzi şoapta.

— Domnişoară ! — rosti mai desluşit şi se aplecă mai tare.

Fata nu se întoarse. Umerii i se zguduiau mai departe. Se luă cu mîinile de cap.

— Uitaţi-vă încoace, domnişoară... — strigă neliniştit Fedka.

În acea clipă fata tresări şi ridică ochii, însă coşarul se afla ceva mai sus decît ea, iar ochii fetei erau împînziţi de lacrimi — nu-l vedea, cum atîrnă de pe acoperiş întinzîndu-se spre fereastra ei.

Iar el se trudea să ajungă în faţă în văzul ei — în ziua aceea obrazul nu-i era prea negru — ploua şi Fedka după fiecare coş curăţit se tot spălase cu apă din jghiaburile acoperişului.

Fata-şi năruí din nou pe braţe biet capul ei, şi din nou i se auziră scîncetele prelungi, dureroase...

— Ei ! Ei ! — strigă Fedka. — Ce să...

Da, acum îl văzu : un ghemotoc mare negru zbură în aer prin faţa ferestrei ei şi-i fură o clipă lumina...

Apoi de jos ajunse pînă la ea o bufnitură. Se năpusti afară din odaie, pe scară, la vale şi cît ai clipi

se afla în curte, uitîndu-se cu ochii ei mirați și plînși la Fedka. El zăcea pe spate, ochii îi erau deschiși, o mînă i se odihnea pe piept iar cealaltă-i stătea ca azvîrlită înlături.

În picioare, lîngă el portarul se scărpina gînditor la ceafă, iar bucătăreasa nu știu cum fugea prin curte țipînd și pretutindeni se deschideau ferestrele.

— A venit plumb de sus... — spuse portarul oftînd.

— L-am văzut cum a trecut în zbor prin fața ferestrei mele... Ce tînăr e... Ce ochi are... Mari, blînzi... — spunea fata cutremurîndu-se din tălpi în creștet.

Însă Fedka nu-i mai putea auzi cuvintele — murise, își zdrobise pieptul și-și frînsese șira spinării.

Zăcea nemișcat în noroi și cerul trist al toamnei îl plîngea cu lacrimile lui reci...

Traducere de
Aurel Lambrino și Ecat. Antonescu

DESCOPERIRE

STUDIU

I

...Ţigara se stinsese.

Mihail Ivanovici o aşează în scrumieră şi, gîndind încordat, începu să-i mototolească între degete cartonul. Făcea asta cu atîta rîvnă de parcă, o dată cu mucul ar fi putut nimici şi stăruitoarea senzaţie de nelinişte, presimţirea vagă a unei împrejurări neplăcute, grele, care stătea gata să se amestece în viaţa lui, viaţă pe care, după cum socotea, şi-o statornicise definitiv.

Isprăvind cu mucul, îşi scutură degetele, şi le privi, găsi că-s murdare şi, scoţîndu-şi din buzunar batista, se apucă să şi le şteargă meticulos, rezemîndu-se de spătarul fotoliului şi înălţîndu-şi sprîncenele negre, frumoase. Pe măsură ce Mihail Ivanovici îşi ştergea scrumul de pe degete, dispărea şi de pe faţa lui mobilă, fină şi încrezută, expresia vagă, gînditoare, de mai înainte, ca să-i ia locul o alta, hotărîtă.

„Trebuie să mă explic... E stupid să şed aici şi să-mi închipui dumnezeu ştie ce... Pur şi simplu are

nervi", gîndi, în timp ce-şi curăţa unghiile cu un briceag.

Cădea amurgul şi biroul — o odaie înaltă, mare, în care totuşi n-aveai loc din pricina mobilelor — deveni parcă şi mai strîmt. Îl umplea un fel de ceaţă ca şi cum s-ar fi fumat mult aici, iar fumul de-o culoare opalină, abia vizibil, spînzura în aer ca o perdea uşoară, nemişcată. Ferestrele erau închise, draperiile lăsate, pe alocuri, prin stofă, se vedeau petice mici de cer întunecat şi din stradă răzbea bocănitul sonor al unor paşi pe trotuar. Nu se mai auzea nici un alt sunet şi asta îl scotea din fire pe Mihail Ivanovici — ar fi vrut să se întîmple ceva ca să-l sustragă şi să nu-i mai rămînă în minte cele ce se petrecuseră aseară... să le împrăştie cumva.

„Cel mai bun lucru este să mă duc şi s-o întreb... S-o întreb deschis — ce s-a întîmplat? Hm? Nu cumva, urmînd drumul căsniciei noastre, am şi ajuns la perioada scenelor conjugale? Mă duc la ea... Cu atît mai mult cu cît aici e întuneric şi zăpuşeală..."

Se ridică din fotoliu, se îndreptă spre uşă şi deodată-l opri în loc dorinţa de a-şi aminti din nou, încă o dată, precis, în toate amănuntele, scena de-aseară, scena care-i tulburase echilibrul lăuntric.

Fusese cu soţia în vizită la jurnalistul Hudatov şi acolo — cum se întîmpla de obicei în acea casă — s-au ridicat şi s-au dezbătut tot soiul de probleme. Tonul general al conversaţiei era liberal, iar Mihail Ivanovici, om cu alte vederi, nu poate suferi liberalismul lui Hudatov şi al societăţii lui. Îl consideră drept un liberalism de profesionişti, un liberalism din obişnuinţă şi din obligaţie — ceva învechit, îngust şi năpădit de mucegaiul tradiţiei, prin care nu poate să răzbată suflul curentelor noi, care, chiar dacă sînt lipsite de vitalitate, pretind totuşi să se ţină seama de ele.

Îl sîcîie şi-l predispune la ironii toată vorbăria aceea demult cunoscută, şi referirile acelea la autorităţi destul de uzate şi la cărţi destul de învechite. Şi iată că el, cu sceptcismul care-l caracterizează, spusese vreo două cuvinte despre trista însuşire a

gîndirii ruse de a încremeni uneori pe cîteva poziții preferate, pomenise despre tendința către intoleranța sectară și despre toate celelalte care din punctul lui de vedere împiedică foarte mult creșterea acestei gîndiri și o lipsesc de forță și de originalitate. La aceasta i se ripostă destul de veninos, cu rugămintea să-și exprime ideea mai precis. Asta îl jigni. Niciodată nu se dă înlături să-și arate punctul de vedere, dacă e nevoe și dacă se acordă suficientă atenție spuselor lui, dar ar fi vrut să știe ce era cu tonul acela în care începuse să simtă tendința lor înverșunată de a polemiza dîrz cu el?

Firește, el recunoaște partea bună a acestei atitudini; îi face plăcere să vadă că jurnaliștii, chiar și într-un salon, sînt gata să-și apere tezele cu aceeași înflăcărare cu care o fac în coloanele ziarelor lor, dar găsește că, față de el, e un lucru cu totul inutil, deoarece e solidar cu ei în ce privește principiile lor generale.

Drept răspuns la aceste cuvinte, Hudatov, un om mic și nervos, cu ochelari și cu un barbișon ascuțit, molfăi ciudat din buzele-i subțiri și uscate și spuse rece, cu tonul celui ce se știe mai puternic intelectualicește decît adversarul său:

— Să lăsăm la o parte întrebarea dumneavoastră, ca secundară și, îndrăznesc să cred, întemeiată pe o impresie falsă, esențialul nu stă în ea. Ați vorbit de noile curente care, chipurile, nu pătrund în sfera de activitate a gîndirii intelectuale ruse, pe care dumneavoastră o considerați strîmtă și încremenită. Am dori să știm, ce anume curente noi aveți în vedere — curentul decadent?

Și se uită în așa fel prin ochelari drept în obrazul lui Mihail Ivanovici, de parcă i-ar fi spus cu ochii săi pătrunzători și cenușii:

„Te cunosc eu, frate! Știu și ce suflu nou propovăduiești. Azi sînt mulți de teapa ta, vă știu eu ce poftiți să realizați, sub steagul noilor curente".

Pe Mihail Ivanovici îl înfurie privirea asta; îi veni să le trîntească-n obraz celor de față o mulțime de lucruri supărătoare pentru ei, să le citeze cărți de

care nici habar n-aveau, idei pe care nu izbutiseră încă să le cunoască, fenomene pe care le ignorează cu încăpățînare, și le lasă în afara sferei speculațiilor din domeniul rațiunii. Toate acestea, după părerea sa, sînt, și-s noi, își zicea, dar nu-s studiate și stătea gata să înfățișeze celorlalți tabloul lipsurilor și lacunelor pe care le au... Dar tocmai în această clipă ochii i se întîlniră cu ochii soției sale.

Ea îl privea cu o compătimire atît de jignitoare pentru el, cu o privire atît de nouă și străină pentru el, cu o expresie atît de ciudată pe față, încît îl prinse mirarea, se fîstîci, i se risipi discursul pe care și-l pregătise, gîndurile i se încurcară și era cît pe ce s-o întrebe cu glas tare:

„Ce-i cu tine?"

Dar se stăpîni la timp și atunci nu mai simți decît revolta pe care i-o provocase ea cu privirea aceea, și revolta față de sine însuși că se fîstîcise. Venindu-și în fire, își desfășură frontul ideilor și porni o mică bătălie cu inamicul, însă, discutînd, își dădea seama că nu-i în vervă și, cînd o urmărea din ochi pe soția sa, întîlnea mereu aceeași privire. Intîia oară într-un an și jumătate de căsnicie îl privea ea așa. Ce-o fi gîndind? Cu privirea asta, hotărît, îl împiedica să vorbească; Mihail Ivanovici nu-și mai putea controla spusele, cădea în contradicții, se tulbura, își permitea sofisme, paradoxe, vorbe tăioase.

Iar cînd ieși cu ea în stradă și porniră amîndoi cu pas domol spre casă, pe trotuarele pustii pe care zăceau umbrele aruncate de zidurile caselor și de copacii cu crengile atîrnate peste garduri, cu toate sforțările lui, vorba între ei doi nu se lega. Nevastă-sa era dusă pe gînduri, și răspundea monosilabic, deși nu-l mai privea cu „alți" ochi, cum numise el în sine-i, zîmbind amar, acea privire ciudată. O numise și se înspăimîntase. Dacă într-adevăr sînt niște ochi noi?

— Ania, ce-i cu tine? — o întrebă neliniștit.

— Poftim? — tresări soția.

— Ești atît de... plictisită astăzi... atît de gînditoare. Ce-i asta? Te simți rău?

— O nu! E... numai așa! — răspunse ea vag și-i zîmbi cu melancolie... Zîmbetul acesta îl liniști; ba încă și făcu vreo cîteva glume usturătoare pe seama lui Hudatov și a acoliților lui, îi porecli „staroveri" oameni care se-nțeleg de minune între ei să critice și să nege, fiindcă nu se pricep să descopere ceea ce e nou în viață și de fapt nici n-au vreun interes deosebit față de o altă viață decît aceea a lor cotidiană. În schimb sînt tari la simulat sentimentele, o fac, de pildă, pe înflăcărații cînd au nevoie de asta, în problemele pe care le tratează, deși înflăcărarea sinceră, înflăcărarea inimii, le-a pierit, le-a stins-o cu totul profesiunea, meseria.

— Lasă-i în pace... — murmură nevastă-sa.

— Cu plăcere, — strigă el vesel.

Și, sosind acasă, plecaseră fiecare, împăcați, în odăile lor, ea, ca de obicei, îl sărutase și în această sărutare, el, zău așa, nu observase nimic deosebit. Însă astăzi toată ziua purtarea ei fusese neobișnuită... Soția lui era parcă preocupată de ceva, rece, neatentă față de el, încordată de cele ce se petreceau în sufletul ei, în nu știu cîte rînduri l-a și enervat cu aerul acela al ei, străin, cu răspunsuri nelalocul lor, date după o lungă pauză...

— Ce-i cu tine? Ai dormit rău astă noapte? — o întrebă la masă.

— Da! — îi răspunse și chiar întări vorba cu o înclinare din cap.

— Ei vezi, de-aseară ți-am spus că nu te simți bine...

— Aș, fleacuri... — făcu ea dînd din mînă și cu gestul acesta parcă îl ruga să nu-i rupă șirul gîndurilor nerostite. El atunci se duse în birou și iată, de aproape patru ceasuri, stă aici fumînd și întrebîndu-se: ce-i cu ea?

Acum, după ce-și aminti întru totul ce se întîmplase ieri, îl cuprinse o neliniște și mai supărătoare.

„Dracu' să ia, te pomenești că or fi influențat-o cu discursurile lor răsuflate despre fratele mai mic și despre virtuți. Ar fi una și asta!"

Mihail Ivanovici păli, zîmbi fără voie bună și cu o mișcare nervoasă a mîinii își zbîrli părul.

Totdeauna socotise că nu-s de nici un folos discuțiile despre poporul unei țări în care nu există oameni — „un nucleu" un „grup cult" cu adevărat, strîns unit pe baza unui principiu general, un grup cu greutatea bine statornicită în societate, avînd cunoștințe temeinice și ocupînd în viață un loc anumit, un grup însuflețit de conștiința forței sale, de înțelegerea sarcinei sale și căruia să-i fie clară în minte calea ce duce spre rezolvarea acelei sarcini. Cît despre „molitvele și psalmii" pe care — din nepriceperea sau mai bine zis din neputința lor, de a se manifesta în alt mod, mai precis și mai viu îi cîntă întru slava poporului liberalii „de profesie", acești bieți oameni al căror „învechit liberalism" de bunăseamă îi apasă și-i supără ca și reumatismul cronic — toate astea i se păreau inutile, fără valoare, ba chiar puțin ridicole...

«Adică așa să se fi întîmplat cu dînsa ? se întrebă frecîndu-și fruntea. Dar nu se poate, e mai inteligentă, *mai presus de toate acestea*... E o ființă fină, elegantă, cu pronunțată înclinație spre estetică, sensibilă la tot ce e frumos, pe cînd ei nu-s în stare nici măcar să vorbească suportabil. Nu se poate ea lăsa impresionată de acest ton „cetățenesc"...»

Sublinie cu ironie „tonul cetățenesc" și se îndreptă spre ușă.

„Uite, am să vorbesc frumos, cu căldură, și o să-i treacă", gîndi plin de încredere în puterea lui și puse mîna pe clanță, dar cine știe de ce își roti mai întîi privirea prin birou.

Intre timp aici se făcuse întuneric de tot. Vîntul la ferestre legăna draperiile care foșneau abia auzit, parcă șoptind ceva. Se ridica luna și o rază se și strecurase pînă pe masă lucind în rama de metal a portretului soției lui Mihail Ivanovici. Era întuneric și te lua uritul, ba chiar și spaima în odaia asta mare. Mihail Ivanovici oftă, împinse ușa și parcă-i zvîcni inima cînd scîrțîiră balamalele ușii încet și jalnic.

II

Nevastă-sa îl întîmpină în prag, cu un zîmbet care nu spunea nimic. Dintr-o ochire el o cercetă din cap pînă-n picioare. Era foarte atrăgătoare acum cu faţa ei ovală, visătoare, înrămată de părul negru, ondulat, care-i scotea în evidenţă atît de frumos trăsăturile regulate. Ochii — ochii ei mari, cenuşii, migdalaţi — priveau puţin cam pieziş din pricina zîmbetului de pe buzele pline şi fragede. Iar rochia de casă, o rochie albă, largă, cădea atît de frumos pe trupul ei nalt şi zvelt, cu umerii rotunzi şi sînul plin, învolt.

— O, dar mîndră mai eşti astăzi ! — spuse cu plăcere Mihail Ivanovici luîndu-o de mijloc şi simţindu-se grozav de îndrăgostit de această femeie frumoasă. Simplă, cu o mişcare graţioasă, ea se feri înlături, îi puse mîna stîngă pe umăr şi ridicîndu-şi cu dreapta trena rochiei, spuse :

— Veneam la tine. Mi se făcuse urît...

— Nu mai spune ! Şi eu la fel ! — exclamă vesel Mihail Ivanovici, mergînd cu ea alături spre sofaua aşezată lîngă fereastra deschisă, care dădea în grădină.

— Mi-a venit să mai flecăresc cu soţul meu, — urmă ea, zîmbind mereu.

— Şi să mai spună cineva că nu se chiamă sufletele unul pe celălalt ! Eu veneam la soţia mea exact în acelaşi scop. Ba nu, aveam de gînd să vorbesc serios.

— După cîte ştiu, parcă erai împotriva convorbirilor serioase cu o femeie ? — întrebă ea tolănindu-se pe sofa. El remarcă în tonul ei un sunet nou şi-şi făcu socoteala, că poate totuşi va fi necesar să stea de vorbă cu ea în chip serios, deşi văzînd-o atît de drăgălaşă, se hotărîse să nu mai înceapă discuţia.

— Asta nu se referă la soţie.

— Ah ! Uitasem că pentru bărbat soţia nu mai e femeie, — făcu ea ca-n treacăt şi iarăşi sună ceva nou în vorbele ei.

Lui i se trezi din nou în suflet teama că-l aşteaptă ceva inevitabil — şi, sporită de curiozitate, teama

aceasta îl sili să-şi răsundă grabnic la îndoieli. Se aşeză pe un puf la picioarele soţiei sale, îi luă mîna, şi — cu un glas în care vibra multă căldură sufletească, destulă dragoste şi oarecare teamă, începu :

— Ascultă, Ania, vreau să te întreb... de ce aseară la Hudatovi, în timpul discuţiei, te uitai atît de ciudat la mine? Mi-ai putea spune?

Dacă ar fi fost lumină în odaie, soţul ar fi văzut că soţia lui îl priveşte tot atît de ciudat cum îl privea şi cu o seară înainte. Dar nu era lumină, pătrundea prin fereastră luna şi strălucirea ei albăstruie aşternea peste tot pete fosforescente — pe învelitoarea albă a mobilei, pe parchet, pe rochia de casă a celei ce stătea întinsă pe sofa şi în bătaia razelor de lună dantelele rochiei erau parcă mai bogate şi îmbrăcau ca într-o spumă uşoară trupul zvelt al stăpînei lor.

— Ştii, — mai bine să nu discutăm asta, — îl rugă ea încruntînd din sprîncene.

— Să nu discutăm? Ia seama, crezi că-i nimerit? In felul acesta, treptat, treptat, impresie cu impresie, gînd după gînd, în sufletul tău se poate aduna ceva din pricina căruia să nu te mai pot înţelege, ceva care se poate înălţa ca un munte între noi, şi pînă la urmă să ne despartă, să ne împiedice să ne vedem unul pe celălalt. Chiar în felul acesta îşi devin oamenii străini unii altora ; pentru că uită sau se sfiesc să-şi rostească tare gîndurile, nu-şi formulează impresiile la timp şi-şi îngăduie să treacă sub tăcere ceea ce ar fi trebuit spus. Nu stărui asupra dorinţei mele, Ania, dar, ţi-o spun deschis, aş vrea, aş vrea foarte mult să-mi răspunzi.

In grădină frunzele copacilor foşneau atît de încet şi de duios şi veneau atîtea mirezme dintr-acolo — mirosea a flori, a pămînt reavăn, a iarbă. Cine ştie ce păsărică modestă ciripea şi şuiera visătoare în desişul copacilor întunecaţi, cu vîrfurile muiate-n lumina lunii.

Concentrată, încruntîndu-şi sprîncenele, femeia tăcea. Sărutîndu-i mîna şi mîngîindu-i-o Mihail Ivanovici se uita drept în faţa soţiei sale, nerăbdător.

— Ce frumos vorbeşti astăzi şi... eşti atît de drăgăstos... — spuse ea încet, rostind cuvintele alene parcă între vis şi realitate.

— Atunci îmi răspunzi ? — întrebă el blînd şi, cu mîna ei, mîngîindu-şi mustăţile.

— Fie, să-ţi răspund... Dar mi-e atît de bine astăzi, că zău, n-aş vrea să vorbesc despre nimic.

— Foarte bine, nu vorbi ! Sărută-mă şi asta mi-e de ajuns...

„Pentru astăzi", încheie în sinea lui, căci o găsea pe nevastă-sa tot mai schimbată şi mai de neînţeles.

— Ba nu, — zise ea răsucindu-se deodată pe sofa şi-l privi cu acel aer capricios şi autoritar al femeilor conştiente de puterea lor şi care sînt în stare să treacă brusc de la o dispoziţie la alta — însuşire specific feminină de-ţi vine uneori a crede că sufletul lor are facultatea să trăiască într-o secundă ani întregi.

— Ba nu, am să vorbesc, deşi parcă văd că o să ni se strice dispoziţia la amîndoi... vrei ?

Se ridicase acum şi se aplecase spre el, sprijinindu-se cu mîinile de umerii lui, în timp ce Mihail Ivanovici o privea de jos în sus şi-şi simţea dorinţa nestăvilită s-o îmbrăţişeze, lucru pe care i-l şi spuse.

— Mai stai, o să ne sărutăm pe urmă. Chiar aşa, am să vorbesc. Ascultă şi te rog, te rog foarte mult, nu mă împiedica, nu mă întrerupe, nu mă întreba dacă nu înţelegi ceva. Dar ai să înţelegi totul : e limpede, foarte limpede. Doar mă gîndesc demult la toate acestea. Ascultă — am făcut o descoperire... ba nu ! Am făcut cîteva descoperiri — în sinea mea, în tine, în oameni, în viaţă...

Parcă-i clocotea ceva în piept. Se aprinse la faţă, ochii i se îngustară, pe frunte-i apărură cute, nările prinseră a-i fremăta ; nu-i mai stătea bine, chipul îi era mai frumos cînd era liniştită...

— Descoperiri, da, — spunea iute, luîndu-şi mîinile de pe umerii lui şi mototolind acum dantelele rochiei între degetele-i frumoase. — Am să încep cu tine — te-am cercetat de ajuns. Am vrut să aflu

dacă eşti tare. Şi mi-am dat seama că eşti un sceptic, iar scepticii nu pot fi tari. Dar eşti inteligent? Nu mai mult ca alţii. Iar aseară... mult mai puţin... Nu te supăra, ăsta-i adevărul. Poate că eşti bun? Dar ştii şi tu că nu! Eşti bun cu mine, fiindcă mă mai iubeşti.

— Dar tu?! — exclamă el.

— Te-am rugat să nu mă întrerupi. Ce ai tu original, numai al tău, ceva care nu afli la alţi oameni? Am observat un singur lucru — felul tău personal de a-ţi pune mănuşile. Deocamdată n-am observat nimic mai mult. Oamenii nu ţi-s dragi, tu lor cu atît mai puţin. Se spune că eşti arivist... asta, de fapt, nu are importanţă pentru mine. Eşti ambiţios... nu-i un viciu, dacă poţi fi ambiţios fără să-ţi pierzi demnitatea, tu însă nu întotdeauna te pricepi — aseară... Dar să lăsăm asta pentru mai tîrziu. În general eşti destul de puţin interesant, ca să vorbim obiectiv. Mă iubeşti... al cui merit o fi? Al tău, sau al meu? Şi... mai departe? Prevăd că în curînd o să doresc ceea ce nu-mi poţi da. Sînt sinceră, tocmai de asta îţi spun atîtea lucruri neplăcute, pentru că vreau să fiu sinceră. Viaţa asta mă oboseşte — vezi tu, e goală, foarte goală, deşi îmi ocupă orice clipă. Să bei ceai, să te plimbi, să iei dejunul, să citeşti, să iei masa şi să te plimbi, să bei ceai, să cînţi la pian, să te duci în vizită, să primeşti musafiri, să mergi la teatru... este destul de plicticos! Nu demult, într-o zi, mi-a trecut prin minte că nu se poate să mă fi născut şi să fi fost educată pentru toată aceastăă... plictiseală. Să mă apuc de filantropie? Ştii, totdeauna am fost împotriva farselor şi a comediilor, genul meu e — drama...

— Da, — spuse Mihail Ivanovici, zîmbind amar şi muşcîndu-şi vîrfurile mustăţilor. — Tu cauţi drama... şi mi se pare chiar că ai şi făcut începutul...

— Ei vezi?! — şi-l ameninţă cu degeţelul, luîndu-şi un aer comic — grav, care i-ar fi stat mult mai bine unui copil decît ei.

— Au fost cîteodată la masă momente cînd îmi venea chef să-ţi torn supa în cap, să zmucesc şi să

arunc pe jos fața de masă și orice, numai să fac ceva brutal și extravagant. Pentru că mă plictisesc, înțelege! De pildă, vizita de aseară! Toate ideile și discuțiile lor pe care pînă și eu, care nu ascultam, le-am auzit de mai bine de cincizeci de ori, disputa ta cu ei, la ce bun toate astea? Ce rost au? Ce însemnătate, ce rezultat, ce folos, ce frumusețe au aceste adunări liberale, la care se vorbește așa de mult și totdeauna se spune atît de puțin? Și, în sfîrșit, tu! Tu ești mai inteligent, mai viu, mai multilateral decît ei, și totuși, de fiecare dată cînd îi înfrunți, ei te învinge, cu toate că mintea ta e mai ascuțită, mai fină decît a lor. În cercul lor de idei — tu ești un străin, stările lor de spirit sînt de neînțeles pentru tine, în schimb ei te înțeleg perfect pe tine și să-ți mai spun ceva, ei au teren sub picioare, da, au, orice ai spune, totuși au. Pînă și eu, oricît mi-e de indiferentă existența lor, pînă și eu simt în ei atîta forță latentă, ținută-n lanțuri, dar integră și sănătoasă. N-ar trebui să te arunci în controverse cu ei; o faci numai de dragul riscului, numai de dragul luptei și cu nădejdea de a învinge. Cred că-i zadarnic; tu, ca și toți oamenii cu concepțiile tale, nu puteți repurta victoria. După cum vezi, sînt în stare să gîndesc cîte ceva și să înțeleg întrucîtva viața... Dar și mie, ca și ție, îmi lipsește direcția... Cu toate că, să știi, niciodată n-am să mă compromit, cum ți s-a întîmplat ție aseară și cum ți se întîmplă adesea. Cît de mult ai pierdut în ochii mei în timpul disputelor cu ei, și cît de furioasă eram uneori împotriva ta cînd te înfrîngeau! Hai spune, pentru ce faci așa, pentru ce, dacă asta îți scade valoarea?

— Ascultă, Ania, lasă... n-ai înțeles... — spuse încet Mihail Ivanovici, simțind că în adîncul lui se petrece ceva straniu: cînd îl ia cu călduri, cînd cu frig. Făcuse ochi mari și se uita țintă la figura ei însuflețită care acum era frumoasă, dar altfel decît de obicei... Nu o mai văzuse niciodată așa.

— N-am înțeles? O! De ce? fiindcă n-am viață — o viață plină, interesantă, o viață care să mă atragă cu totul și să-mi pricinuiască și multă durere,

şi bucurie, să-mi aducă mereu lucruri noi, zguduitoare... Iată cum trebuie să trăeşti — nu-i aşa? Şi tu spuneai de multe ori că partea bună a vieţii constă în varietatea impresiilor pe care ni le dă şi că pentru ca viaţa să fie interesantă trebuie s-o îmbogăţeşti cu impresii. Eu de unde să le iau? Am şi început să simt nevoia de ceva nou, şi mai mult... înţeleg că această nevoie mă poate face nefericită şi de bunăseamă te va face şi pe tine. Priveşte, am trăit cu tine un an şi jumătate ca doi burghezi pe deplin cumsecade, copii n-avem, tu mă iubeşti... şi eu mă plictisesc! Existenţa ne este asigurată şi asta e plictisitor, dragul meu prieten. Şi, iată, privesc în viitor — viitorul de asemeni e plictisitor. A fost atît de uşor să te cunosc pînă la capăt. N-ai să-mi poţi da nimic nou, doar poate că acum ai să începi să te temi şi să mă urăşti, pentru că am fost sinceră cu tine...

— Astea sînt toate descoperirile tale? — întrebă încet Mihail Ivanovici. De multă vreme o asculta cu capul plecat fără să o privească în faţă. În grădină foşneau frunzele copacilor ca şi înainte, şoptind trist, iar luna înălţîndu-se neîncetat pe cer stingea, cu lumina ei, strălucirea stelelor. Păsărica de adineauri tăcuse.

— Astea sînt toate descoperirile mele. Le rezum. Viaţa-i plictisitoare, chiar şi atunci cînd iubeşti. Neapărat, mai trebuie ceva. Ce anume? Dacă aş şti, ţi-aş spune aşa: avem nevoie de cutare! Dar nu ştiu ce să fac, nu ştiu nimic, simt numai că toate — chiar şi dragostea ta — nu-mi sînt scumpe. Am socotit necesar să-ţi spun toate acestea pentru că prefaţează o dramă conjugală, nu-i aşa?

Ea îl privea de sus în jos şi în ochi i se citea rîsul şi curiozitatea, o curiozitate ascuţită, drăcească, rece şi necruţătoare. El tot nu-şi înălţa fruntea.

— Eu nu te înţeleg... Asta-i... se-ntîmplă ceva straniu. Te stimez prea mult ca să nu te cred şi mi-e teamă să cred că spui tocmai ceea ce simţi. Momentele acelea cînd îţi vine să smulgi faţa de masă şi să-mi torni supa în cap... m-am gîndit la astea... mi

se pare că aici ne apropiem cel mai mult de realitate, în ce privește starea ta de spirit. Dar de ce, de ce Ania?

Îi prinse mîinile, i le strînse tare, pînă la durere. Femeia păli din pricina acestei strîngeri.

— Dă-mi drumul.

El nu-i lăsă mîinile. I se părea că spusele ei îi aruncaseră în inimă un cuibar întreg de șerpi mici care se zvîrcoleau acolo înlăuntrul lui și-l umpleau de amărăciune și otravă. Ar fi vrut să țipe la ea, să bată din picior, s-o lovească în obraz, s-o umilească, s-o facă să se simtă slabă și să ceară îndurare... Atunci ar fi venit la el... iar el ar fi dat-o afară și astfel s-ar fi simțit răzbunat de clipele acestea. Dar numai cît se gîndea la sentimentele astea, numai cît și le închipuia, ele nu fiinţau cu adevărat în sufletul lui. Parcă-l rîșnea o piatră grea de moară. Un singur lucru îi mai era limpede în minte: i se frînsese viața.

Și, privind-o pe aceea care-i frînsese viața cu atîta liniște și atîta nepăsare, se minuna de forța femeii. Da, cît de primejdios e să iubești! Îi strîngea mîinile mereu uitîndu-se-n gol, fără noimă, cu ochii căscați, în timp ce ea acum zbătîndu-se să-și scoată degetele din mîna lui, șoptea:

— Dă-mi drumul!

În cele din urmă, el izbuti să înțeleagă ce voia ea și-i lăsă mîinile în pace. Se așeză din nou pe puf, în timp ce ea se ridica de pe sofa, spunîndu-i plină de mînie:

— E o mojicie! Proastă creștere! Mojicie — auzi?

Mihail Ivanovici o privi lung. Învăluită-n spuma dantelelor și-n razele de lună stătea în mijlocul camerei și chipul îi era aspru, ochii îi scăpărau și-și freca mîinile înțepenite de durere.

— Scuză-mă, n-am vrut... — spuse el încet — Dar mă doare și pe mine...

— Bietul de tine... Nici eu n-aș fi vrut... Dar știi ce? Nu te potrivi prea mult. Încă nu ți-am spus totul. Te-am lăsat numai să înțelegi că am o nouă stare de spirit și iată în ce fel: cred că doresc o

viață nouă, o altă viață, o viață cu un sens oarecare... E mai bine să rămîi singur și să chibzuiești. Eu plec...

Toate acestea sunau în urechile lui ca și cum ar fi venit de undeva de departe. Auzi cum țăcăne clanța ușii — atît de tare țăcăni !... Se răsuci în loc, dar nevastă-sa nu mai era în cameră. Ar fi vrut să plîngă, numai că bărbaților totdeauna le vine greu să facă asta. Nu izbuti. Iar în jur domnea o liniște atît de ciudată, era atît de pustiu, doar șoapta copacilor din grădină venea nestingherită prin fereastră, mîngîietoare și caldă.

Simțindu-și capul greu ca plumbul, Mihail Ivanovici se rezemă cu fruntea de sofa și rămase astfel multă vreme ; stătea încolăcit, adunat asupra sa însuși și-și strîngea tîmplele-n palme străduindu-se într-una să-și dea seama ce se petrecuse. Abia cînd începu să mijească de zi se ridică domol, se aplecă peste fereastră, trase în piept aer proaspăt mult și rosti cu jumătate de glas, foarte încet, aproape în șoaptă, cu adîncă amărăciune în ochi :

— *Și acum ?*

III

— „Și acum ?"

Întrebarea aceasta îi sunase fără încetare în minte și-n inimă lui Mihail Ivanovici, toată noaptea, după ce stătuse de vorbă cu nevastă-sa, toată ziua următoare. Și iată că din nou se făcu seară și de aici înainte îl aștepta o nouă noapte de nesomn, să facă fel de fel de presupuneri, privitor la ce o mai fi să se întîmple între el și soția lui, să se întrebe dacă asta va avea loc în curînd și ce formă va lua.

„De fapt, ce-a fost ? se-ntreba Mihail Ivanovici stînd întins pe canapea și pironindu-și ochii pe un petic de cer albastru, întrezărit printre florile din fereastră unde începuseră a licări stelele. Mi-a declarat că are o nouă stare sufletească și de aceea cere de la viață ceva nou, că din pricina stării ei sufletești mă dă la o parte, eu care stau pe primul

plan în viaţa ei, şi se vede împinsă undeva departe, unde nu mai poate avea nici un sentiment şi nici o atenţie faţă de mine, undeva în adînc... Mi-a declarat toate acestea... care-s o prefaţă la trădarea datoriei de soţie... şi liniştită, cu conştiinţa împăcată, a plecat la vilă pentru o zi întreagă, m-a lăsat singur cu gîndurile mele... cu această blestemată presimţire a apropiatei rupturi dintre noi... soţia mea, femeia pe care eu... o iubesc acum mai mult, şi mai profund decît o iubeam cu trei sau patru zile în urmă. Cum vine asta că acum, tocmai acum, cînd fără să fiu vinovat cu ceva, pe nemeritate, pe nedrept, mi-a dat o asemenea lovitură, mi-a umplut sufletul de durere şi amărăciune, tocmai acum mi-e mai scumpă... mai aproape, mai necesară ?"

I se părea că din clipă în clipă ea ar fi putut intra în cameră, vioaie şi frumoasă, aducînd cu ea de la vilă mirosul pădurii de pini, să intre, să se aşeze pe canapea lîngă el, şi să-i spună :

— Hai să continuăm convorbirea noastră de-aseară...

Şi datorită convorbirii viaţa lui se va frînge, soţia îi va deveni străină, el însuşi se va transforma într-un văduv de paie. E un rol ruşinos şi ridicol pentru un om cu situaţie în societate ! Societatea este destul de înţelegătoare faţă de soţii care şi-au lăsat soţiile, dar întotdeauna rîde atît de umilitor sau arată atîta compătimire stupidă soţilor părăsiţi de soţiile lor. Cum să mai trăiască el, Mihail Ivanovici, după ce i se va întîmpla una ca asta ? Va trebui să plece de aici... Dar ea ce-o să facă ? E atît de frumoasă... O vor înconjura adoratorii, curtezanii, şi... unul din ei va lua locul soţului...

Îl cuprinse un val de furie rece ; începu să tremure de mînie în aşteptarea ofensei pe care-o prevedea şi-l stăpînea o gelozie de fiară, o ură nedomolită faţă de viitorul său rival.

„O... ucid !" gîndi scrîşnind din dinţi şi ridicîndu-se în capul oaselor îşi luă capul între mîini. Undeva pe aproape, probabil în vecini, se cînta la vioară cu acompaniament de pian. Tristele hohote de plîns ale

terţei pluteau în liniştea serii, parcă implorînd, parcă tînguindu-se, iar pianul le întovărăşea în surdină, notele lui melancolice prevestind parcă ceva apăsător şi de neînlăturat.

„O, cît e de stupid! gîndi cu tristeţe Mihail Ivanovici. Cît e de mincinoasă, cît de primejdioasă şi veninoasă e muzica asta frumoasă care-ţi mişcă sufletul, îţi înmoaie inima... Ei poartă arcuşul pe coarde, ea loveşte cu degetele în clape, sunetele îi zăpăcesc... şi ei de asemeni... ca şi mine cîndva, se vor îndrăgosti, îşi vor vorbi unul altuia despre o nouă fericire, despre o nouă viaţă... despre toate stările acelea sentimentale... Apoi se vor căsători. Şi pe urmă ea îl va pîndi: cînd va fi dezarmat, cînd va căpăta încredere în ea, în dragostea ei, în posibilitatea prieteniei şi a unei vieţi noi, în toate acestea... atunci fără veste, dă-i! Simt că nu te doresc pe tine, ci altceva! Dă-mi o altă viaţă! Cît e de nobil să-i spui omului deschis, în faţă, la un an şi jumătate după prima sărutare, că dragostea nu mai există şi că e nevoie de altceva! O altă viaţă! O viaţă nouă? Doamnă, nu cumva doriţi pur şi simplu buze noi să vă sărute, îmbrăţişări noi? Poate că doriţi un soţ nou şi credeţi că aveţi nevoie de o viaţă nouă? Oh, femeile!"

Scrîşnea din dinţi şi repeta în sinea lui toate aforismele răutăcioase spuse despre femei de oamenii cei ce dînd greş cu ele, dintr-o pricină oarecare deveniseră sceptici, pesimişti, cinici şi le bîrfeau. De-ar fi fost de faţă soţia lui în clipa aceea, i-ar fi înşirat orice grosolănii şi poate chiar ar fi bătut-o. Clocotea în el o revoltă nebună împotriva femeii de care-şi legase viaţa, împotriva tuturor femeilor, care-s atît de ciudate şi de neînţeles în felul cum sînt, în felul cum gîndesc, totdeauna extrem de capricioase ca dispoziţie, roabe ale stărilor sufleteşti vagi, roabe ale unui soi de romantism veşnic însetat de impresii noi şi care mai niciodată nu se împacă multă vreme cu realitatea...

«Oricare dintre ele tăinueşte otrava care descompune familia, oricare poartă germenele unor viitoare nenorociri. A avut dreptate prea fericitul Augustin

cînd a spus despre femeie că e „mai amară decît răul si sufletul îi e pustiu ca Thebaida şi deschis tuturor vînturilor!“ A avut dreptate! Cu adevărat pustiu îi e sufletul!»

Iar vioara cînta mereu şi era atîta vrajă duioasă în melodia ei visătoare încît părea că dincolo de fereastră tocmai de aceea e atîta linişte pentru că totul — şi grădina, şi cerul, şi strada — ascultă această muzică blîndă care promite atîtea lucruri frumoase, luminoase, în stare să te înaripeze. Mihail Ivanovici se întinse din nou pe canapea, îşi încrucişă braţele sub cap şi rămase cîteva minute fără nici un gînd: asculta vioara. La fereastră copacii nu foşneau din frunze, pe pervaz — florile şi printre frunzele lor se întrezărea cerul, depărtat şi liniştit, cu luminiţele stelelor ce se aprindeau tot mai scînteietoare...

„Niciodată nu trebuie să-i arăţi femeii cît de mult o iubeşti...“ gîndea mai departe Mihail Ivanovici, cu inima sfîşiată. Din toate colţurile odăii îl privea singurătatea cu ochii ei întunecaţi iar cînd scruta viitorul i se înfăţişau scene atît de respingătoare, zgomotoase, răutăcioase, cu lacrimi, cu crize de nervi, cu ură reciprocă... Dar din ce pricină toate acestea? Numai pentru că i-a venit cuiva o stare sufletească vagă, o dorinţă neclară... Şi emoţia asta tulbure năruie viaţa care s-a statornicit, o schilodeşte, te face să vezi viitorul în negru, să ai gînduri triste, apăsătoare. Ce vrea femeia asta?

Treptat, treptat, şi tot mai stăruitor, i se isca în suflet ură faţă de nevastă-sa, ar fi vrut s-o umilească, s-o jignească şi să se desfete cu lacrimile durerii ei. Undeva departe roţile unei trăsuri duruiră cu zgomot înfundat pe pietrele caldarîmului.

„N-o fi ea? se-ntrebă Mihail Ivanovici săltîndu-se puţin de pe canapea şi-şi lungi gîtul spre fereastră. Vino... tot mai aproape... E ea... Nu trebuie să-i arăt cît de rău mă doare. Şi nici aseară nu trebuia... ea e!“

Trăsura se opri în faţa casei; se auzi cum răsuflă calul, cum pocneşte, închis, sacul de mînă, cum trage

cineva de clanța ușii și tropăie cu grabă pe lespezile de piatră ale peronului.

„Cu cine o fi fost acolo?" îi trecu prin minte lui Mihail Ivanovici și, lipindu-se de spătarul canapelei, duse mîna la inimă și deschise gura de parcă se înăbușea.

Uite — acum, acum o să intre ea. Cu ce aer va intra, ce va spune? O curiozitate dureros de ascuțită îi înțepa inima lui Mihail Ivanovici și ura lui pălea alături de teama, de groaza, stîrnite de această femeie, care nici nu se știe de ce îi complica viața, atît de plăcută și de calmă pînă la acea convorbire... Vine!

— Aici ești, Mișa? — răsună din pragul biroului glasul ei liniștit.

El nu răspunse îndată; privind-o cum se oprise în prag, îi cerceta din ochi trupul zvelt în rochia albă cu falduri bogate și să străduia să ghicească la ce s-ar putea aștepta. Ea îl zări și cu o notă de nemulțumire în glas observă îndreptîndu-se spre el:

— De ce taci?

— Așa... visam... — îi răspunse încetișor.

Expresia feței, mișcările, tonul, tot ce făcea, vădea atîta autoritate și atîta conștiință a forței proprii încît cînd, foșnind din rochie, se așeză pe canapea alături de el, Mihail Ivanovici tresări și se trase la o parte, simțind că-l copleșește acum din ce în ce o teamă pe care n-o cunoscuse niciodată, teama în fața femeii...

— Ce-ai făcut astăzi tot timpul? — îl întrebă ea, observîndu-i mișcarea și uitîndu-i-se curioasă în ochi.

— Și de ce n-ai poruncit să ți se aprindă lumina? E atît de întuneric aici...

— Nu-i nevoie de lumină, — o rugă el blînd și, străduindu-se să nu-și trădeze emoția, spuse cu ton calm că n-a făcut nimic, ci doar a stat așa și s-a gîndit. Că nu-i e tocmai bine, că simte un fel de lehamite de toate, iar capul îi e greu și încețoșat...

— În schimb eu, — începu ea parcă scuzîndu-se față de el, — am petrecut foarte bine.

— Cine... a mai fost acolo?

— Multă lume... I-a sosit Mariei Ivanovna, de la Tomsk, un văr, nu știu ce, un inginer de mine, foarte posomorît, uriaș, hirsut, un minunat exemplar de siberian. Are-o voce joasă de bas și vorbea cu mult patos despre colonişti, despre sarcinile intelectualității în ce privește ajutorarea coloniștilor. Firește, ce spunea era plictisitor, însă... el, ca om, e interesant.

„Poftim!" gîndi Mihaii Ivanovici cu inima înghețată și simțămîntul chinuitor de gelozie, care îl cuprinse, răbufni într-un rîs strangulat, amar, răutăcios. Își răsturnă capul pe spate și rîse cătînd pe sub sprîncene, pocnindu-și nervos degetele. Iar soția, mirată de acest rîs, se trase la o parte, se ridică puțin și uitîndu-se curioasă la dînsul, îl întrebă încet:

— Ce-i asta? Ce-i cu tine?!

— Nimic... Ha, ha, ha! Urmează, nu mă lua în seamă.

— Ba nu, Michel, ce-i cu tine? — Îi tremura în glas o neliniște.

Mihail Ivanovici tăcu și-și acoperi fața cu mîinile nespus de îndurerat. Ea aștepta un răspuns și se apleca tot mai tare spre el. Îl auzea respirînd greu și-l vedea răscolit ca de-un soi de nebunie. Iar lui durerea îi creștea cu cît se apropia ea mai mult. Și în timp ce se chinuia, simțea fără a o privi cît era de frumoasă, simțea că dragostea lui față de ea sporea într-una, se transformă în patimă, că acum, cînd o pierde îi e nemăsurat de dragă și că are o cumplită nevoie de ea în viață... Și o pierde, o pierde. I se luminară în amintire tablourile celor dintîi zile ale vieții pe care-o duseseră împreună. Își aminti cuvintele și frazele pătimașe pe care le schimbau pe atunci fără să pregete...

— Mișa! Numaidecît să-mi spui ce-i cu tine! — vorbi ea de data asta cu seriozitate.

— Nu minții! — îi strigă el furios sărind de pe canapea. — Parcă n-ai ști. O, tu! — Ar fi vrut să găsească un cuvînt cu care s-o nimicească, s-o zdrobească; cu ochii injectați, strînse pumnii turbat, gata să dea și aplecîndu-se s-o privească în față, o întrebă

cu glas sugrumat: — Pentru ce? Spune!... Cu ce am provocat eu toate acestea? Ce eu...

— Liniștește-te... — spuse ea cu seriozitatea omului conștient de forța lui. Liniștea de pe chipul și din tonul ei parcă-l îmbrînci; se retrase în fundul biroului, căzu acolo într-un fotoliu și se înecă în întuneric. Ea se așeză comod pe canapea, își potrivi rochia, își scoase brățările de pe brațe și, zîmbind enigmatic, jucîndu-se cu ele, se uită în partea unde se afla el.

În odaie se făcuse tăcere — numai zăngănitul lănțișoarelor de aur de la brățări abia tremura în întuneric. Domnea tăcere adîncă și dincolo de fereastră. Din cer, printre flori, căta în birou o stea strălucitoare.

— Te grăbești... — se auzi glasul ei netulburat și plin de încredințare. — Ai pornit prea repede întru întîmpinarea evenimentelor care s-ar putea nici să nu aibă loc în viața noastră. Nu se poate, dragul meu, să faci o dramă dintr-o aluzie, din vorbe, fapte — asta e treaba noastră, a femeilor, cum spun bărbații, nu e pentru voi. Mă întristează grozav să te văd atît de puțin bărbat, atît de puțin capabil să-ți aperi personalitatea... Cum de te-ai... montat în halul ăsta încît să joci o dramă? Zău, Mișa, n-ai nici un motiv... Ce-am făcut eu, ce-ți dă ție dreptul să-mi faci figuri de astea spăimîntătoare? Gîndește-te...

El tăcea.

— Bizari mai sînteți voi, bărbații, — urmă ea dusă pe gînduri, — aveți o viață interioară săracă: vă temeți de drame și, de teamă, vi le creați singuri. Noi sîntem mai tari decît voi... Ce zici?

— Spune-mi, — răsună din întuneric vocea lui înăbușită și parcă fără culoare, — ce vrei? Ce-i acel „nou" care ți s-a născut în suflet? Ce-i asta? Și de unde pînă unde „plictiseala" aceea despre care-mi vorbeai? Hai, spune-mi, scurt și cuprinzător: la ce să mă aștept după descoperirea pe care-ai făcut-o?

Femeia zîmbi din nou enigmatic. Brățările tot îi mai sunau în mîini. Tăcură amîndoi multă vreme,

el — acolo, în colțul odăii, ascuns în întuneric, ea — pe canapea, într-o poziție grațioasă, învăluită de sus pînă jos în faldurile rochiei...

Deodată, cu o mișcare hotărîtă, energică se ridică de pe canapea și veni spre el. În urma ei zăngăniră stins brățările aruncate pe canapea. Cînd se apropie de el, acolo în colț, silueta ei parcă-și topi contururile în întuneric și deveni o singură pată mare albă, cețoasă.

— Te doare rău de tot? — i se auzi șoapta mîngîietoare, duioasă, ca de mamă.

Drept răspuns îi veni un fel de geamăt.

— Bietul băiat! Și mă iubești mult?

— Pleacă! E crud și... josnic, da! Mă chinuiești... Pleacă! — Acum el striga...

— Mișa, liniștește-te, — îi spuse ea cu glasul celui mai tare. Apoi se iscă foșnet, de parcă luptau amîndoi acolo, în întuneric, pe urmă răsună o sărutare...

— Liniștește-te... uite ce vreau să-ți spun...

— Iar! — exclamă el cu amărăciune.

— Dar asta o să te vindece, crede-mă...

— Totuna-i! Vorbește, spune ceva! Spune-mi că asta n-o să vină așa de curînd... Că încă nu ai un... că încă n-ai găsit cu cine să mă înlocuiești... că deocamdată eu...

Probabil că îi astupase gura cu mîna, căci vorba lui se curmă într-un chip foarte ciudat. Din nou domni tăcerea întreruptă din cînd în cînd doar de foșnetul rochiei albe...

— Ascultă-mă... și gîndește-te pe ce căi am ajuns la cele ce-ți voi spune acum și dacă-mi putea fi ușor. Iarăși am să-ți vorbesc despre o descoperire făcută de mine, dar nu te teme! Data trecută nu ți-am dezvăluit nimic... Nu despre ea am vorbit, vezi tu, sau mai bine zis, n-am vorbit despre ea, ci am aplicat-o la viață, ca să văd cît e de... cum să zic... Nu, asta nu trebuie spus deloc. Să vezi... mă întrebi de ce ți-am spus asta? Da?

— Spune... — șopti el.

— Închipuie-ți că am făcut-o, nu pentru că am vrut să fiu sinceră cu tine, ci pentru că am vrut să aflu cît de mult mă iubești. Să presupunem că n-am nici o stare sufletească nouă și nici nu-i cer vieții nimic, decît să-mi fii drag și să-mi împart bucuriile cu tine.

Se auzi un oftat greu...

— Prea te-ai obișnuit cu mine, îmi acordai prea puțină atenție în ultimul timp, devenisem un lucru obișnuit pentru uzul de toate zilele — de-aici a provenit plictiseala mea. Voi, bărbații, după ce ați studiat gestul cu care soțiile voastre își amestecă ceaiul cu linguriță, credeți că ați cunoscut pe deplin, ați înțeles, ați aprofundat pînă la capăt toată ființa tovarășei voastre de viață, că dacă toate gesturile și gusturile ei vă sînt cunoscute, știți și tot ce se petrece în adîncul sufletului femeii. Însă noi, ființe vii, avem impresii mereu noi și, ca toți oamenii, cu fiecare zi devenim tot mai complexe... Voi uitați de asta... Și tu ai uitat că sînt vie. Adeseori, în ultimul timp, nu numai că mi-arătai o lipsă de atenție care nu se poate ierta, ci chiar te purtai de-a dreptul ca un străin. Începuseși în sinea ta să te ascunzi de mine considerînd probabil că eu sînt bună doar să mă săruți și că de vorbit cu mine nu mai face. Îți păream un soi de cunoștință veche, apropiată, foarte bine cunoscută... și neinteresantă pentru tine.

— Nu-i adevărat! — strigă el cu înflăcărare.

— Se prea poate. Dar așa mi s-a părut mie. Uneori mă gîndeam că în zadar noi, femeile, ne permitem să ne dezvăluim sufletul dintr-odată în fața voastră. E nevoie să veghezi tot timpul pentru ca interesul celuilalt față de tine să se mențină; trebuie să rămîi totdeauna o întrebare pentru soț și să-i pui sub ochi probleme neașteptate, tocmai atunci cînd el începe să se dezintereseze de soția lui. Vezi cum dau cărțile pe față dinaintea ta? N-ar trebui s-o fac, știu... dar mi-e atît de milă de tine.

— Ți-e milă! — exclamă el cu amărăciune.

— Nu te teme, dragostea femeii cuprinde totdeauna foarte multă milă... mai cu seamă acum, cînd o

femeie nici nu poate să vă iubească fără să-i fie milă mai întîi... Prea sînteţi incolori cu toţii... aproape tot atît pe cît sînteţi de corecţi... firește, numai la suprafaţă. Dar să-mi duc gîndul mai departe. Mi-am spus atunci : trebuie să-i stîrnesc din nou interesul — interesul tău faţă de mine... Şi tocmai în asta consta descoperirea mea... înţelegi ? În asta. Cît despre noua stare sufletească — am născocit-o. Doar nimic nu vă poate aprinde mai mult ca gelozia, ca teama să nu vă pierdeţi nevasta. Şi iată, am sădit în sufletul tău teama, ca să văd ce-ai să faci ? Şi constat că întreci măsura... Atunci, poftim, băieţaş răutăcios ce eşti, mi s-a făcut milă de tine şi dau cărţile pe faţă... Ţi-am mărturisit totul, sincer, pînă la capăt... O să-mi ierţi această mică experienţă ? Da ? Desigur, doar mă iubeşti. O singură zi neplăcută şi sînt liniştită, ştiu că mă iubeşti, că-ţi mai sînt scumpă, că mai putem trăi frumos amîndoi... Dar ţine minte ! Indată ce vei începe să te deprinzi iarăşi prea mult cu mine, o să-ţi servesc din nou o zi ca asta... M-ai înţeles, da ?

— Te-am înţeles... — îngăimă el.

— Iar acum trebuie să uiţi de toate astea... Să uiţi şi să nu-ţi mai neglijezi soţia care te iubeşte...

— Stai puţin ! — o opri el. — Spune-mi, cînd ai minţit : ieri sau azi, acum ?

Ea începu să rîdă cu un rîs triumfător, senin, şi rîse multă vreme...

— Bietul de el ! Cît de tare l-am speriat, — exclama printre hohote de rîs.

— Spune ! — o ruga el cu patimă în glas.

— Te temi, da ? — strigă ea veselă. — Dragul meu, e mult de cînd nu te-am mai văzut aşa !

Începu să-l sărute...

Luna se înălţase pe cer şi-şi aşternea razele ca nişte pete pe duşumea, pe masă, pe canapea...

. . . . . .

Iar cînd răsări soarele şi primul lui snop de raze, furişîndu-se printre florile din fereastră, căzu pe par-

chet, Mihail Ivanovici se ridică din fotoliu, se apropie de fereastră și trase storul, temîndu-se să n-o trezească soarele pe soția lui care dormea tihnită pe canapea. De la fereastră se îndreptă spre dînsa păşind pe vîrfuri. Femeia zîmbea prin somn, avea un zîmbet atît de frumos și de enigmatic și era nespus de atrăgătoare, așa, învăluită de sus pînă jos în falduriile rochiei ei albe, ca o spumă.

O privi stăruitor, ursuz, iscoditor, apoi oftă și se așeză din nou în fotoliu, întrebîndu-se cu încăpățînare :

„Cînd a mințit — ieri sau azi ?".

Traducere de
Aurel Lambrino și Ecat. Antonescu

S-A RĂZBUNAT...

SCHIȚĂ

Cu pasul nesilit al unui client obișnuit, un tînăr îmbrăcat în negru, înalt, adus din spate, cu ochi cenușii, reci, care căutau ironic, și cu fruntea înaltă brăzdată de cute, intră în sala unui hotel de lux, deschis cu prilejul iarmarocului. Trecu la măsuța de lîngă ușa ce dădea spre balcon, se așeză și, subțiindu-și și mai tare buzele uscate, cuprinse toată sala dintr-o singură privire pătrunzătoare.

Era larmă și înghesuială. Pretutindeni la mese ședeau oameni băuți și zgomotoși, bărbați cu haine de culori ce băteau la ochi, cu fețele roșii, aţîţate, cu mișcări impulsive dar oarecum nesigure; femeile purtau rochii extravagante, erau prea pudrate, rîdeau prea tare, iar ochii le luceau provocător. De pe estradă venea un val de muzică ba languroasă, ba vioaie, ba înecîndu-se în vuietul glasurilor și-n clinchetul paharelor, ba astupînd toate zgomotele și gonind prin sală într-un vîrtej de note pătimașe care îți stîrneau imaginația. Mirosea a vin, a condimente, a parfum și din pricina tuturor acestor mirosuri amestecate, a muzicii și rîsului de oameni beți, pe noul venit îl cuprinse ameteala. Ceru o cafea și coniac și în timp ce amesteca încet cu linguriţa în paharul aburit, ur-

mărea pe sub sprîncene o tînără brunetă, îmbrăcată elegant, care i se tot fîţîia înadins prin faţa măsuţei şi care se trudea în fel şi chip să-i prindă privirea cu ochii ei negri şi focoşi de femeie din sud.

Văzîndu-i insuccesul, dîndu-şi seama că o înfurie neatenţia lui, el zîmbea pe furiş, răsucindu-şi mustaţa şi se uita distrat în juru-i, ca şi cum n-o observase pe femeia aceea... Privindu-i de la distanţă, ar fi fost foarte greu să-ţi dai seama care din ei era prada şi care era vînătorul.

Viorile plîngeau şi chemau, flautul intona rulade melancolice şi visătoare, clarinetele, cu glasuri scăzute, cîntau în surdină ceva duios, iar contrabasul bubuia înăbuşit.

— Nu vrei să mă tratezi cu un pahar de ceai? — spuse deodată doamna lăsîndu-se pe scaunul din faţa domnului celui adus din spate. El o privi printre gene şi strîmbă din buză fără să spună ceva.

— Stai la gînduri? Îţi vine aşa de greu să răspunzi la întrebarea mea? — spuse ea stîrnindu-l şi îmbiindu-l, îndrăzneaţă şi rugătoare în acelaşi timp, şi se rezemă de spătarul scaunului privindu-l în faţă cu ochi galeşi, mult-făgăduitori...

— Comandă... — îi răspunse el cu răceală. Revoltat de insistenţa ei, i-ar fi trîntit bucuros o grosolănie în obraz, dar jur împrejurul lor se înghesuia lumea şi n-ar fi fost nimerit să atragă atenţia celorlalţi asupra sa. Femeia îi ceru ospătarului un pahar de ceai şi începu să vorbească vioaie, sărind de la o temă la alta. Avea o voce plăcută, plină şi ascultînd-o bărbatul află că astăzi e plictisită, că îndeobşte se simte obosită de această viaţă zgomotoasă pe care are prima dată prilejul s-o cunoască, că sînt anumite împrejurări cînd femeia se vede silită să se repeadă la prima situaţie ce-i cade în mînă, să primească prima propunere şi că tocmai datorită unor asemenea împrejurări a nimerit ea printre coristele de la iarmaroc, plecînd din iubita ei Poltava...

Bărbatul o asculta şi se gîndea:

„Cum mai seamănă toate una cu cealaltă! Mereu aceleaşi poveşti despre o decădere, mereu acelaşi ton

de resemnare în fața vieții, tonul acesta de sclavi — și totdeauna dorința de a trece drept o femeie cumsecade, o victimă a împrejurărilor... Dar totodată orășencele acestea îmbrăcate luxos sînt mult mai de rînd și mai desfrînate decît tovarășele lor de la Kanavino și de la Samokat care se vînd pe bani puțini; astea, orășencele, nici măcar nu-și dau osteneala să slujească desfrîul, ci pur și simplu fac pungășii sub pretext că-s desfrînate, mai degrabă joacă rolul de femei vîndute și mănîncă pe socoteala bărbaților decît se vînd cu adevărat. Sînt atît de reci, atît de mincinoase..."

Zîmbea disprețuitor ascultînd-o... Iar femeia vorbea mereu:

— De ce pari așa de plictisit și de obosit? Cu ce te ocupi?... Nu-i un secret? Știi ceva — aș putea să-mi comand o friptură? Da? Mulțumesc! — Își trase scaunul mai aproape de el. — Mi se pare că te-am văzut undeva?

— Se poate...

— Zău că da! Ai o figură atît de originală... încît sînt sigură că nu mă înșel...

El o măsura cu curiozitate și dispreț, lunecîndu-și privirea pe trupul ei mlădiu și ispititor în timp ce în ochii femeii se isca tot mai des scînteierea aceea atîțătoare, îmbietoare, iar mirosul trupului ei gîdila nările.

— Ce-ar fi să mergem pe balcon? — propuse ea. — E atîta zgomot aici... Să ne aducă acolo o sticlă de vin și cît o bem mai stăm de vorbă... poate că așa ți se mai dezleagă limba. Sînt atît de mulțumită să pot sta de vorbă cu dumneata... Un om cumsecade e o raritate aici...

„Ehei, drăguță, de la omul ăsta cumsecade n-o să iei mai mult de zece ruble, chiar de-ai fi și mai drăguță..." chibzui el, ridicîndu-se de pe scaun, și zîmbi fără veselie.

Într-adevăr pe balcon era mai plăcut — aerul mai proaspăt, nu atîta larmă. Pe sub pînza de doc care făcea umbră se străvedea strălucirea albăstruie a

felinarelor electrice și de undeva din stradă se înălța tînguiala unei muzici...

— Cîtă muzică e aici! — oftă ea. — Îți place muzica?...

— Bună — da...

— Dar ce, asta-i proastă? Uite, de pildă, mai înainte orchestra cînta din Strauss... Îmi place foarte mult... Are atîta nerv, atîta dragoste, patimă și căldură... cînd îl asculți ți se face dor să iubești și să fii iubită... — spuse ea cu un aer îngîndurat.

„Ia uite-o ce se mai căznește! își zicea omul cel cumsecade. Tare-o mai înfurie probabil mutra mea nepăsătoare, faptul că stau ca un mut... Dar nu-i nimic! Sînt nerăbdător să văd ce-o să fie mai departe. În orice caz, o să te coste cam scump cina de astă seară, parazito!"

— Hai să ciocnim! — îl îndemnă ea cînd sosi vinul. Ciocniră și băură. Într-adevăr o înfuria lipsa de tulburare a bărbatului. Îi secaseră toate temele și acum nu mai vorbea cu atîta vioiciune ca la început. „Ce vrea omul acesta? Cum să-l urnesc? O doamne! Ce ticăloși sînt bărbații! Doar știe oricine pentru ce vin și mai poftesc încă să le și trezești dorința de a avea plăceri, să-i îmboldești..." Rămase cîteva clipe pe gînduri.

„A isprăvit repertoriul!" gîndi el, zîmbind ironic și privindu-i nepăsător capul plecat asupra mesei, mîna frumoasă, albă, dezgolită pînă la umăr, și degetele cu care bătea ușurel darabana în fundul paharului.

— Ați fost la film?

— Încă nu... — răspunse ei, hotărîndu-și să dea cît mai puține subiecte de conversație. „Să vedem ce impresie o să-ți facă, drăguță!"

— O, du-te și vezi neapărat. E foarte interesant, — se înviora ea. — Atît de frumos... îmi place mai ales o scenă. O pereche tînără, soț și soție... știi, așa de sănătoși, frumoși, stau la masă și-și hrănesc copilul, o drăgălășie de copil! Copilul mănîncă și face mofturi... ah, cît e de drăgălaș! Neapărat să fii atent la scena asta, are atîta înțeles... și să

ştii, scena aici parcă e de-o frumuseţe mai... adică nu atît frumuseţe cît tărie...

Se încurcase şi-şi căuta cuvintele bătînd nerăbdătoare cu degetele în masă. Bărbatul observă că ochii ei parcă deveniseră mai profunzi şi mai senini... Asta îi trezi curiozitatea.

— De ce-ţi place tocmai scena aceea? — întrebă.

— Viaţa de familie? — exclamă ea cu o notă de sinceritate în glas. — O, doamne, doar sînt femeie!

În acest „sînt femeie" sunase ceva cam ca un reproş. Omul cel cumsecade cugetă, remarcînd aceste două note:

„Aha! Mi se pare că ai şi tu o coardă sensibilă! Numai de nu te-ai preface. Ia să încerc..."

— Scuză-mă! — spuse apoi cu glas tare, pe un ton firesc şi prietenos. — Într-adevăr era absurdă întrebarea mea. Parcă uitasem că femeia, chiar dacă nu-i totdeauna mamă, totdeauna doreşte să fie mamă...

— Pe cuvînt că ai dreptate! — spuse aprinzîndu-se la faţă, ba încă şi dădu cu pumnul în masă.

Atunci el, vorbind încet, din inimă, începu să descrie, parcă numai pentru sine, plăcerile, poezia, rostul vieţii conjugale, şi cu un zîmbet vag, aruncînd în treacăt pe sub sprîncene priviri repezi, urmărea cu ochii lui cenuşii cele ce vădea chipul ei. Ea se schimba, devenea mai simplă, expresia provocătoare a ochiilor i se stinsese, era împîclită. Proptindu-şi cotul pe masă căta în gol şi asculta glasul mîngîios şi visător care desena cu pricepere tablou după tablou...

Dincolo în sală răsuna muzica şi se zbuciuma dezmăţul, clocotea o viaţă nebunească — iar aici, pe balcon, de sub gunoaiele aventurilor zilnice înviau în sufletul femeii „visele pierdute" despre o altă viaţă, simplă, liniştită, fericită, cuminte.

Deodată femeia îşi încreţi buzele şi parcă trezindu-se din toropeală spuse cu hotărîre:

— Ajunge cu toate astea. E o temă destul de plictisitoare. Mai bea vin!

El o privi în treacăt, făcu o pauză și vorbi mai departe, dus pe gînduri:

— Iar cînd trupșorul mic și cald se cutremură de rîs și se lipește cu dragoste de pieptul mamei și ochișorii nevinovați o privesc în ochi...

Parcă îi povestea un basm...

Ea întinsese mîna spre sticlă dar mîna îi căzu pe masă; palidă la față, cu ochii stinși, spuse încet:

— Ei, hai, ajunge!...

— ...Cîtă fericire simte mama în momentul acela, cum îi mai tremură dulce inima și ce puternică-i dragostea care-i clocotește atunci în piept...

Femeia nu se mai împotrivi. Lăsîndu-se pe spătarul scaunului, palidă, cu o adîncă tristețe în ochi, se uita înainte-i ca și cum ar fi văzut aievea, aici, aproape, acele imagini vii și ispititoare ale fericirii. Iar bărbatul vorbea, vorbea mereu, frumos, plastic, viu, din inimă...

Totdeauna e plăcut să-ți rîzi nițel de cineva, asta o știe fiecare. Iar „omul cumsecade" le cunoștea prea bine, după părerea sa, pe „astea", ca să n-o mai creadă pe nici una dintre ele — deci nici pe asta, care ședea în fața lui, și cu ochii umezi îl asculta vorbind despre o fericire tihnită, despre o viață modestă, despre focul blînd din căminul conjugal și despre toate celelalte pe care putea să i le povestească dar în care el însuși mai nu izbutea să vadă fericirea. Și în timp ce-i spunea toate acestea se gîndea privindu-i chipul înnobilat de tristețe.

„Văd eu că-ți vine rolul femeii care se căiește, dar cu asta tot nu mă duci, tot nu-ți dau mai mult de zece ruble... nu! Și totuși, dacă zvîrlind cincisprezece ruble aș avea cum să te lovesc acolo unde te doare cel mai tare și să te fac să te dezmeticești puțin, poate că aș da și cincisprezece".

I se părea că are dreptul să se răzbune pe dînsa pentru nesinchiseala cu care se poftise singură la masă și pentru meseria pe care și-o găsise, și socotea că are dreptul s-o pedepsească, s-o facă să trăiască un ceas neplăcut, apăsător, un ceas de sinceră pocăință, un ceas de amare amintiri din trecut.

Şi la urma urmelor, pe lîngă toate celelalte, îl mai scotea din sărite şi faptul că, deşi n-o vedea în stare să-i trezească dorinţele, totuşi ea continua să bea şi să mănînce pe socoteala lui.

— În familie, într-o odăiţă primitoare, drăguţ mobilată şi călduroasă... e atît de plăcut să stai seara alături de bărbatul iubit... să citeşti, să vorbeşti, să simţi asupra ta privirea lui mîngîietoare şi să ştii că aşteaptă sărutările tale şi că le va primi cu nespusă plăcere.

Ea oftă şi clătină din cap pe neaşteptate... Bărbatul observă că pe faţa de masă picurase o lacrimă din ochii ei. I se umplu inima de mulţumire. Închise ochii pe jumătate ca să-şi ascundă ironia şi, coborînd mai mult vocea, urmă acum în şoaptă domoală, vrînd să trezească în sufletul ei ceea ce ea uitase demult.

„Nu-mi prea vine a crede că ţi s-a mai servit vreodată la masă o salată de asta, drăguţă!..." făcu el în gînd.

Hotărît că-i făcea plăcere s-o chinuiască pe femeia aceasta; şi pe el îl chinuiseră cîndva femeile, dar nu tot aşa, ci în alt chip, mai sfîşietor — chinul aşteptării, al temerilor de necunoscut. O vedea că a devenit sinceră şi nu se mai îndoia de asta; dori ca finalul piesei să fie tot atît de trivial şi grosolan ca şi uvertura.

În acest timp ea, femeia, îl privea cu ochii mari, umezi, se sprijinea cu coatele-n masă şi-şi încleştase degetele. Se întipărise un aer jalnic pe faţa ei palidă, deodată veştejită...

Şi atunci el se ridică fără veste, se opri la jumătatea cuvîntului, îi zîmbi femeii în faţă nepăsător şi ironic, aruncă pe masă zece ruble şi spuse:

— Rămîi cu bine, e timpul să plec! Plăteşte dumneata, ţi-ajung banii ăştia. — Şi porni repede spre ieşire fără să-i dea timp să se desmeticească.

Femeia tresări, gata să se repeadă după el, apoi căzu la loc pe scaun, căscă gura ca şi cum se înăbuşea, şi-şi duse mîna la piept, la inimă...

Un ospătar se apropie de ea, zîmbindu-i familiar:

— Socoteala ?

— Adă-mi... — începu ea în șoaptă, dar glasul i se frînse ; zîmbi fîstîcită, clătină încet din cap, într-un fel straniu.

— Ce să aduc ? — întrebă ospătarul.

— Votcă ! — șopti ea. — Votcă !...

Iar cînd ospătarul se îndepărtă, îi strigă isteric din urmă :

— Mai multă... un pahar ma-a-re !

Traducere de
Aurel Lambrino și Ecat. Antonescu

DIPLOMAȚIE

DUPĂ NATURĂ

Cizmarul Fedka Skrobotov era amărît. Cu o zi înainte, proprietarul casei îi dăduse un ultimatum sever — sau banii, sau pleci din casă. De aici, prilej pentru soția și mama lui Fedka să-l toace de dimineață că-i beţiv, că-i leneș și că, precum spuneau ele, Fedka are din naștere toate viciile din lume. În cele din urmă, după ce-l afurisiră amîndouă în bună înțelegere, tăcură — mama ieși din casă iar nevasta se așeză la fereastră și se apucă de cusut, în timp ce Fedka împungea cu sula într-o gheată veche și, ajuns de foame, nu-și putea lua inima-n dinți defel să-i ceară nevesti-si să pună masa. Iar foamea îl chinuia demult și cînd se gîndea la mîncare îi lăsa gura apă. În sfîrșit se hotărî...

— Ce mai castraveți murați am văzut la prăvălie!

Nevastă-sa — n-aude, n-a vede.

— Noi om fi avînd castraveți? — urmă Fedka cu diplomație.

— Ai cumpărat? — îl întrebă soția tăios fără să ridice ochii de pe lucru.

„Nu, nu cumpărase. A vrut să ia dar n-a apucat pentru că a pierdut banii la zaruri. Însă data viitoare

o să cumpere neapărat şi chiar o mie întreagă de castraveţi o dată..."

Asta gîndi în sinea lui; nevestei îi dădu socoteală aşa:

— N-am apucat dăunăzi... Trebuia să iau sfoară, pap...

— Ei, las-o moartă cu papa ta... — îl mustră nevasta.

Fedka se puse pe rîs, trudindu-se să arate mulţumit la faţă.

— Isteţe-s femeile astea... cînd se înfurie! Te minunezi nu alta! Îi spui aşezat — pap! Şi ea de colo, numai ce-aude cuvîntul ăsta, te şi urzică: papa ta! Orice vorbă ţi-o sucește şi drept în nas ţi-o trînteşte!

La glumele lui Fedka nevastă-sa de obicei „rîdea de se ţinea de burtă", însă în cazul de faţă numai cît îşi strînse gura pungă şi, după cîteva clipe de tăcere, îl întrebă cu venin:

— Cum rămîne cu proprietarul?

Fedka tresări, îşi vîrî capul între umeri, dar chibzui că nu trebuie să-şi piardă cumpătul; nădăjduia că de se va ţine viteaz, va grăbi pusul mesei. Ridică deci cu tîlc un deget şi vorbi enigmatic:

— Nu te mai amărî degeaba: de făcut se face treaba! Că bărbaţi-s slugă bună: nu cîrtesc şi dau din mînă... dar răcnesc la noi în draci, nevestele noastre dragi!

Victorie! Nevasta zîmbise!

— Păi, cîte neveste ai tu?

— Una singură! Da nici cu aceea nu-i glumă, că eu beau şi ea s-afumă, dă cu calapodu-n mine... Uite, asta nu-i stă bine!

Cu asta însă, Fedka întrecuse măsura. Nevastă-sa se posomorî din nou şi-l vesti, nici una, nici două:

— Gură spartă ce eşti, să te şi ucid, tot mică ţi-ar fi plata!

Masa zburase din nou hăt departe. Fedka oftă amărît.

— De proprietar nu purta atîta grijă! Pîn' diseară îl împac... îmi umblă vorbele-n cap.

— Da' ce, la tine vorbele umblă prin cap ? — i-o scurtă nevasta.

Altă neizbîndă !

— Uite ce, am să-l iau eu pe proprietarul ăsta cu asemenea diplomaţie, de n-o să mai ceară un ban, ba încă o să-mi şi mulţumească — se porni Fedka să mintă inspirat. — Şi pînă atunci tu bine ar fi să pui să mîn... mîncăm ceva !

— Du-te şi adă nişte surcele că trebuie să încălzesc ciorba... — spuse nevasta, tocmai cînd nu te mai aşteptai la asta.

Cît ai clipi Fedka zvîcni de pe scăunel şi se repezi în magazie, să aducă surcele.

Peretele din spate al magaziei dădea jumătate în grădina proprietarului, jumătate în curtea vecină ; se auzeau nişte glasuri chiar aici, la vecin, dincolo de perete. Curios cum era, Fedka privi şi ascultă printr-o crăpătură, ca să afle cine şi despre ce vorbeşte. Dincolo de gard, stăteau la sfat trei băieţaşi. Unul din ei era fiul învăţătorului, care locuia alături, iar ceilalţi doi — prieteni de-ai lui. Fedka îi cunoştea pe toţi. Băieţii căutau cu jind în grădina proprietarului lui Fedka la merele încă necoapte dar rumene şi mari, de trăgeau la pămînt crengile şi-i stîrneau...

— Hai să ne aburcăm... — îi îndemna băiatul învăţătorului pe colegii lui, făcînd semn cu capul spre mere.

Ei căutau în jur, bănuitori şi nu se puteau hotărî.

Lui Fedka îi şi trecu una prin cap.

— Măi, băieţi ! — îi strigă cu jumătate de glas.

Băieţii dădură un pas înapoi, însă fiul învăţătorului îi opri.

— Ăsta-i cizmarul, — le spuse, ca să-i liniştească.

— Da, da, eu îs ! Ştiu un vad — phii ! Tare-i la îndemînă ! Hai toţi împreună, da ? Şi luăm la mere d-astea — puduri întregi. Bun ?

Băieţii se apucară să discute cu însufleţire, alcătuind la repezeală ceva care-ar cam fi adus cu un consiliu de război. Băiatul învăţătorului, fire mai iute, vorbea cu foc vrînd să-şi încredinţeze prietenii că nu-i pîndeşte nici o primejdie în timpul atacului,

iar Fedka asculta și tremura de nerăbdare. În sfîrșit se hotărîră.

— Foarte bine! Într-o clipă-s acolo!

Într-adevăr, peste cîteva minute, ședea călare pe gard dincolo de magazie, privea cum se strecoară tiptil băiețașii prin grădină, prin umbra crengilor, și conducea operațiunile lor, dînd comenzi în șoaptă deslușită:

— Țineți mai spre stînga! Unde-s inatanele. Acum e timpul lor.

Apoi văzînd că băieții s-au strecurat pînă la „inatane" sări în grădină se apropie de ei, ca să-i întrebe. „Merge treaba?" și-l luă pe băiatul învățătorului de umăr. Băiatul se răsuci, îl privi nedumerit. Fedka își aspri fața.

— Acum, domnilor, o să stăm noi de vorbă serios. Voi doi ștergeți-o, iar dumneata Nikolai Nikolaevici, poftește cu mine.

Prietenii lui Nikolai Nikolaevici, care pălise de frică, pricepură cum venea treaba și spălară putina cît ai bate-n palme. Tovarășul lor se zbătu să scape din mîinile cizmarului, dar înțelese că nu va izbuti și șopti cu glas înecat:

— Dă-mi drumul, Feodor, și-ți aduc mîine douăzeci de copeici!

— Mîine! Eu nici pe ziua de azi n-am mîncat încă și dumneata mă hrănești cu mîine! Nu dau eu vrabia din mînă pe cioara din par! Află că pentru hoție, pedeapsa: întîi la închisoare. Poftește cu mine!

Fedka vorbea tare și se arăta sever ca un Cato[1]). Își mîna prizonierul pe poteca din grădină și simțea cum tremură umărul băiețașului, cum se răcește sub mîna lui. Fața prizonierului era palidă, buzele îi fremătau șoptind ceva neauzit și-și înțepenea instinctiv picioarele în pămînt, împotrivindu-se. Fedka îl ghiontea de la spate și totuși îi părea rău de el. Ar fi dorit să-i dea drumul dar — vezi, dumneata! Este o diplomație!

---

[1]) *Caton (Cato)* 234—149 î.e.n. — Consul și cenzor roman, vestit prin severitatea sa (N. red. rom.)

Fedka-şi pusese toată nădejdea în planul lui, nu-l putea lăsa baltă.

— Fii bun şi mergi! — stăruia foarte amabil şi binevoitor pe lîngă prizonier. — N-ai ce-i face. Nu pot să-ţi dau drumul, sînt dator să te duc în faţa proprietarului... uite-l şi pe dînsul! Bună ziua, Platon Mihailîci! Pe cînd dumneata mă ocărăşti de mă faci albie de porci şi mă dai afară din casă, eu am grijă de bunul şi averea dumitale! Poftim! Am prins un hoţ! Am onoarea să ţi-l predau cu corpul delict în mînă. Ia-l în primire!

Proprietarul casei, un om gras şi molîu, suferind de astm, îl apucă pe prizonier de bărbie, îi săltă capul şi horcăi ameninţător:

— Aha!... De multă vreme... te pîndeam eu...

— Dumneata îl pîndeai, iar eu haţ am pus gabja pe el! Şi eu stau la pîndă de cine ştie cînd... Eu, Platon Mihailîci, ţin ca la ochii din cap la avutul dumitale! Mi s-a-ntîmplat uneori să nu dau nopţi de-a rîndul geană-n geană, să nu s-atingă careva de grădina proprietarului meu! Pentru el, eu — trup şi suflet! Da' ce-i drept şi cînd mi ţi-oi sta eu la pîndă, apoi...

— Nu mai fac... Daţi-mi drumul! — se ruga prizonierul cu lacrimi în ochi.

— Ba nu... te trimit la tată-tău. Las' să-ţi tragă o mamă de bătaie. Îţi convine? — horcăia Platon Mihailîci, dînd ochii peste cap de te lua spaima.

— Eu îs gata să-l şi schilodesc pe unul, numai să ai tihnă dumneata! Apoi atunci, după cum vedeţi, poftim — l-am prins! — spunea cu adîncă încredinţare Fedka, jucînd ca un titirez în jurul namilei de proprietar.

— Mulţumesc, mulţumesc! Ai grijă şi de acum înainte!

— Oricînd îs gata! — exclamă cu grabă diplomatul.

— Cu toate că şi tu... alt pungaş!

Fedka strînse din umeri într-un fel foarte grăitor şi spuse:

— Vai, de ce mă luaţi cu expresii atît de grele!...

Prizonierul lor plîngea amar, aşteptînd să i se hotărască soarta. Nu se mai ruga de ei să-i dea drumul şi nici nu încerca să arate în lumina adevărată rolul de trădător pe care-l jucase Fedka în afacerea aceasta.

— Mi se pare că eu vin cu inima deschisă la dumneata ? Ce interes aveam s-alerg după cei care-ţi jefuiesc grădina ? Altul în locul meu, după cele ce mi-ai spus dumneata aseară, i-ar fi învăţat chiar el pe băieţi — le-ar fi spus : „Duceţi-vă, copii, de-i pustiiţi grădina !"

Aici Fedka aruncă o privire piezişă spre prizonier şi, încredinţîndu-se că băiatul nu era nicidecum în stare să priceapă ceva, oftă uşurat.

Cald, zăpuşeală. Pe obrajii puhavi ai lui Platon Mihailovici năduşeala curgea gîrlă; i se făcuse lehamite de toată tevatura asta. Ba mai şi căscă, moleşit. Cu fineţe diplomatică, Fedka tăcu aşteptînd să vadă ce o să urmeze.

— Uite ce, — îi spuse proprietarul, suflînd greu, — du-l tu pe hoţul ăsta... la tată-su... ştii unde stă ?

— Ştiu ! — încuviinţă Fedka, dînd din cap.

— Şi povesteşte acolo tot...

— Am înţeles ! Tot acum sînt acolo. Poftim de mergi cu mine, tinere răufăcător !

Scoţîndu-l pe poartă, Fedka îl trase de mînecă pe tînărul răufăcător, îi făcu semn din ochi şi izbucni în rîs :

— Acum, Kolea, du-te unde te îndeamnă inima ! Mureai de frică, aşa-i ? Ce să-i faci ?... Diplomaţie, pricepi cum vine chestia. Hai, du-te !

Dar Kolea nu mai avea nici o încredere în cel care-l trădase. Îl privi cu ochii plînşi şi plecă din nou capul.

— Du-te dacă-ţi spun ! — întări Fedka din toată inima, cu vocea scăzută, ba îl şi împinse de umăr.

Băiatul porni atunci pe trotuar cu paşi nehotărîţi întorcînd mereu capul spre cizmar. Fedka îl privea din urmă zîmbitor. Deodată băieţaşul se aplecă, se ridică la loc, avîntă mîna şi lui Fedka îi trecu pe lîngă ureche o piatră şuierînd în zbor. Fedka tresări, dădu să se repeadă înainte, însă băiatul se şi afla departe.

— E furios... S-a supărat... — zise cu glas tare Fedka şi se-nturnă spre curte.

— Ei, ce s-aude ? — îl întrebă proprietarul.

— L-am dus, totu-i în regulă. Mi ţi l-au şi înşfăcat de chică şi l-au dus pe sus să-i deie de cheltuială ! — minţea Fedka foarte senin.

— Aşa-i trebuie, — spuse proprietarul.

— Păi cum altfel ? Îi trebuie bătaie, fără doar şi poate ! Dar, pentru că veni vorba, Platon Mihailovici, cum aţi hotărît cu geamantanaşul cela ?

— Ceri prea mult...

— Ba deloc ! Dar să fie cum doriţi — o rublă jumătate, ş-o punem în contul chiriei, iar celelalte două ruble jumătate cît mai rămîn, fii aşa bun şi aşteaptă-le încă puţin... Mîine-poimîine îi pun căpute la cizme unui vînzător de prăvălie şi atunci iei toţi banii, pînă-ntr-un gologan ! Vrei aşa ?

— Mm, bine... — bombăni proprietarul, — luate-ar dracu' !

— Nu mă mai strîngi cu uşa şi nu mai strigi la mine, că mă daţi afară din casă ? Foarte bine ! Pentru că dacă ar fi să vorbim cu dreptate, ce soi de chiriaş sînt eu pentru dumneata ?! Mai rar aşa chiriaş ! Om liniştit... Şi-ţi păzesc avutul, nici măcar nu închid un ochi, ca să zic aşa ! Zău ! De pildă acum — cîtă vreme am pierdut pîn-am prins hoţii în grădină şi toate celelalte ?!

— Ei hai... ia slăbeşte-mă ! Pentru ce-ai făcut, mulţumesc... Dar banii de chirie tot trebuie plătiţi la vreme.

— Of, doamne ! Păi, dacă eu...

Numai că proprietarul, legănîndu-se greoi în mers, o şi apucase acum către grădină. Fedka, zîmbindu-i din urmă, făcea semne din ochi spre nevastă-sa care-l privea pe fereastră şi zîmbea şi ea...

Peste o jumătate de oră, Fedka şedea la masă şi sorbea cu mare poftă din ciorba de ieri, vorbind însufleţit şi cu înflăcărare :

— Mintea — prea respectabilă mămică şi dragă nevastă, mintea, asta-i principalul în viaţă ! Pe oameni pricepe-te să-i iei cu diplomaţie. Sare unul cu

bîta la tine? Tu ia-l cu diplomaţie... Uite, azi dimineaţă — bunăoară — ce era pe capul meu? Proprietarul gata, să mă mănînce de viu, nevasta să mă rupă cu dinţii, măicuţa să mă facă fărîme... Nu-mi mai rămînea decît ori să mă spînzur, ori să-mi iau lumea în cap! Pun mintea în funcţie o jumătate de oră şi toată lumea s-arată chiar foarte prietenoasă cu mine! Na, vă place?

— Ia, hai, mănîncă, mănîncă, — îl îndemna mama.

— Las' că pot şi să mănînc şi să vorbesc... Ba chiar îmi vine mai la îndemînă aşa! Eu vorbesc, voi mă ascultaţi... şi nici nu vedeţi că demult m-am pus să mănînc carne, iar voi îi trageţi tot cu ciorbă goală!

Şi toţi trei, la masă, pufniră izbucnind în hohote vesele de rîs.

Traducere de
Aurel Lambrino şi Ecat. Antonescu

VISUL

...Vaporul plutea pe fluviu la vale. Nori groşi se adunau deasupra-i şi-n cale i se înălţa un munte. Aşternută cu umbrele nopţii, apa era liniştită şi parcă întindea în faţa vaporului o fîşie lată de catifea neagră, iar în urma lui se învolbura, despicată de carena de fier şi vînturată de lopeţile roţilor, se acoperea de spumă şi undele-i vuiau ca şi cum s-ar fi plîns şi ar fi protestat împotriva monstrului de fier care îi tulbura tihna.

Cu tot zgomotul cadenţat, mereu acelaşi, continuu, pe care-l făceau lopeţile roţilor şi cu toate că fluviul murmura nemulţumit, izbuteai uneori să prinzi încă un sunet, un sunet care venea din depărtări, slab şi trist. Pesemne era zgomotul valurilor izbite de mal. Cerul se acoperise de nori zdrenţuiţi şi nu-ţi puteai da seama încotro anume pluteau pentru că vaporul luase viteză. Printre nori, ici, colo, petece de senin, unde sclipeau stelele — parcă abia se trezeau. În faţa vaporului era întuneric beznă şi fluviul părea că dă năvală în munte şi că trece dedesubt. Din loc în loc, pe maluri, clipeau luminiţe, uneori se auzea lătrat de cîini; dangătul trist al unui clopot din sat suspina prelung şi tînguios.

Bufnind ursuz din motoare, vaporul se avînta mai departe şi corpul lui tresărea de încordare. I se reflectau luminile în apa tulbure şi înspumată, lunecau pe spuma valurilor ca nişte pete lucioase, fără formă, şi dacă le priveai mai îndelung, ochiului tău obosit i se năzărea că vede înotînd pe lîngă bordul vaporului un cîrd de lighioi tăcute şi sperioase, parcă peşti, parcă păsări, gata oricînd să-şi ia zborul ca să poposească pe punte. Se lăsa noaptea aducînd cu ea odată doruri vagi şi duioase ca o visare ce-ţi tulbură sufletul şi-ţi stîrneşte închipuirea. Tot ce atingea noaptea cu aripile ei de umbră căpăta contururi mai dulci; sunetele care veneau de pe mal erau atît de melancolice, iar stelele sclipeau tot mai luminos.

Gălăgioasa avîntare a uriaşei construcţii de lemn şi de fier — această avîntare atît de obişnuită pentru ochi ca şi pentru minte în timpul zilei — avea ceva fantastic în noaptea aceea. În faţă, numai întuneric, cerul întristat, vuietul înăbuşit şi posac al vaporului, glasurile pasagerilor, atît de deosebite între ele — toate acestea se contopeau într-o singură simfonie, puternică, plină de subînţelesuri ciudate. Hăt departe, în întuneric, abia se zăreşte o luminiţă şi fluviul parcă tocmai într-acolo duce vasul acesta plin de lume, iar luminiţa făgăduieşte ceva...

Mă aşezasem pe parapetul punţii, mă uitam lung la vapor, şi împins de un imbold lăuntric spre visare, lăsîndu-mă purtat de tot felul de fantezii zămislite de mintea-mi, aspiram cu nesaţ aerul jilav şi cald al nopţii. Totdeauna în astfel de clipe ţi-e dor de fericire şi tînjeşti, o aştepţi cu un fel de tristeţe molcomă, cu o îndîrjire bizară, ca şi cum ai uita cu totul că fericirea nu numai că nu vine niciodată întru întîmpinarea ta, dar îţi mai şi cere s-o cauţi cu mare zel, mult timp şi de cele mai multe ori zadarnic. De puţini cunoscută, de toţi dorită, fericirea, ca şi visul, nu se poate întrupa.

...De lungă vreme stăteam aşa, în starea aceasta, cînd fără veste ea apăru din nou pe punte.

Ea — adică o fată pe care o zărisem încă de pe cînd eram pe mal şi pe care o întîlnisem pe vapor, în

cursul zilei, de mai multe ori. N-aș putea spune că era foarte frumoasă — nu. Naltă, subțirică, mlădioasă, se plimba fără zgomot, ca o umbră prin fața mea și chipul ei oval era grav și palid, ochii ei mari și întunecați erau gînditori și iată, tocmai în ei, în privirea aceea distrată, vagă, se afla ceva ce-mi trezi dorința să mă înalț în ochii acestei fete, să-i atrag atenția asupra mea, să am parte de privirile ei. Mi se părea că dacă privirea aceea se va opri, mîngîioasă, atentă cu duioșie — pe obrazul meu — îmi voi găsi fericirea. Îmi va pătrunde-n suflet fericirea odată cu privirea fetei, mi-l va înviora și împrospăta, mi-l va înflăcăra ațîțîndu-i dorințele, îmi va îmboldi cugetul, îmi va ascuți mintea. Chiar și atunci cînd, în căutarea fericirii, omul trece prin momente tragice, tot rămîne întrucîtva ridicol cît timp aleargă după ea, însă eu visam, nimic alt. Fluieram melodii sentimentale și luam poziții poetice, numai că fata nu-mi dădea nici cea mai mică atenție. Asta mă durea, tot așa cum l-ar fi durut pe orice bărbat. Însă mîndria lovită nu izbutea să-mi înăbușe fantezia și în gînd mă și apropiasem mult de fată. Îi vorbeam despre singurătate și ea, încă fără să ridice ochii, asculta ce spuneam. Fiindcă tot ce se afla în preajma noastră avea un aer elegiac, mă străduiam să fiu și eu la fel. Arătam ce chinuri îndură cel ce se depărtează de viață, fie că n-are încredere în ea, n-o înțelege, fie pentru că viața l-a oropsit. Fără să-i ia în seamă gîndurile și simțirea, viața clocotește în jurul lui, în timp ce el, nefiind în stare să se facă una cu ea, șade în chilia lui și din toate colțurile încăperii îl privesc ochii întunecați ai singurătății. Se pierd gînduri pentru că n-ai cui să le spui, se ofilesc sentimentele căci n-ai cu cine să le împărtești și omul moare cu mult înainte de a-l atinge aripa morții...

O singură privire mîngîioasă, un cuvînt spus din inimă, poate că l-ar fi împăcat cu multe.

Mîna prietenului-femeie i-ar fi arătat locul în viață, l-ar fi încurajat, femeia i-ar fi arătat noblețea prieteniei, căldura dragostei, iar el atunci putea trăi și putea da viață altora, nu să moară cu încetul și doar să cugete la ea.

Pe urmă i-am vorbit acelei fete despre ea însăşi. Ce importanţă are c-o văd întîia oară ? Găsesc că numai ea îmi poate da ajutor să trăiesc. Decum am văzut-o, am simţit că nimeni alta, înafară de ea, nu poate face asta. O şi iubesc, da, o iubesc ! Parcă trebuie mai multă vreme ? Adevărata dragoste vine aşa, dintr-o dată. Dacă socoteşte că nu-i merit dragostea şi prietenia, să-mi dea voie să fiu sclavul ei. Se ascunde atîta forţă lăuntrică în sufletul ei ! Asta se cunoaşte după ochii ei negri. Şi atunci, bogată cum e, şi mărinimoasă, să împartă cu mine tot ceea ce ea are din belşug, iar mie îmi lipseşte cu totul...

Pier, simt că numai ea, nimeni afară de ea, nu mă poate ajuta să-mi vin în fire şi că pier dacă nu mă ajută.

— Ascultă... — începu ea fără să ridice fruntea şi fără să mă privească, — trebuie să recunoşti că tot ce spui este cel puţin ciudat...

Ce glas are ea ! Catifelat, din piept, glas care-ţi moaie inima. Ascultai cu desfătare pînă se stinse ultimul sunet al vorbei ei şi-mi păru rău de el şi de mine. Apoi continuai să vorbesc cu tot mai multă înflăcărare, tot mai convingător. Cu o singură strîngere de mînă şi cu o singură privire — îi spuneam — poate trezi în mine forţe nebănuite şi mă poate face capabil de fapte eroice.

Da, chiar şi acum sînt capabil de ele, m-a însufleţit apropierea ei. Nu-i asta dovadă c-o iubesc ? Să mă pună la încercare ! Sînt gata de orice, numai să mă-nvrednicesc de-o mîngîiere a privirii ei. Ce-ar dori ?

— Te cred... — şopti ea încet.

Răpit de fericire, am strigat cît m-a ţinut gura şi m-am aruncat la picioarele ei.

Dar în aceeaşi clipă, ca un răsunet al strigătului meu, repetat de sute de guri, vaporul întreg se cutremură de-un chiot de groază şi de spaimă :

— Ardem !

— Foc !

Mii de şerpi şuierau în văzduh, nu ştiu de unde bubuia prelung metalul, fluiera sirena vaporului, plîngeau în hohote femei, urlau glasuri sălbatice şi spe-

riate de bărbaţi, se auzea cum plescăie apa de parcă-ar fi căzut în valuri nişte bolovani. Pălălaia se oglindea în cerul întunecat, iar în urma vaporului, noaptea aceea fără lună se lumina într-un chip nefiresc — mai încolo, spre pupă, dincotro s-auzea tropăială de picioare pe punte, veni un foşnet ca şi cum ar fi fost tîrîtă pe scînduri o bucată de pînză grea. Un glas de copil striga limpede, sfîşietor :

— Mamă-ă ! — şi se îneca în larma asta de iad.

Zornăiau lanţurile. Iar şerpii şuierau mereu, focul neîndurat înghiţea vasul. Am încremenit. Prin faţa mea treceau oameni în goană şi săreau la întîmplare, în întuneric. Părul le flutura în vînt, căscau gurile şi horcăiau, strigau, iar albul ochilor holbaţi le strălucea cumplit în întunericul care se clătina.

Mă-nvăluiau neîncetat rotocoale de fum, zăpuşeala şi înghesuiala începură şi la prova, unde stăteam eu, lipit de peretele cabinelor.

Un om cu tunică albă şi tichie de bucătar, fluturînd în faţă-i o cratiţă grea, sosi în fugă la parapetul punţii, se căţără deasupra şi, după ce întîi zvîrli cratiţa, sări în fluviu după ea. Pe jumătate dezbrăcată, o femeie vru să facă şi ea la fel, însă cînd se uită peste parapet, în apa întunecată, căzu pe spate ţipînd deznădăjduită şi acoperindu-şi faţa cu mîinile. Cineva o călcă pe sîn, piciorul altcuiva îi strivi mîna albă, care nu se mai văzu.

Iar vaporul gonea înainte şi focul de la pupa trosnea şi şuiera tot mai crîncen. În urma vaporului, fluviul era purpuriu, spuma valurilor lui părea sînge şi o sumedenie de puncte negre pluteau pe apă strigînd cu disperare după ajutor. Nori de scîntei se-mprăştiau zburînd în văzduh şi se abăteau peste capetele celor ce se înecau.

O femeie naltă, despletită, cu părul negru căzîndu-i pe umeri, flutura deasupra capului ceva mic şi alb care plîngea ; lucruşorul acela fulgeră prin văzduh şi apoi dispăru dincolo de bord ţipînd ascuţit. Cu o pălărie de pai, arzîndu-i mocnit pe cap şi scoţînd pale de fum, cineva se trînti la picioarele mele şi începu să se dezbrace. Dădu peste el un altul, voinic, urlînd

de răgușise, blestemînd cît îl ținea gura, și-l turti, lăsîndu-se greu peste el; un al treilea își făcu vînt pe deasupra lor pînă pe parapet și se făcu nevăzut...

— Dă-i cu toporul! — urlau cu spaimă niște voci jos, în pîntecele vaporului...

Se auzeau izbituri, apa plescăia mereu iar focul șuiera monoton, uniform, fără grabă, deplin încredințat că va înghiți tot ce era de înghițit.

Cele ce se petreceau nu puteau fi cuprinse dintr-o privire, dar erau de-o măreție tragică. Oamenii apăreau, dispăreau, se doborau unii pe alții, se băteau, își smulgeau din mînă scîndurile, scaunele, tîrau o bancă grea, pe care o aruncau dincolo de bord, de unde veneau strigăte sălbatice de ajutor; toți cereau și nimeni nu dădea ajutor.

O bătrînă grasă, mai mult goală, abia acoperită de niște zdrențe albe, care fluturau în vînt, înainta încet spre mine, ținîndu-se cu mîna de perete și îngîna un cîntec tărăgănat și trist. Îi tremura bărbia și i se vedea gingia de jos, știrbă, iar în ochi nu-i citeai nimic altceva decît groază. Căzu, îmbrîncită din urmă; numaidecît se prăbușiră peste ea o mulțime alții, alcătuind un morman de oameni care se băteau. Urlau ca fiarele, își dădeau ghionți unii celorlalți, alți și alți oameni se năruiau peste ei. Și iată că grămada aceea de carne vie, tot rostogolindu-se, ajunse pînă la parapetul punții. Un trosnet — se prăvăliră toți în apă, răcnind și icnind.

Dogoarea era de nesuferit, apa șuiera întîlnindu-se cu focul, prin văzduh zburau cărbuni aprinși, care se reflectau în valuri și fulgerau ca niște pești de aur.

— Doamne, scapă-ne! — se ruga cineva în culmea deznădejdii.

Ținîndu-se de mînă, doi băiețași zvîcniră prin fața mea ca două păsări. Oamenii alergau neîncetat încoace și-ncolo, copleșiți de-o groază animalică, acționînd fără urmă de rațiune, ghiontindu-se, lovind, înjurîndu-se, năpustindu-se cu urlete în apă. Zăngăneau prelung și trist niște geamuri sparte cine mai știe unde, iar zgomotul lor îți frîngea inima. Vaporul

gonea mereu înainte, de-ai fi zis că acum merge şi mai repede, fiindcă îl mînă focul de la pupa.

Vîlvătaia focului se apleca în urma vaporului şi fîlfîia în aer ca un steag uriaş sîngeriu, iar apa, dedesubt, era tot sîngerie.

— Fă loc cu toporul! Sări în apă! — urlau cei din cală.

Deodată văzui ridicîndu-mi-se în faţă o înălţime neagră, spăimîntătoare, şi culmea i se pierdea în slava cerului. Înălţimea aceea venea cu mare grabă întru întîmpinarea noastră şi mi-am dat seama că voi fi strivit cînd se va ciocni cu vaporul. Dar nu eram în stare să fac nici un gest, deşi simţeam dogoarea văpăii, iar focul începuse să şuiere şi să ţiuie pe-aproape, deasupra capului meu. Pe punte, lîngă mine, se zbătea gemînd bătrîna aceea nebună care fusese strivită. Tot mai aproape, mai aproape venea din faţă înălţimea... Era malul fluviului, un mal drept ca zidul...

O izbitură, un troznet cumplit şi o zdruncinătură. M-am pomenit smuls din locul în care stăteam şi repezit ca o piatră prin perdeaua de flăcări; am căzut în apă...

Parcă s-a rupt ceva înlăuntrul meu, huind prelung. Apa îmi vîjîia în urechi şi mă împingea la suprafaţă.

Vaporul l-am văzut cuprins de flacări de sus pînă jos, înfipt în mal şi schilodit... Cu un ceas înainte era alb şi frumos ca o lebădă! În jurul meu o mulţime de oameni se luptă cu apa care-i înghite. Dar nimeni nu mai strigă. Toţi răsuflă cu greu, horcăie ciudat, oftează şi pier sub apă. Alţii plutesc, ţinîndu-se de cîte-o scîndură sau de-o bancă...

O, să am şi eu o scîndură! Cercetez preajma cu ochi lacomi şi-mi vine atît de greu să mă ţin la faţa apei sub ploaia de foc a scînteilor! Deodată o scîndură mi se opreşte-n piept, singură-singurică. Mormăi de bucurie, sînt fericit, şi ca un avar strîng în braţe cît pot bucata de lemn, o lipesc de mine cu patimă, cu căldură, de parc-ar fi iubita mea. Ba încă mă mai şi pălise rîsul... Numai că scîndura începu să se cufunde în apă.

— O să ne înecăm amîndoi, — auzii deodată o voce slabă și tremurătoare.

Cine vorbește? Cine-i acolo? La celălalt capăt al scîndurii, la o distanță de cel mult patru arșini de la fruntea mea, zării un chip... chipul ei! Chipul acelei fete care fusese cu mine colo, sus, pe vapor și căreia îi vorbisem de dragoste... Ei, acestei fete i-am făgăduit să săvîrșesc fapte eroice... Nu cumva o să-mi ceară să le săvîrșesc acum? O!

Am lăsat ochii în jos, simțind-o că mă privește stăruitor... Scîndura se cufunda mereu în apă.

— Ia-ți alta... — am auzit-o spunîndu-mi.

Dar cînd am căutat în jur, n-am văzut de ce m-aș mai fi putut agăța.

— Pe-amîndoi nu ne ține la suprafață... — spuse fata.

Parcă nu știam asta și eu?

— Unul dintre noi trebuie să-și riște viața...

Da, unul trebuia să rămînă iarăși fără scîndură, așa este. Bine, dar toți oamenii au același drept la viață...

Începusem să și înghit apă. Îmi venea să smulg odată scîndura — fie ce-o fi! — și s-o trag toată de partea mea. Atunci fata i-ar fi dat drumul din mîini. Poate totuși mai plutește cumva prin apropiere o altă scîndură?

Jur împrejurul nostru însă, fața apei era netedă, doar ici colo, din cînd în cînd, se zăreau, ca niște bășici negre, capetele înecaților. Mă înec, și eu mă înec...

Vaporul ardea de parcă ar fi înflorit în bătaia vîntului o uriașă tufă cu flori roșii și galbene.

Apa îmi vîjîia în urechi, amețeam. Mă scufundam pe încetul...

— Ei, atunci, eu... — abia-mi ajunse la urechi o șoaptă slabă.

Și după aceste cuvinte, băgai de seama că scîndura se ridică spre suprafață... Era și timpul. Era într-adevăr timpul, căci altfel, peste încă vreo cîteva clipe, aș fi smucit-o eu odată zdravăn din mîinile acelei fete. Hotărît că aș fi smucit-o...

Nu se mai zări capul fetei printre valuri decît o singură dată. Pe urmă, o mînă înălţată.

Şi pe urmă, nimic. Am rămas doar eu şi, jur împrejuru-mi, noianul de apă liniştită, masivă. Încercînd să mă soarbă, apa îmi mîngîia cu viclenie umerii şi obrajii.

Eu însă, nu mă mai temeam — scîndura mă putea ţine cu uşurinţă. Pluteam tihnit şi aşteptam un ajutor. Ajutorul trebuia să sosească îndată, că doar de pe mal se vedea acest vapor în flăcări, se va fi auzind şi cum mugeşte apa în jurul lui şi cum şuieră limbile de foc. Apa voia mereu să mă soarbă. Îmi dădu uşurel un brînci în umărul stîng, mă scutura...

— Are să-ţi cadă pălăria peste bord... trezeşte-te!

Tresării... sării în picioare... Şi rămăsei încremenit de mirare. Zîmbindu-mi prietenos, înecata stătea pe puntea vaporului care ardea şi mă privea cu ochii ei negri, blînzi, mîngîioşi...

— Era să-ţi cadă pălăria în apă, — repetă.

— Iertaţi-mă, domnişoară... — începui eu cu glas rugător, — adică, vă mulţumesc, domnişoară!

— N-ai pentru ce... — îmi răspunse ea cu bunăvoie şi după ce mă salută din cap, se îndepărtă cu paşi neauziţi...

Privii tulburat în urma ei. Ce bine-mi părea că n-o înecasem!

Era-n fapt de zi. Cerul se rumenea pe măsură ce s-apropia dimineaţa, iar fluviul sclipea ca oţelul, rece şi grav. Malul cel rîpos şi înverzit ne chema cu atîta prietenie! În depărtări plutea ceaţa...

Pe cer stelele păleau una cîte una. În inima mea pîlpîia bucuria.

Va să zică n-am înecat-o pe fata aceea?!

Traducere de
Aurel Lambrino şi Ecat. Antonescu

ARUNCAT PESTE BORD

ELEGIE

„Pînă şi morţii în cimitir se odihnesc între semenii lor, — gîndiţi-vă atunci cît de chinuitor e pentru un om viu să fie singur!"

Luiza Ackkerman

Răpăie în ferestre o ploaie tristă de toamnă şi nu conteneşte o clipă, iar prin geamuri nu se vede nimic decît întunericul, un întuneric neclintit şi compact. Parcă se jeluise, aşa gîlgîie apa de pe streşini în burlane şi sunetul acesta monoton, o dată cu răpăitul uniform al ploii — e singurul semn de mişcare şi de viaţă dincolo de ferestre, în întunericul care tăinuieşte şi cerul, şi pămîntul.

In camera de lucru, mobilată cu gust şi luminată de-o lampă de birou cu abajur verde, stă dinaintea mesei, într-un fotoliu adînc, un bărbat înalt cu părul sur şi cu faţa întoarsă spre fereastră, privind lung întunericul de-afară, îşi aţinteşte în geamuri ochii lui mari, cenuşii; şade nemişcat şi sprîncenele i-s încruntate. I s-a-mpietrit chipul uscăţiv, prelung, brăzdat de cute adînci, un chip pămîntiu, şi-a subţiat

buzele şi-şi încleştează degetele pe rezemătorile fotoliului ca şi cum s-ar aştepta că vrea să-l smulgă de-aici cine ştie ce putere şi să-l proiecteze în bezna aceea care te-nfioară cu tristeţea şi răceala ei. Pe fereastră vine o adiere de vînt, se leagănă limba de flacără a lămpii iar în birou, pe pereţi, se tîrăsc tăcute umbre ciudate — o lume întreagă de pete fără formă, pe jumătate străvezii şi tremurătoare. Aşa se clatină şi tremură de-ţi vine a crede că vor s-o zbughească din odaie ca să zboare pe fereastră afară, dar nu pot şi le doare neputinţa...

Iar omul care stă în faţa mesei le priveşte din cînd în cînd întrebător de parcă ar căuta să ghicească din jocul lor vreun răspuns la gîndurile care-l copleşesc. Din toate colţurile odăii cată spre el ochii întunecaţi ai singurătăţii şi toate lucrurile din jur, cufundate în întuneric, au căpătat alte contururi şi şi-au pierdut obişnuita înfăţişare. Omul ar vrea să se ducă undeva unde-i mai multă lumină, unde-i viaţă; însă cu firea lui nesociabilă şi greoaie e gata oricînd numai să asculte ce spun alţii — în ceea ce-l priveşte nu găseşte de cuviinţă să vorbească mult; ştie că vorba e prea săracă nu numai atunci cînd trebuie să redea întocmai toate nuanţele gîndului, nelăsînd în suflet nimic nespus, nici o umbră, nici o rămăşiţă — ci chiar şi atunci cînd n-are decît a formula schematic un gînd. Dealtfel e şi jenant să vorbeşti despre cele ce s-au mai spus nu o dată, ci de atîtea ori şi mult mai frumos decît le-ar putea el spune.

In lume, şi prin saloane, prezenţa lui e ca un *memento mori* [1]), nimeni nu-l iubeşte pentru că veşnic are un aer distant şi cu zîmbetele lui reci oricînd izbuteşte să respingă încercările celor ce vor să lege vorba cu el. Ştie că a ajuns aproape nesuferit şi că toţi cunoscuţii lui se simt mai în voie fără el. Ştie că-i socotit drept un om care se gîndeşte prea mult la el, că scepticismul lui e privit ca o încercare de a fi original, că-i bănuit a fi de un dispreţ bolnăvicios

---

[1]) Adu-ţi aminte de moarte! (În limba latină.) (N. red. rom.)

față de toți și de toate și că este considerat grandoman.

Nu-l pot jigni toate acestea, n-are nici cea mai mică dorință să le demonstreze oamenilor că-l judecă greșit. E încredințat că tot ce gîndesc și fac oamenii — e tocmai pe măsura lor, că numai vremea îl schimbă pe om, treptat, și că nici un fel de argumente raționale nu-l pot face să-și schimbe deprinderile, fie chiar și acelea care-i sînt evident dăunătoare. Fără îndoială, fiecare om își merită viața pe care o duce — dar sînt unii oameni cărora le place să fie mai nefericiți decît le-a fost sortit — el aparține acestei categorii de oameni și nu dă vina pe nimeni, că s-a pomenit aruncat peste bordul vieții.

Orice ar face cineva, pînă la urmă tot va simți înlăuntrul lui un gol fatal și va regreta amarnic energia pe care a irosit-o în cursul vieții; iar cel ce se adîncește în sine însuși și nu se gîndește decît la propria-i suferință — pînă la sfîrșitul vieții se va simți un înțelept și un erou. Să ai în tine ceva temeinic, iată garanția împotriva sărăciei de spirit; și nu există nimic mai temeinic ca suferința.

Totuși s-ar duce printre oameni, totuși s-ar duce la ei, oricît nu-l înțeleg și deși el îi înțelege. De obicei se adună în grupuri ca să mintă unul față de celălalt, ca să vorbească despre lucruri care stau departe de viața de toate zilele, dar care le îngăduie să strălucească prin cunoștințele și inteligența respectivă, să se grozăvească un timp în ochii proprii ca și în ochii altora. E un lucru tot atît de obișnuit pentru orice adunare de oameni, pe cît e de nesincer.

Aceste dueluri verbale, tonul studiat al raționamentelor, înflăcărarea artificială — toate acestea nu sînt decît straie de sărbătoare. Oamenii și le întocmesc din tinerețe și trăiesc cu ele adesea toată viața fără să le mai înnoiască, din care pricină cea mai mare parte a părerilor omenești e atît de învechită și ponosită, atît de trivială și lipsită de prospețime. Ca și toate celelalte veșminte pe care le poartă oamenii, convingerile și părerile lor trebuiesc aerisite cît se poate mai des și curățate de mucegaiul vremii cu

peria scepticismului. Pentru că asigură prospețimea pentru mult timp, grija asta trebuie s-o aibă toți cei ce doresc să nu li se transforme convingerile în prejudecăți. Nu-i bine să uităm că fiecare prejudecată este un crîmpei de adevăr învechit și iarăși niciodată să nu uităm că, cu cît mintea e mai liberă, cu atît mai bogat e omul.

Toți uită asta și se judecă unul pe celălalt, precum judecă și fenomenele de viață, după sisteme șablon, însușite demult și nedezvoltate cum ar cere vremea. Iar viața merge înainte, e în veșnică mișcare — atît de lesne poți ajunge să n-o mai înțelegi dacă o măsori cu măsura cea veche. Greu pricep oamenii aceasta și iată de ce nu se înțeleg unul pe celălalt, de ce sînt atît de străini, atît de insensibili unul față de celălalt, de ce-și acordă atît de puțină atenție unul altuia...

...Și totuși e bine să te pricepi a trăi cu oamenii, să fii mulțumit de ei, de vorbele, de gusturile, de faptele lor... Oare de ce ne place asta atît de mult și de ce-o dorim uneori cu atîta pasiune?

Temele favorite ale convorbirilor lor sînt politica, literatura, arta — și cînd se vorbește despre toate acestea mai poți asculta, însă cînd tema convorbirii devine omul — ce adînc te doare pentru oameni! Cîtă fiere, ironie, ură, neînțelegere, cîtă nepăsare și cît de puțină dorință de a înțelege, cît de puțină căldură găsești în ceea ce se susține despre om...

Și totuși „Șehinah cel adevărat[1]) — acesta e omul". Da, el e sfînta sfintelor, cuprinde în sine un univers întreg, un univers complicat, interesant, profund... Au să învețe oare oamenii vreodată, dacă nu să înțeleagă, cel puțin să se respecte în tăcere unul pe celălalt? Oare au să prieapă ei vreodată că nu-i pe lume nimic mai interesant ca omul și că numai omul este măsura lucrurilor și creatorul vieții?

Făcuse pe vremuri mai multe încercări de a se apropia de oameni, de a pătrunde în sfera lor de

---

[1]) *Șehinah* — prezența divină (în limba ebraică.) (N. red. rom.)

interese şi de a trăi la fel cu toţi ceilalţi. Numai că pentru asta i se cerea să nu mai fie atît de rigid, şi asta-i era cu neputinţă. Ar fi fost nevoit atunci să se intereseze de lucruri care nu-l interesau, ar fi trebuit să se prefacă prea des că-i om ca toţi oamenii. Toţi cei cărora li se spune intelectuali şi oameni cumsecade se pasionează peste măsură de orice le poate susţine şi întări dreptul la aceste caracterizări şi, fiind veşnic preocupaţi să pară altfel decît sînt, rămîn nepăsători şi reci unul faţă de altul. Viaţa fiecăruia este o taină pentru celălalt — taină pe care unii se tem s-o dezvăluie iar ceilalţi nu doresc s-o ghicească ; aşa încît oamenii trăind sînt legaţi între ei doar prin cuvinte şi fiecare poartă în el însuşi întreaga-i lume de gînduri şi simţiri, li se jertfeşte, îşi împarte viaţa cu ele, dar trăieşte şi moare fără să le fi mărturisit. Nimeni nu observă ciudăţenia tristă a vieţii noastre şi nimeni nu vede că el însuşi este o enigmă nedezlegată — se învîrteşte toată viaţa printre alte enigme asemănătoare, iar cunoştinţa dintre om şi om rămîne o vorbă aruncată în vînt — o vorbă fără conţinut. Nimeni nu-l cunoaşte pe nimeni şi nici nu vrea să-l cunoască. Sînt unele cuvinte cu ajutorul cărora oamenii vor să delimiteze între ei, însă într-o expresie ca : „Acest om este inteligent", definirea de aici nu-l cuprinde pe om în întregime, pentru că inteligenţa are fel de fel de nuanţe, tot aşa cum şi activitatea ei este, prin însuşi faptul, extrem de felurită. Cînd inteligenţa cuiva este din cale-afară de subtilă sau de-o clarviziune neobişnuită, sau prea receptivă — se spune : „Ăsta-i un om bolnav", ceea ce e tot atît de just pe cît de just ar fi să spunem despre Napoleon că a fost numai soldat. Agerimea minţii e luată drept uşurătate şi tot ceea ce-i originalitate e luat drept ceva anormal. Indeobşte viaţa oferă spectacolul frămîntărilor nebuneşti ale unor fiinţe foarte nenorocite, foarte sărace cu duhul, care vorbesc limbi diferite şi care, deşi nu se înţeleg una pe alta, se definesc şi se condamnă cu uşurătate. Preocupat numai de el însuşi, fiecare caută să le demonstreze celorlalţi că-l mai interesează şi altceva. Are nevoie să demon-

streze aceasta pentru ca să atragă atenţia, pentru ca să-şi dobîndească stima celorlalţi. Iar minciuna vieţii, cu care s-au obişnuit cum s-au obişnuit cu aerul, creşte mereu şi-i îndepărtează unul de altul.

Şi totuşi sînt uneori momente cînd te simţi atît de bine printre oameni şi viaţa atunci ţi-e plină de un farmec deosebit, iar sufletul îţi vibrează aşteptînd ceva nou, în timp ce în depărtarea viitorului sclipeşte atît de viu lumina nădejdii în altceva, nobil, măreţ, după cum şi-n inima omenească se înalţă ca un curcubeu strălucitor gîndurile şi simţirile înflăcărate! Sînt rare aceste momente, e adevărat... Dar sînt. Sînt şi chiar de-ar fi ele numai o „amăgire care ne stîrneşte" — datorită lor viaţa devine posibilă... Dar acum, pentru cel ce singur s-a aruncat peste bordul vieţii, e prea tîrziu să se întoarcă la viaţă — e prea tîrziu şi n-are ce aduce la înapoiere. Vieţii trebuie să-i aduci totdeauna ceva, dar el ce s-aducă? Părul încărunţit şi gîndurile negre, neîncrederea în oameni? Cu acest bagaj nu va fi primit.

Nu-i rămîne decît să şadă aici singur, să asculte cum se tînguie trista ploaie a toamnei şi să aştepte acea zi cînd vor luci soarele şi văzduhul pentru mii şi mii de oameni dăruindu-le viaţă şi fericirea posibilă pe pămînt, iar lui, în ceasul acela, o să-i sosească moartea. Dintr-o singură suflare moartea va rupe o filă din cartea vieţii — un om. De sus şi pînă jos, pe fila aceea sînt consemnate evenimente şi gînduri, ai putea afla, citind-o, atîtea lucruri interesante... Dar fila va dispărea fără s-o citească nimeni, va dispărea fără să lase pe urmă-i, în viaţă, nici o umbră, nici o amintire...

„Atunci la ce-a mai trebuit să mă nasc, să trăiesc, să gîndesc atît de mult, să ştiu atît de multe şi să mă mîndresc în sinea mea că, deşi stau de o parte, văd totuşi viaţa mai adînc decît alţii, că am studiat-o mai amănunţit... dacă acum aş vrea să mă afund în ea, să mă satur de larma ei, s-o absorb prin toţi porii, să fiu tot atît de obtuz, de mărginit şi de meschin ca majoritatea oamenilor, să trăiesc cu ei laolaltă simţind la fel cu ei, să vorbesc cum vorbesc ei, să fac tot

ce fac ei şi să mă apropii de moarte pe nesimţite cum li se-ntîmplă şi lor, să mă apropii de moarte, s-o întîmpin şi să mă sting ? La ce şi cui i-au trebuit toate acestea ? Şi, la urma urmei, ce rost are viaţa pentru om ? Florile, înflorind şi ofilindu-se, ne desfată — îţi vine-a crede că asta-i menirea lor. Dar omul care, trăind, îşi îmbogăţeşte experienţa şi devine zi de zi mai plin şi mai bogat lăuntric — totuşi ce menire are ? Pentru cine trăieşte el şi creează necontenit o dată ce coboară de pe pămînt în pămînt, lăsînd în urmă munca sa drept moştenire celor ce-i supravieţuiesc şi care vor dispărea şi ei cînd le va suna ceasul ? În general vorbind, ce rost are să trăieşti ?"

Ploaia tristă a toamnei bate fără încetare în geamuri şi prin ferestre nu se vede nimic decît întunericul neclintit şi compact. Omul îşi aţinteşte în întuneric ochii lui cenuşii iar cutele din obraz i se adîncesc mai tare. Şi pe pereţi în cameră, umbrele se leagănă mereu, mute şi enigmatice, parcă ar fi nişte hieroglife vii care istorisesc povestea încurcată a unui suflet omenesc, slab şi mîndru, singuratic şi părăsit.

Omul îşi încleştează degetele-i uscate în răzimătorile fotoliului şi, şade aşa, ca o statuie, copleşit de tristeţe, faţă-n faţă cu bezna şi tăcerea nopţii de toamnă. Stă nemişcat şi-şi dă seama că nu-i decît un om, că nu poate cuprinde cu mintea lui tainele existenţei, care-i depăşesc înţelegerea. Îi pare rău că nu mai are putere acum să se facă una cu viaţa care trece pe lîngă el. Şi toate gîndurile care îi umplu mintea se înmănunchiază pînă la urmă într-o singură întrebare simplă şi limpede, jignitor de simplă şi dureros de limpede :

„De ce m-am socotit mai inteligent, mai cumsecade, mai tare decît toţi ceilalţi oameni şi n-am ştiut să stabilesc cu ei o legătură trainică, n-am ştiut să trăiesc în mijlocul lor ?"

...Ploaia bate-n ferestre — întunericul cată prin geamuri.

„Şi iată că mi-am trăit traiul numai ca să-mi dau seama ce greşeală am făcut şi după ce m-am gîndit timp de treizeci de ani, am ajuns doar să mă-ntreb,

cu toată ironia, — de ce m-oi fi socotit mai bun decît alţii ?"

Ploaie şi întuneric...

„Da, viaţa ştie să-l pedepsească pe cel ce nu vrea s-o slujească..."

Pe pereţii odăii lunecă tăcute umbre pe jumătate străvezii. Peste tot, singurătate. Şi apa care picură de pe acoperiş răsună ca un requiem...

Traducere de
Aurel Lambrino şi Ecat. Antonescu

IDILĂ

La colțul icoanelor, în odăița scundă cu tavanul afumat, o candelă abia clipește. Lumina ei pîlpîie și zugrăvește pe pereți umbre ce tremură neîncetat, sperioase parcă, și se tîrăsc în sus și-n jos, ba acoperind, ba dînd la iveală niște poze ieftine, colorate țipător, care înfățișează „Judecata de apoi", „Calea păcătosului și calea omului drept", precum și alte grozăvii de acest fel, întru ilustrarea binefacerilor virtuții și a răutății viciilor.

Nu numai clipirile candelei dau lumină în cameră ci și un sul lung de raze care vin de dincolo, răzbind înăuntru prin geamlîcul pătrat al ușii scunde, tapisate cu mușama. Croindu-și un soi de potecă luminoasă peste dușumelele acoperite de-un preș gros, sulul se pierde sub masă. Miroase a ulei de candelă și încă a ceva, un miros tot atît de greu. Camera e ticsită de mobile. La perete, un pat dublu, la căpătîiul patului, un cufăr uriaș, acoperit cu scoarțe, apoi colțul icoanelor. La celălalt perete, se găsește un scrin vechi și greoi, alături încă un alt cufăr mare, apoi masa, iar între masă și ușă spînzură-n cuie, pe zid, o mulțime de haine. În față, lîngă fereastra mai mult lată, se mai află o masă, două scaune în părți, unul la mijloc,

pe masă se află o lampă, două rame cu portrete și o carte groasă legată în piele.

Se iţeşte pe fereastră, melancolic şi tăcut, cerul nopţii de vară, albastru închis, plin de stropii aurii ai stelelor, care clipesc neliniştite. Uneori geamurile dîrdîie din pricina zgomotului stîrnit de-o trăsură pe stradă. În semiîntunericul din cameră lucrurile îngrămădite aici par mai mari decît sînt cu adevărat iar locul liber din mijlocul încăperii, aşa cum joacă mute umbrele, parc-ar fi populat de spectre. Pete de culori stridente, pozele din pereţi cată-n jur ca nişte ochi monstruoşi mari şi pătraţi. Şi tot ce se află în cămăruţa aceasta care seamănă cu o magazie, totul tace şi-i pătruns de-un miros greu, de stătut.

Un corp întunecos umbreşte din cînd în cînd pătratul de lumină din uşă... Atunci sulul de raze de pe duşumele se cutremură şi piere, iar după o clipă reapare semănînd cu o spadă lată care se-nfige în semiîntuneric, spre mai marea spaimă a spectrelor ce-l populează. Dar tăcerea tot nu se împrăştie nici cînd se mişcă aşa lumina, chiar dacă de dincolo de uşă pînă aici în liniştea odăii pustii vine un ţăcănit de bile pe abac, sunetul caracteristic al banilor şi nişte lovituri cu un obiect greu în scîndură...

...Uşa se deschide şi în odaie pătrunde un bătrînel mic şi uscăţiv, cu barbişonul ascuţit şi cărunt, cu nişte ochelari care-i lunecă pe nasul roşu şi mare; poartă şorţ alb, lung şi în mînă ţine o lampă. În spatele lui s-a ivit, cu mîna pe clanţa uşii, o bătrînică gîrbovită de ani, cu capul aplecat. Îşi rotesc iute privirile asupra lucrurilor din odaie; bătrînul aşează lampa pe masă, îşi face-o cruce şi rosteşte cu glas dogit:

— Ei, slavă domnului, a trecut şi ziua asta!

— Slavă ţie, doamne! — îi ţine isonul bătrîna. — Bei ceai?

— Nici nu-ncape vorbă!

Şi bătrînica se întoarce dincolo, în încăperea unde se îngrămădesc saci cu făină, lăzi, borcane. E o dugheniţă aflătoare pe-o stradă dosnică, în oraş. Găseşti aici de vînzare doc şi catran, ace şi fîn, căr-

buni, pîine, aţă, tutun, varză acră — tot ce le face zilnic trebuinţă oamenilor care-şi socotesc banii cu copeica.

Cît timp trebăluieşte bătrînica în dugheniţă, bătrînul se apropie de masă şi aşează lampa acolo, mormăind pe nas, încet, numai pentru el, un tropar. Camera dintr-odată capătă înfăţişarea unei încăperi locuite şi acum poţi deosebi limpede chinurile fără nume ale păcătoşilor din tabloul „Judecata de apoi".

— „Nu-me-le tă-u îl slă-vi-m..." Mamă! Adă încoace şi abacul...

— Las' că ştiu eu... — răspunse bătrînica bombănind, în vreme cu blidele pentru ceai îi zornăie în mîini.

— Păi, da... „Nu-me-le tă-u îl prea-mă-rim..."

Ţinîndu-şi mîinile la spate, stă locului în faţa „Judecăţii de apoi" şi oprindu-se din cîntat, cercetează pentru a mia şi una oară cum se zvîrcolesc păcătoşii şi ard în flăcările iadului, care seamănă cu nişte snopi de paie, roşii. Fiece păcătos se prăjeşte într-o chiliuţă separată, ceea ce, împreună cu focul care-i învăluie pînă la brîu trupul chircit de durere, aduce foarte mult cu jumătatea unei pocnituri din pomul de iarnă, una din care-ar fi ieşit la iveală surpriza.

— „Din prun-ci-e pa-ti-mi-le mă do-boară, dar tu, doa-mne, izbă-ve-şte-mă, iz-bă-vi-torul no-stru," — îngînă bătrînul cu glas adînc, fără să ţină măsura cîntecului şi depărtîndu-se de tablou oftează din greu.

— Tată, poţi să iei samovarul! — îi dă poruncă bătrîna din dugheniţă.

— E gata? Măi, mă da' sprintenă mai eşti! — spune bătrînul intrînd în dugheană, unde-l întîmpină un răspuns bombănit dar în acelaşi timp măgulit.

— Păi, dar!

Asta se petrece în fiecare zi după ce închid prăvălia şi, scăpînd de treburi, au gust să bea un ceai. Aproape totdeauna, isprăvindu-şi negoţul, el începe să cînte tropare, irmose şi condacuri, şi ea pune samovarul; apoi se aşează amîndoi să bea ceaiul şi în timpul ceaiului socotesc ce-au încasat peste zi şi cît au cîştigat.

Iată-i la masă. Zumzăie şi pufăie samovarul; „mama" şi-a scos tulpanul din cap, şi-a potrivit peste părul cărunt o bonetă de mătase şi-i toarnă „tatei" ceaiul într-un pocal de faianţă cu toarta plesnită, un pocal de care se serveşte el de multe zeci de ani. În faţa ei se află o cană mare albastră cu o crăpătură neagră, o farfurioară de miere, covrigi. În faţa lui, abacul şi un registru lung şi îngust, păienjenit de slove mari şi strîmbe, scrise cu creionul... Bătrînul îşi cufundă în registru ochii mici, cu pleoapele înroşite şi pune pe bilele murdare ale abacului un deget negricios şi uscat ca o ghiară.

— Ei, doamne-ajută!

Iar bătrîna îşi face cruce, privind cuvioasă spre icoane. După aceea, îşi întoarnă privirea la degetul bărbatului care mută bilele fără răgaz; îl urmăreşte într-una, sorbind cu poftă ceai din farfurioară. Timp de vreo cinci minute camera răsună de ţăcănitul abacului, de şoaptele bătrînului care numără şi de sorbiturile din ceai ale bătrînei. Pe faţa ei, creaţă ca o mănuşă mototolită, se citeşte o atenţie grozavă, ochii mari, negri şi stinşi nu slăbesc o clipă abacul.

Pe faţa lui se vede încordarea matematicianului, care rezolvă o problemă complicată.

— Săpun... o jumătate de funt — 6 copeici. Mahorcă — 4 copeici... O grivnă... m-da... În total s-a dat azi pe datorie de două ruble şase grivne! Uite, asta-i.

— Mişka, cizmarul, a plătit datoria de optsprezece copeici? — vrea să ştie bătrîna.

— Cizmarul? M-a rugat să i-o trec la datoria veche. Apoi cu ăsta s-a zis, nu mai vedem banii... adică de ce i-oi fi dat?

— Păi, zicea, sîmbătă îţi plătesc totul...

— De unde să plătească? Nevasta — bolnavă, el — fără lucru, iar Manka nici nu vrea să ştie de ei... Petrece şi pace bună.

— Bine, dar ai chitanţă de la el?

— Chitanţă am... Bătaie de cap. Trebuie să mă duc la judecător, judecătorul ia de fiecare cerere cîte o grivnă... tot marafeturi d-astea... Şi te pomeneşti că

în loc de cinci ruble și patruzeci de copeici, scot doar vreo patru ruble, apoi ce treabă-i asta ?...

— Au o icoană sfințită, îmbrăcată în argint... Prețul ei, cam opt ruble, — îi aminti bătrîna.

— Știu eu asta... Mi-e să n-o amaneteze, ticălosul...

— Las' s-o amaneteze, că n-are la cine să se ducă tot la noi vine...

— Adevărat... dar, orice-ai spune, trebuie să-i mai dau și lui măcar o rublă, iar cu ce mai are datorie s-ar face șase ruble și patruzeci de copeici.

— Tot sîntem în cîștig...

— Totdeauna o să fim în cîștig, pentru că noi doi sîntem oameni prevăzători... Dar nici să uiți cît de mare-i cîștigul, nu-i bine.

— Ei, nu-i rost totdeauna să cîștigi mult...

— Adevărat... Ia dă-mi nițică miere !

Ține vreo două minute tăcerea, întreruptă doar de zgomotoasele sorbituri de ceai din farfurioare. Bătrînii suflă cu mare grijă în ceaiul care fumegă și aruncă din cînd în cînd priviri pe fereastra deschisă, spre cerul solemn al nopții și spre stelele lui sclipitoare...

— Iar sînt stele multe, — spune bătrînul, după ce-și bea paharul, — mîine o să fie zi senină.

— Acum toate zilele ar trebui să fie așa, pînă ce iese luna nouă... Atunci se scaldă luna — și iar vin ploile, — îl lămurește bătrîna. — Da de cucoana Zagarina ce zici ?...

— Zic c-ar trebui să trecem la executarea sentinței. Să i se inventarieze toate boarfele și s-o ușurăm de ele...

— La azil n-au primit-o...

— Ce vorbești ? ! Va să zică, trebuie să ne grăbim că altfel s-apucă să vîndă tot... Din ce-o să trăiască dacă nu din vînzare ?

— Doar să cerșească în pridvor la biserică... Deunăzi i-au venit niște negustori de haine vechi... M-am uitat s-o văd, vinde ceva sau ba ? N-a vîndut...

— Păi, nu ? Chiar mîine o strîng cu ușa. N-o fi vîndut ceva din mărunțișuri ?

— Pe cît mi se pare, nu!! — spuse bătrîna cu oarecare îndoială.

— S-a dus de rîpă şi nobila asta... — încheie bătrînul după o clipă de tăcere.

— Adevărat... Toţi nobilii se duc acum de rîpă...

— Aşa li se cuvine. Cît le-a fost timpul, au trăit, au benchetuit, de-acum să mai lase drum slobod şi altora.

Bătrînul zîmbi cu tîlc cătînd în ochii nevesti-si şi îşi mutară amîndoi privirile asupra portretelor aşezate în spatele samovarului. Unul din ele îl înfăţişa pe un licean voinic cu chipul colţuros şi aspru; celălalt — pe o fetiţă durdulie cu cosiţa lungă, petrecută pe piept, peste umărul rotund şi cu fruntea înaltă însemnată de-o cută dîrză între sprîncene.

— Ăştia-s domnii cei noi ai pămîntului, — zise bătrînul dînd din cap, iar obrazul ascuţit şi uscăţiv i se lumină de-un zîmbet blînd şi duios... Bătrîna chicoti încetişor, schimbîndu-se la faţă de mulţumire. Dar le trecu repede veselia, căci nu sosise încă pe deplin ceasul înduioşărilor.

— Va trebui să-i trimitem vreo ...douăzeci şi cinci de ruble lui Lexandr, — începu bătrînul posomorîndu-se şi cătînd gînditor. — Cîştigă el cu lecţia cît cîştigă, totuşi în cercul în care se învîrteşte, îi trebuie mai mult. O pereche de pantaloni noi şi cîte altele de-alde astea. Are colegi... Pe urmă, tinereţea...

— Ia vezi să nu-l strici! — îl cam ţinu de rău bătrîna.

— Pe Saşka?... Mii să-i dai şi tot nu-l poţi strica — îşi cunoaşte el bine calea. — Uite, numai să-ncasez de la Zagarina şi de la Unjenţov şi-i trimit lui.

— Si Soniei ar trebui să-i trimitem...

— Am să-i trimit şi Soniei, nu te teme, nu uit...

— Mă tot întreb, cum o fi trăind ea pe acolo, printre străini? I-o fi greu, bietei fetiţe... — o jeli bătrîna

— Las' că... o duce...! Scrie că-i bine. Cei din capitală-s oameni politicoşi, potoliţi — nu ca ăştia de pe-aici... Acum trei zile ce scandal a făcut Sacikov, ai văzut... Zbiera: „Te reclam!" Cică: „Dai bani pe amanet într-ascuns!... Dă-ncoace, zice, lucrurile mele"

— și dobîndă, pungașul ăsta de șapte luni n-a mai plătit-o. Acum i-am dat pe amanet treizeci, socotește și tu, cîte o rublă și jumătate pe lună — iacă s-au făcut treizeci și nouă... Asta n-o pricepe, pocitul... „Te reclam!" N-ai decît! Cearcă de găsește ceva la noi, poftim, caută prin toate cuferele!

Bătrînul s-a înfuriat: a început să tremure, i s-a roșit nasul, ochelarii îi saltă, ba dă și-n tuse, de indignat ce-i.

— Lasă-i în plata domnului pe toți, — spuse împăciuitoare bătrîna și adăugă: — Ce putere au? Au să strige cît au să strige și-apoi de nevoie tot la noi au să vină. Că nu ne-nghite nimeni în cartier? Atîta pagubă! Las' c-avem noi cui să-i fim dragi... Clătină din cap arătînd spre portrete și iarăși zîmbi cu duioșie.

— Adevărat, — încuviință bătrînul, liniștindu-se. — Ai dreptate... totuși — ține seama — numai să vreau eu să fiu al dracului și zvîrl în stradă jumătate de cartier, îi las lipiți pămîntului ca după foc. Cerșetori îi văd, la pod. Ce am eu aici, sînt acte! — Și bătînd neînduplecat cu degetul uscat în masă, cătă cu asprime spre nevastă-sa.

— Lasă-i în plata domnului, dă-le pace să trăiască, — o ținu bătrîna pe-aceeași strună. — De ce te superi dacă-ți cunoști puterea?

— Mi-e ciudă, mamă, pricepi? Da' ce, numai noi păcătuim pe toată fața pămîntului? Cînd te-ai uita în gura lor, ar însemna să crezi că numai noi singuri... Toți stau gata să ne muște, toți se bucură de răul nostru...

— Și pe noi ne doare-n cot, — îi răspunse cu filozofie bătrîna. — Parcă tatăl nostru cel din ceruri nu vede pentru ce trăim noi amîndoi? El toate le vede! O să ne-nfățișăm într-o zi la sfînta lui judecată și o să dăm socoteala... N-o să ne împiedicăm în oameni pe drumul nostru...

— Adevărat... — spuse potolit bătrînul. — Mai bei ceai? Ei, dacă nu, atunci strînge masa și culcă-te, că eu stau să mai citesc un ceas din psaltire...

— Bun, bun, uite-acu'... Citeşte cuvîntul domnului, o să-ţi aducă tihna. De cîte ori nu ţi-am spus să nu te superi! Că doar ne străduim pentru copiii noştri, sînge din sîngele nostru, nu pentru noi. O să-i creştem, o să-i scoatem oameni învăţaţi şi au să răscumpere vina noastră în faţa domnului, pentru că au să fie de folos altora. Oameni cu carte, credincioşi ţarului şi lui dumnezeu. Na, de aceea mai greşim şi noi: de dragul lor. Aşa că nici n-o să ni se socotească asta drept păcat. Că şi pasărea cerului, ca să-şi hrănească puişorii, prinde gîze şi gîndăcei — păi, cum...!

— Adevărat... Sonia o să fie doctoriţă — Saşka, profesor.

— Parcă vroia să se facă avocat? — se cam iuţi bătrîna, oprindu-se din spălatul cănilor.

— Nu mai vrea. Nu ţi-am citit scrisoarea lui? Zice: trec la facultatea de figologie... care va să zică, să iasă profesor, — o lămuri bătrînul şi uitîndu-se visător la portret, adăugă: — O să ajungă de-par-te! Are cap, nu glumă.

— Să dea dumnezeu! — rosti bătrîna, cu acelaşi glas cucernic cu care-şi făcea rugăciunile.

— Şi Sonia, la fel... Ne-a răsplătit domnul după munca noastră... Da, cu copiii avem noroc! — spuse tare bătrînul.

— Şi tu te mai vaiţi — oamenii, oamenii! Ce ne pasă nouă de oameni? La ce avem nevoie de oameni?

— Bine zici! Ah, mamă, cît de bine-ai zis!

Ba încă de mult ce-i plăcu vorba asta, clătină zîmbind din cap şi făcînd ochi mici, iar bătrîna, cu coatele proptite-n masă, căta spre cele două portrete şi le surîdea cu nesfîrşită duioşie, o duioşie de mamă.

— Ei, de-acum gata, pune-te şi citeşte. Eu am să mă închin, — zise îndurîndu-se în sfîrşit să se depărteze de masă.

— Te-ai săturat să-i priveşti? — rîse fericit bătrînul.

...Peste cîteva minute se lăsă liniştea în odăiţa ticsită de mobile. Pe fereastra aceea mai mult lată se

vedea mereu cerul cu stelele sclipind. Pe stradă, întuneric și liniște.

Stînd în genunchi în fața icoanelor cu capul dat pe spate atît de tare încît ceafa mai că-i atingea ghebul, bătrîna, cu ochii înlăcrimați, înăbușindu-se parcă, șoptea cu foc vorbele din rugăciunea ei :

— Ajută-i, doamne, păzește-o, prea milostive !

Iar bătrînul citea cu jumătate de glas, monoton, lungind cuvintele și pronunțîndu-le pe nas :

— „Binecuvîntat este bărbatul care nu se duce la adunarea celor răi și nu calcă pe calea păcatului..."

Traducere de
Aurel Lambrino și Ecat. Antonescu

RAS, TUNS ŞI FREZAT...

QUASI UNA FANTASIA [1])

...Cînd am bani mai mulţi, mă duc la frizer.

Cititorul va fi aproape de adevăr dacă va presupune că nu mă bărbieresc prea des, dar se va înşela dacă îşi va închipui că dau relaţii despre viaţa mea intimă, din dorinţa de a familiariza publicul cu tabieturile mele înainte să facă aceasta reporterii. Nu! Departe de mine gîndul că interesul cititorului faţă de modesta-mi persoană l-ar putea face să dorească a afla despre mine tot atîtea cît ştie despre marii maeştri ai literaturii. N-am acest gînd, fereşte-mă, doamne! — şi fereşte-l şi pe cititorul meu — presupunînd că-l am — de o dorinţă atît de puţin modestă! Ştiu eu cîte parale fac şi mai ştiu că-mi stă totul în faţă şi că această situaţie va dura pînă la moartea mea, după care voi avea totul în urmă, căci, odată cu moartea, am intenţia să nu mai public nimic, nici în ziare, nici în reviste, şi să renunţ definitiv a lua parte la vreuna din treburile de pe pămînt. Dîndu-i cititorului această explicaţie şi lăsîndu-i dreptul să-mi ureze grabnică mutare acolo unde-s puşi la depozit toţi: inteligenţi, proşti, buni, răi, cinstiţi, mişei, sau vai

[1]) Aproape o fantezie (în limba italiană.) (N. red. rom.)

de capul lor, precum şi toţi ceilalţi oameni pe care, între altele, obişnuim de totdeauna să-i numim strămoşii noştri — o iau de la început.

Aşadar, cînd am posibilitatea, mă supun imboldului dat de regulile bunei-cuviinţe şi mă duc la frizer — totdeauna la acelaşi frizer. Îl cunosc încă de pe vremea cînd abia-mi dădeau tuleiele, iar în prezent ne leagă o strînsă prietenie, atît de trainice sînt afecţiunile mele sau, atît de bune sînt bricele frizerului meu!

E un om în vîrstă, cînd vorbeşte repetă într-una expresia „mă rog!" ca să pară mai politicos, şi-i plac grozav literatura, păsările cîntătoare şi convorbirile subţiri. Cel mai mult îi place să vorbească despre literatură; discută cu mare plăcere despre influenţa forţelor oculte în dragoste, despre trilurile scatiilor, despre politică, fireşte — externă. De asemenea vorbeşte cu plăcere despre tot ceea ce-l poate caracteriza pe mujic ca pe o vieţuitoare netoată, dar vicleană, lacomă şi necioplită — ş.a.m.d. Tot timpul vorbeşte cît bărbiereşte, iar clientul, suportînd operaţia, ascultă şi fără să vrea uită că, odată cu rasul s-ar *mai putea* trezi şi cu urechile, nasul sau buzele retezate, lucru care deşi nu s-a întîmplat e totuşi foarte posibil să se-ntîmple cîndva, avînd în vedere pasiunea frizerului pentru literatură, scatii, politică şi toate celelalte.

După cum am mai spus, sîntem prieteni, ceea ce-i un lucru foarte firesc: el îşi cîştigă pîinea cu briciul, eu cu pana, unelte tăioase amîndouă, prin urmare acesta e un teren pe care se pot dezvolta simpatii reciproce. În majoritatea cazurilor, simpatiile reciproce au mult mai puţine motive să existe şi nu-i nimic de mirare în asta, întrucît însăşi existenţa este un fenomen demonstrat cu prea puţină claritate — în măsura în care, dealtfel, un asemenea fenomen poate fi demonstrat...

Dar să revenim la ale noastre. Ultima dată cînd m-am bărbierit, am purtat cu frizerul o convorbire foarte interesantă, şi cum, îndeobşte, viaţa nu cuprinde prea multe lucruri interesante, mă socotesc obligat moralmente să vă povestesc întîmplarea.

Intrînd ultima dată la el, l-am întrebat ca totdeauna, zîmbind :

— Bărbierești, bărbierești mereu ?

— Și dumneavoastră scrieți mereu ? — îmi răspunse tot așa, zîmbind.

De multă vreme ne salutăm în modul acesta și socotim că nu-i un mod mai rău ca toate celelalte...

Peste un minut mă săpunea, iar în minutul următor îmi veni o idee — cu totul nefericită, după cum mi-am dat seama pe urmă.

— Ia spune... mă citești ?

— Am încercat, mă rog...

— Și ?

— Mă rog, mi-ajunge !

Dumneata, ca cititor — presupun că ești numai cititor — n-ai să înțelegi ce-am simțit eu pe urma unui răspuns așa scurt. Dar îți mărturisesc că mi-a venit să dau o replică în felul acesta :

„Șterge-mă imediat ! Păcătosul dumitale de săpun pute, mă duc la alt frizer !"

Totuși m-am stăpînit. Ba chiar am mers mai departe — l-am întrebat cu prietenie și blîndețe :

— Și de ce ?

El îmi prinse nasul între degete, mi-l cîrmi spre sud-vest și-mi răspunse cu sînge rece :

— Păi, mă rog, nu-i interesant !

Închipuie-ți că cineva ți-a trîntit-o verde-n față : toți copiii dumitale sînt niște monștri înspăimîntători, băieții seamănă bucățică ruptă cu dumneata, iar fetițele cu soția dumitale. Și mai închipuie-ți că tot acela a spus despre soacra dumitale că este o femeie divină, care merită tot respectul și stima, și ți-a recomandat ca atunci cînd te vei hotărî să te arăți cu familia dumitale pe o estradă de iarmaroc ca o „curiozitate a naturii" — să-i încredințezi antrepriza numai ei, soacrei dumitale, acestei femei demne de tot respectul. Dacă vei izbuti dumneata să-ți imaginezi toate acestea — apoi fără îndoială că vei avea un sentiment foarte apropiat de cel pe care l-am avut eu în clipa cînd nasul meu căta spre sud-vest.

Dînd însă dovadă de o voinţă cumplită, lucru care-i caracteriza şi pe strămoşii mei, am izbutit să mă stăpînesc. Mai tîrziu sau mai de vreme doar tot nimereşti în iad şi ca atare se cuvine să înduri cu stoicism chinurile de pe pămînt.

— Zici că nu-i interesant ? Asta-i foarte interesant... Adică, am vrut să spun, foarte trist dar şi instructiv pentru mine...

— Mă rog, cum doriţi ! — spuse frizerul cu destulă indiferenţă şi-mi cîrmi nasul spre sud-est.

— Dacă nu te superi, şi ca vechi prieten ce-mi eşti, lămureşte-mă şi pe mine de ce anume nu-i interesant... — l-am rugat eu pe acest... scuzaţi expresia, critic, după ce mi-am încătuşat inima în cercurile de oţel ale răbdării.

— Mă rog, cu cea mai mare plăcere, — se-nvoi el amabil, silindu-mi nasul să se ridice spre cer, ceea ce nu corespundea cîtuşi de puţin cu starea mea sufletească.

— În primul rînd, dumneavoastră scrieţi, mă rog, din viaţă şi nu din cap...

— Adică, după părerea dumitale, e interesant numai scrisul celor care-şi împing căpăţînile dincolo de hotarele vieţii ?...

Ironizam — treceţi-mi aceasta cu vederea — deoarece pînă atunci oricine altul în locul meu ar fi prefăcut frizeria într-un morman de ruine, l-ar fi rupt cu dinţii pe frizer, i-ar fi spintecat familia întreagă şi i-ar fi mîncat de vii toate păsările cîntătoare. Iar eu nu făcusem nimic din toate astea.

— Ba nu, de ce, mă rog ?... — Încă mai şi rîdea, bruta. — Vreau să spun că scrieţi despre tot ce există şi nu născociţi nimic de la dumneavoastră. Vedeţi, scriitorii buni de obicei născocesc, pe cînd dumneavoastră scrieţi mereu despre persoane de rînd şi numai adevărul. Cum trăiesc, cum vorbesc, ce păsuri au, ce necazuri şi ce suferinţe trag din pricină că aşa-i viaţa şi din pricina prostiei lor. Păi toate astea mi-s cunoscute şi răscunoscute, ba chiar mai bine decît le puteţi zugrăvi dumneavoastră în scris. Iau odată o bucată de-a dumneavoastră în gazetă, o citesc — văd

că-i drept ce spune, da-i tare plicticoasă, nu mă interesează cîtuşi de puţin. Ce-are-a face! zic. E tînăr, se îndreaptă el, o să dibăcească acuşi cum trebuie să scrie. Iau a doua lucrare, tot aşa... Grozav de adevărat totul şi foarte scîrbos... După ce-o citeşti, nu-ţi vine-aşa nici o simţire'naltă, n-ai chef să zbori! Zic în sinea mea: tînăr, de! Să-l mai iert. Mai citesc o dată, încă o dată, încă o dată... şi mereu acelaşi lucru... Intr-una viaţă, viaţă, nici un strop de fantezie. Apoi atunci m-am hotărît să nu vă mai citesc, că stilul dumneavoastră, văd, nici cea mai mică plăcere nu-mi produce. Şi aşa, nu mai citesc.

Ascultam toate acestea şi nu numai că l-am lăsat în viaţă pe frizer, dar nici măcar nu l-am schilodit. Această uimitoare stăpînire de sine o datorez faptului că am legat cîndva cunoştinţă cu filozofia lui Epictet [1]) şi a lui Zenon [2]) pe care o recomand cu deplină încredere atît confraţilor mei, scriitorii, cît şi tuturor celorlalţi oameni nefericiţi. Cu o tot atît de mare încredere aş mai fi putut să recomand doar „praful de Dalmaţia", singurul lucru care-i este tot atît de necesar omului, pe faţa pămîntului, cît îi este de necesar şi stoicismul.

— N-ai vrea să-mi spui care-s scriitorii dumitale preferaţi? — l-am rugat pe frizer.

— Ba da, cu plăcere! — se-nvoi el, coborîndu-mi nasul spre pămînt. — Domnul Gustave Aimard, Ponson du Terrail, Pierre Zaccone, Montépin... [3]) sînt scriitori foarte interesanţi... Dintre ruşi, domnul Gmîrev, Salias, Pazuhin, Kondratiev, Vavilov, Hruşciov-Sokolnikov, Rudnikovski [4]) şi mulţi alţii, care iau pildă de la străini... Minunaţi scriitori!

M-a apucat atîta jale de mine însumi de parcă veneam pe lume a doua oară.

---

[1]) *Epictet* (circa 50—138). Filozof grec stoic. (N. red. rom)

[2]) *Zenon* (aproximativ 336—264 î.e.n.) Filozof grec, întemeietorul stoicismului. (N. red. rom.)

[3]) Scriitori francezi din secolul al 19-lea. Autori de romane de aventuri. (N. red. rom.)

[4]) Scriitori ruşi. Autori de romane de aventuri. (N. red. rom.)

— Stai! — am strigat cu glas rugător, — dar la urma urmei, cu ce-s eu mai prejos decît toţi aceştia ?...

— Distanţă ca de la cer la pămînt! — se îngrozi acest Thomas de Torquemada [1]), acest inchizitor nemilos, acest monstru fără inimă şi fără simţire. — Faceţi-vă numai socoteala că dumneavoastră descrieţi viaţa şi nici nu vă pasă de tîlcul ei. La dumneavoastră, virtutea nu se bucură de nici o atenţie şi nu descrieţi nici un fel de eroi care s-o iubească. La dumneavoastră oamenii sînt ca toţi oamenii, foarte simpli — ce interes să-ţi stîrnească? De-ăştia întîlneşti pe stradă cu sutele în fiecare zi — eu, unul, îi văd foarte bine, pe unii îi bărbieresc şi, mă rog, îi cunosc pe toţi! Atunci la ce să citesc cum sînt descrişi? Ştiu destul de bine cum li-i orînduită viaţa, ţi-e mai mare sila de traiul lor. Păi, da... ş-acum, ia gîndiţi-vă: iau cartea unui scriitor care scrie cu fantezie din cap, nu din viaţă. O iau, citesc — văd că de cînd mama m-a făcut, n-am pomenit întîmplări la fel cu cele istorisite în acea carte. Că tare mi s-a urît cu ziulica mea de totdeauna — dimineaţa mă scol şi m-apuc să hrănesc păsările. După ce le hrănesc, curăţ coliviile, pe urmă, hai la bărbiereală. Dă-i cu briciul, dă-i cu briciul, de-ajung pînă acolo că încep să cîrtesc: „Doamne! Pentru ce le mai creşte oamenilor păr pe capete? Ce, fără asta nu s-ar putea, că ş-aşa tot se tund şi se bărbieresc. Doamne! Tot omul se naşte chel, atunci la ce-i mai creşte păr, mai ales că, spre sfîrşitul vieţii, cei mai mulţi tot chei se pomenesc?" Vedeţi şi dumneavoastră ce gînduri mă bat uneori. Şi dacă n-ar fi pe lume cărţi interesante, zău de nu mă făceam filozof! Dar, slavă domnului, asta n-am s-o păţesc — de citit, este. Va să zică, vedeţi şi dumneavoastră ce plictisitoare-i viaţa mea. Ştiu cum trăiesc şi ceilalţi — se plictisesc la fel. N-au loc unul de altul, le vine greu... Parc-ar fi dat într-un smîrc, se agaţă unul de grumazul celuilalt, se caţără unul peste altul, nici ei nu ştiu unde vor să

---

[1]) *Thomas de Torquemada* (1420—1498). Inchizitor al Spaniei, vestit prin cruzimea lui. (N. red. rom.)

iasă, și toate astea fără cap, fără inimă. Stai și te uiți... pînă la urmă... ți se acrește ca de mere pădurețe de toată harababura asta, care nu se mai termină. Ce să mai faci? Vorba ceea: „În mormînt dai peste viermi, în apă dai peste șerpi, pădurea te calicește; judecata te belește, pas, bădică, de trăiește!" Cunoști zicala asta? E adevărată, arată lămurit de tot că nu-i chip s-o scoți la bun capăt cu viața. La început, tot trăiești cu nădejdea c-o să ți se întîmple ceva de seamă și după aceea n-o să mai fii cel de înainte. Cînd colo — nu se-ntîmplă nimic! Și te-apucă așa, o amăreală!... Fiți bun, umflați obrazul în stînga!

L-am rugat să-mi spună care mi-e stînga fiindcă, de abătut ce eram după cuvîntarea lui, nu mai aveam habar de trăiesc sau nu și nici măcar nu-mi puteam desluși limpede în minte dacă stau cu capul în sus după obiceiul moștenit din părinți, sau în vreo altă poziție. Frizerul mă dumeri unde mi-e stînga și continuă:

— Păi, cum! Dacă asta mi-e viața, și ca să zic așa n-are nici un lustru, n-are niște zorzoane ceva, nu-mi face nici o plăcere, ce interes am să mai citesc și cum descrieți dumneavoastră viața, de parcă nu m-am săturat de ea pînă peste cap? Apoi atunci, cînd am liber, cît nu bărbieresc și nu tund, pun mîna pe-o carte care-mi place mai mult, o deschid și mă cufund în citit... Nu mai este realitatea, dau peste ceva complet deosebit. Mai întîi și-ntîi, personajele sînt niște domni cu care te descurci destul de ușor: ăsta-i un ticălos, ăsta-i un prost, ălălaltul — nobil, iar ăla de colo — arhanghelul picat din cer. Apoi, cînd e vorba de inima oamenilor, ce să mai spun! Ca niște vulcani stinși, ca niște bulboane negre! Bătălie cumplită, fapte de-o sălbăticie fără seamăn, toate legile vieții se zdruncină și capătă altă față, furtuni și fulgere, morți, tîlhării, fapte înspăimîntătoare, o rotire grăbită a oamenilor printre toate acestea și — buf! — virtutea e ridicată în slavă, iar viciul, hulit și doborît în țărînă! O litră de lacrimi îți stoarce cîte-o carte de asta, atît de impresionantă. Emoții? Ai parte de un pud întreg de emoții, din cele mai vii! Zău de nu

te poți alege chiar și cu un atac de inimă — așa-s de impresionante unele fantezii de-ale domnilor scriitori. Va să zică, vedeți dumneavoastră cum lucrează ei. Luați pildă! Luați pildă dacă vă doare inima de omul sărac! Știu că în viață nu se întîmplă asemenea fărdelegi, și nici viciul nu e doborît totdeauna, dar se pot întîmpla altele și mai rele! Ba încă fără să se sfîrșească cu bine... Pe cînd aici toate se sfîrșesc cu bine, așa încît eu pot visa că sentimentele nobile și eroi fără frică sînt cu putință chiar și pe strada noastră cea strîmtă și murdară. Visez și-mi odihnesc sufletul, îmi curăț inima de colbul vieții... Colonie dați?

Eram gata să-l rog să-mi dea cu colonie nu numai pe față, ci și pe inimă, căci mi-o uscase cu vorbele lui. Însă am tăcut și numai cît am dat din cap, că da.

— Iacă astă-i, mă rog! Ce, parcă aveți dumneavoastră putere să-l desprindeți pe om din viața lui și să-l înălțați la visări? Nu, făină de asta la moara dumneavoastră nu-i. Mai aveți mu-u-lt de-nvățat pînă veți ajunge să scrieți pe placul oamenilor și pînă să le aduceți bucurie-n suflete. Dumneavoastră, scuzați că vă spun, vă tîrîți pe brînci descriind viața pe cînd ceilalți plutesc deasupra ei. Pe drept cuvînt au faimă. Dumneavoastră... să mai învățați. Pudră dați?

Il lăsai să mă pudreze, cu toate că ș-așa mă tămînjise destul, eram alb de tot la față...

— Cît trăiești, vedeți dumneavoastră, muncești; apoi cine descrie viața s-o arate că-i o plăcere, pentru că nu se poate să pui pe masă numai fasole, cînd poate omul și are posibilitatea să mănînce și o prăjitură cu frișcă... Adică, de fantezie, zic, mă rog... Ei, și iacă, v-am ras! Să vă fie de bine!

Ce-i drept e drept: ieșisem din mîna lui ras, tuns și frezat! Și totuși m-am ridicat de pe scaun fără să mă țină de subsuori.

— Nu v-ați supărat că v-am spus drept? — mă întrebă, curios.

„Blestematule! Mă mai întrebi dacă nu m-am supărat? Fire-ai afurisit să fii!"

Credeți cumva că am spus asta cu glas tare? Nici pomeneală! De! Sînt un om civilizat, mă pricep să-mi ascund adevăratele sentimente nu mai prost ca dumneata. I-am spus:

— O, ce-ți trece prin minte? Dimpotrivă... sînt foarte mulțumit de convorbirea asta serioasă pe care am avut-o cu dumneata!

— La revedere! — mă salută atunci acest strănepot al lui Iuda Iscariotul, această piatră de moară, această moară... care mă făcuse praf, prăbuși-s-ar în iad să se prăbușească!

— Îți urez din suflet toate cele bune și-ți mulțumesc pentru sinceritate... — zisei, scuturîndu-i mîna.

— Trageți-i cu scrisul din cap, și poate că o să iasă din dumneavoastră un scriitor foarte interesant! — mă povățui el pe cînd ieșeam.

— Am să încerc... — i-am făgăduit.

— Și mai cu seamă, nu vă sfiiți! Trageți-i fără grijă, cu cît o semăna mai puțin cu viața, cu atît mai bine... mai plăcut pentru inimă... Fantezie cît mai multă, asta-i dă omului o înălțare sufletească, îl ridică spre ceruri și-l atinge la coarda sentimentală... Desprindeți-l pe om din viața de toate zilele — vedeți și dumneavoastră că-l înăbușe, îi stă ca un os în gît!

În cele din urmă mă lăsă în pace și plecai...

Dar sosind acasă, nu mai eram cel ce fusesem înainte. Parcă m-a ras pe inimă frizerul, am dat în insomnie, mă-ncearcă reumatismul. Încep să capăt ticuri și tare mi-e c-o să mă oftic în curînd. De buzunare nici nu mai pomenesc, toate mi s-au ofticat demult. Simt că, după această convorbire, zilele mi-s numărate...

...Dar dacă frizerul acela era singurul om care mă citea?

O, doamne! Pentru ce mai sînt pe lume și cititori, că mi-e destul ce am cu editorii?

Traducere de
Aurel Lambrino și Ecat. Antonescu

FRUMUSEȚE

...Într-o zi, un prieten de-al meu, hohol, de vreo patruzeci de ani, care-n viața lui mereu fusese tot personaj principal în diferite întîmplări dramatice, o ființă zdrobită sufletește și de-un scepticism amar față de toți și de tot ce-l înconjura, om împovărat de-o familie grea compusă din cinci persoane, în frunte cu soția lui, bolnavă de nervi, și care prieten al meu, ca salariat la calea ferată, pentru șaizeci de ruble pe lună lucra aproape cîte douăzeci de ore din douăzeci și patru, într-o zi, acest om care, după cum vedeți, trăia din greu, îmi intră în casă cu un zîmbet pe care niciodată pînă atunci nu i-l mai văzusem pe chipul oacheș și expresiv.

Veșnic cu harțag, veșnic pus pe glume răutăcioase pe socoteala vieții și a oamenilor, poet al deznădejdii, dușman neînduplecat al oricăror visări și înflăcărări, poreclite de el „sentimentalisme de viței", prietenul meu zîmbea atît de pașnic și plin de bucurie, atît de visător și fericit, încît am presupus că s-o fi petrecut cine știe ce cotitură în viața lui — cotitură care, de bunăseamă, îi va ușura traiul cel greu și din toate punctele de vedere strîmtorat.

— Ce-i ? — l-am întrebat cu mare interes.

El mă privi ca-n treacăt, tăcut, îmi strînse mîna cît putu şi îndreptîndu-se spre divan, se lungi pe el cu braţele înodate la ceafă şi oftă din adînc. Toate acestea erau cel puţin ciudate şi nu se potriveau deloc cu firea prietenului meu. Nu era tulburat, mai degrabă se găsea în acea stare numită „contemplaţie", care cuprinde multe simptome foarte apropiate de completa pierdere a cunoştinţei. Stătea aşa, întins, închizîndu-şi pe jumătate ochii negri, care aveau de obicei o căutătură aspră, bănuitoare, iar acum erau blînzi şi duioşi, şi parcă îşi amintea ceva.

Purtarea asta a lui îmi stîrnea din ce în ce mai tare curiozitatea.

— De unde vii ?

— Plimbare... — îmi răspunse monosilabic.

— Cu cine ?

— Singur...

— În munţi ?

— Prin oraş...

Răspunsul lui nu-mi lămurea absolut nimic.

— Atunci de ce eşti atît de... spăsit ?

Mă privi ţintă, cu asprime, atins pesemne de tonul meu ironic şi, întorcîndu-se cu faţa spre perete, spuse cu glas rugător :

— Lasă-mă...

Îmi dădui seama că n-o să pot scoate acum nimic de la el şi nu-l mai iscodii. După ce stătu întins vreo jumătate de oră, se sculă tot atît de visător, cu aceeaşi bucurie calmă, şi mă întrebă apropiindu-se de mine :

— Mîine seară o să fii acasă ?

— Da.

— Vrei să mergi cu mine să te plimbi ?...

M-a învoit dînd din cap şi aşteptîndu-mă să-mi lămurească pe loc pricina neobişnuitei lui stări sufleteşti. El însă îşi luă pălăria, şi-o zvîrli cum o fi în cap, peste claia de păr negru învîrstat de pe acum cu multe fire albe, şi plecă tot atît de tainic cum şi apăruse, lăsîndu-mă nedumerit şi oarecum iritat de ciudăţenia purtării lui. Rămînînd singur, m-am străduit o bucată bună de vreme să ghicesc ce s-o fi întîmplat cu prietenul meu : fusese avansat cumva în slujbă sau

căpătase vreo moştenire ? Sau, în sfîrşit, s-o fi găsit cine să-i editeze cartea : „Despre gradul de influenţă a mediului şi a condiţiilor de viaţă asupra intelectului omului" — cartea lui, rod al unei munci duse timp de cinci ani, şi care era un strigăt de mînie scos de cel ce, simţindu-se zdrobit de viaţă, propovăduia o supunere necondiţionată faţă de legile ei aspre ?

M-am oprit asupra ipotezei din urmă şi m-am mulţumit cu această dezlegare. Iar cînd veni a doua zi hoholul meu, l-am luat la sigur :

— Care va să zică îţi apare, în sfîrşit, cartea ?

— Cartea ? Ba, dimpotrivă m-am hotărît să-i dau foc ca să folosesc cu ceva omenirii. Cum de ţi-ai adus aminte de ea ?

— Caut cheia dispoziţiei tale...

— Aha ! Diavolul încearcă struna curiozităţii tale. Ţi-am încordat-o zdravăn, aşa-i ? Ei, hai să mergem la plimbare...

Ieşirăm amîndoi pe stradă, în orăşelul pe jumătate asiatic, în care se petreceau cele de faţă, şi porniram alene pe trotuar, îndreptîndu-ne spre Avlabar, una din suburbiile lui. Era zăpuşeală ; încinse de soarele de peste zi, pietrele din pavaj ca şi zidurile clădirilor te învăluiau cu dogoarea lor fierbinte ; toate mirosurile specifice marilor îngrămădiri de oameni stăteau nemişcate în văzduhul pe care nimic nu-l putea împrospăta, nici apa ce curgea prin şanţul de la marginea trotuarului, nici umbrele plopilor care se înşirau pe amîndouă părţile străzii. Cu vîrfurile lor ascuţite şi mai înalte decît acoperişurile caselor, auriţi de razele soarelui care asfinţea, plopii stăteau ca două rînduri de facle uriaşe. Pe stradă treceau mulţimi de oameni îndreptîndu-se spre grădina publică de pe malul rîului Kura, singurul loc din oraş unde găseai răcoare şi unde nu te mai orbea praful de var care altminteri ţi se vîra în ochi pînă te usturau şi-ţi îmbîcsea plămînii. De pretutindeni răsunau glasuri guturale ; în scîrţîitul uşilor, armenii îşi încuiau dughenile, undeva departe cînta fanfara militară, hodorogeau harabalele şi căruţele, trecînd pe pavajul stricat ; din munţi, cine ştie de unde, venea valuri, valuri, ca un pîrîu săltă-

reţ, o melodie sălbatică, tristă şi sîcîitoare, cîntată din zurna.[1])

Oraşul se întindea pe-o vale îngustă între cei doi munţi înalţi; valea era despicată în două de Kura, care gonea nebună spre mare şi clădirile, înghesuite între rîu şi munţi, parcă se zgrepţănau una peste alta, muncindu-se să iasă din această groapă plină de zăpuşeală şi praf. Toate sunetele care pluteau deasupra oraşului strivit de munţi se amestecau într-un singur oftat greu, de parcă un uriaş doborît la pămînt făcea sforţări să se ridice şi nu izbutea. Mergeam tăcuţi, trăgînd în piept praful şi strecurîndu-ne prin mulţimea revărsată ca un şuvoi negru pe trotuarul îngust. Se-ntuneca. Strada se îngusta din ce în ce şi zăpuşeala creştea. Mai fiecare clădire era înconjurată de o terasă de scînduri, uneori chiar de două terase; privite de departe terasele acestea păreau un ornament de ghips lipit pe zidurile caselor şi acum se umpleau de oameni zgomotoşi, agitaţi, care aduceau cu ei din case, mese şi lumînări...

Iar sus, deasupra tuturor, se desfăcea o fîşie de cer albastru întunecat şi stelele începeau să se aprindă, parcă făcînd cu ochiul spre luminile din oraş.

Pătrunserăm într-un labirint de ulicioare înguste şi murdare. Ne priveau aspru zidurile înalte şi cenuşii de piatră, cu ferestre rare, mici şi apărate de grilaje de fier, iar spaţiile dintre ziduri erau ca nişte canale, prin care se scurgea o dată cu un noroi rău mirositor şi aerul cald, umed şi viciat. Uneori, trecînd prin faţa unor porţi grele, închise bine, stîrneam cu paşii noştri lătratul şi mîrîitul cîinilor ascunşi după praguri. Undeva pe-aproape cînta muezinul chemînd credincioşii la rugăciune şi glasul lui înalt şi tînguios plutea deasupra capetelor noastre, la fiece notă gravă a rugii.

Luîndu-mă nervos de braţ, prietenul meu grăbi paşii. Dîndu-mi seama că pe-aici, nu departe, trebuie să se afle pricina noii sale stări sufleteşti, eu, fără să-l mai întreb ceva, păşeam prin noroi în urma lui şi parcă mă

---

[1]) Instrument muzical de suflat, oriental. (N. red. rom.)

apăsa, mă copleşea ceva, în faţa acestor ziduri înalte şi a clădirilor întoarse cu spatele spre stradă, cu ferestre ce dădeau în curte, în faţa ulicioarelor pustii, deasupra cărora se tînguia rugăciunea tristă a muezinului, în faţa acestui fatalism al Orientului pe care, după cum mi se părea, îl emanau pînă şi pietrele.

— Stai ! — rosti cu glas scăzut prietenul meu.

Ne oprirăm în faţa unei firide mici, săpate în zid. Probabil că aici fusese cîndva o portiţă care dădea în curte, şi care apoi fusese astupată pînă la jumătate cu cărămizi. În faţa noastră se înălţa un alt zid şi un balcon la o înălţime de vreo opt arşini de la pămînt. O uşă cu geamuri dădea de-a dreptul din casă în balconul acesta mic, acoperit numai deasupra, nu şi din părţi, cu o bucată de pînză vărgată. În faţa uşii, la colţ, pe balcon, se afla un scaun cu spătar înalt, tapisat, iar pe balustradă era aruncat neglijent un covor.

Privii toate acestea şi mă răsucii cătînd întrebător spre prietenul meu.

— Aşteaptă puţin, — îmi spuse împingîndu-mă în firidă.

Ne strînserăm bine unul în celălalt ca să încăpem ; şi mă pusei să aştept fără să mă mai gîndesc ce anume avea să se petreacă, după ce voi fi aşteptat cît era nevoie să aştept în acea cutie de piatră. În jurul nostru domnea tăcerea, deasupră-ne se-ntindea cerul ca un drum albastru, pînă se pierdea în depărtare.

Prin uşa întredeschisă din balcon răzbătu o dîră de lumină, lunecă peste zidul de deasupra noastră şi dispăru. Hoholul îmi dădu una cu cotul :

— Uite !

Se deschiseseră amîndouă canaturile ; în cadrul uşii se ivi o femeie înaltă şi sveltă. Lăsîndu-şi capul pe spate, privi cîteva clipe cerul, apoi rosti cîteva cuvinte spre cineva care pesemne se afla în cameră ; înveşmîntată-n alb de sus pînă jos, cu rochia căzîndu-i în falduri largi de la umeri la picioare, luminată cum era din spate şi proiectîndu-se pe zidul cenuşiu, părea o fantomă. Faţa-i ovală o desluşeam doar ca o pată albă în care ochii apăreau ca două puncte mari, negre. Asta o făcea să pară şi mai ireală, îi dădea şi

mai multă asemănare cu o umbră, cu o nălucă. Iat-o, şi-a ridicat braţele deasupra capului, gata parcă să-şi ia zborul... I-a căzut părul pe umeri... Lumina din cameră tresări şi pieri ; mi se păru atunci că acea femeie, sau acea umbră a unei femei, s-a făcut mai mică, s-a topit parcă în întuneric. Întunecatul zid şterse contururile neclare ale umbrei albe lăsînd din ea în locul acela doar o amintire a fantasmei pe care o contemplasem cu un minut înainte. Apoi lumina se ivi din nou şi femeia se arătă şi ea din nou. Faldurile rochiei se clintiră cînd făcu un pas spre balustrada balconului şi o însoţiră ca un nor. În clipa aceea îmi aminti tabloul nu mai ştiu cărui pictor : cu un zîmbet visător şi blînd, o femeie — luna — iese pe cer din mijlocul unui stol de nori molatici. Iată că se mai iveşte cineva în balcon, e învesmîntat în negru şi începe să dezmierde părul femeii iar părul se risipeşte şi mai tare pe umerii ei. Cătînd în jos de pe balcon femeia rosti din nou cîteva cuvinte, cu jumătate de glas, întinzînd mîna în urmă. Răsună limpede un zvon metalic de strune, tresării şi, pe cît mi se păru, totul tresări de-asemenea în jurul meu.

Femeia se aşeză pe scaun ; lumina îi venea dintr-o parte astfel că-i văzui profilul frumos, bine conturat şi totuşi parcă aerian în acest decor ciudat. Cealaltă umbră, cea învesmîntată în negru, se făcu mică şi covorul atîrnat pe balustradă o ascunse. În dreptunghiul uşii luminate, rezemat de spătarul întunecat al scaunului, capul femeii puţin lăsat pe spate se vedea foarte clar şi profilul ei părea înconjurat de un nimb luminos. Faţa ei mi se păru minunat de frumoasă, un chip de zînă sau de eroină dintr-un basm, şi toată făptura ei parcă era întruchiparea unui vis, visul minunat al unui poet exaltat şi îndrăgostit, un vis care ar fi coborît pe aceste aspre şi greoaie blocuri de piatră, pe acest pămînt murdar pentru a înviora şi înnobila totul în jur.

Nu mai simţeam mirosul înăbuşitor de noroi stătut, nu mai vedeam nici zidurile sure de piatră, zăcînd în bezna caldă şi greu mirositoare a nopţii pline de zăpuşeală, zidurile grele care-mi puseseră închipuirea în

cătuşi cu puţin mai înainte. Uitasem cît de înghesuit stăteam în acea cutie de piatră şi că mi-era cald şi că mi se înfigea în umăr o piatră ascuţită din peretele de care mă sprijineam. O priveam dus pe femeia aceea picată parcă din cer şi nu mai doream nimic altceva. Cînd uneori se apleca, mi-era teamă că n-o să se mai ridice şi n-am s-o mai văd. Dar ea se rezema din nou de spătarul scaunului şi din nou puteam contempla calm şi fără dorinţi profilul ei minunat. Cel ce şedea pe balcon la picioarele ei, o săruta — mi-ajungea la ureche răsunetul sărutărilor lui lacome şi, cu toate acestea, nu rîvneam cîtuşi de puţin să fiu în locul lui ; îmi dădeam seama că el fără îndoială n-o vede aşa cum o văd eu.

Şi deodată se împrăştiară în văzduh — şi spre noi în jos, şi în sus spre ceruri — note desprinse de pe strune, — o vedeam : ea cînta, ea îşi purta mîna pe coarde. Şi în acelaşi timp rostea cuvintele cîntecului pentru cel ce şedea jos, la picioarele ei, vorbea, nu cînta din gură. Şi cu toate că melodia strunelor îi acoperea glasul ei, îmi dădeam seama că timbrul vocii ei era tot atît de frumos ca şi ea. Coardele ba vibrau încet şi duios, ba răsunau deodată cu îndrăzneală, tare. Mi se părea că datorită lor aerul devenea mai curat şi mai proaspăt şi că sunetul lor punea pe toate cele ce se aflau în preajma mea pecetea unei nobile frumuseţi care apăruse o dată cu acea femeie frumoasă ca un vis. Totul se preschimbă într-un fel de vis — un vis care-ţi aducea prospeţime în suflet... Iar chipul femeii era înconjurat mereu de un nimb luminos. În duiosul zvon al strunelor care îngînau o melodie blîndă, sus deasupră-mi, scăldată de lumina trandafirie, potolită şi frumoasă, cu cerul albastru deasupra capului ei, acea femeie picată din cer, pe clipă ce trecea era mai frumoasă, mai halucinantă, şi mă chema tot mai departe de pămînt şi de ceea ce simt oamenii pe pămînt. Stăteam neclintit, temîndu-mă să fac vreo mişcare, păzindu-mă să nu stric vraja care mă desfăta, şi parcă mi se-nfiripase în suflet o stare nouă, o nouă înţelegere a vieţii şi a firii mele însăşi ; mi se părea că din toate cupele cîte bău-

sem, aceea pe care o beam acum, singură ea din toate, nu cuprindea nici o picătură din noroiul pămîntean, că ea şi numai ea e cu adevărat curată...

Şi dintr-odată — pieriră toate acestea. Pieri lumina — profilul femeii îşi pierdu liniile lui clare. Albă din cap pînă în picioare, diafană, cu mişcări care parcă se topeau, femeia se ridică de pe scaun şi dispăru în dreptunghiul de întuneric prin care mai înainte se revărsase lumina cea trandafirie. După aceea, uşa scîrţîi strident în ţîţîni, se auzi zăngănitul geamurilor şi crănţănitul aspru al cheii în broasca pe care o încuia.

— Asta-i tot, — spuse hoholul, luîndu-mă la braţ şi ieşind cu mine din firidă.

Fără să ne spunem vreun cuvînt, pornirăm amîndoi spre case şi, numai cînd să ne despărţim, îmi mai spuse:

— Mîine mergem din nou...

Dar nu era nevoie să mă-ndemne.

A doua zi cînd veni timpul ne duserăm din nou, şi din nou ne petrecurăm orele ca-ntr-un vis, ne duserăm apoi încă o dată, şi încă o dată şi aşa făcurăm aproape o lună încheiată, în cursul căreia o văzurăm de şaptesprezece ori pe femeia cea frumoasă.

Am dus amîndoi o viaţă ciudată în zilele acelea. Fără să destăinuim cuiva ce fericiţi ne simţeam, trăiam la fel cu ceilalţi, cît era zi — adică în aparenţă la fel — lucram şi vorbeam ca toţi ceilalţi despre aceleaşi lucruri. Dar nu uitam nici o clipă că, îndată ce va fi sosit noaptea, vom trăi altfel, vom contempla dumnezeiasca frumuseţe de care numai ochii noştri aveau parte. Vorbeam puţin despre dînsa — de ce să vorbeşti despre ceea ce nu poate fi descris prin cuvinte, ceea ce nu pătrunzi cu mintea, ci cu toate simţurile şi care te copleşeşte, ca să te înnobileze, aşa cum face focul care, purificînd bucata de minereu negricios, scoate din ea topind-o argintul neprihănit, feciorelnic... Tare frumos am mai trăit noi în timpul acela, simţindu-ne ca pe o culme, departe de pământ. Însă o dată, pe cînd aşteptam în firidă să se ivească frumoasa, cineva din balcon aruncă în noi cu un bolovan. Pietroiul se fărîmă lovindu-se de zid deasupra

capetelor noastre şi ne umplu ochii de praf. În seara următoare constatarăm că firida fusese astupată cu tot felul de gunoaie ; în balcon ne aştepta umbra, umbra cea neagră, arătîndu-ne pumnul ameninţător. Făcurăm cale-întoarsă şi din nou bufni în urma noastră o piatră ; ne stropi cu noroi.

Multă vreme am trăit amîndoi cu amintirea acelei femei şi totdeauna cînd ne-o aminteam, ni se umplea sufletul de-o melancolie blîndă, mîngîioasă.

Traducere de
Aurel Lambrino şi Ecat. Antonescu

POETUL

SCHIȚA

După ce, abia întoarsă de la liceu, își scoase paltonul și trecu în sufragerie, Șura observă că mamă-sa, care se așezase la masa gata pusă, o primi cu un zîmbet oarecum neobișnuit. Dintr-asta Șura deveni pe loc curioasă, dar pentru că se știa mare, socoti că nu-i de demnitatea ei să se dea de gol întrebînd. Așa încît o sărută pe maică-sa pe frunte fără să spună o vorbă și după ce aruncă din treacăt o privire în oglindă, se așeză la locul ei. Atunci însă îi sări în ochi ceva deosebit — masa fusese pusă „ca la o ocazie" și avea cinci tacîmuri. Așadar, este un invitat la masă — atît și nimic mai mult. Șura oftă dezamăgită. Îi cunoștea foarte bine pe toți cunoscuții tatii, ai mamei și ai mătușii Zina, iar printre ei, hotărît lucru, nu se afla nici un om care să-i placă. O, doamne! Ce plictisitori sînt toți și, în general vorbind, cîtă plictiseală mai e pe lume...

— Cine? — întrebă Șura cu indiferență, arătînd din cap spre tacîm.

Înainte să-i răspundă, mama se uită la ceasul ei, apoi la cel din perete, pe urmă întorcînd capul spre fereastră trase puțin cu urechea și în sfîrșit spuse zîmbind:

— Ghici...

— N-are rost, — spuse Șura dîndu-și seama în același timp că i s-a stîrnit din nou curiozitatea ca o flacără. Își aminti că fata din casă, Liuba, deschizîndu-i ușa, rostise și ea într-un fel parcă neobișnuit:

— Pofti-i-im!

Foarte rar zice Liuba „poftim" și niciodată n-o mai auzise rostind așa, nu știu cum, cu un i prelung. Șura își aduce aminte de asta foarte bine fiindcă acasă, în viața monotonă a familiei, viața demult statornicită în cadrul ei îngust, cea mai neînsemnată schimbare a vreunui amănunt dă naștere unei agitații care tulbură vădit suprafața liniștită și se întipărește perfect în căpșorul Șurei, atît de dornic de impresii.

— Poate că totuși are rost — ia încearcă de ghicește, — o îmbie mama din nou.

Pentru că-și amintise de intonația Liubei, Șura era acum încredințată că e ceva interesant, foarte interesant, dar fără să știe nici ea de ce, îi venea greu să întrebe de-a dreptul:

— A sosit cineva... — spuse, prefăcîndu-se că nu-i pasă.

— Fără îndoială, — răspunse mama dînd din cap... — dar cine?

— Unchiul Jenea, — bănui Șura și simți că i s-au și roșit obrajii.

— Nu, nu-i o rudă... Și totuși e cineva la care ții...

Șura făcu ochi mari... Apoi sări fără veste de pe scaun și se prinse de gîtul mamei:

— Mămico! El?

— Stai, stai, — spuse mama rîzînd și împingînd-o la o parte, — nu-i motiv să te porți ca o nebună! Bagă de seamă... te spun!

— Mămico! Vine Krîmski? Da? A sosit la noi? Tăticul s-a dus să-l întîmpine? Da? Și tanti Zina? Și trebuie să pice chiar acum... acum... Îmi pun rochia cenușie! Vai, vin! Au și sosit!

De tulburată ce era se înroșise și țopăia în jurul scaunului mamei; se repezise la oglindă, dăduse apoi să fugă în camera ei ca să se schimbe, dar cînd auzi zgomotul ușii de jos, de la intrare, se întoarse

iarăşi spre oglindă, îşi potrivi pieptănătura şi, pe urmă, stăpînindu-şi emoţia, se aşează gravă la locul ei şi închise ochii. Peste cîteva clipe, cînd îi va deschide în cameră aici, la doi paşi de scaunul ei, va sta Krîmski... El, poetul ale cărui versuri îi plac nemaipomenit de mult, poetul care, la liceu, e socotit drept cel mai bun dintre toţi poeţii contemporani. Versurile lui sînt atît de duioase, atît de mîngîioase şi de muzicale... şi triste... Doamne! Iată chiar el, în carne şi oase, va fi aici, atît de aproape de ea, va vorbi, îşi va citi ultimele creaţii, pe care colegele de liceu încă n-au de unde le cunoaşte. „Ah ce poem a scris Krîmski!“ le va spune ea mîine. Ele o vor întreba, desigur: Ce poem? Ea li-l va citi; atunci colegele au s-o întrebe unde a fost tipărit şi ea, cu mare modestie — da, neapărat cu modestie! — va spune: „Ah, nici n-a ieşit de la tipar. Ieri l-a citit la noi la masă!...“

Şi ce mirare, ce invidie pe fete! Numai s-o vezi pe răutatea aceea de Kikina! Să aleagă singură, ce e mai bine — să ai o soră cîntăreaţă sau să cunoşti un poet cu renume? Dar toate celelalte!... Au s-o roage: „Şura arată-ni-l şi nouă“. Şi... dacă s-o amoreza Krîmski de ea pe neaşteptate? O! Se prea poate... fiindcă-i poet... Poeţii totdeauna se amorezează dintr-odată. Doamne! Cum i-o fi fiind mustaţa? Dar ochii!... Mari şi trişti, încercănaţi... Nasul acvilin... Şi mustaţa neagră... „Şura, îi va spune, frîngîndu-şi mîinile şi căzînd în genunchi în faţa ei, Şura! Decum te-am văzut, zorii unei vieţi noi au prins a se înviorăia în faţă-mi, iar în inimă-mi au pătruns razele unor nădejdi fără seamăn... Dumitale îţi datorez asta! Îţi jur — sufletul meu te cunoaşte...“

Dar a şi scris versurile acestea! Înseamnă că...

— Arşiţă, praf, un miros teribil de înecăcios... Toată noaptea n-am închis ochii...

Glasul care, smulgînd-o pe Şura din lumea visurilor şi a poeziei, o adusese înapoi în lumea reală, era foarte plăcut şi simpatic, deşi avea şi unele note aspre, morocănoase, aşa cum li se-ntîmplă tuturor celor răsfăţaţi. Şura deschise ochii şi se ridică de pe

scaun pornind întru întîmpinarea celui ce venea spre ea : un bărbat înalt, slab, cu haină de catifea neagră și pantaloni largi, cenușii.

— Bună ziua, domnișoară. Nu-ți mai aduci aminte de mine, nu-i așa ? Firește...

— Eu... — rosti Șura intimidată, — eu vă cunosc demult din versuri, dar cînd ați venit la noi, atunci, eram prea mică !

— Și... acum sînteți mare, — zîmbi poetul măsurînd-o din ochi, apoi păru că vrea să mai spună ceva dar numai cît își mozoli buzele, așa cum fac bătrînii, și se lăsă pe scaun spunînd către tatăl Șurei :

— Ce locuință plăcută, ai tu, Mihail...

Șura, cu nasul în farfurie, privind țintă luciul porțelanului, se străduia să-și reconstituie în minte chipul poetului. Nu-i plăceau pantalonii lui cenușii, nici capul tuns chilug și nici mustața roșcată, rară — o, toate acestea erau din cale afară de prozaice.

Pe urmă și obiceiul ăsta de a-și mozoli buzele, obrajii vineți de-atîta ras și bărbia... culoarea ochilor, prea deschisă... poți zice că ochii aceștia nu-s de nici o culoare, și au pungi dedesubt... și fruntea lui lată e numai cute... leit un funcționar de la poștă ; ca aspect, n-are nimic, dar nimic poetic... Mîinile cum i-s oare ? Șura trase cu coada ochiului spre mîinile lui Krîmski. Durdulii, cu degetele scurte și groase. Pe unul din degete, un inel gros cu agată. Șura oftă, simțind că o cuprinde tristețea.

— Așadar, îmi citești versurile ?

Ei i se adresa poetul... Șura dădu din cap, roșind.

— Ei și... îmi dai voie să te întreb, îți plac ?

— O da, se înnebunesc toate după versurile dumitale, — spuse mama.

— Așa ? Măgulitor pentru mine...

— Ba deloc ! Nu-i adevărat, — se grăbi Șura să desmintă spusa mamei, însă dezmințirea aceasta veni după cuvintele rostite de poet...

Fata se rușină. Sărise ca o proastă... Iar tăticul, mama, mătușa și el, făceau haz toți patru... Ba încă el mai și înălțase cine știe de ce din sprîncene și parcă era un clovn la față... De ce o fi înălțat sprîn-

cenele ? Şi de ce rîdea laolaltă cu toţi ceilalţi ? E poet, ar trebui să fie sensibil, delicat... Adică şi el o găseşte caraghioasă ca şi ceilalţi, cînd o vede roşind intimidată ? Dar ce, el e la fel cu ceilalţi ? Probabil că se preface, din amabilitate faţă de tatăl şi de mama ei... O să-şi arate mai tîrziu firea cea adevărată...

— Dumneata, în ce clasă eşti, Şura ?

— Într-a şasea...

„Ce nevoie are să ştie ... Şi de ce îi zice pe nume ?"

— Şi pe care din profesori îl adori ? Pe profesorul de desen, bineînţeles ?

— Pe profesorul de litera...

— Ah, aşa, pe profesorul de literatură... — răsună un hohot de rîs asurzitor...

Şurei i se părea că cineva o face bucăţi, o ciupeşte, îi înfige mii de ace în trup. Ar fi vrut să sară de la masă şi să fugă încotro vedea cu ochii. O trecură fiorii, îi era teamă că n-o să-şi poată opri lacrimile... Cum de-a scăpat vorba ?... Tremurînd vargă de indignare îl privi în faţă pe poet, şi ochii îi scăpărau de mînie şi de ciudă ; frîngîndu-şi mîinile sub masă, vorbi repezit, speriată că nu va avea putere să spună tot ce voia :

— Ce vi se pare de rîs ? Nu-i nimic de rîs aici — e cel mai bun dintre profesori şi îl iubim cu toatele... Povesteşte atît de frumos... şi ne citeşte... tot felul de cărţi... ne spune ce-i nou în literatură şi în general vorbind... e un om foarte bun. Întrebaţi pe cine doriţi şi din clasa noastră şi dintr-a şaptea... De ce să rîdeţi ? Firește, eu...

— Şurka ! Ce-i cu tine ? — exclamă tatăl ei.

— Te-am jignit, domnişoară, — spuse Krîmski cu bunăvoinţă. — Te rog, scuză-mă...

Şurei nu-i făcu nici o plăcere să-l audă scuzîndu-se — avea impresia că-i nesincer şi că nu-i pasă deloc cum va primi ea vorbele lui... Şi mai cu seamă se simţea străină şi fără rost printre ei... I se făcu milă de ea însăşi ; pînă la sfîrşitul mesei rămase ca într-o ceaţă ascultînd cum creştea tristeţea în inima ei, o tristeţe molcomă, care-i strîngea inima.

„Va să zică și poetul e așa ! La fel cu toți ceilalți", își spuse după masă, stînd în camera ei, la geam, și privind lung, ca și cum nu le mai văzuse pînă atunci, dragile-i tufe de liliac care creșteau în grădină, chiar sub fereastră.

„La fel cu toți ceilalți... dar... Atunci tăticu de ce nu scrie versuri ? Cu ce-i mai prejos decît Krîmski" ? Și-și aduse aminte de strofele melancolice ale poetului, strofe care-ți alină inima, fraze rimate pline de-atîta tristețe... La masă, Krîmski nu pomenise nimic despre astfel de poezii. Pesemne s-a obișnuit să le scrie tot așa cum și Tonia Sazikova s-a învățat să confecționeze niște flori minunate, din foiță de țigară. Toată lumea o invidiază, și ea rîde, se miră — doar e atît de simplu !...

Auzi glasuri în grădină : tata și Krîmski. De se vor așeza pe banca de sub liliac va prinde toată convorbirea lor, din cuvînt în cuvînt. Împinsă de o curiozitate fără margini, Șura își lungi gîtul să-i vadă încotro o apucă.

— Ia spune-mi, cumpără lumea ultima ta culegere de poezii ? — întrebă tata.

— Ce să zic, merge. Mă gîndesc să scot o a doua ediție. Dar de cumpărat tot cumpără oamenii mai mult din curiozitate nu dintr-o nevoie adevărată de poezie. Critica... amărîta noastră de critică... a și sărit cu gura mare, cum am scos culegerea : poezie decadentă ! Publicul vrea și el să afle o dată ce este decadentismul acesta, despre care se vorbește atît de mult și despre care nimeni nu poate spune nimic precis. Ei, și din asta cîștig eu... lumea îmi cumpără cartea, fiindcă-i curioasă să știe ce-i cu decadentismul...

Glasul lui Krîmski era ironic și trist, în cuvintele lui suna o notă de amărăciune, și nota aceasta își găsea un ecou înrudit în inimioara fetiței, care trăgea cu urechea la fereastră.

— Da-a, — spuse tata. — Critica este foarte aspră, cu de-alde voi.

— Pentru că fiecare are pretenția ca poezia să fie ecoul durerilor cetățenești și a dorului de răzbunare socială. Clocesc în cuibarele lor vechi și-și închipuie

că viaţa cere răzbunare şi durere... dar e absurd... Omenirea nu se alcătuieşte din cetăţeni, ci doar din oameni proşti şi îngîmfaţi şi oameni chinuiţi şi nemulţumiţi de toate... Nimic altceva... Domnii critici nu vor să ştie de această tristă împrejurare. Ei cu cărţile au de-a face, nu cu viaţa, ei urmăresc vechile tradiţii, nu noile curente... Tineretul ? „Astăzi, prietene, tineretul — a spus cineva — se naşte bătrîn", ceea ce-i un adevăr de netăgăduit... Prea puţin îi pasă tineretului de poezie şi de orice i-ar putea purifica sufletul. Dar să renunţăm la tema asta plicticoasă... Drăguţă fată ai tu...

— Aha, poete ! Ai şi băgat-o-n seamă ?

— Dragul de el ! — murmură Şura roşind de bucurie şi ruşinîndu-se. Din cele ce auzise, trăsese concluzia că el e un neînţeles şi de aceea se plînge. Krîmski deveni din nou poet în ochii ei. Şi-apoi complimentul acela neaşteptat...

— Dar, pentru că veni vorba, — urmă tata, — iartă-mi o întrebare indiscretă...

— Vrei să întrebi de soţia mea ? Măi, frate, nu mai ştiu pe unde-o fi... Acum vreo doi ani auzisem că-i învăţătoare undeva în Caucaz... Uf ! Nu-mi pot aminti de ea fără groază... Cu virtutea şi curăţia lor, cu nevinovăţia gîndirilor, unele femei mă vîră-n toţi sperieţii — eu nu-s decît un simplu muritor. Nevastă-mea aparţine tocmai acestei categorii de femei... Niciodată nu mi-am plîns mai tare de milă ca atunci cînd am izbutit să-mi dau seama de inima ei... O inimă de creştină, care vrea să sufere cu orice preţ — în sfîrşit, un personaj nesărat... Ce zici, vine ceaiul repede ?

— Vine acuş... Dar tu mi-ai răspuns la altceva. Vroiam să te întreb cum trăieşti acum, ai familie sau eşti burlac ?

— Din mai sînt singur. Astă-iarnă am trăit cu un îngeraş... Ce istorie şi asta, dragă ! Una care-mi admira talentul, o fetiţă cu temperament şi nu fără studii, ceea ce n-o împiedica dealtfel să fie proastă sadea... Ne-am încurcat ca din senin, din întîmplare... Cel puţin eu unul nu premeditasem absolut nimic.

Băusem ceva mai mult: lucrurile s-au petrecut la un picnic, afară din oraș... Dracu' știe cum a ajuns acasă la mine... Destul că dimineața cînd mă trezesc, văd și eu: m-am însurat! M-am felicitat singur, m-am îmbrăcat și așteptam să văd ce-o să urmeze...

Tata rîdea cu hohote iar fetiței i se părea că hohotele acelea rup ceva în inima ei. Nespus o durea rîsul tatei.

— Ia uite drăcie... Ei, și ce-a mai fost?

— Ce să fie, s-a deșteptat. Au urmat lacrimi, un milion de sărutări și tot atîtea jurăminte. Timp de vreo săptămînă ne-am făcut de cap și, drept să-ți spun, chiar m-a obosit grozav...

— Dar părinții?

— Nu știau. Pe urmă puțin cîte puțin viața a intrat în drepturile ei și a început între noi... dracu' știe ce! Mai întîi de toate s-a apucat ea să-mi demonstreze că versurile mele duioase, minunate, care-ți vrăjesc sufletul nu se armonizează deloc cu haina mea de casă — articol vestimentar pe care am plătit șaizeci și cinci de ruble... Eu protestez, ea plînge! Gata scandalul! Pînă la urmă constat că după părerile ei, poetul este o ființă într-atît de angelică, încît în locuința lui nu trebuie să se afle nici măcar încăperea unde, în virtutea legilor fiziologice, e firesc să meargă din cînd în cînd și poetul. Dracu' s-o ia de educație idioată, uite-n ce hal murează creierii femeilor! S-au pornit certurile, lacrimile, crizele de nervi, aluziile la o sarcină... Pretenții pe ea să-i cedez în toate. Am fugit și i-am scris în proză că, în primul rînd, poetul are nevoie de libertate.

— Și pînă la urmă ce s-a întîmplat? — întrebă tata, vorbind rar.

— Îi plătesc cîte douăzeci și cinci de ruble pe lună...

Pe Șura o lua frigul; tremura, o treceau fiori iuți și continua să privească în grădină cu ochii larg deschiși...

— De asta, va să zică, a început să se accentueze atît pesimismul tău, în ultima vreme...

— Ai citit „Mulțimea amintirilor, pestriță în fața mea, roiește-n bezna nopții“ ?

— Ei ?

— Acolo am cuprins toate impresiile mele... tot zațul acestei... istorii stupide.

— Frumos le-ai cuprins... — oftă tata. — Pe drept cuvînt, măi frate, ești un mare maestru, te pricepi să exprimi limpede „horbota efemeră a freamătului inimii“.

— Ehe, după cum văd, într-adevăr mă mai citești din cînd în cînd !

— Ba chiar te citesc mult. Nu te măgulesc, dar îți spun că ai un vers minunat...

— Mulțumesc ! N-aud prea des vorbe de astea deși, ca să fiu sincer, știu că merit această părere a ta...

— Incontestabil, frate ! Hai să mergem la ceai...

— Uite și tu cine scrie și cum se scrie astăzi ? Niște hoțomani, nu poeți. Siluiesc limba, o torturează... Eu prețuiesc această comoară, mă străduiesc...

Șura îi văzu mergînd alături prin grădină și tatăl ei îl ținea de mijloc pe poet... Treptat, glasurile lor deveniră neclare, se stinseră.

Cum ședea pe scaun, Șura își îndreptă spinarea încet, ca și cum ar fi apăsat-o o povară pe umeri și i-ar fi venit tare greu să se miște...

— Șura, la ceai ! — ajunse pînă la ea vocea mamei.

— Șura se ridică, porni și, trecînd prin fața oglinzii, văzu că fața îi era palidă, trasă, ori mai mult speriată, și pe ochi parcă i se lăsase o pîclă, încît cînd intră în sufragerie fețele de totdeauna ale celorlalți îi apărură ca niște pete albe, diforme.

— Sper domnișoară, că nu mai ești supărată pe mine ? — îl auzi pe poet vorbindu-i.

Ea tăcu, privind capul tuns chilug al poetului și se străduia să-și aducă aminte cum și-l imaginase pe omul acesta pe cînd îi citea versurile și încă nu-l cunoștea.

— De ce taci, Șurka ? Politicoasă mai ești ! — exclamă tata.

— Ah! — strigă ea, sărind de pe scaun, — ce vreţi cu mine? Lăsaţi-mă în pace... Mincinoşilor...

Şi repezindu-se afară din sufragerie, strigă încă o dată, scoasă din fire, înecată de hohotele de plîns:

— Mincinoşilor!...

... Cîteva clipe cei patru oameni de la masă rămaseră tăcuţi, uitîndu-se cu uimire unul la celălalt, apoi mama şi mătuşa ieşiră.

— Nu cumva... ne-o fi auzit cînd stăteam de vorbă? — întrebă tata.

— Ei, drăcie! — rosti poetul nevenindu-i la îndemînă şi începu să se foiască pe scaun.

Mama reveni în sufragerie şi la privirile întrebătoare ce se întoarseră spre ea, răspunse strîngînd nedumerită din umeri:

— Plînge...

Traducere de
Aurel Lambrino şi Ecat. Antonescu

„APA ȘI ROLUL EI ÎN NATURĂ ȘI ÎN VIAȚA OMULUI"

Toți oamenii au pete pe conștiință — am una și eu. Numai că celor mai mulți dintre oameni nici nu le pasă că li s-au ivit asemenea podoabe pe obrazul sufletului și le poartă cu tot atîta ușurință ca și pe cămășile scrobite, pe cînd eu nu port astfel de cămăși și pesemne de aceea mă simt grozav de prost cu pata mea. Într-un cuvînt — vreau să-mi mărturisesc greșeala.

Nu că nu mi-ar oferi viața alte distracții mai plăcute, sau că n-aș fi în stare să atrag și altcum atenția oamenilor asupra mea ; și tot astfel nu mă pornesc pe sinceritățI cu intenția să-mi înșir meritele. O nu ! Nu mă călăuzesc în cazul de față nici una dintre cauzele care-i împing de obicei pe oameni la pocăință în public. Mă pocăiesc pentru că văd și eu — e timpul ! Ca atare, am pus mîna pe toc și vreau, folosind sinceritatea ca pe o perie, să-mi șterg de pe suflet pata asta neagră, care mă apasă de-atîta vreme.

Toată întîmplarea pornește de-acolo că, plimbîndu-mă pe stradă, într-o zi veselă de mai, m-am întîlnit cu o cunoscută a mea, elevă : Lizocika ; avea niște

ochi căprui tare voioși — dar în ziua aceea erau triști; chipul ei de obicei rumen, fraged și vioi, cînd am întîlnit-o era palid și trist; în loc să meargă cu pas sprinten ca o păsărică-n zbor, cum o știam, abia-și putea muta picioarele.

— Bună ziua, Lizocika! Ce-ți mai fac păpușile? Sănătoase?

Am uitat să vă spun că Lizocika era în clasa a patra. Grozav îmi plăcea să mă joc cu ea și cu păpușile ei — îmi prieste de minune după ce am aface cu oamenii.

— Bună ziua, — îmi răspunse Lizocika și în glasul ei tremura o undă de plîns.

— Ce-i cu dumneata, fetiță dragă? — am întrebat-o neliniștit. — Recunosc — mi-era dragă și ea răspundea pe-atunci la sentimentele mele, cu toată puterea și patima celor doisprezece ani ai săi. Eu aveam numai cincizeci și trei.

— Ni s-a-a dat... iarăși o compunere... — spuse ea printre lacrimi.

— O compunere? Ehe! Dar ce, e o temă atît de tristă că nici n-ai tratat-o și te-ai și pus pe plîns?

Ea zîmbi:

— Păi da, ce-ți pasă dumitale, nimeni nu-ți dă să faci compuneri!

— Vai de capul meu, Lizocika, și mie mi se dau. Numai că pe dumneata te pun profesorii să scrii, iar pe mine împrejurările. Să nu mai discutăm problema: ce-i din două mai rău. Dar nu te întrista: fac eu compunerea în locul dumitale. Ce temă ai?

— „Apa și rolul ei în natură și în viața omului!" O scrii? N-ai idee cît te iubesc! O scrii de-un cinci?

— Las' că-mi dau eu silința să mai capeți și un plus pe deasupra!

— Și pe urmă vii să ne jucăm cu păpușile?

— După compunere? Neapărat.

— La revedere! Ce drăguț ești!

Și Lizocika plecă...

M-am oferit cu atîta grabă să scriu o compunere în locul ei pentru că mă pricep la treaba asta. O dată, profesorul de literatură mi-a pus doi la o compunere

scrisă unei eleve din clasa a cincea de liceu pe tema : „Trăsăturile pozitive în personajele lui Skalozub și Molcealin". Altă dată am luat unu cu minus pentru o compunere scrisă unui licean dintr-a șasea pe tema : „Este folositor sau dăunător să-ți respecți părinții" sau ceva în felul ăsta.

Așadar știam ce am de făcut. Totuși căzui pe gînduri. Doream foarte mult să scriu în așa fel încît draga mea fetiță să capete o notă cît mai mare. Dar cum să fac compunerea de-un cinci și nu cumva de altă notă mai mică ? Cum ?

După ce mă gîndii, hotărîi : înainte să-ncep a scrie, trebuie să-mi închipui că nu sînt un lungan de doi arșini și zece verșoci înălțime, ci o elevă micuță, cu obrajii rumeni, de doisprezece ani. Fără îndoială că profesorul, cînd dă o temă, ține seama de cunoștințele copilului în legătură cu tema respectivă, ține seamă de psihologia lui, de stilul lui și, în sfîrșit, ca să zic așa, de concepția ideologică a copilului față de obiectul compunerii, de raporturile copilului cu obiectul. Fără îndoială că da ; prin urmare, trebuie, pe cît îmi este cu putință, s-o fac pe copilul. Foarte frumos !

Întorcîndu-mă acasă, m-am întins pe divan, mi-am aprins o țigară și am adormit, lucru pe care nu-l doream deloc. M-a trezit un prieten care venise să-mi facă o vizită ceea ce, după cum am putut constata, nici el nu dorise deloc. Ieșise din casă fără să-i fie dor cîtuși de puțin să vie la mine și, poftim, a venit ! Ne-am apucat să vorbim despre elasticitatea legăturilor de prietenie : o iei la dreapta să te depărtezi de casa prietenului și numai bine sosești taman la el și-l împiedici să doarmă. Pe urmă am discutat despre vin și despre oamenii care beau vin. Am descoperit următorul lucru : oamenii care au bani în buzunar sau credit la vinărie își pot cumpăra vin, iar acei care nu au nici una nici alta n-o pot face. Cînd a plecat prietenul, era prea tîrziu să mai scriu despre apă...

Compunerea fusese orînduită pentru sîmbătă — mai aveam două zile pînă atunci, însă a doua zi apa fu împiedicată nu de un prieten, ci de vin, care — față de mine — se dovedi într-adevăr dușman. Și iată,

sosi ultima zi ; m-am așezat să scriu despre apă și rolul ei în natură și în viața omului. Mă durea grozav capul, totuși am scris, pe urmă am citit, n-am înțeles nimic și ajungînd la concluzia că de bună-seamă am imitat foarte bine stilul unui copil și profesorul va fi pe deplin satisfăcut de compunerea mea am dus-o elevei.

Mă întîmpină cu mare bucurie.

— Gata ? Ăh, ce bine ! Ai făcut-o de cinci, da ? Firește, doar dumneata ești scriitor... Hai la mine să ne jucăm cu păpușile !

Ne-am dus și ne-am jucat, pe urmă am plecat acasă și am dormit liniștit toată noaptea...

Duminică m-am dus iarăși. Cum sosii, o văzui pe maică-sa ieșind să mă întîmpine, măreață, ca o turlă de biserică din cele mai răsărite și ațintindu-mă cu niște ochi drept ca două țevi de revolver.

— Va să zică dumneata ești, stimate domn ? Dumneata ?

— Sînt aproape sigur, doamnă, că sînt tocmai eu.

— Fără glume !

— ? ! ?

— Scriitor ești dumneata ! Scri-i-tor ? ! Auzi ?

— Cred că aud... Dar nu sînt sigur că înțeleg...

— Ce-ai făcut cu fata mea ?...

— Dați-mi voie să-mi amintesc...

— Du-te și te uită la ea !...

M-am dus și m-am uitat. Stătea întinsă pe pătuțul ei și plîngea, sărăcuța, de sărea cămașa pe ea.

— Lizocika... — i-am spus.

— Ah !... Mamă... mamă... spune-i lui Matvei, portarul, să bage-n el cuțitul... Să-l ia cu toporul... Ucideți-l ! — strigă Lizocika.

Nu știam ce să cred.

— Explicați-mi...

— Ia-ți infama compunere care a făcut-o pe fiica mea de rîsul școlii întregi, și din pricina căreia i s-a pus nota... zero !... Ia-o și...

Am plecat. Am plecat, luînd cu grijă compunerea și vîrînd-o în buzunar. Mi se părea că port în buzunar un întreg Ocean Atlantic cu toate tainele lui. Ajungînd acasă, am citit compunerea... Citiți-o și dumneavoastră...

„APA ȘI ROLUL EI ÎN NATURĂ ȘI ÎN VIAȚA OMULUI

Apa este un lichid ud care a apărut pe pămînt încă din vremuri preistorice. La început pe pămînt nu era prea multă apă, dar după aceea, cînd din porunca domnului s-a pus la cale potopul mondial, a fost mai multă apă decît pămînt și de atunci, neavînd unde să se scurgă, apa rămîne în mlaștini, lacuri și mări. Apa se adună numai în locuri joase, iar pe cele înalte nu se poate ține, deoarece este lichidă. Turnînd-o pe vîrful unui munte, ar curge toată repede jos, de aceea munții la poale sînt întotdeauna înconjurați de mări, lacuri și mlaștini. Turnînd-o pe o portocală, n-ar sta nici aici și totuși pe pămînt stă, deși pămîntul e rotund ca o portocală... Toate rîurile, de asemenea, curg de sus în jos pentru că încep din locuri înalte și pentru că apa e lichidă. Dacă am turna-o de-a dreptul pe podea, și atunci va curge într-acolo unde e locul mai jos și nu invers. E foarte ușor să o deosebești de unt deoarece vara nu se întărește, pe cînd untul se întărește și vara dacă îl pui în pivniță. Untdelemnul seamănă mai mult cu apa. În mlaștini apa e murdară, în mări e sărată, de aceea nu se bea ; se bea numai apa din rîuri, dar și aceea numai acolo unde nu sînt apeducte. Este vătămător să bei apă deoarece poți să răcești — e mai folositor să bei ceai, cafea și cvas... Apa mai folosește ca mijloc de comunicație și acele state care au multă apă, sînt caracterizate prin comerț foarte dezvoltat — astfel în vechime a fost Fenicia și Grecia, iar dintre statele moderne, Anglia. Peștilor le place să trăiască în apă. Este foarte convenabilă transportarea mărfurilor pe apă cu corăbii speciale care se numesc flote, însă cu piciorul nu se poate trece

apa fiindcă e lichidă, nu te ține deasupra și atunci te înec. În natură apa apare — vara — sub formă de ploaie, și atunci pe jos se face murdărie. Cînd plouă, ploaia cade întîi pe acoperișurile caselor, iar de acolo se scurge pîrîiașe pe pămînt. Pe vreme de ploaie, oamenii vîrstnici ies pe stradă cu galoși și cu umbrele, iar copiii stau acasă și se plictisesc grozav. Iarna ploaia îngheață și cade pe pămînt sub formă de zăpadă, de-aceea se face frig. În viața omului apa e necesară pentru diferite trebuințe: la fiert ceaiul, la gătit supa, la spălat, și dacă dai cu săpun, atunci apa, nimerind în ochi, te ustură grozav. Din săpun cu apă se fac baloane frumoase. Pentru a face un balon, se topește în apă puțin săpun, se ia un pai și muindu-l în acest lichid se suflă cu grijă. La capătul paiului se umflă un balon mare, frumos, multicolor și desprinzîndu-se de pai, zboară în aer, pînă ce plesnește. Cu apă se mai spală rufele, cu apă se freacă podelele și din pricina apei răcești, dacă o bei asudat. De asemenea în apă oamenii se mai scaldă și unii din ei se înecă. Prin urmare, vedem limpede că rolul apei în natură și în viața omului este foarte important.

Elizaveta Pionova".

Iată compunerea mea. Mărturisesc că după ce am citit-o am rămas mulțumit de mine, deoarece am găsit că scrisesem chiar în stilul clasei a patra de liceu și nu fără cunoașterea psihologiei copiilor. Știind că baloanele de săpun o interesează pe o fetiță de doisprezece ani mai mult decît comerțul fenicienilor, am vorbit mai în amănunt despre baloanele de săpun decît despre apa — ca factor cultural. N-am stat să demonstrez superioritatea vinului față de apă, deși aș fi putut s-o dovedesc în mod strălucit. Nu demonstram în compunerea mea nici necesitatea de a se pune taxe pe apă în vederea sporirii veniturilor statului, deși puteam foarte bine să argumentez și asta. Cîte nu argumentează oamenii care au un înalt simțămînt patriotic! N-am suflat nici un cuvînt despre ceea ce n-ar fi putut ști o elevă dintr-a patra de liceu și mi

se pare că am spus tot ce știa ea despre apă. Atunci, ce naiba voia acel onorabil profesor?

Încerce singur să scrie o compunere ca asta pentru o elevă de doisprezece ani; aș vrea să văd cum ar scoate-o la capăt!

De ce i-a pus nota zero protejatei mele? Eram revoltat și jignit.

Cred că oricine altul în locul meu s-ar fi simțit la fel, așa încît hotărîi să mă duc la acel domn.

Sosii la dînsul și văzui ieșindu-mi în față o persoană lungă și slabă, care amintea foarte bine de un Y întors cu capul în jos.

— Stimate domn, — i-am spus, — sînt autorul compunerii „Apa și rolul ei în natură și în viața omului", prezentată dumneavoastră de eleva Elizaveta Pionova, din clasa a patra.

— Și nu ți-e rușine să recunoști ce-ai făcut? — mă întrebă indignat.

— N-am venit să discut cu dumneavoastră despre mine... Aș vrea să știu numai un lucru — pentru ce i-ați pus Pionovei nota zero?

— Pentru compunerea asta, — îmi răspunse el fără șovăire.

— Și de ce nu vă e pe plac această compunere?

— E o aiureală!

Strașnic de rău mi-a mai părut atunci că nu luasem cu mine un tun. Cu ce plăcere i-aș fi trîntit profesorului în obraz o încărcătură țeapănă de obuzier!

— Domnule, — i-am spus smerit. — Dacă nu mă înșel, dumneavoastră socotiți că pe pămînt ar fi cu putință să fiinteze pădurea înainte să crească copacii. Dumneavoastră îi cereți unei eleve să aibă o idee clară despre rolul apei în natură, dar știți dumneavoastră, oare, domnule, că eleva dumneavoastră nu se află în nici un fel de raporturi strînse cu natura și abia de-i bănuiește existența? Își duce traiul în camera copiilor la primul etaj dintr-o casă mare de piatră și de la domiciliul ei pînă la natură este o distanță uriașă deoarece, după cum veți fi știind, în orașele civilizate

natura se găsește dincolo de barierele orașului. Deocamdată cei de acasă nu s-au îngrijit să-i prezinte natura și vă asigur că ea, Pionova, nu este în stare să vă spună unde se află natura și cum arată...

— Hm?! Da? E foarte... ciudat! Dar ce doriți dumneavoastră?

— Dați-i Pionovei o altă temă! Vă jur că n-am să mai scriu în locul ei...

— Altă temă? Bine, se poate... Poftim...

Luă de pe masă o cărticică pe coperta căreia citii în fugă „Paulson" și se apucă s-o răsfoiască...

— Bine, iată: Să scrie „Marea și pustiul".

L-am privit cu un aer blînd și rugător.

— „Marea și pustiul"... — repetă el, — e o temă frumușică!

— Vă rog, domnule, ea n-a văzut niciodată marea și nici n-a fost în pustiu... — am exclamat cu deznădejde.

— Așadar e o fetiță destul de înapoiată! Bine, atunci: „Influențele naturii..."

— Iarăși natura!

— Da, da! Atunci — „Marea Baltică și însemnătatea ei comercială, economică, culturală și politică"...

— Pionova nu face comerț, nu se ocupă de politică din pricina vîrstei sale fragede...

— E o fetiță grozav de înapoiată! Ce i-aș mai putea da?... Aha! Poftim, alta: „Ce caractere comune au personajele: Ceațki și Hlestakov?"

...Ca toți oamenii, sînt blînd și eu și îmi iubesc aproapele... pînă la o anumită limită. Dar nu vreau să mă justific. Vreau numai să mă pocăiesc...

În cameră la el era o sobă, iar soba avea deasupra o răsuflătoare cu ușiță și cîrlig. Ei uite, de cîrligul acela l-am spînzurat pe profesor cu propria-i cravată.

Spînzurat fiind, nu-și pierdu decît asemănarea cu un Y; încolo, după cît mi se pare mie, nimeni n-a pierdut nimic.

Asta-i tot ce-am vrut să spun.

Traducere de
Aurel Lambrino și Ecat. Antonescu

ROMAN

I

Iaşka, eroul acestui roman, avea unsprezece ani cînd simţi pentru prima dată în inimioară-i dulcele chin al dragostei. Era „ucenic la tipografie", adică era un băieţaş foarte murdar, veşnic mirosind a văpsea de tipografie, a terebentină şi a alte arome profesionale, de-ţi cîrmea nasul. Era tot atît de murdar şi de zdrenţăros, ca şi ceilalţi ucenici de la tipografie şi purta ca şi ei pe obraz o mască de noroi negru şi gras ; totuşi Iaşka se deosebea de ceilalţi prin ochii săi mari, luminoşi şi larg deschişi, printr-o purtare relativ modestă şi prin înclinarea spre curăţenie. Cînd venea prînzul se spăla totdeauna, adică îşi întindea pe faţă deopotrivă murdăria de la maşini şi petele neregulate de praf de plumb şi astfel, datorită faptului că-şi îngrijea exteriorul, nu părea a fi murdar ci că-i negru din născare. Băieţii de-o seamă cu el, văzîndu-i culoarea uniformă a murdăriei de pe obraz, îi scorniseră porecla de „cel-curat".

Cu nasul lui cîrn, cu buzele groase, cu ochii mari şi capul tuns chilug, rotund ca o bilă şi împodobit de o parte şi de alta cu nişte urechi clăpăuge — era mai

cunoscut printre zețari sub porecla de Spălăciosul. Situația lui în tipografie nu era cu nimic mai rea decît a celorlalți băieți de vîrsta lui. Nu se putea plînge deloc că n-are parte de ghionturi sau de muncă și, la urma urmei, era mulțumit cum îi mergea. După bătaie de obicei plîngea și-l înjura crîncen pe cel care-l bătuse, însă înjura într-ascuns, să nu audă nimeni afară de el. Ceilalți ucenici, în împrejurări asemănătoare, se purtau întru totul la fel, așa încît, judecînd de laolaltă, Iașka-cel-curat sau Spălăciosul mai cu nimic nu se deosebea de tovarășii lui. Primea leafă două ruble pe lună și o punea toată în mîna mătușii sale, o bătrînă foarte grasă și hojma cherchelită, vînzătoare de haine vechi în piață. Fără tată și fără mamă, cum era Iașka, locuia la bătrînă într-o vizuină pătrată și întunecoasă, cu o singură fereastră, care dădea asupra unei gropi. Vizuina asta era o parte din subsolul unei case mari cu două etaje și constituia, de fapt, o locuință foarte bună, — iarna te sufocai în ea de căldură fiindcă n-avea aer, și vara era răcoare acolo ca într-o pivniță, mulțumită igrasiei din vizuină. Mătușa nu se arăta chiar foarte binevoitoare față de Iașka și adeseori se plîngea lui dumnezeu de oamenii care mor lăsîndu-și moștenitorii în grija rudelor, iar rudele ce vină poartă că alții au prostul obicei să aducă pe lume copii și n-au habar să-i pună pe picioare decît cu ajutorul unor persoane străine, care n-au nici un interes în asemenea afacere. Nu rareori se întîmpla ca mătușa să-i demonstreze lui Iașka justețea părerilor ei făcînd uz de ghionți și pumni după ceafă, pînă ce-și sătura nepotul în felul aceasta. Dar nu făcea așa de obicei, ci numai cînd era beată. De altfel trebuie să spunem că treză era doar cînd se trezea după chef și atunci n-avea altă dorință mai vie decît să se dreagă — dorință pe care în scurtă vreme o și aducea la îndeplinire.

Ținînd seama de cele arătate mai sus, Iașka se simțea pe stradă mult mai bine ca acasă și, la unsprezece ani, se dovedea a fi un cunoscător desăvîrșit al

oraşului şi al vieţii orăşeneşti. Pe stradă, viaţa las' că era mai frumoasă ca acasă, dar era şi mai dreaptă; orice jignire i s-ar fi adus pe stradă, Iaşka o plătea pe loc zburătuind cu meşteşug o piatră, trîntind o înjurătură, ba chiar luîndu-se şi la bătaie, în cazul că nu-l obijduise unul mai tare ca el. Acasă, Iaşka n-avea chip să se răzbune — nu-i stătea în putinţă să ţină piept mătuşii şi era atît de încredinţat de asta, încît nici măcar nu încercase vreodată să lupte deschis cu ea. Numai rareori, ca o mică răzbunare, de-şi îngăduia cîte-o nimica toată: de pildă cînd se-mbăta şi adormea mătuşă-sa, îi turna apă rece în aşternut, îi presăra piper în tutunul din tabacheră şi-i punea în ghete făină de muştar. Ultimul procedeu era cel mai bun, Iaşka îi simţise pe propria-i piele efectul. Băieţii îi puseseră o dată făină de muştar în cizme şi cînd se topise făina în năduşeală, amîndouă cizmele se preschimbaseră în nişte prişniţe de muştar minunate. A ţopăit Iaşka multă vreme pînă ce i-a venit în minte să-şi scoată cizmele şi în cele din urmă s-a şi trîntit la pămînt cu picioarele în sus, vînturîndu-le în aer şi urlînd cu deznădejde. Aşa de cumplit îl ardea la tălpi, de parcă şi le-ar fi pus pe plită, să se coacă; între degete îi ieşiră băşici care mai pe urmă se sparseră şi-n locul lor se iviră nişte răni mici, din pricina cărora multă vreme Iaşka s-a văzut silit să umble desculţ şi să calce numai în călcîie. În două rînduri, avusese parte mătuşa să se bucure de această nevinovată glumă, una din cele mai răspîndite printre celelalte distracţii care se-ntîlneau în tipografie, la Iaşka. Însă o dată făina de muştar se arătase cam nevolnică şi nu-i pricinuise nimic deosebit mătuşii, înafară de o uşoară mîncărime. În schimb a doua oară Iaşka a rămas foarte mulţumit: gemuse şi se văitase mătuşa mai rău decît el însuşi după ce mînca o bătaie. De ghicit însă, nu ghicise ce era la mijloc, aşa încît Iaşka trăgea bună nădejde s-o trateze şi alte dăţi, cît mai des, cu prişniţe de muştar. Nu am ştire de i-a fost nădejdea întemeiată sau nu.

II

Într-o zi pe cînd curăţa Iaşka maşina de imprimat în tipografie şi, ca distracţie, se certa cu un alt ucenic care era de serviciu şi totul mergea strună, deodată roţile maşinii, cine mai ştie de ce, începură să se învîrtă...

— Ptr-r-uu, moara dracului! — strigă cu dispreţ Iaşka însă în aceeaşi clipă se pomeni înşfăcat de-un picior, tîrît undeva, înlături, jos, şi izbit tare, dar fără zgomot, cu spatele de podea. Iaşka deschise şi închise de două ori ochii lui mari plini de durere şi uimire şi îşi pierdu cunoştinţa.

Cînd îşi veni în fire, se afla într-o odaie dreptunghiulară cu pereţii galbeni. Era seară, ardeau lămpile şi ferestrele fuseseră astupate cu storuri întunecate. Trei lămpi — şi pe urmă şase paturi — trei cîte trei, unul în faţa celuilalt, acoperite cu pînză galbenă ca şi pereţii. În paturile din şirul celălalt, nu unde era Iaşka, dormeau nişte oameni; în patul de lîngă el, zăcea un lungan cu mustaţă neagră şi se uita drept la Iaşka, ţintă, cu ochii lui mari de tot...

Patul din partea cealaltă era gol; Iaşka începu să se uite într-acolo pentru că-i cam era teamă de vecinul său, cel cu mustaţa neagră, şi se tot întreba — unde-a nimerit? Galbenul din încăpere îi aducea aminte de închisoarea, care pe dinafară era dată de sus pînă la temelie cu văpsea galbenă, şi-i mai amintea şi liceul. Ciuli urechea — nu cumva s-aude vreun zăngănit de lanţuri? Dar era linişte; doar nişte gemete răsunau undeva, departe... şi era un miros groaznic... Va să zică-i spital aici, nu închisoare, nici liceu... *Îl cuprinse teama de-a binelea şi tare i-ar mai fi* tras un plîns, dar îşi ţinu firea, bănuind că lunganul de-alături, vecinul său, l-ar putea lua la bătaie, să aibă de ce plînge. Închise ochii şi ascultă încordat... Mai întîi de toate îşi auzi pîntecele chiorăind şi pricepu că-i e foame... Îşi aminti deodată ce i se întîmplase înainte de a se fi pomenit aici şi în acelaşi timp se sperie simţind că-l doare capul, spinarea şi un picior pe care parcă nici nu-l mai avea deloc... Dar

asta se dovedi a fi fost o spaimă-n vînt : piciorul nu se dusese — cînd încercă să şi-l urnească, simţi o durere crîncenă şi aşa se-ncredinţă că nu-i olog.

Îşi strînse tare pleoapele şi strigă cît îl ţinu gura... apoi, fără să deschidă ochii, se puse să asculte. Dincotrova se auziră venind paşi uşori şi grăbiţi şi deodată Iaşka auzi deasupră-i un glas de femeie... nu s-ar putea spune că foarte duios :

— Hei, de ce răcneşti ?... Ai ? Băieţaş ! Ori ai leşinat ?

Se vede că în acest spital oamenii cînd leşinau nu-şi pierdeau darul vorbirii şi de aceea sora se obişnuise să-i mustre şi pe timpul cît zăceau fără cunoştinţă. Vrînd parcă să sprijine obiceiul locului, Iaşka se întrebă ce să-i spună şi deschise ochii, rostind cu glas slab şi totuşi foarte hotărît :

— Mi-e foame !

— Atunci la ce urli ? Bună poamă-mi mai eşti !...

Şi plecă tîrşindu-şi papucii pe duşumele. Apoi se înfăţişă din nou şi Iaşka găsi de cuviinţă s-o întrebe :

— Asta-i spital, nu-i aşa, mătuşico ?

La care ea îi răspunse de sus :

— Da' ce credeai că-i han ?

Pe urmă Iaşka mîncă şi adormi. Trezindu-se în toiul nopţii făcu ochii mari şi căută în jurul lui. Peste tot numai tăcere şi miros de medicamente. Cineva gemea abia auzit. Zgomotul acesta era peste măsură de ciudat — plutea atît de lin prin odaia galbenă încît părea a fi o vietate singuratică în mijlocul acelei tăceri greu-mirositoare şi al curăţeniei dulcegi atît de neobişnuite pentru Iaşka. Pereţii aceia galbeni parcă respirau... Vecinul de pat al lui Iaşka zăcea întins, cu mîinile puse pe piept, lumina îi cădea pe faţă şi buzele îi erau întredeschise, dezvelind dinţii albi şi reci. Era spăimîntător. Lui Iaşka i se strînse inima ; îşi trase plapoma peste cap şi începu să plîngă încetişor, simţindu-se singur, părăsit, gata să piară.

Aşa s-au călătorit zilele una după alta. Iaşka nu se întrema repede, slăbea văzînd cu ochii. Din pricina obrajilor supţi te izbeau şi mai mult ochii lui mari în care parcă încremenise o întrebare mută plină de

așteptări și de tristețe. Fața îi era curată, spălată și acum se vedea că-i albă, o fețișoară drăgălașă de copil care a și început să gîndească mult. Urît îi mai era la spital așa, singur și scîrbit.

Într-un rînd, deșteptîndu-se pe la nămiez, Iașka tresări cînd deschise ochii. Se uita la el cineva și-i zîmbea, îi zîmbea în așa fel încît Iașka se socoti sănătos tun și zvîcni în pat, dînd să se ridice în capul oaselor. Însă de durerea piciorului se schimonosi fără voie, gemu și închise ochii din nou.

— Ce te doare, băiețaș? — se auzi întrebat. Nimeni niciodată nu-l întrebase ceva cu atîta duioșie.

Cătă Iașka în sus — deasupră-i se apleca un chip alb cu pielea obrajilor subțire, un chip aproape străveziu, și-l priveau drept în ochi niște ochi negri, prietenoși, duioși, iar privirea lor zîmbea și parcă mîngîia, moale și caldă, tot trupșorul mărunt al lui Iașka. Băiatului i se păru că aștepta demult toate acestea și că odinioară mai avusese parte să-l privească cineva ca și acum... dar nu știa cînd. Zîmbi...

— De ce taci?

Iașka zîmbi din nou și clătină șiret din cap, îngustîndu-și ochii.

— Drăgălaș mai ești!

Lui Iașka îi veni să plîngă. Îi venea să înlănțuie cu brațele gîtul acela subțire și bine spălat și să plîngă mult, îndelung.

— Hai, răspunde! Ești demult aici? Ce te doare? Al cui ești?

Băiețașul simțea că i se strînge un nod în gîtlej; întrebă cu glasul frînt:

— Da' tu... dumneata n-ai să pleci, dacă vorbesc?

— Dragul de el! De ce îți închipui una ca asta?

— Dacă vorbesc... dumneata n-ai să mă mai întrebi nimic, și atunci pleci... Și atunci iar rămîn singur. — Și Iașka izbucni în lacrimi de amărăciune și de bucurie.

— Sărăcuțul... Nu, nu plec repede... uite-l, mai doarme încă...

— Cine? — întrebă Iașka iute, cu ochii plini de lacrimi.

— Fratele meu, — zise ea, arătînd cu capul spre vecinul lui de pat...

— Va să zică n-ai venit la mine? — rosti Iaşka dezamăgit.

— Doar nu te cunoşteam... Las' că de acum încolo o să vin şi la tine...

— Şi ăsta, lunganul, ţi-e frate? De ce zace aici? L-a stricat maşina şi pe el? — întrebă Iaşka neîncrezător şi curios.

— E... bolnav, foarte bolnav... Nu l-a stricat maşina, aşa... e bolnav...

— Da' dumneata cine eşti? O să vii des pe aici? În fiecare zi? Unde lucrezi? Poate eşti corectoare sau croitoreasă, sau numai cucoană? Ai nişte ochi straşnici... mari de tot!... Cît zace aici bolnav fratele dumitale, o să vii mereu? Aşa... Atunci să fie bolnav cît mai mult timp!

— Bietul meu băieţaş, drăguţul de el!

Şi din nou izbucni în plîns Iaşka-cel-curat. Ce era vorba ei! Plîngea Iaşka şi îşi sufla nasul cu degetele, iar ea i-l ştergea cu batista, care mirosea a flori şi a primăvară. Şi Iaşka vedea că lacrimile îi luau cu ele durerea, iar cînd trăgea în piept mirosul din batistă, căpăta sănătate şi putere... După aceea, ea îl sărută pe ochi, pe buze, pe obraji, pe frunte. Asemenea mîngîieri nu-i fuseseră date niciciînd lui Iaşka şi toate îi dezvăluiau o lume întreagă de simţiri noi.

După ce plecă ea, el rămase ca-ntr-un vis şi ca în vis trăi nouă zile la rînd. De nouă ori veni ea şi tot timpul acesta viaţa pentru Iaşka nu mai fu decît un şirag lung de bucurii nemaiîntîlnite, care-i umpleau inima de-o tulburare dulce. De obicei, cînd venea, se apropia de patul lui şi-i dădea bună ziua sărutîndu-l, apoi se ducea la fratele ei şi se aşeza la picioarele patului în aşa fel ca să-l vadă şi pe Iaşka. Iaşka o urmărea încruntînd sprînceana, o asculta ce vorbeşte cu fratele, iar cînd ridica ea privirile spre dînsul, Iaşka o chema din ochi. De fiecare dată cînd îşi amintea că mai este pe lume şi un frate, Iaşka se simţea bîntuit de o gelozie fără margini; îl pizmuia pe lunganul acela posac, îi dorea să moară cît mai repede, pentru

că atunci ea ar fi venit numai la el, la Iaşka. Şi de fiecare dată cînd fratele se apuca de piept gemînd, Iaşka tresărea — nu cumva moare? Dar lunganul nici că murea şi Iaşka se umplea de amărăciune. Întîia oară-n viaţă îi hărăzea soarta un lucru atît de bun şi, poftim, trebuia să-l împartă pe din două cu această „prăjină putredă", cum îl poreclise în gînd pe vecinul său de pat. Ea şedea mai tot timpul lîngă frate-său şi numai rareori şi pentru scurt timp se apropia de Iaşka. Atunci el o prindea de mînă şi privind-o rugător, cu ochi dornici, o trăgea spre el, tăcînd dar cu toată puterea... Ea îşi scotea mîna binişor din mîna lui şi din nou pleca dincolo, la fratele ei, care niciodată nu-i spusese nici un cuvînt lui Iaşka şi nici cu ea nu vorbea prea mult. De fiecare dată cînd pleca ea, lui Iaşka îi venea să-l înjure pe fratele acela, simţea ca o înţepătură în inimă, iar în ochi îi veneau lacrimi de furie. Multe chinuri îndură şi multă fericire îi fu partea în aceste nouă zile din viaţa sa.

Şi, într-o bună dimineaţă, cînd se trezi, Iaşka văzu că nişte oameni mută „prăjina putredă" din pat pe o targă...

— Unde-l duc? — o întrebă iute Iaşka pe soră.

— Ce te bagi? N-aibi grijă, nu nimereşti şi tu acolo... că tu, de, mai ai puţin, şi te-om trimite acasă... Te-ai alintat destul pe-aici.

— Dar ce, a murit? — întrebă Iaşka şi-n privire i se citea o rugăminte stăruitoare.

— Te cred... Doar n-aveau să-l ducă de viu.

„A murit!" Iaşka se sperie întrucîtva, uitîndu-se la malul acela de carne albă şi moale, nemişcată, frîntă parcă. Peste noapte îi mai auzise icnetele, tusea, îl auzise foindu-se-n aşternut... Îndată însă îl năpădi o bucurie adîncă, alungînd spaima — de acum încolo „ea" va veni numai la el, la Iaşka. Şi, închizînd ochii, începu s-o aştepte. Acum se putea scula din pat, putea să umble sprijinit în cîrji, dar nici nu-i trecea prin minte să se ridice... Va veni ea şi, ca de obicei, îl va săruta, iar acum n-o să se mai aşeze acolo, pe patul fratelui. Gata, nu mai e fratele ăsta! Nespusă bucurie îi aduse lui Iaşka gîndul acesta şi apoi în locul bu-

curiei îi pogorî în suflet o împăcare tihnită, plăcută. De acum încolo ea va sta totdeauna cu el, cu Iaşka, şi nu va mai avea pe nimeni aici afară de el... Insă ea nu veni.

— E la înmormîntare... — îşi explică Iaşka această împrejurare tristă pentru el. — O să vină după aceea. Să ştii c-o să-mi aducă portocale, vreo carte... Şi are să-i vorbească... mu-ult!

Dar ea nu veni nici a doua, nici a treia zi şi Iaşka n-o mai zări niciodată timp de două săptămîni, cît mai stătu în spital, după moartea fratelui ei...

III

După ce ieşi din spital, o căută îndelung, cu toată stăruinţa, prin oraş. Zilele de suferinţă îi lăsaseră deprinderea de a se concentra şi a tăcea, îl făceau să se simtă străin între ceilalţi şi să simtă că trebuie neapărat s-o găsească pe „ea". Duminicile şi cînd nu lucra, cutreiera în oraş toate străzile pe unde treceau oameni subţiri, curaţi, şi o căuta, însă nici c-o putea găsi. Multe femei semănau cu ea şi toate îi sfîşiau inima, trezindu-i amintirea „ei", visul de o clipă al tristei lui vieţi; parcă-i vedea din nou chipul drăgălaş şi blînd, ochii negri şi duioşi, buzele fierbinţi şi moi, rochia neagră fîlfîindu-i pe trupul subţirel şi căpşorul cu pălăria neagră şi o pană albă. „Ea" nu era nicăieri, era numai în inima lui. Concentrat şi posomorît, cu ochi mari şi trişti din nou murdar şi îmbibat de mirosul culorilor tipografice, arăta întrucîtva straniu pentru un ucenic de tipografie. Nu mai avea vioiciunea copilăriei, inima veselă şi fără griji din primăvara timpurie a vieţii lui — tot ce era copilăresc fusese înghiţit şi ars de acest vis de nouă zile.

Insă soarta, întotdeauna atît de spirituală în crudele ei glume faţă de oameni, binevoi ca el s-o mai vadă încă o dată. O zări într-o zi, pe cînd se înapoia cu nişte colegi dintr-o plimbare la pădure, mergînd de-a lungul şleaului pe care treceau diligenţele. Trecuseră doi ani, dar arăta la fel ca şi atunci la spital, şedea în

trăsura poștei și troica o purta în rotogoale de praf. Alături de ea ședea cineva... un militar, deoarece în ochii lui Iașka sclipiră nasturii lui metalici. Era ea, băiatul nu se înșelase. O clipă, Iașka stătu țeapăn locului și deodată cu un strigăt de bucurie se năpusti în urma troicii.

Alerga lipindu-și coatele de coaste, strigînd și gura i se umplea de praf ; roțile trăsurii uruiau la hîrtoape iar lui Iașka îi țiuiau urechile, inima îi bătea și el striga, striga mereu... Iar trăsura, înăbușindu-i glasul, dispărea în norii de praf... Copacii fugeau din fața lui Iașka-cel-curat și rămîneau în urmă, hăt departe...

Și cînd, sleit de alergătură, căzu cu fața în colbul drumului, Iașka începu să plîngă, să plîngă în hohote, cu lacrimi de ciudă și amărăciune, lacrimi pline de furia dezamăgirii.

Pe urmă încercă s-o regăsească. Trei zile mai tîrziu porni de-a lungul șoselei pe care treceau diligențele și merse așa, întrebînd la fiecare stație :

— Nu știți încotro se ducea acum trei zile o cucoană cu un ofițer ?

Oamenii rîdeau de el. În orașul capitală de județ, pînă la care ajunsese în cele din urmă, fu arestat pentru lipsă de acte și trimis din post în post la gubernie. Atunci se angajă din nou la tipografie și veșnic posomorît de parcă ar fi pierdut ceva, tăcut și furios, în scurtă vreme viața nu i se mai deosebi nicidecum de aceea a tovarășilor săi. Bea votcă, la fel cu ei, vizita casele vesele, juca barbut și cărți, și muncea, muncea mereu de dragul tuturor acestor lucruri...

Astăzi, Iașka-cel-curat e un bețiv posac de vreo treizeci de ani, și-și petrece viața mai mult lîngă tejgheaua cîrciumii decît lîngă casetele cu litere. Are nume rău printre patroni și muncitori, se știe că-i bețiv, hoț și pe jumătate nebun... După înfățișare i-ai tot da vreo cincizeci de ani, e rupt și murdar, umblă veșnic beat și e plin de vînătăi... Are ochi mari, incolori, cu pleoapele umflate...

Însă în ziua cînd mi-a povestit la cîrciumă această istorie — i-am văzut sclipind în ochi niște luminițe

atît de senine, atît de frumoase. Iar după ce își termină povestea, tăcu o vreme și adăugă :

— Asta a fost tot ce-am avut bun în viața mea... Cam puțin, frate, da... Iaca, am ajuns bețiv. Și totuși... mi-e plăcut să-mi amintesc de ea. Mi-e drag. Deși, dacă nu o întîlneam pe ea, s-ar fi putut întîmpla... să fi trăit altfel, da... Dar, ca să vorbim drept, atîta pagubă de viață ! Ducă-se dracului... Oricum ai trăi, tot mori. Care va să zică e totuna. Iar dacă am avut parte s-o întîlnesc, cel puțin am de ce-mi aminti...

Traducere de
Aurel Lambrino și Ecat. Antonescu

MUTUL

LEGENDĂ BAȘKIRĂ

...Pe obrazul prietenului meu, başkirul Gabun, n-ai fi putut citi niciodată altceva decît nepăsarea — de-un roşu închis, cu pometii ieşiţi înafară, cu ochi mici, aţintiţi, brăzdat în întregime de cute mărunte, chipul acesta îi dădea aerul unui om veşnic cufundat în cine ştie ce aduceri aminte din vremuri vechi. Şedeam în tăcere lîngă focul stins, privind cum pe mormanul de cenuşă din faţa noastră alergau uneori şerpii mici de aur ai focului. Stepa ne cuprindea într-un cerc strîns şi întunecat, deasupra ei atîrnau nemişcaţi norii, asemeni valurilor unei mări încremenite, şi în jurul nostru domnea o tăcere severă şi gravă. În întuneric pluteau fără zgomot umbrele cailor lui Gabun, uneori ne învăluia cîte o boare de aer cald şi înăbuşitor şi atunci nisipul, ridicat de vînt, foşnea uşor. Dar aceste sunete slabe şi pierdute nu tulburau somnul stepei şi nu sfîşiau întunericul ei. Din pricina tăcerii şi a întunericului din jurul nostru, simţeam că mi se strînge inima de teamă — părea că lumea întreagă a murit şi din toţi oamenii am rămas doar eu şi Gabun. El stătea întins în faţa mea şi cu ochii săi înguşti şi oblici privea peste mine în depărtare, în bezna întunericului şi a tăcerii severe. Am stat aşa multă vreme fără să ne mişcăm şi

fără să vorbim, iar cînd, în sfîrşit, n-am mai putut îndura această singurătate în doi, i-am spus başkirului :

— Povesteşte-mi ceva, Gabun !...

— Mai bine ascultă cum tace stepa... — mă sfătui el. Totuşi l-am convins pînă la urmă şi atunci îmi povesti cu glas cîntător, sălbatic ca un urlet, un glas urît şi posomorît, dar care se armoniza cum nu se poate mai bine cu pustiul, întunericul şi starea mea sufletească — îmi povesti legenda despre mutul nomad Iuzglear.

„De la Mozdok pe drumul spre mare, dar departe de el şi adînc în stepă, se ridică un gorgan. Şi sub el zac oasele lui Iuzglear care în timpul vieţii a fost mut, căci pe cînd era încă un flăcăiandru căzuse de pe cal şi-şi muşcase limba.

„Era mut, însă avea privire focoasă şi fetele noastre i se uitau lung în ochi, şi era înalt, slab, şi cînd zîmbea adesea dădea la iveală nişte dinţi albi şi ascuţiţi, ca de lup, şi era atît de înspăimîntător încît nimeni nu-l iubea şi toţi se temeau de el.

„Vara păştea turmele de oi iar pe timp de iarnă, chiar dacă era ger năpraznic şi viscolul, zburînd prin stepă, îşi chiuia cîntarea hoţească, nimeni nu l-a văzut lîngă săracele noastre iurte. Unde se ducea ? Se spunea că în oraşele ruseşti.

„Ai, ai ! Ce des îl băteau pentru că era rău şi pentru că, venind în aşezare, rîdea de batîrii care erau mai puternici ca el. Nu spunea nimic, nu scotea nici un sunet şi doar rîdea mereu cu ochii săi plini de foc.

„I se întîmpla să se uite la un om ca la cadavrul unui berbec ce putrezeşte în stepă, şi-şi rînjea cu răutate dinţii şi clătina din cap, iar apoi înălţa ochii spre cer şi vedea acolo ceva din pricina căruia îi dădeau lacrimile.

„Şi se bătea cu pumnul în piept şi rîdea aşa încît cel care-l auzea se simţea ruşinat şi începea să clocotească de furie şi-l ameninţa pe mut cu pumnul, iar dacă acesta nu se domolea, se năpusteau amîndoi unul asupra altuia, ca nişte lupi, şi se încăierau.

„Şi întotdeauna Iuzglear ieşea bătut, iar ceilalţi, după ce-l băteau, îl lăsau să zacă undeva lîngă o iurtă

şi el zăcea acolo umflat bute din pricina loviturilor şi nimeni nu vroia să-i aducă nici apă şi nici să-l ajute să se ridice de la pămînt ; iar el zăcea şi se tot uita la cer — cerul care-i atît de frumos în zilele senine.

„Iar cînd cineva se apropia să-l vadă de n-a murit, luzglear arăta cu mîna spre cer, acolo unde ziua zboară vulturii de stepă, iar noaptea pasc turmele de stele — arăta într-acolo şi ofta trist.

„Iar cînd ne adunam sărbătorile, prin iurte şi sorbind kumîs [1]) cîntam uneori cîntece din bătrîni, despre viaţa kirghizilor, acel bun popor din stepă, el venea din nou şi rîdea de noi, refuzînd ulciorul cu băutură veselă.

„Atunci îl goneam dintre noi, iar el rînjea şi scrîşnea de parcă ar fi vrut să spună ceva şi se bătea cu pumnul în piept şi plîngea, dar nici măcar femeilor nu le era milă de el, deoarece ne împiedica să ne veselim.

„Uneori ne uitam spre cer, încotro arăta el — ce-o fi văzînd acolo ? Vedeam şi noi tot ce era de văzut — o pîslă mare albastră şi turme de stele care pasc pe ea, iar ziua plutesc acolo falnicii vulturi — şi asta e tot !

„Nu putea înţelege nimeni ce vedea acolo mutul şi nici n-aveam nevoie să ştim ; răutatea asta de om ne făcea zile fripte. Îl alungam departe de noi, îl alungam în toate felurile şi iată că într-o zi nu l-am zărit...

„L-am găsit spre primăvară, cînd se topeau zăpezile — în iarna aceea au fost zăpezi mari — l-am găsit acolo unde zace şi acum ; vulturii şi corbii îi ciuguliseră ochii şi obrajii şi buzele, şi zăcea singur în stepă, slab, spăimîntător, şi zîmbea cu zîmbetul său de nebun.

„Era pustiu în jurul lui, numai stepă şi cer, iar în cer se-nvîrtejau păsările pe care le speriasem şi zburaseră de pe cadavrul lui. Atunci ni se făcu milă de el şi după ce ne-ntrebarăm unii pe alţii de ce-o fi fost el aşa şi ce-a vrut să ne spună, am hotărît să-l îngropăm tot acolo şi să înălţăm deasupra lui un gorgan înalt de nisip.

---

[1]) Băutură fermentată din lapte de iapă. (N. red. rom.)

„Şi l-am îngropat, şi am înălţat gorganul, iar vîntul purtînd nisipul l-a înălţat şi mai mult, şi zace acum sub el başkirul cel mut şi nisipul îi umple orbitele ochilor ciuguliţi de păsări...

„Insă iarna se scoală de sub nisip şi, învăluindu-se într-un halat alb de zăpadă, stă pe vîrful gorganului şi vîntură cu mîinile-i lungi, chemînd spre el şi-i tot sclipesc dinţii albi cînd zîmbeşte.

„Mulţi l-au văzut acolo şi au fugit cuprinşi de spaimă, au fugit departe, iar viscolul juca în jurul lui şi-i chiuia cîntarea-i de lup, cîntare de spaimă, iar el plîngea ascultînd, plîngea amar, ba ca un copil, ba ca un muribund, horcăia şi gemea, tot chema spre el, în mormînt la dînsul, pe başkirii care treceau pe-acolo, pe oamenii buni din stepă...

„Şi cînd viscolul înceta să mai urle — pleca mutul în iurta lui de nisip şi se culca acolo pe spate, aşa cum l-am aşezat noi, se întindea şi se uita spre cer cu ochii săi ciuguliţi de păsări."

Traducere de
Aurel Lambrino şi Ecat. Antonescu

ÎNTÎLNIREA

SCHIŢĂ

— Şi cîte verste sînt de aici pînă la... cum îi zice ?

— Pînă la Berezeanka ? Or fi vreo treizeci... ba poate şi mai bine.

Întreba un om înalt, cu căciulă de castor şi şubă lungă din păr de cămilă ; răspundea un mujic roşu la faţă, chel, încins cu o cingătoare roşie mai jos de mijloc peste cojocul scurt şi slinos. Stăteau amîndoi în cerdacul hanului, mujicul cu capul gol îşi sucea căciula *în mîini* şi *lăsîndu-se de pe un picior pe altul îşi legăna* burta mare, aşteptînd să vadă ce-l va mai întreba drumeţul. Iar drumeţul, curăţindu-şi ţurţurii din vîrfurile mustăţilor bogat îmbrăcate în chiciură, se uita dus pe gînduri la zăpada care sclipea orbitor în soare şi-şi îngusta ochii mari, obosiţi.

— Va să zică, vreo patruzeci de verste ? — întrebă.

— Poate şi patruzeci... Poftiţi în odaie, sau poate vreţi să faceţi o plimbare prin sat ?

Satul se alcătuia din vreo douăzeci de mormane de zăpadă pe al cărei fond sclipitor se înălţau ici colo hornurile afumate ale sobelor, se iţeau colţurile întunecate ale acoperişurilor şi zidurilor, priveau cu ochi stinşi geamurile ferestrelor strîmbe ; la una din ferestre geamul era spart şi înfundat cu o zdreanţă roşie, aşa în-

cît semăna cu un ochi uriaș care s-ar fi scurs. Și pe uliță mormanele de zăpadă zăceau ca niște valuri nemișcate, iar razele soarelui rece le presărau cu scîntei care sclipeau orbitor. Uneori venea o pală de vînt care le stingea deodată sclipirea, ridicînd fumuri albe în aer însă stinse pe pămînt, scînteile se aprindeau în văzduh și dispăreau fosnind într-o direcție necunoscută. Era ger năpraznic și din gura drumețului răsuflarea se rostogolea în formă de rotocoale de aburi albi drept pe chelia mujicului cu care stătea de vorbă.

— Să mergem în odaie... Mai e mult de așteptat?

— Olecuță... Într-o jumătate de ceas vă și pregătim de drum.

Balamalele ușii scîrțîiră vesel și fața roșie a mujicului se lumină de un zîmbet fericit cînd întrebă plin de neliniște și de speranță, în timp ce deschidea ușa la tindă:

— Porunciți să vă aducem samovarul? Niște ouă, lapte... *pîinișoare de făină de grîu?*

— Adă, însă te rog, măi frate, nu întîrzia prea mult...

— Cît ai bate-n palme... — și țăranul dispăru cu o repeziciune cu totul de neînțeles, dacă te gîndeai la burta lui.

Drumețul își scoase șuba, își scoase și paltonul îmblănit, și rămase într-un costum cenușiu gros și niște cizme căptușite, înalte pînă la genunchi.

Avea o față plină, rotundă, rumenită de ger, îi cădea un smoc lung de păr pe fruntea înaltă, brăzdată de cute subțiri, și ochii lui mari și inteligenți priveau gînditor... Căscînd, se așeză la masă și se uită în jur. Mica odaie, tapetată cu hîrtie de ziare și foi scoase din cine știe ce revistă cu poze, semăna cu o cutie dreptunghiulară. Tavanul, demult nespălat, era negru din pricina funinginei, iar pereții erau galbeni din pricina hîrtiei decolorate și murdărite de muște. Lîngă perete se afla o masă mare, care ajungea pînă în mijlocul odăii, iar de o parte și de alta a ei — lavițele... Două ferestre luminau toate acestea. Mirosea greu, un miros amestecat. Era liniște și o plictiseală de moarte.

Drumeţul îşi aprinse o ţigară, se ridică de pe laviţă şi începu să se plimbe prin odaie. Una din petele întunecate de pe perete îi atrase atenţia prin ciudăţenia ei — înfăţişa o fată cu un buchet de flori în braţe, instalată în vîrful unui pom care era de aceeaşi mărime cu ea. Se apropie mai mult şi văzu că sînt două poze rupte, lipite una lîngă alta; fetei îi lipsea jumătate din trup şi copacul fusese lipit ca să prelungească fata. Drumeţul zîmbi şi se apucă să privească la celelalte poze. Una înfăţişa o fotografie a grupului „Cicerrovachio cu fiul, în timp ce sînt executaţi de austriaci", alături de ea se afla „Turma de bizoni în Pampas". Alături de bizoni era portretul lui Thiers,[1]) însă lui Thiers îi fusese rupt umărul stîng şi în locul lui fusese lipit „Malul rîului Mississipi". Mai erau multe poze asemănătoare printre nişte foi de ziar, dintre care una, cu titlul în litere mari, glăsuia: „Gazeta oraşului X" Nr. 221 din 1867, august 29...

Drumeţul zîmbi, cum zîmbeşti întîlnindu-te cu un bun cunoscut, cu curiozitate, cu bucurie şi cu stinghereala stîrnită de un simţămînt vag de jenă.

Se uita zîmbind la titlul de pe foaia îngălbenită, care-i trezea amintirile trecutului, amintirea zilei în care venise prima dată la redacţia acestui ziar cu primul său manuscris şi amintirea unei alte zile cînd acest manuscris, intitulat „Pentru dreptate", a apărut în foiletonul ziarului. Au trecut aproape treizeci de ani de atunci... Ziarul acesta nu mai există demult şi a existat foarte puţină vreme. În jurul lui se grupau inimi curate şi capete la fel de înflăcărate ca şi a lui, redacţia lui totdeauna înfăţişase ceva asemănător unei retorte chimice în care, din diferitele fenomene ale vieţii, se fierbeau articole pline de argumente convingătoare care pe acea vreme într-adevăr convingeau. Toate cîte se creau acolo, se creau cu înflăcărare; cîtă sinceritate, cîtă energie tinerească clocotea în aceşti oameni...

Drumeţul se depărtă de perete şi se aşeză din nou la masă, zîmbind blînd amintirilor sale. Ele îi trezeau un

---

[1]) *Thiers* (1797—1877) istoric burghez şi om politic francez, călău al Comunei din Paris (N. red. rom.)

simţămînt purificator, asemănător cu acela pe care ţi-l trezesc amintirile copilăriei. Omul se gîndea că toate acestea au fost odată, da, şi că toate acestea au fost bune şi cinstite, dar nu uita nici că acum toate acestea sînt în parte uitate, în parte luate în rîs, şi că el însuşi este departe de starea de spirit şi de ideile acelei vremi, cînd abia începea să trăiască. Astăzi e scriitor pentru publicul de salon, furnizor de nuvele rafinate, slujitor al artei şi nu luptător aparţinînd unui curent.

Mujicul cel cu faţa roşie aduse un samovar mare, care lucea de curat ce era. Samovarul era în culmea mîniei — sîsîia, clocotea, arunca şuierînd o şuviţă de abur prin deschizătura capacului şi părea gata să sară de pe masă şi s-o ia la fugă. Toată odaia se umplu de protestul lui în şoaptă şi geamurile ferestrelor se aburiră pe dată. Mujicul ieşi, apoi aduse cufăraşul călătorului, o farfurie pe care erau aşezate vreo zece ouă, un ulcior cu lapte, pîine. Apoi se opri lîngă uşă şi, îndreptîndu-şi cingătoarea, îşi plimbă privirea întrebătoare asupra boierului iar acesta, copleşit de gînduri, nu-l vedea. Mujicul oftă din greu şi întrebă :

— Pot să plec ?

— Du-te, — spuse încet călătorul fără să se uite la el.

„Oare de ce în tinereţe viaţa totdeauna pare atît de limpede şi de simplă ?“ se întreba călătorul aruncîndu-şi ochii spre perete. Samovarul, parcă nemulţumit că nu-l bagă nimeni în seamă, fierbea tot mai tare, ai fi zis că se sufoca de indignare. Însă omul aşezat în faţa lui se cufunda tot mai adînc în gînduri. Îşi amintea multe şi toate îi mişcau atît de plăcut sufletul, învăluindu-l într-o suflare duioasă, ivită din depărtări uitate. Pe atunci trăise într-o odăiţă tot atît de mică şi murdară ca şi asta, iar alături de el locuia un prieten, un om dîrz pînă la fanatism şi care în cele din urmă a plătit scump această dîrzenie. În aceeaşi casă locuia şi „ea“... Acum ea e soţia lui şi în curînd vor împlini douăzeci şi cinci de ani de la nuntă. Pe atunci îi servea drept cenzor al conştiinţei lui, izvor al inspiraţiilor, acum... ea e soţia lui, unită cu el printr-o deprindere

rece unul față de altul, formată în acest sfert de veac. Un sfert de veac !...

Samovarul își ieșea cu totul din fire.

Acum și atunci — ce epoci ! Una — toată în sclipiri vii, plină de energie, uitare de sine, donchișotism, epoca marilor reforme, a marilor speranțe, a marilor greșeli : tragicul și comicul, vigurosul și visarea — toate se amestecau în ea și toate erau cel puțin mari. Acum sînt învăluite în ceață și cenușiu, templele sînt pustii, zeii uitați, sufletele sărace, uneori sclipește pe undeva o lumină, însă aceasta e o lumină rătăcită și viața toată e cel puțin meschină și săracă.

Drumețul se ridică în picioare și, cu mîinile la spate, se apropie din nou de perete. Cum o fi nimerit aici, în acest fund de țară, numărul ăsta vechi de ziar ? Și călătorul se apucă să-l citească, zîmbindu-i. Samovarul se mai potolise între timp și acum fluiera sceptic, undeva mugea un vițel și lătra un cîine. Zăpada scîrțîia sub fereastră.

Literele mici, decolorate, stropite cu noroi, pătate de muște, se închegau cu greu în cuvinte și fraze. Dar aceste cuvinte, aceste fraze îi erau bine cunoscute drumețului și, drept răspuns la ele, în sufletul său răsună ceva demult nemaisimțit de el. Această sinceritate și acest foc, focul îndrăzneț al convingerii, care pătrunsese în carnea și sîngele autorului unde sînt ele acum ? Numai la bătrîni, luptătorii pentru libertate.

Mutîndu-și privirea alături, drumețul întîlni un ciob de oglindă prins de-un cui în perete, și oglinda îi arătă că are mustața căruntă și părul din cap de asemenea îi este destul de tare argintat de vreme.

Se simți stingherit în fața lui însuși și, după ce își frecă fruntea, oftă. Da, el a trădat, e rece și nu-i mai pasă de ideile care atunci îi erau atît de dragi și care acum nu mai au loc în viața lui... Oare e vina lui ? Viața totdeauna e mai tare ca omul. Îndoiala veșnic dușmănește credința.

— Caii sînt gata... dacă cumva ați dori să plecați ! — se auzi glasul mujicului care își băgă capul pe ușă.

— Bine... îndată, — îi răspunse drumețul. — Beau un pahar de ceai și plec...

— După mine — cum doriți, — glăsui mujicul și dispăru.

Ochii călătorului fură atrași de colțul ziarului. Se dezlipise, se răsucise ca o țevușoară și parcă te invita să-l desfășori. Așa și făcu drumețul. Apoi se aplecă și își îndreptă repede spatele ridicîndu-și fața roșie de emoție. Pe partea cealaltă a ziarului era tipărit foiletonul său, iar semnătura sa se afla în colț. I se făcu și milă de el însuși și totodată simți un fel de bucurie. Oare pentru asta scrisese, tulburat și cu înflăcărare, ca munca lui să servească la tapetatul pereților hanurilor? Roadele primelor, celor mai proaspete seve ale creierului său, roadele emoțiilor celor mai bune zile ale tinereții sale... Și în același timp simțea bucurie, o bucurie care-i strîngea inima, din pricina întîlnirii cu sine însuși, cu acel om pe care l-a lăsat în urmă, din care în el, cel de astăzi, n-a mai rămas aproape nimic.

„Chiar și ca foileton scris acum un sfert de veac și mai bine și rămas doar pe o foaie murdară de hîrtie, care înlocuiește tapetul într-un han, totuși e plăcut să rămîi în viață, să te păstrezi", îi spunea trufia de profesionist. Însă omul din el era jignit. Își încreți fruntea, surîse trist și apropiindu-se de masă, turnă apă în ceainic să facă esență.

Samovarul îngîna un cîntec melancolic și trist. Sub fereastră se auzea forăit de cai. O ființă mică, încotoșmănată din cap pînă în picioare într-un cojoc numai petice și-n zdrențe, dădu buzna pe ușă și rosti cu glas pițigăiat:

— Plecați curînd au ba?

— Îndată... Da' ce-i?

— Nimica... m-aș duce pînă acasă să-mi schimb obielele, dacă mai întîrziați...

— Du-te... Da' vino mai repede, flăcăiașule... — îl rugă cu blîndețe drumețul.

— Mă întorc îndată... Da' nu-s flăcăiaș... iaca împlinesc aproape șaizeci de ani... Ba te pomenești că am și mai mult... — îl lămuri ființa aceea și ieși înainte ca drumețul să fi apucat să-i spună ceva.

„Ce-ar fi să dezlipesc foaia asta și s-o iau cu mine ?“ — se gîndea călătorul, sorbind din ceai. Dar i se păru caraghios și sentimental... Pentru ce ?... Și totuși cîte lucruri frumoase sînt legate de acest foileton, cîte visuri de luptă și glorie. Lupta a dat-o, prin ea și-a cîștigat faima, bunăstarea materială, situația solidă în societate — situația „talentatului nostru beletrist“. Nici prea mult... și nici prea puțin. Mai puțin decît visase, mai mult decît dobîndiseră alții. Dar oare a dobîndit echilibrul sufletesc, conștiința îndeplinirii cinstite a îndatoririlor față de viață, mîndria de sine ?

Samovarul ba ofta, ba fluiera și scîncea — de bunăseamă trăind un soi de agonie.

— Fiokla ? !... Unde ești, drace, — se auzi un strigăt amenințător în tindă. — Du-te și vezi ce ți-a făcut viețelul cu zbenguiala lui !

Și în urma acestui strigăt liniștea din jurul drumețului deveni și mai plictisitoare, și mai grea. Se tot gîndea ; gîndurile acestea triste se roteau încet, stăruitoare, în capul lui. Demult nu mai încercase ceva asemănător, ba chiar se întreba dacă încercase vreodată așa ceva de la acea vreme încoace ? Conținutul, pe nesimțite, i se scursese picătură cu picătură și fugise cine știe unde, afară din suflet. Trăise liniștit și fusese mulțumit de viață. Acum se duce la un vechi prieten, un om tot atît de împăcat cu viața ca și el, merge să se mai odihnească după muncă și să mai stea la taifas despre traiul din capitală. Fusese bine dispus pînă să fi ajuns la acest han, unde din porunca soartei se întîlnise cu sine însuși, cu sine, în chip de tînăr visător... De fapt, ce-a scris, ce-a spus în acest foileton ?

Lăsînd ceaiul nebăut, se duse la perete și cu mare grijă, cu fața exprimînd îngrijorare, începu să desprindă de pe perete colțul ziarului. Hîrtia, la început se desprinse, apoi începu să se rupă. Drumețul se opri, se aplecă spre petecul îngălbenit... îl citi. Erau acolo vreo patruzeci de rînduri din coloana de la margine și, din coloana următoare, vreo cincisprezece rînduri.

Era vorba de un oarecare Piotr care i-a spus „ei“ : „Rămîi cu bine, drumurile noastre se despart ! Tu ești

victima mediului tău şi a educaţiei, tu n-aí altă cale decît viaţa de salon !... Pe cînd eu..." — şi fluturîndu-şi mîna cu mîndrie undeva spre depărtare, el — acest Piotr — dispăru.

Drumeţul căzu pe gînduri, frecîndu-şi fruntea. Cine e acest Piotr şi cine e ea ? Cum s-au întîlnit ? O fi tot foiletonul aici, într-un singur număr, sau nu ? Povestirea naivă, înşirată copilăreşte, scrisă într-o vreme cînd credea în posibilitatea tuturor lucrurilor bune pe pămînt. Dar... îi uitase conţinutul. Îl uitase !

Drumeţul zîmbi stingherit, se apropie de masă, bău dintr-o înghiţitură ceaiul şi porni spre uşă. Însă uşa se deschise singură în întîmpinarea lui şi glasul piţigăiat, ieşind din grămada de zdrenţe şi pieile de oaie, rosti :

— Mi-am schimbat obielele... Dacă doriţi putem pleca... Au îngheţat căluţii...

— Mă îmbrac îndată... trimite-l pe jupîn.

— Păi sînt aici...

Mujicul cel cu faţa roşie zîmbi vesel, în spatele lui stătea o femeie cu basmaua alunecată într-o parte şi privea cu un singur ochi de după umărul bărbatului la călător.

— Cît îţi datorez ? — întrebă călătorul punîndu-şi paltonul.

— Cît poftiţi dumneavoastră... nu sînteţi de-al de noi mujicii şi n-o să ne obijduiţi. De la domni iau după cît îi lasă inima...

— O rublă ajunge ?

— Ajunge şi o rublă... — spuse mujicul cu oftat, — domnii vin la noi rar de tot... Sîntem tare departe de şleau. Cînd vin domnii la noi— e sărbătoare...

Vorbea trist, cu vădita dorinţă de a mai căpăta ceva.

Drumeţul, vîrîndu-şi mîinile în mînecile şubei pe care i-o ţinea mujicul, nu-i asculta vorbele plîngăreţe şi se tot uita la perete, unde din pricina mişcării aerului se legăna petecul de hîrtie desprins.

Parcă îl chema.

Ieşiră în tindă. Mujicul şi femeia îl însoţeau pe călător.

— Staţi... mă întorc repede, — le spuse călătorul şi intră din nou în odaie, se duse pînă la perete şi, rupînd colţul de ziar, îl boţi în palmă.

— Ian te uită ce grijuliu e, — şopti femeii mujicul cel cu faţa roşie, zîmbind cu toată gura. Drumeţul observă acest zîmbet şi se încruntă.

...O jumătate de oră mai tîrziu se afla în mijlocul largului pustiu de zăpadă, trandafiriu în razele soarelui ce asfinţea. Caii înhămaţi în şir alergau voioşi pe drumul moale şi şerpuit, săniuţa hartoia şi vizitiul se legăna dintr-o parte în alta, vorbind cu glasul său scîrţîit :

— Flăcăuaş eram acum vreo treizeci de ani. Di-di ! Inimoşilor... Iar acuma sînt cu un picior în groapă. M-da. De-ar fi fost pîine... aş fi zăcut pe cuptor... pe cînd aşa, uite, bat drumurile... din pricina sărăciei... Hei, tu, dobitoc amărît !

Tot lovindu-se cu spatele de spătarul saniei, drumeţul întinse cu grijă peţecul de ziar şi-l mai citi încă o dată. Se stîrnise vîntul, smulgea văluri de zăpadă de pe troiene şi le purta prin văzduh. Hîrtia foşnea în mîinile drumeţului, care o privea cu un zîmbet trist. Zăpada scîrţîia încetişor sub tălpicile săniei şi cădea foşnind pe coviltirul de rogojină.

Drumeţul rupse domol din peţicul de hîrtie o bucăţică şi-i dădu drumul în vînt. Aceasta se zbătu o vreme în văzduh ca un fluturaş galben, apoi dispăru. După ea zbură a doua bucăţică, a treia... şi cea din urmă.

Traducere de
Aurel Lambrino şi Ecat. Antonescu

CEASORNICUL

I

Tic-tac ! Tic-tac !

In mijlocul nopții, al tăcerii și al singurătății, te înspăimîntă elocvența impasibilă a pendulei : sunetele monotone și de o regularitate matematică măsurînd același și același lucru — neobosita mișcare a vieții. Întunericul și somnul învăluie pămîntul, totul tace — numai ceasul semnalează cu răceală și răsunător dispariția secundelor... Pendula bate și cu fiecare sunet viața se scurtează cu încă o secundă, încă o părticică infimă de vreme dăruită fiecăruia din noi, o secundă care nu se va mai întoarce la noi niciodată. De unde apar secundele și unde pier ? Nimeni nu va putea răspunde la întrebarea asta... Și sînt încă și multe alte întrebări la care nu s-a răspuns — întrebări mai importante de rezolvarea cărora depinde fericirea noastră. Ce să faci, pentru ca, trăind, să nu pierzi din vedere că ești necesar vieții, în ce fel să trăiești fără să-ți pierzi credința și dorințele, în ce fel să trăiești pentru ca nici una din secunde să nu dispară, fără să-ți fi frămîntat sufletul și mintea ? La toate acestea va răs-

punde oare vreodată ceasornicul, — ceasornicul a cărui mişcare e fără de sfîrşit ? Ce va spune despre asta ceasornicul ?

II

Tic-tac, tic-tac !

Fără seamăn pe lume e nepăsarea ceasornicului : bate la fel de regulat şi în momentul naşterii dumitale şi în vreme ce rupi cu lăcomie florile visurilor tinereţii. Din ziua naşterii cu fiecare zi omul se apropie de moarte. Şi cînd vei horcăi dîndu-ţi sufletul, ceasornicul va număra rece şi liniştit secundele agoniei. În numărătoarea lui rece — ascultă şi îţi vei da seama — sună ceva a-toate-ştiutor şi o mare oboseală din cauza acestei cunoaşteri. Nimic nu-l tulbură niciodată şi nu-i e scump nimic. E nepăsător, iar noi, dacă vrem să trăim, trebuie să făurim cumva vreun alt ceasornic, unul care să simtă, să gîndească şi să acţioneze, şi să înlocuim ceasornicul monoton, ceasornicul care ucide sufletul cu tristeţea lui, ceasornicul care bate mustrător şi rece.

III

Tic-tac, tic-tac !

In neobosita mişcare a ceasornicului nu există punct de nemişcare — atuncea ce numim noi prezent ? După o secundă născută se naşte o a doua care o împinge pe prima în genunea necunoscutului...

Tic-tac ! Eşti fericit. Tic-tac ! Şi iată că ţi se varsă în inimă otrava arzătoare a durerii, care poate să rămînă toată viaţa cu dumneata, în toate orele dăruite de viaţă, dacă n-ai să te străduieşti să-ţi umpli fiecare secundă a vieţii cu ceva nou şi viu. Suferinţa e ademenitoare ; e un privilegiu primejdios ; posedînd-o, de obicei nu căutăm o altă justificare, mai înaltă, a titlului de om. Şi e atît de multă această suferinţă, încît a devenit ieftină şi aproape că nu se mai bucură de atenţia oamenilor. De aceea aproape că nu face să preţuieşti suferinţa — e mai nimerit să-ţi umpli inima cu ceva mai original, mai preţios — nu-i aşa ? Suferinţa

— e un fond devalorizat. Şi nu trebuie să ne plîngem nimănui de viaţă : cuvintele de mîngîiere conţin rar ceea ce caută omul în ele. Viaţa e mai plină şi mai interesantă atunci cînd omul luptă împotriva a ceea ce-l împiedică să trăiască. În luptă se vor perinda în goană şi pe nesimţite ceasurile amare şi pline de plictiseală.

IV

Tic-tac, tic-tac !

Viaţa omului e caraghios de scurtă. Cum să trăieşti? Unii se feresc cu încăpăţînare de viaţă, alţii se consacră în întregime ei. La apusul zilelor primii vor fi săraci sufleteşte şi săraci în amintiri, ceilalţi — bogaţi şi în suflet, şi în amintiri. Şi unii şi ceilalţi vor muri, iar pe urma lor nu va rămîne nimic, dacă nimeni nu va dărui vieţii, în mod dezinteresat, mintea şi inima sa... Şi cînd vei muri, ceasornicul va număra nepăsător secundele agoniei dumitale, tic-tac ! Şi în aceste secunde se vor naşte noi oameni, cîţiva în fiecare secundă, iar dumneata — dumneata n-o să mai fii ! Şi nu va rămîne nimic din dumneata pe lume, înafară de trupul dumitale care va răspîndi un miros greu. Nu se revoltă oare mîndria dumitale de această creaţie automată care te-a aruncat în viaţă, apoi te-a smuls din ea şi — atît ? Atunci, cît trăieşti, trudeşte-te să laşi amintiri trainice despre tine, dacă eşti mîndru din fire şi te jigneşte supunerea faţă de tainicile ţeluri ale vremii. Gîndeşte-te la rolul pe care-l ai în viaţă : a fost făcută o cărămidă apoi cărămida a zăcut nemişcată într-o clădire, pe urmă s-a risipit şi a pierit... E dezgustător şi josnic să fii o cărămidă, nu-i aşa ? Atunci fă aşa ca să nu semeni cu o cărămidă, dacă ai minte şi suflet şi dacă doreşti să ai parte, cît trăieşti, de ceasuri furtunoase, frumoase, bogate în simţiri şi gînduri.

V

Tic-tac, tic-tac !

De-ai sta să te gîndeşti ce însemni dumneata în nesfîrşita mişcare a ceasornicului — te-ar copleşi con-

ştiinţa nimicniciei dumitale. Fie ca această conştiinţă să te jignească ! Fie ca ea să-ţi trezească mîndria şi să simţi duşmănie faţă de viaţa care te umileşte şi să-i declari război. In numele a ce ? Cînd natura i-a luat omului putinţa să mai umble în patru labe, i-a dat drept cîrjă — idealul ! Şi de atunci omul, fără să-şi dea seama, instinctiv, năzuieşte spre bine, tot mai sus şi mai sus. Prefă această năzuinţă într-o stare conştientă, învaţă-i pe oameni să înţeleagă că numai în năzuinţa conştientă, spre bine se află adevărata fericire. Nu te plînge că nu poţi, şi în general nu te plînge de nimic. Singurul lucru pe care ţi-l poate aduce tînguiala — este mila, pomana celor săraci cu duhul. Toţi oamenii sînt la fel de nefericiţi, dar mai nefericit ca toţi ceilalţi este cel ce se împodobeşte cu nefericirea sa. Aceşti oameni rîvnesc mai aprig decît toţi ceilalţi să li se dea atenţie şi sînt mai puţin demni de atenţie decît alţii. Să năzuieşti înainte — iată ţelul vieţii. Fie ca toată viaţa să-ţi fie o năzuinţă şi atunci vei afla în ea ceasuri de sublimă frumuseţe.

VI

Tic-tac, tic-tac !

„La ce i-a fost dată lumina celui căruia calea îi e închisă şi pe care tu l-ai împresurat de întuneric ?“ Aşa îl întreba bătrînul Iov pe dumnezeu. Astăzi nu mai sînt oameni de aceia, îndrăzneţi care, fără să uite că sînt copiii lui dumnezeu şi că au fost creaţi de el după chipul şi asemănarea sa, să-i vorbească precum i-a vorbit Iov ; îndeobşte oamenii astăzi se subapreciază. Şi iubesc prea puţin viaţa ; ba chiar pe ei înşişi nu ştiu să se iubească. Şi, în acelaşi timp, se tem de moarte, deşi nimeni, după cum se ştie, nu o poate evita. Inevitabilul este lege. Căci omul, din clipa cînd s-a ivit pe pămînt, moare mereu şi trebuie să te deprinzi cu acest lucru, e timpul. Conştiinţa datoriei împlinite poate nimici teama morţii iar calea vieţii străbătută cinstit îţi dăruieşte un sfîrşit împăcat. Tic-tac... Şi de pe urma omului rămîn numai faptele lui. Pentru

el stă ceasul atunci cînd îi încetează dorinţele, şi vine alt ceas — ceasul cînd va da socoteală, ceasul necruţător.

VII

Tic-tac, tic-tac !

De fapt, totul e destul de simplu în această lume încurcată în contradicţii şi care trăieşte în ură şi minciună. Şi ar fi şi mai simplu dacă oamenii s-ar uita mai atent unul la altul şi fiecare ar avea în spate un prieten.

Omul singur, chiar dacă-i mare, tot e mic. E necesar să ne înţelegem unul pe altul : că doar vorbim cu toţii mai încîlcit, mai rău decît gîndim. Oamenilor le lipsesc multe cuvinte, pentru a-şi deschide sufletul unul în faţa altuia şi de aceea multe gînduri importante şi mari pentru viaţă pier fără urmă, căci nu s-au găsit pentru ele la timp formele necesare. Se naşte un gînd, există o dorinţă sinceră de a-l întruchipa în cuvinte ferme şi limpezi... iar cuvintele — lipsesc.

Mai multă atenţie gîndului ! Ajută-l să se nască. Totdeauna îţi va răsplăti munca. Pretutindeni şi în toate există gînd — pînă şi în crăpăturile pietrei îl vei citi, dacă vei voi asta cu adevărat. Dacă oamenii ar dori, ar dobîndi toate, să dorească numai şi vor fi stăpînii vieţii, nu robii ei, ca acum ; ivească-se dorinţa de a trăi şi mîndra conştiinţă a forţei sale şi toată viaţa va reprezenta ceasuri sublime pline de manifestări ale forţei spiritului, care te-ar surprinde prin noblеţea faptelor — ar fi nişte ceasuri măreţe.

VIII

Tic-tac, tic-tac !

Trăiască oamenii tari sufleteşte, oamenii viteji — oamenii care slujesc adevărul, dreptatea, frumosul ! Noi nu-i cunoaştem, deoarece sînt mîndri şi nu cer răsplată ; noi nu vedem cu cîtă bucurie îşi prefac inimile în cenuşă. Luminînd viaţa cu lumină vie, ei îi si-

lesc şi pe orbi să vadă. Să vadă şi orbii, orbii care sînt atît de numeroşi, toţi oamenii să vadă cu groază şi scîrbă, cît de grosolană, nedreaptă şi monstruoasă e viaţa lor. Trăiască omul, stăpîn al dorinţelor sale ! Lumea întreagă e în inima lui ; toată durerea lumii, toate suferinţele oamenilor sînt în sufletul lui. Răutatea şi murdăria vieţii, minciuna şi cruzimea ei sînt duşmanii lui. Toate ceasurile şi le cheltuieşte cu mărinimie, luptînd, şi viaţa îi e plină de bucurii năvalnice, de mîndrie frumoasă, de încăpăţînare mîndră... Să nu te cruţi — asta este cea mai mîndră, mai frumoasă maximă pe pămînt. Trăiască omul care nu se cruţă ! Sînt numai două forme de a trăi : putrezind sau arzînd. Laşii şi hrăpăreţii vor alege prima, bravii şi mărinimoşii — pe a doua ; fiece om care iubeşte frumosul va vedea limpede de ce parte e măreţia.

Ceasurile vieţii noastre sînt ceasuri goale, plicticoase, să le umplem dar cu fapte măreţe, frumoase, fără să ne cruţăm, şi vom trăi ceasuri frumoase, pline de frămîntarea bucuriei, pline de arzătoare mîndrie ! Trăiască omul care nu se cruţă !

Traducere de
Aurel Lambrino şi Ecat. Antonescu

VECINII

POVESTIRE

Suflînd din greu şi fornăind, căluţul obosit al lui Komov sui căruţa în vîrful dealului şi se opri cu capul plecat ; i se zbăteau coastele.

— Uf, încăpăţînat mai eşti, — bombăni fără supărare stăpînul şi sări jos, cu gînd să îndrepte hamurile.

Era foarte bine dispus. Drumul la oraş îi izbutise cît se poate de bine, vînduse la un preţ bun doi porci şi un viţel, se înţelesese cu un negustor privitor la o lucrare pe timpul iernii, ba chiar luase şi arvună, cumpărase pentru băieţaşul său Fedka nişte cizme, fetişcanelor — cîte o basma, iar nevestei — faţă pentru o caţaveică şi, pe lîngă toate acestea le mai aducea şi dulciuri din oraş. Şi pînă în clipa aceea nu o dată îşi închipuise pe drum cum o să sosească acasă, cum o să-l înconjoare copiii şi au să înceapă să se miorlăie în jurul lui :

— Tătu-cule, arată-ne ce-ai adus !

Iar nevestei o să-i pară bine. Apoi se vor aşeza la ceai. O să vină careva dintre cunoscuţi şi o să înceapă să-l întrebe ce-i pe la oraş, ce preţuri mai au grînele acolo, dacă se găsesc din belşug şi dacă nu se mai zvoneşte ceva despre pămînt.

— Ho, nerodule! — se răsti Komov la cal. Fiindcă-l rosese hamul pe umăr, calul se trăsese brusc înlături, cînd Komov se apucase să i-l îndrepte. Stînd pe deal, Komov vedea desfăşurîndu-i-se în faţă o vastă priveliştе pictată în culorile şterse, parcă decolorate, ale toamnei. Aerul străveziu dezvăluia orizontul pînă departe, de jur împrejur se întindeau miriştile pustii. Ici, colo se înălţau clăi, îţi săreau în ochi fîşiile verzi ale grîului de toamnă, micile crînguri erau zugrăvite în culori vii, tufele şi copacii de un galben roşcat stăteau singuratice printre ogoare, şi vîntul toamnei le luase mai toată frunza. Drumurile, ca nişte panglici negre, şerpuiau pe cîmpii. Şi toate purtau acel ciudat colorit parcă îmbibat de ceaţă, coloritul tablourilor vechi, ieşite de soare.

Soarele revărsa din cerul fără nori lumina sa rece peste cîmpia plină de dîmburi şi cline, şi melancolia veştejirii nu era înviorată de aceste raze prea puţin mîngîietoare. Parcă i se stinsese soarelui toată ardoarea şi acum lumina pămîntul doar aşa, din obligaţie. Şi în palele bruşte de vînt se simţea suflarea rece a iernii.

Komov se uită la toate acestea şi oftă. Oftă aşa, într-o doară, fără tristeţe, şi fără plăcere. De mai bine de patruzeci de ori în viaţă întîmpinase toamna, cel mai îndestulător anotimp pentru mujic. Sări în căruţă, plesni căluţul cu hăţurile şi-i strigă :

— Di-i, drăguţule!

Pînă în sat mai rămăseseră încă vreo douăzeci de verste, iar soarele era acum destul de jos.

— N-ai vrea să mă iei şi pe mine în căruţă, om bun? — se auzi un glas liniştit, puţin cam răguşit, în spatele lui Komov.

Acesta tresări. Un om 'nalt, încins peste cojocul gros şi zdrenţuit cu un brîu roşu, se ţinea cu o mînă de spatele căruţei. Purta în cap căciulă cu urechi îndesată bine, iar în cealaltă mînă ţinea un ciomag gros de mesteacăn cu măciulia cioplită dintr-o rădăcină şi mare cît un pumn zdravăn de mujic. Faţa omului acestuia i se păruse cunoscută lui Komov cînd se întoarse să-l vadă. Omul se înclină salutîndu-l, iar Komov îi răs-

punse la salut fără tragere de inimă şi-i spuse cu oarecare neliniște :

— Mi-e calul cam trudit...

— D-apoi doar drumu-i la vale...

— Asta-i drept... Hai, suie, fac şi eu o pomană să mi-o socotească dumnezeu... Şezi ici lîngă mine.

Omul îşi culcă ciomagul în lungul căruţei, se aşeză deasupra şi vîrîndu-şi mîna în sîn, zise zîmbind :

— Mulţumesc... Mi-am scutit ciolanele de vreo cinci verste de drum.

Apoi scoase punga de tutun şi, aplecîndu-se asupra ei, începu să-şi îndese pipa. Neliniştea lui Komov se mai domolise niţel, văzînd că tovarăşul de drum lăsase din mînă ciomagul ; se apucă să chibzuiască unde îl mai întîlnise pe acest om ? Chibzuind la asta, se mai gîndea şi că merge prin locuri pustii şi că deşi se aude cum treieră cei de la Osinki, de-ar fi să strige, cine ştie dacă-l va auzi cineva ? Vîrîndu-şi încetişor mîna stîngă în buzunarul pantalonului, prinse în pumn vreo patru monede de aramă mai măricele şi le strînse tare între degete. În caz de ceva — oricum, loveşti mai cu putere. Se pare că acest flăcău e mai tînăr cu vreo zece ani şi apoi e mai voinic, uite ce ceafă are !

Iar flăcăul fuma din pipă, se uita liniştit în jur şi tăcea legănîndu-şi picioarele cu opinci şi obiele noi.

— Mergi departe ? — întrebă Komov, care îl urmărea pe furiş, cu coada ochiului.

— Pînă la Soianovka...

— Ce vorbeşti ? Păi şi eu sînt de acolo, din Soianovka, — exclamă cu mulţumire Komov. Dacă acest om merge în acelaşi sat cu el, înseamnă că nu se poate întîmpla nici o nenorocire... — Ian te uită... Şi la cine te duci... adică după ce treburi ? De-aia mi s-a părut că te-am mai văzut pe undeva, parcă te-aş fi cunoscut după faţă... Nu cumva ai fost argat la negustorul Sizov ?

— N-am fost argat, — răspunse cu jumătate de glas tovarăşul de drum şi, vîrînd pipa în buzunar, îşi împinse căciula mai pe ceafă.

— Aşa-a, — spuse Komov, — care va să zică mergi după treburile tale ? Şi al cui ăi fi ?

Atunci tovarășul de drum începu să rîdă încetișor și spuse cu glas scăzut :

— Ian te uită ce ținere de minte ai, Ignat Ivanîci ! Mai bine de treizeci de ani am trăit unul lîngă altul și pămîntul l-am scormonit mereu tot alături... Și iaca, n-au trecut cinci ani și ți-ai uitat vecinul...

— Prrr, stai ! — șopti deodată Komov calului trăgîndu-l de hățuri, deși calul se și oprise. Fruntea deodată i se făcu lac de sudoare și căciula îi lunecă pe spate. I se părea că zgomotul treieratului care răzbătea de departe acum îi răsună în piept și în cap.

— Nikolai ! — șopti și i se citea groaza pe obraz ; îl apucă pe flăcău de umăr, uitîndu-se în jur, trăgînd cu urechea și tresărind. — Cum ai făcut ? Doar te-au condamnat la doisprezece ani ?... Va să zică, ai fugit ? Măi, măi... Cum vine asta ? Hai ? Și eu... gîndește-te și tu...

— Nu te teme, — spuse liniștit Nikolai, plesnindu-și vecinul peste genunchi și rîzînd pe sub mustață. — N-are să se întîmple nimic... nici ție... nici altuia... De fugit, am fugit dar ăi de-acolo n-au să mă caute... Așa s-a brodit. Doar nu s-au făcut cercetări în urma mea.

— Nu s-au făcut, frate, nu s-au făcut dar ceva... Oricum, ce, se poate așa, fără nici o teamă ? Uite, de pildă, mi-ai mărturisit mie...

— Bine, dar ce soi de prieten îmi ești ? Un prieten vechi... — spuse Nikolai zîmbind duios.

— Dar au să afle și alții ! — exclamă cu neliniște Komov.

Calul mergea la pas, iar cei doi oameni din căruță, ne mai luîndu-l în seamă, se priveau unul pe celălalt cu sentimentele cele mai deosebite. Pe Komov îl stăpînea teama. Iată, el duce în satul său pe un om condamnat la doisprezece ani de ocnă pentru uciderea unui hoț de cai. Ce-i drept, n-a fost numai Nikolai Braghin vinovat în istoria aceasta, dar e condamnat și a fugit de la ocnă. Ce fel de om o fi acum ? Inainte, pînă la această întîmplare, fusese un mujic cumsecade și se avea cu Komov ca frații. Komov își aminti cum a fost nuntaș la Nikolai și pe urmă cum a petrecut Nikolai la nunta sa ; și cum ei amîn-

doi pe vremuri își împrumutau tot felul de lucruri. În general au trăit în bună înțelegere, puteau să servească drept pildă. Acum însă, după ocnă, ce fel de om a devenit Nikolai?

Iar Nikolai își privea vecinul cu un zîmbet vag și fața i se schimba mereu. Și el își amintea trecutul, se gîndea la soție, la copii, îl și întrebă de ei pe Komov.

— Nevasta — trăiește... Ce să zic, muncește muierea din toată inima. Mitiuska al tău e un flăcăiaș dezghețat, iar Maria umblă la școală... Cam slăbuță. Stă la voi un orfan de la Pești, un băiețaș ceva mai măricel, flăcăiaș liniștit, harnic. E ca un fel de angat la voi... Nevastă-ta, Nikolai, se ține tare...

Și spunînd așa, în același timp Komov se gîndea — ce o să fie dacă Nikolai o să facă vreo poznă în sat și pe urmă o să iasă la iveală că iacă, el, Komov, l-a adus... Nu cumva ar fi mai bine să-i mărturisească starostelui toate astea? Așa și pe dincolo, a venit cu mine un ocnaș fugit, dar eu nu sînt vinovat de asta. Parcă puteam să nu-l iau în căruță. Dacă l-aș fi refuzat, mi-ar fi tras una cu ciomagul în cap și tot ar fi venit în sat.

— Da' ce-i de te-ai tulburat așa, Ignat Ivanîci? — spuse Nikolai cu căldură și un ușor zîmbet ironic. Apoi adăugă cu amărăciune: — Ori te temi de mine că sînt ocnaș? Pă-i să-ți spun, frate, nici n-am fost la ocnă...

— Adică cum vine asta? — întrebă neîncrezător Komov.

— Iaca așa... N-am ajuns pînă acolo...

— Ai fugit încă din drum?

— Cam așa... Să vezi, mi-am schimbat numele cu unul... Era el bolnav rău de tot... Ei, și pe urmă a murit la o etapă... Și a ieșit că am murit eu și de fugit, a fugit el. Ai înțeles? — Și Nikolai începu să rîdă voios.

— Da... va să zică asta a fost, — îngînă Komov pe gînduri. — Ei, și acum ce-o să fie?

— Cu mine? — întrebă Nikolai.

— Da, cu tine... Cum socoteşti că ai să poţi trăi acum? Doar la Soianovka nu-i cu putinţă... Au să afle toţi. Şi-avem un poliţai... oh-oh-oh!

— La Soianovka! Ai zis şi tu! Eu, frate Ignat Ivanovici, nu mă duc la Soianovka... ci peste Dunăre. La romîni. Acolo, îmi spuneau oamenii care cunosc rosturile pe acolo, trăiesc nişte cazaci ruşi... Aşa că la ei am să caut să răzbat. Iar la Soianovka... trebuie să mă duc măcar aşa, să mă uit cu un ochi la copii şi la nevastă... Tu ce zici de asta?

— Asta, de bunăseamă. Asta-i treabă bună... Păi cum? M-da... Dar orice ai spune e primejdios... Dacă te recunoaşte careva? Ce-o să se întîmple atunci?

— Ce-o să se întîmple? N-are să fie bine. Iarăşi nimeresc în Siberia. Uite ce să faci tu: cum ajungem în crîng, cobor, mă pitesc acolo şi aştept pînă înnoptează — aşa? Iar tu, îndată ce ajungi acasă, îi şopteşti Pelaghiei mele: cică bărbatu-tău, Palaga, e aici prin apropiere, aşteaptă-l în noaptea asta. Imi faci hatîrul ăsta?

— Pă-i, firește că ţi-l fac... — spuse cu hotărîre Komov şi căzu adînc pe gînduri.

Braghin îşi scoase din nou pipa din sîn şi şi-o aprinse. Mergeau printr-o vale spălată de ploi. Pe o parte a văii cobora un mal rîpos de lut, coasta cealaltă era lină, acoperită cu iarbă îngălbenită, veştedă, pălită de cele dintîi brume şi toată valea înfăţişa o potecă îngustă şi lungă, care cobora parcă în pămînt. În faţă se vedeau vîrfurile pe jumătate golaşe ale copacilor şi frunzişul lor rar şi sărac era smălţat cu culorile vii ale toamnei.

— Iată ce-am să-ţi spun, Nikolai, — vorbi Komov cu glas înăbuşit, fără să se uite la vecin. — Ai fost un om de treabă... asta aşa e, ce să mai vorbim. Dar... fie că te-ai supăra ori ba, trebuie să-ţi spun adevărul. Treaba asta-i cam aşa... treabă gingaşă; dacă nu ne sfătuim cumsecade, poate să iasă dandana mare. M-da...

— Ascultă, Ignat, de ce tot ridici pumnul şi nu dai? Dă, nu mai sta! — zîmbi cu amărăciune Braghin şi se uită duşmănos în obrazul lui Komov.

— Degeaba spui asta... „Dă!" De ce să dau în tine? Ori poate crezi că nu mi-e milă de tine? — Komov oftă din greu şi urmă stingherit: — Ştiu ce om ai fost, ştiu că nu numai tu ai fost vinovat atunci. Dar cine eşti tu acum? Iată despre ce e vorba. Ce fel de om ai devenit după toate astea? Te-ai rupt pe veci de lumea din sat...

— Ei? — spuse încetişor Braghin.

— Ei... Iată ce chestie vreau să-ţi spun, Nikolai... Eu sînt om legat de obşte... Pentru mine obştea este ca un zid de piatră... Şi în obştea asta am locul meu. Iar din pricina ta l-aş putea pierde.

— Nu te mai teme! — spuse încet şi rugător Braghin, — nu te mai teme atîta... N-am să-ţi pricinuiesc nici un rău.

— Nu, eu mă tem pentru obşte. Dacă pui la cale ceva... are să se stîrnească vrajbă şi toate celelalte. Poţi face vreun rău... nevestei tale... sau îi pui foc duşmanului tău Kirilka, cîrciumarul... voi sînteţi meşteri la de-alde astea. Şi cine are să fie de vină? Eu — fiindcă te-am acoperit.

— Ignat, nu te temi de dumnezeu? Ce, nu mai sînt om? — exclamă aspru şi cu glas tare Braghin şi faţa lui, slabă şi gălbejită, se posomorî de supărare.

Calul lui Komov, speriat de exclamaţia lui, smuci şi cei doi vecini se legănară în căruţă. Komov se dădu repede de o parte de Braghin, îl privi bănuitor şi mai domoli pasul calului care o luase la trap.

— Asta-ţi spuneam, că nu ştiu eu cine eşti tu acum pentru obşte, — vorbi posomorît şi cu jumătate de glas Komov. — Uite, stau şi mă gîndesc că... ar trebui să te pun să juri ca să ştiu că n-ai să-mi tulburi liniştea şi nici pe-a nimănui din sat...

Braghin tăcea clătinînd din cap.

— Iaca aşa, Nikolai, jură că vei petrece numai o noapte în sat şi n-ai să faci rău nimănui... — rosti răspicat Komov.

— Altfel? — rîse Braghin rece şi cu răutate.

— Altfel... Înţelege singur... — spuse încet Komov.

— Mă denunţi?

— Îţi spun... înţelege singur...

Se lăsă tăcerea. Ieşiră din vale la marginea crîngului şi sub roţi prinseră a foşni grămezi de frunze uscate. Pretutindeni erau presărate o mulţime de frunze, galbene şi jalnice, altele noi se tot desprindeau din copaci şi încet, parcă nedumerite, se roteau în văzduh, căzeau la pămînt, iar unele nimereau în căruţă. Braghin prinse una din zbor, se uită la ea, o băgă în gură şi începu s-o mestece. Komov tăcea posomorît. Soarele se ascunsese după crîng, pe ogoare se aşterneau umbre şi venea o boare rece. Şi totul în jur privea la fel de rece şi duşmănos, trunchiurile albe ale mestecenilor parcă se şi acoperiseră cu o pojghiţă subţire de zăpadă. Braghin oftă din greu.

— Am să jur, Ignat... pot jura...

— Foarte bine... Aşa o să am linişte, — spuse Komov întrucîtva stingherit.

— M-da... I-am auzit pe unii vorbind cîteodată despre ţărani ca despre nişte fiare fără inimă. Nu-i înţelegeam... — mormăia Nikolai.

— Obştea, frate... Dacă trăieşti în obşte, apoi trebuie s-o slujeşti, — spuse povăţuitor Komov. — Ia ascultă, Nikolai, ar fi timpul să te dai jos. De aici sînt vreo trei verste pînă în sat...

Komov sări din căruţă, îşi scoase căciula şi, plecîndu-şi fruntea în faţa vecinului, rămase încurcat. Acesta coborî după el din căruţă şi se descoperi de asemenea. Calul se uita cu un singur ochi la ei cum stăteau unul în faţa celuilalt. Foşneau ramurile pe jumătate desfrunzite ale copacilor, frunzele se scuturau, umbrele se închegau în desişul crîngului.

— Iţi jur pe Cristos şi pe toţi sfinţii părinţi, — vorbi cu jumătate de glas Braghin, — că dimineaţă am să plec şi n-am să fac nici un rău nimănui — altfel să mă trăznească dumnezeu!

— Aşa, Nikolai, aşa! Bagă de seamă, acum ai jurat! Ei, rămîi cu bine! S-ar putea să nu ne mai vedem! — Şi, după ce rosti toate acestea repezit şi cu mulţumire, Komov îşi desfăcu larg mîinile şi plecă capul într-o parte. Braghin făcu un pas spre el, se îmbrăţişară, se sărutară de trei ori pe obraji şi Ko-

mov, fără să se mai uite la vecin, sări în căruţă şi plesni calul cu hăţurile.

— Prrru!... Nikolai! — îl întrebă pe Braghin, tot fără să se uite la dînsul, ai ceva de mîncare? Dacă n-ai să-ţi dau nişte covrigi...

— Dă-mi... — răspunse Braghin. Stătea încă descoperit şi cu capul plecat în piept.

Komov scotoci grăbit în sac şi-i întinse vecinului doi pumni de covrigi frînţi. Nikolai luă încetişor covrigii din mîinile lui Komov, îi vîrî în sîn şi se schimonosi la faţă.

— Mulţumesc... Îmi dai parcă aş fi cu adevărat un cerşetor...

— Ehe, Nikolai, — oftă din greu Komov. — Te-ai dezobişnuit de obşte, nu înţelegi cum se trăieşte în ea... Rămîi cu bine!

— Ei, iartă-mă în numele domnului, dacă cumva eu...

Săltînd pe făgaşurile drumului, peste rădăcinile copacilor întinse de-a curmezişul lui, ca nişte şerpi morţi, căruţa lui Komov porni la drum. Braghin îşi puse căciula, se uită multă vreme în urma celuilalt, apoi scoase din sîn o bucăţică de covrig, o vîrî în gură şi se îndreptă spre desişul crîngului plin de întuneric şi foşnet.

...Noaptea era întunecoasă şi bătea vîntul. Întunericul des şi rece atîrna deasupra satului Soianovka, cerul şi pămîntul erau la fel de negre şi numai zgomotele vagi de prin sat îţi dădeau de veste că undeva, prin apropiere, în acest întuneric, trăiesc oameni, oameni care s-au ascuns prin case. Parcă tînguindu-se unul altuia că le e frig şi-i orbeşte întunericul, chelălăiau jalnic doi cîini, ba luîndu-şi-o, unul altuia înainte, ba urlînd de laolaltă cu glasuri jalnice şi triste. Uneori, vîntul chelălăia împreună cu ei, undeva se auzea un bufnet răsunător, uneori foşneau paiele pe acoperişuri şi se auzeau un scîrţîit — pesemne vreun gard de nuiele clătinat de vînt. Vacile mugeau prin vis, behăiau oile, — palele de vînt împrăştiau aceste sunete prin văzduhul pătruns de întuneric,

amestecîndu-le şi alcătuind din ele o simfonie care-ţi strîngea inima...

Fără de veste răsunau bătăi cristaline de metal în metal, înăbuşind toate celelalte sunete. Unul după altul, la intervale regulate, sunetele cădeau în văzduh, parcă venind de sus din înălţimea învăluită în întuneric şi vîntul le purta vreme îndelungată deasupra satului. Era paznicul de noapte care bătea toaca într-o placă de tuci, agăţată în faţa izbei starostelui.

Departe de această izbă, aproape la celălalt capăt al satului, pe ghizdul unei fîntîni, şedea o fiinţă greoaie încotoşmănată în cojoc. Cu gulerul cojocului ridicat şi mîinile încrucişate pe pîntece, aplecîndu-se înainte, fiinţa aceea se legăna domol, parcă încercînd să dea de capăt unui gînd apăsător.

Era Ignat Komov. Cînd cei de acasă se culcaseră, se culcase şi el dar nu putu adormi cu nici un chip. I se părea că adusese în sat o pacoste, nu pe vecinul său Nikolai Braghin, cîndva om de treabă. Ce-i pasă acum acestui Nikolai de sat şi de locuitorii lui? E un om rupt de sat. Şi de bunăseamă furios pe sat din această pricină. Doar nu el singur îl omorîse atunci pe hoţul de cai, iar pedeapsa pentru asta căzuse numai asupra lui. Cum să nu te superi? Şi cum să nu doreşti răul acelora ce ieşiseră uscaţi din apă...

Şi lui Komov i se părea că Nikolai neapărat va da foc satului. Ba te pomeneşti că-şi va schilodi soţia, pentru că în această vreme a născut un copil. Fireşte, e muiere tînără, dar ori ce ai spune, cum să înduri o jignire ca asta? Bărbatul e dus la ocnă şi ea — poftim — îşi face de cap... De fapt, el, Nikolai, ar putea nici să nu vadă copilul, Komov a sfătuit-o pe Pelagheia să-l ascundă undeva... Totuşi ar fi poate mai drept să anunţe starostele şi să-l lege pe Nikolai... Să-l lege şi gata. Atunci ar fi liniştit. Dar îţi pare rău de flăcău, asta-i. Te pomeneşti că într-adevăr va răzbi omul pînă la cazaci, şi o să înceapă acolo un trai omenesc. Cîtă foame şi frig trebuie să fi îndurat, bietul de el... Şi dacă, uite aşa, fără veste, are să spargă pătulul cuiva, ca să-şi facă rost de cîte cele pentru drum? Atunci ce-o să se întîmple? Atunci va fi ne-

voit Komov să tacă din gură, să nu spună nimic că el a adus hoțul în sat... Ba te pomenești că Nikolai poate să se strecoare chiar la el, la vechiul său prieten ?

Și de cîteva ori Komov se ridicase hotărît de pe laviță cu gîndul să se ducă la staroste și să-i destăinuie totul. Însă de fiecare dată își amintea de vechea prietenie și despre purtarea supusă și tristețea lui Braghin, cît timp au mers spre sat — toate acestea îl rețineau pe Ignat ; se lăsa din nou pe laviță.

Gîndurile și teama nu-i dădeau pace și-i speriau somnul ; mereu i se părea că Nikolai încearcă să-i spargă pătulul... iată, scîrțîie fereastra, tremură o scîndură a podelei... Ba parcă se aude foșnet de paie aprinse... miroase a fum...

În cele din urmă Ignat se ridică hotărît și se așează pe laviță. Îi veni o idee — se va îmbrăca și va ieși în uliță, ca să stea de pază. Paznicul n-are să-l vadă — de el poți să te ascunzi, cînd îl auzi apropiindu-se. Ignat se îmbrăcă fără zgomot, își puse pe umeri cojocul și ieși din izbă în uliță. Și iată că sînt vreo cinci ceasuri de cînd șade în bătaia vîntului, ba se întinde pe prispa izbei lui Nikolai, ba se aciuiază pe ghizdul fîntînii.

În curînd o să mijească de zi, iar în casa lui Braghin e întuneric și liniște și asta îl neliniștește pe Ignat. Ar fi timpul să plece vecinul. Komov ar vrea să-i bată la fereastră — te pomenești că a adormit ! Dar ceva îl ține-n loc și tot ridicîndu-și ochii cu neliniște spre cer, ori uitîndu-se curios în ferestrele casei vecinului, Komov așteaptă mereu.

Iată, parcă a pîlpîit un chibrit în casă ? Pe geamuri a sclipit ceva. Komov trage cu urechea. Se aude scîrțîind o ușă și răsună pași în ogradă.

— Doamne Isuse ! — își făcu Komov semnul crucii. Să plece s-au să-l conducă pe Nikolai afară din sat ? Mai bine să-l conducă și să-i vorbească de la suflet la suflet...

În ogradă răsunară hohote de plîns nestăvilite, suspine grele și glasul cutremurat de plîns al Pelagheiei care spunea :

— Drum bun, sărăcan de tine! N-am să te mai văd niciodată. Cui lași copilașii? Inimi de piatră... zece inși au fost de vină, și numai tu ți-ai pierdut viața din pricina lor...

— Nu mai plînge, — șoptea Nikolai tărișor. — Iți spun, mă aranjez eu acolo, îți trimit scrisoare și vinzi tot și vii... auzi? Ori ai de gînd cumva să mă duci cu vorba?

— Niko-oluška! Aș merge și acum cu tine, zău de nu... Da' ce, mi-e ușor să rămîn văduvă cu bărbat în viață? Dragul meu, năpăstuitule, sufletelul meu amărît, pribeag prin lume! Bărbățelul meu drag, mergi sănătos...

— Nu mai boci, Palagheia... are să te audă cineva... și atunci chiar că pier... Ei hai... rămîi cu bine... ochii și copiii... așteaptă scrisoare de la mine... și cum o primești gătește-te de drum cît mai degrabă. Ia-ți pașaport... spune-le și tu: mă duc să trăiesc la oraș... am să-ți trimit bani... și am să-ți scriu cum să vii... Rămîi cu bine! — Și se făcu liniște...

Pe Komov îl ardea la inimă, cînd asculta toate acestea. Of, doamne, cît de grea e viața omenească! Cîte lacrimi varsă oamenii zi și noapte! Prea sfîntă născătoare, apără și miluiește!

— Drum bu-u-un! — gemu Pelagheia și se înecă de plîns. Apoi zăngăni clanța portiței și umbra întunecată a lui Braghin, cu ciomagul în mînă, se ivi pe poartă...

— Du-te... pentru numele lui Cristos, du-te... — spuse el cu glas sugrumat și ieși în uliță.

— Eu sînt, Nikolai Stepanîci... nu te teme, — spuse Komov, oprindu-se alături de el. — Hai să te scot din sat.

Celălalt se uită la el tăcut și porni. Respira din greu, smiorcăia și tot timpul își trecea mîna peste față. Mergea repede și cu tot vuietul vîntului, se auzea limpede cum bocănesc picioarele lui în pămîntul înghețat, de parcă ar fi fost supărat pe el și-l călca cu ciudă.

— Mai încet, Nikolai Stepanici... Mai știi ceasul rău te aude cineva, — spuse Komov.

Mergeau împotriva vîntului. Cojocul lui Komov se tot desfăcea şi poalele i se încurcau între picioare.

— M-ai... urmărit, Ignat? — întrebă Braghin fără să-şi privească tovarăşul de drum.

Pe acesta îl apucă tusea.

— Adică te-am aşteptat... ca să te petrec.

— Să mă petreci! Prea te grăbeşti să mă petreci. Komov tresări — în vorbele lui Nikolai se simţea şi furie şi duşmănie. Departe, înaintea lor, cerul devenea cenuşiu, pe cînd deasupra capetelor lor mai era încă negru. Din întuneric răsăreau greoaie izbele şi piereau din nou în întuneric, de parcă ar fi plutit domol prin faţa celor doi vecini ce păşeau tăcuţi prin mijlocul drumului.

— Uf! — exclamă Braghin. — Din cauza voastră, ciinilor, mi-am frînt viaţa... M-aţi strivit, oameni fără suflet ce sînteţi!

Komov oftă din adînc.

— Pentru obşte, Nikolai... asta e bine, dacă omul piere pentru obşte... I se iartă păcatele.

— Pentru obşte! — îngînă cu arţag Braghin vînturînd cu băţul prin aer. — Dar ce-mi pasă mie de obşte? Mi-a luat ea apărarea în faţa judecăţii? Oare pe dreptate îmi duc osînda? Obştea... M-a înghiţit obştea asta a ta.

Komov tăcea. Adevărat... Nu-i nici o dreptate în această pricină.

— Ar fi trebuit să vă pun foc la toţi... să pornească focul dincotro bate vîntul, de la prima casă din margine... atunci vi s-ar încălzi bine... sufletele...

„Va învia dumnezeu şi se vor risipi duşmanii lui!..." se ruga în gînd Ignat grăbind paşii. De-ar trece mai repede de casa din margine. Mai departe vine cîmpul... Or mai bine să strige ajutor?... Nu, pînă vine cineva, îl omoară pe loc Nikolai cu ciomagul.

— Dacă-i vorba de obşte, ai nevoie şi de om, preţuieşte-l. Nu-l tăvăli pe jos... Cînd colo voi... aţi păcătuit cu toţii, şi răspunde unul singur. Pentru ce îndur eu, hai?

— Nikolai Stepanici... Nu mai face zarvă. Asta-i voia lui dumnezeu să rabzi tu şi nu altul.

— Taci... prefăcutule... Iuda, asta sînteţi cu toţii... Las' că o să plătiţi voi lacrimile mele... — Braghin ocăra disperat şi, cu glas tare, ocăra cinic, cu ură, fără nici o teamă.

Komov tremura. Dacă aud oamenii? Au să-l întrebe — de ce te-ai plimbat, Ignat, cu un ocnaş prin sat? Şi Komov se ocăra fără nici o milă că nu-l denunţase pe Nikolai la staroste...

Dar iată că trecură de marginea satului. Braghin păşea tot atît de repede şi Komov, tremurînd ca de friguri, abia se putea ţine de el. Din cînd în cînd, scrîşnind din dinţi, Braghin mai trîntea o sudalmă; în cele din urmă tăcu, se opri în loc, şi se întoarse cu faţa spre sat. Komov se pomeni în spatele lui şi un gînd îmbietor, ascuţit şi fierbinte, îi fulgeră inima... Să se aplece încetişor, să ridice o piatră şi să i-o trîntească în cap lui Nikolai... Apoi să-l lege şi să dea fuga în sat... să tragă clopotele să s-adune lumea.

Însă Braghin întoarse capul... Ignat îl privi repede în faţă şi văzu — Braghin plîngea. Stătea, se uita la el şi plîngea. Komov se ruşină...

— Nikolai... — spuse cu glas tremurător şi nu mai găsi nici un cuvînt.

— Doar am doi copii... — şopti Braghin. — Nevasta... gospodăria... cîtă muncă am pus acolo... cîtă sudoare şi muncă am vărsat... Pentru ce m-aţi nenorocit? Pleacă, Ignat, pleacă, altfel... intru în păcat! S-ar putea să te ucid, deşi n-ai nici o vină... Eu ştiu... Aş omorî lumea întreagă... mă-nţelegi? Am doar copii! Şi-s mici! Cine o să-i pună pe picioare?... Pleacă Ignat!... Sînteţi nişte fiare... nişte mîncători de oameni....

— Nikolai... Uite ce vreau să-ţi spun... — începu Komov cu glas tremurător, apropiindu-se de vecin, aproape lipindu-se de el, încît îi atingea pieptul cu pieptul său. — Tu du-te... Du-te şi... nu te teme de nimic! Iartă-mă, Nikolai... Stai, nu mă ghionti... Să ne aşezăm puţin... am să-ţi spun tot...

— Lasă-mă... — spuse cu durere Braghin, împingîndu-l din nou pe vecin.

Dar acesta nu se lăsa. Fără de veste îl cuprinsese un sentiment de uşurare, atît de plăcut, atît de fier-

binte, încît pierdu deodată şi teama faţă de Nikolai, şi toate gîndurile ce le avea împotriva lui. În cap şi în inimă i se limpezi totul pe neaşteptate, înţelese toată întîmplarea şi acest simţămînt nou îl purificase parcă.

— Nikolai n-am să te las! — îşi puse chiar amîndouă mîinile pe umerii lui Braghin din care pricină acesta se dădu înlături un pas. — Să ştiu de bine că m-ai lua la bătaie şi tot nu plec! Adineaori te-am pus să te juri, iar acum am să jur eu în faţa ta.

— Pentru ce? Ce să fac cu jurămintele tale? — făcu Nikolai dînd din mînă.

— Uite ce e, dacă-i vorba de copii... Sfîntul Nikolae, făcătorul de minuni mi-e martor, am să-i apăr eu. Mă rog lui dumnezeu atotputernicul să mă pedepsească pe mine, blestematul, dacă n-am să le fiu tată în locul tău! Mă crezi? Şi am să spun şi în adunarea obştei: „Fraţilor! Vă aduceţi aminte de frăţiorul nostru? Pentru cine îndură el? Aia e! Atunci aveţi grijă de nevasta lui... da..." Jur pe cruce că aşa am să fac! Totdeauna am să dau o mînă de ajutor la casa ta şi am să-i silesc şi pe alţii să facă la fel... Iartă-mă, Nikolai Stepanici... din clipa cînd te-am întîlnit, m-am tot gîndit: să te denunţ sau ba? Iată că mi s-a limpezit sufletul... Văd că sînt vinovat... Mă ierţi? Hai?...

— Adică tu... ce?... Cum vine asta? — întrebă Braghin cu un glas ciudat, aplecîndu-se să vadă obrazul vecinului. Timp de un minut se uitară unul la altul în tăcere, iar feţele amîndurora erau ude de lacrimi... Apoi, parcă supunîndu-se unui îndemn lăuntric, îşi desfăcură şi unul şi celălalt braţele şi se îmbrăţişară cu putere, ca doi prieteni. Aşa rămaseră multă vreme, cutremuraţi de plîns şi mormăind cuvinte neînţelese...

— Hai, du-te... s-a făcut ziuă, — spuse Ignat, desfăcîndu-şi braţele şi, ridicînd poala cojocului, îşi şterse faţa...

— Va să zică tu... să te cred, Ignat?... Ai să-i ajuţi? — întrebă tulburat Braghin.

— Cît timp trăiesc — nu te teme... Cum am spus — aşa are să fie! — rosti cu hotărîre Ignat...

— Isus Christos să te răsplătească! Plec... Rămîi cu bine!

Se mai îmbrăţişară o dată...

Şi iată că Braghin, 'nalt de statură cum era, cu cojocul negru şi cu băţul în mîini porni repede pe drum, iar Ignat cel spătos, înfăşurat în cojoc, stătea şi se uita în urma lui, cu un zîmbet senin pe faţa-i lată şi cu o lacrimă încurcată printre firele din barbă... Vîntul slăbea şi întunericul devenea mai puţin des, începea să se vadă cerul acoperit de nori, cenuşiu şi rece spre răsărit.

Umbra lui Braghin se contopea treptat cu negurile nopţii care se topeau; în cele din urmă dispăru. Atunci Komov oftă şi porni încetişor spre sat. Însă curînd se opri locului şi, uitîndu-se în urma vecinului, ţîţîi cu părere de rău şi mormăi:

— Ar fi trebuit să-i dau ceva bani, măcar o rublă... Uf, ce necaz! Te pomeneşti că n-are nici un ban la el... Cum de nu mi-a venit în minte?

După ce clătină din cap a mustrare, Ignat porni din nou la drum.

Zorile albeau repede.

Traducere de
Aurel Lambrino şi Ecat. Antonescu

ZILE DE CONCEDIU

SCHIȚĂ

Piotr Ivanovici se trezi, oftă și întinse neliniștit mîna spre ceasul atîrnat de perete, la căpătîiul său. In clipa următoare însă mîna îi căzu alene pe așternut și pe față i se ivi un zîmbet, un zîmbet mulțumit și chiar într-o oarecare măsură sarcastic. Pe urmă căscă ușurel și se întinse sub plapomă, gîndindu-se că cei nouă ani de muncă neîntreruptă în cancelarie au înrădăcinat în el deprinderea de a se trezi dimineața cu gîndul neliniștit că a dormit prea mult și a întîrziat la slujbă.

Iată și astăzi, cu toate că a căpătat concediu și poate dormi cît vrea, s-a trezit cu obișnuitul tremur de teamă care în cele din urmă se rezolva prin grabă, enervare împotriva a tot și toate și printr-o fugă zorită pînă la serviciu unde sosea totdeauna la timp și unde se bucura de reputația omului celui mai punctual.

Piotr Ivanovici se întoarse pe o parte și se uită spre ferestrele inundate de razele vii ale soarelui de primăvară. Pe ferestre stăteau ulcele cu flori, iar printre ele se aflau diferite obiecte care n-aveau deloc rolul să înfrumusețeze pervazurile. Ce caută acolo sticla cu benzină și sfeșnicul murdar de aramă? Tot așa

şi cutiile, suportul unui cal-jucărie, balena, smulsă probabil de soţie din corset şi sprijinită de geam?... Nu-i frumos. Oamenii trec pe stradă şi se minunează — straşnică ordine mai domneşte în locuinţa Sazonovilor... Da va trebui să-i facă soţiei observaţie în privinţa asta... Bineînţeles, cu delicateţă. Casa trebuie să fie curată şi primitoare, deoarece casa este locul de odihnă pentru soţul care munceşte zi de zi şi se istoveşte de dragul familiei... ş.a.m.d. Ajungînd în gîndurile sale pînă la această frază, pe care îi fu lene s-o termine, Piotr Ivanovici începu să fluiere încetişor printre dinţi şi să se gîndească cum îşi va rostui şi cu ce-şi va umple prima lui zi liberă.

Prin odăi era linişte, iar din curte răzbea glasul subţire al bucătăresei, Daria, care spunea cuiva cu convingere:

— Pocitanie ce eşti, de cîte ori te-am rugat cinstit, creştineşte, — adă apa mai devreme. Înţelege o dată dimineaţa facem baie copiilor.

Piotr Ivanovici înţelese că pocitania e — sacagiul, iar Daria îl ocărăşte pentru că aduce apa prea tîrziu. Dariei îi place ordinea şi găteşte destul de bine, deşi e grosolană ca un camionagiu. De luat la cunoştinţă. Piotr Ivanovici de altminteri are datoria să se ocupe de casă. De fapt nu ştie deloc cum merg treburile aici şi care-s rînduielile. N-are vreme să se ocupe de asta — de la orele nouă şi pînă la trei e la serviciu, la ora patru — masa, după masă se odihneşte cam vreo două ceasuri, la ora cinci — ceaiul, de la şase pînă la nouă seara e din nou la birou, la nouă merge la cineva să joace whist şi aşa a trăit nouă ani întregi. Firește s-au întîmplat şi evenimente neobişnuite, care au tulburat această viaţă statornicită — naşterile, botezurile, acestea s-au repetat de cinci ori, moartea soacrei, boala soţiei, holera, moartea a doi copii, focul de la vecini, furtul alimentelor din cămară, tocmai cînd fuseseră strînse pentru crăciun, călătoria la Moscova pentru a lua în primire moştenirea în valoare de 729 ruble, partea revenită soţiei după moartea tatălui ei. Destul de multe evenimente pentru un răstimp atît de scurt ca nouă ani de zile. Toate aduceau cu ele

în viaţa de toate zilele anumite emoţii, te oboseau. apoi le înghiţea trecutul şi rămîneau uitate.

Şi din nou viaţa curgea liniştită, în pace. Totul mergea cum se cuvine să meargă într-o familie cumsecade — soţia îl iubea pe el, Piotr Ivanovici, la fel ca şi în ajunul nunţii. Firește, au mai fost şi certuri, dar nu prea grave. Copiii erau sănătoşi şi ascultători. serviciul nu-l împovăra şi nu-i înşela modestele speranţe, primea o retribuţie pe deplin îndestulătoare pentru întreţinerea unei astfel de familii, mai avea şi ceva pus de o parte pentru zile negre. Şi lui Piotr Ivanovici, veşnic ocupat cu munca sa şi cu partidele de whist, i se părea că are sub picior un teren solid şi că viaţa i se desfăşoară în ordinea cuvenită, aşa cum trebuie să se desfăşoare viaţa fiecărui om cumsecade.

După ce trecu în felul acesta în revistă viaţa sa, Piotr Ivanovici începu să se îmbrace gîndindu-se din nou la problema : prin ce să marcheze prima sa zi de concediu ? În primul rînd trebuie să fie o masă mai bună, în al doilea rînd... seara să aranjeze la el o partidă de whist cu ceva băuturică. Iar dimineaţa, pînă la ora prînzului, trebuie să-şi ducă copiii la plimbare. Iată, aşa o să fie bine ! Să-i ia şi să plece pe cîmp, afară din oraş.

Satisfăcut, Piotr Ivanovici se spălă şi intră în sufragerie, punîndu-şi pe umeri halatul cenuşiu care îl făcu pe el, Piotr Ivanovici Sazonov, să semene cu un pacient al spitalului orăşenesc. În sufragerie samovarul fierbea de zor, era mult soare şi plutea un miros bun.

— Daria ! — strigă Piotr Ivanovici, dar nimeni nu-i răspunse. Ridicînd glasul, mai strigă o dată atunci se auzi undeva tropot de picioare de copil şi glasul subţirel al lui Kolea, feciorul lui mijlociu, strigă :

— Daria du-te că te cheamă tăticu !

— Kolea ! — strigă Piotr Ivanovici. Kolea se înfăţişă ; era un omuleţ slăbuţ de vreo şase ani. Avea umeri ascuţiţi, pieptul îngust, faţa palidă şi nişte ochişori cenuşii iuţi. Băiatul se opri lîngă masă în faţa tatălui, îl măsură cu o privire grăbită, curioasă, apoi

luă cana de lapte de pe masă, își vîrî nasul în ea și oftă dezamăgit.

— Ei, nu-mi urezi bună dimineața? — îl întrebă tatăl.

— Azi nu e sărbătoare, — răspunse Kolea, clătinînd din cap. Piotr Ivanovici înțelese ce a vrut să spună băiatul. Copiii îl vedeau dimineața numai în zilele de sărbătoare și iată, de aceea Kolea nu se simțea obligat să ureze bună dimineața tatălui lui și în zile de lucru. Piotr Ivanovici îl lămuri că n-are dreptate. Atunci Kolea mai aduse un argument.

— Sînt pedepsit, — spuse el încruntîndu-și sprîncenuțele.

— Pentru ce? — se informă Piotr Ivanovici.

— Pentru că Volodka m-a bătut, — îi aduse la cunoștință Kolea.

— Asta nu se poate, nu-mi spui adevărul...

— Ba nu, e adevărat, — obiectă Kolea față de tonul încredințat al tatălui și, apucîndu-se cu mînuțele de marginea mesei, veni cu picioarele pe podea, sub masă. Alunecă după el fața de masă, pe care o ținea cu degetele, zornăiră vasele. Piotr Ivanovici sări de pe scaun și, reținînd fața de masă strigă tare:

— Ce faci... lasă!

Însă Kolea între timp se pocni cu ceafa de podea, sări în picioare și, frecîndu-se cu amîndouă mîinile la cap, se uita sub masă, probabil întrebîndu-se cum de i se întîmplase asta? Piotr Ivanovici îi făcea morală, fluturîndu-i cu mîna deasupra căpșorului, iar în ușă stătea Daria și clătina compătimitor din cap.

— Vai, ce strengari... — începu ea, profitînd de momentul cînd Piotr Ivanovici făcu o pauză.

— Ia lasă! Unde-i cucoana?

— La chiriașii de jos... Volodia și Kolea s-au bătut cu băiețașul lor, și de-aia cucoana s-a dus acolo...

— Du-te... nu-mi trebuie nimic, — îi întrerupse stăpînul raportul cu răceală. Daria se supără, se întoarse, începu să bombănească și plecă tîrșîind cu zgomot, pe podea, încălțămintea ei străveche. Piotr Ivanovici se întoarse spre feciorul lui. Acesta cerceta amănunțit conținutul cănii de lapte, vîrîndu-și dege-

tele înăuntru, și o aruncă speriat pe masă cînd tatăl lui strigă răsunător :

— Kolka, cine ți-a dat voie ?

În același timp, Piotr Ivanovici gîndea în sinea lui că soția dă o educație destul de proastă copiilor și că ar trebui să stea de vorbă cu ea în privința aceasta. Iar Kolea, fîstîcit și speriat, își vîrî degetul în gură și începu să se strecoare spre ușă.

— Stai ! Vino încoace... ia spune-mi, de ce l-ați bătut pe Alioșa tu și Volodea ? Ei ? Cum s-a întîmplat ?

Tonul tatălui era aspru și Kolea hotărî că va fi mult mai bine pentru el dacă va izbucni în plîns. Așa și făcu, dînd buzna afară din sufragerie însă în ușă se ciocni de mama, se agăță de rochia ei și, cu capul ascuns în falduri, începu să strige cît îl ținea gura !

— Dar l-am pedepsit și eu... — spuse cu nemulțumire Varvara Vasilievna către soțul ei, stînd în ușă și mîngîind băiatul pe cap.

— Dă-mi voie... — începu Piotr Ivanovici.

— Și tu nu trebuia să te amesteci. Nici nu știi cine are dreptate...

— În orice caz tu n-ai dreptate... În primul rînd n-am pedepsit pe nimeni...

— Dar atunci de ce fuge copilul de tine de-și scoate ochii ?...

— Fiindcă tu l-ai educat așa...

— Of, doamne ! Halal pedagog !

Se răsuci și ieși pe ușă. Piotr Ivanovici se uită surprins în urma ei. Iată un dialog cu totul neașteptat ! Avusese de gînd să se întîlnească cu soția așa cum se cuvine, să-i anunțe planurile sale pentru ziua aceea și în general să se desfete, ca să zicem așa, în sînul familiei. Și cînd colo, uite ce scenă... Probabil soția s-a enervat din pricina explicațiilor cu Zimini privitor la bătaie. O să-i treacă. Drept rezultat al acestor mărunte peripeții, ceaiul lui Piotr Ivanovici se răci, iar Piotr Ivanovici însuși se simți pătruns de un oarecare simțămînt de nemulțumire și-i pieri dorința să se plimbe cu copiii.

Timpul acesta trebuie ocupat cu altceva. Deprinderea de a munci nu-l lăsa în pace pe funcţionar. Aşadar cu ce să-şi umple timpul liber pînă la masă ? Şi Piotr Ivanovici îşi frecă gînditor fruntea.

Pe uşă se iţi mutrişoara lui Volodea, cel de al doilea fiu al său, un grăsan de opt ani, cu obrajii plinuţi şi care totdeauna îi stîrnea tatălui său întrebarea de ce ăsta, primul născut, e atît de sănătos, gras, liniştit, iar Kolea, atît de firav şi de nervos ? Cît despre Liza, parcă s-a născut numai şi numai ca să fie mereu bolnavă...

— Hai, vino încoace, Volka... — îl chemă cu duioşie Piotr Ivanovici pe favoritul său. Acesta se apropie de tatăl său păşind rar şi cercetîndu-l cu o privire oarecum bănuitoare... — Bună ziua... bătăuşule. De ce te-ai bătut cu Alioşa ?

Volodea îşi ascunse capul la pieptul tatălui şi declară plin de importanţă :

— El a început întîi... L-a înghiontit pe Kolea, iar eu am sărit să-l apăr...

— Ia te uită, adevărat cavaler... — rosti aprobator Piotr Ivanovici, însă îndată îşi dădu seama că nu trebuie să vorbească aşa cu băieţaşul — era ca şi cum l-ar fi îndemnat să se bată şi alte dăţi.

— Totuşi, nu trebuia să te baţi...

— Atunci l-ar fi bătut pe Kolea... şi pe mine...

— Şi tu te-ai fi dus la mama lui şi i-ai fi spus că te bate, adică tu ai fi trebuit să te duci la mama ta...

Piotr Ivanovici se încurcă întrucîtva, întrebîndu-se la care dintre cele două mame ar fi fost mai nimerit să se ducă băiatul în acest caz.

— A ! Mi se pare că-i dai lecţii copilului cum să pîrască, — se auzi glasul uneia din mame din camera vecină. Piotr Ivanovici tresări şi se tulbură întrucîtva...

— Du-te, Volodea...

Şi cînd fiul, uitîndu-se înapoi plin de curiozitate, ieşi şi se ascunse după uşa sufrageriei pentru ca să tragă cu urechea la cele ce vor vorbi tata şi mama, tata începu o cuvîntare întorcîndu-se spre partea în care se afla nevăzuta mamă :

— Draga mea! Astăzi ești cu totul imposibilă... Dacă în general ești o femeie nervoasă atunci de ce să abuzezi de această însușire.

— Te rog, fără spirite... Dumneata ești acela care ai călcat cu stîngul cînd te-ai dat jos din pat... ai speriat copilul, de-a făcut o criză de nervi, pe celălalt îl înveți dumnezeu știe ce, ba chiar și pe bucătăreasă...

— Am jignit chiar și bucătăreasa! Dar știi, dacă toate acestea nu sînt jocul imaginației tale, sînt o adevărată bestie...

Se străduia să fie stăpînit și calm, ori tocmai aceasta o supăra pe soție. Cu părul desfăcut, cu bluza descheiată la piept, apăru în pragul sufrageriei și privindu-l disprețuitor, declară:

— Te sufoci de furie... Îți închipui că ești în cancelaria ta, da?

— Va-ria! — se îngrozi Piotr Ivanovici. — Nu putea să sufere cînd serviciul lui era numit cancelarie. Soția îl uimea mai mult decît îl supăra, n-o văzuse niciodată atît de furioasă și absurdă și, privind-o în față, căuta cuvinte cu care s-o calmeze, întrebîndu-se în același timp — ce-i cu ea? Înainte, toată viața lui de familie se desfășura „la repezeală" și chiar certurile purtau pecetea grabei, a lipsei de timp... Dar nu se poate să fi așteptat ea concediul acesta anume ca să-i toarne în cap toate nemulțumirile și enervările acumulate.

Iar soția stătea în ușă și, atîtîndu-se singură, jignită de supunerea și nedumerirea oglindite pe fața lui, îi dădea zor înainte. Spunea pur și simplu absurdități, dar niște absurdități foarte răutăcioase.

El încerca s-o oprească, rostind împăciuitor:

— Varia! Ascultă! Variușa... Varvara...

Dar nimic n-avea efect asupra ei. Atunci se înfurie deodată, se aprinse și, sărind de pe scaun, trînti cu pumnul în masă și strigă:

— Te rog să taci!...

Ea tresări, fața i se învineți. Cu ochii larg deschiși rosti rar:

— Da-a ? Așa ? — și, după ce dădu cu înțeles din cap, dispăru.

Piotr Ivanovici se așează din nou la masă. Respira greu, tîmplele îi zvîcneau, iar pe buze îi veneau cuvinte grosolane, jignitoare. Își dădea seama că toate cele petrecute în această dimineață sînt cît se poate de absurde și, în același timp, înțelegea că în spatele acestei absurdități există nu se știe ce lege a existenței. Asta îl înfuria și mai mult.

Intră fata din casă să strîngă masa și Piotr Ivanovici plecă în grădină, nemaivrînd să știe nici de copii, nici de soție, și sufletul îi era plin de o neliniște grea. Se așeză în boschet pe o bancă încercînd să reconstituie în gînd chipul soției, cum fusese odinioară. Dar nu izbutea — soția îi apărea așa cum era acum. Și, ciudat lucru ! nu vedea în ea nimic frumos, nimic interesant. O față slabă, nervoasă, cu gura mare, fruntea îngustă, dinții înnegriți.

Deodată îl fulgeră un gînd straniu. Doar n-o cunoaște deloc pe ea, mama copiilor lui ! La ce se gîndește, ce dorește, care sînt părerile ei cu privire la copii și la toate ? Nu i-a trecut prin minte niciodată să afle toate acestea de la ea. Niciodată n-a avut timp să stea de vorbă cu ea privitor la acestea. Îi cunoaște gusturile — știe că-i place ceaiul tare, făinoasele, lactatele și dulciurile, iar carnea o mănîncă fără nici o plăcere. Îi plac parfumurile tari, culorile țipătoare. Dar crede ea în dumnezeu ? Din cînd în cînd, nu prea des, se duce la biserică. Dar oare cum crede ? Dar el însuși...

Trecînd la propria sa persoană, Piotr Ivanovici, spre marea sa uimire, dădu peste un alt om decît acela pe care îl cunoștea. Acest lucru îl făcu să se fîstîcească. Și multă vreme căută în sine ceea ce fusese în el cîndva, în zilele tinereții, pe vremea studenției... Dar ce anume fusese ? Unde e acel simțămînt ? N-au rămas din el decît niște frînturi hîde și din ele nu putea reconstitui nimic. Ședea cu ochii larg deschiși, gîndindu-se la asta și, în același timp, sim-

ţea că parcă îl trage ceva în jos — ai fi zis că aluneca, împins de o greutate care i se aşezase pe umeri.

Copiii nu o dată trecură pe lîngă el dar, văzîndu-l atît de nemişcat, nu îndrăzniră să intre în boschet. Pe urmă fu chemat la masă. Refuză. Atunci fata din casă îl întrebă :

— Porunciţi să le dau copiilor de mîncare ?

— Dar cucoana ?

— Dumneaei a plecat încă de dimineaţă...

— Bine, dă-le de mîncare...

Simţea că trebuie să se stăpînească şi să nu arate faţă de servitori că nu e în apele lui, dar nu se putea stăpîni. Iar în minte i se năşteau noi şi ciudate gînduri. Era un fel de atac împotriva lui, un atac neaşteptat.

— Asta e din pricină că nu sînt deprins să stau degeaba, — îşi zise. — Trebuie să fac ceva.

Dar nu făcu nimic, ci şezu aşa pînă seara, cu capul plecat, amărît, năpădit de aceste gînduri noi care-l asediau.

— Ce s-a întîmplat de fapt ? — se-ntreba şi, strîngînd din umeri, răspundea : — Absolut nimic ! M-am certat cu soţia, mare lucru !

Dar acest răspuns nu era decît formal şi nu rezolva nimic. Probabil că se întîmplase ceva... sau avea să se întîmple ? Zgribulindu-se din cauza senzaţiei de răceală dinlăuntrul său, Piotr Ivanovici se ridică în picioare, se plimbă un timp de la un capăt la altul al grădinii şi vru să intre în casă. Dar se opri lîngă portiţa grădinii şi nu se duse în casă, nevrînd să-şi vadă soţia. Hotărî că întîi trebuie să se gîndească mai bine ce fel de om e nevasta sa. Drept vorbind, în toţi aceşti nouă ani nici nu meditase vreodată asupra ei.

Apoi fu chemat la ceaiul de seară. Aflînd că cucoana n-a venit încă, se duse şi bău ceai cu franzeluţe, apoi plecă în odaia lui, se întinse acolo pe canapea şi începu să privească cerul prin fereastra deschisă. Pe cer era linişte şi pace şi Piotr Ivanovici se mai linişti niţel.

„O să treacă!“ se gîndi în timp ce piroteala puţin cîte puţin îl cuprindea în braţele-i moi. Pe urmă adormi. Iată cît de rău îşi petrecu prima zi liberă.

A doua zi, Piotr Ivanovici se sculă simţindu-se puţin cam bolnav, cu capul greu şi un simţămînt de apăsare în piept. În camera copiilor plîngea Liza, cu plînsul bolnăvicios al unui copil firav, care îţi sfîşie inima. Din cînd în cînd soţia scotea exclamaţii tăioase, pesemne tot mai era indispusă şi se certa cu dădaca.

„Oare de ce se nasc şi trăiesc copiii bolnavi?“ se gîndi Piotr Ivanovici, încreţindu-şi faţa şi îndată i se făcu ruşine de acest gînd. În orice caz, nu copiii sînt vinovaţi că n-au putere să trăiască...

N-avea chef să meargă în sufragerie. Acolo se va întîlni cu soţia şi ea, probabil, din nou îi va face o scenă, drept răsplată pentru ţipetele lui de ieri. Hotărît lucru, ieri manifestase ceva deosebit, ceea ce înainte nu observase la ea niciodată. Va trebui să vorbească serios cu ea. De fapt în casă e prea puţină ordine — chiar de n-ar fi vorba decît numai de sticla asta cu benzină de pe prichiciul ferestrei din dormitor... Copiii sînt prost crescuţi, mai ales Kolka... E drept că el, Piotr Ivanovici, s-a purtat cam grosolan ieri, dar tot ea e de vină. Şi, îmbărbătîndu-se cu aceste gînduri, Piotr Ivanovici se apucă să se spele. Dar ca într-adins nu-i ajunse apa din spălător şi cu faţa plină de săpun începu să cheme pe fata în casă.

— Paşa!... Paşa!...

Săpunul îi dădea în ochi şi-l ustura. Din nou se auzi plînsul bolnăvicios al Lizei şi glasul enervat al soţiei.

— Ei drăcie, Pelagheia!

Femeia se înfăţişă, în sfîrşit şi, uitîndu-se la ea cu un singur ochi, Piotr Ivanovici cunoscu după chipul ei că-i supărată.

— Apă, apă... Nu-ţi cunoşti îndatorirea?

— Dar ce, pot să mă rup în bucăţi? Colo Lizonka...

— Ţi-am spus, adă apă!

Pelagheia plecă şi multă vreme nu aduse apă, iar Piotr Ivanovici stătea în faţa spălătorului strîmbîndu-se de ciudă cu faţa plină de săpun şi, simţindu-se ridicol, se înfuria şi mai mult. Şi atunci cînd, spălat şi pieptănat, ieşi în sufragerie, se simţea răscolit de enervare împotriva tuturor. Enervarea îi crescu mai mult cînd văzu că samovarul s-a şi stins şi că faţa de masă era pătată.

— Pelagheia ! — strigă de răsună casa.

Însă veni soţia şi faţa şi toată persoana ei exprimau oprimare şi deprinderea cu suferinţele nemeritate de ea. Aceasta îl scoase definitiv din sărite pe Piotr Ivanovici.

— Ascultă, — vorbi ea, — pe un ton de implorare şi durere, — potoleşte-te, îmblînzeşte-te, pentru numele lui dumnezeu. Liza abia a adormit, e bolnavă, şi tu deodată strigi de parcă ai fi în pădure. În felul acesta ai să faci din copii nişte monştri.

— Încă din ziua naşterii sînt monştri, deoarece îi seamănă mamei, — i-o tăie Piotr Ivanovici.

Varvara Vasilievna scăpără din ochi mînioasă şi rece.

— Poţi să mă jigneşti pe mine, dar te rog cruţă copiii.

— Mai departe... Continuă-ţi comedia...

— Eşti un... prost răutăcios !...

...Vreo cinci minute Piotr Ivanovici rămase locului, parcă într-o stare de amorţeală. „Ce se întîmplă ?" îi ciocănea în cap. Prin toată furia şi amărăciunea care îl stăpînea vedea totuşi limpede că toate cele ce se petreceau sînt absolut fără sens şi simţea că-i e ruşine de el însuşi. În acelaşi timp i se părea că toate acestea sînt îndreptăţite, că aşa şi trebuie să se întîmple şi acest gînd îl sperie. De fapt poate că nici nu era un gînd, ci doar o presimţire, o senzaţie. După ce bău grăbit ceaiul, se uită plictisit în jur şi hotărî că e mai bine să plece în boschet cum făcuse şi ieri. Spre nemulţumirea, ba chiar spaima sa, în boschet îşi întîlni soţia. Şedea cu coatele sprijinite de masă, plîngea şi-şi ştergea faţa cu batista. Ochii îi erau roşii, umflaţi, era ciufulită şi-ţi făcea milă. Cînd

intră el în boschet, ea se sculă repede în întîmpinarea lui şi-l măsură cu o privire dispreţuitoare. Piotr Ivanovici vru să se dea la o parte şi să-i facă loc, însă deodată, supunîndu-se simţămîntului care i se aprinsese pe neaşteptate în suflet, o apucă de mînă şi spuse încet :

— Stai, Varvara...

Soţia se smuci înlături, tăcută şi furioasă.

— Dar stai o dată, trebuie să vorbim serios... — Tonul spusei lui era atît de apăsat, încît soţia se opri şi, cu o prefăcută nepăsare, care nu reuşea să mascheze curiozitatea ce o stăpînea, întrebă :

— Ce doreşti ?

— Să stăm jos... — spuse el.

După o clipă de şovăială, ea se aşeză la masă, Piotr Ivanovici se aşeză în faţa ei şi rămase tăcut, frămîntîndu-se emoţionat şi neştiind cu ce să înceapă convorbirea...

Soţia îl urmărea pe sub sprîncene, prefăcîndu-se că nu-l ia în seamă. În sfîrşit lui i se păru că a găsit cuvintele trebuincioase şi iată, începu să-i vorbească :

— Aşa nu se poate trăi...

Dar cînd rosti asta, îşi aminti că o mai spusese de multe ori, şi se uită la ea cu nelinişte în privire, gîndindu-se că probabil îl socoteşte prost pentru aceste repetări. Însă soţia, dînd afirmativ din cap, îi aruncă jignită :

— Firește că nu se poate...

Piotr Ivanovici oftă uşurat.

— Dacă şi tu vezi asta, cu atît mai bine, cu atît mai repede ne vom înţelege unul pe altul. Nu sîntem la prima tinereţe... da. Trebuie să ne înţelegem... Ce se întîmplă la noi ? Sînt de-a dreptul surprins... Ce-i cu indispoziţia asta pe tine ? De unde vine ? Ce-ai împotriva mea ? În sfîrşit...

— Bine ! — exclamă ea. — Bine ! Uitîndu-se la el cu un zîmbet răutăcios, îl măsură cu o privire vrăjmaşă. — Judecă şi tu... Cum trăiesc eu ? Te-ai gîndit vreodată, da ? Nu, firește ! Nu se cuvine să te gîndeşti la soţie... Toată viaţa nevestele îşi fac de lucru cu dădacele, bucătăresele, copiii bolnavi, toată viaţa !

Societatea lor sînt servitorii. Iată, așa trăiesc și eu. Am tăcut timp de nouă ani... tot așteptam să văd ce o să fie mai departe? Mi-am stricat sănătatea, mi-am ruinat nervii... Spune-mi, pentru ce toate astea? Pentru ca să ai tu masă la timp, ca să trăiești liniștit... totul pentru tine... totul de dragul tău... și eu... și eu? În ultimul an m-am gîndit mult... Pentru ce am trăit și ce plăcere am de la o astfel de viață? M-am istovit... m-am îmbolnăvit, am îmbătrînit și m-am făcut urîtă, de dragul cui? De dragul copiilor? Dar ce... ce pot face eu pentru ei? Ei nu mă ascultă, tu nu ești niciodată acasă, și atunci cînd ești, ori dormi, ori faci o partidă de whist... Ești străin de toate... Tu ești stăpînul... și eu servitoarea ta, da? Ei uite nu vreau asta!

Piotr Ivanovici era asurzit de torentul vorbelor ei, incoherente și isterice. Vorbea de parcă ar fi plîns în hohote. Cîndva, demult, auzise toate acestea dar nu de la ea și într-o formă mai închegată. De unde le scoate ea? Poate a citit cărți în ultima vreme? Niciodată nu i-a plăcut să citească, dar poate citește acum de plictiseală.

Piotr Ivanovici n-a prea văzut cărți la ea. Nu cumva Zimina i-a vîrît în cap ideile astea răsuflate? Ea, Zimina asta, se ține tot timpul de citit, e o prefăcută și mi se pare că e în mare prietenie cu soția...

— Ascultă, Varia, ce vorbești? Parcă ai fi o fetiță din acelea... liberale. Doar muncesc și eu, doar îmi istovesc și eu puterile, și... în general nu te înțeleg. De unde ai scos toate astea? Cine ți-a vîrît în cap că sînt un despot și ți-am prăpădit viața? Dar asta e ridicol! E nedemn ca o femeie serioasă să judece în felul ăsta. Nu-mi mai rămîne de așteptat decît să-mi propui să divorțăm. Ce absurditate!

— Viața mi-a insuflat-o, viața de zi cu zi, — spunea cu glas țipător Varvara Vasilievna.

— Dă-mi voie! Vorbește mai încet... nu striga să răsune strada. Gîndește-te și tu...

— M-am gîndit, mulțumesc.

— Dar, mă rog, ce vrei tu, spune-mi ? — exclamă el enervat.

— Ce vreau ? Ce vreau ? — începu să repete ea și deodată tăcu. Într-adevăr, ce voia ? Trăiește rău, asta o știe fiecare fibră a ființei sale, e obosită de veșnica bătaie de cap cu copiii și gospodăria, și ar vrea foarte mult să trăiască într-alt fel, să se odihnească, să mai răsufle puțin după acest trai banal și plictisitor care-o înăbușe. Însă visînd la asta niciodată nu și-a putut imagina în mod real și practic vreo altă situație. De fapt, cum s-ar putea trăi altfel ? Mai aproape de soț și mai departe de neplăcerile și grijile mărunte care te abrutizează și-ți otrăvesc sufletul ? Ce alte forme poate lua viața unei femei ? Nu știa. Le disprețuia pe bogătașele care se plimbă în trăsuri pe străzi, lăsîndu-și copiii pe mîna guvernantelor, le considera ușuratice și se socotea mai presus de ele. Ce alt soi de viață mai poate duce însă o femeie ? Asta nu și-o putea imagina nici acum, nici înainte.

— Ce vreau ? — întreba cu lacrimi în ochi și furie în glas. Și-i era grozav de rușine că nu știa să spună soțului ce vrea.

— Ehei, mamă dragă ! — îngînă el cu ironie. — Îți arde de prostii, iată, ți-o spun, da ! Și nu-ți șade bine, gîndește-te, mergi pe treizeci și cinci de ani !

— Ba nu, știu ! Știu !

— Ei ? Și atunci ?

— Vreau libertate ! Vreau odihnă ! — strigă ea isteric.

— Liberta-ate ? Ce fel de libertate ? Ca la francezi...

— Ești cinic... da, cinic !

Și dispăru. Din nou Piotr Ivanovici rămase multă vreme în loc, înmărmurit de exclamația ei. Dar ce-i asta, în definitiv ? E vorba de o mare neînțelegere, ridicolă, de vodevil, și în același timp apăsătoare, respingătoare. Bătea vîntul și copacii din grădină vuiau dezlănțuiți, parcă în unison cu starea sufletească a lui, cel scos fără veste din făgaș. Piotr Ivanovici se străduia să înțeleagă ceva în acest haos al dispoziției sale.

„De fapt, fără doar şi poate ea e vinovată de toate, se gîndea el, căutîndu-şi un sprijin. N-am nici o îndoială că e vorba de vîrsta critică... Pur şi simplu are gărgăuni. Iar eu sînt ţapul ispăşitor, dealtfel ăsta e veşnicul rol al bărbatului... da. Varia s-a abătut din drumul adevărat al fiecărei femei cumsecade, pluteşte acum într-o lume de aiureli şi absurdităţi şi nu-i mai pasă de nimic, copiii nu sînt educaţi, servitorii se poartă urît, în casă domneşte haosul... De pildă, sticla aceea de benzină de pe fereastra dormitorului. O adevărată porcărie!... Tare-mi vine a crede că asta-i influenţa Ziminei... Ce-ar fi să-i evacuez pe Zimini din casă?"

Dar îşi aminti că încheiase contract cu Ziminii şi că dealtminteri sînt chiriaşi de treabă. Peste cîteva minute se gîndi că nu influenţa Ziminei e buba, ci altceva, mai adînc. Apoi îl cuprinse ciuda. Adică de ce zbiară ea despre libertate şi odihnă? Ce, parcă el n-are nevoie de asta? Nu s-a zbătut pînă la treizeci şi trei de ani ca peştele pe uscat ca să-şi facă un rost — şi după căsătorie, în timpul acestor nouă ani, n-a muncit ca vita-n jug ca să întemeieze un cuib trainic pentru familie? L-a întemeiat... şi acum? Ar trebui să ducă un trai tihnit, să se bucure de viaţă şi să crească copiii. Cînd colo, poftim, sticlele stau pe geam... în casă, un haos, aiureli şi absurdităţi, tînguieli caraghioase, scene, furii fără motive. Şi toate acestea aşa, deodată. Parcă l-ar fi pîndit mult timp cineva şi dintr-odată i-ar fi turnat în cap, una peste alta, toate mizeriile acestea de tot soiul, ca şi cum ţinea să se răzbune de ceva. „Vrea odihnă!" De cînd doreşte şi el această odihnă — ar fi timpul, are patruzeci şi doi de ani! A muncit de ajuns, a creat bunăstarea familiei, şi-a jertfit de dragul acestei munci toată tinereţea, şi-a irosit pentru asta toate forţele.

Fără de veste un gînd straniu îl fulgeră pe Piotr Ivanovici. S-a străduit, s-a străduit mereu să-şi aranjeze viaţa, dar... oare a trăit? Adică e drept să considere aceste veşnice griji şi străduinţe pentru crearea unei situaţii trainice şi a unei stări materiale

bune, să le considere drept viață? Așa-i viața? Și tocmai în acestea stă sensul ei întreg și toate plăcerile, tot conținutul și țelul? Adică numai pentru asta s-a născut și a trăit, doar ca să se pregătească să trăiască? De fapt n-a trăit deloc, ci doar s-a zbătut să-și înjghebe cuibul, s-a străduit și a muncit, a muncit îngrozitor de mult...

Piotr Ivanovici zîmbea stingherit privind din boschet în grădină și-și pocnea degetele. Nu se poate! Toată lumea trăiește așa și nu există o altă viață, mai largă și mai plină? Nu s-a înșelat și a trăit așa cum se cuvenea, ca toată lumea... Numai că... n-a fost decît muncă și străduințe de a aduna bani albi pentru zile negre și iată acum bătrînețea e aproape. Toată viața a trecut în muncă... asta e adevărat. Dar oare ăsta-i țelul vieții omului? Firește și mijloacele și țelul!

Totuși ciudat mai sînt toate orînduite... Să trăiești — pentru ce? Ca să muncești... Dar pentru ce să muncești? Ca să trăiești... E cît se poate de just.

Dar deși era cît se poate de just, totuși Piotr Ivanovici se simțea cuprins de o răceală și de amărăciune, o amărăciune grea, apăsătoare. Și apoi, parcă scăpase ceva din vedere, simțea că ceva din sufletul lui nu fusese pus în mișcare, că nu fusese folosit, ceva care-i istovise sufletul sau se irosise pe nesimțite, fără ca el să știe, se irosise cîte puțin și fără rost, ceva de preț, un sentiment viu și luminos. Amintindu-și vag de trecut, de zilele tinereții sale, băgă de seamă că pe atunci inima îi bătea altfel și-i stîrnea gînduri, simțăminte și cuvinte deosebite.

Dar acestea fuseseră atît de demult — de atunci trecuse aproape un sfert de veac și de bunăseamă Piotr Ivanovici nu-și putea da seama despre ce anume era vorba. Își amintea că acest ceva fusese cîndva pentru el adevărul, mai tîrziu recunoscuse că era vorba de visări copilărești și le alungase din viața lui de toate zilele. Iar după aceea uitase de ele în muncă.

Și acum simțea că nu e în stare să le reconstituie cum fuseseră. Ori în ele se afla, probabil, ceva puternic și în general bun, căci deși nu-și amintea de

ele, le regreta și un simțămînt de tristețe îi învălui sufletul. Tocmai în ele să fi fost sensul adevărat al vieții?

„Dar știi... știi! gîndea el ștergîndu-și năduşeala de pe frunte și revenind la realitate. E pur și simplu vrăjitorie! Ca o perioadă cu totul nouă în viață... Ce e cu rîgîiala asta, cu amintirile astea din trecut? Și pentru ce?"

Printre crengile copacilor din grădină se vedea zidul casei, balconul, ferestrele. Iată, soția stă lîngă una din ferestre și după cît se pare stropește florile. M-da... florile, plantele, și ele sînt îngrijite de oameni și trăiesc simplu, fără greșeli, fără gînduri, îndoieli și tot felul de melancolii. Iar omul care are suflet și rațiune... Piotr Ivanovici nu-și încheie paralela simțind că nu va izbuti s-o ducă pînă la capăt.

Orice ai spune e bine totuși să fii plantă și să stai în odaie, pe pervazul ferestrei. Ești liniștit, te stropesc oamenii cu apă, urmăresc creșterea ta, au grijă de tine... îți dau destulă lumină și umezeală... Destulă lumină! Dar omului oare i se dă destulă sau prea puțină lumină pe măsura forțelor și capacității lui?

„Doamne ferește! Văd că m-am pornit să filozofez", exclamă în gînd Piotr Ivanovici. Niciodată nu putuse suferi filozofia, nici pe filozofi, și i se făcu grozav de rușine cînd surprinse la el însuși o asemenea îndeletnicire fără sens. Hotărî să facă uz de voință și să revină pe terenul solid al realității.

Ce trebuie să facă și cum să procedeze cu soția? Să se ducă la ea și după ce o va mîngîia să se împace cu ea? Hm?... Nu! O să-și ia nasul la purtare. Să nu vorbească cu ea pînă nu va vorbi ea întîi? O doamne! Ce plictiseală o să fie! Nu, trebuie să prețuiască concediul, nu trebuie să și-l strice, concediile astea nu se dau prea des... Atunci cum să facă?

Aha! Să plece la sora lui la țară! Sigur! Cel mai bun! Și ce efect zdrobitor o să aibă asta asupra soției. Ba se cade să-i mai spună ceva de rămas bun, de pildă așa:

„Iată, doamnă, plec de la dumneata la sora mea, să mă odihnesc... Da, să mă odihnesc. Deoarece în

familia pentru care am muncit timp de zece ani de zile în sudoarea frunții pentru a o crea, nu am posibilitatea să mă odihnesc! Îți mulțumesc, numai dumitale îți datorez această situație drăgălașă!"

Luînd această hotărîre, se sculă grăbit și porni zorit spre casă. Se grăbea deoarece, deși hotărîrea luată era fermă, se temea că n-o va îndeplini. Simțea că i se zvîrcolește în piept ceva trist și sfîșietor, și un gînd, încă neformulat dar apăsător, i se învîrtea în minte.

— Palagheia! Adă-mi valiza și pune în ea tot ce trebuie... Plec... — ordonă el cu severitate. Prin fața lui trecu în goana mare Kolea. În camera copiilor tușea Liza... Pesemne, soția era acolo...

Piotr Ivanovici rămase cîtva timp în coridor, reconstituind în minte discursul pregătit pentru soția lui, apoi plecă în biroul său... Acolo fata din casă se și apucase să pregătească valiza... Piotr Ivanovici îi spuse ce trebuie să pună acolo și trecu în sufragerie. Iar în fața lui, în ușa salonului, stătea Varvara Vasilievna cu fața încremenită.

Piotr Ivanovici își scoase pieptul înainte și își luă o înfățișare severă, jignită.

— Iată, doamnă, — vorbi el cu glas dinadins înăbușit și tremurător, — plec de la dumneata să mă odihnesc la sora mea... deoarece în familia pe care am creat-o timp de zece ani prin sudoarea frunții, n-am posibilitatea să mă odihnesc...

Soția îl privea cu ochi larg deschiși și pe buze îi juca un zîmbet disprețuitor.

— Îți mulțumesc că tocmai dumneata mă dai afară... — încheie Piotr Ivanovici de data aceasta cu toată sinceritatea.

— Dumneata... într-adevăr trebuie să te aerisești puțin. Ți-ai ieșit din minți... Du-te cu dumnezeu!... Mai chinuiește și pe alții, nu numai pe mine... — răspunse calmă soția și plecă...

Piotr Ivanovici vru să mai adauge ceva, dar nu făcu decît să dea din mînă și se duse din nou în bi-

roul său... Acolo, văzînd-o pe Paşa care împacheta lucrurile în valiză îl apucă furia şi o nestăvilită dorinţă de a-i striga :

„Ieşi afară, proasto !"

Dar se stăpîni şi se apucă să se pregătească de plecare, plin de furie şi amărăciune.

Traducere de
Aurel Lambrino şi Ecat. Antonescu

VEDENIE

POVESTE DE CRĂCIUN

Foma Mironovici stătea în biroul său întins pe canapea şi pieptănîndu-şi cu degetele barba sură, se gîndea, încruntîndu-şi sprîncenele dese. Abia se sculase de la masă, mîncase fără poftă, tot timpul la masă stătuse întunecat, mai întunecat ca un nor negru, se răstise la fetele lui, le făcuse să plîngă, iar atunci cînd mama le luase apărarea, răcnise ca o fiară şi la ea. Apoi aruncase lingura tăcut, trîntise scaunul, plecase în odaia lui, se preumblase o vreme cu paşi grei prin odaie şi iată, în cele din urmă se întinsese pe canapea simţind că-l apasă ceva ca o piatră pe inimă. Se întinsese şi căzuse pe gînduri...

„Încotro merge viaţa? Ce-i cu rînduielile astea noi? Ce oameni sînt acum? De ce se mai tem ei astăzi?"

Şi Foma Mironovici revedea trecutul în icoane şi tablouri trăite de el însuşi. Odinioară, de crăciun, cînd se întorcea cu familia de la liturghie, se dezbrăca şi mergeau toţi o dată în camera bătrînului. Gravi şi respectuoşi, uitîndu-se cu smerenie la capul familiei, intrau cu toţii şi se opreau tăcuţi în prag, stăpîniţi de teamă şi respect în faţa părintelui lor. Iar bogătaşul Miron Vasiliev Mosolov, asemenea unui patriarh din

vechime, sever şi cărunt, şezînd la masă cu caftanul de sărbătoare pe el, întîi cerceta familia cu ochii săi aspri, apoi mişca din sprînceană — cică, puteţi să vă apropiaţi cu felicitările. Şi ei se apropiau în ordinea vîrstei. Şi aşa, se stăpînicise că el, Foma, cel mai mare fecior în familie, totdeauna se apropia cel dintîi — se îndoia de mijloc făcînd o plecăciune adîncă de să atingă pămîntul cu mîna şi rostea :

— Te felicit de ziua domnului, tăicuţule !

— Mulţumesc ! — bubuia basul aspru al tatălui. — Asemenea... Uite o căciulă de biber, ia şi poart-o, ai grijă, costă bani. Mai ţine de ici cinci ruble de aur pentru plimbare... Şi bagă de seamă, Fomka ! De petrecut să petreci, dar să nu-ţi pierzi minţile... înţelesu-m-ai ?

— Am înţeles, cum să nu fi înţeles, tăicuţule, că doar nu-s copil mic...

— Aia e ! Ei şi acum felicit-o şi pe maică-ta şi aşează-te la masa de sărbătoare.

Şi mama — gravă, impunătoare, toată numai mătăsuri şi brocart — îi dădea şi ea cinci ruble şi îl povăţuia de asemenea.

După ce se aşeza la masă toată familia — surorile, verii, ăia de erau crescuţi la taică-său, tot felul de oameni apropiaţi de familie, slugile bătrîne — atunci intrau vînzătorii de la prăvăliile părinteşti şi tot felul de slugi. Şi din nou se apropiau după vîrstă să se ploconească în faţa tatălui şi toţi plecau cu daruri, iar unii se aşezau la aceeaşi masă — aşa răsplătea taică-său meritele deosebite...

Masa se frîngea sub greutatea diferitelor bunătăţi — odinioară parcă şi carnea simplă de vacă era mai gustoasă. Şedeau cam vreo trei ceasuri la masă, se ospătau cu mîncări de dulce, beau bragă, miere şi fel de fel de vinuri scumpe...

Tare-i plăcea răposatului taică-său să mănînce şi să bea! Vorbeau liniştit şi cuviincios — fiecare spunea ce voia, căci ştiau cu toţii că lui Miron Vasilievici nu-i plac oamenii tăcuţi — puteai să vorbeşti ce voiai, numai să nu te încurci în minciuni şi nici pe altul să nu-l întrerupi, aşteaptă-l să-şi ducă vorba pînă la

capăt și atunci vorbește cît poftești... Nici dumnealui, bătrînul, nu întrerupea niciodată pe nimeni, asculta pînă la capăt, iar dacă omul vorbea cu înțelepciune — îl și lăuda.

— Cu-nțelepciune e spus, dar pîn-la capăt nu-i dus... Dacă ai mai fi adăugat asta... la vorbele tale ar fi fost tocmai potrivit!... Te-ai grăbit, frate, cu vorba. Apoi vezi, asta e, — vorba trebuie spusă cu grijă, pentru ca să poți pune în ea tot gîndul...

Iar dacă se întîmpla ca unul să se încurce în minciuni — tatăl său i-o și tăia chiar de acolo, de pe bancă:

— Ehei, omule! Iute ți se mai bălăbănește limba. Gura îți merge, săraca, numai cu mintea nu prea se-mpacă!...

Cum se sculau de la masă, tatăl dădea poruncă:

— Și acum, fetelor, luați în primire de la mama darurile și duceți-vă la bîlci. În scrînciob să vă dați, dar nu cumva măsura s-o uitați. Și tu, Fomka, du-te la plimbare... Dar toată lumea să vină la timp pentru vecernie! Ați auzit.

Dădea poruncă și pleca să se odihnească — pe vremea aceea nu erau vizitele astea prostești. Iar tineretul se gătea, se împopoțona, și — fuga în uliță să se fălească cu gătelile noi. Ba puneau și caii la sanie și o porneau ca vîntul prin oraș. Sau puneau la cale tot felul de jocuri...

Totul era simplu — și hainele, și mîncarea, și vorba, însiși oamenii erau simpli și de înțeles. De bunăseamă erau și păcate, și neascultare era, dar era și mare teamă față de părinți, în familie! Părintele era respectat, i se dădea toată cinstea, oamenii știau de dumnezeu, aveau suflet și treceau prin viață pe căi simple, nu cu prefăcătorii și mincinoasă înțelepciune, cum spune sfînta scriptură.

Iar acum ce viață mai e? Măi, măi!

A căpătat chipuri nenumărate, să te ferească dumnezeu! Omul deprins cu rînduiala veche nu mai are puteri s-o înțeleagă.

Ce se petrece? Dumnezeu știe! Totul e pestriț și încurcat, oamenii nu mai știu ce-i teama, trăiesc după

mintea lor nu după inimă, şi fiecare se străduieşte să se arate drept cine ştie ce orătanie nemaivăzută. Unde caţi — numai slăbiciune. Slăbiciune în suflet şi în braţe. Unde e respectul de părinţi, unde e teama faţă de întemeietorul familiei, unde e respectul faţă de tată şi mamă?

De pildă, astăzi e marea zi a naşterii domnului Isus Christos. Maria şi cu Sofia au dormit tîrziu şi au întîrziat la liturghie. Mama nu le-a sculat la vreme. Ele, zice, sînt slăbuţe, au stat pînă tîrziu noaptea la priveghi... Slăbuţe? De ce? n-au credinţă în dumnezeu. În schimb să le vezi cînd se aşează la pian şi încep să zdrăngănească muzica aia — cum le mai piere slăbiciunea! Se zguduie toată casa, şi au destule puteri să joace la serate cîte patru ceasuri bătute în şir... Au învăţat la liceu! Şi ce au învăţat acolo? N-ar fi trebuit să le dau acolo. Dar nu se putea, aşa-i moda acum, că trebuie pe urmă să le măriţi, şi cică e ruşine dacă nu învaţă la liceu. Nu e de ajuns că Foma Mosolov le dă zestre cîte un milion la fiecare. Mai trebuie să şi înveţe la liceu. Uite ce făceau în timpul mesei — stăteau bosumflate, supărate pe tatăl lor şi iaca, n-a trecut un ceas şi cîntă muzica aia. Tare le mai pasă de mînia tatălui! Cît priveşte mama, pe ea o stăpînesc de-a binelea, parcă nici nu le-ar mai fi teamă. „Tu, mămiţico, nu înţelegi!" „Acum, tăticuţule, asta nu se obişnuieşte". Tăticuţu, mămiţica... Ce vorbe pocite, parcă n-ar fi grai rusesc. În vechime nu se pomeneau de astea...

Dar fetele sînt ca păsările zburătoare — se ivesc mirii, le dai cît cer şi gata! Nu mai ai fete, au plecat de sub puterea tatălui şi a mamei. Iată-l însă pe Iaşka, care-i moştenitorul tuturor milioanelor. Cînd o fi devenit el aşa cum este? La tinereţe a fost crescut în mare frică. Iar acum a trecut de treizeci... M-da. Poartă surtuce scurte, cravate pestriţe, ghete în loc de cizme... Asta încă n-ar fi nimic! Las' să poarte, acum nu mai rîde nimeni de-al de ăştia. Şi-a făcut rost de o caleaşcă cu şine de cauciuc — şi asta n-ar fi nimic... Dar că vorbeşte cam... liber... asta cum vine? De unde a luat asta?

„Noi, tăicuțule, cu averea noastră colosală, se cuvine să preamărim viața noastră după cursul actualității. Altfel putem să ne facem de rîs".

„Dumneata, tăicuțule, cu averea dumitale de milioane, nu se poate să rămîi în primitivitatea simțămintelor. Acum peste tot are loc dezvoltarea civilizației și de aceea un om cum ești dumneata trebuie să se îndrepte spre punctul general al vieții, iar de obiceiurile străvechi să se scuture, cum scuturi colbul de pe ghete..."

Ce sînt vorbele astea? Păi să-i fi spus una ca asta lui Miron Mosolov — bunicul Miron i-ar fi tocat oasele lui Iașka! Iar Iașka îi spune toate astea tatălui său și rămîne teafăr. Îl ascultă taică-său și tace. Tace, deoarece Iașka e un flăcău priceput și îi înmulțește cu rîvnă capitalul părintesc. Cu toate astea, dacă ar slăbi și mai tare hățurile, Iașka o să-și ridice coada în sus și are s-o ia razna peste oiște... Are să se pună pe chef, pe dănțuială, pe petreceri, are să înceapă să facă pe grozavul, să-și dea aere, să se laude cu capitalul, și tot ce au adunat bunicul și cu taică-su frîngîndu-și grumazul, Iașka are să arunce în vînt cu pumnul.

Și acum are poftă de asta. S-a dus la Moscova, și-a cumpărat mobilă de o mie și cincisute de ruble...

Iar moșul lui ședea pe o bancă de stejar... A cumpărat un tablou — trei mii de ruble a plătit. Da, multe prostii face flăcăul, multe. Cu banii cui? Nevastă-sa i-a adus zestre numai o sută de mii de ruble. M-da... Înseamnă că nu fără de păcat administrează el avutul părintesc. El s-a retras... Iar flăcăul nu are în suflet nimic de soi, nu-i plămadă de nădejde în el, prea e credincios acestei actualități blestemate... Se teme de taică-su, dar nu-l respectă. Înainte vreme nu se temeau, înainte vreme nici nu clipeau în fața părintelui, dar asta înseamnă respect, cinstire față de titlul părintesc...

Și pesemne Iașka așteaptă moartea lui taică-su, ca pe urmă, nestingherit de nimeni, să-i scuture zdravăn punga... De bunăseamă nu mai are mult de așteptat — tatăl lui a intrat în al șaizeci și treilea an... Are

să-l vîre pe taică-su în mormînt și are să înceapă a arunca praf în ochii celor din oraș... Da, praf de aur. Pe mulți o să-i orbească și scump va plăti această ieftină cinstire! Și-acum se bucură de cinste — a jertfit cu bunăștirea tatălui cinci mii de ruble pentru nu știu ce școală și a primit în schimb o mulțumire din partea orașului... O mulțumire publică, în Dumă. Asta-i bine... Dar nici asta nu prea mult — cum a sosit de la Dumă a și început să-i scoată ochii tatălui: „Iată, tăicuțule, care trebuie să fie felul comportării actuale. Poftim de te uită — am aruncat în vînt cinci mii și pentru asta am primit în schimb un elogiu în public. Dar deocamdată nu sînt decît vorbe goale, am să primesc însă pe lîngă asta și o comandă de furnizarea făinii la intendanță — și de asta sînt pe deplin sigur acum. Am să-mi scot cu vîrf și îndesat cele cinci mii de mai sus. Îți dai seama? Asta-i civilizația! Iar pe vremea dumneavoastră nu erau asemenea manevre la joc!" Minți! Erau. În vechime adunai banii și fără vorbe meșterite. Și bănuțul vechi era mai curat decît cel de astăzi. Se dobîndea mai simplu, fără șiretlicuri diavolești... Iar astăzi totul se face cu ajutorul diavolului, de aceea capul simplu de rus nici nu poate pricepe asta. Toți o fac pe deșteptii... Și oare de ce se țin de astea? Oare nu-i la fel, oare nu caută același lucru ca și odinioară? Tot banul îl vînează, ca și înainte, numai că e mai multă minciună în afacerile de azi. Bine, n-aveți decît să faceți pe deșteptii. Iar Foma Mironov Mosolov cum a trăit, așa o să moară.

— Dar de ce? Poți să-ți îndrepți viața... nu e prea tîrziu...

Foma Mironov tresări și deschise ochii. Pe scaun, în fața lui, ședea un om micuț, slab și palid, cu niște ochi mari și duioși. Nu era nici tînăr, nici bătrîn. Slăbănog și lipsit de apărare, el te cucerea cu privirea ochilor săi, care căutau atît de drept și sincer încît vedeai îndată că e numai suflet. Numai că prea era deșelat, parcă toată viața purtase pe umeri o mare povară.

— Cine eşti dumneata ? — întrebă Foma Mironovici, ridicînd capul şi zîmbind cu încredere acestui om.

— Iaca, sînt şi eu... o fiinţă rătăcitoare... Dumneata, Foma Mironovici, nu te îngriji de mine, ocupă-te de-ale dumitale, — spunea cu căldură omul, cu un glas blînd şi încet. — Dar dacă ţii mult să ştii ceva despre mine, am să-ţi spun următoarele : să vezi, fiecare om are în viaţă un ceas de cumpănă — ceas în care îndoielile încearcă sufletul omului... Sînt nişte gînduri care-l năpădesc pe om din adînc, nişte gînduri deosebite, cele mai adevărat omeneşti. De obicei stau ele în frîu pînă la un timp, pe urmă se adună pe neaşteptate toate laolaltă şi scutură tot noroiul vieţii de pe suflet. Şi atunci sufletul se răscoleşte. Ca să zic aşa, începe să se uite înapoi, la calea vieţii străbătute.

— Aşa e ! Se-ntîmplă asta, frate ! — exclamă Foma Mironovici şi se ridică în capul oaselor pe divan.

— Şi iacă, la un ceas ca ăsta, cînd te uiţi înapoi, mă şi înfăţişez omului, pentru a-l ajuta să se descurce în aceste gînduri, — îl lămuri încetişor necunoscutul.

— Asta-i bine, frate ! Frumoasă ocupaţie ai, ce să zic — faptă dumnezeiască. Şi iei mult pentru aşa ceva ? Sau cît dă fiecare ?

Omul rîse molcom.

— Nu primesc eu, Foma, răsplată pentru ajutorul meu !

— Pesemne îi fi făcut vreun jurămînt ?

— Nici jurămînt n-am făcut. Foma... Să lăsăm asta, că nu-i aici nodul...

— Vezi, tare-s curios, de unde ai aflat că am nevoie de tine ?

Iar omul rîse din nou.

— Iaca, am aflat... Am eu un simţ al meu, el îmi spune îndată că sufletul omului este cuprins de negura gîndurilor neobişnuite pentru el — şi îndată îi vin în ajutor.

— Așa-a! Și ce-ai să-mi spui tu? — se informă Foma Mironov.

— Ce-am să-ți spun, Foma, trebuie să asculți cu toată atenția. Te-ai gîndit la fiul tău, Iakov... Ziceai: feciorul îmi așteaptă moartea și vrea să pună mîna pe marile mele capitaluri. Nu te-ai înșelat, chiar așa gîndește Iakov...

— Așa gîndește fiara? — strigă plin de mînie negustorul Mosolov.

— Da, așa, — clătină trist din cap bătrînul. — E un om rău, feciorul ăsta al tău. A venit pe lume ca să stăpînească avutul gata pregătit, el însuși nu-i mare priceput în afaceri. Muncește cît trăiești tu — cînd vei muri o să muncească pentru el alții, năimiții, și el, Iakov, n-o să aibă decît să se desfete cu viața. Are să se desfete, și banul acela, pe care tu zi și noaptea l-ai adunat fără istov, are să-l risipească fără rost, fără folos. Banul trebuie semănat cu rost. Numai atunci poate da recoltă bogată, recoltă sfîntă.

— Așa să fie? Zici, sfîntă? Care va să zică, dacă o dai pentru biserică? — întrebă Foma Mironovici.

— Așteaptă, nu mă întrerupe. Chibzuiește acum, Foma, cum ți-ai trăit viața? Nu ești cinstit în oraș, iar dacă unii îți dau bineți de departe, o fac de frică față de tine, deoarece tu, dacă un om nu te respectă, ești în stare să-l ruinezi. Nimeni nu te iubește, Foma...

— Știu, frate, toate astea. Nici eu nu iubesc pe nimeni... — spuse posomorît Foma Mironov, — ce-mi pasă de oameni? Judecător mi-e dumnezeu, nu ei... Ei toți nu-s decît inculpați... și-apoi nu au dreptul să mă judece...

— Și totuși te judecă, Foma, — dădu trist din cap omul.

— N-au decît... Ei judecă, iar domnul dumnezeu o să ne facă dreptate.

— Te judecă, spun. Te judecă aspru. Zic: Foma Mosolov a cîștigat milioanele pe căi nedrepte. Din lacrimi omenești și din sudoarea muncii altora, zic, i-au curs banii în cufere. Pasă-mi-te, banii ăștia miroase a păcat...

— Ian te uită ce deştepţi! — rîse cu amărăciune Foma Mironov... — Miroase! De unde ştiu ei a ce miros banii mei? Nu i-am dat nimănui să-i miroasă... Auzi, cică miros a păcat. Ai cui miros altfel?

— Cică a adunat Foma bani pe căi nedrepte şi din cauza întunecimii minţii sale nu ştie ce să facă cu ei. Cică tremură deasupra lor, zi şi noapte şi nu e în stare nici măcar să-i numere, căci nici pentru asta nu-i ajung minţile. Căci Foma Mosolov, cu toate milioanele sale e un om demn de milă, din pricina marii lui bogăţii viaţa îi e neliniştită, strîmtă, a trăit-o în întunecime, neştiind nimic, nevăzînd nimic, pe oameni nu i-a ajutat, oamenii nu-l iubesc. Şi mai spun că Foma Mosolov are să moară curînd iar feciorul său are să împrăştie banii în cele patru vînturi şi are să se prăpădească pe degeaba toată munca lui Foma şi a lui taică-său, toată marea lor trudă o să piară fără nici un folos şi n-are să rămînă pe urma lui Foma nici un monument în viaţă. Şi li-e milă de tine, milă amestecată cu dispreţ — cică ce om nenorocit, vai de capul lui!

— Minţi. Mint toţi! — răcni Foma Mosolov din adîncul plămînilor şi sări de pe divan tremurînd din tot trupul şi palid de mînie. Sări, se-aplecă deasupra omului cel trist şi mugi ameninţător, ca o fiară furioasă: — Du-te şi spune-le — mint! Nu sînt nenorocit, nu sînt de plîns... Pot să-i... cumpăr pe toţi!...

— Şi ce mai poţi, Foma? — îl întrerupse calm omul cel trist.

— Ce mai pot?... Ce mai pot?... Am să mă răzbun!

— Şi cum ai să te răzbuni, Foma?

— Cum?... Am să mă pricep!... Iacă, am să mă apuc şi am să ard în public toţi banii mei — lasă-i să mă invidieze!

— Atunci o să spună despre tine, că de — a înebunit milionarul Mosolov. Şi iarăşi or să simtă milă amestecată cu dispreţ.

Foma Mironovici se prăbuşi pe divan şi îşi aţinti privirile asupra celuilalt. Iar acesta nu-şi lua de la el ochii săi trişti şi duioşi. Tăcură multă vreme şezînd aşa şi simţea Foma Mosolov că mîndria îl părăseşte

şi că într-adevăr poate că el, milionarul, e un om nenorocit şi demn de milă.

— Ascultă tu... cine-oi fi ? Dracu' parcă n-ai fi, dar nici înger nu eşti, — vorbi încet Mosolov. — Poate ştii tu ce trebuie să fac înainte de moarte ? Dacă ştii, vorbeşte...

— Cum să nu ştiu ! Pentru asta am venit, ca să-ţi dau un sfat, — zîmbi duios omul cel trist.

— Atunci, sfătuieşte-mă... Dar repede, nu mă chinui, nu-mi scoate sufletul...

— Tu ai dreptate, Foma, trebuie să te răzbuni...

— Dar cum !

— Simplu. Întîi răzbună-te împotriva trecutului tău, dă o justificare vieţii tale de muncă fără folos. Căci viaţa ta nu are justificare. Ai trăit, dar pentru ce ? N-a avut rost viaţa ta. Ai muncit mult — dar pentru ce ? De dragul banilor ? Şi cu ei ce să faci ? Mortului nu i se pun bani în mormînt.

— Nu mă mai chinui, pentru numele lui Cristos, — îl rugă cu glas înăbuşit Foma Mironov.

— Aşadar, ia-ţi milioanele şi construieşte cu ele şcoli, licee, aziluri, înalţă o casă pentru Duma, mai săvîrşeşte încă ceva, din cîte are nevoie oraşul...

— Ian te uită ! Dar n-o să li se aplece ? — surîse strîmb Foma Mironov.

—...Şi-au să rămînă pe veacuri aceste case şi-au să fie ele, Foma, monumente trainice în amintirea ta. Şi fiecare om o să ştie pentru ce a trăit şi a adunat banii Foma. Stă o căsoaie de piatră — cine a construit-o ? Răposatul Foma Mironov Mosolov fie-i ţărîna uşoară ! Tot ce e bun în oraş — sînt monumente în amintirea lui. A fost un om mărinimos — toată viaţa s-a trudit, iar spre sfîrşit, din îndemnul lui Cristos, tot avutul său l-a dăruit oamenilor...

— M-da!... Asta într-adevăr are să îndreptăţească... — spuse pe gînduri Foma Mironov.

— Asta are să te îndreptăţească şi are să te cureţe de păcate în faţa domnului, nu numai în faţa oamenilor. Dar să te răzbuni şi împotriva oamenilor...

— Dă-i naibii ! — dădu din mînă Mosolov şi îşi strînse buzele cu un aer dezgustat.

— Nu, nu așa. Desfată-te, iar pe ei învață-i minte, — spuse cu seriozitate omul cel trist.

— Cum să mai fac și asta?

— Uite cum: cînd ai să-i acoperi cu daruri, au să se înfățișeze ție să-ți mulțumească pentru faptele tale și atunci spune-le așa: „Ce vreți de la mine? N-ați așteptat nimic de la mine și nici eu nu aștept nimic de la voi. Plecați de aici!"

— Strașnic! — exclamă mirat Foma Mironov, — uite cum ai potrivit-o! Măiestrie curată! Și ei ce-au să facă atunci? Au să se zvîrcolească de furie! Asta am s-o fac întocmai, măi frățioare! Pentru asta merită să dai milioane! Asta...

— Și să le mai spui așa: „M-ați judecat, m-ați hulit, dar oare voi înșiși nu sînteți demni de judecată și hulă? Cine sînteți? Oameni! Și eu ce sînt? Tot om. Și atunci cum de ați hotărît ca înainte de a-mi fi venit sfîrșitul vieții să țineți judecată asupra mea? Eu, însă, înainte de a-mi veni ceasul, m-am căit și mi-am justificat toată viața. Și fiecare din voi poate să facă la fel. V-ați grăbit să mă judecați și nu s-ar cuveni, nu s-ar cuveni, domniile voastre, să vă grăbiți a vă judeca unul pe altul. Nu uitați că sînteți păcătoși cu toții... Și iată, ați venit să mulțumiți condamnatului. Dar ieșiți afară, căci nu vreau să aud de la voi nici măcar vorbe de mulțumire!

— Ascultă tu! Cine-oi fi... Eh! Am s-o fac! Am să construiesc palate... Cheltuiesc pînă la ultimul bănuț, pînă ce-oi umbla cu mîna întinsă după cerșit! Ascultă — noi amîndoi...

Omul cel trist rîdea trist ascultînd strigătele surescitate ale lui Foma Mironov.

— Omule... cum te cheamă? Îți spun, am să semăn toate milioanele mele... am să trîntesc un turn al lui Babel! Și-am să le spun vorbele tale... Am să le spun!... Ah, cum am să le mai spun!

Iar omul a prins deodată să se micșoreze, să se topească, să piară... Uite, au mai rămas numai ochii lui triști... iată, s-au aprins cu un ultim zîmbet duios și s-au stins...

— Stai! Unde pieri? Cine eşti? — strigă Foma Mironovici...

...Şi se trezi, lac de năduşeală. Scaunul stătea în faţa divanului. Cine ştie pentru ce. Foma Mironovici îl pipăi cu mîna tremurîndă. Apoi se întinse din nou pe canapea şi căzu pe gînduri, încruntîndu-şi sprîncenele... După vreme îndelungată, spuse deodată cu jumătate glas:

— Şi ce-ar fi... s-o trîntesc iaca aşa? Ptiu, asta a fost o vedenie!

Şi din nou căzu adînc pe gînduri...

Traducere de
Aurel Lambrino şi Ecat. Antonescu

BALADA
DESPRE CONTESA HÉLÈNE DE COURCY,

IMPODOBITĂ CU TOT FELUL DE COMENTARII PRINTRE CARE UNELE FOARTE AMUZANTE

Știi oare, prietene, că în Bretania
Oricît ai cîta, n-ai găsi
O alta frumoasă cum este
Contesa Hélène de Courcy?

Trebuie să le știm toate
Cîte sînt, cîte se spun;
Doar urechi și ochi ne dete
Pentru asta, cel prea bun.

Ieșind din castel, ea spre pod se îndreaptă,
Plutind cu pas lin și ușor.
Sus, soarele rîde. De poartă
Se sprijină un cerșetor.

Dar dacă, din întîmplare,
Văz prea ager ai cumva
E că cel atotputernic
Să te chinuiască vrea.

Un paj vine-n urma ei și nu cutează
Să-nalțe ochiu-i de-ndrăgostit;
La fel, un ogar o urmează —
Al doamnei supus favorit.

E știut, — ades un cîine-i
Mai fidel ca un amic.
Iar gelos, de ții la cîine,
Nu e nimeni cu nimic.

Era un flăcău vînjos cerșetorul
Și ca un poet, — orb era;
Dar un orb nu merită oare
A doamnei atenție? Ba!

Orbul îl învidiază
Pe acel ce vede. Dar
Cîtă-ntunecime-n inimi
Tăinuim, n-are habar.

Tresare în inima bunei contese
Iubirea ce veșnic trăia.
Bretona pe orb îl privește:
„Ești demn de atenție, da!"

Inima de leu, de șarpe
Sau a ta, gîndesc ceva,
Cine le-nțelege însă?
Știi tu ce gîndește-a ta?

Ea orbului zise: — „Cu tine-i contesa
Hélène. De inima ta
Cea înnegurată mi-e milă —
Cu ce o pot eu alina?"

Dacă mierea sau veninul
Inima ți-o au umplut,
Dă-i aproapelui prea plinul —
Ce-ai să faci cu ce-i prea mult?

— „*Madame!*“ — îi răspunse umil cerşetorul
„O, scumpă *madame,* viaţa mea
Cu zilele-i negre aş da-o
Pe o sărutare de-a ta!“

Aşteptînd cu jind întruna
Adevărul, îndrăgeşti
Ca pe-un adevăr minciuna
Ce tu însuţi născoceşti.

— „Priveşte, micuţule, în altă parte“ —
Îi spuse ea pajului, blînd. —
— „Eu dărui a mea puritate
Întru slava celui prea sfînt.“

Şi femeia-i jucărie-n,
Mîna lui, ca toate cele.
Deci, să ne gîndim mai bine
La copii, la rîndunele.

Cuprinse-atunci orbul mijlocul contesei,
De gura ei gura-şi lipi,
Privirea ei se înceţoşase
Şi trupul ei zvelt se-ndoi.

Fericirea să trăiască!
O clipită chiar de ţine!
Este mult mai înţeleaptă
Ca a cărţilor mulţime.

De patimă-nvinsă-i mîndria contesei.
Mai roşă-i ca cerul spre-apus.
„Nu te uita-ncoace, copile!“
Băiatului bretona i-a spus.

Duşmanii — hazardul, dracul —
Ne învîng neîncetat
Cît te-ai chinui, păcatul
E de neînlăturat.

Apoi, ridicîndu-se-a zis istovită
Băiatului: „Ucide!“ — Nălţat,
Pumnalul luci o clipită.
Lovi-ndrăgostitul băiat.

Cine amor şi gelozie,
Din aceeaşi cupă bea,
Va sorbi licoarea roşă
A răzbunării, tot din ea.

Ştergîndu-şi umedele buze-n batistă,
Lui Crist, contesa i-a spus:
— „Stăpîne al raiului, cinstea
Acum, jertfă ţi-o am adus“.

Orice fir de iarbă spune,
Incotro adie-un vînt,
Dar ce vrea femeia-anume
Nu ştie nici domnul sfînt.

Pe paj îl întreabă apoi cu blîndeţe:
— „Ce bună — vezi tu? — pot să fiu!
Dar spune, de ce plîngi, băiete?
Să mergem acas', e tîrziu!“

Dragostea-i ca o văpaie,
Iară noi în ea arzînd,
Devenim, în pălălaie,
Foc ce arde luminînd.

In loc să răspundă, el, cu bereta,
O lacrimă-şi şterse pe-obraji,
Dar nu izbuti să-şi oprească
Suspinul adînc, bietul paj.

Cîte daruri facem vieţii!
Ii aducem ne-ncetat
Cîte-un zîmbet ce răzleţ e
Şi un suflet lăcrimat.

Privindu-l, bretona sprîncenele negre
Și-ncruntă, fierbînd de mînie
Pe paj de pe pod îl împinge
În șanțul cu apă verzie.

Aspru judecînd pe-aceia
Care de osîndă-s buni
Fericiți n-om fi. Dar fi-va
Asfințitul vechii lumi.

Hélène, ochii-albaștri spre cer și-i îndreaptă
Și mîndre, buzele-i spun :
— „Judecă, doamne, a mea faptă !
Asemenea mie, fii bun."

Al frumoaselor păcat e
Cît o glumă de ușor.
Domnul însă-atît de blînd e
Și atît de îndurător !

Iar noaptea, contesa, chemîndu-l pe-abate
Păcatul și-l mărturisi ;
Păcatele-i fură iertate
Cînd cinspre'ce galbeni plăti.

Trebuie să le știm toate
Cîte sînt, cîte se spun,
Doar urechi și ochi ne dete
Pentru asta, domnul bun.

Despre acestea nici azi nu aflam noi
Și nici lumea bună n-afla,
Dar s-a întîmplat că obolul
Și nouă monezi false avea.

Dar dacă, din întîmplare,
Văz prea ager ai cumva,
E că cel atotputernic
Să te chinuiască vrea.

Monahu-mpărțind monezile false
Săracilor, pălăvrăgi.
Frumoasa baladă,-n acest fel,
Ajuns-am și noi a o ști.

Inima cînd doare, chin e
Și n-ai cum s-o amăgești,
Dar cu-o glumă spusă bine
Rănile-i tămăduiești !

In romîneşte de Suzana Delciu.

VARENKA OLESOVA

I

Cîteva zile după ce fusese numit profesor la o universitate din provincie, Ippolit Sergheevici Polkanov primi o telegramă de la sora lui, care se afla la moşia ei situată într-un ţinut păduros, departe, pe Volga.

Telegrama anunţa scurt:

„Bărbatul mort. Pentru dumnezeu, vino imediat să mă ajuţi. Elisaveta".

Această îngrijorată chemare îl tulbură, stricîndu-i planurile şi buna dispoziţie. Ippolit Sergheevici hotărîse de mai înainte să-şi petreacă toată vara la ţară, la un coleg al său, unde avea să lucreze temeinic la pregătirea unui curs care să-i facă cinste. Şi iată că acum trebuia să plece la vreo mie şi ceva de verste departe de Petersburg şi de locul unde fusese numit, ca să aducă mîngîiere unei femei ce-şi pierduse bărbatul cu care, judecînd după scrisorile ei, nici nu prea trăise bine.

Nu-şi mai văzuse sora de patru ani. Îşi scriau rar şi între ei se statorniciseră demult raporturi formale, aşa de obişnuite între două rude, pe care le desparte deopotrivă depărtarea şi felul lor deosebit de viaţă.

Telegrama îi aduse aminte de cumnatu-său. Era un om bun, căruia îi plăcea să bea şi să mănînce bine. Avea faţa rotundă, acoperită cu o plasă de vinişoare roşii ; ochii mici şi veseli ; îşi închidea pe jumătate ochiul stîng, strengăreşte şi, zîmbind dulce, cînta într-o franţuzească groaznică :

Regardez par ci, regardez par là...[1])

Lui Ippolit Sergheevici parcă nu-i venea să creadă că băiatul acesta vesel a murit, pentru că, de obicei, oamenii banali trăiesc mult.

Soră-sa avea o îngăduinţă oarecum dispreţuitoare faţă de slăbiciunile acestui om ; nefiind femeie proastă, ea îşi da seama că „a trage într-o piatră, înseamnă a-ţi strica săgeţile de pomană". El nu-şi închipuia că moartea bărbatului ei a îndurerat-o prea mult.

Cu toate acestea, nici nu se cădea să nu răspundă la chemarea ei. La urma urmei, va putea lucra şi la dînsa tot aşa de bine ca şi în altă parte...

Ippolit Sergheevici se hotărî să plece şi, peste două săptămîni, într-o seară caldă de iunie, obosit de un drum de patruzeci de verste cu trăsura, de la port pînă la conac, el sta la masă, în faţa surorii sale, pe o terasă care dădea către parc, bînd împreună cu ea un ceai gustos.

Lîngă balustrada terasei se ridicau năvalnic tufe de liliac şi salcîmi ; razele piezişe ale soarelui, strecurîndu-se prin frunzişul lor tremurau în aer ca nişte panglici înguste şi aurii. Umbre dantelate se aşternuseră pe masa plină de bucate gustoase, dar simple ca la ţară. În aer stăruia mirezmă de tei, de liliac şi de pămînt reavăn, dogorît de soare. În parc păsările ciripeau cu larmă mare. Cînd şi cînd, cîte o albină sau cîte o viespe venea în zbor pe terasă şi zumzăia grijulie, rotindu-se pe deasupra mesei. Elisaveta Sergheevna lua un şervet şi, fluturîndu-l înciudată în aer, alunga albinele şi viespile.

---

[1]) Priviţi aici, priviţi colea... (în limba franceză). (N. trad.)

Polkanov avusese toată vremea ca să se încredinţeze deplin că soră-sa — aşa cum dealtfel bănuise — nu era prea mîhnită de moartea bărbatului ei, că îl privea iscoditoare şi că, vorbind cu el, ea-i ascundea totuşi ceva. Se aşteptase s-o găsească nervoasă, palidă şi obosită. Acum însă, privindu-i faţa rotundă, arsă de soare, sănătoasă, liniştită, plină de siguranţă şi însufleţită de scînteierea inteligentă a ochilor ei albaştri, îşi dădu seama cu bucurie că se înşelase şi, urmărind firul vorbei, el căuta să prindă, să ghicească ceea ce soră-sa îi tăinuia.

— Mă aşteptam la asta, — spunea dînsa cu vocea-i liniştită de contralto, care vibra frumos în notele de sus. — După al doilea atac, se plîngea aproape zilnic de junghiuri în inimă, de palpitaţii, de insomnie... Se pare că s-a enervat grozav acolo, că a răcnit... În ajun fusese în vizită la Olesov, un moşier din apropiere, colonel la pensie, un beţiv şi un cinic, bolnav de gută. Şi fiindcă veni vorba, trebuie să-ţi spun că moşierul acesta are o fată, ce mai comoară !... Ai s-o cunoşti...

gheevici, ridicîndu-şi spre ea ochii cenuşii cu un luciu

— Dacă nu se poate altfel, — zise Ippolit Sergheevici, cu o sclipire de zîmbet în privire.

— Cu neputinţă să scapi ! Vine foarte des pe aici şi fireşte că, de acum înainte, va veni şi mai des, — îi răspunse soră-sa, zîmbind şi ea.

— E în căutarea unui bărbat ? Rolul acesta nu mi se potriveşte defel.

Ea se uită ţintă la faţa lui prelungă, slabă, cu bărbuţa neagră şi cu fruntea înaltă şi albă.

— De ce nu ţi s-ar potrivi ? Vorbesc, fireşte, în general, fără să mă gîndesc cîtuşi de puţin la Olesova ; vei pricepe de ce, după ce o vei vedea. Tu nu te gîndeşti să te însori ?

— Deocamdată nu,—răspunse scurt Ippolit Sergheevici, ridicîndu-şi spre ea ochii cenuşii cu un luciu uscat.

— Aşa, — spuse Elisaveta Sergheevna, dusă pe gînduri, — la treizeci de ani, pentru un bărbat, e totodată prea tîrziu şi prea devreme ca să facă pasul acesta...

Ippolit Sergheevici era foarte mulțumit că soră-sa nu mai vorbea de moartea bărbatului ei. Se întreba însă, de ce oare îl chemase la dînsa atît de înspăimîntată ?

— Trebuie să te căsătorești, ori la douăzeci, ori la patruzeci de ani, — spuse dînsa îngîndurată. — Astfel ești mai puțin expus să te înșeli tu însuți și totodată s-o înșeli și pe dînsa. Dacă totuși o înșeli, atunci în cazul dintîi o răsplătești cu prospețimea sentimentului tău, iar în cel de al doilea... măcar cu situația ta, care la un bărbat de patruzeci de ani, e mai totdeauna asigurată.

I se păru că sora lui vorbește mai mult pentru dînsa decît pentru el. Ippolit Sergheevici n-o întrerupse. Lăsîndu-se pe spătarul jilțului, trăgea adînc în piept aerul plin de miresme.

— Cum îți spuneam, în ajun a fost la Olesov, unde, firește, că a băut. Și iată... — Elisaveta Sergheevna clătină din cap cu mîhnire. — Acum... am rămas singură... deși, chiar căsătorită, după al treilea an m-am simțit totuși singură sufletește. Dar acum situația e atît de ciudată ! Am douăzeci și opt de ani ; n-am trăit, ci numai mi-am slujit bărbatul și copiii... Copiii mi-au murit. Ce sînt eu acum ? Ce să fac și cum să trăiesc ? Aș vinde moșia și aș pleca în străinătate, dar fratele lui ridică pretenții asupra succesiunii, s-ar putea să înceapă un proces. Nu vreau să cedez bunul meu fără un temei legal, și nu cred că pretenția fratelui său este întemeiată. Tu ce crezi în privința asta ?

— Știi bine că nu sînt jurist, — zîmbi Ippolit Sergheevici. — Totuși, povestește-mi totul... și o să vedem. Acest cumnat al tău ți-a scris ceva ?

— Da... și încă destul de grosolan. E un om care se ține de petreceri, ceea ce l-a dus la ruină. Un decăzut !... Bărbatu-meu nu ținea la el, deși între ei era o mare asemănare.

— Bine, vom vedea ! — zise Ippolit Sergheevici, frecîndu-și mulțumit mîinile. Era bucuros că aflase pentru ce sora lui avea nevoie de el. Îndeobște nu-i plăceau situațiile nelămurite. Se îngrijea, înainte de toate, să-și păstreze echilibrul sufletesc și, ori de cîte

ori ceva nedesluşit ameninţa acest echilibru, se simţea cuprins de un fel de nelinişte, de nemulţumire, care-l silea să caute a limpezi grabnic, fără nici o clipă de răgaz, ceea ce îi era neînţeles, şi astfel să rînduiască lucrurile în cadrul vederilor sale.

— La drept vorbind, — lămurea încet Elisaveta Sergheevna, fără să-şi privească fratele, — aceste pretenţiuni absurde m-au speriat. Sînt atît de obosită, Ippolit, vreau aşa de mult să mă odihnesc! Şi iată că iar încep grijile.

Suspină adînc şi, după ce-i luă paharul, urmă cu glas descurajat, care pe fratele ei îl enerva.

— Mi se pare că opt ani de căsnicie cu un om ca răposatul meu bărbat îmi dau dreptul la odihnă. Altă femeie în locul meu, o femeie cu sentimentul datoriei mai puţin dezvoltat, o femeie mai puţin cinstită, ar fi sfărîmat demult acest lanţ greu; eu însă l-am purtat, deşi povara lui mă istovea. Dar moartea copiilor... Vai, Ippolit, dac-ai şti cît am suferit cînd i-am pierdut!

El o privea în faţă cu compătimire, dar tînguirea ei nu-l înduioşa. Nu-i plăcea felul ei de a vorbi, ca din carte, nefiresc pentru o fiinţă stăpînită de o simţire adîncă. Ochii ei albaştri alergau în chip ciudat de icicolo, oprindu-se arareori asupra vreunui lucru. Mişcările ei erau domoale, măsurate, şi din toată făptura ei armonioasă se desprindea o răceală lăuntrică.

O păsăruică voioasă se aşeză ciripind pe balustrada terasei, ţopăi o clipă de-a lungul ei şi îşi luă zborul. Fratele şi sora o urmăriră cu privirea şi apoi rămaseră o vreme tăcuţi.

— Vine cîte cineva să te vadă? Citeşti? — întrebă Polkanov, aprinzîndu-şi o ţigară şi spunîndu-şi: „Ce bine ar fi ca în această plăcută şi liniştită seară să stai tăcut, într-un jilţ comod, aici pe terasă, ascultînd freamătul lin al frunzişului şi aşteptînd noaptea, care va veni să stingă zgomotele şi să aprindă stelele".

— Vine Varenka; apoi, din cînd în cînd mai vine şi Banarţeva... O mai ţii minte? Liudmila Vasilievna... Nici ea n-o duce prea bine cu bărbatul ei... dar nu se lasă călcată în picioare. La soţul meu veneau mulţi bărbaţi, dar nici unul nu era interesant! Drept vor-

bind, n-ai cu cine schimba o vorbă... Gospodărie, vînătoare, treburi în legătură cu zemstva şi apoi tot felul de bîrfeli. Astea sînt subiectele de conversaţie... Dar este unul... Benkovski, candidat la postul de judecător... tînăr şi foarte cult. Îţi mai aduci aminte de familia Benkovski? Stai puţin! Mi se pare că vine cineva.

— Cine vine? Benkovski? — întrebă Ippolit Sergheevici.

La această întrebare, soră-sa prinse a rîde. Ea se ridică de pe scaun şi spuse cu glas schimbat:

— Varenka!

— A!

— Să vedem ce vei spune despre ea... A cucerit toată lumea din partea locului. Dar ce monstru din punct de vedere spiritual! Dealtfel, ai să vezi şi tu!

— Mai bine n-aş mai vedea! — declară el nepăsător, întinzîndu-se în jilţ.

— Mă întorc îndată, — zise Elisaveta Sergheevna, intrînd în casă.

— Te pomeneşti că vine în lipsa ta, — se nelinişti el. — Nu pleca, te rog. Mai bine mă duc eu!

— Mă întorc numaidecît! — îi strigă soră-sa din casă.

Ippolit Sergheevici rămase în jilţul său, privind posomorît parcul. Se auzi tropot de cal şi fîşîit de roţi pe pămînt.

În faţa lui Polkanov se înălţau rînduri de tei bătrîni şi noduroşi, învăluiţi în amurg. Crengile lor se împletiseră între ele, alcătuind deasupra un polog împînzit de verdeaţă parfumată. Toţi copacii aceştia, gîrboviţi de vreme, cu coaja crăpată şi cu crengi frînte ici-colo, păreau o familie vie şi strîns unită prin năzuinţa tuturor de a răzbate sus, la lumină. Dar coaja de pe trunchiurile lor era acoperită toată de muşchi, mulţime de lăstari creşteau în jurul rădăcinilor, din care pricină din arborii bătrîni şi puternici spînzurau multe crengi uscate, ca nişte schelete fără de viaţă.

Privind copacii aceia, Ippolit Sergheevici ar fi vrut să adoarmă acolo, în jilţ, sub răsuflarea parcului străvechi.

Printre trunchiuri și crengi se zăreau petele de purpură ale orizontului, pe al cărui fond strălucitor copacii bătrîni păreau și mai întunecați și mai istoviți. Umbre dese veneau agale pe aleea care pornea de la terasă către zările întunecate; liniștea se adîncea cu fiecare clipă, trezind visări nedesluşite. Imaginația lui Ippolit Sergheevici, stăpînită de vraja acelei seri, plăzmuia în umbră silueta unei femei cunoscute și pe el însuși alături de dînsa. Mergeau amîndoi tăcuți pe alee, încolo, spre zări: femeia se lipea de el și el îi simțea căldura trupului.

— Bună seara! — se auzi o voce plină.

El sări din jilț și întoarse capul, oarecum stînjenit. În fața lui stătea o fată de statură mijlocie, într-o rochie cenușie, cu capul înfășurat în ceva alb și vaporos ca un văl de mireasă. Atîta văzu el în clipa aceea.

Ea îi întinse mîna, întrebîndu-l:

— Ippolit Sergheevici, nu-i așa? Eu sînt Olesova... Știam că sosești astăzi și am venit să văd și eu cum vei fi arătînd. N-am mai văzut pînă acum savanți și... nu-mi închipuiam că pot să aibă înfățișarea dumitale.

O mînă mică și caldă i-o strînse cu putere pe a lui. Oarecum zăpăcit de această năvală neașteptată, Ippolit Sergheevici se înclină tăcut înaintea fetei, nemulțumit de tulburarea lui. Era încredințat că, atunci cînd o va privi, va vedea pe chipul ei o expresie de fățișă și izbitoare cochetărie. Dar, aruncîndu-și o privire, văzu doi ochi mari și negri, care zîmbeau deschis și blînd, luminînd un obraz frumos. Ippolit Sergheevici își aminti că mai văzuse o asemenea față, strălucind de o frumusețe sănătoasă, într-o pictură veche italiană. Avea aceeași gură mică cu buze pline, aceeași frunte înaltă și boltită și sub ea aceeași ochi foarte mari.

— Dați-mi voie... mă duc să spun să se aducă lumină... Luați loc, vă rog, — o pofti el.

— Dar nu te osteni. Aici sînt ca la mine acasă, — spuse dînsa, așezîndu-se în jilțul lui.

Ippolit Sergheevici sta în picioare lîngă masă și o privea tăcut, dîndu-și seama limpede că tăcerea lui e necuviincioasă și că trebuie să spună ceva. Ea însă,

fără a fi cîtuşi de puţin stingherită de privirea lui, începu vorba, întrebîndu-l cum a călătorit, dacă îi place la ţară şi cît timp va rămîne acolo. El îi răspundea prin monosilabe, năucit ca de o lovitură în cap. Mintea lui totdeauna limpede se întunecase deodată, din pricina simţămintelor tulburătoare şi învălmăşite care-l năpădiseră pe neaşteptate. Admiraţia pentru ea se lupta cu nemulţumirea de sine, iar curiozitatea, cu un simţămînt asemănător fricii. Fata, de o sănătate înfloritoare, stătea în faţa lui, rezemată de spătarul jilţului, cu trupul strîns în ţesătura rochiei care îi dezvăluia formele minunate ale umerilor şi ale pieptului, şi-i spunea — cu o voce sonoră, plină de accente autoritare — diferitele nimicuri ce se obişnuiesc la cea dintîi întîlnire a doi oameni care nu se cunosc. Părul ei castaniu cădea în bucle frumoase, iar sprîncenele şi ochii îi erau mai întunecaţi decît părul. Pe gîtul ei pîrlit de soare, lîngă urechea trandafirie şi transparentă, pielea se înfiora uşor, lăsînd să se vadă pulsaţia vie a sîngelui în vine ; o gropiţă i se ivea în bărbie ori de cîte ori zîmbetul îi descoperea dinţii albi şi mici ; fiecare cută a rochiei te stîrnea şi te ispitea. Era ceva prădalnic în dinţii mărunţi, care străluceau sub buzele-i umede, iar atitudinea ei, plină de un farmec firesc, amintea graţia unei pisici răsfăţate.

Lui Polkanov i se păru că fiinţa lui se împărţise în două : jumătate era atrasă de această frumuseţe trupească şi o contempla ca robit, iar cealaltă jumătate înregistra ca un automat starea jumătăţii dintîi. El răspundea la întrebările fetei, iar din cînd în cînd o întreba şi el cîte ceva, nefiind în stare să-şi ia ochii de la trupul ei ispititor. Îşi spunea că e „o femeiă minunată" şi îşi bătea joc de el însuşi, dar asta nu înlătura dedublarea.

Sora lui se ivi pe terasă, spunînd :

— Ia te uită ce şireată ! Eu o caut dincolo şi ea...

— Am venit prin parc.

— Aţi făcut cunoştinţă ?

— O, da ! Îmi închipuiam că Ippolit Sergheevici e cel puţin chel !

— Să-ţi torn ceai ?

— Dacă vrei.

Ippolit Sergheevici se depărtă de dînsele şi se opri lîngă scara care cobora în parc. Îşi trecu mîna pe obraz, apoi degetele peste ochi, ca şi cum i-ar fi şters de praf. Se simţea ruşinat că se lăsase în voia unei izbucniri a simţurilor şi această ruşine făcu repede loc unei mînii împotriva fetei. Îşi spuse că scena dintre el şi Varenka fusese un adevărat atac căzăcesc împotriva unui logodnic, şi dori să i se înfăţişeze ca un om cu totul nepăsător faţă de provocatoarea ei frumuseţe.

— Noaptea asta dorm la tine şi rămîn şi mîine toată ziua... — spuse Varenka surorii lui.

— Cum de-l laşi pe Vasili Stepanovici ? — întrebă Elisaveta Sergheevna, cu mirare.

— Mătuşa Luciţkaia e la noi... Tu ştii că tata ţine grozav la dînsa...

— Iertaţi-mă, — spuse Polkanov, — sînt foarte obosit... mă duc să mă odihnesc...

Salută şi ieşi, iar în urma lui Varenka încuviinţă exclamînd :

— Dar trebuia s-o faci demult !

Vorbise numai cu bunătate, Polkanov însă găsi că în vocea ei era ceva linguşitor şi prefăcut.

I se pregătise să doarmă în fostul cabinet de lucru al cumnatului său. În mijlocul odăii se găsea un birou greoi şi urît ; în faţa lui, un jilţ de stejar ; la unul din pereţi, aproape pe toată lungimea lui, se lăfăia un divan turcesc, lat, iar la alt perete, o mică orgă şi două dulapuri cu cărţi. Cîteva scaune capitonate, o măsuţă de fumat lîngă divan şi altă măsuţă de şah, lîngă fereastră, completau mobilierul camerei. Tavanul era scund şi afumat ; petele întunecate ale unor tablouri şi gravuri în rame aurite, fără gust, priveau de pe pereţi. Totul era greoi, vechi şi răspîndea un miros neplăcut.

Pe masă era o lampă mare cu abajur albastru, a cărei lumină cădea pe duşumea.

Ippolit Sergheevici se opri la marginea acestui cerc luminos, stăpînit de simţămîntul neplăcut al unei ne-

deslușite tulburări. Se uită la cele două ferestre ale odăii. În dosul lor copacii întunecați se profilau în umbra serii. El se apropie și deschise ferestrele. Atunci, camera se umplu de mireasma florilor de tei. Odată cu mireasma aceasta, năvăli înăuntru sunetul unui glas plin, dezlănțuit într-o veselă izbucnire de rîs sănătos.

Patul îi era făcut pe divan, pe mai mult de jumătatea acestuia. Polkanov se uită la pat și începu să-și dezlege cravata, dar, pe urmă, cu o mișcare bruscă, împinse jilțul spre fereastră, așezîndu-se posomorît în el.

Senzația acestei neliniști de neînțeles îl tulbura și-l întărîta. I se întîmpla arareori să fie nemulțumit de sine însuși; dar, chiar în asemenea împrejurări, acest simțămînt nu-l cuprindea niciodată prea puternic și nici pentru prea îndelungată vreme; el știa să-l stăpînească repede. Era pe deplin încredințat că omul trebuie să-și înțeleagă emoțiile, să le dezvolte sau să le înfrîngă. Iar cînd i se vorbea despre viața sufletească a omului, complexă și tainică, el zîmbea batjocoritor și spunea că asemenea lucruri nu sînt decît „metafizică".

Se întreba: este oare cu putință ca întîlnirea cu această fată frumoasă și voinică, probabil foarte senzuală și proastă, să aibă o înrîurire așa de ciudată asupra mea? Și, cercetînd cu de-amănuntul perindarea impresiilor din ziua aceea, fu nevoit să-și răspundă afirmativ. Da, și asta din pricină că i-a surprins mintea pe neașteptate, pentru că, în clipa cînd se ivise în fața sa, era foarte ostenit de drum și se afla într-o stare de visare neobișnuită lui.

Aceste gînduri îl liniștiră oarecum, și îndată o văzu înaintea ochilor, în toată amețitoarea ei frumusețe. Polkanov o contempla cu ochii închiși, trăgînd nervos în piept fumul țigării, dar contemplînd-o, el o și critica.

„De fapt, e vulgară, gîndea el. Are prea mult sînge, prea mulți mușchi, dar prea puțin nerv. Fața ei naivă nu exprimă prea multă inteligență, iar mîndria, care strălucește în privirea deschisă a ochilor ei adînci și

negri, e mîndria unei femei sigură de frumusețea ei și răsfățată de adorația bărbaților. Soră-mea spunea că Varenka i-a cucerit pe toți. Va încerca negreșit să mă cucerească și pe mine. Eu însă am venit aici să lucrez, nu să mă țin de nimicuri. O să înțeleagă ea repede".

„Dar nu cumva mă gîndesc prea mult la dînsa, după cea dintîi întîlnire?" — îi fulgeră prin minte.

Discul lunii, foarte mare, roșu ca sîngele, se ridica departe, dincolo de copacii din parc. Privea ca ochiul unui monstru. Zgomote nedeslușite pluteau în văzduh, venind dinspre sat. Sub fereastră, în iarbă, se auzea din cînd în cînd cîte un foșnet: o cîrtiță sau un arici pleca fără îndoială la vînătoare. O privighetoare cînta undeva. Luna se înălța așa de încet pe cer, încît părea pătrunsă parcă de fatala necesitate a mișcării ei, care o istovea.

Aruncîndu-și pe fereastră țigara stinsă, Polkanov se ridică, se dezbrăcă și stinse lampa. Atunci năvăli în odaie bezna din parc, copacii se apropiară de ferestre, vrînd parcă să arunce o privire înlăuntru, și lumina lunii, slabă și tulbure, așternu două fășii pe dușumea.

Arcurile divanului scîrțîiră ascuțit. Cuprins de prospețimea plăcută a rufăriei de pînză de in, Polkanov se întinse și rămase nemișcat, culcat pe spate. Peste puțin, pe jumătate adormit, auzi pași înceți și o șoaptă înăbușită sub fereastră.

— Maria... ești acolo?

Adormi zîmbind.

A doua zi de dimineață, deșteptîndu-se în strălucitoarea lumină a soarelui, care-i umplea camera, zîmbi din nou, amintindu-și de fată. La ceai, apăru îmbrăcat cu îngrijire, rece și grav, așa cum se și cuvenea unui savant. Dar văzînd că la masă era numai soră-sa, spuse fără voie:

— Dar unde-i...

Un zîmbet viclean al surorii lui îl opri înainte de-a sfîrși întrebarea. Polkanov tăcu și se așeză la masă. Elisaveta Sergheevna îi cercetă cu o privire atentă ținuta, zîmbind mereu. Surîsul acesta îl enerva.

— S-a sculat demult. Am fost împreună la scăldat, acum cred că e în parc şi trebuie să sosească numaidecît, — lămuri Elisaveta Sergheevna.

— Ce de amănunte mai dai, — zîmbi Polkanov. — Te rog să poruncești ca îndată după ceai, să mi se deschidă cuferele.

— Să-ţi scoată şi lucrurile din cufere ?

— Nu, nu, nu-i nevoie, le scot eu singur, ca să nu mi le încurce... Ţi-am adus bomboane şi cărţi.

— Mulţumesc ! Eşti foarte drăguţ... Dar uite-o şi pe Varenka !

Fata se ivi în uşă, într o rochie albă, uşoară, care-i cădea în cute bogate de pe umeri la picioare. Parcă era o rochiţă de copilă şi, ea însăşi, îmbrăcată astfel, semăna cu o copilă. Se opri o clipă în prag şi întrebă :

— Nu cumva m-aţi aşteptat ? — Apoi se apropie de masă, uşoară ca un nor.

Ippolit Sergheevici se înclină tăcut şi, strîngîndu-i mîna, goală pînă la cot, simţi aroma fină de violete, pe care o răspîndea.

— Ah ! Ce tare te-ai parfumat ! — zise Elisaveta Sergheevna.

— Mai tare ca de obicei ? Îţi plac parfumurile, Ippolit Sergheevici ? Mie-mi plac grozav ! Pe timpul violetelor, le culeg în fiecare dimineaţă şi le strivesc în palmă. M-am obişnuit să fac asta încă din gimnaziu... Îţi plac violetele ?

Polkanov îşi bea ceaiul şi nu se uita la dînsa, dar îi simţea privirea pe faţa lui.

— Nu m-am gîndit niciodată dacă îmi plac sau nu, — răspunse el rece, dînd din umeri, dar cînd îşi ridică ochii către dînsa, zîmbi fără voie.

Chipul fetei, adumbrit de ţesătura albă ca zăpada a rochiei, era îmbujorat, iar ochii adînci îi străluceau de o bucurie senină. Răspîndea sănătate, prospeţime şi o fericire de care nu-şi dădea seama. Era frumoasă ca o senină zi de mai, într-un ţinut de miazănoapte.

— Nu te-ai gîndit ? — făcu ea. — Cum asta, eşti doar botanist.

— Însă nu horticultor, — lămuri Polkanov scurt. Apoi, gîndind cu nemulțumire că-i dăduse un răspuns de bunăseamă grosolan, își luă ochii de la dînsa.

— Dar botanica și horticultura nu-s același lucru ? — întrebă Varenka, după un scurt răstimp de tăcere.

Sora lui porni a rîde fără sfială. Iar el simți deodată că rîsul acesta îl jignea și-și spuse cu părere de rău : „Dar e proastă !"

Pe urmă, însă, după ce-i lămuri deosebirea dintre botanică și horticultură, el își schimbă părerea, spunîndu-și că e doar lipsită de cultură. Ascultînd vorbele lui serioase și pline de înțeles, fata îl privea cu ochi de elevă atentă, ceea ce-i plăcu.

— Va să zică, asta-i ! — zise Varenka, tărăgănînd cuvintele. — Dar botanica e o știință interesantă ?

— Hm ! Vezi dumneata, științele trebuiesc privite din punctul de vedere al folosului pe care-l aduc oamenilor, — lămuri Polkanov, cu un suspin. Lipsa ei de cultură îi sporea simpatia pe care i-o purta. Dar fata, dusă pe gînduri, lovi cu linguriță în marginea ceștii dinaintea ei, și-l întrebă :

— Și ce folos poți avea dacă afli cum crește scaiul ?

— Același folos pe care-l tragem din studierea manifestărilor de viață ale omului.

— Omul și scaiul, — zîmbi Varenka. — Dar există oare vreun om care să trăiască la fel cu toți ceilalți ?

Lui Polkanov i se părea ciudat că discuția aceasta, atît de puțin interesantă, nu-l obosea.

— Oare eu mănînc și beau ca mujicii ? — urmă ea cu gravitate, încruntînd din sprîncene. — Oare multă lume trăiește cum trăiesc eu ?

— Dar dumneata cum trăiești ? — întrebă Ippolit Sergheevici, presimțind că întrebarea va schimba cursul discuției.

— Cum trăiesc eu ? — exclamă fata. — Bine ! — și închise ochii de plăcere. — Uite, mă trezesc dimineața și, dacă ziua-i senină, mă simt deodată strașnic de veselă ! Ca și cum mi s-ar fi dăruit un lucru scump și frumos, pe care-l doream de multă vreme... Alerg să mă scald ; rîul nostru iese din izvoare, apa e rece ca gheața și parcă te înțeapă ! În unele locuri e foarte

adîncă şi acolo mă arunc de pe mal — buf — cu capul în jos. Simţi că te frige... Cazi în apă ca într-o prăpastie şi-ţi vîjîie capul... Pe urmă, te ridici la suprafaţă, te smulgi din încleştarea apei şi soarele te priveşte şi-ţi rîde. Mă întorc apoi acasă prin pădure, culeg flori, aerul pădurii mă îmbată. Am ajuns acasă, ceaiul e gata! Mă aşez la masă şi-l beau; înaintea mea sînt flori... şi soarele se uită la mine... Dac-ai ştii cît de mult îmi place soarele! Apoi îmi văd de gospodărie... La noi mă iubesc toţi, toţi mă înţeleg de la cel dintîi cuvînt, mă ascultă şi totul se învîrte ca o roată, pînă seara... Pe urmă, soarele apune, răsare luna, se aprind stelele... Cît de frumoase sînt toate acestea şi cît sînt de noi totdeauna. Înţelegi? Nu ştiu să mă exprim de ajuns de limpede... de ce-i aşa de frumos să trăieşti? Dar poate că o simţi şi dumneata, nu-i aşa? Cred că înţelegi de ce viaţa-i aşa de plăcută şi de interesantă.

— Da, firește! — întări el, şi ar fi fost bucuros să poată şterge cu mîna zîmbetul fin şi ironic de pe faţa surorii sale.

Se uita la Varenka şi, nemaipunînd stavilă admiraţiei, o privea cum palpită de dorinţa să-i redea fericirea, care-i umplea toată făptura.

— Dar iarna? Îţi place iarna? Albă toată, sănătoasă, stîrnindu-te la luptă...

Un zbîrnîit ţiuitor o întrerupse: sunase Elisaveta Sergheevna şi, cînd o fată înaltă, cu faţa rotundă şi plăcută şi cu ochii vicleni veni în grabă, gazda-i spuse cu glas obosit:

— Maşa, strînge ceştile.

Pe urmă, fata începu să se învîrtă, grijulie, prin odaie, tîrşind zgomotos picioarele.

Toate acestea o treziră pe Varenka din visarea în care se lăsase prinsă. Dădu din umeri, ca pentru a-şi lepăda o povară şi, oarecum ruşinată, îl întrebă pe Polkanov:

— Te-am plictisit cu poveştile mele?

— Vai de mine, nu, deloc! — o încredinţă el.

— Nu, serios, nu ţi-am părut prea proastă? — stărui ea.

— Dar de ce oare ? ! — zise Ippolit Sergheevici mirîndu-se că-i răspundea cu atîta căldură şi cu atîta sinceritate.

— Sînt o sălbatică... o incultă... Dar îmi pare foarte bine că pot sta de vorbă cu dumneata... pentru că eşti un învăţat şi eşti aşa de... pentru că nu eşti aşa cum mi te închipuisem.

— Dar cum credeai că sînt ? — o întrebă Polkanov, zîmbind.

— Credeam că vei vorbi întruna numai despre lucruri savante... că-i aşa, că-i pe dincolo, că toată lumea-i proastă şi că numai dumneata eşti deştept... Un camarad de-al tatei, colonel şi el, a stat cîtva timp la noi ; era tot aşa de învăţat ca dumneata. Dar el era un savant militar... cum se zice ? De stat major... era grozav de înfumurat... După mine, habar n-avea de nimic, era numai un lăudăros...

— Şi gîndeai că şi eu sînt la fel ? — întrebă Ippolit Sergheevici.

Fata roşi, se încurcă şi, ridicîndu-se repede de pe scaun, începu să alerge poznaşă prin odaie, spunînd încurcată :

— Vai, cum poţi să spui ?... Puteam eu oare ?...

— Ascultaţi, dragi copii, — zise Elisaveta Sergheevna, privindu-i cu ochii pe jumătate închişi. — Eu mă duc să-mi văd de gospodărie, iar pe voi vă las în voia domnului !

Şi dispăru, rîzînd. Ippolit Sergheevici o urmări cu o privire dojenitoare şi-şi spuse că va trebui să-i vorbească despre felul ei de a se purta cu fata aceasta care, la drept vorbind, e tare drăguţă, numai că-i foarte incultă.

— Ştii ceva ? Vrei să facem o plimbare cu barca ? Mergem pînă la pădure, acolo ne dăm jos, ne plimbăm şi pe urmă ne întoarcem la masă. S-a făcut ? Îmi pare straşnic de bine că-i o zi aşa de senină şi că nu sînt acasă... Tata are iarăşi o criză de gută şi aş fi avut mult de furcă azi cu el. E foarte rău la boală...

Polkanov, mirat de egoismul ei, nu răspunse îndată. Cînd primi, îşi aminti gîndul său din ajun, gîndul cu care ieşise chiar şi în dimineaţa aceea din

camera lui. Nu-i așa? — Deocamdată însă ea nu i-a dat nici un motiv de bănuială că ar dori să-i cucerească inima. Cuvintele ei arătau orice, afară de cochetărie. Și, la urma urmei, de ce să nu petreacă o zi în tovărășia unei fete care, de netăgăduit, este așa de originală?

— Știi să vîslești? Prost? N-are a face, vîslesc numai eu. Sînt voinică.

Ieșiră pe terasă și coborîră în parc. Alături de dînsul, înalt și slab, Varenka părea și mai mică și mai durdulie. Polkanov îi oferi brațul, dar ea nu primi.

— De ce? Asta-i bună numai cînd ești obosită, acum însă m-ar împiedica la mers...

El zîmbea, privind-o prin sticlele ochelarilor și mergea potrivindu-și pașii cu ai ei, ceea ce-i plăcea foarte mult. Varenka avea un mers ușor și armonios. Rochia-i albă plutea parcă în jurul trupului ei, fără să se miște nici o cută. Cu o mînă își ținea umbrela, iar cu cealaltă făcea gesturi fine și pline de grație, în vreme ce-i vorbea despre frumusețile din împrejurimile satului. Brațul acela gol pînă la cot, puternic și bronzat, acoperit cu un puf auriu, se mișca în aer, atrăgînd privirea atentă a lui Ippolit Sergheevici. Și din nou o nelămurită îngrijorare prinse a zvîcni în adîncul întunecat al sufletului său. Căută s-o biruie și se întrebă: „Ce-l îndeamnă oare să însoțească pe fata asta?" Își răspunse: „Curiozitatea și o dorință liniștită și curată de a-i privi frumusețea".

— Iacă și apa! Urcă-te-n barcă, eu mă duc să aduc vîslele...

Și fata pieri printre copaci, fără a-i da răgaz s-o mai întrebe unde sînt vîslele.

Copacii se oglindeau cu vîrfurile în jos în apa rece și neclintită. Polkanov se așeză în barcă și începu să-i privească. Fantomele acestea se înfățișau mai puternice și mai frumoase decît copacii vii de pe mal, care-și întindeau deasupra apei umbrarul crengilor cocîrjate și noduroase. Oglindită, imaginea lor îi înnobila, ștergînd tot ce era urît în alcătuirea lor și plăzmuind în apă o strălucitoare și armonioasă fan-

tezie, pe motivele unei realităţi sărace, ciuntită de vreme.

Admirînd acea priveliște amăgitoare, împresurat de liniște şi de strălucirea soarelui care nu dogorea încă prea tare, trăgînd în piept, odată cu aerul, şi cîntecul ciocîrliilor, pline de fericirea de a trăi, Ippolit Sergheevici simţea cum se naşte în el un fermecător şi nou simţămînt de pace, care-i mîngîia mintea şi-i adormea necurmata lui nevoie de a înţelege şi de a lămuri totul.

În jur stăpînea liniştea, şi în acest mic univers se înfăptuia fără contenire creaţiunea tăcută a naturii, se înfiripa fără zgomot viaţa pe care moartea o loveşte în fiecare clipă, viaţa, care rămîne totuşi nebiruită ; în acest univers lucra încet şi moartea, lovindu-le pe toate, fără însă a dobîndi victoria, iar cerul albastru strălucea în măreaţa lui frumuseţe.

Pe fondul priveliştii din apa rîului se ivi o făptură albă şi minunată, zîmbind cu blîndeţe. Stătea acolo în picioare, tăcută şi frumoasă, cu vîslele în mînă, chemîndu-te parcă la dînsa, şi oglindindu-se parcă din cer.

Ippolit Sergheevici ştia bine că fata aceea era Varenka Olesova, care se întorsese din parc şi-l privea, dar el nu voia să spulbere vraja cu nici un zgomot şi cu nici o mişcare.

— Ia te uită, eşti visător ! — răsună în văzduh o exclamaţie de uimire.

Atunci Polkanov îşi întoarse cu părere de rău capul de la apă şi se uită la Varenka.

Dar părerea lui de rău pieri cînd o privi, pentru că şi în realitate era tot aşa de încîntătoare.

— Nu, n-aş fi crezut niciodată că-ţi place să visezi ! Ai o faţă atît de gravă ! Cîrma o ţii dumneata, vrei ? Să mergem în susul apei... pe acolo e mai frumos... Şi îndeobşte e mai plăcut să mergi împotriva curentului, pentru că atunci vîsleşti, te mişti, simţi că ai muşchi...

Împinsă de la mal, barca se legăna alene pe apa adormită ; dar o lovitură puternică a vîslelor o aşeză numaidecît paralel cu malul şi, legănîndu-se încă o dată după o nouă izbitură, prinse a luneca lin înainte.

— Să mergem pe lîngă malul cel înalt, ca să avem umbră, — zise fata, spintecînd apa cu lovituri dibace — Numai că aici curentul e slab... Pe Nipru însă, unde are o moşie mătuşa mea, Luciţkaia, ah! acolo e ceva grozav! Îţi smulge vîslele din mîini... N-ai văzut pragurile Niprului?

— Numai pragurile uşilor, — încercă a glumi Ippolit Sergheevici.

— Le-am trecut, — zise Varenka rîzînd. — Ce frumos e acolo! O dată era cît pe aci să sparg barca. M-aş fi înecat cu siguranţă...

— Dar bine, asta n-ar fi fost frumos deloc, — răspunse grav Ippolit Sergheevici.

— Ei, şi ce? Nu mă tem defel de moarte, cu toate că-mi place viaţa. Poate că şi acolo e tot atît de interesant ca şi aici, pe pămînt...

— Poate că acolo nu este nimic. — zise Polkanov, cu o privire curioasă.

— Cum să nu fie nimic?! — făcu ea, cu încredinţare în glas. — Cu siguranţă că este!

Sta în faţa lui, proptindu-şi picioarele mici într-o scîndură prinsă de fundul bărcii şi, la fiecare lovitură cu vîsla, îşi apleca trupul îndărăt. Atunci, sub ţesătura uşoară a rochiei, ieşea în relief pieptul ei feciorelnic, tare, zvîcnind din pricina mişcărilor.

„Nu poartă corset", se gîndi Ippolit Sergheevici, lăsîndu-şi ochii în jos. Dar privirile i se opriră pe picioarele ei mici. Sprijinindu-se de fundul bărcii, pulpele i se încordau, dezvăluindu-şi formele pînă la genunchi.

„Oare înadins şi-o fi pus rochia asta stupidă?" se întrebă Polkanov enervat, şi întoarse capul, privind ţărmul înalt al apei.

Barca trecea de-a lungul unui povîrniş rîpos. Sus, se vedeau tulpini agăţătoare de mazăre şi de dovleci cu frunze catifelate, iar pălăriile mari şi galbene de floarea-soarelui, de la marginea rîpei, se oglindeau în apă. Celălalt mal, scund şi neted, se întindea pînă departe către zidul verde al unei păduri şi era acoperit cu iarbă deasă, verde şi plină de sevă, din care flori albastre, ca nişte blajini ochi de copii, priveau cum

trece barca. În față, se ridica pădurea de un verde întunecat, pe care rîul o străpungea ca o bucată de oțel rece.

— Nu ți-e cald ? — întrebă Varenka.

Polkanov o privi și se simți rușinat; picături mici de sudoare străluceau pe fruntea ei, sub cununa de păr buclat, iar pieptul îi sălta sacadat.

— Iartă-mă, te rog ! — zise el, cu părere de rău în glas. — Privirea mi-a fost răpită de priveliștea aceasta... Ești obosită... Dă-mi vîslele !

— Nu ți le dau deloc ! Ce, poate crezi c-am obosit ? Mă jignești ! N-am făcut nici măcar două verste... Nu, rămîi la locul dumitale. Acum, tragem îndată la mal și mergem să ne plimbăm.

Pe chipul ei se vedea limpede că orice discuție era zadarnică. Polkanov ridică din umeri oarecum înciudat și tăcu, gîndind cu nemulțumire : „Mă crede slab, fără îndoială".

— Uite, — zise fata, arătînd cu capul spre mal, — ăsta-i drumul care duce la noi. Aici, poți trece apa prin vad și pînă la moșia noastră sînt numai paisprezece verste; la noi e mai frumos decît la Polkanovka dumitale.

— Stai și iarna la țară ? — întrebă el.

— Dar bineînțeles. Căci doar eu duc toată gospodăria. Tata nu se scoală din jilțul său... Îl purtăm cu căruciorul prin casă.

— Și nu te plictisește viața asta ?

— De ce ? Am foarte multă treabă... și n-am decît un singur ajutor, pe Nikon, ordonanța tatei. E bătrîn și bea și el, dar e un om din cale afară de voinic și își cunoaște bine meseria. Mujicii îi știu de frică. Îi bate. Dar și ei l-au bătut o dată rău... rău de tot ! E de o cinste nemaipomenită și ne este foarte credincios tatei și mie... Ne iubește ca un cîine ! Și mie mi-e drag. Ai citit, poate, un roman în care eroul, un ofițer, contele Louis Grammon, are și el o ordonanță, pe Sadi-Coco ?

— Nu l-am citit, — mărturisi cu modestie tînărul savant.

— Să-l citeşti neapărat, e un roman bun, — îl sfătui ea cu încredinţare. — Cînd Nikon îmi intră-n voie, îi spun Sadi-Coco. La început, se supăra din pricina asta, dar o dată, i-am citit romanul şi acum ştie că asemănarea cu Sadi-Coco este o laudă pentru el.

Ippolit Sergheevici o privea aşa cum priveşte un european o fină statuietă chinezească. Iar Varenka îi povestea cu înflăcărare vitejeştile isprăvi ale lui Sadi-Coco, pline de un nemărginit devotament pentru contele Louis Grammon.

— Dă-mi voie, Varvara Vasilievna, — o întrerupse Polkanov, — ai citit romane de scriitori ruşi?

— Da' cum nu! Însă nu-mi plac. Sînt plictisitoare! Scriu numai despre lucruri pe care le cunosc şi eu tot aşa de bine ca şi dînşii. Nu ştiu să născocească nimic interesant şi aproape toate sînt numai întîmplări adevărate.

— Dar dumitale nu-ţi place adevărul? — o întrebă cu blîndeţe Ippolit Sergheevici.

— Cum de nu! Eu spun la toată lumea adevărul în faţă, şi... — Varenka tăcu, se gîndi un timp şi întrebă: — Dar mai încape vorbă dacă-mi place sau nu? Pentru mine adevărul este un obicei.

Polkanov n-avu cînd să-i răspundă, pentru că fata începu a-i da cîteva comenzi iuţi, cu glas puternic:

— Cîrmeşte la stînga... mai repede! Acolo, spre stejar... Vai, ce neîndemînatic eşti!

Barca nu i se supunea şi se apropia de mal dintr-o coastă, deşi Polkanov învîrtea din greu vîsla în apă.

— Nu-i nimic, nu-i nimic, — zise fata şi, ridicîndu-se deodată în picioare, sări din barcă.

Ippolit Sergheevici scoase un strigăt înăbuşit, aruncă vîsla şi întinse braţele spre fată, dar ea stătea teafără pe mal, cu lanţul bărcii în mînă, şi-l întrebă cu un aer vinovat:

— Te-am speriat?

— Am crezut c-ai să cazi în apă, — zise el încet.

— Dar cum să cazi aici? Afară de asta apa e foarte mică, — se dezvinovăţi Varenka, trăgînd barca la mal. Iar Polkanov, stînd la cîrmă, îşi spunea că lucrul acesta ar fi trebuit să-l facă el.

— Ia te uită, ce pădure ! — zise ea, după ce Polkanov coborî din barcă şi se aşeză lîngă dînsa. — Nu-i aşa că-i frumoasă ? Nu-i aşa că pe acolo, pe lîngă Petersburg, nu-s păduri aşa de frumoase ?

In faţa lor se deschidea un drumeag, mărginit de-o parte şi de alta de trunchiurile copacilor. Jos, se întindeau rădăcinile noduroase, bătute de roţile carelor, iar deasupra lor umbrarul des de crengi, printre care, sus de tot, se zăreau zdrenţe de cer albastru. Razele soarelui, subţiri ca nişte coarde, tremurau în aer, tăind pieziş bolta aceasta verde şi îngustă. Mirosea a frunze putrezite. Păsările treceau în zbor grăbit, tulburînd liniştea măreaţă a pădurii cu ciripitul lor neliniştit. O ghionoaie bătea undeva cu pliscul în vreun trunchi, o albină zumzăia şi, înaintea lor, ca pentru a le arăta calea, doi fluturi zburau, urmărindu-se unul pe altul.

Mergeau încet. Polkanov tăcea, lăsînd-o pe Varenka să caute cuvintele pentru a-şi destăinui gîndurile, iar fata îi spunea cu căldură :

— Nu-mi plac cărţile despre mujici. Ce poate fi interesant în viaţa lor ? Îi cunosc bine, trăiesc în mijlocul lor şi văd că despre ei se scriu lucruri neadevărate. Scriitorii îi descriu ca pe nişte oameni vrednici de milă, pe cînd, de fapt, sînt doar nişte ticăloşi şi n-au pentru ce să fie compătimiţi. Nu urmăresc decît un singur lucru : să te tragă pe sfoară, să te fure. Totdeauna au de cerşit cîte ceva, se vaicără întruna, sînt murdari şi urîcioşi... dar vezi că sînt deştepţi ! A ! Sînt chiar foarte vicleni. Dacă ai şti ce zile fripte îmi fac uneori !

Chipul ei arătă mînie şi plictiseală. Ippolit Sergheevici era uimit de tulburarea ei, dar, nevrînd să mai asculte această izbucnire obişnuită boiernaşilor de la ţară, o întrerupse :

— Vorbeai despre scriitorii francezi...

— A, da ! Adică despre scriitorii ruşi, — îl îndreptă ea, cu glas domolit. — Mă întrebi de ce ruşii scriu mai prost. E limpede ! Pentru că ei nu născocesc nimic interesant. La scriitorii francezi, eroii sînt adevăraţi eroi ; vorbesc altfel decît oamenii obişnuiţi

şi chiar se poartă altfel. Sînt totdeauna viteji, îndrăgostiţi, plini de veselie... pe cînd la noi, eroii sînt oameni de rînd, lipsiţi de îndrăzneală şi de înflăcărare, urîţi şi trişti, oamenii cei mai obişnuiţi din viaţa de toate zilele. Atît şi nimic mai mult! Prin ce sînt ei eroi? Asta n-o poţi înţelege niciodată cînd citeşti o carte rusească. Un erou rus e totdeauna prost şi stîngaci, veşnic plictisit, se gîndeşte mereu la ceva cu neputinţă de înţeles şi compătimeşte pe toată lumea, atunci cînd el însuşi e din cale afară de jalnic! Se gîndeşte, vorbeşte, apoi se duce să facă o declaraţie de dragoste, pe urmă iar se pune pe gîndit pînă ce se însoară. Şi după ce se însoară, îi spune nevesti-si fel de fel de nerozii înăcrite şi o părăseşte... Ce găseşti dumneata interesant în asta? Pe mine mă şi supără, pentru că seamănă a înşelătorie: în loc de erou, dai în roman peste o momîie! Niciodată, citind o carte rusească, nu poţi uita viaţa adevărată. E bine aşa? Pe cînd, citind o carte franţuzească, tremuri pentru eroi, îi compătimeşti, îi urăşti; îţi vine să te baţi, cînd se bat ei; iar cînd mor, plîngi. Aştepţi cu patimă să vezi cum se termină romanul, dar cînd l-ai isprăvit, mai că-ţi vine să plîngi de necaz pentru că totul s-a sfîrşit. De ce să mai scrii cărţi, dacă nu poţi spune nimic neobişnuit? E într-adevăr ciudat, zău!

— Varvara Vasilievna, la acestea aş putea să-ţi răspund multe, — opri Ippolit Sergheevici potopul vorbelor ei.

— Poftim, răspunde! — încuviinţă ea cu un zîmbet. — Ai să mă faci praf, negreşit!

— Voi încerca. Dar, înainte de toate, spune-mi, ce autori ruşi ai citit?

— Mai mulţi... Dealtminteri toţi sînt la fel. Iată, de pildă, Salias... îi imită pe francezi, dar destul de prost. De fapt, eroii lui sînt ruşi. Şi cum poţi scrie ceva interesant despre ruşi? Am mai citit mulţi alţii: Turgheniev, Markevici, Pazuhin. Chiar şi numele acestuia din urmă îţi arată că el nu poate să scrie frumos! Nu l-ai citit? Dar l-ai citit pe Fortuné de Boisgobey? Pe Ponson du Terrail? Pe Arsène Houssaye? Pe Pierre Zaccone? Pe Dumas, Gaboriau,

Borne ? Doamne, ce frumusețe ! Uite... știi ceva ? În romane îmi plac mai mult decît orice criminalii aceia care pregătesc cu atîta dibăcie tot felul de capcane viclene, care omoară, care otrăvesc... sînt inteligenți, sînt puternici... și cînd, în sfîrșit, sînt prinși, mi-e necaz și uneori îmi vine chiar să plîng. Toată lumea îl urăște pe răufăcător, toți sînt împotriva lui, el stă singur împotriva tuturor ! Iată un erou ! Iar ceilalți, oamenii virtuoși, îmi devin nesuferiți cînd învinge... Și uite, mie îndeobște îmi plac oamenii numai cînd doresc puternic ceva, cînd se îndreaptă spre ceva, cînd caută, cînd se chinuiesc... dar de îndată ce și-au atins ținta și se opresc, nu mai sînt interesanți...

Varenka, însuflețită, mergea încet alături de el, cu fruntea frumos sumețită și cu ochii scînteietori.

Polkanov o privea drept în față și, netezindu-și nervos barba, căuta argumentele cu care să smulgă dintr-o dată vălul de praf care-i întuneca mintea. Cu toate că se simțea dator s-o combată, el voia să mai asculte sporovăiala ei naivă, s-o mai vadă înflăcărată de propriile ei păreri, deschizîndu-și sincer sufletul înaintea lui. Nu mai auzise niciodată asemenea vorbe. Erau monstruoase și totuși, tot ce spunea Varenka se potrivea cum nu se putea mai bine cu frumusețea ei, asemănătoare întrucîtva cu acea a unui animal de pradă. Avea în fața lui o minte neșlefuită, care îl jignea prin brutalitatea ei și totodată o femeie ispititor de frumoasă, care-i atîța simțurile. Aceste două forțe îl apăsau cu toată puterea spontaneității lor, și el trebuia să le opună ceva. Polkanov avea o logică limpede și știa să discute cu lumea din cercul lui. Dar ce trebuia oare să-i spuie Varenkăi pentru a-i îndrepta mintea pe calea cea dreaptă și pentru a-i înnobila sufletul schilodit de romane proaste și de lumea mujicilor, a soldatului aceluia și a tatălui ei bețiv ?

— Vai, ce mult am mai vorbit ! — făcu Varenka, suspinînd. — Te-am plictisit, nu-i așa ?

— Nu, dar...

— Să știi că-mi pare foarte bine că te-am cunoscut. Înainte să vii, n-aveam cu cine schimba o vorbă.

Știu că sora dumitale nu mă iubește și că-i mereu supărată pe mine... Poate fiindcă-i dau votcă tatei și fiindcă l-am bătut pe Nikon...

— L-ai bătut ?! Dumneata ?! Dar cum se poate așa ceva ? — zise Polkanov încremenit.

— Foarte simplu, i-am tras o chelfăneală cu cravașa tatei și gata ! Înțelegi, era pe vremea treierului și era zor mare, iar el, porcul, s-a îmbătat ! M-am făcut foc ! Cum îndrăznește să se îmbete, cînd munca e în toi și cînd pretutindeni e nevoie de supravegherea lui ? Mujicii aceștia sînt...

— Dar ascultă-mă, Varvara Vasilievna, — începu Polkanov cu un glas cît se poate de blajin și de convingător. — Frumos șade să bați o slugă ? E nobil ? Ia gîndește ! Crezi că eroii aceia, înaintea cărora te închini, își bat oamenii lor de credință, cum ar fi de pildă Sadi-Coco ?

— Ei, ba bine că nu ! O dată, contele Louis i-a cîrpit lui Coco o palmă așa de grozavă, încît mi-a fost chiar milă de bietul soldat. Dar ce alta poți să le faci, dacă nu-i bați ? Noroc de mine că pot să-i bat... sînt voinică ! Ia pune mîna să vezi ce mușchi am !

Îndoindu-și brațul din cot, Varenka îl întinse cu mîndrie spre el. Ippolit Sergheevici puse mîna pe brațul ei, deasupra cotului, și strînse degetele cu putere, dar, în aceeași clipă își reveni și, roșind stînjenit, se uită în jurul său. Pretutindeni copacii se înălțau tăcuți și atît...

Indeobște, el nu era sfios față de femei, dar fata asta, prin simplicitatea și prin firea ei încrezătoare, îl schimbase, cu toate că-i ațița simțurile.

— Sănătatea dumitale e de rîvnit, — zise el ațintindu-și ochii îngînduraţi către mîna ei mică și arsă de soare. — Și cred că ai o inimă foarte bună, — îi scăpă pe neașteptate, fără a-și da seama.

— Nu știu ! — răspunse ea, clătinînd din cap. — Nu cred. Sînt un om slab. Uneori compătimesc chiar și pe oamenii care nu-mi plac.

— Numai uneori ? — zîmbi Polkanov. — Dar oamenii merită totdeauna mila și compătimirea noastră.

— Pentru ce?

— Nu vezi cît sînt de nenorociți? Să-i luăm, de pildă, pe mujicii ăștia ai dumitale. Cît de greu o duc ei și cîtă nedreptate, cîtă durere și cîte chinuri trag în viață!

Fără să vrea, rostise aceste cuvinte cu multă căldură; Varenka îl privi cu luare aminte în față, și zise:

— Cred că ești un om foarte bun, dacă vorbești astfel. Dar dumneata n-ai stat la țară și nu cunoști mujicii. E adevărat că sînt nenorociți, dar cine-i de vină? Sînt vicleni și nimeni nu-i împiedică să fie fericiți.

— Dar nici măcar pîine n-au de ajuns, ca să se satură!

— Cred și eu! Dacă-s așa de mulți...

— Da, sînt mulți! Dar este și pămînt mult... căci sînt oameni care au zeci de mii de deseatine. Dumneata, de pildă, cîte deseatine ai?

— Cinci sute șaptezeci și trei... Ei, și ce are a face? Oare trebuie... nu, zău? Oare trebuie să le dăruim lor pămîntul?

Varenka se uită la el, cum se uită un om vîrstnic la un copil, și rîse încetișor. Rîsul acesta îl zăpăci și îl făcu să se simtă întărîtat. Dorința de a o convinge cît de rătăcită este judecata ei se aprinse și mai tare în Ippolit Sergheevici.

De aceea, rostind răspicat și chiar cu asprime fiecare cuvînt, el începu să-i vorbească despre nedreapta împărțire a bunurilor, despre lipsa de drepturi a celor mai mulți dintre oameni, despre lupta fatală pentru un loc în viață și pentru o bucată de pîine, despre puterea celor bogați și neputința celor săraci și despre inteligența — zdrobită de nedreptatea de veacuri și de întunecime a prejudecăților, de pe urma cărora trage foloase o minoritate de oameni puternici.

Mergînd alături de el, Varenka îl privea în tăcere, cu mirare și curiozitate.

În jurul lor domnea liniștea întunecată a pădurii, acea liniște peste care sunetele parcă alunecă fără a-i tulbura melancolica armonie.

Polkanov tăcu și, ștergîndu-și fruntea îmbrobonată de sudoare, obosit de lunga sa cuvîntare, așteptă răspunsul fetei.

Ea se uita undeva, departe, înaintea ei, cu ochii pe jumătate închiși; umbre nedeslușite tremurau pe chipul ei. După cîteva clipe de tăcere, exclamă blînd:

— Ce frumos vorbești! Este oare cu putință ca toată lumea să vorbească așa de frumos la universitate?

Tînărul savant suspină deznădăjduit; în locul nerăbdării cu care îi așteptase răspunsul, se ivi o surdă întărîtare împotriva ei și un simțămînt de compătimire pentru sine însuși. Cum de nu percepe Varenka ceea ce este așa de logic și de limpede pentru orice ființă care gîndește cît de puțin? Ce anume lipsește cuvintelor lui, de nu-i pot atinge simțirea?

— Vorbești foarte frumos! — suspină Varenka, fără să mai aștepte răspunsul lui, și Polkanov citi în ochii ei o expresie de adevărată desfătare.

— Dar e adevărat ceea ce spun?

— Nu! — răspunse fata, fără șovăire. — Deși ești savant, am să te combat. Doar mă pricep și eu la ceva!... Dumneata vorbești așa... ca și cînd niște oameni care ar zidi o casă, ar fi cu toții egali în munca lor. Și nu numai ei, dar chiar totul: cărămizile, dulgherii, copacii și proprietarul casei. Astea toate pentru dumneata sînt egale între ele. Dar cum se poate așa ceva? Mujicul trebuie să muncească, dumneata trebuie să înveți pe alții, guvernatorul trebuie să-i supravegheze, ca să vadă dacă fiecare face ceea ce trebuie. Pe urmă, ai mai spus că viața e o luptă. Unde ai mai văzut asta? Dimpotrivă, oamenii trăiesc în bună înțelegere. Dacă viața este în adevăr o luptă, atunci trebuie să existe și învinși. Cît despre binele obștesc, asta n-o înțeleg deloc. Spui că binele obștesc este ca toți oamenii să fie egali. Asta nu-i întemeiat! Tatăl meu e colonel. Cum ar putea el să fie egal cu Nikon sau cu un mujic oarecare? Și dum-

neata ești savant ; poți oare să stai alături de profesorul nostru de limba rusă, care bea votcă... un roșcovan prost care-și suflă nasul cu zgomot de trompetă ?

Socotind că argumentele ei sînt de necombătut, Varenka triumfa încîntată, iar Polkanov îi admira voioasa tulburare, mulțumit că i-a pricinuit această bucurie.

Dar mintea lui se silea să înțeleagă de ce rațiunea ei, asemenea pămînturilor nedesțelenite, neatinsă încă de spiritul de analiză, odată trezită de el, începuse să lucreze tocmai în direcția potrivnică celei spre care o îmboldea ?

— Dumneata îmi placi, iar cutare altul nu-mi place... Unde este deci egalitatea ?

— Îți plac ? — întrebă nu știu cum pe neașteptate Ippolit Sergheevici.

— Da, foarte mult ! — zise Varenka, dînd din cap în semn de încredințare și îndată îl întrebă :

— Dar de ce mă întrebi ?

Polkanov se sfii în fața acestei nemărginite nevinovății, care-l privea cu seninătate.

„Să fie oare acesta felul ei de a cocheta" — gîndi el.

— De ce mă întrebi ? — stărui fata, uitîndu-se curioasă drept în ochii lui.

Privirea ei îl tulbura.

— De ce ? — zise Polkanov ridicînd din umeri. — E firesc, mi se pare. Dumneata ești femeie... eu sînt bărbat... — lămuri el cît putu mai liniștit.

— Ei și ? Totuși, n-ai nevoie s-o știi. Doar n-ai de gînd să te însori cu mine, nu-i așa ?

Varenka rosti aceste cuvinte cu atîta simplicitate, încît Ippolit Sergheevici nici măcar nu-și pierdu cumpătul. I se păru doar că o forță elementară, oarbă, împotriva căreia era chiar prin aceasta cu neputință de luptat, îi abătea mintea în altă direcție.

Zise atunci cu o nuanță glumeață în glas :

— Mai știi ?... Și apoi dorința de a plăcea și dorința de a te căsători nu-s același lucru... după cum știi, negreșit, și dumneata.

Varenka izbucni pe neașteptate într-un hohot de rîs, care-l îngheță dintr-o dată, și în taină Polkanov se blestemă pe el, și o blestemă și pe dînsa. Pieptul fetei tresălta de rîsul plin și sincer, care răsuna voios în aer, iar Polkanov tăcea, așteptînd ca un vinovat o săpuneală pentru gluma lui.

— Ei! Dar ce mai soție ți-aș fi? Îmi vine să rîd... Ca un struț și o albină.

Ippolit Sergheevici porni a rîde și el, dar nu de comparația ei hazlie, ci din pricina neputinței lui de a înțelege imboldurile care conduceau mișcările sufletului ei.

— Ești o fată tare drăguță! — exclamă el fără voie, cu o mlădiere caldă în glas.

— Hai, dă-mi mai bine brațul... Mergi foarte încet. Am să te trag după mine! Trebuie să ne întoarcem... E tîrziu... foarte tîrziu. Elisaveta Sergheevna are să se supere că am întîrziat de la masă.

Se întoarseră din drum. Ippolit Sergheevici se socotea dator să reia explicațiile privitoare la rătăcirile fetei, care nu-i îngăduiau să se simtă alături de dînsa cu mintea așa de liberă cum ar fi vrut. Dar, înainte de toate, trebuia să-și stăpînească nedeslușita tulburare, care dospea înăbușit în sine și care-i stingherea dorința de a asculta liniștit argumentele ei și de a le răsturna cu tărie. I-ar fi fost așa de ușor să taie groaznica excrescență de pe creierul fetei, prin logica rece a inteligenței lui, dacă nu l-ar fi împiedicat simțămîntul acela ciudat și fără nume care-i slăbea puterea. Dar ce putea fi oare? Era parcă o dorință de a nu introduce în viața sufletească a fetei idei străine de ea... O asemenea abatere de la datoria lui ar fi fost însă rușinoasă pentru un om neclintit în principiile sale. Iar el se socotea ca atare, și era adînc încredințat de puterea inteligenței și de superioritatea ei asupra sentimentelor.

— Astăzi e marți? — întrebă Varenka. — Da, așa-i. Deci peste trei zile va veni domnișorul cel negricios...

— Despre cine vorbești?... Și unde spui că va veni?

— Domnișorul cel negricios, Benkovski, va veni la dumneavoastră, sîmbătă.

— Pentru ce ?

Fata rîse, privindu-l iscoditoare.

— Cum, nu știi ? E funcționar...

— A ! Știu, mi-a vorbit ceva soră-mea...

— Ți-a vorbit ? — se învioră Varenka. — Dar, atunci... Spune-mi, te rog, se căsătorește curînd ?

— De ce să se căsătorească ? — întrebă zăpăcit Ippolit Sergheevici.

— De ce ? — se miră Varenka, îmbujorîndu-se toată. — Nu știu. Așa se obișnuiește ! Dar, dumnezeule ! Dumneata nu știai ?

— Nu știu nimic ! — spuse cu hotărîre Ippolit Sergheevici.

— Și iaca, eu ți-am spus tot ! — exclamă fata, cu deznădejde în glas. — Bună treabă ! Te rog, dragă Ippolit Sergheevici, să fii tot așa de neștiutor și de acum înainte... ca și cum nu ți-aș fi spus nimic !

— Foarte bine ! Dar dă-mi voie : la drept vorbind, eu chiar nici nu știu nimic. Am înțeles numai un singur lucru, că sora mea se mărită cu domnul Benkovski... Așa-i ?

— Ei bine, da ! Adică, dacă nu ți-a spus-o chiar ea, atunci poate că asta nici n-are să se mai întîmple. N-ai să-i spui nimic, nu-i așa ?

— Firește că nu ! — făgădui Polkanov. — Venisem aici la înmormîntare, dar mi\se pare că am nimerit la o nuntă. E foarte plăcut !

— Te rog să nu-i pomenești nici un cuvînt despre nuntă ! — îl rugă stăruitor Varenka. — Dumneata nu știi nimic.

— E foarte adevărat ! Dar cine-i acest domn Benkovski ? Îmi dai voie să te întreb ?

— A ! Despre dînsul pot să-ți vorbesc ! E negricios, dulceag și foarte blajin. Are ochișori, mustăcioară, guriță, mînușițe și o vioară mică. Îi plac cîntecele duioase și dulceața. De cîte ori îl văd, parcă tot îmi vine să-l mîngîi pe botișor.

— Dar știi, nu s-ar putea spune că îl iubești prea mult ! — exclamă Ippolit Sergheevici, simțindu-se

cuprins de milă pentru Benkovski, în fața unei astfel de caracterizări a înfățișării sale.

— Nici el nu mă iubește prea mult! — Nu pot să sufăr bărbații mici, dulcegi și modești. Un bărbat trebuie să fie înalt și voinic; trebuie să vorbească tare, ochii lui mari să fie plini de foc, iar simțirea lui să nu cunoască nici o piedică. „Asta vreau, asta fac", așa-i un bărbat!

— Mi se pare că astfel de bărbați nu mai există, — spuse Ippolit Sergheevici cu un rîs scurt, simțind că bărbatul ideal descris de Varenka îl scoate din sărite.

— Trebuie să existe! — exclamă ea cu încredințare.

— Dar, Varvara Vasilievna, dumneata ai descris un fel de fiară sălbatică! Ce găsești atrăgător la un astfel de monstru?

— N-am descris nicidecum o fiară sălbatică, ci un bărbat puternic! Forța este atrăgătoare. Bărbații de astăzi se nasc cu reumatism, cu tuse, cu fel de fel de boli. Oare-i bine așa? Oare mi-ar plăcea mie, de pildă, să am de bărbat un domn cu fața plină de coșuri ca domnul Kokovici, șeful zemstvei? Sau un domnișor frumușel ca Benkovski? Sau un lungan ghebos și sfrijit ca portărelul Muhin? Sau pe Grișka Cernoneobov, băiat de negustor, voinic și gras, astmatic, cu chelie și cu nasul roșu? Ce copii poți să ai de la asemenea soți bicisnici? Trebuie să te gîndești la asta... Cum de nu! Doar copiii... sînt ceva foarte important. Ei însă nici nu se gîndesc la asta... Nu le place nimic. Nu sînt buni de nimic... Și dacă m-aș fi măritat cu vreunul din ei, l-aș fi bătut!

Ippolit Sergheevici o întrerupse, dovedindu-i că părerea ei despre bărbați în general e greșită, pentru că ea văzuse prea puțină lume. Afară de aceasta, bărbații pomeniți de dînsa nu trebuiau priviți numai sub înfățișarea lor exterioară; era nedrept. Un om poate să aibă un nas urît, dar un suflet frumos; poate să aibă coșuri pe față și totuși o minte luminată. Îl plictiseau și rostea oarecum în silă aceste adevăruri elementare. Înainte de a fi întîlnit fata

aceasta, își amintea așa de rar de existența lor, încît acum, ele i se păreau lui însuși învechite și răsuflate. Simțea că toate acestea nu se potrivesc cu Varenka și că ea nu și le va însuși...

— Iată, am ajuns la gîrlă! — îi întrerupse ea discursul plină de voioșie.

Și Ippolit Sergheevici gîndi:

„Se bucură c-am tăcut".

Pluteau din nou pe apă, stînd față în față. Varenka înșfăcase lopețile și vîslea repede și cu putere; apa fîșîia nemulțumită sub barcă și valuri mici alergau către maluri. Ippolit Sergheevici privea țărmurile, care veneau către barcă, și se simțea obosit de toate cîte le vorbise și le auzise în timpul acestei plimbări.

— Uite ce repede lunecă barca! — zise Varenka.

— Da, — răspunse scurt Polkanov, fără să-și ridice ochii asupra ei. Dar, oricum, chiar fără s-o privească, el își închipuia ispita trupului ei, care se mlădie și a pieptului care-i tresaltă.

Se ivi parcul... Peste puțin mergeau pe una din aleele lui, și făptura zveltă a Elisavetei Sergheevna le venea *în întîmpinare... Ținea în mînă niște hîrtii* și le spuse surîzînd:

— Ei, ați cam întîrziat!

— Am zăbovit mult? În schimb mi-e așa de foame... că îmi vine să te mănînc!

Și, cuprinzînd-o pe Elisaveta Sergheevna de mijloc, Varenka începu s-o învîrtă cu ușurință în jurul ei, rîzînd de strigătele sale.

Masa fu proastă și plicticoasă, fiindcă Varenka se gîndea numai să-și potolească foamea și tăcea, iar Elisaveta Sergheevna își nemulțumea fratele, privindu-l cu ochii cercetători, pe care el îi simțea mereu ațintiți asupra lui. Îndată după masă, Varenka se înapoie acasă, iar Polkanov se duse în odaia lui, se culcă pe divan și căzu pe gînduri, recapitulîndu-și impresiile zilei. Își reamintea cele mai mici amănunte ale plimbării și simțea că toate acestea laolaltă alcătuiau o drojdie tulbure, care-i distrugea echilibrul obișnuit al sentimentelor și al rațiunii. Resimțea chiar și fiziceşte această nouă stare sufletească sub

forma unei ciudate greutăți care-i apăsa inima, ca și cum între timp sîngele i s-ar fi îngroșat și ar fi circulat mai încet ca de obicei.

Fata aceasta este, fără îndoială, amețitor de frumoasă, dar a o vedea și a intra dintr-o dată în cercul întunecat al unor senzații nedeslușite este prea mult pentru ea și totodată este rușinos pentru el însuși, fiindcă asta dovedește desfrîu și lipsă de stăpînire de sine. Indiscutabil, ea îți tulbură puternic simțurile, da, însă trebuie să lupți împotriva acestui fapt.

„Dar oare trebuie?" — îi fulgeră scurt prin minte și simți ca o înțepătură.

Polkanov se posomorî, ca și cînd întrebarea aceasta i-ar fi fost pusă brutal de altcineva.

În orice caz, ceea ce se petrecea acum în sufletul lui nu era un început de pasiune pentru o femeie, ci mai degrabă o împotrivire a rațiunii, jignită de ciocnirea din care nu ieșise învingător el, Polkanov, deși adversarul său era slab ca un copil. Cu fata aceasta trebuie să vorbească în imagini. Era de datoria lui să-i spulbere ideile acelea sălbatice, să dărîme fanteziile ordinare și prostești, cu care își îmbibase creierul. Trebuia să-i curețe mintea de toate rătăcirile, să-i purifice și să-i deșerte sufletul, care abia atunci va fi în stare să primească adevărul și să se pătrundă de el.

„Dar am s-o pot face?" — Această întrebare, străină parcă de dînsul, îi mai trecuse prin minte. Și din nou o ocoli... Cum va fi oare Varenka, atunci cînd își va fi însușit ceva nou și cu totul opus de ceea ce se găsește acum într-însa? I se păru că, în clipa cînd sufletul acesta, eliberat de el din robia rătăcirii, se va fi pătruns de o învățătură armonioasă, străină de tot ce este nedeslușit și capabil s-o cufunde în beznă, fata va fi de două ori mai frumoasă.

Cînd l-au poftit la ceai, el hotărîse cu tărie să schimbe felul de a gîndi al Varenkăi și socotea de datoria lui să stăruie în această hotărîre. De astăzi înainte o va întîlni liniștit și rece și va da legăturilor dintre ei caracterul unei critici aspre față de tot ce va face și va spune fata.

— Ei, cum îţi place Varenka ? — îl întrebă sora lui, cînd Polkanov ieşi pe terasă.

— E o fată foarte drăguţă, — zise el. ridicînd sprîncenele.

— Da ? Serios ?... Credeam că vei rămîne încremenit de lipsa ei de cultură.

— Dacă vrei, sînt oarecum uimit de această latură a ei, — mărturisi Ippolit Sergheevici. — Dar, sincer vorbind, în multe alte privinţe e mai bine decît fetele culte, care din pricina asta îşi dau aere.

— Da, e frumoasă... Şi e o partidă bună... Are cinci sute de deseatine de pămînt foarte bun şi aproape o sută de deseatine de pădure, lemn de construcţie. Afară de asta, va mai moşteni şi o moşie mare de la mătuşa ei. Şi nimic nu este ipotecat...

Polkanov îşi dădu seama că soră-sa înadins se făcea că nu-l înţelege.

— Nu am privit-o din acest punct de vedere, — zise el.

— Ei bine, gîndeşte-te... Vorbesc foarte serios.

— Mulţumesc.

— Mi se pare că nu prea eşti în apele tale ?

— Dimpotrivă. De ce ?

— Aşa mi se pare. Mă interesez ca o soră bună.

Elisaveta Sergheevna surîse blînd, dar oarecum linguşitor. Acest zîmbet îi aminti de domnul Benkovski şi atunci zîmbi şi el.

— De ce rîzi ? — întrebă ea.

— Dar tu ?

— Eu sînt veselă.

— Şi eu sînt vesel, cu toate că nu mi-am îngropat nevasta acum două săptămîni, — zise el rîzînd.

Iar Elisaveta Sergheevna îşi luă un aer grav şi spuse, suspinînd :

— Poate că în sufletul tău mă osîndeşti pentru lipsa mea de simţire faţă de răposatul meu soţ, şi crezi că sînt egoistă ! Dar, Ippolit, tu ştii ce fel de om a fost ; ţi-am scris cum am dus-o cu dînsul. Mă întrebam de atîtea ori : doamne, oare în adevăr am fost creată numai pentru a satisface poftele brutale ale lui Nikolai Stepanovici Varîpaiev, cînd se îmbată

în așa hal, încît nu poate să-și deosebească nevasta de o simplă femee de la țară sau de o femee de stradă ?

— Serios ?... — exclamă cu neîncredere Ippolit Sergheevici, amintindu-și de scrisorile în care ea vorbea mult despre lipsa de caracter a bărbatului ei, despre patima lui pentru băutură, despre lenea și despre toate viciile sale, afară numai de desfrîu.

— Te îndoiești ? — întrebă ea cu imputare, și suspină. — Totuși e adevărat ; adeseori era în așa hal... Nu susțin că mă înșela, dar admit că o făcea. Cum putea oare să-și dea seama dacă în fața lui sînt eu sau alta, atunci cînd lua ferestrele drept uși ?

Îi vorbi îndelung și plictisitor despre viața ei tristă, iar el o asculta și aștepta clipa cînd ea-i va spune tot ceea ce avea de spus. Și, fără voie, se gîndi că Varenka nu s-ar plînge niciodată de viața ei, oricum s-ar orîndui aceasta.

— Mi se pare că soarta trebuie să mă răsplătească pentru anii îndelungați de suferință... Poate că această răsplată s-a și apropiat.

Elisaveta Sergheevna tăcu, privi întrebătoare pe fratele ei și roși ușor.

— Ce vrei să spui ? — întrebă el, cu glas afectuos și aplecîndu-se spre dînsa.

— Vezi... poate... am să... mă recăsătoresc !

— Vei face foarte bine ! Te felicit... Dar de ce te tulburi așa tare ?

— În adevăr nu-mi dau nici eu seama !

— Și de cine-i vorba ?

— Mi se pare că ți-am mai vorbit de dînsul... E Benkovski... viitor procuror... iar deocamdată, poet și visător... Poate că ai citit unele din versurile sale ? Au apărut...

— Nu citesc versuri. E un om de treabă ? Cred că da, nu-i așa ?

— Mi se pare că pot să spun că va fi în stare să mă răsplătească pentru trecut... Mă iubește... Am o mică filozofie a mea... Poate că-ți va părea oarecum aspră.

— Hai, poţi să faci filozofie fără frică, acum e la modă...

— Bărbaţii şi femeile sînt două triburi care se vrăşmăşesc mereu... — spuse ea cu glas blînd. — Nu cred că prietenia, încrederea şi celelalte simţăminte de acest fel ar putea să existe între mine şi un bărbat. Dar iubirea este cu putinţă... Şi iubirea este victoria aceluia care iubeşte mai puţin asupra aceluia care iubeşte mai mult... Am fost învinsă o dată şi am plătit-o. Acum, am învins eu, şi voi culege roadele biruinţei mele...

— O, dar asta e o filozofie destul de sîngeroasă... — o întrerupse Ippolit Sergheevici, simţind cu plăcere că Varenka n-ar fi fost în stare să facă asemenea filozofie.

— Viaţa mi-a dictat-o... Vezi tu, el e cu patru ani mai tînăr decît mine... Abia a ieşit de pe băncile universităţii. Ştiu că asta-i primejdios pentru mine şi... cum să-ţi spun? Aş vrea să-mi orînduiesc afacerile în aşa fel, încît drepturile mele asupra averii să nu fie expuse nici unui risc.

— Da... şi atunci? — întrebă Ippolit Sergheevici, devenind atent.

— Atunci, sfătuieşte-mă tu ce să fac. Nu vreau să-i dau nici un fel de drept legal asupra averii mele... şi nu i-aş da drepturi nici măcar asupra persoanei mele, dacă asta ar fi cu putinţă.

— Mi se pare că asta se poate realiza printr-o uniune liberă. Dar...

— Nu, eu nu admit uniunea liberă.

Polkanov o privi, gîndind:

„Totuşi, e deşteaptă! Dacă, în adevăr, dumnezeu a creat oamenii, viaţa îi transformă radical cu atîta uşurinţă, încît desigur că demult el s-a scîrbit de dînşii".

Sora lui îi lămuri cu convingere punctul ei de vedere asupra căsătoriei:

— Căsătoria trebuie să fie o tranzacţie raţională care exclude orice risc. Tocmai aşa vreau să procedez şi eu cu Benkovski. Dar, înainte de a face pasul acesta, aş vrea să fi limpezit legalitatea preten-

țiilor buclucașului meu cumnat. Te rog să cercetezi toate hîrtiile.

— Îmi dai voie să mă ocup de chestia asta mîine?

— Firește. Cînd vrei tu.

Elisaveta Sergheevna își expuse vreme îndelungată ideile, apoi îi vorbi mult despre Benkovski. Vorbea despre dînsul cu îngăduință, cu ochii pe jumătate închiși și un zîmbet îi rătăcea pe buze. Ippolit o asculta și se mira el însuși de lipsa lui de orice interes pentru soarta ei...

Soarele apusese cînd se despărțiră. Polkanov, obosit de dînsa, se retrase în camera lui, iar ea, înviorată de discuție, cu ochii strălucind de încredere, se duse să-și vadă de gospodărie.

Ajuns în camera lui, Ippolit Sergheevici aprinse lampa, luă o carte și vru să citească; dar își dădu seama de la cea dintîi pagină, că i-ar fi fost tot așa de plăcut să închidă cartea. Întinzîndu-se cu desfătare, lăsă volumul și se frămîntă o vreme în jilț, căutîndu-și o poziție comodă. Jilțul însă era tare; atunci trecu pe divan și se culcă. La început, nu se gîndea la nimic, dar apoi își zise cu un simțămînt de ciudă că, în curînd, va trebui să facă cunoștință cu Benkovski. Zîmbi însă numaidecît, amintindu-și felul în care Varenka i-l zugrăvise pe acest domn.

Și îndată, ea singură îi stăpîni mintea și închipuirea. Între altele, își spunea:

„Ce-ar fi să mă însor cu un asemenea monstru drăguț? Poate că ar fi o nevastă foarte interesantă... chiar și numai pentru faptul că din gura ei n-am să aud înțelepciunea ieftină a cărților la modă..."

Dar, cercetîndu-și, sub toate laturile, situația în calitate de soț al Varenkăi, începu să rîdă și își spuse hotărît: „Niciodată!"

Și, îndată după aceasta, îl cuprinse o nedeslușită tristețe.

II

Dimineața de sîmbătă începu pentru Ippolit Sergheevici cu o mică neplăcere. Pe cînd se îmbrăca, răsturnă lampa de pe măsuță. Lampa se sparse în

cioburi şi cîteva picături de gaz din rezervorul ei căzură într-una din ghetele lui, pe care nu şi le pusese încă. Firește, ghetele au fost curăţate, dar lui Ippolit Sergheevici i se păru în urmă că ceaiul, pîinea, untul şi chiar părul frumos pieptănat al surorii sale, răspîndesc un miros dezgustător de petrol.

Aceasta-i strică buna dispoziţie.

— Scoate-ţi gheata şi pune-o la soare ca să se evaporeze gazul, — îl sfătui soră-sa. — Pîn-atunci, puneţi papucii bărbatului meu. Am o pereche nouă, nouţă.

— Te rog nu te osteni. O să treacă.

— Nu-i nevoie să aştepţi să treacă. Serios, spun să-ţi aducă papucii?

— Nu, nu-i nevoie. Aruncă-i.

— Dar cum se poate? Sînt papuci buni, de catifea... Pot să mai servească.

Polkanov avea chef de ceartă, pentru că îl supăra mirosul de gaz.

— Cine ar putea să-i mai întrebuinţeze? Doar n-ai să-i porţi tu!

— Eu firește că nu, dar îi va purta Alexandr.

— Cine-i ăsta?

— Benkovski.

— A! — Polkanov zîmbi rece. — Eşti înduioşător de credincioasă papucilor răposatului tău bărbat. Dealtfel e şi practic.

— Astăzi eşti răutăcios!

Elisaveta Sergheevna îi aruncă o privire oarecum jignită şi adînc iscoditoare. Surprinzîndu-i această expresie, Polkanov îşi spuse cu oarecare duşmănie: „Îşi închipuie, pesemne, că sînt supărat din pricina lipsei Varenkăi".

— Cred că Benkovski o să vină la masă, — îl vesti soră-sa, după un scurt răstimp de tăcere.

— Îmi pare bine, — răspunse Ippolit Sergheevici zicîndu-şi: „Dorește să fiu drăguţ cu viitorul meu cumnat".

Enervarea lui spori din pricina plictiselii, care devenea supărătoare. Iar Elisaveta Sergheevna vorbea

întruna, întinzînd cu grijă un strat subţire de unt pe pîine...

— După mine, simţul practic e o însuşire de preţ. Mai ales în vremurile de azi, cînd povara sărăciei ne apasă aşa de greu pe toţi, cei care trăim din rodul pămîntului. De ce să nu poarte Benkovski papucii răposatului meu soţ...

„Ar putea să poarte şi giulgiul mortului, dacă ai fi scos şi giulgiul de pe el şi dacă l-ai fi păstrat", gîndi cu înveninare Ippolit Sergheevici, turnînd cu mare băgare de seamă frişca din cană în paharul său.

— Dealtfel, de la bărbatul meu au rămas haine multe şi pentru toate împrejurările. Cît despre Benkovski, nu-i un răsfăţat. Sînt o familie numeroasă, trei băieţi afară de Alexandr, şi cinci fete. Moşia lor e ipotecată. Ştii, am cumpărat biblioteca lor în condiţiuni foarte avantajoase; sînt în ea lucruri de mare valoare. Cerceteaz-o, poate găseşti ceva de care ai nevoie... Alexandr trăieşte din leafă.

— Îl cunoşti demult? — întrebă Polkanov. Trebuia să vorbească despre Benkovski, cu toate că n-avea deloc chef de vorbă.

— Cam de vreo patru ani, dar aşa... mai de aproape, de vreo şapte-opt luni. Ai să vezi, e foarte drăguţ. E o fire sensibilă — se aprinde aşa de uşor; un idealist şi, pe cît mi se pare, puţin cam decadent. Dealtfel, tot tineretul de astăzi e pornit spre decadentism... Unii alunecă spre idealism, alţii spre materialism... dar nici unii, nici alţii nu mi se par inteligenţi.

— Mai există şi oameni care profesează „un scepticism de o sută cai-putere", cum defineşte un coleg de-al meu acest fel de a vedea lucrurile, — zise Ippolit Sergheevici, aplecîndu-se spre masă.

Sora lui rîse şi spuse:

— E plin de spirit, deşi cam brutal. Şi eu, dacă vrei, mă apropii de scepticism, dar ştii, de un scepticism sănătos, care taie aripile tuturor înflăcărărilor cu putinţă...

Polkanov se grăbi să-şi bea ceaiul şi plecă, anunţînd că trebuie să-şi aşeze cărţile pe care le-a adus. Dar, în camera lui, cu toate că uşa era deschisă, stăruia mirosul de gaz. Ippolit Sergheevici strîmbă din nas şi, luîndu-şi o carte, se duse în parc. Acolo, în familia strîns unită a copacilor bătrîni, obosiţi de uragane şi furtuni, domnea o linişte melancolică, o linişte care-ţi sleia mintea. Fără să deschidă cartea, Polkanov porni pe aleea principală, negîndindu-se la nimic şi nedorind nimic.

Iată gîrla şi barca. Aici o văzuse pe Varenka oglindită în apă şi frumoasă ca un înger.

„Parc-aş fi un licean!" — îşi spuse el, simţind că amintirea aceasta îi făcea plăcere.

După ce stătu cîteva clipe lîngă gîrlă, se sui în barcă, se aşeză la cîrmă şi prinse a se uita la priveliştea din apă. Era tot aşa de frumoasă şi astăzi, dar pe fondul ei străveziu nu se mai arăta silueta albă a fetei. Polkanov îşi aprinse o ţigară, o aruncă însă numaidecît în apă şi se gîndi că poate greşise venind la ţară. La drept vorbind, ce rost avea el aici? După cît se părea, numai pe acela de a păzi bunul nume al surorii sale; într-un cuvînt, să-i dea putinţa de a primi la ea pe domnul Benkovski, fără a fi stingherită de regulile bunei-cuviinţe. Un rol nu prea grozav. Şi acest Benkovski, fără îndoială că nu-i tocmai inteligent, dacă o iubeşte în adevăr pe sora lui, care e prea deşteaptă.

După ce petrecu vreo trei ceasuri într-o stare de semicontemplare, cu judecata slăbită parcă, lunecînd peste lucruri fără a le mai pătrunde, se ridică şi se îndreptă încet spre casă, imputîndu-şi indignat că-şi pierduse vremea în zadar şi luînd neclintita hotărîre de a se pune cît mai repede pe lucru. Apropiindu-se de terasă, zări un tînăr zvelt, îmbrăcat într-o bluză albă şi încins cu o curea. Tînărul sta cu spatele la alee, aplecîndu-se cu privirea aţintită peste masă. Ippolit Sergheevici îşi încetini paşii, întrebîndu-se dacă nu-i cumva însuşi Benkovski. Deodată, tînărul se îndreptă de spate, cu o mişcare frumoasă îşi aruncă îndărăt şuviţele lungi de păr

negru cîrlionţat, care-i căzuseră pe frunte, şi se întoarse cu faţa spre alee.

„Parc-ar fi un paj din Evul Mediu!"

Faţa lui Benkovski, ovală, de o paloare mată, părea chinuită din pricina strălucirii intense a ochilor lui mari, negri, în formă de migdală şi foarte adînciţi în orbite. Gura lui, frumos arcuită, era adumbrită de o mustăcioară neagră, iar şuviţe de păr cîrlionţat, uşor ciufulit, îi scoteau în relief fruntea bombată. Era mic; mai scund decît sînt de obicei bărbaţii de statură mijlocie, trupul lui însă, mlădios şi bine legat, ascundea acest neajuns. El se uita la Ippolit Sergheevici cu o privire de miop. Faţa lui palidă era foarte simpatică, dar bolnăvicioasă. Dacă ar fi purtat o beretă şi haine de catifea, ar fi fost în adevăr un paj coborît dintr-un tablou ce înfăţişa o curte medievală.

— Benkovski! — zise el cu glas înăbuşit, întinzînd lui Ippolit Sergheevici, care urcase treptele terasei, o mînă albă, cu degete subţiri şi lungi de muzicant.

Tînărul savant i-o strînse cu putere.

Cîteva clipe amîndoi tăcură stingheriţi. Pe urmă, Polkanov începu să vorbească despre frumuseţea parcului. Tînărul răspundea scurt; era vădit că el nu se îngrijea decît să respecte regulele politeţei, nearătînd nici un fel de interes pentru cel care vorbea.

Peste puţin, veni şi Elisaveta Sergheevna, într-o rochie albă, largă, cu dantelă neagră la gît şi încinsă cu un şnur negru cu ciucuri la capete. Îmbrăcămintea se potrivea de minune cu chipul ei liniştit şi dădea o înfăţişare majestuoasă trăsăturilor ei mărunte, dar regulate. Avea obrajii îmbujoraţi de mulţumire şi-n ochii reci o privire însufleţită.

— Ne aşezăm îndată la masă, — anunţă ea. — Am să vă dau îngheţată. Dar dumneata, Alexandr Petrovici, de ce eşti aşa de posomorît? N-ai uitat pe Schubert?

— Am adus şi pe Schubert şi cărţile, — răspunse el cu o privire de fătişă şi visătoare admiraţie.

Ippolit Sergheevici vedea expresia feţei lui şi se simţea stingherit, dîndu-şi seama că tînărul acesta simpatic făcuse pesemne legămînt să nu ia act de existenţa sa pe pămînt.

— Foarte bine! — exclamă Elisaveta Sergheevna, zîmbind către Benkovski. — Cîntăm împreună după masă?

— Dacă doreşti! — răspunse tînărul, plecîndu-şi capul în faţa ei.

Deşi mişcarea era graţioasă, Ippolit Sergheevici surîse totuşi în gînd.

— Doresc mult, — spuse soră-sa, cu cochetărie.

— Îţi place Schubert? — întrebă Ippolit Sergheevici.

— Deasupra tuturor stă Beethoven, un Shakespeare al muzicii, — răspunse Benkovski, întorcîndu-şi faţa cu profilul spre el.

Ippolit Sergheevici mai auzise că Beethoven a fost supranumit Shakespeare al muzicii, dar deosebirea dintre acesta şi Schubert constituia pentru dînsul o taină, care nu-l interesa deloc. Tînărul acesta, însă, îl interesa şi de aceea îl întrebă serios:

— Dar de ce anume îl puneţi tocmai pe Beethoven deasupra tuturor?

— Pentru că e mai idealist decît toţi ceilalţi creatori ai muzicii laolaltă.

— Serios? Şi dumneata iei drept adevărată această concepţie asupra lumii?

— Fără îndoială. Ştiu că eşti un materialist înverşunat. Am citit articolele dumitale, — lămuri Benkovski şi ochii lui scăpărară în chip ciudat.

„Vrea să provoace o discuţie! — gîndi Polkanov. Dar e un băiat de treabă, drept şi, pe cît se pare, de o cinste exemplară".

Şi simpatia lui pentru acest idealist, osîndit să poarte papucii mortului, spori.

— Aşadar, sîntem duşmani? — întrebă el zîmbind.

— Cum am putea fi prieteni? — exclamă Benkovski cu aprindere.

— Domnilor, — le strigă din casă Elisaveta Sergheevna, — nu uitaţi că abia aţi făcut cunoştinţă...

Maşa, fata din casă, punea masa, zăngănind din farfurii şi se uita pe sub gene la Benkovski, cu ochi în care strălucea o naivă admiraţie. Ippolit Sergheevici îl privea şi el cercetător, spunîndu-şi că, faţă de tînărul acesta trebuie să te porţi cu cea mai mare băgare de seamă, evitînd discuţiile cu teme „ideologice" deoarece, probabil, el se înflăcărează grozav, gata să turbeze. Dar tînărul se uita la el cu scăpărări fierbinţi în ochi şi cu o crispare nervoasă pe faţă. Fără îndoială, el voia cu patimă să vorbească şi abia îşi putea stăpîni dorinţa aceasta. Polkanov hotărî să se ţină în marginile unei politeţi oficiale.

Sora lui, care se şi aşezase la masă, arunca pe ton glumeţ fraze frumoase şi neînsemnate, cînd unuia, cînd altuia. Bărbaţii răspundeau scurt, unul familiar, cu nepăsarea unei rude, celălalt cu respectul unui îndrăgostit. Cîteşi trei încercau o senzaţie de stinghereală, care-i silea să se observe unul pe altul şi fiecare pe sine însuşi.

Maşa aduse felul întîi pe terasă.

— Vă rog, domnilor! — îi pofti Elisaveta Sergheevna, înarmîndu-se cu polonicul. — Beţi votcă?

— Eu beau! — zise Ippolit Sergheevici.

— Eu nu, dacă-mi dai voie, — zise Benkovski.

— Îţi dau voie şi chiar cu plăcere. Dar mi se pare că dumneata bei!

— Nu mi-i poftă!

„Să ciocneşti cu un materialist!" — gîndi Ippolit Sergheevici.

Supa gustoasă cu pateuri sau purtarea corectă a lui Polkanov domoliră parcă, întrucîtva, strălucirea aspră din ochii întunecaţi ai tînărului. Cînd au ajuns la felul al doilea, Benkovski spuse:

— Poate că exclamaţia, prin care am răspuns la întrebarea dumitale, dacă sîntem duşmani, ţi s-a părut provocatoare? Poate c-a fost o necuviinţă, dar cred că raporturile dintre oameni trebuiesc eliberate

de minciuna convenţională, îndeobşte admisă ca o regulă.

— Sînt cu totul de aceeaşi părere, — răspunse surîzînd Ippolit Sergheevici. — Cu cît omul e mai simplu, cu atît e mai bine. Şi mărturisirea dumitale sinceră mi-a plăcut, dacă-mi dai voie să ţi-o spun pe faţă.

Benkovski zîmbi trist şi zise :

— Sîntem, în adevăr, duşmani în sfera ideilor, şi aceasta reiese îndată de la sine. Dumneata spui : cu cît omul e mai simplu, cu atît e mai bine. Şi eu cred la fel, dar pentru mine aceste cuvinte au un conţinut, pe cînd pentru dumneata au altul...

— Crezi ? — întrebă Ippolit Sergheevici.

— Fără nici o îndoială, dacă mergi pe calea dreaptă a logicii, pornind de la părerile pe care le-ai expus într-unul din articolele dumitale.

— Aşa voi face, fireşte...

— Vezi ?... După mine, părerea dumitale despre simplicitate este brutală. Dar să lăsăm asta... Spune-mi : dacă priveşti viaţa numai ca un mecanism care fabrică totul, inclusiv ideile, nu simţi oare o răceală interioară şi n-ai în suflet nici o umbră de părere de rău pentru toate lucrurile acelea tainice, încîntătoare, frumoase, pe care dumneata le reduci numai la un simplu proces chimic, la o simplă deplasare a particulelor de materie ?

— Hm... Nu resimt această răceală, pentru că locul meu în marele mecanism al vieţii îmi apare limpede şi mai poetic decît toate fanteziile... Iar în ceea ce priveşte frămîntările metafizice ale sentimentelor şi ale raţiunii, asta, ştii, este o chestie de gust. Deocamdată nimeni nu ştie încă ce este frumuseţea. În orice caz, trebuie să presupunem că e o senzaţie fiziologică.

Unul vorbea cu glas înăbuşit, cu căldură şi cu accente triste de părere de rău pentru adversarul său cu idei rătăcite ; celălalt, liniştit, cu conştiinţa superiorităţii sale intelectuale şi cu dorinţa de a nu întrebuinţa cuvinte care jignesc amorul propriu al adversarului şi care sînt totdeauna aşa de numeroase

cînd doi oameni dezbat problema : care dintre amîndoi deține un adevăr mai apropiat de adevărul cel adevărat ? Cu un surîs fin, Elisaveta Sergheevna urmărea jocul de pe fețele lor și mînca în tihnă, rozînd cu grijă niște oscioare de vînat. Mașa, de după ușă, se uita pe furiș și fără îndoială că se trudea să înțeleagă ce vorbesc stăpînii, pentru că pe fața ei se vedea încordare, iar ochii i se rotunjiseră, pierzîndu-și expresia lor obișnuită de șăgalnică blîndețe.

— Dumneata vorbești de realitate, dar ce înseamnă ea, atunci cînd totul în jurul nostru și chiar noi înșine nu sîntem decît un proces chimic și un mecanism care lucrează neîncetat ? Pretutindeni este mișcare și totul e numai mișcare, nu există oprire nici cît o sutime de secundă. Așadar, cum pot să surprind realitatea, cum pot s-o cunosc, dacă eu însumi, în orice clipă, nu mai sînt același care am fost și care voi fi în clipa următoare ? Dumneata, eu, nu sîntem oare decît materie ? Dar, într-o zi, vom sta întinși sub icoane, umplînd aerul cu scîrnav miros de putreziciune... Poate că de pe urma noastră nu vor rămînea decît cîteva fotografii șterse, care nu vor spune niciodată nimănui nimic despre bucuriile și despre chinurile vieții noastre, înghițite de necunoscut. Nu te îngrozește credința aceasta a dumitale, că toți, cei care cugetăm și care suferim, nu trăim decît ca să putrezim ?

Ippolit Sergheevici îl asculta cu luare aminte și se gîndea :

„Dacă ai fi convins de adevărul credinței tale, ai fi mai liniștit. Dar tu țipi și țipi întruna, iubitule, nu fiindcă ești idealist, ci fiindcă ai nervii slabi".

Și Benkovski, privindu-l în față cu ochi învăpăiați, urmă :

— Dumneata vorbești de știință. Foarte frumos! Mă închin în fața ei, ca înaintea unei puternice sforțări a inteligenței, pentru a dezlega taina care ne înlănțuie... Dar în lumina ei, eu mă văd în aceeași stare ca și strămoșul meu îndepărtat, care credea neclintit că tunetul bubuie datorită profetului Ilie. Eu nu cred în Ilie, știu că e electricitatea, dar întrucît oare e

această forță mai lămurită decît sfîntul Ilie? Poate fiindcă este mai complexă? E tot atît de neînțeleasă ca și mișcarea, ca și toate celelalte forțe prin care se încearcă fără succes înlocuirea forței unice. Uneori mi se pare că misiunea științei se reduce numai și numai la complicarea noțiunilor — și atît! Eu socot că-i bine să crezi; dar sînt luat în derîdere și mi se spune: „Nu, nu trebuie să crezi, ci să știi". Vreau să știu ce este materia și mi se răspunde cuvînt cu cuvînt așa: „Materia este conținutul locului din spațiu în care noi obiectivăm cauza senzației percepută de noi". De ce să vorbim astfel? se poate spune oare că acesta e răspunsul la întrebarea pusă? E o batjocură față de acela care caută cu patimă și cu sinceritate răspunsuri la întrebările îngrijorate ale spiritului său... Vreau să cunosc scopul existenței; această năzuință a spiritului meu e, de asemenea, luată în derîdere. Dar eu trăiesc totuși; aceasta nu-i ușor și-mi dă dreptul să cer hotărît de la cei care au monopolizat înțelepciunea un răspuns la întrebarea: pentru ce trăiesc?

Polkanov privea pe sub sprîncene fața aprinsă de tulburare a lui Benkovski și-și dădea seama că trebuie să răspundă tînărului cu vorbe deopotrivă cu ale lui, prin puterea sentimentului vijelios pus în ele. Dar, conștient fiind de aceasta, el nu simțea dorința de a-l combate. Iar ochii, și așa foarte mari ai tînărului, se măriseră și mai tare. O suferință pătimașă ardea în ei. Benkoviski se înăbușea; mîna lui albă și fină se mișca repede, cînd cu pumnul strîns nervos și amenințător, cînd parcă ar fi căutat să prindă în spațiu un lucru pe care nu-l putea ajunge.

— Dar, fără să dați nimic, cîte și cîte n-ați luat de la viață? La aceasta răspundeți cu dispreț... Ce se deslușește însă în disprețul acesta? Neștiința dumneavoastră de a compătimi oamenii. Lumea vă cere hrană sufletească și dumneavoastră îi întindeți piatra tăgăduirii! Ați despuiat însuși sufletul vieții și, dacă viața este cu totul lipsită de mari fapte eroice de dragoste și de suferință, apoi vina este numai a dumneavoastră, fiindcă, robi ai rațiunii, ați

lăsat sufletul în puterea ei şi iată că acum sufletul s-a răcit şi moare, bolnav şi sărac! Şi viaţa e tot atît de întunecată, iar chinurile şi suferinţele ei îşi cer cu stăruinţă eroii... Unde sînt ei?

„Parc-ar fi un epileptic!" — îşi spunea Ippolit Sergheevici privind cu o înfiorare neplăcută acest ghem de nervi, care tremura în faţa lui într-o dureroasă exaltare. Încercă să oprească elocvenţa furtunoasă a viitorului său cumnat, dar era în zadar, pentru că tînărul, cuprins de însufleţirea protestului său, nu auzea şi se pare că nici nu vedea nimic. Fără îndoială că imputările care izvorau acum din sufletul său, el le înăbuşise multă vreme şi era mulţumit că poate să-şi spuie cuvîntul în faţa unuia din oamenii aceia care, după credinţa lui, stricaseră viaţa.

Elisaveta Sergheevna se desfăta, privindu-l cu ochii mijiţi în care strălucea o luminiţă de dorinţă voluptoasă.

— Tot ce ai spus cu atîta putere şi aşa de frumos, — începu măsurat şi blînd Ippolit Sergheevici, folosind o mică oprire fără voie a oratorului obosit şi dorind să-l liniştească, — totul dovedeşte, fără îndoială, multă simţire sinceră şi o minte veşnic dornică de a cunoaşte...

„Oare ce să-i mai spun ca să-l răcoresc şi să-l potolesc?" — se întrebă el, împletindu-şi plasa de măguliri.

Soră-sa îl scoase însă din încurcătură. Ea se săturase şi sta rezemată de spătarul scaunului. Părul ei castaniu închis era pieptănat după moda veche, dar această pieptănătură, în formă de cunună, se potrivea de minune cu expresia autoritară a feţei sale. Buzele Elisavetei Sergheevna, desfăcîndu-se într-un zîmbet, descoperiră şirul dinţilor albi, subţirei ca o lamă de cuţit. Cu o mişcare frumoasă a mîinii ea îl opri pe frate-său:

— Daţi-mi şi mie cuvîntul! Cunosc o vorbă a unui înţelept, vorbă care glăsuieşte: „N-au dreptate cei care spun: iată adevărul, dar n-au dreptate nici cei care le răspund că aceasta-i o minciună. Au drep-

tate numai Savaot şi Satana, în care nu cred, dar care trebuie să existe undeva, pentru că ei au orînduit viaţa dualistă, iar viaţa i-a creat şi pe ei amîndoi. Nu mă înţelegeţi ? Vorbesc totuşi aceeaşi limbă omenească pe care o vorbiţi şi voi. Dar eu cuprind numai în cîteva cuvinte toată înţelepciunea veacurilor, ca să vedeţi nimicnicia înţelepciunii voastre".

După ce isprăvi, ea întrebă pe cei doi bărbaţi, cu un zîmbet de o încîntătoare seninătate :

— Ce părere aveţi ?

Ippolit Sergheevici ridică tăcut din umeri. Cuvintele surorii sale îl revoltau, dar era mulţumit că ea-l îmblînzise pe Benkovski.

Cu acesta se petrecuse ceva ciudat. Cînd Elisaveta Sergheevna începuse a vorbi, faţa lui s-a luminat de încîntare, dar apoi, cu o paloare ce creştea cu fiecare vorbă a ei, privirea lui arăta un sentiment aidoma groazei în clipa cînd ea le puse întrebarea. Tînărul vru să-i răspundă ceva, buzele-i tremurară nervos, dar nu putu scoate nici un cuvînt, în timp ce Elisaveta Sergheevna, impunătoare în calmul ei, urmărea jocul feţii lui şi fără îndoială că era bucuroasă să vadă impresia cuvintelor ei asupra lui, pentru că ochii îi străluceau de plăcere.

— Mi se pare, mie cel puţin, că aceste cuvinte cuprind, în adevăr, esenţa marilor tratate de filozofie, — adause dînsa, după un scurt răstimp de tăcere.

— Ai dreptate în oarecare măsură, — zîmbi acru Ippolit Sergheevici, — dar oricum...

— Atunci, trebuie oare în adevăr ca omul să stingă cele din urmă scîntei din focul lui Prometeu,[1]) care-i mai ard în suflet în dorinţa de a-şi înobila năzuinţele ? — exclamă Benkovski, privind îndurerat către Elisaveta Sergheevna.

— De ce să le stingi, dacă-ţi dau ceva pozitiv... care-ţi face plăcere ! — răspunse ea, zîmbind.

---

[1]) Erou legendar grec care a furat lui Jupiter focul, ducîndu-l oamenilor ; a fost încătuşat din această pricină de o stîncă. (N. red. rom.)

— Mi se pare că iei un criteriu foarte primejdios pentru definirea pozitivului, — observă cu răceală fratele ei.

— Elisaveta Sergheevna! Eşti femeie, spune-mi, te rog: ce răsunet trezeşte în sufletul dumitale marea mişcare a femeilor? — întrebă Benkovski, care se înflăcărase iarăşi.

— E o mişcare interesantă...

— Numai atît?

— Dar cred că este... cum să-ţi spun?... Este o năzuinţă a femeilor de prisos. Ele au rămas în afara vieţii, pentru că sînt urîte sau pentru că, nedîndu-şi seama de puterea frumuseţii lor, nu cunosc farmecul înrîuririi lor asupra bărbatului... Sînt de prisos. Dar să mîncăm îngheţata!

Benkovski luă tăcut o cupă verde din mîinile ei, o puse în faţa lui şi începu să privească stăruitor grămăjoarea albă şi rece, frecîndu-şi nervos fruntea cu mîna, care-i tremura de tulburare stăpînită.

— Vezi? Filozofia nu strică numai plăcerea de-a trăi, ci şi pofta de mîncare, — glumi Elisaveta Sergheevna.

Iar fratele ei, privind-o, se gîndea că ea joacă un joc urît faţă de băiatul acela. Toată convorbirea îi pricinuise senzaţia unui început de plictiseală şi, cu toate că-l compătimea pe Benkovski, mila aceasta era lipsită însă de căldura sufletească.

„Sic visum Veneri!" [1]) — hotărî el şi se sculă de la masă, aprinzîndu-şi o ţigară.

— Cîntăm? — întrebă Elisaveta Sergheevna, adresîndu-se lui Benkovski.

El plecă supus capul, drept răspuns, şi amîndoi părăsiră terasa pentru a merge în casă, de unde răsunară îndată acorduri de pian şi sunetele de acordare a viorii. Ippolit Sergheevici sta într-un jilţ comod lîngă balustrada terasei, ferit de soare prin perdeaua dantelată a viţei sălbatice care se urca de la pămînt

---

[1]) Aşa-i vrerea lui Venus (Venerei) (în limba latină). (N. trad.).

pînă la acoperiș, de-a lungul sforilor întinse, și auzea tot ce vorbeau sora lui și Benkovski. Ferestrele salonului, larg deschise, erau acoperite doar de frunzișul florilor din glastre și dădeau în parc.

— Ai mai scris ceva în timpul din urmă? — întrebă Elisaveta Sergheevna, dînd tonul viorii.

— O mică piesă.

— Citește-mi-o!

— N-am dispoziție, crede-mă.

— Vrei să te rog?

— Dacă vreau? Nu... Dar aș dori să-ți recit versurile pe care le compun în clipa asta...

— Te rog!

— Da, le voi spune... Dar abia acum s-au născut... Dumneata le-ai chemat la viață...

— Cîtă plăcere îmi face să aud cuvintele astea.

— Nu știu... Poate că ești sinceră... nu știu...

„Poate că trebuie să plec?" — se întrebă Ippolit Sergheevici. Dar îi era lene să se miște și rămase pe loc, liniștindu-se la gîndul că nu se putea ca ei să nu știe că el se afla pe terasă.

Sclipind ca recile zăpezi
E frumusețea ta ciudată...

se auzi glasul înăbușit al lui Benkovski.

Visării mele n-ai să crezi
Și n-ai să mă-nțelegi vreodată?

întrebă tînărul cu durere.

„Mi-e teamă că acum e prea tîrziu să mai întrebi" gîndi Polkanov, zîmbind cu îndoială.

Dispreț e doar în ochii tăi
In vorbe aud batjocorire...
Ție ale inimii-mi bătăi
Iți sînt străine...

Benkovski tăcu din pricina tulburării sau a lipsei de rimă.

E-n cîntul meu, în viața mea!
Și arde-o singură visare,
Să aflu a vieții taină aș vrea
Și spre lumină, o cărare...

„Trebuie să plec!" — se hotărî Polkanov, ridicîndu-se fără voie din pricina gemetelor isterice ale tînărului, în care răsunau, în același timp, un înduioșător „adio" către liniștea lui sufletească și un deznădăjduit strigăt de „îndurare", aruncat femeii.

Sînt robul tău. Un tron de preț,
Eu ți-am durat pe veșnicie...
Și-aștept...

„Să pier, pentru că așa vrea Venus!" — încheie savantul poemul și se îndepărtă pe aleea parcului.

Se mira de sora lui: ea nu-i părea așa de frumoasă, încît să poată stîrni o asemenea iubire în tînărul acela. Fără îndoială că izbutise prin tactica rezistenței. Poate că el, ca frate și ca om cinstit, ar trebui să vorbească cu dînsa despre adevăratul caracter al atitudinii ei față de acest copil înfierbîntat de patimă? La ce ar mai putea duce însă o astfel de discuție, acum? Și apoi, el nu era destul de priceput în treburile lui Amor și ale Venerei ca să se amestece în această chestie...

„Dar, ce s-ar fi întîmplat oare, dacă făclia aceasta a patimii ar fi ars în fața inimii Varenkăi?"

Polkanov nu stărui totuși să dezlege această întrebare și se gîndi ce-o fi făcînd oare fata în clipa aceea? L-o fi pălmuind poate pe Nikon al ei? I se făcu milă de dînsa. Ce păcat că stă așa departe și că nu poate s-o vadă mai des, pentru ca zi cu zi să zdruncine din temelii tot ceea ce îi schilodea sufletul!

Din casă se auzea melodioase sunete de vioară și acorduri nervoase la pian. Fraze de rugă desfătătoare și de chemare duioasă se înălțau, una după alta, în parc.

Muzica se revărsa și din cer : acolo cîntau ciocîrliile. Un graur zbîrlit și negru ca tăciunele sta cocoțat pe creanga unui tei și fluiera încetișor și cu înțeles, ciufulindu-și penele cu ciocul, aruncînd priviri închiondorate omului îngîndurat care se plimba agale pe alee, cu mîinile la spate, privind undeva, în depărtare, cu ochii zîmbitori.

Seara, la ceai, Benkovski fu mai reținut și nu mai semăna așa de mult cu un nebun. Elisaveta Sergheevna avea parcă și ea sufletul mai cald.

— Ippolit, nu ne spui nimic despre Petersburg ? — zise ea.

— Ce să vă spun ? E un oraș foarte mare și cu multă mișcare... Vremea-i umedă, iar...

— Iar oamenii sînt uscați, — îl întrerupse Benkovski.

— Nu toți. Dimpotrivă. Mulți sînt cu totul muiați, acoperiți de mucegaiul vechii mentalități ; peste tot locul oamenii sînt destul de feluriți !

— Slavă domnului că-i așa ! — exclamă Benkovski.

— Da, viața ar fi nesuferit de plictisitoare dacă *lucrurile n-ar sta astfel !* — *întări* Elisaveta Sergheevna. — Dar, ia spune-mi, în ce măsură se interesează tineretul de lumea satelor ? Continuă jocul *à la baisse ?*

— Dar, puțin cîte puțin elanul piere.

— Acest fenomen e foarte caracteristic pentru intelectualitatea din zilele noastre, — declară Benkovski, zîmbind. — El nu s-ar fi putut produce pe vremea cînd intelectualii erau în majoritatea lor nobili. Dar astăzi, cînd orice fecior de chiabur, de negustor sau de slujbaș, care a citit două-trei cărți de popularizare a și devenit intelectual, lumea satelor nu mai poate stîrni interesul unor intelectuali de felul acesta. O cunosc ei oare ? Pot fi satele pentru ei altceva decît un loc unde-i plăcut să-ți petreci vara ? Pentru ei satul este o localitate de vară și îndeobște ei înșiși au mai cu seamă un suflet de vilegiaturist. Ei s-au ivit, vor dăinui cîtva timp și pe urmă vor pieri, lăsînd în urma lor, în viață, tot felul de hîrtiuțe, de cioburi, de zdrențe, urmele obișnuite ale șederii lor. După ei vor

veni alţii care vor nimici gunoiul acesta şi odată cu el şi amintirea intelectualilor din decada „90", ani de ruşine, de neputinţă şi de cruzime.

— Aceşti alţii sînt nobilii restauraţi? — întrebă Polkanov, închizînd ochii pe jumătate.

— Mi se pare că m-ai înţeles... într-un chip foarte puţin măgulitor pentru dumneata, — izbucni Benkovski.

— Am întrebat numai cine sînt aceşti alţii care vor veni?

— Sînt tineretul de la ţară! Generaţia de după reformă, oameni care de pe acum au sentimentul dezvoltat al demnităţii omeneşti, care sînt dornici de învăţătură, oameni dornici de a şti cît mai multe şi puternici, gata să-şi afirme existenţa.

— Ii salut de mai-nainte, — zise Polkanov cu nepăsare.

— Da, trebuie să recunoaştem că satul începe să dea lumii ceva nou, — interveni Elisaveta Sergheevna, împăciuitoare. — Am aici, la mine, doi băieţi foarte interesanţi, Ivan şi Grigori Şahov, care au citit aproape jumătate din biblioteca mea, şi pe Akim Mozîrev, un om care „înţelege tot", după cum spune el. Are, în adevăr, însuşiri strălucite! L-am pus la încercare, dîndu-i un curs de fizică: citeşte şi să-mi explici legea pîrghiei şi a echilibrului. După o săptămînă, a trecut în faţa mea examenul în chip atît de strălucit, încît am rămas încremenită. Ba încă mi-a mai spus, răspunzînd laudelor mele: „Dacă le înţelegeţi dumneavoastră, înseamnă că nu sînt oprite nici pentru mine. Cărţile se scriu doar pentru toată lumea!" Ei, cum vi se pare asta? In schimb... felul lor de a-şi înţelege demnitatea n-a depăşit deocamdată obrăznicia şi mojicia. Aceste însuşiri nou născute ei le întrebuinţează chiar şi faţă de mine, dar eu rabd şi nu mă plîng şefului zemstvei, fiindcă-mi dau seama că pe acest tărîm pot să răsară asemenea flori de foc, încît... într-o bună dimineaţă să mă trezesc în cenuşa conacului meu.

Polkanov zîmbi. Benkovski se uită cu tristeţe la femeie.

Mai stătură de vorbă cam pînă la ceasul zece, atingînd numai în treacăt subiectele şi nu prea mult amorul propriu al fiecăruia dintre ei ; în cele din urmă Elisaveta Sergheevna şi Benkovski se duseră din nou să cînte, iar Polkanov le spuse noapte bună şi se retrase în odaia lui, băgînd de seamă că viitorul său cumnat nu făcuse nici cea mai mică sforţare spre a-şi ascunde plăcerea cu care îl petrecea pe fratele iubitei sale.

„...Cînd izbuteşti să afli ceea ce vrei să afli, ca o răsplată parcă a curiozităţii, începi să te plictiseşti". Tocmai această demoralizantă senzaţie o avu Polkanov, cînd se aşeză la birou în odaia sa, cu gîndul de a scrie cîteva scrisori prietenilor săi. Înţelegea pricina raporturilor ciudate dintre soră-sa şi Benkovski ; înţelegea şi propriul său rol în jocul ei. Toate acestea erau urîte, dar, în acelaşi timp, parcă-i erau străine şi sufletul lui nu se răzvrătea de parodia poveştii lui Pygmalion[1]) şi a Galateei, care se desfăşura în faţa lui cu toate că-şi osîndea sora cu raţiunea. După ce bătu melancolic cu tocul în masă, micşoră lumina lămpii şi, cînd odaia se cufundă aproape în beznă, începu să se uite afară.

Liniştea domnea în parcul luminat de luna care, privită prin geam, părea verzuie.

O umbră trecu repede pe sub ferestre şi pieri, lăsînd în urma ei un foşnet uşor de crengi. Ippolit Sergheevici se apropie de fereastră, o deschise şi zări după copaci rochia albă a Maşei, fata din casă.

„Ce să-i faci ? — gîndi el zîmbind. Să iubească măcar servitoarea, dacă stăpîna se joacă numai de-a dragostea".

Zilele se scurgeau încet, obositor de monotone. Aproape că n-avea impresii şi totuşi lucra fără chef pentru că strălucirea arzătoare a soarelui, mirez-

---

1) Sculptor grec celebru, care s-a îndrăgostit de una din statuile sale, Galateea. Legenda povesteşte că, la rugăminţile lui, Zeiţa Afrodita a însufleţit statuia. Pygmalion s-a căsătorit cu ea. (N. red. rom.)

mele adormitoare ale parcului şi nopţile melancolice cu lună, toate îi trezeau în suflet o lene visătoare.

Polkanov se bucura de viaţa lui vegetativă, amînînd de pe o zi pe alta hotărîrea de a se pune serios pe lucru. Uneori se plictisea, îşi imputa că nu face nimic şi că nu are voinţă, dar toate acestea nu-i stîrneau dorinţa de a lucra şi el îşi explica lenea aceasta prin tendinţa organismului de a acumula energie. Dimineaţa, cînd se trezea dintr-un somn adînc şi sănătos, se întindea cu desfătare şi se încredinţa că are muşchi puternici, piele elastică şi că plămînii lui respiră uşor şi adînc.

Prostul obicei de a filozofa, care se arăta prea des la sora lui, îl plictisise la început, dar încetul cu încetul, se împăcase cu acest cusur al Elisavetei Sergheevna şi ştiuse să-i dovedească cu atîta dibăcie şi fără a o jigni, zădărnicia filozofiei, încît dînsa era acum mai rezervată. Pornirea ei de a discuta totul făcea o impresie neplăcută asupra lui Polkanov. El îşi dădea seama că sora lui nu discută dintr-un imbold firesc de a-şi limpezi raporturile ei cu viaţa, ci numai din dorinţa prevăzătoare de a distruge şi de a răsturna tot ceea ce, într-un fel sau într-altul, ar fi putut să-i tulbure liniştea de ghiaţă a sufletului ei. Ea îşi făurise o schemă practică a vieţii; cît despre teorii, ele o interesau numai în măsura în care puteau să îmblînzească în ochii fratelui atitudinea ei sceptică faţă de viaţă şi de oameni. Deşi îşi dădea seama de aceasta, Polkanov nu simţea, totuşi, nici cea mai slabă dorinţă de a-şi dojeni şi de a-şi ruşina sora, pe care în mintea lui o osîndea. Dar parcă-i lipsea ceva care i-ar fi îngăduit să-şi spună pe faţă părerea.

Aproape după fiecare vizită a lui Benkovski, el se hotăra să vorbească cu sora lui despre purtarea ei faţă de acest tînăr, dar nu găsea niciodată momentul potrivit pentru o asemenea discuţie.

„Nu se ştie care din doi va suferi mai mult, atunci cînd judecata sănătoasă se va redeştepta în domnul acela exaltat — se dezvinovăţea Ippolit Sergheevici. — Sora mea nu uită că el e mai tînăr decît

dînsa, aşa că nu trebuie să-i mai port şi eu de grijă. Dar de va fi pedepsită? Aşa-i trebuie, dacă este dreptate pe lume..."

Varenka venea des. Se plimbau cu barca, în doi sau în trei, cu Elisaveta Sergheevna, dar niciodată cu Benkovski; umblau prin pădure; odată s-au dus la o mînăstire, la vreo douăzeci de verste depărtare. Fata nu înceta să-i placă şi să-l revolte prin părerile ei de sălbatică, dar tovărăşia ei îi făcea totdeauna plăcere. Naivitatea fetei îl înveselea şi potolea bărbatul din el, iar integritatea caracterului ei îl uimea.

Şi se întreba din ce în ce mai des:

„N-am eu oare atîta energie ca să-i scot din cap toate prostiile astea?"

Cînd n-o vedea, simţea nevoie să libereze mintea fetei din monstruoasa plasă ce o ţinea înlănţuită, dar de îndată ce se ivea Varenka, el îşi uita această hotărîre. Uneori se pomenea ascultînd-o în aşa fel, de parcă el ar fi vrut să înveţe ceva de la dînsa, şi îşi dădea seama că era ceva în ea care stingherea libertatea minţii lui. Cîteodată — deşi avea gata pregătită o obiecţiune care, uluind-o pe fată prin forţa sa, ar fi convins-o de vădite le ei rătăciri — i se întîmpla să păstreze totuşi pentru sine obiecţiunea aceasta, fiindu-i parcă frică s-o rostească. Odată, pomenindu-se asupra faptului, se gîndi:

„Oare, asta nu-i cumva din pricină că nu sînt sigur de dreptatea mea?"

Şi, bineînţeles, el căuta să se încredinţeze cum că lucrurile stau dimpotrivă. De asemenea îi era greu să discute cu Varenka şi din pricină că ea nu cunoştea aproape deloc nici măcar alfabetul părerilor admise de toată lumea. Trebuia să înceapă de la cele dintîi principii, şi întrebările ei stăruitoare: de ce? pentru ce? îl duceau treptat în desişul noţiunilor abstracte, unde ea nu mai înţelegea chiar nimic. Într-o zi, obosită de contrazicerile lui, ea îşi expuse filozofia ei, după cum urmează:

— Dumnezeu m-a creat pe mine, aşa cum i-a creat pe toţi ceilalţi, după chipul şi asemănarea sa.

Prin urmare, tot ce fac eu, o fac din voia lui şi trăiesc aşa cum îi place lui... El ştie doar cum trăiesc eu! Iată, asta-i tot şi degeaba-mi cauţi ceartă!

Din ce în ce mai des ea-i aţîţa simţămîntul arzător de bărbat, dar Polkanov se supraveghea şi stingea repede în el aceste flăcări de senzualitate, căutînd să şi le ascundă chiar lui însuşi. Cînd însă nu izbutea, îşi spunea ca un vinovat: „Ce să-i faci? E firesc... faţă de frumuseţea ei... Iar eu sînt bărbat şi organismul meu se întăreşte pe zi ce trece, sub înrîurirea aerului de aici şi a soarelui... E firesc, dar ciudăţeniile ei sînt cea mai bună chezăşie că nu mă voi îndrăgosti de dînsa..."

El n-ar fi fost în stare să iubească orbeşte, o ştia. Dar în adîncul minţii lui licărea din ce în ce mai des nădejdea că o va poseda; şi în taină de el însuşi spera că Varenka se va îndrăgosti de dînsul. Discutînd cu sine despre tot ceea ce nu-l înjosea în proprii săi ochi, el izbutea să-şi ascundă tot ceea ce ar fi putut trezi în el bănuieli asupra corectitudinii lui...

Într-o seară la ceai, soră-sa îi spuse:

— Ştii că mîine e ziua de naştere a Varenkăi Olesova? Trebuie să mergem la ea. Vreau să fac o plimbare... Şi apoi, asta are să le priască şi cailor.

— Du-te... şi felicit-o şi din partea mea, — zise Polkanov, simţind că ar vrea să meargă şi el.

— Nu vii şi tu? — întrebă Elisaveta Sergheevna, privindu-l curioasă.

— Eu? Nu ştiu. Parcă n-am chef. Dar aş putea să merg.

— Nu eşti ţinut numaidecît! — zise Elisaveta Sergheevna şi-şi aplecă pleoapele, ascunzînd surîsul care-i strălucise în ochi.

— Ştiu, — spuse Polkanov nemulţumit.

Urmă o tăcere lungă, în care timp Polkanov se dojeni cu asprime, pentru că se purta cu fata aceasta ca şi cum s-ar fi temut că nu se va putea împotrivi farmecelor ei.

— Varenka mi-a spus că au o privelişte foarte frumoasă, — zise Ippolit Sergheevici şi se înroşi, ştiind că sora lui îl înţelesese. Dar ea nu se dădu pe faţă întru nimic, ba dimpotrivă, căută să-l înduplece.

— Vino şi tu, te rog! Vei vedea că, în adevăr, la ei e foarte frumos. Şi eu voi fi în largul meu dacă sînt cu tine... Nu vom sta mult. Vrei?

Polkanov primi, dar îşi pierdu buna dispoziţie.

„Ce nevoie era s-o mint? Doar nu este nimic ruşinos sau nefiresc, dacă vreau să mai văd o dată o fată frumoasă?!" — se întrebă el cu ciudă.

A doua zi se trezi devreme. Cel dintîi sunet al zilei, pe care i-l desluşi auzul, fu un rîs sonor. Numai Varenka putea să rîdă astfel. Polkanov, ridicat într-un cot în pat, dădu cearşaful la o parte şi ascultă zîmbind. Nu se putea numi bucurie ceea ce deodată îl năpădi şi-i umplu sufletul; era mai degrabă presimţirea unei apropiate bucurii care-i gîdila uşor nervii. Sărind din pat, începu să se îmbrace cu o vioiciune de care se simţea ruşinat şi care în acelaşi timp îl făcea să rîdă. Să fi venit ea oare, de ziua ei de naştere, anume ca să-i poftească la dînsa, pe sora lui şi pe el? Ce fată drăguţă!

Cînd intră în sufragerie, Varenka îşi plecă ochii în faţa lui, cu aer vinovat şi comic şi, fără să-i ia mîna întinsă spre ea, vorbi cu sfială în glas:

— Mi-e teamă că...

— Închipuieşte-ţi! — exclamă Elisaveta Sergheevna. — A fugit de acasă!

— Cum aşa? — întrebă Polkanov.

— Pe furiş, — lămuri Varenka. — Am fugit de pretendenţi... Închipuiţi-vă ce mutre vor face! Mătuşă-mea Luciţkaia vrea grozav să mă mărite! Le-a trimis invitaţii în toată regula, a gătit şi a copt atîtea mîncăruri pentru ei, ca pentru un regiment întreg! Am ajutat-o la toate... Dar azi dimineaţă m-am sculat, am încălecat pe cal şi hai încoace! Le-am lăsat un bileţel, vestindu-i că m-am dus la

familia Scerbakov! Înţelegeţi? Cu totul în altă parte!

Polkanov se uita la ea şi rîdea, şi pieptul i se umplea de o căldură binefăcătoare. Varenka purta iarăşi rochia ei albă şi largă, ale cărei cute cădeau în valuri gingaşe de la umeri spre picioare, învăluindu-i trupul ca într-un nor uşor. Ochii îi rîdeau limpezi şi faţa-i era îmbujorată.

— Nu vă place ceea ce am făcut? Pricep că nu-i politicos! — zise ea, redevenind serioasă, dar îndată izbucni în hohote de rîs. — Parcă-i văd! Dichisiţi, parfumaţi... şi cum se vor mai îmbăta, ca să uite de necaz. Doamne! Cum se vor mai îmbăta!

— Sînt mulţi? — întrebă Ippolit Sergheevici, zîmbind.

— Patru...

— Ceaiul e servit! — anunţă Elisaveta Sergheevna. — Dar ştii, Varia, că va trebui să plăteşti această ispravă... Te-ai gîndit la asta?

— Nu. Şi nici nu vreau să mă gîndesc! — răspunse cu hotărîre fata, aşezîndu-se la masă. — Asta se va întîmpla cînd mă voi întoarce acasă... adică deseară, pentru că voi sta toată ziua la voi. Atunci, pentru ce să mă gîndesc de dimineaţă la ceea ce are să fie abia deseară? Tata se va supăra, dar pot să plec şi să nu-l ascult... Mătuşa-mea? Mă iubeşte la nebunie! Nu cumva pretendenţii? Dar pe ei pot să-i fac să umble în jurul meu în patru labe... Ce caraghios ar mai fi!... Cernoneobov n-ar putea, pentru că are burtă!

— Varia, ai înnebunit? — încercă s-o potolească Elisaveta Sergheevna.

— Altă dată nu mai fac! — făgădui fata rîzînd întruna, dar nu se opri aşa de repede şi îşi zugrăvi cu haz pretendenţii, înveselindu-şi gazdele cu sinceritatea însufleţirii sale.

Cît luară ceaiul, rîsul răsună fără contenire. Elisaveta Sergheevna rîdea cu oarecare îngăduinţă faţă de Varia, iar Ippolit căuta să se stăpînească, dar nu izbutea. După ceai, porniră să cerceteze cum să întrebuinţeze ziua aceasta începută cu atîta veselie.

Varenka propuse o plimbare cu barca pînă la pădure, unde urmau să ia şi ceaiul. Ippolit Sergheevici primi numaidecît, dar sora lui spuse cu o faţă îngrijorată :

— Eu nu pot să merg. Trebuie să mă duc neapărat la Sanino. Voiam să vin la tine, Varia, şi să mă abat şi pe acolo... Dar acum trebuie numaidecît să fac un drum anume...

Polkanov o privi cu ochi bănuitori ; i se părea că sora lui născocise chiar atunci această poveste ca să-l lase singur cu Varia. Faţa ei însă nu arăta decît nemulţumire şi îngrijorare.

Auzind acestea, Varenka se întristă, dar îndată se însufleţi din nou :

— Ce putem face ? Cu atît mai rău pentru tine... dar noi oricum, tot vom merge. Nu-i aşa ? Numai, uite, Grigori şi Maşa pot să vină cu noi ?

— Grigori poate veni, cu siguranţă ! Dar Maşa ? Cine va servi masa ?

— Dar cine va mai lua masa ? Tu te duci la familia Benkovski, iar noi ne întoarcem abia deseară.

— Bine, ia-o şi pe Maşa...

Varenka plecă în grabă, Polkanov îşi aprinse o ţigară şi ieşi pe terasă, începînd să umble încoace şi încolo. Plimbarea aceasta îi surîdea, dar Grigori şi Maşa i se păreau de prisos. Cu siguranţă că-l vor stingheri.

O jumătate de ceas mai tîrziu, Ippolit şi Varia stăteau lîngă barcă. Grigori, un flăcău cu părul roşu şi ochii albaştri, cu faţa pistruiată şi nasul coroiat, îşi făcea de lucru pe lîngă barcă. Maşa, care aşeza în ea samovarul şi tot felul de legături, îi spunea :

— Hai, roşcovanule, dă-i zor ! Nu vezi că aşteaptă boierii ?

— Acuşi e gata, — răspunse flăcăul cu o voce de tenor, întărind cuiele de la vîsle.

Ippolit înţelese cine dă noaptea tîrcoale pe sub ferestrele lui.

— Ştii, — zise Varia, care se aşezase în barcă, arătînd cu o mişcare a capului pe Grigori, — el e socotit la noi un învăţat... E un legist !

— Vai, ce spui, Varvara Vasilievna, — zise Grigori zîmbind şi arătîndu-şi dinţii puternici. — Un legist!

— Vorbesc foarte serios, Ippolit Sergheevici. El cunoaşte toate legile ruseşti...

— Adevărat, Grigori? — îl întrebă cu interes Ippolit Sergheevici.

— Dumneaei glumeşte. Cum să le ştiu? De fapt, Varvara Vasilievna, nimeni nu cunoaşte toate legile.

— Nici acela care le-a scris?

— Domnul Speranski? A murit demult...

— Ce cărţi citeşti? — îl întrebă Polkanov, cercetînd faţa inteligentă a flăcăului.

— Iaca, tocmai legile, cum spune dumneaei, — zise Grigori arătînd către Varia cu ochii lui ageri. — Mi-a căzut în mînă, din întîmplare, volumul al zecelea. L-am răsfoit şi am văzut că-i ceva de seamă. Am început să-l citesc... Şi acum, am volumul întîi... Articolul unu zice aşa: „Nimeni nu poate să se scuze invocînd necunoaşterea legilor". Ei bine, eu cred totuşi că nimeni nu le cunoaşte. Învăţătorul mi-a făgăduit că are să-mi facă rost de regulamentul privitor la ţărani. Sînt tare curios să-l citesc. Ce o mai fi şi asta?

— Îl vezi cum e? — întrebă Varenka.

— Şi citeşti mult? — îl iscodi mai departe Ippolit, amintindu-şi de Petruşka[1]) lui Gogol.

— Citesc cînd am timp. Aici sînt multe cărţi... Elisaveta Sergheevna are numai ea singură aproape o mie. Dar dumneaei are numai romane şi felurite povestiri.

Barca înainta lin împotriva curentului. Malurile se mişcau încet. De jur împrejur totul era îmbătător de frumos — linişte, lumină, mirezme. Polkanov se uita la faţa Varenkăi, întoarsă spre vîslaşul cu pieptul lat; iar Grigori, spărgînd cu mişcări cadenţate întinderea netedă a apei, vorbea despre gusturile sale literare, fericit că un boier învăţat îl ascul-

[1]) Personaj din „Suflete moarte" de N. V. Gogol, servitorul lui Cicikov. Petruşka avea patima cititului, fără a înţelege însă nimic din ceea ce citea. (N. red. rom.)

tă cu plăcere. Ochii Maşei, care-l urmăreau pe sub genele lăsate în jos, străluceau de dragoste şi de mîndrie.

— Nu-mi place să citesc cum apune sau cum răsare soarele... şi, îndeobşte, despre natură. Aceste răsărituri de soare poate că le-am văzut de mai bine de o mie de ori... Pădurile şi rîurile îmi sînt de asemenea cunoscute. Atunci ce nevoie mai am să citesc despre ele? Dar astea se găsesc în toate cărţile şi, după mine, sînt cu totul de prisos... Fiecare înţelege în felul său asfinţitul soarelui... Şi fiecare îşi are ochii săi proprii pentru asta. Dar îmi place să citesc tot ceea ce-i priveşte pe oameni. Citeşti şi te întrebi: ce ai fi făcut tu însuţi, dacă ai fi fost pus în aceeaşi împejurare? Cu toate că îţi dai seama că astea nu-s adevărate.

— Ce nu este adevărat? — întrebă Ippolit Sergheevici.

— Ceea ce scrie în cărţi. Totul este născocit. De pildă, despre ţărani... Parcă ţăranii sînt aşa cum ni-i arată cărţile? Despre ei se scrie totdeauna cu milă. Sînt înfăţişaţi ca nişte prostălăi... Nu-i bine! Oamenii citesc şi cred că aşa este în adevăr şi nu mai pot să-l înţeleagă pe ţăran aşa cum trebuie... pentru că în cărţi ţăranul e din cale afară de prost şi de netrebnic.

Varenka se plictisise fără îndoială de această discuţie, pentru că începu să cînte încetişor, privind malul cu ochi stinşi.

— Ştii ce, Ippolit Sergheevici, hai să ne coborîm şi să mergem pe jos prin pădure. Aici ne coace soarele. Aşa se plimbă lumea? Grigori şi Maşa merg pînă la valea Savelova, trag acolo la mal, ne pregătesc ceaiul şi ne aşteaptă pînă venim... Grigori, trage la mal. Grozav îmi place să beau şi să mănînc în pădure, la aer şi la soare... Te simţi ca un hoinar slobod...

— Vezi, — zise cu vioiciune Varenka, după ce sări din barcă pe nisipul de pe ţărm, — de cum atingi pămîntul, simţi deodată ceva... care-ţi răscoleşte sufletul. Uite, mi-a intrat nisip în ghete...

şi mi-am udat un picior... E neplăcut, dar totodată e şi plăcut. E bine, pentru că simţi că trăieşti... Priveşte ce repede merge barca!

Apa se întindea la picioarele lor şi, tulburată de barcă, lovea cu freamăt uşor în mal. Barca zbura ca o săgeată spre pădure, lăsînd în urma ei o dîră lungă, care strălucea în soare ca argintul. Se vedea cum Grigori rîdea, privind pe Maşa care îl ameninţa cu pumnul.

— Sînt îndrăgostiţi, — îl înştiinţă Varenka, zîmbind. — Maşa a cerut voie de la Elisaveta Sergheevna să se mărite cu Grigori. Dar Elisaveta Sergheevna nu i-a îngăduit-o încă: ei nu-i plac servitorii căsătoriţi. Dar la toamnă, se sfîrşeşte contractul lui Grigori şi atunci v-o răpeşte pe Maşa... Sînt foarte drăguţi amîndoi. Grigori mă roagă să-i vînd o bucată de pămînt în rate... Ar vrea zece deseatine. Dar îmi pare rău că nu-i pot vinde, atît timp cît trăieşte tata... Sînt sigură că mi-ar plăti tot şi la timpul hotărît. Ştii, se pricepe la toate... e şi lăcătuş şi fierar, iar la voi e vizitiu... Kokovici, şeful zemstvei şi unul din pretendenţii mei, îmi vorbeşte astfel despre el: „Acela, să ştii tumneata, este un canalie periculos, nu poartă respect la autoritate".

— Ce-i acest Kokovici? Polonez? — întrebă Ippolit admirînd imitaţia fetei.

— E mordvin sau ciuvaş, nu ştiu ce anume! Are o limbă grozav de mare şi de groasă, care nu-i încape în gură şi-l împiedică la vorbă... Vai, ce noroi!

O băltoacă acoperită cu mîzgă verde şi înconjurată de un chenar negru de noroi gras le închidea drumul. Polkanov se uită la picioarele lui şi zise:

— Trebuie s-o ocolim.

— Oare nu poţi sări peste ea? Credeam că s-a uscat... — exclamă Varenka, bătînd necăjită din picior. — Ocolul ar fi prea mare... şi apoi, mi-aş mai rupe şi rochia pe acolo... Încearcă să sari! E uşor, uite-te la mine!

Fata se avîntă şi sări. Lui Polkanov i se păru că numai rochia ei, care se desprinsese de pe umeri,

zburase în aer. Dar Varenka stătea dincolo de băltoacă și exclamă plictisită :

— Vai, ce tare m-am murdărit ! Nu, dumneata ocolește băltoaca... Fui, ce mizerie !

Polkanov o privea cu un zîmbet șters, căutînd să înțeleagă un gînd nelămurit, care-l necăjea, și simțind cum picioarele i se afundau în noroi. Dincolo de băltoacă, Varenka își scutura rochia, care făcea un zgomot ușor și, datorită acestei mișcări, Ippolit vedea ciorapii subțiri din picioarele minunate ale fetei. O clipă i se păru că noroiul care-i despărțea era parcă o prevestire pentru el sau pentru ea. Își îndreptă repede pașii spre tufișul care se întindea de-a lungul drumului, unde totuși fu nevoit să calce prin apa ascunsă sub iarbă. Cu picioarele ude și cu o hotărîre, care încă nu-i era tocmai lămurită, ajunse lîngă Varenka. Ea-i arătă cu o strîmbătură rochia, spunîndu-i :

— Cum îți place ? Pfui !

Polkanov se uită. Petele mari și negre de noroi biruitoare pe țesătura albă a rochiei, îi supărau ochii.

— Mi-e drag și sînt obișnuit să te văd curată ca o sfîntă, încît pînă și o pată de noroi pe rochia ta aruncă o umbră neagră asupra sufletului meu, — rosti rar Ippolit, uitîndu-se cu zîmbet în ochii Varenkăi.

Ochii fetei se opriră întrebători pe chipul lui, pe cînd Polkanov simțea că pieptul i se umple ca de o spumă arzătoare, din care i se părea că vor izvorî îndată cuvinte minunate, pe care el nu le rostise niciodată nimănui, fiindcă nu le cunoscuse pînă atunci.

— Ce-ai spus ? — întrebă Varenka, cu glas stăruitor.

Ippolit Sergheevici tresări ; întrebarea fetei suna aspru. Căutînd să vorbească liniștit, începu să-i lămurească serios :

— Am spus versuri, care în rusește sună ca proza... Dar oricum, îți dai seama, nu-i așa, că sînt versuri ? Mi se pare că sînt versuri italienești.

Nu-mi amintesc ce anume... Sau poate să fie chiar proză din vreun roman oarecare...

— Cum ai spus? Mai zi o dată! — îl rugă fata, căzînd deodată pe gînduri.

— Mi-e drag... — Polkanov se opri, frecîndu-şi fruntea cu mîna. — Mă crezi? Am şi uitat cum am spus. Pe cinstea mea că am uitat!

— Ei bine... să mergem! — zise Varenka şi porni cu hotărîre înainte.

Ippolit căută să-şi lămurească această ieşire ciudată, dar nu izbuti. Nu se simţea în largul lui faţă de Varenka. Ea mergea alături de el, tăcută şi cu capul plecat, fără a-l privi; lui Polkanov i se păru că fata i-a luat în nume de rău purtarea sa. Deodată el spuse cu o veselie prefăcută:

— Dacă pretendenţii dumitale ar şti cum îţi petreci timpul!

Fata îl privi, ca şi cum vorbele lui ar fi rechemat-o de undeva de departe, dar, îndată, chipul ei îşi reluă înfăţişarea naturală şi simplă, de o drăgălăşenie copilărească.

— Da, o vor afla! Ah! O vor afla! Şi... cine ştie ce or să mai creadă despre mine...

— Ţi-e frică de asta?

— Mie? — întrebă Varenka, nepăsătoare.

— Iartă-mi întrebarea.

— Se vede că dumneata nu mă cunoşti... nu ştii ce scîrbă mi-e de dînşii! Uneori îmi vine să-i prăbuşesc pe toţi la picioarele mele şi să calc pe feţele lor... Să calc pe buzele lor, ca să nu mai poată spune nimic... Vai, toţi sînt nişte ticăloşi!

O expresie de răutate şi de cruzime îi scînteia cu atîta putere în ochi, încît lui Polkanov parcă nu-i mai venea s-o privească. Întoarse capul, zicîndu-i:

— E foarte trist că eşti nevoită să trăieşti printre oameni pe care-i urăşti... Dar cum se poate să nu se găsească nici unul printre dînşii care... să ţi se pară om de treabă?

— Nu! Ştii, sînt foarte puţini oameni interesanţi pe lume... Toţi sînt zăpăciţi, fără suflet, respingători...

Polkanov zîmbi de tînguirea ei şi zise cu o uşoară ironie, pe care el însuşi n-o înţelegea :

— E prea devreme ca să vorbeşti astfel. Mai aşteaptă puţin şi vei întîlni un om care-ţi va împlini aşteptarea... Care te va interesa din toate punctele de vedere...

— Cine va fi acela ? — întrebă Varenka repede şi oprindu-se din mers.

— Viitorul dumitale bărbat.

— Dar cine anume ?

— De unde vrei să ştiu ? ! — zise Polkanov, ridicînd din umeri şi observînd cu nemulţumire vioiciunea întrebărilor ei.

— Vorbeşti totuşi de dînsul ! — suspină fata.

Mergeau printr-un tufăriş. Drumul trecea prin mijlocul lui ca o panglică pierdută, plină de cotituri ciudate. O pădure deasă se ivi, deodată, înaintea lor.

— Ai vrea să te măriţi ? — întrebă Ippolit Sergheevici.

— Ştiu eu ? Nu m-am gîndit niciodată la asta, — răspunse naiv Varenka. Privirea ochilor ei frumoşi, aţintiţi în depărtare, avea o expresie de încordată luare aminte, ca şi cînd şi-ar fi amintit ceva îndepărtat şi scump.

— Trebuie să petreci o iarnă la oraş. Acolo, frumuseţea dumitale va atrage atenţia tuturor, şi vei găsi repede ceea ce cauţi... Pentru că mulţi bărbaţi, tare vor mai dori să te aibă de soţie, — zise el dus pe gînduri, încet şi cu glas stăpînit.

— Trebuie să le dau eu voie !

— Dar cum poţi opri pe cineva să dorească ?

— A, da ! Ai dreptate... N-au decît să dorească !

Făcură cîţiva paşi în tăcere.

Varenka se uita visătoare în zare şi parcă-şi rechema amintirile, iar Polkanov număra, nici el nu ştia pentru ce, petele de noroi de pe rochia ei. Erau şapte cu toate ; trei mai mari, care semănau cu nişte stele, trei ca nişte virgule şi una ca o trăsătură de penel. Prin culoarea lor neagră şi prin desenul pe

care-l alcătuiau pe țesătură, ele însemnau ceva pentru dînsul...

— Ai fost vreodată îndrăgostit? — răsună vocea Varenkăi gravă și iscoditoare.

— Eu? — tresări Ippolit. — Da... numai că e mult de atunci, pe vremea cînd eram adolescent...

— Și eu, tot demult... — zise Varenka.

— A!... Și de cine anume? — întrebă Polkanov, fără a-și da seama de nedelicatețea întrebării lui și, rupînd o creangă, care i se nimerise sub mînă, o aruncă departe.

— El? Un hoț de cai... Au trecut trei ani de cînd l-am văzut. Aveam pe atunci șaptesprezece ani... Într-o zi, a fost prins, bătut și adus la noi în curte. Era lungit într-o căruță, strîns legat cu frînghii și tăcea, privindu-mă... iar eu stăteam pe treptele casei... Îmi aduc aminte, dimineața era așa de senină, era foarte devreme și toată lumea dormea încă la noi...

Varenka tăcu, adunîndu-și amintirile.

— Sub căruță era o băltoacă mare de sînge în care *cădeau picături grele din trupul lui*... Îl chema Saşka Remezov. Mujicii intraseră în curte și mîrîiau ca niște cîini, uitîndu-se la dînsul. Toți aveau ochii plini de răutate, dar el era foarte liniștit... Simțeam că, deși bătut și legat, se socotea mai bun ca toți ceilalți. Se uita așa, nu știu cum... Avea ochi mari, căprui. Mi-era milă, dar totodată și frică de el... Am intrat în casă și am umplut un pahar de votcă pentru dînsul... Apoi am ieșit în curte și i l-am întins. Dar el avea mîinile legate și nu putea să bea... Atunci mi-a spus, ridicîndu-și puțin capul plin de sînge: „Domnișoară, dați-mi-l la gură...“ I l-am apropiat și a băut votca încet, tare încet și mi-a spus: „Vă mulțumesc, domnișoară. Să vă dea dumnezeu noroc!“ Atunci, nu știu cum i-am șoptit: „Fugi!“ Iar el mi-a răspuns cu glas tare: „Dacă scap cu viață, negreșit că fug! Credeți-mă!“ Strașnic mi-a plăcut că a spus asta cu glas așa de tare, de l-a auzit toată lumea din curte. Pe urmă a mai zis: „Domnișoară, dați poruncă să-mi spele fața!“ I-am

spus Duniei, şi ea l-a spălat... Dar faţa i-a rămas vînătă şi umflată de lovituri. Da! Peste puţin l-au dus de acolo. Şi cînd căruţa ieşea din curte, eu îl priveam; el mă salută cu capul şi-mi zîmbi din ochi, cu toate că era aşa de crunt bătut... Cît am plîns din pricina lui şi cît m-am mai rugat lui dumnezeu ca să poată fugi...

— Nu cumva... — întrebă ironic Ippolit, — aştepţi să scape şi să se înfăţişeze la dumneata... Poate că te măriţi atunci cu el?

Varenka nu auzi sau nu înţelese ironia, pentru că răspunse simplu:

— De ce să vină aici?

— Şi dac-ar veni, te-ai mărita cu el?

— Cu un mujic?... Nu... cred că nu!

Polkanov se supără.

— Ţi-ai împuiat capul cu romanele dumitale, atîta îţi spun, Varvara Vasilievna, — zise Polkanov cu asprime.

Mirată de glasul lui rece, Varenka îl privi în faţă şi prinse a asculta în tăcere, cu luare aminte cuvintele lui aspre, aproape biciuitoare. Iar el îi dovedea cît de mult perverteşte mintea această literatură preţuită de dînsa, literatură care denaturează realitatea şi care este lipsită de idei nobile, nepăsătoare faţă de adevărul trist al vieţii, faţă de dorinţele şi de suferinţele oamenilor. Glasul lui suna strident în liniştea pădurii şi cîte un foşnet speriat se auzea adesea în crengile de lîngă drum: cineva se ascundea pe acolo. Întunericul plin de miresme din frunziş privea spre drum; cîte un sunet tărăgănat, ca un suspin înăbuşit, străbătea din cînd în cînd pădurea şi frunzele tresăreau uşor, ca-n vis.

— Trebuie să citeşti şi să preţuieşti numai cărţile care te învaţă să înţelegi rostul vieţii, să înţelegi dorinţele oamenilor şi adevărata pricină a faptelor lor. Trebuie să ştii cît de prost trăiesc oamenii şi cum ar putea ei să trăiască de bine, dacă ar fi mai deştepţi şi dacă s-ar respecta mai mult drepturile fiecăruia. Dar cărţile pe care le citeşti dumneata mint, mint în mod grosolan. Din pricina lor,

ai o idee așa de sălbatică despre eroism... Și acum? Acum, vei căuta în viață oameni asemănători cu cei pe care i-ai întîlnit în cărțile acestea...

— Nu, firește că nu-i voi căuta! — zise fata, grav. — Știu că asemenea oameni nu există. Dar tocmai de asta sînt bune cărțile, pentru că înfățișează ceea ce nu există. Obișnuitul se găsește pretutindeni... Toată viața e obișnuită. Prea mult se vorbește despre suferințe... Cu siguranță că ele nu-s adevărate, și dacă nu-s adevărate, nu se cade să se vorbească așa de mult despre ceea ce, de fapt, există mai puțin! Iată, dumneata spui că trebuie să cauți în cărți... sentimente și idei vrednice de urmat... și că toți oamenii greșesc și nu se înțeleg pe ei înșiși... Dar cărțile sînt scrise tot de oameni! Și atunci cum să știu eu ce trebuie să cred și ce-i mai bine? Fii sigur însă că în cărțile pe care le critici sînt multe lucruri foarte nobile...

— Nu m-ai înțeles! — exclamă Polkanov cu necaz.

— Serios? Și pentru asta te superi pe mine? — întrebă fata cu glas vinovat.

— Nu! Firește că nu mă supăr...

— Ba te superi, știu, știu! Eu însămi mă supăr totdeauna cînd cineva nu este de părerea mea! Dar ce nevoie ai ca să fiu de părerea dumitale? Și eu de asemenea... Pentru ce toți oamenii discută de obicei cu aprindere și vor numaidecît să fii de părerea lor? În felul ăsta nu mai poți discuta despre nimic.

Varenka porni a rîde și încheie printre izbucnirile-i de veselie:

— Parcă toată lumea ar vrea ca din toate cuvintele să nu rămîie decît unul singur: „da!" Grozav de vesel ar mai fi!

— Mă întrebi pentru ce vreau...

— Nu înțeleg. Ești obișnuit să înveți pe alții și pentru dumneata a devenit o necesitate să nu te tulbure nimeni cu obiecțiuni.

— Ba nu-i deloc așa! — exclamă cu mîhnire Polkanov. — Vreau să trezesc în dumneata simțul de

critică pentru tot ceea ce se petrece în jurul şi în sufletul dumitale.

— Dar pentru ce? — întrebă Varenka, uitîndu-se naiv în ochii lui.

— Ei, doamne! Cum adică, pentru ce? Ca să-ţi poţi controla sentimentele, gîndurile, faptele... Ca să priveşti în chip raţional viaţa şi pe dumneata însăţi.

— O, asta... cred că e foarte greu! Să te controlezi şi să te critici pe tine însuţi... Dar cum asta? Eu sînt doar una singură... Şi atunci... ce să fac? Să mă despic în două? Nu înţeleg! Din ceea ce spui reiese că numai dumneata cunoşti adevărul... La drept vorbind aşa sînt şi eu... şi... toată lumea... Dar asta înseamnă că toţi greşesc! Pentru că spui că există numai un singur adevăr pentru toţi, nu-i aşa?... Ah! Dar ia uită-te colo. Vezi ce poiană frumoasă?

Polkanov se uită şi nu-i mai răspunse. Un sentiment de nemulţumire de sine clocotea în el. Se obişnuise să socotească drept proşti pe toţi acei care nu erau de aceeaşi părere cu dînsul. În cazul cel mai bun, îi privea ca lipsiţi de destoinicia de a se dezvolta dincolo de punctul unde li se oprise mintea. Pe oamenii aceia el îi dispreţuia şi-i compătimea. Dar fata asta nu i se părea proastă şi ea nu-i trezea sentimentele obişnuite faţă de adversarii săi. Oare de ce? Şi îşi răspundea:

„Fără îndoială numai fiindcă e din cale afară de frumoasă... Nici nu face să i se ia în nume de rău ideile ei sălbatice... căci sînt originale, iar originalitatea este aşa de rară, mai ales la femei".

Ca om de înaltă cultură, el socotea în principiu femeia ca pe o fiinţă egală intelectualiceşte dar, în adîncul sufletului său, ca toţi bărbaţii dealtfel, o privea cu scepticism şi ironie.

Mergeau acum încet printr-o poiană întinsă, aproape rotundă. Drumul o tăia deacurmezişul, cu cele două urme întunecate ale făgaşelor, şi se pierdea apoi din nou în pădure. Un buchet de mesteceni tineri şi zvelţi se înălţa în mijlocul poienii şi arunca dantele de umbră asupra ierbii cosite. În apropierea mestecenilor, o colibă de crengi împletite se aple-

case spre pămînt. Înăuntru era niște fîn, iar pe colibă stăteau două stăncuțe. Ippolit le găsi absurde, cu totul de prisos în mijlocul acestui pustiu mic și frumos, înconjurat din toate părțile de zidurile întunecoase ale pădurii care tăcea tainic. Iar stăncuțele se uitau dintr-o parte la trecătorii de pe drum și atitudinea lor arăta îndrăzneală și siguranță, ca și cum, stînd pe colibă, i-ar fi păzit intrarea, încredințate că asta le era datoria.

— N-ai obosit? — întrebă Polkanov, privind stăncuțele cu un sentiment asemănător aceluia de mînie.

— Eu? Să obosesc, plimbîndu-mă? Asemenea întrebare mă și supără! Dealtfel, pînă la locul unde sîntem așteptați, nu-i mai mult de o verstă. Iaca, intrăm acum în pădure și drumul începe a coborî. E o pădure de pini, ce se ridică pe un colnic înalt și se numește Savelova Griva.[1]) Pinii sînt uriași, iar trunchiurile lor n-au crengi și numai sus, în vîrf, fiecare din ei poartă cîte o umbrelă de un verde întunecat. E atîta liniște în pădurea asta... de parcă te cuprinde frica; peste tot locul pămîntul e presărat așa de neted cu cetină, încît ți se pare că tot codrul a fost măturat. Cînd mă plimb prin ea, mă gîndesc totdeauna, nu știu de ce, la dumnezeu... Cred că în jurul tronului lui trebuie să domnească același sentiment de frică... Îngerii nu-l proslăvesc, asta nu-i adevărat! Ce-i trebuie lui slavă? Parcă nu știe el însuși cît e de mare?

— Un gînd ca un fulger săgetă mintea lui Ippolit Sergheevici: „Ce ar fi dacă aș folosi autoritatea dogmelor ca să-i desțelenesc sufletul?"

Dar respinse numaidecît, cu mîndrie, această mărturisire a slăbiciunii sale față de dînsa. N-ar fi cinstit să recurgi la o forță în a cărei existență nu crezi.

— Dumneata nu crezi în dumnezeu? — întrebă Varenka, ghicindu-i parcă gîndurile.

— De ce-ți închipui asta?

---

[1]) Coama lui Savel (N. trad.).

— Fiindcă toţi savanţii nu cred...

— Ei, asta-i, chiar toţi ? ! — zîmbi Polkanov, nedorind să discute cu ea subiectul acesta. Dar Varenka stărui.

— Adevărat ? Nu toţi ? Vorbeşte-mi, te rog, despre acei care nu cred deloc în dumnezeu ! Nu înţeleg : cum se poate aşa ceva ? Cum a luat naştere lumea întreagă ?

Ippolit Sergheevici tăcu o clipă, trezindu-şi mintea care pînă atunci dormitase dulce în sunetul glasului ei. Pe urmă, începu să-i vorbească despre originea lumii, aşa cum o înţelegea el.

— Forţe măreţe şi necunoscute sînt în veşnic mers, se ciocnesc şi marea lor mişcare dă naştere lumii, pe care o vedem noi şi în care viaţa gîndirii şi cea a firului de iarbă sînt supuse aceloraşi legi. Mişcarea aceasta n-a avut început şi nu va avea niciodată sfîrşit...

Fata îl asculta cu luare aminte şi adesea îl ruga să-i explice un lucru sau altul. Polkanov i-l lămurea cu plăcere, pentru că vedea încordarea gîndirii pe chipul ei. Dar cînd isprăvi, Varenka tăcu un timp, apoi îl întrebă cu naivitate :

— Bine, dar în toate acestea nu se spune care e începutul. Doar de la început a fost dumnezeu. Cum să înţeleg ? Dacă în cele spuse de dumneata nu se pomeneşte de el, asta înseamnă a nu crede în dumnezeu ?

Polkanov vru să-i ridice oarecare obiecţii, dar înţelese după expresia feţii sale că aceasta ar fi fost în zadar. Fata credea în dumnezeu ; ochii ei o mărturiseau. Încet şi cu glas sfios, ea-i spuse ceva ciudat :

— Cînd te uiţi la oameni, cînd vezi faptele lor rele şi pe urmă îţi aduci aminte de dumnezeu şi de judecata de apoi, simţi cum ţi se strînge inima ! Pentru că el poate oricînd să te tragă la răspundere, azi, mîine, peste un ceas... Şi ştii, uneori mi se pare că asta va veni tare curînd ! Se va întîmpla în timpul zilei... mai întîi se va întuneca soarele... pe urmă

va izbucni năpraznic o vîlvătaie cum n-a mai fost, în mijlocul căreia se va ivi el.

Ippolit Sergheevici asculta aiurelile fetei, gîndind: „Mintea ei are tot, afară numai de ceea ce ar fi trebuit neapărat să aibă".

Cînd Varenka rosti acele cuvinte, faţa ei păli şi spaima i se văzu în ochi.

Dar delirul ei se risipi dintr-o dată, cînd sonore hohote de rîs, venind de undeva, din apropiere, ajunseră la urechile lor.

— Auzi ? E Maşa... Am sosit !

Apoi, grăbindu-şi paşii, strigă :

— Maşa ! Hei !

Ieşiră la malul rîului. Ţărmul cobora în povîrniş lin spre apă. Mănunchiuri vesele de mesteceni şi de plopi tremurători erau împrăştiate fără rînduială, ici şi colo, de-a lungul malului, iar pe ţărmul celălalt se ridicau drept lîngă apă pini înalţi şi tăcuţi, umplînd aerul cu miros puternic de răşină. Acolo totul era mohorît, nemişcat şi pătruns de o gravitate aspră, iar aici, mestecenii zvelţi îşi legănau crengile mlădioase, frunzişul argintiu al plopilor tremura nervos, tufele bogate de călini şi de aluni se oglindeau în apă. Acolo, nisipul galben era acoperit cu cetină roşcată ; aici, sub picioare, înverzea otava care abia ieşea dintre firele de iarbă de curînd tăiate, iar căpiţele împrăştiate între copaci miroseau a fîn proaspăt cosit. Apa liniştită şi rece răsfrîngea, ca o oglindă, aceste două ţărmuri atît de deosebite.

La umbra unor mesteceni era întins un covor în culori vii. Samovarul pus deasupra răspîndea o aburire subţire şi o fumegare albăstrie, iar în faţa lui, Maşa, chincită lîngă el, îşi făcea de lucru cu un ceainic în mînă. Faţa-i era învăpăiată, fericită, părul ud.

— Te-ai scăldat ? — o întrebă Varenka. — Dar Grigori unde-i ?

— S-a dus şi el să se scalde. Se-ntoarce îndată.

— N-am nevoie de el. Mi-e foame, mi-e sete şi... mi-e foame şi mi-e sete ! Asta-i ! Dar dumitale, Ippolit Sergheevici ?

— Nu mă dau nici eu înlături!

— Mai repede, Maşa!

— Ce să vă servesc întîi? Pui, pateu...

— Dă-ne tot deodată şi pe urmă poţi s-o ştergi! Te-o fi aşteptînd cineva?

— Cine să mă aştepte ?! — zise Maşa rîzînd încetişor şi privind-o cu ochi recunoscători.

— Haide, nu te mai preface!

„Cît de simplu le face pe toate" — gîndi Ippolit Sergheevici, luînd o bucată de pui.

Iar Varenka necăjea în glumă pe Maşa pentru stingherealа ei. Fata stătea înainte-i cu ochii plecaţi şi cu un surîs de fericire pe faţă.

— Stai puţin, că te strînge el acuşi în chingi! — o ameninţă ea.

— Ba să mai aştepte! Poate credeţi c-am să mă las?... Ştiţi, eu l-am... — şi acoperindu-şi faţa cu şorţul, se clătină într-o pornire de rîs, pe care nu şi-l putea stăpîni. — Cînd veneam pe drum, l-am îmbrîncit în apă!

— Ce vorbeşti? Eşti o fată şi jumătate! Dar el cum s-a descurcat?

— A înotat în urma bărcii... şi s-a tot rugat să-l las să se suie... Iar eu i-am... i-am aruncat o frînghie de la cîrmă!

Rîsul molipsitor al celor două femei îl făcu şi pe Polkanov să izbucnească în hohote. Nu rîdea fiindcă şi-l închipuia pe Grigori înotînd după barcă, ci pentru că se simţea bine. Parcă s-ar fi eliberat de sine însuşi! Sentimentul acesta de libertate îi umplea sufletul şi, din cînd în cînd, Polkanov se minuna, spunîndu-şi că niciodată nu mai fusese de o veselie aşa de spontană ca în clipa aceea. Apoi Maşa pieri şi ei rămaseră din nou singuri.

Varenka stătea pe jumătate culcată pe covor şi-şi bea ceaiul, iar Ippolit Sergheevici o privea ca printr-un văl de toropeală. În jurul lor era linişte; numai samovarul cînta o melodie melancolică şi din cînd în cînd ceva foşnea prin iarbă.

— De ce eşti aşa de tăcut? — întrebă fata, privindu-l cu îngrijorare. — Poate că te plictiseşti?

— Nu, deloc. Mă simt foarte bine, — răspunse Polkanov încet, — dar n-am chef de vorbă.

— Uite, aşa sînt şi eu, — se însufleţi fata. — Cînd totul e aşa de liniştit, mi-e silă să vorbesc. Dealtfel nu poţi spune prea multe prin cuvinte, pentru că sînt sentimente pentru care nici măcar nu se găsesc vorbe potrivite. Şi greşeşti cînd spui: „e linişte", fiindcă nu poţi vorbi despre linişte fără ca s-o spulberi. Nu-i aşa?

Varenka tăcu un timp, se uită la pădurea de pini apoi, arătînd-o cu mîna, întrebă zîmbind uşor:

— Vezi? Pinii parcă îşi pleacă urechea la ceva. Acolo, în mijlocul lor, e linişte. Uneori mi se pare că cel mai plăcut lucru este să trăieşti în linişte, ca acum. Dar îmi place şi furtuna... Vai, ce frumos e pe furtună! Cerul e întunecat, fulgerele înspăimîntătoare, vîntul urlă... În clipele acelea, să ieşi la cîmp, să stai acolo în picioare şi să cînţi, să cînţi cu glas tare sau să alergi prin ploaie cu vîntul în faţă. Tot atît de mult îmi place şi iarna. Ştii că odată m-am rătăcit pe viscol şi era cît pe ce să mor degerată.

— Povesteşte-mi cum s-a întîmplat asta, — o rugă Polkanov, care o asculta cu plăcere. I se părea că vorbeşte o limbă nouă pentru dînsul, dar pe care el o înţelegea totuşi.

— Mă întorceam de la oraş, noaptea tîrziu, — începu Varenka, apropiindu-se de Ippolit Sergheevici şi oprindu-şi ochii surîzători pe chipul lui. — Aveam ca vizitiu pe Iakov, un mujic bătrîn şi aspru. Şi numai iată că se dezlănţuie o viforniţă, dar o viforniţă de o putere nemaipomenită şi care ne bătea drept în faţă. Venea cîte o pală de vînt şi arunca peste noi un nor de zăpadă, de se dădeau caii înapoi. Jur împrejurul nostru, totul fierbea ca într-un cazan, iar noi şedeam parcă într-o spumă rece. Am mers cît am mers, pe urmă numai ce-l văd pe Iakov că-şi scoate căciula din cap şi-şi face cruce. „Dar ce ţi-a venit?" — îl întreb. „Închinaţi-vă, duduie, lui dumnezeu şi marii mucenice Varvara, care apără de moarte năpraznică". El vorbea simplu, fără

frică, aşa că nu m-am speriat. L-am întrebat doar : „Ce, ne-am rătăcit ?“ „Da“, zice. „Dar poate că vom găsi drumul ?“ „Păi, cum să-l mai găsim pe aşa vifor ? Iaca, las hăţurile slobode, cine ştie, poate c-or să meargă singuri caii. Dar dumneavoastră gîndiţi-vă totuşi la dumnezeu !“ Iakov ăsta e om tare evlavios. Caii s-au oprit şi stăteau pe loc, iar viforul ne acoperea. Şi era un ger ! Zăpada parcă ne tăia faţa. Iakov se dădu jos de pe capră şi se aşează lîngă mine ca să ne fie mai cald la amîndoi şi ne-am acoperit cu prelata peste cap. Zăpada, îngrămădindu-se pe ea, o simţeam din ce în ce mai grea. Stam şi mă gîndeam : „S-a isprăvit cu mine ! Şi n-am să mai mănînc bomboanele pe care le-am adus de la oraş...“ Dar nu-mi era frică, pentru că Iakov vorbea întruna. Îmi aduc aminte că mi-a spus : „Mi-e milă de dumneavoastră, duduie ! De ce să muriţi ?“ „Dar mori şi tu ?“ „Eu mi-am trăit traiul, dar dumneavoastră...“ Şi tot timpul a vorbit despre mine. Mă iubeşte foarte mult, chiar mă şi ceartă uneori, ştii, mîrîie la mine supărat : „Neastîmpărato, sfîrlează fără ruşine, eretico !“

Îşi luase un aer grav şi vorbea cu glas îngroşat, de bas, tărăgănînd cuvintele. Amintirile despre Iakov o abătuseră de la povestire şi Polkanov fu silit s-o întrebe :

— Ei, şi cum aţi regăsit drumul ?

— Caii au rebegit şi au pornit-o singuri. Am ajuns întrun sat, la treisprezece verste depărtare de satul nostru. Ştii, satul nostru e aproape de aici, cam la vreo patru verste. Iată, dacă mergi aşa de-a lungul apei şi apoi apuci pe cărare, la dreapta, prin pădure, dai peste o viroagă. De acolo chiar se vede conacul. Dar dac-o iei pe drum, sînt cam vreo zece verste de aici.

Piţigoi îndrăzneţi zburau în jurul lor şi, aşezîndu-se pe crengile tufelor, ciripeau vioi, împărtăşindu-şi părerea despre cele două fiinţe singuratice din pădure. De departe, se auzeau rîsete, glasuri şi plescăit de vîsle : Grigori şi Maşa se plimbau cu barca.

— Să-i chemăm şi să trecem dincolo, sub pini? — propuse Varenka.

Polkanov se învoi şi fata strigă, ducînd mîinile pîlnie la gură:

— Veniţi încoa'!

Strigătul îi ridica pieptul şi Ippolit i-l admira în tăcere. Simţea că trebuie să se gîndească la ceva, da, şi încă la ceva foarte serios, de asta îşi dădea seama, dar nu-i venea s-o facă şi această slabă chemare a raţiunii nu-l împiedica să se supună liniştit şi de bunăvoie poruncii mai puternice a simţurilor.

Barca se ivi, Grigori avea pe faţă o expresie strengărească şi, în acelaşi timp, puţin vinovată, iar Maşa se prefăcea că-i supărată. Dar Varenka, sărind în barcă, îi privi şi pufni în rîs. Atunci, porniră a rîde şi ei, ruşinaţi şi fericiţi.

„Venus şi robii mîngîiaţi de ea" — gîndi Polkanov.

Pădurea măreaţă de pini parcă era un templu. Trunchiurile zvelte şi puternice se înălţau ca nişte coloane, susţinînd bolta grea a frunzişului verde închis. În aer stăruia, caldă şi puternică, mireasma de răşină, iar cetina scîrţîia molcom sub picioare. Înainte, în urmă, înlături, pretutindeni se ridicau pini roşiatici şi numai pe alocuri, lîngă rădăcinile lor, ieşea prin stratul de ace cîte un petic de verdeaţă spălăcită. Două fiinţe rătăceau agale, în linişte, prin mijlocul acestei vieţi tăcute, cotind cînd la dreapta, cînd la stînga, în faţa copacilor care le închideau drumul.

— Oare nu ne vom rătăci? — întrebă Ippolit.

— Eu să mă rătăcesc? — se miră Varenka. — Găsesc oriunde drumul care-mi trebuie. N-am decît să mă uit la soare.

Polkanov nu dorea să vorbească, deşi simţea uneori că ar fi putut să-i spuie multe. Varenka mergea alături de el şi Ippolit vedea pe chipul ei răsfrîngerea unei dulci încîntări.

— E frumos? — îl întreba ea din cînd în cînd şi un zîmbet blînd îi flutura pe buze.

— Da, foarte frumos, — răspundea scurt Polkanov şi apoi tăceau iar şi iar rătăceau prin pădure. I se

părea că e un adolescent, îndrăgostit pînă la venerație, străin de gînduri păcătoase și de lăuntrice lupte cu sine însuși. Dar, de cîte ori ochii lui vedeau una din petele de noroi de pe rochia fetei, o umbră de îngrijorare i se așternea pe suflet. Într-una din clipe cînd o asemenea umbră îi învăluise conștiința, Polkanov, fără să-și dea seama, suspină adînc, aruncînd parcă o greutate ce-l apăsa, și spuse:

— Ce frumoasă ești!

Varenka îl privi mirată.

— Dar ce-ți veni? Pînă acum ai tăcut tot timpul și... deodată...

Ippolit rîse încetișor.

— Știi... e așa de frumos aici! Pădurea e frumoasă... și dumneata te plimbi prin ea ca o zînă sau mai degrabă ești o zeiță, iar pădurea e templul dumitale.

— Nu, — răspunse fata zîmbind, — pădurea asta nu-i a mea, e a statului. Pădurea noastră e dincolo, în vale.

Și arătă cu mîna într-o parte.

„Oare glumește sau... nu înțelege?" — gîndi Ippolit, simțind o stăruitoare dorință de a-i vorbi despre frumusețea ei. Dar Varenka era îngîndurată și liniștită, ceea ce-l mai potoli și pe el.

S-au plimbat îndelung, vorbind însă puțin. Impresiile duioase și tihnite de peste zi le învăluiseră sufletele într-o dulce toropeală, în care adormiseră toate dorințele, afară de aceea de a gîndi în tăcere la ceva care nu se putea spune în cuvinte.

Înapoindu-se acasă, aflară că Elisaveta Sergheevna nu sosise încă și se așezară să bea ceaiul pregătit în grabă, de Mașa. Îndată după ceai, Varenka plecă la dînsa acasă, punîndu-l să-i promită că va veni la ei la moșie, împreună cu Elisaveta Sergheevna. Polkanov o petrecu și, întorcîndu-se pe terasă, avu senzația îngrijorătoare că-i lipsește ceva care-i este neapărat trebuincios. Stînd la masă, înaintea unui pahar cu ceai care se răcise, încercă să curme jocul acesta al simțurilor trezite peste zi, dar i se făcu

milă de sine şi renunţă la această operaţie chirurgicală asupra lui însuşi.

„Pentru ce? — se întrebă el. — Să fie oare ceva serios? Asta nu-i pricinuieşte ei nici un rău, nu poate să-i pricinuiască vreun rău, chiar dacă aş vrea. Cît despre mine, îmi tulbură întrucîtva viaţa... dar în asta este atîta tinereţe şi atîta frumuseţe..."

Pe urmă, cu un surîs plin de îngăduinţă faţă de sine îşi aminti de hotărîrea lui de a trezi mintea Varenkăi şi de neizbutitele-i încercări în această privinţă.

„Cu ea trebuie să întrebuinţez altfel de cuvinte. Firile acestea întregi şi încăpăţînate cedează mai degrabă din convingerile lor în faţa metafizicii, dar se împotrivesc logicii, cu platoşa simţirii oarbe şi primitive... Ce fată ciudată!"

Sora lui îl găsi gîndindu-se tot la Varenka. Elisaveta Sergheevna sosi zgomotoasă şi însufleţită, cum n-o mai văzuse încă. După ce porunci Maşei să încălzească samovarul, se aşeză în faţa fratelui ei şi începu să-i vorbească despre familia Benkovski.

— Ochii răi ai mizeriei privesc prin toate crăpăturile casei lor vechi, sărbătorindu-şi biruinţa asupra acestei familii. Mi se pare că n-au nici un ban în casă şi nici un fel de provizii. Pentru prînz, au trimis în sat după ouă. N-a fost carne la masă şi din pricina aceasta bătrînul Benkovski a vorbit mult despre regimul vegetarian şi despre putinţa unei renaşteri morale a oamenilor prin acest mijloc. La ei, miroase a descompunere şi toţi sînt înrăiţi, pesemne că de foame. Am fost la dînşii ca să le propun să-mi vîndă o limbă de pămînt, care intră ca o pană în moşia mea.

— Pentru ce-ţi trebuie? — întrebă Ippolit.

— Închipuieşte-ţi că pentru copiii pe care o să-i am, — zise ea rîzînd. — Dar tu cum ai petrecut?

— Foarte bine.

Elisaveta Sergheevna tăcu un timp, privindu-l pe sub gene.

— Iartă-mi întrebarea: nu ţi-e teamă că ai putea să te îndrăgosteşti de Varenka?

— De ce să-mi fie teamă?

— Că ai putea să te îndrăgostești serios.

— Nu cred că aș fi în stare de așa ceva... — răspunse cu îndoială Polkanov, închipuindu-și că spune adevărul.

— A ! Atunci e minunat... Dacă te îndrăgostești puțin, e foarte bine, pentru că ești cam prea rece... prea serios pentru vîrsta ta. Și crede-mă că mi-ar părea bine, dacă ea te-ar dezmorți puțin... Poate că ai vrea s-o vezi mai des ?

— M-a pus să-i făgăduiesc la plecare că vom merge la dînșii. Te-a poftit și pe tine, — îi spuse Ippolit.

— Cînd vrei să mergem ?

— Mie mi-e totuna... Cînd vrei tu. Ești bine dispusă astăzi.

— Se cunoaște tare ? — rîse Elisaveta Sergheevna. — Și de ce nu ? Am petrecut bine ziua de azi. Îndeobște... mi-e teamă să spui că sînt cinică... Dar te rog să mă crezi că, din ziua cînd l-am înmormîntat pe bărbatul meu, simt într-adevăr că renasc... Sînt egoistă, desigur ! Dar ăsta-i egoismul voios al unei ființe scăpată din închisoare. Judecă-mă, dar fii drept.

— Ce introducere lungă pentru o cuvîntare așa de scurtă ! Dacă ești mulțumită, bucură-te, — zise Ippolit, rîzînd cu blîndețe.

— Și tu ești astăzi bun și drăguț cu mine, — zise sora lui. — Vezi tu ? Numai puțină fericire și omul devine dintr-o dată mai bun. Dar unii oameni prea înțelepți, cred că pe noi ne purifică numai suferința... Aș vrea ca viața, punînd în practică această teorie chiar asupra lor, să le curețe mintea de această eroare.

„Ce s-ar alege de Varenka dac-ar trebui să sufere?" — se întrebă Polkanov.

Peste puțin, se despărțiră. Elisaveta Sergheevna se duse să cînte la pian iar el, retrăgîndu-se în odaia lui, se trînti în pat și căzu pe gînduri : ce părere și-o fi făcut oare Varenka despre dînsul ? Ce poate să-i placă la el ? Ceva o atrage spre dînsul ; asta i se pare de netăgăduit. Dar este îndoielnic că ea îl prețu-

ieşte ca pe un om inteligent şi învăţat. Respinge doar cu atîta uşurinţă toate teoriile, părerile şi învăţăturile lui. Pesemne că-i place numai ca bărbat.

Ajungînd la această încheiere, Ippolit Sergheevici se aprinse de fericire. Închise ochii cu un zîmbet de plăcere, închipuindu-şi fata învinsă şi supusă lui, gata să facă orice pentru el, implorîndu-l cu sfială s-o ia şi s-o înveţe a gîndi, a trăi, a iubi.

III

Cînd cabrioleta Elisavetei Sergheevna se opri la scara casei colonelului Olesov, o femeie înaltă şi slabă, îmbrăcată cu o bluză cenuşie, se ivi în prag şi răsună o voce de bas, care rostea apăsat pe litera „r".

— A, ce plăcere neaşteptată!

Ippolit Sergheevici tresări, auzind aceste vorbe de bună venire, care semănau cu un mîrîit.

— Fratele meu, Ippolit, — prezentă Elisaveta Sergheevna după ce îmbrăţişă femeia.

— Margarita Luciţkaia.

Cinci oase reci strînseră cu putere, ca într-un cleşte, degetele lui Ippolit Sergheevici; doi ochi cenuşii şi scînteietori se aţintiră pe faţa lui şi mătuşa Luciţkaia grăi cu vocea ei de bas, despărţind lămurit fiecare silabă, de parcă le-ar fi numărat, de teamă să nu spună vreuna de prisos:

— Îmi pare bine că vă cunosc.

După aceea se dădu la o parte şi arătă cu mîna spre uşă.

— Poftiţi!

Ippolit trecu pragul şi din casă îl întîmpină o tuse răguşită şi o exclamaţie înciudată:

— Dracu' să te ia, că proastă mai eşti! Vezi cine a venit şi vino să-mi spui!

— Intră, intră, — îşi încurajă Elisaveta Sergheevna fratele, văzîndu-l că se opreşte nehotărît. — Colonelul strigă... Noi sîntem, colonele!

În mijlocul unei odăi mari cu tavanul scund, era un jilţ greoi în care abia încăpea un trup mătăhălos şi

lăbărțat, cu fața roșie și zbîrcită, acoperită cu păr cenușiu. Partea de sus a acestei grămezi se mișca anevoios, sforăind înăbușit. În spatele jilțului se ridicau umerii unei femei înalte și grase, care cu ochii spălăciți privea drept în față pe Ippolit Sergheevici.

— Îmi pare bine că vă văd. E fratele dumitale?... Colonel Vasili Olesov... am luptat împotriva turcilor și a techinilor, iar acum mă lupt cu fel de fel de boli... Ho-ho-ho! Îmi pare bine că te văd... Varvara mi-a împuiat urechile toată vara cu inteligența și cultura dumitale și așa mai departe... Poftiți, vă rog, pe aici, în salon, Fiokla, du-mă!

Rotițele jilțului scîrțîiră ascuțit, colonelul se bălăbăni înainte, pe urmă căzu îndărăt și izbucni într-o tuse înecăcioasă, zbuciumîndu-se din cap așa de tare de parcă ar fi vrut să și-l desprindă de pe umeri.

— Stai pe loc, cînd tușește domnul! Ți-am mai spus de o mie de ori.

Mătușa Luciţkaia, apucînd pe Fiokla de umăr, o apăsă cu putere în jos.

Ippolit Sergheevici și sora lui așteptau ca trupul lui Olesov, care se scutura greoi, să isprăvească de tușit.

În sfîrșit, porniră înainte și ajunseră într-o odăiță îmbîcsită și strimtă din pricina prea multelor scaune capitonate, acoperite cu învelitori de pînză.

— Luați loc... Fiokla, du-te după domnișoara! — porunci mătușa Luciţkaia.

— Dragă Elisaveta Sergheevna, îmi pare bine c-ai venit! — zise colonelul, privind-o pe sub sprîncenele lui albe, îmbinate, cu ochi rotunzi ca de bufniță. Avea nasul caraghios de mare, cu vîrful vînăt și strălucitor, care se ascundea trist în peria cenușie a mustăților.

— Știu că te bucuri tot atît să mă vezi, pe cît mă bucur și eu să te văd pe dumneata, — zise cu blîndețe Elisaveta Sergheevna.

— Ho-ho-ho! Cît despre asta... Iartă-mă, dar spui gogoși! Ce plăcere poți avea văzînd un bătrîn prăpădit de gută și bolnav de setea nepotolită de a bea votcă? Acum vreo douăzeci și cinci de ani, puteai, în

adevăr, să te bucuri întîlnindu-l pe Vaska Olesov... Şi multe femei se bucurau... Acum însă, n-ai nici o nevoie de mine şi nici eu de dumneata... Dar cît eşti dumneata aici, am să capăt votcă, şi de aceea mă bucur c-ai venit!

— Nu vorbi prea mult, că iar începi să tuşeşti, — îi reaminti Luciţkaia.

— Ai auzit? — se întoarse colonelul către Ippolit Sergheevici. — N-am voie să vorbesc, pentru că-mi face rău; n-am voie să beau, pentru că-mi face rău; nici să mănînc cît vreau, pentru că-mi face rău! La dracu', toate-mi fac rău! Înţeleg eu bine că-mi face rău să trăiesc! Ho-ho-ho! Mi-am trăit traiul... Nu doresc nimănui să spuie vreodată aşa ceva despre el... Dealtfel, cred că dumneata vei muri curînd... Te vei îmbolnăvi de oftică: ai pieptul grozav de îngust...

Ippolit se uita cînd la el, cînd la mătuşa Luciţkaia, gîndindu-se la Varenka: „Între ce monştri mai trăieşte!"

Slăbiciunea colţuroasă şi aspră a mătuşii Luciţkaia îi făcea rău. Nu putea să-i privească gîtul lung, acoperit cu pielea gălbejită şi de cîte ori ea începea să vorbească, Polkanov parcă se temea ca notele acelea grave ce ieşeau din pieptul ei lat, dar turtit ca o scîndură, să nu i-l spargă. Iar cînd auzea foşnetul fustelor mătuşii Luciţkaia, i se părea că aude cum i se frecau oasele între ele. Colonelul mirosea a spirt, a sudoare şi a tutun prost. Judecînd după strălucirea ochilor săi, trebuia să se înfurie foarte des. Polkanov şi-l închipui la mînie şi-i fu scîrbă de bătrînul acesta. Odăile erau neprimitoare, tapetele de pe pereţi afumate, iar faianţa sobei brăzdată de crăpături. Rotilele jilţului roseseră vopseaua de pe duşumele, tocurile ferestrelor erau strîmbe, iar geamurile murdare. Totul părea vechi, părăginit.

— E mare zăpuşeală astăzi, — zise Elisaveta Sergheevna.

— O să plouă, — declară hotărît Luciţkaia.

— Oare? — se îndoi musafira.

— Credeţi-o pe Margarita, — horcăi bătrînul cu glasu-i răguşit. — Ea ştie tot ce are să se întîmple.

Mă asigură de asta în fiecare zi. Îmi zice: „Tu ai să mori, iar pe Varenka or s-o toace de bani și-or să-i sucească gîtul". Vedeți? Dar eu mă opun: „Fata colonelului Olesov nu va îngădui nimănui să-i rupă gîtul... Treaba asta o s-o facă ea singură!" Că am să mor eu, asta-i foarte adevărat... Așa trebuie să fie. Dar dumneata, domnule savant, cum te simți aici? E o plictiseală la cub, nu-i așa?

— Nu... De ce? Ținutul e frumos... acoperit cu păduri... — răspunse cu politețe Ippolit.

— Asta-i ținut frumos? Ptiu! Asta înseamnă că n-ai văzut nimic frumos pe pămînt. Frumoasă e valea Kazanlîkului în Bulgaria, frumos e la Horassan... In Murgaba sînt locuri în care te simți ca-n rai... A, iaca și mult iubita mea copilă!...

Varenka aduse o mireasmă proaspătă în aerul îmbîcsit al salonului. Era îmbrăcată într-un fel de mantie de cit liliachiu deschis. Ținea în mînă un buchet mare de flori abia tăiate și fața îi strălucea de plăcere.

— Ce bine c-ați venit astăzi! — exclamă ea, dînd mîna cu musafirii. — Aveam tocmai de gînd să viu eu la voi. M-au omorît!

Ea arătă cu o mișcare largă a mîinii către tatăsău și mătușă-sa, care ședea alături de Elisaveta Sergheevna, și se ținea nefiresc de dreaptă, parcă i s-ar fi împietrit șira spinării.

— Varvara, vorbești prostii! — o mustră aspru mătușa, fulgerînd-o din ochi.

— Taci! Că de nu, istorisesc lui Ippolit Sergheevici povestea locotenentului Iakovlev, cu inima lui cea arzătoare...

— Ho-ho-ho! Varka, pe loc repaus! Stai c-o povestesc eu...

„Unde am nimerit?" — se întrebă Ippolit privindu-si cînd și cînd sora cu mirare.

Elisaveta Sergheevna cunoștea pesemne bine toate acestea pentru că un zîmbet de dispreț îi flutura pe buze.

— Mă duc să mă îngrijesc de ceai! — spuse Margarita Luciţkaia și, fără a-și îndoi trupul, se ridică

și dispăru, după ce-i aruncă colonelului o privire dojenitoare.

Varenka se așează pe locul ei și începu să istorisească ceva la ureche Elisavetei Sergheevna.

„Ce o mai fi însemnînd și patima asta pentru rochiile largi?“ — gîndea Ippolit Sergheevici, privindu-i cu coada ochiului trupul, frumos arcuit către sora lui.

Iar colonelul mîrîia ca un contrabas hodorogit.

— Dumneavoastră știți, firește, că Margarita e soția camaradului meu, locotenent-colonelul Luciţki, ucis la Eski-Zagra [1]). Ea a făcut campania aceasta împreună cu el! O! E o femeie energică. Ei bine, în regimentul nostru era un locotenent, Iakovlev, gingaș ca o domnișoară... Un turc îi sparge pieptul cu patul puștii, băiatul dă în oftică și... gata! Și uite așa, el a zăcut și ea l-a îngrijit cinci luni de zile. Ei, ce spuneți de asta? Și i-a dat cuvîntul că nu se va remărita. În tinerețe, a avut multe succese. Oameni de seamă îi făceau curte... căpitanul Șmurlo, un hohol foarte drăguț, a căzut chiar la darul beției din pricina ei și a părăsit serviciul. Și eu la fel... Adică i-am propus și eu: „Margarito, mărită-te cu mine!“... N-a vrut... A fost o prostie, dar, firește, gestul era nobil. Și, iată, cînd m-am îmbolnăvit rău de gută, a venit la mine și mi-a spus: „Tu ești singur și eu sînt singură“... Și așa mai departe. Induioșător și sfînt! Sîntem prieteni pînă la moarte, totuși ne ciorovăim întruna. Vine în fiecare vară și vrea chiar să-și vîndă moșia, ca să se stabilească aici pentru totdeauna, adică pînă la moartea mea. O prețuiesc, dar toate aceste sînt ridicole, nu-i așa? Ho-ho-ho! Pentru că a fost o femeie cu foc și ia te uită cum s-a mai uscat! Să nu te joci cu focul... Ho! Se supără grozav cînd se vorbește despre această poezie a vieții ei, cum o numește ea. „Să nu profanezi cu limba ta spurcată tot ce am mai sfînt în inima mea“. Ho-ho! Dar, la drept vorbind, ce fel de lucruri sfinte? Rătăciri ale minții... visuri de fată

[1]) Oraș în Bulgaria. (N. red. rom.)

de pension... Viața-i simplă nu-i așa ? Petreci și mori la timpul potrivit, asta-i toată filozofia ! Dar... să mori la timp ! Eu am întîrziat și-i prost. Nu vă doresc același lucru...

Ippolit simțea că-i vine rău de povestirea aceasta și de mirosul pe care-l răspîndea colonelul. Iar Varenka, fără să-l bage în seamă, vorbea cu glas scăzut cu Elisaveta Sergheevna, care o asculta atentă și gravă.

— Poftiți la ceai ! — răsună în pragul ușii vocea de bas a Margaritei Luciţkaia. — Varvara, adu-l pe tata.

Polkanov răsuflă ușurat și porni în urma fetei, care împingea cu ușurință înaintea ei jilțul greoi.

Ceaiul era servit după moda englezească, cu o mulțime de gustări reci. Un roast-bef uriaș, în sînge, era înconjurat de sticle de vin, la vederea cărora colonelul porni a rîde cu hohote de bucurie. Pînă și picioarele lui, pe jumătate moarte și înfășurate într-o blană de urs, tresăriră parcă într-un fel de mulțumire, gustînd dinainte plăcerea apropiată. Colonelul se apropia de masă cu jilțul său și, întinzînd spre sticle mîinile lui umflate și tremurînde, acoperite cu păr negru, rîdea zgomotos, cutremurînd aerul din sufrageria mare, mobilată cu scaune de paie.

Ceaiul se prelungi chinuitor de mult și în tot timpul ăsta colonelul povesti cu glas horcăit anecdote din viața lui de militar, Margarita își dădu și ea din cînd în cînd cîte o părere scurtă, cu vocea ei de bas, iar Varenka vorbea încet, dar cu însuflețire, cu Elisaveta Sergheevna.

„Ce o fi istorisind atîta ?“ se gîndea cu plictiseală Ippolit, lăsat pradă colonelului.

I se părea că Varenka îi dădea astăzi prea puțină atenție. Ce o mai fi și asta ? Cochetărie ? Simțea că era gata să se supere pe dînsa.

Dar iată că Varenka se uită în partea lui, izbucnind în rîs.

„Desigur că soră-mea i-a atras atenția asupra mea“ — gîndi Polkanov, încruntîndu-și nemulțumit sprîncenele.

— Ippolit Sergheevici, ţi-ai băut ceaiul? — întrebă Varenka.

— Da...

— Atunci, hai la plimbare. Am să-ţi arăt locuri frumoase!

— Mergem. Vii şi tu, Lizo?

— Eu, nu! Imi face plăcere să mai stau puţin de vorbă cu Margarita Rodionovna şi cu colonelul.

— Ho-ho-ho! Stă cu plăcere la marginea mormîntului în care se prăvale trupul meu pe jumătate mort! De ce vorbeşti aşa?

„O să mă întrebe îndată: nu te plictiseşti la noi?" — gîndi Ippolit, ieşind din casă cu Varenka şi intrînd în grădină. Dar fata îl întrebă:

— Cum îţi place tata?

— O, e un om care inspiră respect, — zise încet Ippolit Sergheevici.

— Aha! — exclamă Varenka, mulţumită. — Aşa spune toată lumea. E grozav de viteaz! Ştii, nu vorbeşte despre dînsul, dar mătuşa Luciţkaia a fost doar în acelaşi regiment cu el, — istoriseşte că, lîngă Gornîi Dubneak, calul lui, rănit la mară, îl ducea drept asupra turcilor. În timpul acesta turcii atacau. Tata a izbutit să întoarcă totuşi calul şi a trecut în galop de-a lungul frontului. Calul a fost ucis, firește. Tata cade şi vede patru turci care aleargă spre el... Iată că unul se repede la dînsul şi ridică patul puştii, dar tata îl apucă de picior! Îl doboară şi: pa-ac! îi descarcă pistolul drept în obraz! Îşi trage piciorul de sub cal, dar alţi trei turci vin în goană şi în urma lor, alţii; îi întîmpină însă şi soldaţi de-ai noştri, în frunte cu Iakovlev... Ai aflat cine era Iakovlev... Tata înşfacă puşca mortului, sare în sus şi, înainte! Dar era strașnic de voinic şi asta era cît pe aci să-l piardă. A lovit un turc în cap şi puşca i s-a rupt. Îi rămăsese numai sabia, care însă era proastă şi tocită, iar turcul se şi aţinea să-i bage baioneta în piept. Atunci tata prinde puşca de curea şi fuge spre ai noştri, trăgînd şi pe turc după el. În clipa aceea e rănit de un glonţ în coastă şi de o baionetă la gît. Înţelege că-i pierdut, se întoarce spre duşmani,

smulge pușca din mîna turcului și se repede spre ei. Ura! În răstimp aleargă în grabă și Iakovlev cu soldații lui, năpustindu-se cu așa mare avînt, încît turcii s-au retras. Tata a fost decorat cu „sf. Gheorghe“ [1]) pentru această ispravă, dar s-a supărat că n-a fost decorat cu „sf. Gheorghe“ și un plutonier din regimentul lui — un plutonier care în această încăierare îl salvase de două ori pe Iakovlev și o dată pe tata — și a refuzat crucea. Dar cînd a fost decorat și plutonierul, atunci a primit-o și tata.

— Istorisești această încăierare ca și cum ai fi luat și dumneata parte la ea, — spuse Ippolit.

— O, da, — zise Varenka, suspinînd și închizînd ochii pe jumătate. — Îmi place războiul... Am să mă fac soră de caritate, dacă va mai fi război...

— Iar eu am să mă fac atunci soldat...

— Dumneata?! — întrebă fata, măsurîndu-l de sus pînă jos. — Nu zău, glumești... N-ai fi deloc un soldat bun... Prea ești slab.

Polkanov se simți jignit.

— Sînt destul de puternic, crede-mă, — spuse el ca și cum ar fi prevenit-o.

— Da' de unde! — zise domol Varenka cu neîncredere.

O dorință nebună se aprinse în el s-o cuprindă în brațe și s-o strîngă puternic la pieptul său, încît să-i dea lacrimile în ochi. Se uită repede împrejur, ridică din umeri și se rușină de dorința lui.

Mergeau prin grădină, pe o alee plantată cu meri în șiruri regulate. În spatele lor, la capătul aleei, una din ferestrele casei îi privea din urmă. Din pomi, cădeau mere pe pămînt cu un zgomot înăbușit. Cîteva voci se auzeau prin apropiere. Un glas întrebă:

— Se vede treaba că și ăsta vine în pețit?

Alt glas înjură, moroșănos.

— Stai puțin... — zise Varenka, și-l opri pe Polkanov, apucîndu-l de mînecă. — Să ascultăm ce spun despre dumneata...

El o privi rece și zise:

[1]) Decorație de război în Rusia țaristă. (N. red. rom.)

— Nu-mi place să trag cu urechea la ce vorbesc servitorii.

— Ba mie-mi place! — zise fata. — Cînd sînt ei între ei, vorbesc într-un chip foarte interesant despre noi, stăpînii...

— Or fi vorbind într-un chip interesant, dar nu și de bine! — zîmbi Ippolit.

— De ce? Despre mine vorbesc totdeauna numai de bine.

— Felicitările mele...

Era cuprins de o dorință răutăcioasă de a-i vorbi aspru, brutal și de a o jigni. Purtarea ei de astăzi îl revolta: acolo, în casă, multă vreme nici nu-l băgase în seamă, ca și cum n-ar fi înțeles că el venise numai pentru ea, la ea, iar nu la tatăl ei beteag și la bătrîna aceea uscată; pe urmă, găsindu-l slab, începuse a se purta față de dînsul cu o oarecare îngăduință.

Ce înseamnă toate astea? — gîndi el. Dacă nu-i plac nici la înfățișare și n-o interesez nici din punct de vedere sufletesc, atunci ce o atrage spre mine? O figură nouă și atît?...

Credea că fata era totuși atrasă spre dînsul, închipuindu-și iar că ea își ascunde cu dibăcie cochetăria sub masca naivității și a sincerității.

„Poate că mă crede prost... și speră că mă voi deștepta"...

— Dar știi că mătușa mea are dreptate... O să plouă! — zise Varenka, privind în depărtare. — Ia te uită ce nori se ridică!... Și e o zăpușeală ca totdeauna înainte de furtună...

— E neplăcut... — zise Ippolit. — Trebuie să ne întoarcem și s-o vestim pe soră-mea...

— Dar de ce?

— Ca să ne înapoiem acasă înainte de ploaie...

— Dar cine vă lasă să plecați? Trebuie să așteptați aici, să treacă furtuna.

— Și dacă ploaia ține pînă la noapte?

— Dormiți la noi... — spuse hotărît Varenka.

— Nu, e oarecum... incomod... — se împotrivi Ippolit.

— Doamne! Ce mare greutate să dormi o noapte incomod?

— Nu mă gîndesc la mine...

— Nu te mai gîndi la aiţii. Fiecare om ştie să-şi poarte singur de grijă.

Se ciorovăiau şi mergeau înainte, în timp ce un nor întunecat se tîra repede pe cer în întîmpinarea lor, iar tunetul începuse să bubuie înăbuşit în depărtare. O zăpuşeală apăsătoare se revărsa în văzduh, ca şi cum norul care venea, strîngînd toată arşiţa de peste zi, ar fi mînat-o înaintea lui. Frunzele stăteau nemişcate pe copaci în lacoma aşteptare a umezelii răcoritoare.

— Ne întoarcem? — o îmbie Ippolit.

— Da, e zăpuşeală... Uf! Nu pot să sufăr timpul care precede ceva... o furtună sau o sărbătoare. Furtuna sau sărbătoarea sînt frumoase prin ele însile, dar e foarte plicticos să le aştepţi să vie. Ce bine ar fi dacă totul s-ar face dintr-o dată... Să te culci iarna, pe ger, şi să te trezeşti primăvara, cînd sînt flori şi soare... Sau soarele să strălucească şi deodată, să se întunece, să tune şi să plouă cu găleata.

— Poate ai vrea ca şi omul să se schimbe tot aşa de repede şi pe neaşteptate? — întrebă Ippolit zîmbind.

— Omul trebuie să fie totdeauna interesant, — zise Varenka.

— Dar ce înseamnă oare să fii interesant? — exclamă Polkanov înciudat.

— E greu de spus... Cred că toţi oamenii ar fi interesanţi, dacă ar fi mai... vii... Da, mai vii! Dac-ar rîde, dac-ar cînta mai mult... dac-ar fi mai îndrăzneţi, mai puternici... chiar mai cutezători... chiar mai brutali.

Polkanov ascultă cu luare aminte şi se întrebă: „Nu-mi dă oare sfaturi pentru purtarea pe care ar dori s-o am faţă de dînsa?"

— Oamenii nu sînt de ajuns de vioi... pe cînd totul trebuie să se desfăşoare cu vioiciune, pentru ca viaţa să fie interesantă...

— Poate că ai dreptate... — observă încet Ippolit.
— Dar nu toată dreptatea...

— Hai, nu mai umbla cu jumătăți de măsură! — rîse fata. — Cum, adică, nu toată dreptatea? Ori am toată dreptatea, ori n-o am deloc... Ori sînt bună, ori sînt rea... Ori frumoasă, ori urîtă... Așa trebuie să judeci! De obicei, se spune: e cumsecade, e drăguță. Așa se vorbește numai din lipsă de curaj... pentru că lumea se teme de adevăr!

— Dar știi că prin această împărțire în două ai putea jigni prea multă lume?

— Cum asta?

— Ar fi o nedreptate...

— Ia las-o încolo de dreptate! Parcă toată viața ar fi cuprinsă în dreptate și n-ai putea să te lipsești de ea. Dar cine are nevoie de dreptate?

Varenka vorbea cu înflăcărare și parcă cu enervare în glas. Ochii îi scînteiau printre pleoapele pe care le strîngea mereu.

— Toată lumea, Varvara Vasilievna! Toată lumea, începînd de la mujici și pînă la dumneata... — zise Ippolit cu adîncă încredințare, băgînd de seamă tulburarea fetei și căutînd să și-o lămurească.

— N-am nevoie de nici o dreptate! — se împotrivi cu hotărîre Varenka, făcînd o mișcare cu mîna ca și cînd ar fi îndepărtat ceva. — Iar dacă o să am nevoie, mi-o fac eu singură. De ce te gîndești mereu la toată lumea?... Cred că-mi spui toate astea numai ca să mă necăjești... pentru că astăzi ești îmbufnat și faci pe grozavul...

— Eu? Să te necăjesc? Dar de ce oare? — se miră Ippolit.

— De unde vrei să știu eu? Poate că de plictiseală... Dar mai bine lasă-te păgubaș! Sînt și așa destul de furioasă! Toată săptămîna mi-au împuiat urechile cu fel de fel de povești fără sfîrșit din pricina pretendenților mei... și-au vărsat tot veninul asupra mea... cu tot felul de bănuieli murdare... Foarte mulțumesc!

Ochii i se aprindeau cu luciri fosforescente, nările i se mișcau și tremura toată de tulburarea care o cuprinsese deodată.

Ippolit, cu ochii împăienjeniți, începu a se dezvinovăți.

— N-am vrut să te necăjesc...

Dar în clipa aceea tunetul bubui năpraznic deasupra lor, ca și cum un monstru uriaș, grosolan și totodată blajin, ar fi izbucnit în hohote de rîs. Amîndoi tresăriră asurziți și o clipă rămaseră locului, dar numaidecît porniră în grabă spre casă. Frunzele tremurau în pomi și umbra norului care se întinsese pe cer, ca un polog de catifea, se așternea pe pămînt.

— Cu cearta noastră am uitat de toate... — zise Varenka. — Nici n-am băgat de seamă că furtuna se apropia pe furiș.

Pe scara casei stăteau Elisaveta Sergheevna și mătușa Luciţkaia cu o pălărie mare de paie pe cap, care o făcea să semene cu o floarea-soarelui.

— Vine o furtună grozavă, — zise bătrîna cu vocea ei impunătoare de bas, uitîndu-se drept în ochii lui Polkanov, ca și cum ar fi socotit de datoria ei să-l vestească de apropierea furtunii. Apoi adăugă: — Colonelul a adormit... — și dispăru.

— Ei, ce zici de asta? — întrebă Elisaveta Sergheevna, arătînd cu capul spre cer. — Te pomenești că va trebuie să rămînem aici peste noapte.

— Dacă nu stingherim pe nimeni...

— Ce mai om! — făcu Varenka, privindu-l cu mirare, aproape cu compătimire. — Totdeauna se teme să nu stingherească pe cineva, să nu fie nedrept... Ah, doamne! Cred că trebuie să fie grozav de plictisitor pentru dumneata, să trăiești mereu cu zăbala în gură! Părerea mea este că dacă dorești să-l stingherești pe cineva, stinghereşte-l, și dacă dorești să fii nedrept, n-ai decît!...

— Și dumnezeu va descurca după aceea cine are dreptate... — o întrerupse Elisaveta Sergheevna, zîmbindu-i cu conștiința superiorității sale. — Cred că trebuie să intrăm în casă... voi ce faceți?

— Noi mai rămînem aici să privim furtuna. Nu-i așa? — întrebă fata pe Polkanov.

El încuviință cu o plecăciune.

— Mie nu-mi prea plac fenomenele măreţe ale naturii, dacă-ţi dau friguri sau guturai. Afară de asta, poţi admira furtuna şi privind-o pe fereastră... Vai!

Un fulger sclipi. Întunericul sfîşiat tresări, descoperind pentru o clipă toate cîte le învăluia, şi îndată se închise iarăşi. Cîteva secunde domni o linişte apăsătoare; pe urmă, ca o detunare de armă, izbucni tunetul, ale cărui bubuituri se rostogoliră pe deasupra casei. Vîntul năvăli cu furie, mînînd în mersul său colbul şi gunoaiele de pe pămînt, pe care le învîrtea şi le ridica. Zburau paie, hîrtii şi frunze; lăstunii spintecau văzduhul, ţipînd speriaţi; frunzele copacilor foşneau cu zgomot înăbuşit, praful cădea pe tabla acoperişului, fîşîind răsunător.

Varenka privea prin uşa deschisă jocul acesta al furtunii, iar Ippolit, cu faţa încreţită din pricina prafului, stătea în spatele ei. Intrarea de deasupra scării era ca o cutie întunecoasă, dar cînd fulgera, făptura armonioasă a fetei se lumina într-un licăr albastru de nălucă.

— Priveşte, priveşte! — striga Varenka, ori de cîte ori fulgerul sfîşia un nor. — Ai văzut? Norul parcă zîmbeşte, nu-i aşa? Straşnic seamănă cu un zîmbet... Sînt unii oameni posaci şi tăcuţi... un astfel de om tace el cît tace, dar cînd zîmbeşte o dată, ochii i se luminează, dinţii îi strălucesc...

Stropi grei şi mari de ploaie băteau toba pe acoperiş, la început mai rar, apoi din ce în ce mai des şi, la urmă, cu un fel de vuiet vîjîitor.

— Să plecăm de aici, — zise Ippolit. — O să te plouă!

Polkanov simţea o stingherealâ, stînd aşa de aproape de Varenka, în strîmtoarea şi întunecimea de la intrarea scării, o stingherealâ, dar totodată şi o plăcere. Şi se gîndea privindu-i gîtul:

„Ce ar fi dac-aş săruta-o?"

Un fulger scăpără, luminînd o jumătate de cer şi, în lumina lui, Ippolit văzu că fata, cu un strigăt de

încîntare, ridicase brațele și sta, aplecată îndărăt, dăruindu-și parcă pieptul fulgerelor. El o cuprinse de talie pe la spate și, apropiindu-și capul de umărul ei, o întrebă înăbușindu-se:

— Ce ai?

— N-am nimic! — exclamă fata cu necaz și se desprinse din brațele lui, cu o mișcare a trupului ei mlădios și puternic. — Doamne, cum te mai sperii! Și se cheamă că ești bărbat!

— M-am speriat pentru dumneata, — răspunse el cu glas înăbușit, retrăgîndu-se într-un colț.

Atingînd trupul fetei, își arsese parcă mîinile și i se umpluse pieptul de focul dorinței neînfrînate de a o strînge cu putere în brațe. Își pierdea stăpînirea de sine; ar fi vrut să se coboare pe scară ca să stea în ploaie, acolo unde stropii mari pocneau ca niște bice frunzele copacilor.

— Eu mă duc în casă, — zise el.

— Să mergem, — primi Varenka nemulțumită și, strecurîndu-se fără zgomot prin fața lui, intră pe ușă.

— Ho-ho-ho! — îi întîmpină colonelul. — Ce s-a întîmplat? Din ordinul comandantului elementelor naturii, sînteți arestați pînă la noi ordine! Ho-ho-ho!

— Grozav mai tună, — aduse la cunoștință cu toată seriozitatea mătușa Luciţkaia, cercetînd cu privirea stăruitoare chipul palid al oaspetelui.

— Ah! Tare nu-mi plac aceste nebunii ale naturii! — zise Elisaveta Sergheevna cu o schimă de dispreț pe fața ei rece. — Furtuni, viscole... la ce această zadarnică pierdere de energie?

Ippolit, stăpînindu-și tulburarea, abia găsi în el puterea s-o întrebe calm pe sora-sa:

— Ce crezi, oare, mai ține mult?

— Toată noaptea, — îi răspunse Margarita Rodionovna.

— Nu mai scăpați de aici! — zise Varenka rîzînd.

Polkanov tresări, simțind ceva fatal în rîsul ei.

— N-avem încotro, trebuie să dormim aici, — zise Elisaveta Sergheevna. — Nu putem trece noaptea prin pădurice de la Kamovo, fără să stricăm trăsura...

— Avem odăi destule! — glăsui mătuşa Luciţkaia.

— Atunci... v-aş ruga... vă rog să mă iertaţi!... Furtuna îmi face rău!... Aş vrea să ştiu... unde voi dormi... ca să mă duc pentru cîteva clipe acolo.

Vorbele lui, rostite cu glas înăbuşit şi întretăiat, îngrijorară pe toată lumea.

— Amoniac! — strigă Margarita Rodionovna, cu glasul coborît în octavă şi, sărind de pe scaun, dispăru în grabă.

Varenka se frămînta prin odaie cu o înfăţişare de uimire, spunînd:

— Îţi arăt îndată... Te însoţesc... Acolo-i linişte...

Elisaveta Sergheevna era cea mai liniştită din toţi şi, zîmbind, întrebă pe Ippolit:

— Ai ameţeli?

Iar colonelul mormăi cu vocea-i răguşită.

— Fleacuri! Trece îndată. Camaradul meu, maiorul Gortalov, care a fost omorît de turci într-un atac la baionetă, era un voinic încercat! O, dar ştii, cum rar întîlneşti! Viteaz băiat! Lîngă Şiştov, s-a aruncat asupra baionetelor în fruntea soldaţilor săi, cu atîta sînge rece, de parc-ar fi condus un dans; lovea, ciopîrţea, zbiera; o dată şi-a rupt sabia, a pus mîna pe o bîtă şi a început să dea în turci. Nemaipomenit viteaz! Totuşi pe timp de furtună se enerva ca o femeie... Se îngălbenea şi se clătina pe picioare, întocmai ca dumneata. Ah şi ah! Înalt cît uşa, straşnic beţiv şi chefliu. Vă închipuiţi ce bine i se potrivea asta!

Ippolit se scuza, îi liniştea pe toţi şi se blestema pe sine însuşi. Într-adevăr, îi venea ameţeală şi cînd Margarita Rodionovna, băgîndu-i o sticluţă sub nas, îi porunci: — Miroase! — el luă amoniacul şi începu să tragă pe nări mirosul înecăcios, dîndu-şi seama că toată întîmplarea era ridicolă şi că-l umilea în ochii Varenkăi.

Între timp ploaia răpăia cu furie în ferestre, fulgerele sclipeau, tunetele cutremurau geamurile; şi toate acestea trezeau în colonel amintirea vuietelor din bătălii.

— În cea din urmă campanie împotriva turcilor... nu-mi aduc bine aminte unde anume... era o larmă ca acum. Furtună, ploaie cu găleata, fulgere, salve de tun, infanteria trage focuri răzleţe... Locotenentul Veahireov a scos o sticlă de coniac, a dus gîtul sticlei la gură şi gîl-gîl-gîl! Dar un glonţ, pac! în sticlă şi o face praf! Locotenentul se uită la gîtul sticlei care-i rămăsese în mînă şi spune: „La dracu', ăştia se luptă cu sticlele!" Ho-ho-ho! Eu însă îi spun: „Te-nşeli, locotenente, turcii trag în sticle, iar dumneata te lupţi cu ele!" Ho-ho-ho! Are haz, nu-i aşa?

— Ţi-e mai bine? — întrebă mătuşa Luciţkaia pe Polkanov.

El îi mulţumi cu fălcile încleştate, privind pe toţi cei de faţă cu ochi plictisiţi şi răi, şi observă că Varenka zîmbea, neîncrezătoare şi mirată, ascultînd şoaptele surorii lui care se aplecase spre urechea ei. În sfîrşit, izbuti să plece dintre oamenii aceia şi, în odăiţa care i se dăduse, începu să-şi rînduiască senzaţiile, în zgomotul ploii.

O *mînie neputincioasă împotriva lui însuşi* se lupta în el cu dorinţa de a înţelege cum a fost cu putinţă să-şi piardă stăpînirea de sine. Să se fi îndrăgostit el oare aşa de puternic de fata aceasta? Dar nu izbutea să-şi adune gîndurile pînă la capăt. Era cuprins parcă într-un vîrtej turbat al simţurilor răzvrătite. La început hotărî să aibă chiar în seara aceea o explicaţie cu Varenka, dar se răzgîndi numaidecît, fiindcă aceasta ar avea ca urmare neplăcuta îndatorire de a intra în raporturi definitive cu fata. Doar nu putea să se însoare cu acest monstru frumos! Se dojenea că a mers prea departe în atracţia ce simţea faţă de ea şi că nu era destul de îndrăzneţ cu dînsa. I se părea că Varenka era gata să i se dea şi că se juca doar cu el ca o cochetă. O socotea proastă, fără inimă, dar tot el se împotrivea lui însuşi, dezvinovăţind-o. Iar ploaia bătea ameninţătoare în geamuri şi toată casa se cutremura de bubuitul tunetelor.

În sfîrşit izbuti să se strîngă în cleştele raţiunii şi toate senzaţiile lui fără şir căzură în adîncul inimii

sale, făcînd loc unui sentiment de nemulțumire de sine.

O fată stricată de un mediu monstruos, fără nădejde de îndreptare, nesimțitoare față de îndrumările date de o minte sănătoasă, cu o hotărîre de neclintit în rătăcirile ei, fata aceasta ciudată îl prefăcuse în vreo trei luni de zile într-un fel de animal! Se simțea copleșit de rușine. Încercase tot ce i-a stat în putință ca s-o facă om. Dacă însă n-a putut izbuti mai mult, asta n-a fost din vina lui. Dar după ce făcuse ceea ce era în puterea lui, ar fi trebuit să se îndepărteze de dînsa. Era vinovat că nu plecase la timp și-i îngăduise astfel să provoace în el o rușinoasă izbucnire a simțurilor.

„Un om mai puțin cinstit decît mine ar fi fost poate mai deștept în împrejurarea de față".

Un gînd neașteptat îi fulgeră dureros în minte:

„Mă oprește în adevăr cinstea? Sau poate numai neputința sentimentelor? Pot eu să iubesc?... Sînt în stare să fiu soț, tată?... Există oare în mine ceea ce trebuie pentru a îndeplini aceste îndatoriri?"

Gîndind astfel, simți ca o răceală în fundul sufletului și ca o teamă, care-l umilea.

Peste puțin a fost poftit la masă.

Varenka îl întîmpină cu o privire curioasă, întrebîndu-l cu duioșie:

— Ți-a trecut căpșorul?

— Da, mulțumesc... — răspunse rece Polkanov și se așeză departe de ea, spunîndu-și: «Nici măcar nu știe să vorbească: „Ți-a trecut căpșorul!"»

Colonelul moțăia, bălăbănindu-și capul și slobozind din cînd în cînd cîte o sforăitură, iar doamnele stăteau cîteșitrele pe divan, vorbind nimicuri. Dincolo de ferestre răpăiala ploii se mai potolise, dar zgomotul acesta slab și stăruitor dovedea că ploaia luase hotărîrea neclintită de a uda pămîntul încă multă vreme.

Întunericul privea în casă pe ferestre. În odaie era zăpușeală; mirosul de gaz de la cele trei lămpi aprinse, amestecîndu-se cu mirosul colonelului, spo-

rea năbușeala și nervozitatea lui Ippolit. El se uită la Varenka, spunîndu-și :

„Nici nu se apropie de mine... Nu cumva i-o fi spus Elisaveta vreo prostie... trăgînd unele concluzii din observațiile ei asupra mea ?...“

Fiokla cea grasă și greoaie se învîrtea prin sufragerie... Ochii ei mari se uitau mereu pe furiș în salon, la Ippolit care fuma tăcut.

— Domnișoară, masa e servită ! — anunță ea oftînd și vîrîndu-și trupul dolofan pe ușa salonului.

— Poftiți la masă... Ippolit Sergheevici, poftim ; mătușică, nu-l mai scula pe tata. Lasă-l să rămîie aici și să doarmă. Dincolo ar începe din nou să bea.

— Așa-i mai cuminte, — băgă de seamă Elisaveta Sergheevna.

Mătușa Luciţkaia rosti cu glas scăzut, ridicînd din umeri :

— Acum e prea tîrziu pentru astea ! Dacă bea, va muri mai repede ; dar în schimb, va avea și el o plăcere. Dacă nu bea, va trăi poate un an mai mult, dar mai prost.

— Și asta-i cuminte, — zise Elisaveta Sergheevna, rîzînd.

La masă, Ippolit stătea alături de Varenka și își dădu seama că apropierea fetei îl tulbura din nou. Ar fi dorit să-și apropie mai tare scaunul de ea, încît s-o poată atinge. Analizîndu-și, ca de obicei, sentimentele, se gîndi că atracția lui pentru fată cuprinde multă îndărătnicie a simțurilor, dar e lipsită de puterea sufletească...

„Inima mea este lipsită de vigoare !“ — își zise cu amărăciune. Îndată după aceasta observă aproape cu mîndrie că nu-i e frică să-și mărturisească adevărul și că înțelege fiecare mișcare a eului său.

Preocupat de sine însuși, tăcea.

La început, Varenka i se adresă de mai multe ori, dar primind răspunsuri reci și scurte, pierdu dorința de a mai sta de vorbă cu el. Abia după masă, cînd rămaseră întîmplător singuri, Varenka îl întrebă fără înconjur :

— De ce eşti aşa de abătut? Te plictiseşti sau poate eşti nemulţumit de mine?

Polkanov răspunse că nu era abătut şi cu atît mai puţin nemulţumit de ea.

— Atunci ce ai? — stărui Varenka.

— Mi se pare că n-am nimic deosebit... Totuşi prea multă atenţie faţă de un om, uneori îl oboseşte.

— Prea multă atenţie? — repetă ea îngrijorată. — Din partea cui oare? Din partea tatei? Doar mătuşica nici n-a vorbit cu dumneata.

Ippolit simţea că roşeşte în faţa acestei neclintite simplităţi sau a prostiei acesteia fără leac. Dar Varenka, fără a mai aştepta răspunsul lui, îi propuse zîmbind:

— Nu mai fii aşa! Te rog! Nu pot suferi oamenii ursuzi... Ştii ceva? Hai să jucăm cărţi... Ştii să joci?

— Joc prost... Şi mărturisesc că nu-mi prea place această zadarnică pierdere de vreme... — mărturisi Polkanov, simţind că i se risipeşte supărarea împotriva ei.

— Nici mie nu-mi place, dar ce să fac? Vezi ce plictiseală e la noi! — zise fata cu mîhnire. — Ştiu că eşti aşa, tocmai fiindcă ţi-e urît.

Ippolit o încredinţă că era tocmai dimpotrivă şi, cu cît vorbea, cu atîta vorbele lui erau mai calde, aşa că pînă la urmă îi spuse, fără să-şi dea seama:

— Dac-ai vrea, cu dumneata nu m-aş plictisi nici chiar într-un pustiu...

— Şi ce trebuie să fac pentru asta? — zise Varenka, agăţîndu-se de vorbele lui, şi Polkanov văzu că dorinţa ei de a-l înveseli era cu desăvîrşire sinceră.

— Nu trebuie să faci nimic, — zise el, ascunzînd în adîncul sufletului său ceea ce ar fi vrut să răspundă.

— Nu zău, ai venit aici ca să te odihneşti, lucrezi aşa de mult, iucru greu, ai nevoie să te întăreşti. Înainte de venirea dumitale aici, Liza îmi spunea: „Iată, o să-l ajutăm pe savantul nostru să se odihnească şi să se recreeze...“ Iar noi... Ce pot face?

Pe cinstea mea... eu... dac-aș ști că asta ți-ar alunga plictiseala... te-aș săruta!

Privirea lui Polkanov se tulbură și sîngele îi năvăli cu atîta furie spre inimă, încît se clătină pe picioare.

— Încearcă... Sărută-mă... — zise el cu glas înăbușit, stînd înaintea ei, dar fără s-o vadă totuși.

— O! Ia mi te uită la el! — rîse Varenka și dispăru.

Ippolit făcu un pas spre ea și se opri, ținîndu-se cu mîna de ușorul ușii. Toată făptura lui se avînta după dînsa.

Cîteva clipe mai tîrziu, îl zări pe colonel; bătrînul dormea cu capul aplecat pe umăr și sforăia cu nesaț. Pe urmă, Polkanov trebui să se încredințeze că geamătul acela monoton și tînguitor pe care-l auzea nu venea din propriul său piept, ci de dincolo de fereastre, unde plîngea ploaia, iar nu inima lui rănită. Atunci, un sentiment de mînie se aprinse în el.

„Te joci? Asta ți-e jocul?" — repeta el cu fălcile încleștate, amenințînd-o în gînd cu cine știe ce pedeapsă înjositoare. Pieptul îi ardea și țurțuri reci și ascuțiți parcă îi înțepau capul și picioarele.

Doamnele intrară rîzînd cu voioșie. Văzîndu-le, Ippolit se stăpîni. Mătușa Luciţkaia rîdea așa de înăbușit ca și cum în pieptul ei s-ar fi spart niște bășici. Chipul Varenkăi era înviorat de un zîmbet șăgalnic, iar Elisaveta Sergheevna rîdea cumpătat și îngăduitor.

„Poate că rîd de mine?" — gîndi Ippolit Sergheevici.

Jocul de cărți, propus de Varenka, nu se mai făcu, ceea ce-i dădu lui Ippolit putința de a se retrage în odaia lui, spunînd că nu se simte tocmai bine. Ieșind din salon, simți trei priviri ațintite în spatele lui și el știa bine că toate trei exprimau nedumerirea.

Acum îl apăsa pe piept ceva greu și de neînlăturat; dorea, și în același timp nu dorea, să lămurească această senzație ciudată, aproape bolnăvicioasă.

„Blestemate fie sentimentele fără nume!“ — își spunea el în sinea lui.

Picături de apă, căzînd undeva pe podea, băteau regulat și monoton:

— Tac... tac...

După ce rămase ca vreun ceas în starea aceasta de luptă cu sine însuși, hotărî să se culce și să doarmă, pentru ca a doua zi să plece eliberat de tot ceea ce-l zdrobea și-l înjosea. Dar, stînd culcat, și-o închipui, fără voie, pe Varenka așa cum o văzuse pe scară, cu brațele ridicate ca pentru o îmbrățișare, cu pieptul palpitînd de plăcere în lumina fulgerelor. Și se gîndi iarăși că, dacă ar fi fost mai îndrăzneț cu ea... apoi se opri, încheindu-și gîndurile astfel: „M-aș fi împovărat cu o iubită foarte frumoasă, de netăgăduit, dar din cale afară de supărătoare, de anevoioasă și de proastă, cu o fire de pisică sălbatică și cu o senzualitate peste măsură de brutală. Asta, cu siguranță!“

Dar deodată, în mijlocul acestor gînduri, luminat de o bănuială sau de o presimțire, el tresări din tot trupul, se ridică grăbit din pat și, repezindu-se spre ușă, o descuie. Pe urmă se culcă din nou, zîmbind, și începu să privească spre ușă, zicîndu-și cu nădejde și încîntare:

„Se întîmplă... se întîmplă...“

Citise undeva cum s-a întîmplat asta odată: ea a intrat în toiul nopții și s-a dat, fără să întrebe nimic, fără să ceară ceva, ci numai ca să trăiască clipa aceea. Varenka seamănă doar cu eroina povestirii, și ar putea să facă și ea la fel. În exclamația ei drăguță: „Ia mi te uită la el!“ suna poate o făgăduială pe care el n-a știut s-o înțeleagă? S-ar putea întîmpla să vină pe neașteptate, îmbrăcată în alb, palpitînd toată de rușine și de dorință!

Se sculă de cîteva ori din pat, ascultînd liniștea din casă, zgomotul ploii pe ferestre și răcorindu-și trupul înfierbîntat. Dar totul era tăcut și nu se auzea zgomotul dorit al unor pași fiptili.

„Oare cum va intra?“ — se gîndea el, închipuindu-și-o în pragul ușii, cu fața mîndră și hotărîtă.

„Fireşte că-şi va da cu mîndrie frumuseţea ! Va fi un dar de regină. Sau poate că se va opri în faţa lui, cu capul plecat, tulburată, sfioasă, cu lacrimi în ochi. Sau va veni rîzînd încetişor de chinurile lui, pe care le cunoaşte, de care totdeauna şi-a dat seama, fără a se trăda însă, ca să-l mai poată chinui puţin, fiindcă, asta-i făcea plăcere."

In starea aceasta, asemănătoare cu aiureala unui nebun, scene de voluptate perindîndu-se în închipuirea lui, Ippolit Sergheevici nu-şi dădu seama că ploaia stătuse şi că de pe cerul înseninat stelele se uitau în odaia lui. El tot mai aştepta să audă zgomotul paşilor femeii care urma să-i aducă desfătări. Din cînd în cînd, dar numai pentru cîteva clipe, nădejdea de a o strînge în braţe se stingea în el. Atunci deslușea o imputare în bătăile mai repezi ale inimii lui şi înţelegea că starea în care se afla era bolnăvicioasă, înjositoare şi ruşinoasă.

Aiură astfel pînă dimineaţă, chinuit de patimă. Cînd răsări soarele, auzi paşi. Polkanov se aşeză în pat, tremurînd, cu ochii injectaţi, aşteptînd şi simţind că, atunci cînd ea se va ivi el nu va avea puterea să-i spuie nici măcar un singur cuvînt de recunoştinţă.

Uşa se deschise încetişor... Ippolit se lăsă istovit pe pernă şi, închizînd ochii, rămase încremenit.

— Nu v-am trezit cumva ? Am venit să vă iau ghetele... şi pantalonii, — zise Fiokla cea groasă, cu glas somnoros, apropiindu-se de pat cu mers încet, ca de vacă. Îi luă hainele oftînd şi mişcînd mobilele din loc şi ieşi, lăsînd în urma ei miros de bucătărie.

Polkanov rămase multă vreme culcat, zdrobit şi prăpădit, însemnînd cu nepăsare dispariţia treptată a frînturilor de imagini care-i biciuiseră nervii toată noaptea.

Femeia se întoarse cu hainele curăţate, le lăsă şi plecă, oftînd din greu. Polkanov începu să se îmbrace, fără a-şi da seama pentru ce trebuia să se scoale aşa de dimineaţă. Pe urmă, se hotărî să meargă la gîrlă şi să se scalde, ceea ce-l înviora într-u cîtva. Păşind încet pe podea, trecu pe dinaintea

odăii în care răsunau sforăiturile colonelului, apoi prin faţa altei uşi închise. Acolo se opri o clipă, dar privind-o cu luare aminte, simţi că nu era aceea. În sfîrşit, pe jumătate adormit, ieşi în grădină şi porni pe o alee îngustă, care ştia că duce la pîrîu.

Era lumină şi răcoare; razele soarelui încă nu-şi pierduseră culorile trandafirii ale răsăritului. Graurii ciripeau cu vioiciune, ciugulind vişine. Picături de ploaie tremurau pe frunze ca nişte diamante, căzînd pe pămînt, asemenea unor lacrimi strălucitoare, pline de bucurie. Pămîntul era umed, dar înghiţise toată apa căzută peste noapte. Nu se vedea nicăieri nici noroi, nici băltoace. Totul împrejur era curat, proaspăt şi nou, parcă se născuse abia în noaptea aceea; totul era liniştit şi nemişcat, ca şi cum natura, încă neobişnuită cu viaţa de pe pămînt, ar fi văzut acum pentru întîia oară soarele, minunîndu-se în tăcere de uimitoarea lui frumuseţe.

Ippolit se uita în jurul său, şi vălul de tristeţe care-i învăluise mintea şi sufletul în timpul nopţii se împrăştie încetul cu încetul, supunîndu-se suflării curate a zilei nou-născute, plină de înviorătoare şi dulci miresme.

Iată şi gîrla, încă trandafirie şi poleită cu aur de razele soarelui. Apa, puţin tulbure după ploaie, oglindeşte slab verdeaţa de lîngă ţărm. În apropiere, un peşte se zbate în apă. Numai freamătul acesta uşor al apei şi cîntecul păsăruicilor erau singurele zgomote care tulburau liniştea dimineţii. Dacă pămîntul n-ar fi fost umed, ai fi putut să te culci pe jos, colo lîngă gîrlă, sub pologul de verdeaţă, şi să stai aşa pînă cînd ţi s-ar fi potolit sufletul.

Polkanov mergea de-a lungul ţărmului crestat ciudat de ieşituri şi mici coturi înconjurate cu verdeaţă. Aproape la fiecare cinci paşi, o nouă priveliştе se dezvăluia în faţa lui. Călcînd fără zgomot pe lîngă apă, ştia că înainte îl aşteaptă la tot pasul ceva nou. Şi cerceta cu băgare de seamă conturul fiecărui cot şi siluietele copacilor aplecaţi deasupra lui, dorind parcă să-şi întipărească bine în minte prin ce anume se deosebea amănuntul acesta al priveliştii de acum,

de amănuntul asemănător al celei care rămăsese în urmă.

Deodată, se opri orbit.

În fața lui sta Varenka afundată în apă pînă la brîu, cu capul plecat și storcîndu-și părul ud. Trupul ei era trandafiriu de frig, sub razele soarelui. Picături de apă străluceau pe el ca solzii de argint și, lunecînd încet pe umerii și pe pieptul ei, cădeau în apă, după ce fiecare picătură strălucise îndelung în soare, ca și cum nu i-ar fi venit să se despartă de trupul pe care-l scăldase. Apa curgea așișderea și din părul fetei, strecurîndu-se printre degetele ei trandafirii, cu un zgomot dulce, care mîngîia urechea.

Polkanov se uita la ea cu încîntare, cu evlavie, ca la ceva sfînt, atît de curată și de armonioasă era frumusețea acestei fete, în floarea tinereții. Nu mai simțea nici o altă dorință decît doar aceea de a o privi. O privighetoare cînta și plîngea deasupra capului său, pe-o creangă de alun. Dar pentru Ippolit toată lumina soarelui și toate sunetele erau numai în fața aceasta din mijlocul undelor. Și undele îi dezmierdau ușor trupul, ocolindu-l fără zgomot și cu biîndețe, în cursul lor liniștit.

Dar tot ce e bun este tot pe atîta de scurt, pe cît e și frumosul de rar. Ceea ce văzu Polkanov ținu cîteva clipe numai, pentru că fata ridică deodată capul și, strigînd mînioasă, se afundă repede în apă pînă la gît.

Mișcarea ei se răsfrînse adînc în inima lui care tresări și ea, scufundîndu-se parcă în răceala ce o cuprinse. Fata îl privi cu ochi scînteietori, iar o dungă de răutate îi tăie fruntea, urîțindu-i fața cu o schimă de spaimă și de mînie. Polkanov îi auzea glasul indignat:

— Pleacă, pleacă de aici! Ce vrei? Să-ți fie rușine...

Dar cuvintele ei ajungeau nelămurite pînă la el, ca și cum ar fi venit de undeva din depărtare, și Ippolit Sergheevici nu desluși în ele nici o oprire. El se aplecă spre apă, întinzînd mîinile înainte, abia ținîndu-se pe picioarele care-i tremurau din pricina sfor-

ţării de a-şi susţine trupul nefiresc încovoiat, ars de tortura patimii. Toată făptura lui se avînta cu fiecare fibră spre ea şi, deodată, Polkanov căzu în genunchi, atingînd aproape apa.

Varenka strigă iar mînioasă, făcu o mişcare ca să înoate, dar se opri, zicînd cu glas înăbuşit şi îngrijorat :

— Pleacă !...

„Nu pot", — voi să-i răspundă Ippolit, dar buzele lui, care tremurau, nu rostiră aceste cuvinte, pentru că el n-avea putere să vorbească.

— Înlături !... Cară-te ! — strigă fata. — Nemernicule !

Dar ce-i păsa lui de aceste strigăte ? Polkanov se uita în ochii ei cu o privire arzătoare şi o aştepta în genunchi. Şi ar fi aşteptat-o chiar de-ar fi ştiut că cineva a ridicat toporul deasupra lui ca să-i sfarme ţeasta.

— O, cîine spurcat !... Ei... Las' că-ţi dau eu ţie, acum... — murmură fata cu dezgust şi, deodată, ieşi din apă şi se repezi asupra lui.

Creştea în faţa lui, creştea cu frumuseţea ei strălucitoare. Iat-o înaintea lui, întreagă, pînă la degetele picioarelor, frumoasă şi înfuriată. Polkanov o vedea şi o aştepta cu fiori de lăcomie. Iată că se apleacă spre el. Ippolit ridică braţele, dar nu cuprinse decît aerul.

În aceeaşi clipă, o lovitură în obraz cu ceva ud şi greu îl orbi şi-l împinse îndărăt.

Polkanov începu să se frece la ochi : sub degetele lui era nisip ud şi noroi, în timp ce alte lovituri căzură pe capul, pe umerii şi pe obrajii lui... Dar loviturile nu trezeau în el durere, ci altceva, iar dacă îşi acoperea capul cu mîinile, o făcea mai mult fără voie decît conştient. Auzi hohote mînioase de plîns... În sfîrşit, căzu pe spate, doborît de o lovitură puternică în piept. Acum, nu-l mai bătea. Un foşnet se auzi în tufele de alături, şi apoi se stinse...

Clipele de tăcere tristă care au urmat, după ce încetă zgomotul acesta, au fost nemaipomenit de lungi. Omul tot mai stătea culcat, nemişcat şi cu faţa în

sus, zdrobit de ruşinea lui şi, plin de dorinţa firească de a şi-o ascunde, se lipea de pămînt. Cînd deschise ochii, văzu cerul albastru nemărginit de adînc, şi i se păru că acest cer se îndepărtează repede de el, înălţîndu-se sus... tot mai sus...

Rămase întins astfel, pînă ce-l apucă frigul. Cînd deschise iar ochii, o văzu pe Varenka aplecată asupra sa. Printre degetele ei apa se prelingea pe obrazul lui. Auzea glasul fetei:

— Ei, ce zici, e frumos-?... Cum ai să te întorci acasă în halul ăsta? Murdar, ud şi cu hainele rupte... Vai de capul dumitale!... Spune cel puţin c-ai lunecat în apă... Nu ţi-e ruşine? Puteam să te omor, dacă-mi cădea altceva sub mînă.

Fata îi mai vorbi multă vreme. Dar asta nu scădea şi nici nu sporea întru nimic tot ceea ce simţea el... Nu-i răspunse nimic, pînă în clipa cînd Varenka îi spuse că pleacă. Atunci o întrebă încetişor:

— Nu... te... voi mai vedea?

Dar îndată se gîndi şi înţelese c-ar fi trebuit să-i spună: „Iartă-mă!"

Nu mai avu însă timpul să vorbească, pentru că ea, dînd din mînă cu dispreţ, dispăruse repede după copaci.

Polkanov şedea cu spatele rezemat de trunchiul unui copac sau, poate, de altceva, şi se uita cu privirea pierdută la gîrla care curgea tulbure la picioarele lui.

Curgea încet... încet...

Traducere de
acad. Cezar Petrescu şi R. Donici

NOTE

Volumul al doilea cuprinde lucrările scrise de M. Gorki între anii 1895—1896. Dintre aceste lucrări numai următoarele fac parte din ediţiile anterioare de opere ale scriitorului: „Izgonirea", „Cu plutele", „Istoria cu cataramele", „Hanul şi feciorul său", „Prietenii", „Cititorul" „Alean", „Balada despre contesa Hélène de Courcy", „Varenka Olesova". Aceste povestiri au fost revizuite de nenumărate ori de M. Gorki. Ultima oară scriitorul le-a revizuit cu prilejul pregătirii operelor sale în vederea apariţiei lor în editura „Kniga" între anii 1923—1927.

Restul de patruzeci şi patru de lucrări, cuprinse în volumul al doilea, sînt incluse pentru prima oară în ediţia de opere. Cu puţine excepţii, aceste lucrări, publicate în ziarele de provincie între anii 1890—1900, n-au mai fost redactate a doua oară de M. Gorki.

„IZGONIREA"

A apărut întîi în „Samarskaia gazeta", 1895, Nr. 44, din 26 februarie, în ciclul de povestiri „Tablouri negative", care includea de asemeni povestirile: „Frumoasa", „Marea Neagră", „Clipe irosite", „Împărțeala" și „Descoperire (Din memoriile unui contemporan)".

Povestirea a fost inclusă în toate culegerile de opere ale lui M. Gorki.

In 1935 M. Gorki a refăcut-o în ceea ce privește stilul a adăugat la final un alineat și a publicat-o în „Krestianskaia gazeta"[1]), 1935, Nr. 35-36, 8 martie.

Povestirea relatează o întîmplare autentică — schingiuirea Gorpinei Gaicenko de către soțul ei, Silvestr Gaicenko; tînărul Gorki, care pe vremea aceea cutreiera Rusia, s-a întîmplat să fie de față. Gorki a sărit în ajutorul femeii torturate; pentru asta mujicii l-au bătut crunt, l-au scos din sat și l-au aruncat într-un tufiș. L-a ridicat de acolo un flașnetar ambulant, care l-a transportat la spital, în orașul Nikolaev.

„Krestianskaia gazeta" care a publicat povestirea „Izgonirea" la data de 8 martie, ziua internațională a femeii, a consacrat tot numărul acesta unei paralele între situația femeii în Kandîbovka de altădată și Kandîbovul de azi, socialist.

Povestirea a apărut în gazetă sub titlul: „In redacția Marelui Octombrie" și era însoțită de următorul facsimil: „Nota lui Alexei Maximovici Gorki:

„Gorki a citit această povestire în manuscris și și-a spus sieși, cu invidie:

„— Ehei, Maximîci, bine ar fi să mai dai o raită pe la Kandîbov, să te bucuri privind oamenii, să le strîngi mîinile vînjoase!

[1]) „Gazeta țărănimii". (N. trad.)

„Dar — a cam îmbătrînit Gorki, i-au cam scăzut puterile. Aşa că doar în scris îi poate saluta acum pe oamenii cei noi ai minunatei noastre patrii.

M. Gorki"

Se tipăreşte după textul din „Krestianskaia gazeta".

CU BINE!

Poezia a apărut întîi fără semnătură în „Samarskaia gazeta", 1895, Nr. 50, 5 martie.

In 1905, M. Gorki a refăcut două strofe din această poezie şi le-a introdus în poezia „— Cu bine! Mi-e sufletul de jale plin..." a personajului principal din „Povestea lui Filipp Vasilievici". M. Gorki s-a folosit toată viaţa de acest sistem de a-şi publica versurile şi, judecîndu-şi cu severitate încercările poetice, scria către unul dintre corespondenţii săi la 12 ianuarie 1935, jumătate glumind, jumătate serios: „...aşa e, mărturisesc, sînt vinovat, am scris versuri, ba încă multe şi totdeauna cam necioplite. Dîndu-mi seama de aceasta şi fiind un prozator consecvent, le nimiceam, iar de tipărit, le-am tipărit numai în tinereţe — de! aşa-i omul, uşuratic, la vîrsta aceea — iar mai tîrziu numai în cazuri de absolută necesitate şi anume cînd îl puteam defăima prin aceasta pe vreunul din eroii mei, ca şi cum adică versurile i-ar fi aparţinut lui, nu mie". (Arhiva A. M. Gorki).

Autorul n-a inclus poezia „Cu bine!" în culegerea de opere. Faptul că ea totuşi aparţine lui M. Gorki se confirma prin comunicarea specială făcută de E. P. Peşkova la 13 septembrie 1949. (Arhiva A. M. Gorki.)

Se tipăreşte după textul din „Samarskaia gazeta".

CLIPE IROSITE

A apărut întîi în „Samarskaia gazeta", 1895, Nr. 56, 12 martie în ciclul de povestiri „Tablouri negative".

Povestirea n-a fost inclusă în nici o ediţie anterioară de opere.

Se tipăreşte după textul din „Samarskaia gazeta".

IMPĂRŢEALA

A apărut întîi în „Samarskaia gazeta", 1895, Nr. 62, 19 martie în ciclul de povestiri „Tablouri negative".

N-a fost inclusă în ediţiile anterioare de opere.

Se tipăreşte după textul din „Samarskaia gazeta".

CU PLUTELE

O poveste de paşti

A apărut întîi în „Samarskaia gazeta", 1895, Nr. 71, 2 aprilie, cu subtitlul „Tabloul I". A fost scrisă în 1895, lucru pe care-l atestă indicaţia lui M. Gorki în textul de şpalt al operelor pentru editura „Kniga".

Povestirea a fost inclusă în primul volum de „Schiţe şi povestiri" apărut în 1898 şi apoi în toate ediţiile de opere ale scriitorului.

Se tipăreşte după textul dat de M. Gorki în vederea apariţiei operelor sale în editura „Kniga".

LA MAREA NEAGRĂ

Poezia a apărut întîi în „Samarskaia gazeţa", 1895, Nr. 71, 2 aprilie.

N-a fost inclusă în ediţiile anterioare de opere.

Se tipăreşte după textul din „Samarskaia gazeta".

DESCOPERIRE

Din memoriile unui contemporan

A apărut întîi în „Samarskaia gazeta", 1895, Nr. 74, 9 aprilie, în ciclul de povestiri „Tablouri negative".

N-a fost inclusă în ediţiile anterioare de opere.

Se tipăreşte după textul din „Samarskaia gazeta".

CITEVA ZILE IN ROLUL DIRECTORULUI UNUI ZIAR DE PROVINCIE

O MINUNATĂ TEMĂ PENTRU OAMENII SPIRITUALI

(Traducere din americană)

A apărut întîi în „Samarskaia gazeta", 1895, Nr. 116, 4 iunie; Nr. 117, 6 iunie; Nr. 122, 11 iunie; Nr. 129, 20 iunie. Semnătura: Pascarello.

Faptul că acest pseudonim aparţine lui M. Gorki e confirmat de către E. P. Peşkova (vezi „Scurte notiţe din convorbirea de la 13 septembrie 1949", păstrată în Arhiva A. M. Gorki) şi de către A. Treplev, care a lucrat împreună cu M. Gorki la Samara (vezi memoriile lui în culegerea „Contemporanii, despre Gorki", M. 1928, pag. 51).

Indicaţia „traducere din limba americană" a fost dată de autor în vederea cenzurei.

Povestirea n-a fost inclusă în ediţiile anterioare de opere.
Se tipăreşte după textul din „Samarskaia gazeta". Textul a fost reconstituit, reintegrîndu-i-se următoarele părţi, scoase de cenzura ţaristă: episodul cu vardistul, începînd cu cuvintele: „Veni şi un sergent de stradă" şi terminînd cu: „Mă temusem să nu fie şi mai aspru" (pag. 67-69); fraza de la pag. 72: „In faţa mea zăceau şpalturile pline de vîrci roşii, de mi se părea că fuseseră biciuite pînă la sînge".

ISTORIA CU CATARAMELE

A apărut întîi în „Samarskaia gazeta", 1895, Nr. 139, 2 iulie; Nr. 143, 7 iulie, sub titlul: „Povestea cu cataramele (Tablou din viaţa vagabonzilor)".
Povestirea a fost inclusă în „Schiţe şi povestiri", 1898, şi în toate ediţiile de opere ale lui M. Gorki sub titlul „Istoria cu cataramele".
A fost scrisă în 1895. In toate ediţiile asociaţiei „Znanie" povestirea a apărut cu data de 1896. In anul 1923, la pregătirea ediţiei operelor, această dată a fost corectată de autor, devenind 1895.
Se tipăreşte după textul pregătit de M. Gorki în vederea apariţiei operelor sale în editura „Kniga".

MITITI-CA...

A apărut pentru prima oară în „Samarskaia gazeta", 1895, Nr. 174, 13 august.
N-a fost inclusă în ediţiile anterioare de opere.
Se tipăreşte după textul din „Samarskaia gazeta".

KOLIUŞA

Schiţă

A apărut întîi în „Samarskaia gazeta", 1895, Nr. 186, 29 august, la rubrica „Micul foileton".
N-a fost inclusă în ediţiile anterioare de opere.
Se tipăreşte după textul din „Samarskaia gazeta".

POVESTE TRISTĂ

A apărut întîi în „Samarskaia gazeta", 1895, Nr. 193, 8 septembrie; Nr. 194, 10 septembrie. Semnătura: Iegudiil Hlamida.

M. Gorki însuşi în schiţa-memorii „V. G. Korolenko", confirmă că pseudonimul îi aparţine. După ce povesteşte cum V. G. Korolenko îl îndemna stăruitor să plece la Samara, M. Gorki îşi aminteşte: «Mai tîrziu, pe cînd scriam la „Samarskaia gazeta" nişte biete foiletoane zilnice, semnîndu-le cu frumosul pseudonim „Iegudiil Hlamida", Korolenko îmi trimitea scrisori în care critica temeinic nenorocitele mele scrieri, dovedindu-se cînd ironic, cînd aspru, dar totdeauna binevoitor.»

„Poveste tristă" n-a fost inclusă în ediţiile anterioare de opere.

Se tipăreşte după textul din „Samarskaia gazeta".

FEMEIA CU OCHI ALBAŞTRI

A apărut întîi în „Samarskaia gazeta", 1895, Nr. 197, 14 septembrie; Nr. 199, 17 septembrie.

N-a fost inclusă în ediţiile anterioare de opere.

Se tipăreşte după textul din „Samarskaia gazeta".

„MUSAFIRUL"

Un tablou de pe Volga

A apărut întîi în „Samarskaia gazeta", 1895, Nr. 203, 22 septembrie, la rubrica „Micul foileton".

Mai tîrziu materialul din această schiţă a fost folosit de M. Gorki în capitolul al treilea din povestirea „Foma Gordeev".

Această schiţă n-a fost inclusă în ediţiile anterioare de opere.

Se tipăreşte după textul din „Samarskaia gazeta".

SINGUR

A apărut întîi în „Samarskaia gazeta", 1895, Nr. 235, 1 noiembrie, cu subtitlul „Siluietă".

Pe la sfîrşitul deceniului 1890—1900 şi începutul celui următor, 1900—1910, M. Gorki corectase în două rînduri şpaltul iniţial, pesemne cu gîndul să reediteze povestirea. Însă planul său nu s-a realizat.

Povestirea n-a fost inclusă în ediţiile anterioare de opere.

Se tipăreşte după textul din „Samarskaia gazeta" cu îndreptările făcute de M. Gorki pe şpalt: fără subtitlu şi cu mai multe modificări de stil.

O NEPLĂCERE

Schiță

A apărut întîi în „Samarskaia gazeta", 1895, Nr. 246, 14 noiembrie.

N-a fost inclusă în ediţiile anterioare de opere.

Se tipăreşte după textul din „Samarskaia gazeta".

CUM AU PUS GABJA PE SEMAGA

A apărut întîi în „Samarskaia gazeta", 1895, Nr. 250, 19 noiembrie, sub titlul „Despre felul cum s-a pus gabja pe Semaga. Schiţă".

M. Gorki intenţiona să includă povestirea în volumul al treilea de „Schiţe şi povestiri", din care pricină îi scria lui S. Dorovatovski, editorul, pe la începutul anului 1899: «„Semaga" e la dumneata? Şi eu îl căutam. Da, cred că am putea să-l includem în volum.» (Arhiva A. M. Gorki.) Totuşi povestirea n-a fost inclusă în volum.

N-a fost inclusă nici în alte ediţii de opere.

Se tipăreşte după textul din „Samarskaia gazeta" cu corecturile făcute chiar de M. Gorki. (Arhiva A. M. Gorki.)

BABA AKULINA

Schiţă

A apărut întîi în „Samarskaia gazeta", 1895, Nr. 261, 3 decembrie; Nr. 266, 10 decembrie.

N-a fost inclusă în ediţiile anterioare de opere.

Se tipăreşte după textul din „Samarskaia gazeta".

BIRJARUL

Poveste de crăciun

A apărut întîi în „Samarskaia gazeta", 1895, Nr. 277, 25 decembrie.

In textul povestirii, negustoreasa Zametova este numită de autor Kapitolina Petrovna, iar a doua oară Sosipatra Andreevna.

Povestirea „Birjarul" n-a fost inclusă în nicio ediţie anterioară de opere.

Se tipăreşte după textul din „Samarskaia gazeta".

HANUL ŞI FECIORUL SĂU

A apărut întîi în ziarul „Nijegorodski listok“ [1]), 1896, Nr. 148, 31 mai, sub titlul „Hanul şi feciorul său (Legendă din Crimeia)“.

Povestirea a fost scrisă în 1895. Anul „1896“, sub care apare în ediţia de opere, scoasă de asociaţia „Znanie“, a fost înlocuit de M. Gorki cu „1895“, la pregătirea editării operelor sale în 1923.

Povestirea a fost inclusă în toate ediţiile de opere.

Se tipăreşte după textul pregătit de M. Gorki în vederea apariţiei operelor sale în editura „Kniga“.

PRIETENII

A apărut pentru prima oară în ziarul „Nijegorodski listok“, 1897, Nr. 5, 6 ianuarie; Nr. 7, 8 ianuarie, sub titlul „Vechi prieteni (Episod)“.

Povestirea a fost scrisă în 1895. Anul „1897“, sub care apare povestirea în culegerea de opere, editate de asociaţia „Znanie“, a fost înlocuit de M. Gorki cu „1895“, la pregătirea operelor sale în 1923.

A fost inclusă în toate ediţiile anterioare de opere.

Se tipăreşte după textul pregătit de M. Gorki în vederea apariţiei operelor sale în editura „Kniga“.

CITITORUL

A apărut întîi în noiembrie 1898 cu subtitlul „Convorbire“.

Povestirea, fără subtitlu, a fost inclusă de autor în toate ediţiile de opere.

In scrisoarea din 23 noiembrie 1899 către I. E. Repin, M. Gorki scria: «„Cititorul“ l-am scris acum vreo patru ani.» (Arhiva A. M. Gorki.)

In 1898, pregătind povestirea pentru tipar, M. Gorki a refăcut, desigur, în mare măsură textul iniţial, după cum reiese din corespondenţa lui cu F. D. Batiuşkov.

In manuscrisul povestirii trimis primului său editor titlul nu era însă hotărît. In scrisoarea către Batiuşkov din 27 septembrie 1898 Gorki a intitulat-o „Mulţumire“, iar în scrisoarea din 9 octombrie, a aceluiaşi an, propunea să fie intitulată: „Prima povestire“, „Cititorul“, „Un oarecare“. „Ultimul titlu — scria Gorki — e poate cel mai bun... Te rog pune-i dumneata titlul...“ (Vezi corespondenţa lui M. Gorki cu F. Batiuşkov în volumul „M. Gorki. Materiale şi cercetări“, vol. II. 1936.) In primul

[1]) „Foaia Nijni-Novgorodului“. (N. trad.)

spalt povestirea a fost intitulată : „De vorbă cu cititorul (fantezie)". Gorki a tăiat acest titlu şi a scris „Cititorul". Totuşi, la prima publicare s-a adăugat subtitlul „Convorbire".

Se tipăreşte după textul pregătit de M. Gorki în 1923 în vederea apariţiei operelor sale în editura „Kniga".

ANUL VECHI

Basm

A apărut întîi în „Samarskaia gazeta", 1896, Nr. 1, 1 ianuarie, la rubrica „Micul foileton".

N-a fost inclusă în ediţiile anterioare de opere.

Se tipăreşte după textul din „Samarskaia gazeta".

DEBUTUL

A apărut întîi în „Samarskaia gazeta", 1896, Nr. 7, 10 ianuarie.

N-a fost inclusă în ediţiile anterioare de opere.

Se tipăreşte după textul din „Samarskaia gazeta".

FACTORUL POŞTAL

A apărut întîi în „Samarskaia gazeta", 1896, Nr. 35, 14 februarie.

N-a fost inclusă în ediţiile anterioare de opere.

Se tipăreşte după textul din „Samarskaia gazeta".

ORELE DE ODIHNĂ ALE PROFESORULUI KORJIK

Schiţă

A apărut întîi în „Samarskaia gazeta", 1896, Nr. 62, 17 martie.

N-a fost inclusă în nici o ediţie anterioară de opere.

Se tipăreşte după textul din „Samarskaia gazeta".

CLOPOTUL

Schiţă

A apărut întîi în „Samarskaia gazeta", 1896, Nr. 67, 24 martie.

N-a fost inclusă în ediţiile anterioare de opere.

Se tipăreşte după textul din „Samarskaia gazeta".

NUNTA

Schiță

A apărut întîi în „Samarskaia gazeta", 1896, Nr. 76, 7 aprilie.
N-a fost inclusă în ediţiile anterioare de opere.
Se tipăreşte după textul din „Samarskaia gazeta".

BANUŢUL

Episod din viaţa unui om romantic

A apărut întîi în „Samarskaia gazeta", 1896, Nr. 89, 23 aprilie.
N-a fost inclusă în ediţiile anterioare de opere.
Se tipăreşte după textul din „Samarskaia gazeta".

L-A RĂZBIT

După natură

A apărut pentru prima oară în ziarul „Nijegorodski listok", 1896, Nr. 136, 19 mai.
N-a fost inclusă în ediţiile anterioare de opere.
Se tipăreşte după textul din „Nijegorodski listok".

ALEAN

A apărut întîi în revista „Novoe slovo", [1]) 1896, Nr. 9 şi 10, iunie-iulie, sub titlul: „Alean (O pagină din viaţa unui morar)".
A fost inclusă de autor în volumul „Schiţe şi povestiri", 1898 şi în toate ediţiile de opere.
Se tipăreşte după textul pregătit de M. Gorki în vederea apariţiei operelor sale în editura „Kniga".

ARTISTUL

După natură

A apărut întîi în ziarul „Nijegorodski listok", 1896, Nr. 153, 5 iunie, la rubrica „Foileton". Semnătura: Un oarecare X. Însuşi M. Gorki confirmă că pseudonimul îi aparţine, în scrisoarea sa către E. P. Peşkova din 1 iunie 1896. (Arhiva A. M. Gorki.)

[1]) *„Cuvîntul nou"* revistă lunară ştiinţifică, literară şi politică, editată la Petersburg între 1894-1897 de narodnicii liberali, iar din 1897 de către „marxiştii legali". (N. red. rom.)

Schiţa „Artistul“ n-a fost inclusă în ediţiile anterioare de opere.
Se tipăreşte după textul din ziarul „Nijegorodski listok“.

HOŢUL
După natură

A apărut întîi în gazeta „Nijegorodski listok“, 1896, Nr. 163, 15 iunie, la rubrica „Micul foileton“. Semnătura : Un oarecare X.
Schiţa n-a fost inclusă în ediţiile anterioare de opere.
Se tipăreşte după textul gazetei „Nijegorodski listok“.

COŞARUL

A apărut întîi în ziarul „Nijegorodski listok“, 1896, Nr. 184, 16 iunie la rubrica „Foileton“, cu subtitlul „Roman“.
In 1898 M. Gorki s-a gîndit să includă povestirea în volumul al treilea din „Schiţe şi povestiri“. „...Odată cu aceasta, — îi scria lui Dorovatovski — îţi trimit un pachet: Varenka Olesova, Sinuciderea, Răzbunarea, Coşarul, Intr-o zi de toamnă“. (Arhiva A. M. Gorki.)
In Arhiva A. M. Gorki s-a păstrat textul povestirii decupat din ziar, lipit pe o coală de hîrtie şi cu corecturile de stil făcute de autor: fără subtitlu şi cu modificări la final. Totuşi povestirea n-a apărut în volumul „Schiţe şi povestiri“ şi niciodată M. Gorki nu a reeditat-o.
Se tipăreşte după textul ziarului „Nijegorodski listok“ cu corecturile făcute de M. Gorki. (Arhiva A. M. Gorki.)

DESCOPERIRE
Studiu

A apărut întîi în ziarul „Nijegorodski listok“, 1896, Nr. 173, 25 iunie; Nr. 181, 3 iulie, la rubrica „Foileton“.
N-a fost inclusă în ediţiile anterioare de opere.
Se tipăreşte după textul din ziarul „Nijegorodski listok“.

S-A RĂZBUNAT...
Schiţă

A apărut întîi în ziarul „Nijegorodski listok“, 1896, Nr. 185, 7 iulie, la rubrica „Foileton“.
N-a fost inclusă în ediţiile anterioare de opere.
Se tipăreşte după textul din ziarul „Nijegorodski listok“.

DIPLOMAŢIE
După natură

A apărut întîi în ziarul „Nijegorodski listok", 1896, Nr. 206, 28 iulie, la rubrica „Foileton".
N-a fost inclusă în ediţiile anterioare de opere.
Se tipăreşte după textul din ziarul „Nijegorodski listok".

VISUL

A apărut întîi în ziarul „Nijegorodski listok", 1896, Nr. 220, 11 august la rubrica „Foileton", sub titlul „Visele. 1. Catastrofa".
Pe la începutul primului deceniu al secolului al XX-lea, M. Gorki a redactat din nou textul povestirii pentru editarea lui în limba germană, cum îşi propusese. Redactînd povestirea, autorul schimbă titlul „Visele. 1. Catastrofa" în „Visul" şi aduse textului un şir de corecturi şi modificări.
Povestirea „Visul" n-a fost inclusă în ediţiile anterioare de opere.
Se tipăreşte după textul iniţial decupat din ziar, text care se păstrează în Arhiva A. M. Gorki şi care poartă modificările şi corecturile făcute de autor cu mîna lui pe la începutul primului deceniu al secolului al XX-lea.

ARUNCAT PESTE BORD
Elegie

A apărut întîi în ziarul „Nijegorodski listok", 1896, Nr. 249, 9 septembrie, la rubrica „Foileton".
N-a fost inclusă în nici o ediţie anterioară de opere.
Se tipăreşte după textul din ziarul „Nijegorodski listok".

IDILĂ

A apărut întîi în ziarul „Nijegorodski listok", 1896, Nr. 258, 18 septembrie, sub titlul „De dragul lor" şi cu subtitlul „Idilă". Povestirea a apărut la rubrica „Foileton".
In 1905 autorul a redactat din nou textul povestirii şi a publicat-o în revista „Nijegorodski sbornik"[1]) Sankt Petersburg, 1905, editată de asociaţia „Znanie"; ediţia a II-a 1905, ediţia a III-a 1906.
Povestirea n-a fost inclusă în ediţiile anterioare de opere.
Se tipăreşte după textul primei ediţii din „Nijegorodski sbornik".

[1]) Almanahul Nijni-Novgorodului. (N. trad.)

RĂS, TUNS ŞI FREZAT...

Quasi una fantasia

A apărut întîi în ziarul „Nijegorodski listok", 1896, Nr. 262, 22 septembrie, la rubrica „Foileton".

Povestirea n-a fost inclusă în nici o ediţie anterioară de opere.

Se tipăreşte după textul din ziarul „Nijegorodski listok".

FRUMUSEŢE

A apărut întîi în ziarul „Nijegorodski listok", 1896, Nr. 269, 29 septembrie, la rubrica „Foileton", cu subtitlul „Povestirea unui om romantic".

Pe la sfîrşitul ultimului deceniu din veacul al XIX-lea şi începutul primului deceniu al veacului al XX-lea, redactînd din nou povestirea pentru reeditare, autorul a tăiat subtitlul şi a introdus în text cîteva modificări şi corecturi. Totuşi povestirea n-a fost reeditată şi nici n-a fost inclusă de M. Gorki în nici o ediţie de opere.

Se tipăreşte după textul din ziar, care se păstrează cu corecturile şi modificările autorului în arhiva A. M. Gorki; corecturile au fost făcute la sfîrşitul ultimului deceniu al veacului al XIX-lea şi începutul veacului al XX-lea.

POETUL

Schiţă

A apărut întîi în ziarul „Nijegorodski listok", 1896, Nr. 286, 16 octombrie, la rubrica „Foileton".

N-a fost inclusă în ediţiile anterioare de opere.

Se tipăreşte după textul ziarului „Nijegorodski listok".

„APA ŞI ROLUL EI IN NATURA ŞI IN VIAŢA OMULUI"

A apărut întîi în ziarul „Nijegorodski listok", 1896, Nr. 290, 20 octombrie, la rubrica „Foileton", cu subtitlul „Spovedania unui criminal". In 1905 M. Gorki a reeditat povestirea în „Nijegorodski sbornik", însoţind-o de următoarea notă: «Această povestire şi următoarele două („Idila" şi „Ceasornicul" — N. red. ruse) au mai apărut acum cîţiva ani în ziarele din provincie.»

In noua ediţie, povestirea a fost considerabil modificată şi s-a renunţat la subtitlu.

N-a fost inclusă în nici o ediție anterioară de opere.
Se tipărește după textul primei ediții din „Nijegorodski sbornik".

ROMAN

A apărut întîi în ziarul „Nijegorodski listok", 1896, Nr. 297, 27 octombrie, la rubrica „Foileton".
N-a fost inclusă în edițiile anterioare de opere.
Se tipărește după textul din ziarul „Nijegorodski listok".

MUTUL

Legendă başkiră

A apărut întîi în ziarul „Nijegorodski listok", 1896, Nr. 316, 15 noiembrie la rubrica „Foileton".
N-a fost inclusă în edițiile anterioare de opere.
Se tipărește după textul din ziarul „Nijegorodski listok".

INTILNIREA

Schiță

A apărut întîi în ziarul „Nijegorodski listok", 1896, Nr. 321, 20 noiembrie, la rubrica „Foileton".
N-a fost inclusă în nici o ediție anterioară de opere.
Se tipărește după textul din ziarul „Nijegorodski listok".

CEASORNICUL

A apărut întîi în ziarul „Nijegorodski listok", 1896, Nr. 323, 22 noiembrie, cu subtitlul „Elegie". S-a reeditat de către autor în „Nijegorodski sbornik".
Pentru această ediție, M. Gorki a refăcut povestirea în ce privește stilul, a renunțat la subtitlu și a scris un alt capitol de încheiere.
Elegia n-a fost inclusă în edițiile anterioare de opere.
Se tipărește după textul primei ediții din ziarul „Nijegorodski sbornik".

VECINII

Povestire

A apărut întîi în ziarul „Nijegorodski listok", 1896, Nr. 332, 1 decembrie; Nr. 334, 3 decembrie; Nr. 337, 6 decembrie, la rubrica „Foileton". In decembrie 1897 M. Gorki şi-a pus în gînd să publice povestirea în „Jurnal dlea vseh" [1]). Îi scria redactorului revistei, V. S. Miroliubov: «Şi aş vrea să vă mai arăt, Viktor Sergheevici, o povestire nu prea mare, „Vecinii"... şi povestirea „Efimuşka (e vorba de povestirea „Prietenii" — N. red. ruse). In curînd am să mă mut cu domiciliul la Nijni şi vă trimit de acolo chestiile astea. Mi le-au lăudat grozav birjarii, precum şi intelectualitatea.» (M. Gorki. „Materiale şi cercetări", vol. III, M.-L. 1941, pag. 21.)

In arhiva scriitorului s-a păstrat textul povestirii decupat din ziar, cu urmele unui început de corectură. Dar povestirea n-a fost corectată pînă la sfîrşit şi niciodată n-a fost reeditată de autor.

Se tipăreşte după textul din ziarul „Nijegorodski listok".

ZILE DE CONCEDIU

Schiţă

A apărut întîi în ziarul „Nijegorodski listok", 1896, Nr. 346, 15 decembrie; Nr. 348, 17 decembrie şi Nr. 352, 21 decembrie, la rubrica „Foileton".

N-a fost inclusă în ediţiile anterioare de opere.

Se tipăreşte după textul ziarului „Nijegorodski listok".

VEDENIE

Poveste de crăciun

A apărut întîi în ziarul „Nijegorodski listok", 1896, Nr. 359, 25 decembrie, la rubrica „Foileton".

N-a fost inclusă în ediţiile anterioare de opere.

Se tipăreşte după textul din ziarul „Nijegorodski listok".

BALADA DESPRE CONTESA HELENE DE COURCY

Impodobită cu tot felul de comentarii, printre care unele foarte amuzante.

A apărut întîi în revista „Letopis" [2]), 1917, Nr. 7—8, iulie-august. A fost inclusă de autor în culegerea „Fel de fel şi alte povestiri" şi în toate celelalte ediţii de opere ce-au urmat.

---

[1]) „Revista pentru toţi". (N. trad.)

[2]) „Letopiseţul". (N. trad.)

Cerîndu-i-se în mod special amănunte despre data cînd M. Gorki a scris balada, E. P. Peşkova a răspuns : «Ţin minte perfect că Alexei Maximovici a scris „Balada despre contesa Hélène de Courcy" în 1896. Ne-a citit-o în 1896... pe la sfîrşitul anului 1896, înaintea plecării noastre în Crimeia.» (Arhiva A. M. Gorki.)

Insuşi M. Gorki în scrisoarea sa către G. A. Viatkin, din 12 ianuarie 1935, enumeră balada printre poeziile care intrau în primul său volum de povestiri, cu alte cuvinte o lega de prima perioadă a creaţiei sale.

In anii primului război mondial M. Gorki, după cît se pare, a revenit la baladă, a redactat-o din nou şi a copiat-o pe curat, însoţind-o cu subtitlul : „Este atribuită lui Hugo de Brune, trubadurul blîndului rege René, care a domnit în Provence".

In ediţia de faţă balada se tipăreşte după manuscrisul păstrat în Arhiva A. M. Gorki.

VARENKA OLESOVA

A apărut întîi în revista „Severnii vestnik"[1]), 1898, Nr. 3, martie ; Nr. 4, aprilie ; Nr. 5, mai, cu subtitlul „Povestire" şi epigraful : „Cupidon spre mai marele necaz al muritorilor, orînduieşte lucrurile în aşa fel, încît nu totdeauna iubeşti pe cel ce te iubeşte, ci tocmai dimpotrivă. Fenelon. Peregrinările lui Telemach, fiul lui Ulise, în traducerea lui Trediakovski".

In ediţiile asociaţiei „Znanie" această povestire poartă data de 1897. M. Gorki menţionează acelaşi an şi în scrisoarea către D. D. Protopopov (martie 1900), comunicînd ordinea cronologică în care au fost scrise povestirile din volumele 1—3. Pregătind povestirea pentru apariţia operelor sale în editura „Kniga", M. Gorki a corectat în pagină anul „1897" cu „1896".

Povestirea a fost inclusă în toate ediţiile de opere.

Se tipăreşte după textul pregătit de M. Gorki în vederea apariţiei operelor sale în editura „Kniga".

[1]) „Vestitorul nordului". (N. trad.)

ILUSTRAȚII

A. M. GORKI. Nijni-Novgorod, 1896. După o fotografie.

A. M. GORKI. Samara, 1895—1896. După o fotografie.

CUPRINS

Pag

„Izgonirea". Traducere de Aurel Lambrino şi Ecat. Antonescu 7
Cu bine! In romîneşte de Suzana Delciu 10
Clipe irosite. Traducere de Aurel Lambrino şi Ecat. Antonescu 12
Impărţeala. Traducere de Aurel Lambrino şi Ecat. Antonescu 20
Cu plutele. *O poveste de paşti.* Traducere de Aurel Lambrino şi Ecat. Antonescu 26
La Marea Neagră. In romîneşte de Suzana Delciu . . 42
Descoperire. *Din memoriile unui contemporan.* Traducere de Aurel Lambrino şi Ecat. Antonescu. 45
Cîteva zile în rolul directorului unui ziar de provincie. *O minunată temă pentru oamenii spirituali. (Traducere din americană.)* Traducere de Aurel Lambrino şi Ecat. Antonescu 54
Istoria cu cataramele. Traducere de Aurel Lambrino şi Ecat. Antonescu 84
Mititi-ica!... Traducere de Aurel Lambrino şi Ecat. Antonescu 98
Koliuşa. *Schiţă.* Traducere de Aurel Lambrino şi Ecat. Antonescu 105
Poveste tristă. Traducere de Aurel Lambrino şi Ecat. Antonescu 109
Femeia cu ochi albaştri. Traducere de Aurel Lambrino şi Ecat. Antonescu 121
„Musafirul". *Un tablou de pe Volga.* Traducere de Aurel Lambrino şi Ecat. Antonescu 136

Pag.

Singur. Traducere de Aurel Lambrino şi Ecat. Antonescu 141
O neplăcere. *Schiţă.* Traducere de Aurel Lambrino şi Ecat. Antonescu 147
Cum au pus gabja pe Semaga. Traducere de Aurel Lambrino şi Ecat. Antonescu 155
Baba Akulina. *Schiţă.* Traducere de Aurel Lambrino şi Ecat. Antonescu 164
Birjarul. *Poveste de crăciun.* Traducere de Aurel Lambrino şi Ecat. Antonescu 177
Hanul şi feciorul său. Traducere de Aurel Lambrino şi Ecat. Antonescu 197
Prietenii. Traducere de Aurel Lambrino şi Ecat. Antonescu 205
Cititorul. Traducere de Aurel Lambrino şi Ecat. Antonescu 222
Anul vechi. *Basm.* Traducere de Aurel Lambrino şi Ecat. Antonescu 240
Debutul. Traducere de Aurel Lambrino şi Ecat. Antonescu 245
Factorul poştal. Traducere de Aurel Lambrino şi Ecat. Antonescu 249
Orele de odihnă ale profesorului Korjik. *Schiţă.* Traducere de Aurel Lambrino şi Ecat. Antonescu 255
Clopotul. *Schiţă.* Traducere de Aurel Lambrino şi Ecat. Antonescu 263
Nunta. *Schiţă.* Traducere de Aurel Lambrino şi Ecat. Antonescu 279
Bănuţul. *Episod din viaţa unui om romantic.* Traducere de Aurel Lambrino şi Ecat. Antonescu 288
L-a răzbit. *După natură.* Traducere de Aurel Lambrino şi Ecat. Antonescu 293
Alean. Traducere de Aurel Lambrino şi Ecat. Antonescu . 301
Artistul. *După natură.* Traducere de Aurel Lambrino şi Ecat. Antonescu 351
Hoţul. *După natură.* Traducere de Aurel Lambrino şi Ecat. Antonescu 354
Coşarul. Traducere de Aurel Lambrino şi Ecat. Antonescu 360
Descoperire. *Studiu.* Traducere de Aurel Lambrino şi Ecat. Antonescu 369
S-a răzbunat. *Schiţă.* Traducere de Aurel Lambrino şi Ecat. Antonescu 393
Diplomaţie. *După natură.* Traducere de Aurel Lambrino şi Ecat. Antonescu 401
Visul. Traducere de Aurel Lambrino şi Ecat. Antonescu . 409

Pag.

Aruncat peste bord. *Elegie.* Traducere de Aurel Lambrino și Ecat. Antonescu 418
Idilă. Traducere de Aurel Lambrino și Ecat. Antonescu . 426
Ras, tuns și frezat. *Quasi una fantasia.* Traducere de Aurel Lambrino și Ecat. Antonescu 435
Frumusețe. Traducere de Aurel Lambrino și Ecat. Antonescu 444
Poetul. *Schiță.* Traducere de Aurel Lambrino și Ecat. Antonescu 453
„Apa și rolul ei în natură și în viața omului". Traducere de Aurel Lambrino și Ecat. Antonescu 463
Roman. Traducere de Aurel Lambrino și Ecat. Antonescu 471
Mutul. *Legendă bașkiră.* Traducere de Aurel Lambrino și Ecat. Antonescu 482
Intîlnirea. *Schiță.* Traducere de Aurel Lambrino și Ecat. Antonescu 486
Ceasornicul. Traducere de Aurel Lambrino și Ecat. Antonescu 495
Vecinii. *Povestire.* Traducere de Aurel Lambrino și Ecat. Antonescu 501
Zile de concediu. *Schiță.* Traducere de Aurel Lambrino și Ecat. Antonescu 517
Vedenie. *Poveste de crăciun.* Traducere de Aurel Lambrino și Ecat. Antonescu 536
Balada despre contesa Hélène de Courcy. *Impodobită cu tot felul de comentarii printre care unele foarte amuzante.* In romînește de Suzana Delciu . . . 548
Varenka Olesova. Traducere de acad. Cezar Petrescu și R. Donici 554

Note 659
Ilustrații 676

Redactor de carte : Dăscălescu F.
Tehnoredactor : Bachmayer V.
Corector : Călinescu V.

Dat la cules 12.VIII.1955. Bun de tipar 18.X.1955. Tiraj 13.000 + 100. Hirtie velină sat. de 65 gr. mp. Fi. 84 × 108/32. Coli ed. 34,32. Coli de tipar 42,5. Comanda 101, planşe 2. A. nr. 03968. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 8 S—R. Pentru bibliotecile mari indicele de clasificare 8 S „19" — O = R.

Tiparul executat sub comanda Nr. 2.069 la Combinatul Poligrafic Casa Scînteii „I. V. STALIN"", Piaţa Scînteii, Bucureşti, R.P.R.